KATOLIKUS MAGYAROK ÉSZAK-AMERIKÁBAN

TÖRÖK ISTVÁN

A KATOLIKUS MAGYAROK VASÁRNAPJA

TÖRÖK ISTVÁN:
KATOLIKUS MAGYAROK ÉSZAK-AMERIKÁBAN

KATOLIKUS MAGYAROK ÉSZAK-AMERIKÁBAN

Az anyagot gyűjtötte,
összeállitotta
TÖRÖK ISTVÁN

Kiadja
A KATOLIKUS MAGYAROK VASÁRNAPJA
Youngstown, Ohio
1978

Copyright by Catholic Publishing Co., Inc.
Készült a Katolikus Magyarok Vasárnapja nyomdájában
(1739 Mahoning Avenue; Youngstown, Ohio 44509; USA),
Compuwriter 88 fényszedőgéppel.
Felelős kiadó: P. Dengl Miklós OFM
A kéziratot sajtó alá rendezte és lektorálta: Dunai Ákos OFM
Boritólap: Varga Ferenc Kapisztrán Szent János szobra, DeWitt, Michiganban
Képek: Papok, szerzetesrendek, cserkészek, stb.
A szedési munkálatokat Margaret Lorimer végezte
Műszaki vezető: Bátori Sándor
Példányszám: 4000 + 1000
A Kongresszusi Könyvtár nyilvántartási száma: 78-65792

TARTALOM

Előszó 7

Bevezető 12

I. RÉSZ. Honfoglalók — Honkeresők

1. Fejezet: Ah óhaza és népei 17
2. Fejezet: Vándorbot és utitarisznya 21
3. Fejezet: Amerika és a hontalan magyarok 27
4. Fejezet: Kinek a büne a nemzeti öngyilkosság 33

II. RÉSZ. Templomépitő magyarok nyomában

Egyházközségeink az Egyesült államokban 47
Egyházközségeink Kanadában 333

III. RÉSZ. Szerzeteseink

Férfi rendek 391
Női rendek 421

IV. RÉSZ. Testvérsegítés

Az Amerikai Magyar Katolikus Egylet 449
A Magyar Katolikus Liga 461
Az Amerikai Magyar Szövetség 465

V. RÉSZ. Őrségen

Ifjúságunk 469
Sajtónk 478
Emlékezünk 480

Zárószó 481

Források 483

ELŐSZÓ

Mindszenty József hercegprímásunk amerikai látogatása alkalmával jelentést kapott arról, hogy a magyar katolikus papság képviselőinek megbízásából kutatás, anyaggyűjtés folyik az amerikai katolikus magyarság élettörténetének, intézményei fejlődésének könyv formában való megírására. A bíboros főpásztor áldását adta a munkára, és azután is érdeklődéssel kísérte azt. Utolsó amerikai látogatásakor nem zárkózott el a kérés elől, hogy ő írja meg a könyvhöz az előszót. Időközben elkészült a mű vázlata és egyes fejezetek. Ezeknek másolatát a könyv terjedelmére, tartalmára vonatkozó adatok kíséretében a kiadó el akarta küldeni Bécsbe a főpásztornak. A levél elküldése késett, mert a hercegprímás úr a dél-amerikai magyarság körében időzött. Meg akartuk várni, hogy bécsi száműzetésébe visszaérkezve kissé kipihenje magát. Mindnyájunk fájdalmára főpásztorunk örök nyugovóra tért, mielőtt az előszót megírhatta volna. Talán a mi alázatos óhajunkra is gondolt magyarkereső útján, mikor Caracasban, menekült magyarjai körében megírta és elmondta utolsó üzenetét. A Katolikus Magyarok Vasárnapja is már csak akkor közölhette, mikor Mindszenty József hercegprímás földi maradványai Máriacell kegytemplomának kriptájában pihentek.

Hisszük, hogy nem tudnánk méltóbb előszóval beköszönteni olvasóinkhoz, mint ezzel az utolsó áldással Mindszenty Józseftől . . .

"Szerettem volna mindnyájatokat felkeresni"

Amikor 1971. szeptember 28-án el kellett hagynom nekem is hazámat, azóta kisebb-nagyobb megszakításokkal járom a világot, és keresem az egész földgolyón szétszórt magyarokat Torontótól a Fokföldig, San Franciscótól Új-Zélandig.

Most eljutottam Dél-Amerikába is. Miért teszem ezt, 83 súlyos esztendővel a vállamon?

Azért, mert erre kényszerít a világon legárvább népem szolgálata, amit elvállaltam akkor, amikor boldog emlékű XII. Pius pápa 1945. szeptember 16-án, hazánk legújabb történelmének talán legnehezebb esztendejében, kinevezett esztergomi érseknek, és ezzel Magyarország hercegprímásának is.

Mi a célja ezeknek a látogatásoknak? Az, menekült magyar testvéreim, hogy a számkivetés immáron harmincadik esztendejében hitet és reményt öntsek lelketekbe, ha már csüggednétek. Hitet, hogy nem volt hiábavaló eddigi küzdelmetek, ha hívek maradtok a számkivetésben is apáitok és őseitek szent örökségéhez, amit Szent István király hagyott ránk végrendeletében.

Ez a végrendelet így szólt: hűség az Úristenhez, Krisztushoz, a Nagyasszonyhoz, Egyházatokhoz és magyar hazátokhoz. Szerettem volna mindnyájatokat felkeresni, de a szétszóródottságban lehetetlen mindenkit elérnem. Ezért írom ezt a körlevelet, hogy írott szavam elérje a kisebb magyar csoportokat, sőt: az összes magyar családokat is. Arra kérlek, arra figyelmeztetlek benneteket írásban, amire kérem élőszóval azokat, akikhez személyesen el tudok jutni: Ha le is szakított nemzetünk életfájáról, és messze világrészekbe sodort ez a legnagyobb történelmi vihar, ne váljunk örökre elhalt rügyeivé, elszáradt leveleivé ennek az annyira megtépázott magyar életfának!

De mit tegyünk? Mit tehetünk mi, kérdezitek, ebben a nagy idegenségben.

Öntudatosodjatok!

Az első, amit meg kell tennetek, az, hogy öntudatosodjatok! Hogy ráeszméljetek, rádöbbenjetek arra, hogy Szent István, Szent

László, Rákóczi, Zrínyi és Széchenyi István népe vagyunk! Ezért ne haljon el nyelveteken a magyar szó! Ne feledjétek el szüleitek nyelvét! Ha egyedül vagy, imádkozz legalább este magyarul! Ha olyan szerencsés vagy, hogy magaddal vitted az otthoni imakönyvet, vedd elő, és forgasd legalább az ünnepnapokon! Írj magyar levelet haza vagy barátaidhoz! Olvass magyar lapot, újságot és könyvet! Magyar házastársak beszéljenek egymással magyarul! És ti, magyar szülők, ne vonjátok el gyermekeitektől az édes magyar anyanyelvet! Nemhiába kapjátok szüleiteken át a jó Istentől. Kincs az, amit át kell adnotok gyermekeiteknek is! Meg kell tanulni az új haza nyelvét is, tudom, de nagyon szépen megfér együtt őseitek nyelvével. Ahány nyelv, annyi ember, de az első helyen az anyanyelvnek kell állni!

Magyar édesanyák, imádkozzatok gyermekeitekkel magyarul! Bármilyen fáradtak is vagytok este, csevegjetek velük magyarul, meséljetek, és énekeljetek velük magyarul! Édesapák, gondoskodjatok arról, hogy gyermeketek megtanulja a magyar betűt is! Tanítsátok meg magyarul olvasni! Olvassatok nekik a magyar történelemből, a magyar földről! Alkalmas könyveket most már nagyobb magyar központokban lehet szerezni.

Fogjunk össze!

Találjunk egymásra a szétszórtságban, és fogjunk össze, mert nemcsak "ősei", de testvérei is vagyunk egymásnak. Ne csak anyagilag segítsük egymást, de lelkileg, szellemileg is, megmaradni magyarnak. Az, aki magyarságában erős és képzett, segítse azt, aki már ingadozik. Hozza vissza a magyar közösségbe!

Ahol már van 10—15 magyar család, fogjon össze, és teremtse meg a hétvégi magyar iskolát! Ha csak 5 vagy 15 magyar gyermekről van is szó, meg kell tenni!

Ha kevesen vagytok ahhoz, hogy önálló magyar istentiszteletet vagy szentbeszédet követelhetnétek, szervezzétek meg legalább a nagyobb egyházi és nemzeti ünnepeket úgy, hogy kérjetek magyar papot, vagy menjetek szervezetten a nagyobb magyar közösségekbe magyar misére! A nagyobb magyar központokat kértem és mindig kérem arra, hogy segítsenek ebben nektek, hogy nyújtsák ki felétek is a segíteni akaró magyar kezet — de ti is, ti is ragadjátok meg a felétek nyújtott kezet!

Fontos, hogy tudjunk egymásról, ezért le kell fektetni mindenhol — még ott is, ahol nincs külön magyar pap — a magyar katasztert. Hány magyar család, hány magyar gyermek van a körzetben, mennyi a magános?

Mennyi mindent kellene és lehetne itt tenni, ha több lenne bennünk a magyar lélek, magyar szív és öntudat.

Ez csak a kezdet, a felrázás, a magyar lélekébresztés! A többi azután jön. Fajtánk bátor, találékony és életrevaló. Miért nem tud az lenni a magyarság vonalán is?

Áldásommal!

Mindszenty József
bíboros

BEVEZETŐ

Az amerikai magyarok bőségesen táplálták befogadó honuk szellemi életét és anyagi jólétét szinte Amerika felfedezése óta. Magukkal hozott kultúrájukkal, szorgalmukkal, fáradhatatlanságukkal, találékonyságukkal adóztak azért, hogy menedéket vagy nagyobb darab kenyeret találtak az óceán innenső partján. Magyar férfiak jóval számarányukon felül vettek részt Amerika háborúiban is.

Magam hosszú évek óta hallgatom az amerikai magyarság szívhangjait, jegyezgetem mozzanatait, és gyűjtöm írott emlékeit, ahol és amikor csak lehet. Mégis úgy éreztem, mintha a Himalája megmászására kaptam volna felhívást, amikor Dengl Miklós ferences atya, a magyar lelkipásztorok megbízásából, felkért, hogy gyűjtsek össze, amit csak lehet, azon katolikus bevándoroltakról, akik itt templomokat építettek; iskolákat, egyleteket alapítottak. Legyenek könyvben megörökítve ezek a magyar mérföldkövek, a jövő nemzedék számára. Megtisztelve érezvén magamat, elvállaltam a munkát.

Gondolatban mérlegelve az előttünk álló feladatot, megállapítottuk, hogy az egész embert kíván, nem lehet a napi kenyérkereső munka után, esténként, mellékesen végezni. Azért munkahelyemen — New York állam egyetemén —, összpontosított kutatás és anyaggyűjtés céljára, hat hónap szabadságot kértem, amelyet a kancellár — megértvén a nemzetiségi hagyományok ápolásának fontosságát — készségesen megadott.

Ezután teljes erővel nekiláttunk — feleségemmel — a munkának. Felkerestük az ország több nagy irattárát, könyvtárát, ahol tudtuk, hogy magyar gyűjteményt őriznek. Jártunk a világ legnagyobb könyvtárában, a fővárosban, Washingtonban lévő Kongresszusi Könyvtárban. Többször kutattunk Youngstownban a ferences atyák Bíró Benedek Emlékkönyvtárában, a több mint tízezer könyv, újság, kézirat, levélgyűjtemény között. Clevelandban a híres Carnegie West Libraryben a magyar iratoknak valódi kincsesbányáját találtuk; úgyszintén a St. Paulban (Minnesota állam) lévő Immigration History Research Centerben, ahol 22 nemzet etnikai anyagát

gyűjtik. Ott őrzik az Országos Magyar Levéltár kivándorlással kapcsolatos okmányainak mikrofilmjeit is az 1895—1917 közötti időszakból, valamint a Magyar Kivándorlási Hírlap mikrofilmre vett évfolyamait. Ezer és ezer láb mikrofilmet forgattunk le. Bejártuk Amerika több államát, Kanada egy részét, meglátogatván sok magyar intézményt, plébániát, templomot.

Fájdalmas élmény volt, amikor az egyik keleti nagyváros egyetlen magyar-német templomának pásztorával beszélgetve megkérdeztem, hogy tart-e még magyar szertartásokat?

— Lassan már semmilyen sem lesz — felelte —, mert rövidesen becsukják a templomot. A hívek kihaltak vagy elköltöztek.

Sajnos, van ez így másutt is. De mégis írnunk kell róluk, az elárvuló őrhelyekről is, hogy legalább az elérhető távolságban lakó magyarok lelkiismerete megmozduljon, és támogassák, ne hagyják pusztulni nemzetiségi templomukat. Az enyészetnek nemcsak a templomok, de a hagyományvesztett családok is martalékává válnak. A magyar tragédia amerikai nemzeti tragédiává nőhet...

Ahová személyesen nem jutottunk el, oda írtunk, telefonáltunk, kölcsönkérve okmányokat, könyveket. Összeköttetést kerestünk diaszpórában élő és dolgozó papokkal is. Közel 300 címre küldtünk ki körlevelet, kapcsolatteremtésre, amelyre a címzetteknek mintegy 60%-a válaszolt. Sok kiábrándító felvilágosítás is érkezett, jelezve, hogy a templom már nem magyar, illetve a magyar lelkész más hitközséghez lett beosztva, és a magyar vonatkozású iratok elkallódtak. Voltak dicséretre méltóak, akik nyomban használható anyagot küldtek. Ahonnan nem jött válasz, ott többször is megkíséreltük a kapcsolatteremtést, írás vagy telefon útján, több-kevesebb sikerrel.

A szorgalmas gyűjtés eredménye csaknem két és félezer oldalas kézirat lett. Abból született meg ez a korlátozott terjedelmű könyv.

Egész életünk minden mozzanata, nemzetünk történelme, ködbe vesző őstörténetünk kivételével, hozzáköt Isten egyházához és a templomhoz. Ezért van az is, hogy ennek a könyvnek jó része egyházainkról, a körülöttük történő eseményekről szól. Hogy az olvasó mennyi anyagot talál egyről-egyről, az a forrásul szolgáló iratok mennyiségétől és a tájékozódás lehetőségeitől is függött. Az anyag kiválasztásánál az is szerepet játszott, hogy milyen mértékben volt a templom, az iskola, egylet fejlődésében vagy széthullásában megrázóbb, szokatlanabb, mint a többi. Több település kezdete és templomalapítása hasonló vágányokon indult és haladt vagy halad még ma is.

Talán csalódás némelyeknek, hogy nevük nincs megemlítve; verejtékes áldozatukról nem tettünk külön említést, pedig ők is

harcoltak a magyar nép javáért, becsületéért, templomukért, egyleteikért. Elismerés, köszönet legyen mindnyájuknak!

Az egyetemes magyarság javát szolgálja ez a könyv, melynek kiadását az erdélyi ferences atyák vállalták, és amelynek kutatómunkáját az Amerikai Magyar Katolikus Egylet támogatta. Köszönet és elismerés jár azoknak, akiknek szellemi termékeiből arattunk a jövő szolgálatában. (Nevük a forrásmunkák megnevezésénél van felsorolva.) A legtöbb segítséget ahhoz, hogy a Katolikus magyarok Amerikában kézirata elkészülhetett, a feleségemnek köszönhetem, aki mindvégig hűségesen megosztotta a munkát velem.

Hisszük, hogy hasznos ez a könyv, nemcsak mint olvasmány, de mint történelmi hagyaték is a jövő nemzedék számára.

Ajánljuk minden magyar testvérünknek.

Török István MSLS, MA SLD
State University of New York, Oswego

I. RÉSZ

Honfoglalók — Honkeresők

1. fejezet

MAGYARORSZÁG ÉS NÉPEI

A Kárpát-medencéből Amerikába került milliók életéről, jelleméről, törekvéseiről csak akkor alkothatunk képet, ha röviden visszatekintünk abba a világba, ahol bölcsőjük ringott. Ezért íródott ez a fejezet.

"Keletről jövének őseink e honba,
Ámbár eredetük mély homályba vonva . . ."

Rímbe öntött tudományom az előidőkről édesanyámtól származik. Ő még első elemista korában tanulta, és megosztotta velem, a hetedikkel, mint ahogy nagyobb testvéreim is így ismerkedtek meg fajtánk történetével.

Ma sem tudunk sokkal többet az őshazáról. A történelembe vérrel íródott Rómával való jegyességünk, mely Vajk megkeresztelésével kezdődött, és ezer éve tartó házassággá kovácsolódott — bizonyítván, hogy az égben köttetett. Népünk azóta is kitartott, és ma is kitart hitében minden régi és modern pogányság ellenére is. Földönfutóvá vált véreink batyujukban vitték magukkal a rózsafüzért és az imakönyvet. A bujdosók a hitből merítettek vigaszt.

Az Amerikába került magyarság is hű maradt hitéhez. Mihelyt megszerezte darabka kenyerét, mindjárt Isten áldását kérte rá, és papot akart, aki közelebb vinné őt Istenéhez. A múlt század konzuli jelentései telve vannak az amerikai magyarok kérésével: "Küldjetek papot!" "Magyar papot kérünk, akit megértünk, és aki megért minket." "Árvák vagyunk pap nélkül" — üzenték Esztergomba hazánkfiai. Így került ki hivatalosan Amerikába az első magyar pap, Böhm Károly, a nép lelkének gondozására, ügyes-bajos dolgai elintézésére, nyomorúsága megosztására. Igy érkeztek a többi egyházak pásztorai is, gyámolítani a messze szakadt testvéreket, akiket hazátlanságra kényszerített az édes anyaföldet kiuzsorázó, idegenek irányította mostoha gazdaságpolitika.

Hogyan kezdődött hát a tömeges kivándorlás, mely az első világháborúig már milliónyi magyart dobott idegen országokba?

Milyen okok kényszerítették földjéhez, a barázdához ragaszkodó népünket szülőföldje elhagyására? Először is az ő első nehéz és vaksi bukdácsolásaikról kell írnunk, de mindenekelőtt vissza kell pillantanunk a történelmi múltba, mielőtt követni kezdenénk magyarországi menekültjeink útját az Újvilág mezsgyéin.

Joggal vagy jog nélkül, de a magyarság a világ ítélőszéke elé került mint a faji türelmetlenség, kizsákmányolás és sovinizmus elriasztó példaképe. Népünket bűnösnek mondták ki Trianonban és Párizsban, és a bűnösség kimondása alapjául szolgáló vádbeszédeket az emigráció okait kutatók könyveiből idézték az ügyészek. Arra senki sem volt kíváncsi, hogy miért éppen az "elnyomók" menekülnek el az "elnyomottaknál" sokkal nagyobb számban saját honukból. Azt sem kutatták, hogy ki is volt igazában úr a magyar földön — hiszen a magyar politikát 1918-ig Bécsből irányították.

Az első világháború után szétdarabolták a Monarchiát. Utódállamok sora született és hullt szét a történelem viharaiban, de az emigráció irodalma szűkölködik olyan művekben, melyek a modern oknyomozó történelemtudomány bonckésével szétszabdalnák a költött mítoszok szövevényét, és a tények alapján igazságosan bírálnák a magyarság ügyét.

A Kárpátok koszorúzta Duna-völgy a magyar honfoglalás idején nemcsak a magyarok otthona volt, hanem sok, kisebb-nagyobb törzs települési helye is. Történeti tény, hogy a honfoglalók a Kárpát-medence területén talált törzsek nagyrészével fajilag rokonságban voltak (avarok, hunok), így nem okozott problémát azok beolvadása. A magyarságnak különben sem voltak faji előítéletei. Asszonyaik is csaknem teljesen egyenlő rangban álltak férjeikkel. A honfoglalók minden ellenkezés nélkül befogadták a külső országokból beáramló népeket is, csak az ellen tiltakoztak, ha a "jöttmentek" akarták őket irányítani.

A magyarság és az őstelepesek nem tudták betölteni az ország egész területét. Mikor a magyarság feladta a kalandozásokat, és országszervezésbe kezdett, szívesen fogadott minden bevándorló népcsoportot. Az okmánytárak bizonysága szerint egész törzsek, nemzetségek kaptak letelepülési engedélyt a Kárpátokon belül. Egyetlen feltétel volt, hogy fogadják el az ország törvényeit.

Baráth Tibor Magyar történetében Hóman Bálintra és más forrásmunkákra hivatkozva hangsúlyozza, hogy a magyar birodalom lakosságának 80%-a magyar volt a XV. század folyamán. A lakosság nem magyar ötöde is — születés vagy asszimiláció alapján — ugyanolyan polgárjogokkal rendelkezett, mint a magyarság. Néhány csoport különleges kiváltságot élvezett, mint például az erdélyi szászok. Voltak olyan bevándorlók, akik nem tartoztak sem

a nemességhez, sem a jobbágysághoz, mint például a zsidók, izmaeliták, örmények, akik kiváló kereskedelmi és gyakorlati érzékkel rendelkeztek. Ilyen módon kerültek közülük sokan kiváltságos helyzetbe; fontos államügyeket és pénzügyeket intéztek a király és a főnemesség megbízásából.

A Kárpát-medencébe való bevándorlás a török időkig teljesen szabadon gyakorolt, irányítás nélküli mozgás volt. Védett területre érkeztek a bevándorlók, ahol biztonságot, életlehetőséget találtak a feudális rendszerben. A szegényeknek több szabadsága volt Magyarország területén, mint bárhol Európában.

A XVI. század a török előretörését és — annak következményeként — a magyar birodalom pusztulását hozta. A XVII. század utolsó negyedében a végre egyesült kereszténység összeroppantotta a muzulmánok közép-európai hegemóniáját. A törökök elhagyták Magyarországot. Helyettük az osztrák ült népünk nyakára. Magyarságunk visszahanyatlott a honfoglaláskori állapotokba. Megtizedelve, kifosztva, életkedv nélkül.

A törökök nemcsak a Kárpát-medence civilizációját pusztították el, hanem a színmagyar lakosságot is. A végeken a német, szláv és román lakosságú területek nem szenvedtek annyit. Így az ország nemzetiségi aránya teljesen felborult — a magyarság kárára.

Így érkezett el a felvilágosodás kora, majd a francia forradalom. Elvei mindenütt felébresztették a népek nemzeti öntudatát. Magyarországon is ettől kezdve számíthatjuk a nemzeti kisebbségek önállósulási, elszakadási törekvéseit. Ezek a kisebbségek, bár a nemzettestnek éppen olyan tagjai voltak, mint a magyarok, 1910-ig többséget képeztek a Kárpát-medencében.

Az 1910-es népszámlálás végre magyar többséget talált a magyar határokon belül. A lakosság száma több volt 18 milliónál, és ebben a magyar volt többségben 54,5%-kal. A románok 16,1, a tótok 10,4, a németek 10,5, a rutének és a többiek 8,5%-kal járultak az össznépességhez. A zsidóság anyanyelve szerint szerepelt a statisztikában. Magyarországon nem különböztették meg a zsidókat fajilag, amíg ők maguk is vallásnak tekintették állapotukat. Horvátország, mely perszonálunióban volt Magyarországgal, 14,1%-kal, 20 886 487 lélekre emelte Szent István birodalma összlakosságának számát. Ebben a számban a szerbek is benne voltak.

Magyarország sosem utasított vissza senkit, aki menedéket kért, vagy nagyobb darab kenyérért jelentkezett. Az első menekültügyi törvényjavaslat Deák Ferenc tollából került a parlament elé az 1860-as években. A liberális elvű Haza Bölcse a még liberálisabb magyar képviselőház döntése alapján kénytelen volt visszavonni javaslatát, melyben az emigránsok szabad betelepülésének megtil-

tását kérte. Az 1868-ban megszavazott nemzetiségi törvény leszögezte:

"Magyarország minden polgára a nemzettest tagja, politikailag az egyesített és osztatlan magyar nemzet polgára. Ebben a keretben mindenki, bármely nemzetiségű, a törvény előtt teljes egyenjogúságot élvez."

Eszerint a "politikai nemzet" nem ismert különbséget polgár és polgár között faji vagy etnikai alapon. A hivatalos parlamenti nyelv a magyar volt ugyan, de a törvénykezés és hivatali érintkezés feljogosította az ország lakóit, hogy saját anyanyelvükön intézzék ügyeiket.

A magyar haza nem zárta le sorompóit senki előtt. Aki védelmet keresett vagy hontalanná vált, a magyar határokon nem talált tilalomfát.

2. fejezet

VÁNDORBOT ÉS ÚTITARISZNYA

"Extra Hungariam non est vita" (Magyarországon kívül nincs élet) — szólt a régi mondás, de ez is csak annyira volt érvényes, mint manapság az Amerikában gyakran használt: "Love it or leave it" (Szeresd vagy hagyd el!) jelszó. Mégis: hosszú időn át úgy érezték Magyarország népei, hogy a határokon kívül nem tudnának boldogulni, nem kaphatnak nagyobb darab kenyeret; nincs több szabadság részükre, és kötelességtudóan elfogadták Vörösmarty szavait:

"A nagyvilágon e kívül
Nincsen számodra hely,
Áldjon vagy verjen sors keze,
Itt élned, halnod kell."

A vers csak a múlt században született, de a gondolat ezer éven át vezérgondolata volt a Kárpát-medence népeinek.

Természetesen mindig akadtak kivételek, akik kiváltak megszokott környezetükből, elhagyták hagyományaikat, és missziós lélekkel vagy kalandvágyból kiléptek saját honuk színpadáról, és kíváncsi szemmel és szívvel indultak el a nagyvilág érdekesebbnek ígérkező forgatagába. Közülük kerültek ki a világvándorok, a kalandorok is, de nekik köszönheti az emberiség, hogy felfedezték az ismeretlent, hogy igét hirdettek az őserdőkben, és ők vitték előbbre az emberiséget a haladás útján.

A magyar történelem során voltak többen is, akik keletre mentek az őshazát kutatni, vagy akik nyugati országokban tanultak, hogy aztán visszatérve hazájukba, tanítsák a fiatalabb nemzedéket. Sajnos, volt, aki örökre elveszett a magyar haza számára, és ha híressé vált is, új honának aratta a dicsőséget.

Az első csoportos kitelepülés a székelyeké volt, akik a Kárpátokon túlra menekültek nyomorgatóik, a császári tisztviselők elől. Rákóczi Ferenc szabadságharcának bukását követte az első magyar politikai emigráció. Már tömegesebb volt Kossuth követőinek menekülése 1849-ben. Azután már csak egyeseket említ a történelem

a XIX. század utolsó évtizedéig. Annál gyakoribb volt a bevándorlás Magyarországba, főleg a Németföldről, a Balkán felől és Oroszországból.

Tyrker, Párménius és mások...

Egy régi iratban szerepel egy név, mely arra utal, hogy Amerika Columbus előtti látogatói között is volt magyar. Leif Erikson viking hajós járt az Újvilágban. Az útibeszámoló egy Tyrker nevű embert említ a hajósnép között. Charles Michael Boland: They All Discovered America című könyvében így ír Tyrkerről: A szőlőt Tyrker találta meg, aki hosszabb időre eltűnt a táborból, és bort készített az érett bogyókból. Erikson keresőket küldött utána. Egyszer csak Tyrker tántorogva megjelent, és mesélni kezdett felfedezéséről. Az újbor megártott neki. A kapitány, Leif Erikson, elrendelte, hogy gyűjtsék össze a szőlőt a környéken, és mivel sokat találtak, távozásuk előtt Vinlandnak nevezte el a területet.

A Tyrker-Török név minden más népnél ismeretlen, csak a magyarság nevezi így egyik törzsének leszármazottait.

Egy másik változat szerint Tyrkert a norvég hajós nevelőapjának említik, aki a bor hatása alatt "türk" szavakat mondogatott. Csak mikor összeszedte magát, kezdett ismét norvégül beszélni. Tyrker-Török, elmesélve a szőlőkalandot, hozzátette: "Én olyan országban születtem, ahol igen sok szőlő terem." A krónika szerint Tyrker alacsony és csúf ember volt, de bátor és lobbanékony (csupa magyar "erény"). (Európában a magyarokat gyakran összekeverték a törökfajú népekkel település és nyelvi egymásrahatás miatt. Igaz vagy nem, ki tudja, Piványi Jenő, a kiváló magyar-amerikakutató írja az előbbieket.)

Az amerikai kontinenst gyakran látogatták más magyarok is a múltban, de kevesen telepedtek le. Még kevesebben vannak olyanok, kiknek tényekedése belekerült az amerikai vagy magyar történelemkönyvbe. Éppen azért érdemes foglalkozni azzal a néhány leírással, melyek tanúságot tesznek a bátor magyar kalandozókról tengerentúli országokban.

Sir Humphrey Gilbert 1583-ban expedíciót vezetett Angliából az Újvilág tengerpartjának feltérképezésére. Krónikása magyar diák volt, Budai Parménius István. Parménius a XVI. század közepe táján született, és három éven át Angliában tanult. Ott ismerkedett meg a híres Richard Hakluyt geográfussal, aki beajánlotta őt Sir Humphrey Gilbert expedíciójához. A magyar ifjú New Foundland partjaira hajózott az angol kutató második expedíciójával, és klaszszikus latin versekben örökítette meg úti élményeit. 1583. június

11-én indultak el, és nyolc hét múlva érték el St. John kikötőjét, addig állandó viharban hajóztak. Az öböl biztonságából aztán Parménius levelet írt Hakluytnak, és lefestette az országrészt, melyet először látott. Nem volt túlságosan elragadtatva a vidéktől, a növényzet nélküli szikláktól. Többek közt így ír: "Itt a medvék is kisebbek, mint odahaza, ezek fehérek, és úsznak az óceánban." A levelet augusztus 6-án írta; kevéssel később az egyik kutatóhajón térképezte a partvidéket. Vihar támadt, a hajó elsüllyedt, így Parménius lett az első magyar, aki állandó emigránsává, első magyar áldozatává vált az Újvilágnak. Csak egy hajó menekült meg a balvégzetű expedícióból, annak kapitánya ezt írta napolójában: "... a száz ember közül, akik megfulladtak, az egyik híres magyar tudós volt, aki Magyarországról, Buda városából való volt... Önként csatlakozott a térképezőkhöz, hogy leírja a felfedezéseket. Önzetlen, jó ember volt."

Más hazánkfia, aki Amerikát választotta új hazájának, Kelp János erdélyi luteránus pap volt. Gyülekezetéből menekült el, mert szélsőséges tanokat hirdetett. Philadelphiában telepedett le a XVII. század végén. Néhány más német szektással megalapították Germantown települést. Kelp néha felkereste a nyájat, de gyakrabban félrehúzódott, remeteként élt, és a környéket, ahol kunyhója állt, ma is Hermitage (Remetelak) néven tisztelik. Kelp kéziratát a Történettudományi Társaság őrzi a tertvéri szeretet városában, Philadelphiában.

A XVIII. század végén bukkant fel Amerikában egy Orbán Ferenc nevű magyar, aki állítólag eredetileg pap volt. Nyom nélkül tűnt el a nép között. Magyar jezsuiták is kerültek Kaliforniába. Koncsák Nándor rendfőnök eredetileg teológiát tanított Budán, később ő lett valamennyi, Kaliforniában lévő misszió vizitátora. Ott is hunyt el 1758-ban.

Ha valahol egy nép a szabadságért harcol, ott hamarosan megjelennek a magyarok is. Mikor Amerika népe elkezdte harcát önállóságáért, magyarok is küzdöttek Amerika földjén, hogy megszülessék az ország, melyben nemcsak jelszó a "szabadság". Az Egyesült Államok történelmében feljegyezték Fabriczy Kováts Mihály ezredes nevét; ő teremtette meg az amerikai lovasságot. Dél-Karolinában esett el, a Charlestonnál vívott harcokban. (Eszterhás István most írt történelmi regényt Fabriczy Kováts Mihály óbesterről.) Egy beszámoló szerint abban a hadseregben is sok magyart lehetett találni, melyet a franciák küldtek Amerika szabadságának kivívására. A lovas alakulat külföldi önkéntesei közt 140 magyar huszár harcolt. Egyik tisztjük, gróf Benyovszky Ferenc itt halt meg és van eltemetve. Az ő bátyja, gróf Benyovszky Móric

nevezhető talán az első igazi emigránsnak. Ő azért jött az Újvilágba, hogy itt teremtsen új otthont magának. Később baltimore-i kereskedők biztatására expedíciót szervezett, és az Intrepid nevű hajóval Madagaszkár szigetére hajózott üzleti összeköttetések megteremtésére. A szigetlakók királyukká választották, de a franciák nem akarták elveszíteni a gyarmatot, és a velük vívott küzdelemben életét vesztette. Családja Amerikában maradt és felszívódott.

Egyik legismertebb hazánkfia, Haraszty Ágoston, 1840-ben települt le Kaliforniában; ő alapította meg ott a nagyméretű szőlőtermelést. Magyarországról, Tokajból hozatott szőlővesszőket. Sonomában ma is látogatók ezrei keresik fel a Haraszty-pincét. Haraszty Ágoston lett Kalifornia szőlészeti kormánybiztosa. Fiai az akkori kormányzó leányait vették feleségül. A család leszármazottai még ma is élnek Kaliforniában.

Magyar utazók érdekes könyvekben és cikkekben számoltak be erről a hatalmas, változatos, szépségekben gazdag földről.

Bölöni Farkas Sándor 1831-ben járt az Egyesült Államokban, és így ír: "Szabad Amerika az Óvilág egyetlen reménysége." Útján több amerikaival találkozott, akikről kiderült, hogy magyar származásúak. Jegyzeteinek tanúsága szerint már magyar kolónia volt New Orleansban a tömeges bevándorlás kezdete előtt. Baltimoreban is talált több magyart, ugyancsak Philadelphiában és több kisebb helységben is. A magyarok jobbára üzleti érdekeltségben működtek, valószínű, hogy az utazó épp azért találkozott velük.

Xántus János egyike a szabadságharc utáni menekülteknek. Amerikában a természettudomány történetébe írta be nevét. Gyűjteményeit a Smithsonian Institution (Natural History) múzeumában őrzik. Xántus sok új és fontos adatot gyűjtött az amerikai indiánok szokásairól, hagyományairól is. 1851-től a hatvanas évek derekáig tartózkodott Amerikában, majd visszatért szülőhazájába, és megalapította a pesti Állat- és Növénykertet, és annak első igazgatója lett.

A kivándorlás okai és filozófiája

A Kárpát-medencében többször volt felkelés a történelem során, ezek azonban sosem irányultak az állam egysége, fennállása ellen. A népek faji és nemzetiségi különbség nélkül együtt lázadtak fel jogaikért. A parasztság, hogy földhöz jusson, elvett jogait visszanyerje; a nemesség pedig nemesi jogai védelmében, és a magyar nemzet szabadságának visszanyerése vagy megőrzése érdekében.

A XIX. századtól kezdve volt látható először, hogy a nemzeti-

ségek, fajok különválnak Magyarországon. Az elkülönülés egyre erősödött, mind nagyobb méreteket öltött. A nem magyar népcsoportok kiépítették érzelmi szövetségüket a magyar határokon kívül élő fajrokonaikkal, és nem törődtek a meglévő politikai vagy természetes földrajzi határokkal, adottságokkal. A világszerte hódító romantikus szellem a kóros álmokat követelésekké érlelte, melyek előkészítői voltak a Trianonban beteljesült nemzeti tragédiánknak.

Érinteni kell a nemzetiségi ébredés kezdetét is, hogy megértsük azt a tömeges kivándorlást, mely a XIX. század utolsó harmadának lidércnyomása lett. A szlávoknak vezéreik beígérték a nagy szláv birodalom megszületését, de annak megvalósulását a nyomorgó szlávok reménytelennek látták. Azt gondolták, hogy a tengeren túl szabadság és teljes boldogság várja majd őket. Ott nem lesz csendőrség és adófizetés, nem lesznek magyar tanítók, és nem kell nekik "idegen" nyelvet tanulni.

Aptheker: Truth About Hungary című könyvében azt állítja, hogy a magyarokat vad sovinizmus vezette mind politikájukban, mind tetteikben. Ennek lett az eredménye, hogy nemzetiségeink fejlődtek, erősödtek a magyarság rovására, hogy megtarthatták nyelvüket, kultúrájukat, és végül is fellázadhattak ellenünk. (Talán extrém sovinizmus az is, hogy az államalkotó nyelvet is illik megtanulni?)

Szláv, német és egyéb nemzetiségi politikai ügynökségek dolgoztak külföldi, elsősorban amerikai bázisokról a múlt század közepe óta. Az új államok születését az egykori magyar birodalom romjain nagyrészt az tette lehetővé, hogy az Amerikába kivándorolt nemzetiségeink, megszedve magukat, megteremtették a politikai és pénzbeli alapot az utódállamok születéséhez. Ezek az amerikai kolonisták tartották ébren a függetlenségi gondolatot, pénzt adtak annak támogatására, és alkalmas időben politikai nyomást tudtak gyakorolni szavazataikkal. Természetesen szerepet játszottak azok a széplelkek is, akik idegen létükre úgy érezték, igazságtalanságot szüntetnek meg, mikor a magyarokat elnyomással vádolják.

Amikor az 1848-as szabadságharc kitört, nem csodálható tehát, hogy több kisebbségünk ellenünk támadt. Horvát egységek Jellasich bán vezetésével, román bandák az osztrák udvar uszítására önként vállalkoztak a "rebellisek" elpusztítására. Viszont sok német, rutén és szláv fegyvert fogott, és váll váll mellett harcolt a magyarok oldalán, mint ősapáik tették Thököly és Rákóczi alatt.

A magyar nemzetgyűlés megszavazta, hogy mindenkinek biztosítsák a teljes egyenjogúságot a Kárpát-medencében. Az 1848-as reformok közül a következők voltak talán a legfontosabbak: először is megszüntették a jobbágyságot, és megígérték az igazságos föld-

osztást. Mindenki köteles lett adót fizetni. A nemzetiségek jogairól és részükre autonómiáról nem volt szó, mert az 1848-as szabadságharc elve az oszthatatlan magyar nemzettest fenntartása volt, amely azt jelentette, hogy mindenki egyenlően részel a nemzet kiváltságaiban. Március idusa idealistái szerint nem lehetnek a népben kiváltságosak és elnyomottak. A nép maga a nemzet, bármilyen nyelven beszéljen is.

Bécs abszolutisztikus légköre a szabadságharc letörése után sem ismert megkülönböztetést. Rendőreik lecsaptak mindenkire, aki magyar vagy magyarbarát volt. Akik harcoltak és elestek a magyarországi frontokon, azért haltak meg, hogy az ország és népei szabadon éljenek, idegen elnyomatás nélkül Szent István koronája és az alkotmány alapján — összegezi Málnási Ödön: A magyar nemzet őszinte története című művében március idusának álmait.

3. fejezet

AMERIKA ÉS A HONTALAN MAGYAROK

Mikor már minden elveszett, Kossuth Lajos Törökországba menekült, Görgey Artur pedig Világosnál letette a fegyvert, hogy megmentsen drága magyar életeket. Kossuth később áthajózott Angliába és az Egyesült Államokba, ahol sok helyen mint a szabadság bajnokát ünnepelték. Kossuth látogatása alkalmat adott a bevándorlás kritikusainak is, hogy fegyvert kovácsoljanak az emigránsok ellen. Dr. Busey orvos például így ír Immigration, Its Evils and Consequences című könyvének a Kossuth-mánia című fejezetében:

"Kossuth menekült a saját honából. Meghívásra jött ebbe az országba, és ügyeskedésével szimpátiát keltett népe iránt, barátokat toborzott ügyének. Híre mindenfelé elszállt országunkban, mert népünk mindig szimpatizált az elnyomottakkal. Nyitott, ölelésre tárt karokkal fogadtuk őt is, és kinyújtottuk kezünket, mely mindig kész a szabadságért fegyvert fogni. De miért jött ide Kossuth? Azért jött ide, hogy megossza velünk a szabadságot és az alkotmányt, és élvezze annak kiváltságait és áldásait? Nem. A honfoglaló szemtelenségével jött, holott ő is csak egy menekült. Nem jött mint tanítvány, hanem mint tanító, és hogy mit tanít, azt leginkább az ő saját kijelentéseiből tudhatjuk meg."

Busey és társai demagógiája ellenére Kossuth követői és honfitársai előtt mégis nyitva maradt az út. Akik meg tudtak szökni az akasztófa vagy Kufstein sáncainak árnyékából, azok otthont találtak az Egyesült Államokban. Természetesen, mint a legtöbb politikai menekült, eleinte ezek is közel akartak maradni hazájukhoz, de az évek múlásával sokan mind messzebbre sodródtak, és végül is Amerika lett új hazájuk, ahol félelem nélkül élhettek.

A szabadságharc menekültjeinek első hulláma 1850-ben ért el Amerikába. Köztük említik egy Paprikás Kelemen nevű "csodadoktor" nevét, aki Philadelphiában "gyógyított" magyar paprikával fűszerezett whiskyvel.

Egy másik fennmaradt név: Krakay Józsefé, aki főkonzulként is szolgált több helyen az Egyesült Államokban. Tanító magyaro-

kat is emlegetnek ebből az időből, így Krajtsik Károlyt, aki modern nyelveket tanított Virginia állami egyetemén. A legtöbb magyar menekült boldogult valahogy, és tiszteletreméltó vagy legalábbis elfogadott polgára lett az új hazának. A szabadságharc menekültjei többnyire iskolázott emberek voltak, a nyelvet is így hamarább megtanulták, és hamarosan jó pozíciót verekedtek ki maguknak. A magyarság jó hírének növelésében Kossuth amerikai látogatása is sokat jelentett. 1851. december 5-én érkezett New Yorkba. Ittlétének 200 napja alatt több mint 600 beszédet mondott, több ezer mérföldet utazott be a keleti partokon. Meghívták, hogy maradjon Amerikában, de ő közelebb akart lenni hazájához, ezért az olaszországi Turinban telepedett le, és ott lakott élete végéig.

Az újonnan jöttek alkalmazkodtak a helyi szokásokhoz, úgy szervezkedtek, mint az amerikaiaktól látták. Megszülettek az első testvérsegítő, betegsegélyző egyesületek, melyekkel a mindennapok veszélyei ellen biztosították magukat. Társulatokat is alapítottak, ahol szabad idejükben találkoztak, és merenghettek a hazai emlékeken. Megjelent az első magyar nyelvű lap is New York utcáin 1853-ban, Magyar Száműzöttek Lapja címen. A Magyar Kölcsönös Segélyegylet szabályait 1871-ben fogadta el az alapító bizottság.

A szabadságharc emigrációja nemcsak magyarokat sodort az Újvilágba, hanem azoknak a nemzetiségeknek fiait is, akik a magyarok oldalán küzdöttek, és Haynau vérbosszúja elől nekik is menekülniük kellett. A neveket nézve német, tót, lengyel, rutén és horvát meg szerb is bőven akad köztük, bár a nevek után nem lehet teljesen biztos következtetést levonni, hiszen mint ma, akkor is sok idegen nevű volt, aki csak magyarnak vallotta magát.

Az 1861—65-ig tartó amerikai polgárháborúban a statisztika szerint 800 magyar harcolt az északiak oldalán a rabszolgaság megszüntetéséért. A déliek között 11 magyar volt nyilvántartva, köztük egy tiszt, de az is átpártolt az északiakhoz. Az egykori népszámlálás szerint 3737 személy vallotta magát magyarnak, tehát ezeknek 25%-a katonáskodott, ha a nőket és a gyermekeket leszámítjuk, vagyis valószínűleg minden felnőtt magyar férfi. Lincoln magyar hősei címmel Vasváry Ödön református lelkipásztor könyvet írt, melyben erről részletes listát közöl.

Ahogy a XIX. századbeli politikai kivándorlás hullámai elcsitultak, új vihar kezdődött. Ez milliókat űzött át a tengeren, Amerikába. Nincstelenek tömegesen hagyták el Európát; benne a Kárpát-medencét is. Sokan nemzetiségiek, de többségben színmagyarok, pedig ezek a szláv irredentisták szerint a kisebbségek elnyomói, kizsákmányolói voltak.

Miért menekültek ki milliók a Kárpát-medencéből az első kínálkozó alkalommal? Erre feleljenek a következő sorok.

A kiegyezés utáni tömegkivándorlás okait egy század távlatából vizsgálva megállapítható, hogy a megbékélés — ahelyett, hogy közelebb hozta volna a nemzetiségeket a magyarsággal — csak elmélyítette a politikai szakadékot.

A szabaddá tett jobbágy számára sem adódott semmi más, csak a szabadság. Mehettek világgá, mert nem volt földesuruk, akinek erkölcsi és anyagi kötelessége lett volna ellátni őket. A szabadságharc nagy ígéretei után: se föld, se otthon, se kenyér, se biztonság. Későn jöttek rá, hogy Széchenyinek volt igaza: előbb anyagi jólétet kell teremteni, hogy a szabadsággal élni tudjanak.

Szekfű Gyula a Három nemzedékben világosan lefesti a helyzetet, a tömegkivándorlás okait. A "kiskirályok", a nagybirtokok haszonélvezői nem törődtek azzal, hogy a zsellérek a gyáripar rabszolgaságába vagy Amerikába menekültek.

A nép fiait a Monarchia hadseregei nyelték el. Idegenbe vitték őket katonáskodni, ahol nem értették nyelvüket, és gyűlölet vette körül őket. Nem csoda tehát, ha a kivándorlók között sok katonaköteles is volt. Ezeknek a fiatalembereknek száma ugrásszerűen növekedett a balkáni háborúk csetepatéival, melyek már előrevetették az 1914-ben kezdődő nagy világégés árnyékát.

Forester Bovill angol történész, aki többször átutazott Magyarországon, az 1908-as látogatása után így nyilatkozott: sok új fejlődést látott a Duna völgyében. Szerinte a kivándorlások nagy mérete valószínűleg segít az otthonmaradottak sorsán. Többek között így ír: "Az országban nem olyan rosszak az anyagi viszonyok, mint voltak, azonban sokkal jobbak lehetnének." Abban az időben oktató könyvecskéket nyomtak a mezőgazdasági népességnek, magyar, horvát, rutén, szlavón, német és szerb nyelven. Bovill már ekkor feltette a kérdést: Mi lesz Magyarország jövője?, mert éles szemmel látta, hogy ellenségekkel van a magyar nép körülvéve, és sem ő, sem akikkel beszélt, nem láttak senkit, aki vezethetné a magyar népet. Észrevette: a veszély órájában mindenki tudta, hogy baj van, csak a magyar nem.

"A szomszéd népek ambíciója és éhsége csillapíthatatlan", kiáltja Bovill. Mert nem a magyarországi kisebbségek, hanem a határon túliak voltak az izgága elemek, éhesek a magyar föld kincseire.

A Dillingham-riport

Az amerikai szenátusi bizottság Dillingham szenátor vezetésével

két évig tartó vizsgálatot végzett az európai kivándorlás okairól, és annak az amerikai élettel kapcsolatos kérdéseiről. Vizsgálatuk eredményét 42 kötetben az amerikai kormány 1911-ben kinyomatta. A magyarországi tömeges kivándorlás okait ennek a munkának 4. kötete tartalmazza. ("The fundamental cause of the large emigration from Austria-Hungary is economic." Az osztrák—magyar emigrálásnak alapvető oka a gazdasági válság.)

A bizottság jegyzőkönyvei szerint csaknem minden kihallgatott kivándorló azt mondta, hogy azért kíván Amerikába menni, mert ott magasabb béreket kaphat. Ez a pártatlan vizsgálat, melyet a magyarság ellenségei agyonhallgatnak, azt bizonyítja, hogy a nép a nyomor elől futott, vagy a meggazdagodás reményében hagyta el szülőföldjét. Faji gyűlölet vagy az elnyomatás érzése nem játszott nagy szerepet a kivándorlás okai között.

A Magyarországról kivándorlók átlagkeresetét vizsgálva így ír a riport: Ha egy munkás otthon 2,5 koronát keresett naponta, ami amerikai pénzben akkor 51 cent volt, az Egyesült Államokban legalább napi 1 dollárt vagy még többet kaphatott.

1860 és 1870 között az Egyesült Államokba 2 millió európai érkezett, ezeknek csupán 1/3%-a jött az Osztrák—Magyar Monarchiából. Húsz év múlva, 1881 és 1890 között az európai emigráció már 4,7 millió lelket számlált, és ebben az osztrák—magyar honpolgárok száma 6,7% volt. 1901 és 1910 között 8 millió emigráns hagyta el Európát, és köztük minden negyedik Magyarországból származott.

A bécsi és pesti bürokraták szinte boldogok voltak, hogy az elégedetlenek elhagyják az országot. Az Osztrák—Magyar Monarchiában kedvelt jelszóvá lett a "Hadd hulljon a férgese!" Az 1867-es kiegyezést követő "aranykor" a legszörnyűbb nemzeti pusztulás ideje volt. A nemzet népi erői, a jövő ígérete, fiatalsága hullott ki, amint azt a népszámlálás eredménye bizonyította.

A Monarchia kivándorlási adatai elárulják népességének kevertségét. Németek, osztrákok, csehek, tótok, morvák, szudétanémetek, lengyelek, rutének, magyarok, ukránok, szerbek, horvátok, szlovének, dalmátok, bosnyákok, albánok, macedónok, románok és zsidók — ahogy ezt John F. Kennedy könyve, a Nation of Immigrants osztályozta.

Közvetlen az első világháborút megelőzően a Kárpát-medencéből csak az Egyesült Államok területére több mint másfél millió lélek vándorolt be. A becslések szerint 1600000—1700000 személy ta el a magyar Szent Korona országait, de nem számolták azokat, akik más országokba, így Kanadába mentek.

A kivándorlás terjedésének az otthoni sanyarú helyzeten kívül

más lélektani oka is volt: a kivándoroltak és az otthonmaradottak közötti levélváltás. A kivándorlók részint a tények, részint fantáziájuk alapján eldorádónak, aranyországnak festették le az új országot. Lelkesen folyt a levelezés, és a hazatelepülők vagy hazalátogatók is állandóan tájékoztatták az otthoniakat a munkaviszonyok és kereseti lehetőségek felől. A beszámolókat otthon kézről kézre adták. A hazatérők között volt ugyan néhány kiábrándult is, de az emberek inkább hittek azoknak, akik néhány év múltán visszatérve földet vettek, cserépfedeles házat építettek. Egyik kivándorló például annak idején egyetlen tehénkéjét adta el a hajójegyért, és két év után 500 dollárral tért vissza Amerikából, ami akkor egész vagyonnak számított.

Az 1908—1909-es évek hivatalos beszámolói szerint az akkor érkezetteknek 94,7%-a már rokonhoz vagy ismerőshöz jött az Egyesült Államokba, aki fizette számukra az útiköltséget, és munkát szerzett számukra.

A kivándorlás egyik előmozdítója volt az is, hogy az a hajóstársaságoknak jó üzletet jelentett. Ügynökeik behálózták egész Európát. Propagandájukat nem tudta ellensúlyozni sem az amerikai bevándorlási törvény megszorítása, sem a Magyarországon hozott törvények. Ezek csak azokat védték, akik törvényes útlevéllel vagy a kormány hozzájárulásával lépték át az országhatárt. Magyarország már 1870-ben megállapodást kötött az Egyesült Államokkal a Kárpát-medence polgárai védelmére. Útlevélkényszert vezettek be, és a hajóstársaságokkal is megállapodtak, hogy csak Fiumében bonyolíthatják le a kimenő forgalmat. De mindegyik fél tapintatosan hallgatott az illegális kivándorlásról, mely sokszorosát tette ki az útlevelekkel történt, engedélyezett népvándorlásnak.

Az amerikai szenátus bevándorlási bizottsága nem talált adatot arra, hogy a magyarországi nemzetiségek politikai vagy vallási üldözés miatt vándoroltak volna ki. Ezt igazolják az amerikai deportáló hatóságok jegyzőkönyvei is. Magyarországi polgárok, akiknek az 1868-as általános tanítási törvények szerint meg kellett volna magyarul tanulniuk, még 40—50 évvel később is csak tolmács segítségével feleltek magyar kérdésekre. Macartney is írja például, hogy 1900-ban 510 tót iskola működött Magyarországon. Ez is cáfolata annak, hogy a nemzetiségeket főképpen elnyomás kényszerítette volna a kivándorlásra.

A kivándorlás okainak leírásában meg kell említeni a forradalmárok tevékenységét is. Belső forradalmak után a vezetők — és ha tehették, a részvevők is — elmenekültek, éspedig olyan országba, ahol teljes véleménynyilvánítási szabadság volt, mint az Egyesült Államokban is. Az agitátorok hirdették az Osztrák—Magyar Mo-

narchia felbontásának szükségességét mint gyógyírt a problémák megoldására. Követelték a szláv szövetséges államok megalapítását a Kárpát-medencében. Agitációjukat a cári Oroszország pénzelte, tengeren innen, tengeren túl.

A modern kor népvándorlásának okait vizsgálva nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy mit tudott adni Amerika a valóságban a bevándorlóknak.

Edith Abbott: Historical Aspects of Immigration című könyvében összegezi azokat az előnyöket, melyeket a hazatértek és hazalevelezők olyan színesen ecseteltek. Abbott öt pontban sorolja fel az okokat.

1. Amerika polgárai sokkal kevesebb adót fizettek, mint más országok polgárai; iparosok nem is fizettek adót.

2. A polgárok bizonyos korhatárok között kötelezhetők ugyan katonai szolgálatra, de háború nélkül azt igen ritkán kívánja meg tőlük a kormány.

3. Bármilyen foglalkozási egyesületbe, céhbe szabad a szervezkedés, a halászat és vadászat mindenkinek a kiváltsága.

4. Nincs rangkülönbség az emberek között, a hivatalnok nem áll magasabban, mint a farmer vagy a kereskedő.

5. Észak-Amerika nagy része még lakatlan és gazdátlan termőföld, ez lehetőséget ad vállalkozó szellemű embereknek. A megélhetés olcsó, tehát az emberek nincsenek kitéve a kereslet—kínálat megszorításainak, a mindennapi kenyér gondjai nem hatnak nyomasztólag a lakosságra.

4. fejezet

KINEK A BŰNE A NEMZETI ÖNGYILKOSSÁG?

"Ez az áldott év is jól kezdődött. . ." — írja a Katolikus Magyarok Vasárnapja 1903. április 16-án. A Statisztikai Havi Közlemények az évi január havi füzete szerint ugyanis a hó folyamán Magyarországon (Fiumét is beleértve), 8276 útlevelet adtak ki. Ennyit mond a hír 1903 első hónapjáról. Hány útlevelet adtak még ki, hány tízezer derék magyar polgár indult neki a világnak az év többi hónapjaiban — az mind megtalálható a magyar statisztikai beszámolókban. A hivatalos közlemények nem említik azokat a kivándorlókat, akik bejelentés nélkül vágtak neki a világnak, és csak akkor kerültek a statisztikába, amikor körözték az elszökött katonaköteleseket, adóalanyokat (akiknek nem is volt miből adót fizetni), akik a befogadó országok népszámlálási vagy határátlépési statisztikáiban mint "osztrák—magyarok", magyarok vagy mások újra felbukkantak.

A Nagyalföld népe vándorbotot vett kezébe. A Magyarok Vasárnapja 1903 májusában így idézi az Egyház segélykiáltását:

"Dessewffy püspök, a csanádi egyházmegye főpásztora, a Magyarországot mindjobban elnéptelenítő kivándorlás tárgyában főpásztori körlevelet intézett egyházmegyéje papságához.

'Az utóbbi évtizedek folyamán a közlekedési eszközök olcsósága, és a hazátlan és lelkiismeretlen ügynökök által felizgatott képzelet folytán valóságos kivándorlási láz fogja el a föld népét. Évről évre mind többen és többen hagyják el magyar hazánkat, névleg egyházmegyénket is, és vérmes reményekkel törtetnek Amerika felé. A szülő elszakad gyermekétől, a testvér testvérétől; földünk munkabíró karok nélkül, a lelkipásztor nyáj nélkül marad. Elszorul szívünk, midőn látjuk, miképp pusztul a föld, és mint válik hontalanná népe.

Nem tagadom, sok alapja van a panaszolkodásnak: csekély a kereset, sok a közteher, nehéz a megélhetés. Azonban el ne higgyétek, kedves híveim, hogy odaát, Amerikában, rózsás ágyak várakoznak reátok. Édes szavú ágensek és a ti csontjaitok felett üzér-

kedő hajóstársaságok aranyhegyeket ígérnek, pedig a kivándorlottak legtöbbje csak tüskét és bojtorjánt talál. Nem csupán hazánkból, de Európa összes országaiból, sőt: más világrészekből is milliók meg milliók mentek előttetek Amerikába, s földjének kövérségét, intézményeinek dús jövedelmét már rég elharácsolták. Hivatalos jelentések szerint a munkabérek évről évre olcsóbbak, az élelmi cikkek pedig drágulnak. Amikor tehát a mi népünk, amely nem érti az ottani nyelvet, nem ismeri az amerikai népek szokásait, munkáját, viszonyait, amelynek szervezete nem szokta meg az Újvilág égalját, amikor széttekint Amerika földjén, amelyet tejjel-mézzel folyónak festettek le előtte, keservesen csalódik várakozásaiban.

Ha a sivár hegyi vidékek lakói kivándorolnak, ezt még meg tudom magyarázni. De amidőn a dunántúli, jobb módú magyar családokat is megszállja a kivándorlási láz, könnyelműen kockára téve a saját magok és gyermekeik hitét és jövendőjét: ezt legalábbis nem értem.

Kérve kérem szeretett papjaimat, hogy a kivándorlási láz lecsendesítésére megindult társadalmi mozgalmat, s a magyar kormány ez irányú törekvéseit minden tehetségükből és azon kötelességüknél fogva támogassák, amelyet papi állásuk és hazafiságuk reájuk ró. Elsősorban igaz keresztény meggyőződést és érzelmeket ébresszenek híveikben. Figyelmeztessék továbbá híveiket azon, szinte legyőzhetetlen nehézségekre, amelyekkel a bevándorlók találkoznak, akik az angol nyelvet nem értik, a viszonyokat és embereket nem ismerik, kiknek testi szervezete az ottani klímához szokva nincsen; hogy a munkaerők beözönlése folytán a kereset csekélyebb, a megélhetés nehezebb, s így megszámlálhatatlan azon honfitársak száma, akik odaát nyomorúságban sínylődnek.

Ne feledkezzenek meg továbbá azokról sem, akik közösségeikből már régebben Amerikába vándoroltak. Lépjenek velük levelezésbe, törekedjenek bennük a szülőföldjük iránt tartozó szeretetet ébren tartani, s őket lehetőleg arra bírni, hogy hazájukba visszatérjenek. Minden iparkodásával végül azon legyen a papság, hogy a kivándorlás okainak megszüntetésében közreműködjék, főleg, hogy a nyomorúságos állapotokon segítsen, és munkás népünk előtt új jövedelmi forrásokat nyisson.

Kérve kérem szeretett papjaimat, hogy híveiket, saját jól felfogott érdekükre való tekintettel, és a magyar haza iránt tartozó kötelességből a kivándorlástól megóvják, és a magyar haza szeretetében megtartsák.' "

Amerika felé a XIX. század első felében indultak el az európai nyomor karaván jai, de Erdélybe csak a múlt század nyolcvanas

éveiben jutott el a folyamat gyűrűzése. Különösen sokan nyúltak a vándorbot után a fogarasiak, a temesiek s az udvarhelyiek közül.

A székelyek Amerikába való vándorlása új jelenség volt, így érthető, hogy azok, akik már régebben is bizonyos aggodalommal kísérték a vándormozgalom alakulását, most megdöbbentek.

"Megdöbbenek annak hallatára — írja a Csíki Lapok sajtótudósítója 1903. december 2-án —, hogy a székelyek immár a tengerentúlra, más világrészbe is elmennek kenyérért. Tavaly már meglepett mindenkit, hogy 337 székely vándorolt ki Amerikába. Szomorú sejtelem fogott el akkor, hogy ez a szám sokszorozódni fog, mert ha belekóstolnak egyszer a nagy fejlődésben lévő, és sűrű pénzt forgató amerikai életbe, többen és többen elkívánkoznak oda. A sejtelem valóra vált. Ennek az esztendőnek 9 hónapja alatt 1015 székely hajózott Amerikába."

Elsőkként rendszerint az eladósodott kisgazdák indultak el, hogy az ottani keresetükből itthon segítsenek a bajokon. Mert ritka volt az a kivándorló, aki ne a visszatérés gondolatával lépte volna át háza küszöbét. Akinek a szerencse kedvezett, annak hatalmas erőfeszítés, egészséget romboló nélkülözés és munka árán, valóban sikerült gyűjtenie. Mások örökre megnyomorodtak vagy még szegényebben kerültek haza, mint amilyenek voltak, mikor elindultak.

Az egyik nagyobb kivándorló csoport, melyről tudomást szerzett a közvélemény, Székelyszenterzsébetről indult el 1902 januárjában. Egyszerre 22 erőteljes, javakorabeli férfit búcsúztattak. Meg kell jegyeznünk, hogy ekkoriban már tíz év óta többen éltek Amerikában ebből a faluból.

Alighogy a készülődésről tudomást szerzett Benedek Elek, aki abban az időben székely lapot szerkesztett Budapesten, egyik legjobb munkatársát, Barabás Endrét (1870—1945), a székelykeresztúri tanítóképző intézet tanárát küldte ki a helyszínre, hogy a lapnak tudósítást írjon. Ő a részleteket a már Amerikát látott Szakács Mózestől tudta meg, de főként az érdekelte, hogy milyen tapasztalatokkal tért vissza Amerikából. Így írt Barabás:

"Szakács Mózesnek, miután itthon nagyon eladósodott (. . .) nem volt más, mihez fogjon, mint hogy az Amerikába induló Méra Mihály komájához szegődött, szerencsét próbálni. Eladta a darabka földjét. 350 koronával elindult Amerikába, itthagyva feleségét, gyermekét. Hamburgban ültek fel hajóra, és 14 nap múlva New Yorkban szálltak partra. Mérával Clevelandba mentek, ahol Szakács csakhamar munkába állott. 14 napig dolgozott egy vasgyárban, onnan New Castle-ba ment, ahol egy vasgyárban hamar munkát kapott, s az egész évet ott töltötte.

Nyilvánvaló, hogy a földművelő életmód (viszonylagos) szabad-

ságához szokott embernek keserves hetei, hónapjai voltak az amerikai vasgyárban.

A vassalak osztályba került, hol tizenketten dolgoztak. Hatan éjjel, hatan nappal. Vasárnap, ünnepen egyaránt dolgoztak, naponta 12 órát. Az együtt dolgozó hat munkás nem értett egymás nyelvén.

Szakács Mózes hazajött, hogy adósságait rendezze, s nyomban huszonketten kérték, hogy hozzászegődhessenek, mikor visszamegy.

Kérdezősködtem az Amerikába való kimenetelre készen állóktól, hogy Szakács Mózes nem bujtogatta-e őket? Nem, sőt: őszintén megmondta annak, aki a csatlakozást erőltette: 'Ha eljössz, amíg megszokod, ott te úgy elfáradsz, hogy megátkozod a napot is, melyen születtél.' " Így írt a tudósító.

A magyar egyházak papjai között voltak más próféta lelkek is, így például Prohászka Ottokár, aki megjósolta, hogy a nagymérvű vérveszteség nemzeti öngyilkosság.

Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök nemcsak a tengerentúli emigráció miatt kesergett, de sajnált minden magyart, aki elhagyta hazáját. Lélekkereső útján követte a magyar nyájat Romániába (Regát), ahol már 100000 magyart talált, akik az erdélyi nyomorúság miatt menekültek oda. Fehérvár püspökének az is gondot okozott, mi lesz a néppel pásztor nélkül. A kiváló szónok a szószéket is felhasználta az emigrálás elleni harcában. Így szólott:

"A bürokraták azt állítják, hogy a magyar probléma a túlnépesedés bűne, és azt hiszik, hogy az orvosság erre az emigráció, a háború vagy a fekete halál. Az állami hivatalnokok boldogan látják azoknak a rebelliseknek távozását, akik nem akarnak éhen halni békességben. A mi áldott, hősies liberális kormányunk gondot visel arra, hogy a tömegek szép rendben vonuljanak fel a behajózásra. Csendőrök vigyáznak rájuk, hogy senki meg ne szökjék közülük. Még szerződést is kötöttek a Cunard hajóstársasággal, és átkereszteltek egy öreg bárkát, a Liverpoolt, Pannóniára. A magyar nemzeti színek alatt az emberek talán még a halált is boldogabban fogadják. Szégyelhetjük magunkat."

Ezután a magyar hatóságokhoz fordult a püspök.

"Kinek a bűne a nemzeti öngyilkosság? Senki nem törődik a néppel, a bürokrácia tobzódik a papírmunkában, nincs földreform, nincsenek tervek arra, hogy a nemzeti munkaenergiát hasznos erővé formálják."

Prohászka nemcsak szónokolt. Csatlakozott kivándorló népéhez, és a Pannónián maga is átutazott Amerikába, hogy meglássa: hogyan utaznak, mi lesz velük, amikor kikerülnek az Újvilágba. Amit talált, az mély benyomást tett rá. Meglepte a nagy forgalom, mozgás, a sok pénz és munkalehetőség. Meglátta ő is (amit Szé-

chenyi annak idején a Hitelben), hogy ha a pénz cirkulál a gazdasági életben, az olyan, mint a vér az erekben, egészséges és hasznos fejlődést eredményez.

Az 1861-től kezdve vezett statisztikai kimutatások szerint akkoriban a kivándorlók 98%-a Észak-Amerikába ment, főképpen az Egyesült Államokba, és valamivel kevesebben Kanadába. Argentína és a többi dél-amerikai állam felé alig tartott magyar.

Egy 1970-es magyarországi statisztika szerint a világon 15 millió magyar él. A trianoni Magyarországon 10 millió, az utódállamokban és Romániában mintegy 3,5 millió. Az Egyesült Államokban körülbelül 800 ezer, Kanadában 130—140 ezer magyar él; mintegy félmillióra becsülik a világ többi államaiban élők számát.

A régi magyar kivándorlási hullám nagyrészben napszámosokból, ipari munkásokból állt. (Kivéve Rákóczi és Kossuth politikai emigrációját.) A világháborúkat követő új hullám teljesen más képet mutat. Az újabb emigráció, mely a világégések után tovább gyengítette a megcsonkított hazát, csaknem 100%-ig magyar fajtájú volt a trianoni határokon belülről. Ezeknek jó része értelmiségi foglalkozású vagy iparos volt, de még a fizikai munkások között sem akadt analfabéta.

Az emigráció lélektana

Érdekes megfigyeléseket tett H. P. Fairchild, az emigráció alapos ismerője, Immigrant Background című könyvében:

"... Emigráns csoportok, melyek két vagy több, fajilag különböző elemből tevődtek össze, bizonyos mértékben megőrizték elkülönülésüket. A leggyakoribb és legfontosabb megállapítások rendszerint egy-egy eseményt összekötnek az emigránsokkal, és általánosítják azt valamennyi, ugyanabból a népcsoportból származó betelepülőre. Ugyanezt a hibát követik el azok, akik előítélettel tekintenek egyesekre, akik történetesen ugyanarról a területről kerültek ki, de ahol egyéb közösségük nem volt egymással, mint az ország neve, ahonnan jöttek, A származás kétféle módon befolyásolja a bevándorlók életét, gondolkozását. Először: eldönti a személy lelki képességeit, másodszor: befolyásolja érzéseit. A származás, faj öröklődik. Nem kétséges, hogy befolyása van a személy viselkedésére, hasznosságára vagy hasznavehetetlenségére a közösség szempontjából. A származás befolyásolja az emigráns érzelmeit más csoportok irányában is. Vannak, akik iránt szimpátiát, mások iránt gyűlöletet érez. Ez az egyik legfontosabb körülmény az emberek érintkezésében. Ez világosan látható azokban a különböző-

ségekben, mely az egykori Ausztria—Magyarország és az utódállamok között fennáll.

Ahhoz, hogy megértsük az egyes emigránst, ismernünk kell múltját, származását, faji hovátartozandóságát, környezetének, egykori életének, lakóhelyének faji összetételét. Végzetes félreértés lenne, ha valamennyi olaszt, lengyelt, osztrákot egy kalap alá vonnánk, mert egy tartományban születtek. Ironikus volna az örményeket és törököket egy fajúnak állítani, ha ismerjük a gyűlöletet, melyet a két nép érez egymás iránt. Míg a faji szétválasztás és az embereknek faji alapon való megértése elég egyszerűnek látszik, nemzetiségi, illetve kulturális hagyományaik szerint való csoportosítása már sokkal bonyolultabb. A kultúra emberi alkotás, és magában foglalja azokat a metódusokat, mellyel egyes embercsoportok életük problémáit meg akarják, vagy meg tudják oldani. Ezek közül több oldalon a fizikai erők, vagyis a természet erői jelentenek beavatkozást. Más oldalon azonban az együttélés, az emberi csoportoknak egymásra hatása a döntő. Ezek befolyásolják aztán, milyen közel vagy távol kerülnek az emigránsok érintkezésükben, emberiességükben, hogy az új viszonyok közt jó építőmunkát végezzenek a közösség érdekében."

Fairchild megfigyeléseit Magyarországra vonatkoztatva azt látjuk, hogy a magyar határokon belül élő kisebbség külső erők behatása nélkül együtt tudott volna dolgozni a magyarsággal. Izgatás nélkül a faji gyűlölség nem fejlődött volna ki mint taszító erő. A magyar alkotmány biztosította a teljes egyenjogúságot minden polgárának, s annak betű szerinti alkalmazása magában foglalta a békés építőmunka csíráit a Kárpát-medencén belül, és kivándorlás nélkül is sok közös probléma megoldódhatott volna.

Magyarországról a néptömeg főként nyomorúsága miatt vándorolt ki, nem üldözés vagy üldöztetés miatt menekült, kivéve az első világháború utáni hullámokat. Se vallási, se faji okok nem játszottak régebben döntő szerepet. A lassú liberalizálódás, a földművelésből iparra való átállás és a bürokrácia is hozzásegített a sokszor hisztérikus tömegkivándorláshoz.

A gazdasági nyomorúság és a politikai emigráció közötti különbséget Maurice Davie: Refugees in America című könyvében így elemzi:

"1. A régi emigránsok gazdasági okok miatt hagyták el hazájukat; az új emigránsok üldöztetés elől menekültek.

2. A régiek közül legtöbbje haza akart térni; az újak közül alig valaki.

3. A régiek jórészt nőtlen fiatalok voltak; az újak inkább házasok, és velük jött családjuk is.

4. A régi emigráció a nincstelenek, iskolázatlan néposztályok emigrációja volt; az új az értelmiség, a középosztály vagy a felsőbb osztály emigrációja.

5. A régi tömegkivándorlás földműveseket, napszámosokat dobott a népek országútjára; az új emigrációban igen sok a szakember, képzett hivatásbeli, főként értelmiségi.

6. A korai emigrációban a többségnek csak elemi iskolai végzettsége volt, vagy még az sem. Az új emigrációs hullám menekültjei közt igen sok a nemcsak a középiskolát vagy szakiskolát, de az egyetemet végzett is.

7. A régiek kisebb helységekből, tanyákról; az újabbak városokból jöttek.

8. A régiek rendszerint csak saját környezetüket ismerték, nem beszélték sem a befogadó ország nyelvét, sem más nyelvet. Az újak, iskolázottságuknál fogva, ismerték a világot, annak népeit, és igen sok esetben több nyelven beszélnek.

9. A régiek a nyomorúság elől menekültek, nem volt vagyonuk. Az újak közül voltak tehetősebbek is, mielőtt vándorútra keltek.

10. A régiek kis közösségekhez ragaszkodtak; az újak beleilleszkedtek a nagy közösségbe (csakúgy, mint a 48-as emigráció).

11. A régi világ emigránsainak nem voltak igényeik, hajlandók voltak bármilyen kis fizetésért dolgozni. Az újak igényesebbek, magasabb életszínvonalat kívánnak, és magasabb béreket is igényelnek.

12. A régiek bármilyen munkát elvállaltak; az újak válogatnak, és így

13. a régiek alacsonyabb színvonalon küzdöttek megélhetésükért, és ezzel a széles tömegekben ellenkezésre találtak; az újabbak viszont az amerikai nevelésügy, üzleti élet ellenkezését váltották ki.

14. A korai hullámok a napi megélhetésükért verekedtek; az újabbak éppen úgy akartak boldogulni, mint a "bennszülöttek", jogaikat hangoztatva.

15. A régi emigránsok faji gettókban éltek, egy városnegyedben laktak; az újak beleilleszkedtek a professzionális és üzleti világba, szolgálták a nagyközönséget is, nemcsak saját nemzetiségi környezetüket.

16. A régiek lassan tanulták a befogadó ország nyelvét, mindig törve, gyakran sehogyan sem beszélték; az újak hamar elsajátították, és nemcsak beszéltek, hanem írtak és olvastak is új hazájuk nyelvén.

17. A régiek nem kényszerítették gyermekeiket továbbtanulásra; az új emigráció nagyon fontosnak tartja a tanulást.

18. A régiek saját emigráns egyleteiket pártfogolták; az újak

Amerika (vagy egyéb országok) organizációihoz csatlakoztak, és igyekeztek új hazájuk szerves elemeivé válni.

19. A régiek két kezük munkájával és szorgalmukkal anyagi jólétet teremtettek, de annál meg is álltak; az újak belekapcsolódnak az értelmiségi életbe.

20. A régiek közül sokan egész életükön át nem gondoltak rá, hogy új hazájuk polgáraivá váljanak; az újak hamarosan polgárosodnak, és gyakorolják is állampolgári jogaikat.

Ez az összehasonlítás nagyrészt megegyezik más kutatók megfigyeléseivel.

Magyar vonatkozásban ezt így értelmezhetjük: A legtöbb magyarországi (régi) emigráns rendszerint azok között települt meg, akikkel beszélgetni tudott, s akiknek közvetítésével megismerhette új hazáját. Ez a népcsoportok elkülönüléséhez vezetett. De az is megtörtént, hogy azokkal barátkoztak, akikkel egy vidékről származtak, vagy akikkel a vallás kötötte össze őket. Katolikus tótok gyakran csatlakoztak magyar egyházakhoz; viszont luteránus tótok beleolvadtak a német luteránus közösségekbe.

1910-ben már 1046 jóléti társulat és 500 másfajta nemzetiségi egyesület színesítette a magyar kolóniákat. Mint ahogyan szerb, rutén, tót, horvát klubok alakultak minden városban, ahol ezeknek a nemzeteknek fiai megtelepültek, ugyanúgy Magyar Ház fogadta a magyarokat is. Sőt: megesett, hogy a Kárpát-medencéből való más nemzetiség fia kint Amerikában került szorosabb összeköttetésbe a magyarsággal, és tanulta meg volt hazája nyelvét, a magyart. Csak rosszindulatú agitáció idézett elő lelki szakadást az emigránsok között. Így lett Pittsburgh a csehek és tótok, Cleveland a magyarok közös frontja, New York pedig a népek bábele.

Az első lelkipásztorok a XX. század fordulója körül kerültek ki Magyarországról, miután a lelki vezetőt kérő nép szava meghallgatásra talált Esztergomban. Először a családi otthonokban jöttek össze, magánosok otthonaiban, majd klubházakban, sörözőkben. Az új évszázad első tizedében már 50 katolikus plébániája volt a magyarságnak, és legalább ugyanannyi protestáns gyülekezete.

A magyarok általában elfogadták az ország törvényeit, szokásait, engedelmes honpolgárokká váltak, de néha mégis kirobbant a harcias magyar természet belőlük. Így például a "haragos hunok" Pittsburghot forgatták fel. Erről az esetről John Higham: Strangers in the Land című könyvében így számol be:

"A Magyarországról idekerült emberek a tél kellős közepén hatósági kilakoltatással álltak szemben. A magyarok a bányatársulat házaiban laktak, és az egész ügy valami munkavitából származott, amit a bányatársulattal nem tudtak elintézni. A magyarok

kijelentették, hogy lakásaikat megtartják, onnan nem mozdulnak ki, még ha életükbe kerül is. Az egész ügy Washingtonba jutott a kongresszus elé, és végül a társaság és a szakszervezet adta be a derekát. Közben elhangzott olyan javaslat is, hogy korlátozni kellene a magyarföldi bevándorlók számát. Az osztrák—magyar követség is beleavatkozott ebbe a vitába, és követelte, hogy hallgassák meg a bevándoroltak állításait is.

Ma már senki nem vitatja, hogy az emigránsok nagyszerű munkát végeztek Amerika építésében. Az újonnan jöttek építettek, dolgoztak, erdőket irtottak, mocsarakat csapoltak le, virágzó városrészek születtek munkájuk nyomán. Sokszor megvetették és lenézték őket, de az emigránsok nélkül Amerika nem lett volna az, ami ma: a világ vezető állama.

A trianoni békekötés után évek teltek el, míg újra lendületbe jött a kivándorlás. Amerika 430 000 embert engedett be, magyarok is voltak köztük; sokan a megszállt területekről menekültek új otthont keresve. De ezek nem magyarokként lettek bejegyezve, hanem mint csehek és románok, jugoszlávok, osztrákok — az elcsatolt részek hovatartozandósága szerint. A magyarországi proletárdiktatúra leverése után több politikai menekült is került újra az Egyesült Államokba, akik féltek Európában maradni, attól tartva, hogy kiadják őket Magyarországnak.

Fairchild az Immigrant Background című munkájában tárgyilagosan foglalkozik a magyar bevándorlási kérdéssel is. Látja, hogy az első bevándorlókat gazdasági okok késztették hazájuk elhagyására, de azt is világosan észleli, hogy a trianoni Magyarország túlnépesedett tanult emberekben, és a világháború vége óta a magyarországi emigránsok nagy hányadát a talajvesztett intellektuelek jelentik.

A magyar jellemről így ír Fairchild: "A központi autoritás, tisztelettudat és fegyelem a patriarkális államrendszerek sajátossága. Így nőtt fel az átlagos magyar. Belénevelték a hűséget családjához és nemzeti hagyományaihoz. Ez teszi a magyar bevándorlót megbízható dolgozóvá. De ugyanakkor álmodozó is. Az első, a munkabecsület, gyakorlatiassá teszi a magyart, a második látóhatárát szélesíti, még akkor is, ha nyelvi nehézségei vannak, és nem tudja jól kifejezni magát angolul."

Az Egyesült Államok kongresszusa 1921-ben korlátok közé szorította a bevándorlást, megalkotva az első kvótatörvényt, melyet újabbak követtek az évtizedek folyamán. Bevezették a nemzetiségi megszorítást a bevándorlásoknál. Eszerint az 1910-es cenzus alapján kimutatott nemzetiségi arány 3%-ában engedélyezték a bevándorlást. Ez Magyarországnak 6000 főnél kevesebbet biztosított.

1924-től az összbevándorlás évi 150000 fő lett, és ebből hazánk évi kvótája 869 főre csökkent.

A második világháború után Truman elnöksége alatt született meg végre a világégés menekültjeinek bevándorlását rendező törvény, melynek nyomán sok százezer honvesztett és kitelepített talált otthonra Amerikában. Truman és Kennedy elnökök amellett voltak, hogy minden faji és nemzetiségi megkülönböztetést eltörüljenek a bevándorlók útjából. A magyar szabadságharc menekültjeinek az amerikai gazdasági életbe való sikeres beolvadása is hozzájárult az új emigrációs törvény megalkotásához, melyet Johnson elnök 1965-ben írt alá. Az új törvény szerint évente 170000 vízum adható ki a jelentkezés sorrendjében bárkinek, azzal a megkötéssel, hogy egy nemzet sem kaphat többet 20000 vízumnál. Több kategóriába sorolja a törvény az Egyesült Államokba települni kívánó személyeket. Elsősorban azok kaphatnak bevándorlási engedélyt, akiknek már a családja itt van, akik fontos hivatást töltenek be (szakemberek), azután a politikai menekültek és a természeti csapások áldozatai.

Dr. Eszterhás István, a kiváló magyar író, Stibrán Teréz: The Streets Are Not Paved with Gold könyvéhez írott előszavában négy fokozatban állapítja meg a menekült-bevándorló beilleszkedését az amerikai életbe. Az első fokozat, ahol elfogadják őt: a munkahely. Sok bevándorló sohasem jut tovább ennél; csak vándorol az Egyesült Államokban, s azzal a szándékkal dolgozik, hogy ha elég pénzt gyűjtött össze, visszatér régi honába.

A beilleszkedés második foka a polgárosodással kezdődik. Az alkalmi munkás polgár lesz. Továbbra is megmarad azonban nemzetiségi berkeiben, melyet néhány író "gettó"-nak vagy kolóniának nevez. Ezt a lépcsőt "érzelmi kolóniának" is nevezhetnénk. Nemzetiségi érzület irányítja őket, etnikus nemzeti érzülettel telített "amerikások".

A harmadik fokozat a beolvadás során a szellemi felszívódás, az asszimiláció folyamata. Ez nem csupán az iskolázottaké, hanem az iskolázatlan tömegekre is vonatkozik, azokra, akik meg akarják ismerni és magukévá tenni az amerikai életformát. Ezt intellektuális polgárosodásnak mondhatnánk. Ezen a fokon találkozunk magyarokkal az esti tanfolyamokon, könyvtárakban vagy hivatásbeli továbbképzésben. Ez demonstratív formája az átalakulásnak, mikor politikailag csatlakozván az amerikai világhoz, szellemileg is bekapcsolódnak az új nemzet életébe.

A negyedik fokozatban a társadalom is befogadja a bevándorlót mint "igazi" amerikait. Az asszimiláció ezzel teljessé válik. Az

emigráns elhagyja az érzelmi kolónia világát, régi szomszédait, ez már a beolvadás...

Az újak az öregamerikások nyomdokában

Az új emigrációs törvény megalkotását elősegítette a magyar szabadságharcosok által teremtett légkör. Nézzünk vissza az ötvenes évekbe, hogyan értékelték a magyarokat azok, akikre rá van bízva az Egyesült Államokba érkezők felértékelése.

1956-ban, miután a fegyverek elnémultak Magyarországon, ismét 200000 magyar vált hontalanná. A nyugati világ együttérző, de tétlen szemlélője volt a magyarság küzdelmének. Lelkiismerete megszólalt ugyan, de csak akkor, amikor a menekültek elözönlötték Ausztriát. Ezek legtöbbje fiatal volt, és munkabíró. Legtöbbje szakmai képzettséggel, sokan egyetemi végzettséggel rendelkeztek, így gyorsan be tudtak illeszkedni a befogadó országok életébe. Sokan települtek le az Egyesült Államokban és Kanadában is.

Az Egyesült Államok bevándorlási hivatalának egyik vezető tisztviselője, Swing úr, így írja le 1957-ben kiadott riportjában a magyarokról szóló beszámolót.

"1956. október 23-án fellángolt a forradalom a magyar kommunista kormány ellen. Miután a szabadságért való harcot könyörtelenül leverték, ezrek és ezrek menekültek Ausztriába a deportálás, börtön vagy halál elől. Ez a kis ország hamarosan megoldhatatlannak látszó problémát látott a menekültek özönében. Ekkor az Egyesült Államok és még 20 állam, segítő kezet nyújtott a menekült magyaroknak. Eisenhower elnök először 5000 ember előtt nyitotta meg az ajtót, de mivel ez a szám kevésnek bizonyult, a feltételes szabályzatot használtuk fel, mely újabb 6100 ember bejövetelét tette lehetővé. Azután újra 15000 ilyen feltételes vízumot állítottunk ki. 1957 januárjában eltöröltek minden megszorítást, ami a magyarok útját állta volna, és júniusban már 30000-nél több magyar érkezett az Egyesült Államokba mint a szabadságharc menekültje. Ezek a magyarok nemcsak hogy nem jelentettek terhet Amerikának, hanem értékes elemei lettek."

Eddig egyetlen nemzet fiai sem kaptak ilyen dicséretet attól a hivataltól, ahol csak a tények számítanak, sőt: ahol bizonyos kétkedéssel fogadnak mindenkit. Első alkalom volt ez, hogy az amerikai bevándorlási hivatal évkönyveinek lapján az adatok mögött meglátták az embert is.

A tömegkivándorlás évei, úgy tetszik, véget értek. Az Egyesült Államok új bevándorlási törvényei is azt mutatják, hogy az emberiesség kezd felülemelkedni az előítéletek és gyanakvás szellemén.

II. RÉSZ

Templomépítő magyarok nyomában

Egyházközségeink az Egyesült Államokban

AZ AKRONI (OHIO ÁLLAM) JÉZUS SZENT SZÍVE-TEMPLOM

Mielőtt az 1975 őszén hatvanéves jubileumát ünnepelt templomról szólunk, érdemes egy pillantást vetni a helységre, ahol annyi derék magyar települt meg, és az utcán ma is gyakran hallani anyanyelvünket.

Akron városa, amely Clevelandtól délre mintegy 36 mérföldnyi távolságra van, a világ legnagyobb gumigyártó központja. Megalapítását Perkins Simon tábornoknak köszönheti. Akron városának neve az ógörög akrosz szóból ered, amely "magas hely"-et jelent. Ez az elnevezés azért volt indokolt, mert az 1825-ben hivatalosan községgé nyilvánított település a tenger színe felett 875 és 950 láb magasságban váltakozó hegygerincen vonult végig. Mint keletkezését, első fejlődését is az Ohio folyót az Erie-tóval összekötő csatorna segítette. 1836-ban már nagyközség volt, 1865-ben pedig város lett. 1870-ben újabb rohamos fejlődésnek indult, miután Goodrich F. Benjamin megalapította Akronban az első gumigyárat, amelyet hamarosan másik négy hasonló gyár és számos más üzleti vállalkozás követett. 1870-ben létesült a "Buchtel College"-nak nevezett városi főiskola, amelyből 1913-ban a ma is fennálló és virágzó "Municipal University of Akron" keletkezett. Különlegessége, hogy a gumivegyészet oktatása és kutatása terén úttörő munkát fejtett ki.

A város első lakói írek és pennsylvaniai németek voltak, akik az Ohio-csatorna építkezési munkálataiban vettek részt.

Az első magyar betelepülések a múlt század végén kezdődtek. Abban az időben leginkább a Dunántúlról vándoroltak Amerikának ebbe a városába, főképpen Tolna, Somogy és Vas megyéből, de kerültek ide borsodi matyók is. A nők és férfiak általában a gumigyárakban kaptak munkát, de elég sokan helyezkedtek el a gyufagyárban és a sófinomító üzemekben, a szomszédos Barberton helységben. A negyvenes években azonban több mint kétszáz család élt földmunkából a város környéki farmokon.

Akron első magyar temploma a reformátusoké volt. A katoli-

kusok 1915-ben szervezték meg egyházközségüket. Testvérsegítő egyesületek is alakultak: Verhovay, Rákóczi, a clevelandi Szent István és más testületek, melyek élénkítették a magyarság életét, növelték a kulturális fejlődést, biztosították egymás segítését. Az Akroni Magyar Hírlapon át Tarnóczy Árpád látta el hírekkel és irodalommal a magyarságot.

A Jézus Szent Szíve-templom történetéről a Vasárnap egyik naptárának sorait idézzük:

"Az akroni hitközség megalapítása 1915 novemberében néhány lelkes magyar nevéhez fűződik. A kedvezőtlen helyi viszonyok folytán sok nehézséggel kellett megküzdenie az alapító plébánosnak, Father Solymos Oszkárnak, aki három évig szolgálta híveit. Majd másfél évig Father Francis Boenlein, két évig pedig Father Dénes Ferenc volt az akroniak lekipásztora."

1920-ban Pupinszky Nándor vette át a pásztori hivatalt, melyet odaadó hűséggel viselt élete végéig. Alatta az Akron vidéki katolikus magyarság száma annyira megszaporodott, hogy a húszas évek elején mind sürgősebbé vált új templom felépítése. A megalakulástól egészen 1925-ig, a hívek az akroni Szent Bernát-templom nagytermében hallgattak szentmisét vasár- és ünnepnapokon. Hétköznapokon a lelkipásztor lakásán volt az istentisztelet. Végre 1925. szeptember 13-án Joseph Schrembs érsek, az akkori főpásztor, felszentelte az akroni katolikus magyarok tágas, szép stílusban épített új templomát. A nagy nap jelentőségét emelte az, hogy az ünnepi szentmisét az amerikai katolikus magyarság fáradhatatlan, nagylelkű úttörője, Böhm Károly, a clevelandi Szent Erzsébet Hitközség plébánosa, később pápai prelátus, végezte.

Úgyszintén Pupinszky buzgó lelkipásztori működésének, valamint lelkes hívei áldozatosságának eredménye az 1935-ben épült hitközségi nagyterem is, melynek felépítésében nagy segítséget jelentett az Amerikai Magyar Katolikus Egylet kölcsöne.

Pupinszky írásban is többször megemlékezett híveiről:

"Akron olyan iparra tanította meg a bevándorolt népet, aminek szülőhazájában a hírét ha hallotta. A nagyobbára dunántúli vármegyékből idekerült magyarság rövid idő alatt a gumigyártás mestere lett, és nélkülük a gumigyár-óriások nem mentek volna annyira! Ezekben a gyárakban a nők is jó keresetre vitték, és fején találta az az öreg barátunk a szöget, aki ezt mondotta: 'Én még mindig keresek, de a feleségem többet talál.'

Az akroni magyarság úgy összeérett, összeforrt, mint annak az áldott magyar vidéknek a bora, ahol nagy részük termett! Az elődök szívvel-lélekkel tele igyekezetét a jelen nemcsak tiszteletben

GRANT
SACRED HEART OF JESUS

tartja, de folytatja is, és aki ott megtelepedett, csak a szülőföld felé, vagy menyecskebevezető útjában hagyja el Akront!"

Pupinszky lelkipásztorkodását, 1959. április 10-én bekövetkezett halála után, hosszú évekig hűséges segítőtársa, Holbay Kasszián premontrei kanonok folytatta átmenetileg. Őt követte Bartkó Alajos, előzőleg az elyriai Szent Szív Hitközség plébánosa.

Az utóbbi években dr. Kótai Zoltán is a plébánián tartózkodik.

1963-ban, a hívek áldozata lehetővé tette a templom belsejének újradíszítését, a következő évben a parkolóhely és utak építését, valamint a nagyterem újrafestését.

Sajnos, hitközségi iskola hiányában, és a fiatalabb nemzedékek külvárosokba irányuló elhúzódása következtében az akroni magyar templom sem kerülheti el sok hasonló, nemzeti csoport számára szervezett egyházközség közös sorsát: a lassú elnéptelenedést. Ezt legjobban érzékelteti az, hogy míg 1923-ban 202 volt a bérmálandók száma, addig 1965-ben csak 34-en bérmálkoztak.

De mindezen nehézségek ellenére az egyházközség 519 lelket számláló kis hivőcsoportja a jó Isten kegyelmébe vetett bizodalommal néz a jövőbe, és rendületlen eltökéltséggel akarja folytatni a lelki munkát abban a hitben és reményben, hogy a Jézus Szíve magyar templom megéri a másik félszázad végét is.

1965-ben az ötvenedik évfordulót nagy ünneplés tette emlékezetessé a hívek számára.

Az aranyjubileum óta eltelt időszak dióhéjban így foglalható össze:

Az egyházközség 1970-ben megvásárolt egy házat, és átalakította zárda céljaira. Mikor az épület alkalmassá vált apácák befogadására, a plébános kérésére Natalie nővér, a szociális testvérek superior generálisa a buffalói anyaházból három nővért Akronba helyezett, hogy ott a nyilvános iskolákba járó, magyar származású katolikus gyermekeket oktassák és otthonlátogatásokat végezzenek. A három nővér — Timea, Katalin és Mária — volt az úttörő az akroni missziós program kiépítésében. Az első helyi főnöknő Timea nővér volt. A szociális nővérek már ismerősök voltak a helyi viszonyokkal, mivel ők végezték el a katolikusok összeírását.

1974 volt az éve Mindszenty József, Magyarország bíboros hercegprímása akroni látogatásának. A templomi emlékkönyvbe 1974. május 30-án aranybetűkkel beírott sorokból így idézhetünk:

"Kedves akroni hívek, Jézus Szentséges Szívében kedves magyarjaim és kedves keresztény hallgatóim!

Amerikai utamon New Yorktól tihozzátok értem el, és dicsérem a ti kivándorló őseiteket, akik a múlt század második felében Jézus Szentséges Szíve tiszteletére ajánlották önmagukat és késői utó-

daikat is. Ők megértették hitünknek azt a nagy talapzatát, Jézus Szentséges Szívét, és örömükre szolgált, hogy verítéket, pénzáldozatot és gondot hoztak azért, hogy ők is, és ti is joggal bízzanak Jézus Szentséges Szívében. Amikor az Úr Jézus elköltötte az utolsó vacsorát, és mondotta a búcsúbeszédet övéinek, akkor így fohászkodott fel: Egyéim egyek legyenek, mint ahogy Te, az Atya és én egyek vagyunk. Ez az alapvető imádság kötelez mindannyiunkat, hogy törekedjünk mindabban, amiben Isten rendelte, egységre és együttességre. Egyébben is kell lenni egységnek, éspedig azért együtt van bennünk a mi halhatatlan lelkünkkel az Isten lelke. De a testünkben érezzük a gyengébb törvényt, és ez a kettő tusakodik egymással.

A világ divatozhat, azonban nem szabad visszaélni a Teremtő szándékaival, nem szabad a Teremtőnek útonállója lenni, és mindenféle mesterkedés a családban az súlyos bűn, és ha bűnbánat nélkül hal meg az illető, az a lélek elveszett. Ha valakit vádol a lelkiismeret, tartson bűnbánatot, térjen Istenhez, és térjen a családi szentélynek a szentségéhez, és úgy élje tovább az életét.

Odahaza áll a mi gyötrődő hazánk, vigyázzunk, abban is a hitbeli és az érzelembeli egységet meg kell őriznünk, de a világért sem azzal a rendszerrel, amely a Sátánnak a hordájában pusztítja azt a nemzetet és a halhatatlan lelkeket. Mi azért a mi népünkért szüntelenül imádkozzunk, hogy legyen erejük ebben a gyötrelemben, és az Isten irgalma vegye el egyszer már népünk fölött ezt a rettenetes keresztet."

Mindszenty József hercegprímás az ünnepi szentmisén a bérmálás szentségét is kiszolgáltatta Horváth György, Keszey Róbert, Nyeste Zsuzsanna, Szakmeiszter Mihály és Varga Irén egyházközségi fiataloknak.

Akronban az egész magyarságot érintő áldásos eredménye is lett Mindszenty látogatásának. Az ő meggyőző lelkesedése nyomán 1974 őszén megnyílt a felnőttek számára a magyar iskola, ugyanakkor megkezdődött a gyermekek számára is a magyar oktatás.

A társadalmi egyesületek közül különösen a Magyar Ház fejt ki élénk tevékenységet, főleg a magyar ünnepekkel és eseményekkel kapcsolatban. 1975 őszén a Jézus Szent Szíve-templom hatvanadik évfordulóján a hívek örömében osztozott az egész Magyar-Amerika.

Reméljük, hogy a magyarság szerepe Akron városának további fejlődésében nem csökken, hanem fokozódik.

AZ ALBANYI (LOUISIANA ÁLLAM) SZENT MARGIT-TEMPLOM

Az itt következő írás Vonnie R. Brown, amerikai népkutató tollából származik, és a Viltis című hírlapban jelent meg. A szerző engedélyével magyar fordításban közöljük. (Vonnie R. Brown 1973-ban és az azt követő években mint a Louisianai Állami Egyetem tanára kutatta az állam népi elemeit, és irányította az intézet népitánc mozgalmát.)

Louisiana délkeleti részén, ahol a világ legnagyobb szamócaültetvényeit találjuk, él egy nép; egymáshoz tartozók és különlegesek, mint például a dalmát tengerészeknek a Deltában letelepült leszármazottai. Ezek, akikről most beszámolok, a harcos magyaroknak az utódai, azoké, kiknek ősei Közép-Európát elárasztották az V. században, Atilla idején, és azóta is magukénak vallják azt a földet, melyet ők Magyarországnak mondanak. Ezer évvel később, ezeknek az utódai hódolattal adózva nagy magyar vezérüknek, Árpádnak, Álmos fiának, louisianai településüket Árpádhonnak nevezték el.

A jobb élet ígérete miatt sok ezernyi magyar emigrált az Egyesült Államokba, és számuk már 1910-ben meghaladta a félmillió lelket. Úgy tudják, hogy minden ötödik magyar maradt meg csupán a földművelésnél, a többi leginkább New York, New Jersey, Pennsylvania és Ohio ipari központjaiban telepedett meg. Egy parányi kisebbség délre ment közülük, és letelepedett Albany városa közelében. A helységet a közeli Natalbany folyócskáról nevezték el, és kb. 33 mérföldre fekszik Baton Rouge-tól, a fővárostól. Árpádhont előzőleg Maxwellnek nevezték, majd "Hungarian Settlement"-ként tartották nyilván. Az útjelző táblák még ma is úgy irányítják az utasembert: "Hungarian Settlement" — de a nép már csak Albanynak nevezi az egész vidéket.

Az első magyar bevándorlók 1896-ban települtek meg. A Charles Brackenridge fűrészmalomnál kaptak munkát. Ez a vállalat fenyőből deszkákat hasított, és hosszadalmas úton, vasúton és hajón New Orleansba juttatva, Európába szállította. A fűrészmalom,

a vállalati áruház és a munkásházak lettek Árpádhon központja. Három korai telepes, Bruskay Gyula, Zboray Tibor és Mocsáry Ádám segítettek újabb magyar bevándorlókat a messzi déli falucskába. Hirdetéseket adtak fel a Szabadságban, mely Clevelandben jelent meg, és más magyar újságokban is. A következő szöveggel invitálták véreiket körükbe:

"Magyar származású férfiak kerestetnek fűrészmalmi munkára Maxwell Louisiana helységben."

A három magyar azt tervezte, hogy a letarolt részek helyére telepítik az újonnan jötteket, és földmívelésbe kezdenek, mihelyt kitermeltek egy-egy erdőrészt.

Az első jövevények az ohiói bányákból érkeztek, és hamarosan megtöltötték a falut magyar szóval. Először a családapák érkeztek, majd az első dollárok összekuporgatása után (egy dollár volt a napibér) lehozatták a családot is. 1898-ban már 175 család élt a településen. 1910-ben megalakult az Első Magyar Földmíves Egylet (First Hungarian Farmer's Association), és két templomot építettek: az Első Magyar Reformátust és a Szent Margit katolikus templomot. A kitermelt erdők helyén egy hold földet 10 dollárért árultak. A magyarok kipróbálták, mi teremne a legjobban az őstelevényen, végül is rájöttek, hogy a talaj ideális a szamóca termelésére. Ez újszerű volt számukra.

(A szerző itt azt írja, hogy otthon sose hallottak ilyenről a mieink, ez nem helytálló, mert minden kertben nevelték, legtöbbször csak magánhasználatra.)

1908-ban kiépült a vasútvonal, a magyarok kaptak egy megállóhelyet, innen szállították tovább a terményeiket. Új boltok, házak épültek, a lakosság északi irányban kezdett terjeszkedni. 1916-ban bezárt a fűrészmalom, mivel kitermelték az erdőségeket. Árpádhon fontossága is megszűnt. Albany vált a terményszállítás központjává.

Azóta is, mindmáig, a szamóca a legfontosabb termék a vidéken. Az állam 6 millió dolláros forgalmából Árpádhon-Albany a szükséglet 90%-át látja el. A legtöbb magyar ma is a szamócaföldekről él, bár sokan különféle más munkákat is végeznek. A szüret idején az egész vidék a földeken van. A második világháború előtt annyira fontos volt a szamócatermelés, hogy az iskolák márciusban befejezték a tanévet, amikor az első termés érni kezdett, és újrakezdték a tanítást július 4-e után, amikor az öregebb gyerekeket már nélkülözni lehetett. Mikor a nehéz idők jöttek, a magyarok a farmeregylettől vettek fel kölcsönt. A termés értékesítése után visszafizették az adósságot. Az egylet most mint a magyar termelők ügynöksége szerepel.

A louisianai magyarok összetartó nép, akik végtelenül büszkék

a hagyományaikra. Ez nem jelenti azt, hogy ne lennének véleménykülönbségek közöttük, hiszen a magyarok tüzesen függetlenek, és kiállnak véleményükért. Ezek az ellentétek azonban megszűnnek, ha a csoport, törzs egysége kerül támadás alá. Maguk között nyíltan, őszintén beszélnek, és így viselkednek idegenekkel szemben is; végtelen melegszívűek, vendéglátók és nagylelkűek. Jószívűségük csak a kemény munkaszeretetükkel, szorgalmukkal, takarékosságukkal és őszinteségükkel hasonlítható össze.

Általában az anyák szorgalmas, erőteljes asszonyok, akik büszkék arra, hogy a földeken dolgoznak, de ugyanakkor otthonukat is nagy szeretettel és ügyesen el tudják látni. Rendben tartott, tiszta házaikban a hagyományos magyar ételeket főzik, ahogy édesanyjuktól tanulták. Így: kolbász, hurka, töltött káposzta, káposztás tészta, birkagulyás és kalács, csak néhány a sok finomságból. Az utóbbi évekig sok háziasszony az udvaron, kemencében sütötte a kenyeret. Ugyanakkor édeskrumplit is sütöttek (gondolom, mint otthon a sütőtököt — a fordító), a kenyeret hátul, a krumplit elöl. Mivel a gáz és a villany általánossá vált, a kemencéket ma már csak néhány farmon láthatjuk. Sajnos, a kávéházak nem szolgálnak fel magyar ételeket, ezért az egész vidék angolszász, olasz, német és egyéb lakossága éles szemmel figyeli, hogy mikor tartanak a magyarok népünnepeket.

Az idegennek gyakran lehetnek megértési nehézségei, mikor Albanyban időzik, mert különösen az idősebbek még ma is hirtelen átváltanak angolból magyarra, és megint vissza. Csaknem valamennyi öregebb felnőtt ír és beszél magyarul, de a fiatalabbak közül kevesen értik már a nyelvet. Az idők múlásával a nyelv lassan kihal. Többen kifejezték azt az óhajukat, hogy az acadiai franciákhoz hasonlóan a magyar nyelvet is tanítsák. Jelenleg valamennyi acadiai egyházi iskolában tanítják a francia nyelvet. A múlt évben 175 tanár érkezett Franciaországból a nyelvtanítás megszervezésére. A magyarok kívánságának teljesítésére eddig még semmi sem történt. (Cserkészeink nyári táborozásra lemehetnének Árpádhonba, és ott újraéleszthetnék a hamulepte magyar szikrácskákat — a fordító megjegyzése.)

Bartus Sándor, a magyar református egyház 81 éves nyugdíjas lelkésze fontosnak tartaná a kérdés megoldását. Ő maga éveken át tanította a magyar nyelvet a fiatalságnak, a nyári bibliaórákon. E cikk írója beszélgetés közben megtudta a pásztortól, hogy mennyire aggódik a nyelv kihalása miatt. Azt is említette Brown kisasszonynak, hogy a saját gyermekei nem is beszéltek angolul, míg iskolába nem kerültek, de most már alig emlékeznek a magyar anyanyelvükre. Még az öregek is egyre gyorsabban veszítik el kapcsolatukat

őseik nyelvével. Néhány éve még csaknem valamennyi család előfizetett clevelandi és St. Louis-i újságokra, és hűségesen járatták azokat, ma viszont már alig látni ezeket a lapokat Albanyban.

A vallás minden időben fontos volt ezeknek a távol lakó magyaroknak az életében. A református és a katolikus egyházközségek és templomaik voltak a központjai a híveknek, és ezek kulturális szerepének köszönhető, hogy megmaradtak a magyarországi szokások és a magyar nyelv.

A református templom 20 holdas telkét a fűrészmalom ingyen adta a reformátusoknak 1907-ben. A templom hazai mintára épült, mint azt Bartus tiszteletes úr mondta, és hazai módon csillagot tettek a tornyára. Újabban egy másik templom (presbiteriánus) is épült Albanyban, de az öregek inkább csak az "övékbe" járnak. Papjuk még otthon született, Tiszadobon, 10 éves korában szüleivel került Amerikába. Egy év múlva már 12 órát dolgozott ő is a fűrészmalomban, 1910-ben került papneveldébe, és rövid, illinois-i lelkészkedéstől eltekintve, egész életét Árpádhonban élte le.

A katolikus templom, melyet 20 holdas parkban építettek, Szent Margitról van elnevezve, 1910-ben szentelték fel. A szentmiséket ma már angolul mondják. Az utóbbi években nem is volt magyar pásztora a katolikusoknak. A plébánosok franciák vagy spanyolok, akik híveiktől tanulnak néhány szót magyarul. Körülbelül 9 éve volt az utolsó magyar szentmise. Magyar énekeket azonban még gyakran lehet hallani, különösen karácsonykor és húsvétkor. A Himnusz is felhangzik nemcsak a templomban, de piknikeken és ünnepségeken is. A templom alapításától kezdve a szentmiséken, úrfelmutatáskor még most is magyarul hangzik fel a következő ima:

"Óh, édes Jézus! Óh, kegyes Jézus! Óh, irgalmas Jézus!
Imádlak lelkem mélyéből, szeretlek tiszta szívemből;
Neked élek, neked halok,
Tied vagyok élve és halva. Ámen."

(A szerző is magyarul idézi.)

Az ima alatt a templom nagyharangja szól. Azokat hívja áhítatra, akik betegek vagy nem tudnak jelen lenni, amikor az Úr Jézus áldozata megújul az oltáron.

Más hagyományokat is követtek a hívek. Karácsonykor szokásos volt, hogy az éjféli mise alkalmával a férfiak sortüzet adtak, és úgy köszöntötték az Égi Újszülöttet. Húsvétkor a passiót énekelték a férfiak. A családok húsvét reggel szentelni vitték az élelmet. A kosárban sonka, csirke, kolbász, kalács, piros tojás, só és cukor meg egyebek voltak. Egy másik szokás a lélekharang meghúzása; ha valaki elhunyt a közösségből, a harang szavából ki lehetett érteni, hogy kinek szólt. Férfi, asszony vagy gyerek ment el.

A katolikusok és reformátusok közötti viszony általában mindig szívélyes volt. A valláskülönbség sose zavarta meg egységüket. Hosszú időn át a magyarok csak magyarral házasodtak. A helyi lelkipásztor elmondta, hogy a nemzetiségi csoporton kívüli házasságok akkor kezdődtek, mikor a fiatalság az 1940—50-es években iskolázás végett elhagyta a közösséget. Azelőtt még a vegyes házasságok is ritkák voltak magyar és magyar között. Az esküvő nagy ünnepséggel volt egybekötve, és arra mindenkit szívesen láttak. A régi időkben a lakodalom három napig tartott, evéssel-ivással és tánccal. Sokféle ételt szolgáltak fel, és mindegyiket külön áldomás kísérte. A fiataloknak nászajándékul a vendégek 12 kenyércipót, egy borjút, egy malacot és néhány csirkét adtak. A táncot a menyasszonytánccal kezdték, melyet az ifjú férj, majd az aszszonyka édesapja járt el az új menyecskével. Ezután egy fiatalember kalappal körüljárva "árulta" az ifjú asszonykát. Valamennyi férfi pénzt adott, és azt a fiatalok kapták meg. A leggyakrabban csárdást jártak a lakodalmasok, de néha polkáztak vagy keringőztek is. A zenészek a cimbalmon, hegedűn és a harmonikán játszottak. Ez azelőtt volt így. Mostanában a lakodalom nem tart már három napig, de még mindig a hagyományos szórakozás kíséri az esküvőt, szamócaborral, magyaros ételekkel, tánccal, muzsikával.

A magyarhoni népszokások leginkább október és november folyamán élednek újra, amikor a termésbetakarítást ünneplik az árpádhoni magyarok. Az egész évi termésért ekkor adnak hálát.

A legenda szerint az aratóünnepek Mátyás király korában kezdődtek, a XV. században. A király megfigyelte, hogy a nemesek nem sok hálával voltak jobbágyaik iránt, akiknek köszönhették a bőséget, melyben éltek. Mikor erre a király felhívta az udvar figyelmét, a nemesek nagy ünnepségeket rendeztek a cselédjeik számára, melyek aztán az idők folyamán a jó termésért való hálaadási ünnepségekké fejlődtek.

Sok mérföldes távolságból jöttek össze az ünnepre magyarok és mások. A családok korán érkeztek, hogy gyümölcskoszorúkkal, füzérekkel feldíszítsék az ünnepség színhelyét. A gyümölcsfürtökbe a hajadon leányok elrejtettek valami apróságot, selyemkendőt vagy csipkét. A tánc alatt a legényemberek próbálták ellopni a fürtöket, anélkül, hogy a lányok, kik őrizték azokat, elcsípnék őket. Ha megfogták a fiatalembereket, azokat bíró elé állították, aki megbírságolta őket, s a pénzt később a szegényeknek juttatták. Ha a tolvajt nem tudták elcsípni, akkor az övé lett a fürt, természetesen a benne rejlő holmi is. Ekkor megkereste a leányt — akié a kendő volt —, és kísérőjévé szegődött a szerencsés ifjú az ünnepség végéig.

Újabban az ünnepségeken a díszítéseket még felrakják, de a lányok nem rejtenek bele többé keszkenőket. A gyümölcslopás is általános még, de mivel olyan sokan vesznek részt az ilyen összejöveteleken, hogy csaknem káosz van, a büntetések beszedése egyre nehezebbé válik.

Az őszi betakarítási ünnepséget felváltva tartják a katolikusok a reformátusokkal. Ez emberemlékezet óta sose maradt el. Még Bartus lelkipásztor, aki jól emlékszik gyermekkorára, is úgy tudja, hogy már 1902-ben szokásos volt ez az ünnepség Árpádhonban. Az még érdekesebb, hogy a hagyományos forma egyáltalán nem, vagy alig cserélődött az idők folyamán. A fából épült Szent Margit-termet, ahol az utóbbi években az ünnepségeket tartják, most is felékítik piros-fehér-zöld szalagokkal és a magyar nemzeti zászlóval. A fiatalság és az öregamerikások élvezik a finom magyar ételeket, utána vígan járják a csárdást a nosztalgikus magyar melódiákra.

Érdekes és említésre méltó, hogy a fesztivál fénypontját, az aratótáncot, nemzeti viseletbe öltözött fiatalok ropják évről évre. Ez valójában 9—10, különféle motívumú magyar táncból tevődik össze, és sose maradt el, ameddig csak a legöregebbek is visszaemlékeznek a múltba. Azt gondolják, hogy az egykori bevándorlók hozták magukkal hazulról, és aszerint, hogy melyik vidékről kerültek Amerikába, mindenféle motívum szerepet kapott a haza sokrétű népének gazdag hagyományából.

Ez az aratóünnep, mint bizonyítható, több mint 70 éve él Árpádhonban, és a táncokat ma is úgy járják, mint több nemzedékkel ezelőtt. Ezt többen is megerősítették, nemcsak a magyar református pásztor, de Ivanyisky Mária is, aki 1928-ban táncolt először 'Joe Dick' hegedűjére. Bálint János, az utolsó magyar cimbalmos, tíz éve meghalt. Az öreg szerszám is elnémult vele együtt. A zenét hallás után játssza a zenekar, eddig senki nem vetette papírra a muzsikát, se a táncokat nem örökítették meg. A kosztümök még most is ugyanazok, melyeket az 1928-beli táncosok viseltek, kivéve, hogy a szoknyák megkurtultak egy kicsit. Ez az aratóünnep a legszínesebb hagyományos megemlékezés. A légkör tele van vidámsággal, és komoly vágyódással a haza után. Albany magyarjai évente hűségesküt tesznek, hogy ragaszkodnak kulturális hagyományaikhoz.

A nagyvárostól távol eső vidéki környezet a magyaroknak ezen a kis szigetén hozzájárult, hogy a nemzeti szokások így megmaradtak, bár a beolvadás és az ősi szokásoktól való elszakadás Árpádhonban is erősödik, azonban a Sziszákék, Kropogék, Prokopék, Mocsáryék, Resetárék, Gaydosék és a többi magyar családok még ellenállnak az árnak. A haza töredékes hagyományai megmarad-

nak, mert az emberek ragaszkodnak azokhoz. Csak a jövő mutatja meg, hogy a tradíciók meddig élnek majd, vagy rövidesen már csak az árpádhoni magyarok leszármazottai emlékkönyvében pihennek.

AZ ALLENTOWNI (PENNSYLVANIA ÁLLAM) SZENT ISTVÁN-TEMPLOM

1900 előtt még alig volt magyar Allentownban. 1902-ben kezdődött meg a magyarok bevándorlása. Az elsők voltak: Bódis János, Empspánger Géza, Pfeiffer Vince és Tóth Károly. Ezek közül csak Bódis telepedett le itt véglegesen, a többiek pedig visszavándoroltak. 1903-ban ismét érkeztek néhányan. 1907-ben már többen jöttek, főleg Vas és Zala vármegyékből, de a tömeges bevándorlás 1911 és 1914 között volt. A katolikusok a bethlehemi Kapisztrán Szent János Hitközséghez tartoztak, amíg meg nem szervezték Allentownban önálló egyházközségüket. 1913-ban már megkezdődött a mozgalom. A régi Lehigh Hotelben tartották a megbeszéléseket. Összeírták a katolikus magyarokat, és 1914 őszén tisztviselőket választottak, akik elmentek a Szent Szív-templom plébánosához, Peter Masson érseki helynökhöz, aki a magyaroknak nagy barátja volt, és jelentették neki, hogy önálló hitközséget kívánnak alakítani. A prelátus nagy szeretettel karolta fel a magyarok ügyét, s készséggel és díjmentesen engedte meg nekik, hogy míg templomot nem építenek, addig a Szent Szív Hitközség altemplomában jöhetnek össze istentiszteletre. Ugyancsak ő gondoskodott arról, hogy magyarul beszélő pap szolgálja ki őket Bethlehemből.

Az első kisegítést Vlosák Ferenc, a bethlehemi tót hitközség derék plébánosa végezte, majd később Rogovszky és Belovics Placid ferences atyák látták el az allentowni katolikus magyarok lelki gondozását.

1916. április 24-én a magyarok megvették a Union Street 506. szám alatti házat, és a South 5th Street felé fekvő telket. Így volt már telek templomnak, és volt paplak is. 1917 februájában megérkezett az első önálló lelkipásztor, Érdujhelyi Menyhért személyében, aki Kanadából jött át az Egyesült Államokba. Kanadában 18 évig misszionáriuskodott. 1917 júniusának első felében Érdujhelyi plébános és a hitközségi tisztviselők megkötötték a szerződést a templom fölépítésére, amely szerint a templomnak már október 1-re tető alatt kell lennie. Az alapkőszentelés 1917. augusztus 25-én történt

ünnepélyes keretek között. 1917 augusztusában Érdujhelyi megvált a plébániától, és helyét Varga István foglalta el. Varga a templom építését oda módosította, hogy kórust és sekrestyét is építtetett. Sajnos, a templomépítésnél megtörtént az a helyrehozhatatlan hiba, hogy alagsor nélkül épült fel. A jövőbe nézés, előrelátás és nagyobb körültekintés hiánya okozta-e ezt, vagy nagylelkűség hiánya, ezt már ne kutassuk. A mulasztást inkább az akkori körülményekben és európai háborús viszonyokban kell látnunk.

1918 áprilisának végén Varga István pittsburghi plébános lett, és helyére Paulovits Róbert került, aki már akkor beteges volt, és nagyobb tevékenységet nem fejthetett ki. Allentownban halt meg 1922. január 1-én. Paulovits ideje alatt a hitközség élete és haladása szinte megállott, és megfeneklett azért is, mert a hívek közül az első világháború után sokan visszavándoroltak. Körülbelül 50—60 család ment vissza Magyarországra, s ez érzékeny vesztesége volt az amúgy is kisszámú hitközségnek. De többen, látván otthon a vesztett háború utáni összeomlást, iparkodtak visszatérni Amerikába. Paulovits helyét Unger Lajos plébános foglalta el, de csak hat hónapig. 1922 augusztusának végén ismét Érdujhelyi Menyhért jött vissza, és mindjárt megvétette a hitközséggel a paplak melletti háztelkeket. Ez igen okos gondolat, és az egyházközség jövőbeni fejlődésére nézve igen előrelátó, bölcs cselekedet volt, mert másképp minden további építkezés lehetetlenné vált volna.

1925 augusztusának elején Érdujhelyi a plébánosságról lemondott, és az allentowni Szent Szív-kórházban szeptember 10-én befejezte munkás életét. Az allentowni magyarok könnyezve kísérték utolsó útjára első plébánosukat.

Érdujhelyi atya utódául a philadelphiai érsek 1925 augusztusában Nagy Lászlót — Perth Amboyból — nevezte ki az allentowni Szent István Hitközség plébánosának.

Nagy atya lendülettel fogott a munkához. Mindenképpen iparkodott megfelelni elöljárói és hívei bizalmának. Megszervezte a hitéletet, egyleteket, betegsegélyző intézményt, melyek a hitközség komoly tényezőivé váltak. 1926-ban a plébánia melletti telket hívei parkszerű kertté alakították. 1936-ban kifestették a templomot; 1937-ben új orgonát vett a hitközség. A plébánialakra 1940 augusztusában új tető került, mert a jégvihar tönkretette.

A hitközség kifizette minden adósságát, sőt: majdnem tízezer dollár készpénze maradt az új templomalapra. Ezt az alapot Nagy atya kezdte meg százdolláros adományával, melyhez később újabb száz dollárt adott.

Akkoriban segédlelkészek is működtek a plébános mellett, úgymint: Revák Ferenc, Dietz Alajos, Winkler Frigyes és Spaits György.

1952-ben Nagy László negyvenéves papi jubileumát ünnepelte meg az egyházközség. A Katolikus Magyarok Vasárnapja így emlékezett meg az ünneplő pásztorról és templomáról:

"Father Nagy Lászlót a Vasárnap világi olvasóinak nem kell külön bemutatnunk. Írásai sűrűn jelentek meg a Vasárnap régebbi számaiban és naptáraiban. Irodalmi munkássága kiterjedt nevezetes egyházi művek átültetésére is. Az amerikai magyar katolikus papság körében kimagaslik nyelvismeretével. Tizenhat nyelven beszél. Az Egyesült Államokba 1924-ben történt kiküldetését is nyelvismeretei ajánlották. Franciából lefordította Henry Maurice: Jézus Lelke; Jézus az Oltáriszentségben; Elmélkedések Jézusról, valamint Charles Grimaud: Az én misém című műveit. A chicagói szervita atyák megbízták, hogy fordítsa le a híres novéna-imákat a Bánatos Szűzanyához. Angolból magyarba ültette át a Mártírok Királynőjét is.

Father Nagy 1925. augusztus 25-e óta áll az allentowni Szent István Egyházközség élén. A lefolyt több mint negyedszázad alatt megháromszorozta a boldogult Érdujhelyi Menyhért örökségeként átvett kis gyülekezetet. Kemény akarattal, hatalmas energiával nemcsak összetartotta a százezer főnyi lakosú város katolikus magyarságát, de mindig új híveket szerzett, és Allentownban úgyszólván nincs katolikus magyar, aki ne volna tagja a Szent István Egyházközségnek. Az új templom Father Nagy lelkének legforróbb életálma, s aki ismeri akaraterejét, szívósságát, biztosra veszi, hogy ha Isten segedelme élteti, áldozatkész hívei hozzájárulásával azt meg is fogja valósítani, s ezzel megkoronázza áldásdús papi munkában eltöltött, allentowni évtizedei eredményeit."

Megépült a templom, de: 1957. január 6-án így olvashattuk a Vasárnapban:

"Templomszentelés közben, az új templom szentélyében szólította magához az Úr Father Nagy Lászlót, az allentowni Szent István Egyházközség plébánosát. Hívei és barátai tudták, hogy évek óta csak a templomépítés tartotta életben. Ebben a kis egyházközségben, maroknyi nyájával az utóbbi időben szép plébániát és gyönyörű templomot épített. Talán maradt annyija, hogy eltemetik, mert még az utolsó hetekben is a templomi számlákat fizetve, a magáéból adott kétezer dollárt. Hetek óta erősen gyengélkedett, és alig kétséges, hogy csak a szentelést várta még.

A philadelphiai segédpüspök elvégezte szépen a templomszentelést, az esperes, msgr. Fink eljutott a misében a postcommunióig, és akkor Father Nagy László szólott. Mindenkinek köszönetet mondott: Istennek, az érseknek és a segédpüspöknek, majd msgr. Finknek, a templom tervezőinek, építőinek és a híveknek. Végül

külön megköszönte ft. Spaits, segédlelkésze áldozatos munkáját, hogy betegsége alatt sem akadt el semmi, mert hozzáértő kezek vitték az ügyet előbbre. Befejezésül még egyszer hálát, köszönetet mondott a minden adományok Atyjának, mert 'Te voltál az, Uram, Aki munkánkat megáldottad. . .' És ezzel megtántorodott, hátraesett, és ott halt meg abban a pillanatban, az új templom szentélyében. . ."

Nagy László atyát 1957. február 1-én Molnár Antal követte a plébánosi hivatalban. Az ő tízéves működése alatt ünnepelte meg az egyházközség, fényes keretek között, alapításának ötvenedik évfordulóját.

Molnár Antal után Jani György lett a hívek lelkipásztora.

1974. május 17-én Mindszenty József, Magyarország bíboros hercegprímása látogatta meg az allentowni magyarokat.

Szent István allentowni templomában minden évben szép ünnepséggel emlékeznek meg a hívek az első magyar szent királyról, egyházközségük védőszentjéről.

AZ ALPHAI (NEW JERSEY ÁLLAM) MAGYAROK NAGYASSZONYA-TEMPLOM

A keleti katolikus magyar hitközségek között foglalt helyet az alphai Magyarok Nagyasszonya Egyházközség is. A lakosság egyetlen megélhetési lehetőségét az ottani cementgyár adta. Az ott élő magyarság is szükségét érezte, hogy vallási érzelmeinek eleget tegyen, és templomot építsen.

Az úttörő munkát 1903-ban Radóczy Károly kezdte el, és fáradhatatlanul intézte az alakulandó hitközség dolgait. Mikor aztán eltávozott, helyét Policsek Károly foglalta el, aki fel is építette a templomot, de ő sem maradt hosszú ideig Alphán. Utódja Czirbusz József lett, aki a plébánialakot építette fel. Czirbusz atya távozásával a hívek lelki vezetését Hlebik János vette át, és dolgozott nagy szorgalommal a kicsiny hitközség kiépítésén. Távozása után Jászai Benvenut intézte a Magyarok Nagyasszonya-templom ügyeit, mígnem Vadas József plébános került a hitközség élére.

1943-ban ünnepelte meg a maroknyi magyarság a templom negyvenéves jubileumát, amely alkalommal bensőségteljes ragaszkodást tanúsított úgy a templom, mint a lelkipásztor iránt.

Alpha katolikus magyarsága, mely kitartott hit- és fajszeretete mellett, megérte az egyházközség alapításának aranyjubileumát is. Ekkor Edward O'Keefe volt ott a plébános, és még a hatvanas években is... A hetvenes években Alpha Magyarok Nagyasszonyának temploma már nem található a magyar templomok névjegyzékében...

A BARBERTONI (OHIO ÁLLAM) SZENTHÁROMSÁG-TEMPLOM

Mindaz, ami maradandó az amerikai magyarság életében, a kezdeti időktől egészen mostanáig, a magyar templomok körül, és a magyar templomok élete szerint alakul és fejlődik, vagy gyengül és pusztul. Amíg a templomaink erősek, addig erős az amerikai magyarság is. Hála a templomépítő és templomfenntartó magyaroknak, mert a lelki élet áldásos és megtartó hatása mellett ily módon szerveződött meg az amerikai magyarság, és ily módon maradt meg úgy a magyar, mint az amerikai feljegyzésekben, hogy mi mindent is adott ez az amerikai magyarság a naggyá, hatalmassá fejlődött Amerikának a maga tehetségével, becsületességével, munkájával, szorgalmával és megbízhatóságával.

Ezek a megállapítások érvényesek a barbertoni magyar egyházközség, a Szentháromság Egyházközség életére is. Ezeket a jellemzően magyar és ösztönző gondolatokat vetette papírra az első krónikás, aki megírta az egyházközség történetét: Bíró Lőrinc ferences atya, amikor ezeket jegyezte fel története legelején: "Valamennyien ugyanazon hazából, a sárba tiport, széttépett Magyarországból szakadtunk ide, s itt a távolban, az idegenben is a világ legerősebb köteléke, a vallás egybefűz bennünket, egy kis családdá kovácsol össze. . ."

Amikor az első magyar családok a századfordulón, 1900-ban Barbertonba érkeztek, bizony, egy kis falut találtak itt. Farmházak, nagy kukoricások, ez a látvány fogadta őket. Akkor kezdődött magának Barbertonnak az élete is, hiszen O. C. Barber, az erős szellemű, vállalkozó kedvű német bevándorló, aki a várost alapította, alig tíz évvel érkezett előbb, mint az első magyar bevándorló. O. C. Barber építette ki a Diamond Match Companyt, szerezte meg az első üzleti összeköttetéseket, amelyek biztosították a róla elnevezett telep népének a munkát és a fejlődést.

Bíró Lőrinc kutatásai és feljegyzései szerint az első magyar család, amely megérkezett Barbertonba, Szemán János és neje, Szabó Katalin volt. Két évi akroni tartózkodás után telepedtek át

Barbertonba, ahol akkor előttük csak egy tót-magyar család képviselte Nagy-Magyarországot. A legközelebbi barbertoni magyar telepes Clevelandből érkezett: Bialkó József, aki ugyancsak családjával jött. Őket követte, ugyancsak Clevelandből, Ternánszky Mihály és családja. Ezután többen jöttek, de voltak, akik továbbvándoroltak, mert kicsinynek találták az új magyar települést. Szemán János azonban, mint igazi úttörő szellem, gyarapítani akarta a kis magyar gócot. Hirdetéseket tett közzé a lapokban. Felhívta a magyar bevándorlók figyelmét a jó munkaviszonyokra; biztatta őket, telepedjenek le Barbertonban. Így érkeztek aztán lassú, de állandó vonulásban a magyar bevándorlók egymás után: a Meyercsik, Hajdu, Illés, Szabó, Béres, Svertsits, Despoth, Koscsó, Herzsenyák, Viszlavszky családok. Abban az időben átlag tíz órát dolgoztak az emberek. A napi kereset a férfiaknak 1,25 dollár, a nőknek 75 cent volt átlagosan. Dehát a megélhetés sem volt drága...

A magyarok szervezkedni kezdtek. 1907-ben megalakították az Árpád-házi Szent Erzsébet Női Betegsegélyző Egyletet. Hét magyar asszony alapította. A következő lépés: a mai katolikus magyar biztosító, az Amerikai Magyar Katolikus Egylet őse, a Szent István Ifjúsági Egylet fiókja, mely 1909. május 2-án alakult meg Barbertonban. Ezt követte az egyházközségi szervezkedés első jele, a Szent József Egylet, amely 1910. július 25-én alakult 32 tagjával, amint Bíró Lőrinc krónikája mondja, "már mint hitközségi egylet működött". Felébredt a vágy a pásztor után, a nyáj együtt volt.

A Szent József Egylet 1911. január 1-én tartott gyűlésén már templomvételről tanácskozott. Plehn Miklós megtudta, hogy az evangélikus német farmerek eladják a First Streeten lévő kis fatemplomukat. Svertsits Kálmán elnök indítványára a Szent József Egylet egyhangúlag el is határozta, hogy a templomot megveszik. Héttagú kiküldött bizottság: Csuhai István, Herzsenyák József, Illés István, Koscsó Lajos, Plehn Miklós, Somodi József és Svertsits Kálmán 3000 dolláros vételárban megegyezett a németekkel. 1911. január 21-én 100 dollárral lefoglalták a fatemplomot. Az előleget a Szent István Ifjúsági Egylet és a Szent Erzsébet Egylet adományozta, fele-fele részben. Február 12-én egyházközségi gyűlés volt, amelyen Szepessy Gyula, a clevelandi Szent Erzsébet Egyházközség plébánosa is megjelent a barbertoni magyarok között, hogy lelkesedésüket dicsérje, egységre és munkálkodásra buzdítsa őket. A meginduló gyűjtés első tétele az ő tízdolláros adománya volt. Március 25-én vették át a kis fatemplomot. Az anyagi ügyek nagy önfeláldozással és sok munkával haladtak.

A lelki gondozás kérdése hol kedvezőbb, hol nehezebb volt Barbertonban. Először Szilágyi Oszkár igyekezett összegyűjteni a híve-

ket. A nyáj még oly kicsiny volt, hogy gondolni sem mertek arra, hogy egy lelkipásztort eltartsanak. 1913—14-ben a fairporti plébános: Égner Emil járt át Barbertonba időről időre misézni. 1915 júliusától Solymos Oszkár akroni plébános szolgálta ki a barbertoniakat, egészen 1918 augusztusáig. Akkor a helybeli görög katolikus lelkész, Popovics Péter vette át a barbertoni magyarok pasztorálását. 1919 szeptemberétől az akroni német káplán, F. A. Boehnlein volt a magyarok lelkipásztora Barbertonban. 1920 októberétől Dénes Ferenc járt át Akronból hozzájuk. 1922 augusztusában Pupinszky Nándor akroni plébános lett a barbertoniak lelkiatyja. Egy év múlva ismét Dénes Ferenc gondozta őket, aki azonban akkor már Barbertonban is lakott. Egy év múlva Dénes Ferenc visszatért Magyarországra. A püspök azonban nem hagyta magukra a barbertoni magyarokat, hanem az ő rendeletére Tóth József ferences atya vette át a barbertoni egyházközség vezetését. 1924. május 10-én Bíró Lőrinc ferences atya. Lőrinc atya érkezesével meglehetősen árva és sok viszontagságot megért barbertoni egyházközség az állandóság, a kiegyensúlyozottság és a további fejlődés útjára lépett. Az erdélyi ferences atyák biztosították ezután már a megszakítás nélküli lelki gondozást. Szabó Piusz szent missziót tartott még ugyanabban az évben. Októberben Lőrinc atya már új templom építésére szólította fel a híveket. November végén a clevelandi Szent István Ifjúsági Egylet közreműködésével megtartották az első előadást az új templomalap javára, és ezzel megindult a gyűjtés.

1927-ig az egyházközség, Bíró Lőrinc plébános vezetésével, a hússzorosát tudta annak előteremteni, mint amennyit az előző tizenkét év alatt plébános nélkül. Ekkor azonban 1927. április 30-án Bíró Lőrinc ferences atya kinevezést kapott South Bendbe (Indiana állam), ahol a Szent István magyar egyházközség vezetését kellett átvennie.

Szerencsére a barbertoni egyházközség élete sem szakadt meg, mert Lőrinc atya lelkipásztori szellemét az erdélyi ferencesek tartományának másik tagja, Kovács Athanáz vitte tovább, aki ugyancsak az energikus, nyáját, védelmező, Egyházát építő szellemnek a képviselője volt. Ekkor már a kis fatemplom mellett magyar nyári iskola is működött, de amint Kovács Athanáz megállapította: "Egy kis jóakarattal az egyházközség a legégetőbb kötelesség megoldásába is belefoghat, egy templom és négytermes iskola megépítésébe, ha még ez évben legalább 10000 dollárt össze tudunk hozni."

1928-ban Athanáz atya bejelentette, hogy július 1-én megvásárolta az új templom építésére szolgáló telket a Wooster Roadon. A feljegyzések közt megtaláljuk a nehéz gazdasági helyzetre való

utalást: "Dacára a szűkös munkaviszonyoknak, egyházközségünk évi tiszta bevétele meghaladta az eddigi évek mérlegét."

1932-ben Athanáz atya papi ezüstjubileumán megtörtént az új templom és az építendő iskola első kapavágása. 1932. november 6-án történt meg az első szentelés. 1933. április 2-án elkészült a templom alagsora. Feketevasárnap mondotta el Athanáz atya az első szentmisét benne. Püspöki jóváhagyással Athanáz atya áldotta meg ideiglenesen, míg a templom ünnepélyes felszentelését McFadden segédpüspök, a környékbeli papság segítségével, 1933. május 30-án, hősök napján végezte el.

A templom felszentelése nagy és emlékezetes ünnep volt Barbertonban. A püspök atya, beszédében, elismerését fejezte ki a Szentháromság Egyházközség magyarjai iránt. Jelen volt a környékbeli papság teljes számban, de a megcsonkított Magyarország hivatalos üdvözletét is elhozta dr. Alexy Lajos magyar királyi konzul.

Athanáz atya vezetésével a barbertoni egyházközség leküzdötte a gazdasági válság nehézségeit. Részt vett a magyarság kettős áldozatában, meghozta hősi áldozatait új hazájának a szolgálatában, de a háború után kivette részét azokból az áldozatokból is, amelyekkel az amerikai magyarság a háború utáni nyomorúságba és rabságba esett magyar nép, s hontalan, száműzött fiainak gyámolítására sietett. Sok menekültet segítettek át Amerikába.

Kovács Athanáz erejét súlyos betegségek tették próbára, és 1952. december 28-án örökre megpihent az Úrban. Munkahelyét rendtársa, Dengl Miklós atya vette át. Az út számára már ki volt jelölve, hogy továbbhaladjon Bíró Lőrinc és Kovács Athanáz nyomdokán. Miklós atya elérkezettnek látta az időt ahhoz, hogy befejezze az alapítók munkáját, törekvéseit, megvalósítsa a kitűzött célt, felépítse a Szentháromság-templom végső hajlékát, a felső épületet, az új és végleges templomot.

A nagy feladat elvégzését kiterjedt gyűjtőmozgalom előzte meg. A döntő megbeszélések után Dengl Miklós plébános és az egyházközség kurátorai családról családra jártak. Ismét nehéz idők jártak, sötét válság nyomasztó hatása telepedett a világra, a haza pedig, amelyből a barbertoni magyarok kiszakadtak, történelmének legsúlyosabb rabságát szenvedte, s a levert magyar szabadságharc menekültjei érkeztek Amerikába. De ennyi válság ellenére, íme, mégis felépült a templom. Kevés olyan kifejezően tanító és beszédes épülete van ma Barbertonnak, mint a magyar Szentháromság Egyházközség építőművészeti remeknek számító új templomépülete.

Közel hatvan év telt el azóta, hogy a kukoricaföldeken, az elszórt tanyaépületek között megjelent az első magyar bevándorló család. Azóta Barberton város hatalmas ipari központtá fejlődött,

amerikai tempóval és amerikai méretekben. Az új barbertoni magyar Szentháromság Egyházközség temploma Ormai János építészmérnök, magyar tervező alkotása.

Iskola nélkül az egyházközség fejlődése lelassul, majd megáll, és a templom lassan kihal. A barbertoniak hamar felismerték az iskola jelentőségét, és amikor elhatározták az új templom építését, a modern időknek megfelelő iskola is szerepelt terveikben. Nagy áldozattal, az új templom építésével egyidőben, elkezdődött az új iskola építése is, mely az 1959-es tanévben meg is nyitotta kapuit. A hét osztály tanítását az elizabethi Isteni Megváltó Leányai nővérek végezték, míg az óvodát világi tanítónő látta el.

A növendékek számának rohamos szaporodása szükségessé tette az iskola kibővítését. Dengl Miklós plébános be is indította a négy új tanterem építését, de a befejezés már utódjára, Vitéz Baánra hárult. Baán atya szintén ferences, aki az 1956-os szabadságharcban vezető szerepet vitt Budapesten. Baán atya, az iskola kibővítésén kívül, új zárdát is épített a nővérek számára. Kilenc évi eredményes munkája után dr. Mészáros György vette át tőle a plébánia vezetését, 1973 őszén.

Az egyházközség utóbbi éveinek legkiemelkedőbb eseménye Mindszenty József hercegprímás látogatása volt, 1974-ben. Ottjártakor így szólott a barbertoniakhoz:

"Kedves Magyar Véreim! A Szentháromságnak itteni hívei és védettjei! Az anyakönyvetekből láttam, hogy hány híve van ennek a plébániának. A kimutatásokból tudom azt is, hogy 1973-ban 25 volt a keresztelés, és 15 volt a halálozás. Így tíz lélek volt azon esztendőben a szaporodás a magyarság számára. Magyar újjáépítés csak a gyermekeken keresztül történhet meg. Láttam, szépen megy itten az ének is, lelketekre kötöm a vasárnapi és ünnepnapi szentmiséket is. Lehet, hogy egyiteknek-másiktoknak a nem magyar szentmise közelebb lenne, de a magyar szentmise kétszer, ötször, tízszer olyan távolságra is inkább keresendő. Aztán a családban ne legyen soha olyan fáradt az apa vagy az édesanya, hogy este ne legyen egy kis csevegés a gyerekekkel. Mert az egész nap másutt beszél, és nem magyar nyelven, azért a szülőknek kell kipótolni azt, ami a gyermeknél hiányzik. Ha ezt megteszitek, akkor joggal kívánhatjátok a Szentháromság egy Isten oltalmát és üdvözítő segítségét."

Dr. Mészáros György 1976-ban a fairfieldi (Connecticut állam) Szent Imre Egyházközség plébánosa lett, és Dengl Miklós atya jár azóta kisegíteni Barbertonba Ciprián Károly mellé, aki az egyházközségi adminisztrációt is ellátja. Az iskola, mint mindenütt, a Szentháromság-templomnál is, küzd a fennmaradásáért.

A BEAUTYI (KENTUCKY ÁLLAM) SZENT ISTVÁN-TEMPLOM

Egy magyar szórvány jajkiáltását a Katolikus Magyarok Vasárnapja naptárában Szepessy Béla 1936-ban így írta meg:

"Tízegynéhány év előtt West Virginia határán egy kis magyar bányásztelepen laktam. A régi Nagy-Magyarország minden részéből összeverődött magyarság élt ottan, dunántúli, Duna—Tisza közi, felvidéki, erdélyi, bácskai magyarok. Volt ott tót-magyar, német-magyar, oláh-magyar, horvát-magyar, rutén-magyar is.

Amikor közéjük kerültem, láttam rajtuk, hogy a lelkük éhezik és szomjazik a vallás vigaszára, s mert a nép egyszerű nyelvén, a nép lassú tempójában közeledtem hozzájuk, beszélgettem velük, s így szívesen hallgattak, hamarosan megnyílt előttem a lelkük.

Találtam köztük olyanokat, akik utoljára tíz-húsz év előtt az óhazában voltak templomban. Pedig de vágyott a lelkük oda, hiszen könnyes lett a szemük, amikor szülőföldjük kicsiny temploma szóba került. Voltak közöttük, kiknek gyermekei meg sem voltak keresztelve, s több családnál valami alkalmi 'lelkész' (bányászból vagy valami más, foglalkozás nélküli emberből felcsapott baptista, pünkösdista prédikátor, aki úgyszólván csak tűrhetően tudott magyarul olvasni) keresztelte meg. De volt olyan is, akinek gyermeke semmilyen keresztvizet nem látott, de keresztlevelet mégis kapott — néhány dollárért postán küldte el valamely szakadár felekezet lelkésze, akinek ez volt a 'mail order' businesse.

Szívem elszorult, amikor ezeknek a katolikus magyaroknak nagy magára hagyatottságát láttam, s megkezdtem a mozgalmat, hogy szervezkedjenek, fogjanak össze, s legalább karácsonyra hívjanak oda egy magyar papot, aki érti a nyelvüket, s aki kiemeli őket a lelki tespedésből.

A mozgalom sikerrel is járt, s mikor két missziós magyar pap, Shvoy és Marcell eljött közéjük egyheti misszióra, még messze vidékekről is odasereglettek Kentucky, West Virginia és Virginia katolikus magyarjai.

Azután jött többször magyar pap, s a hitélet nemcsak a telepen,

hanem az egész környéken szépen virágzásnak indult, s a covingtoni püspök engedélyével egy kis magyar templom is épült Kentuckyban, pár mérföldnyire West Virginia állam határától, s Loganban, Garyben, Williamsonban és ezek környékén is megindult a szervezési munka, s a terv az volt, hogy Kentuckyban — ma Beautynak hívják ezt a kis telepet, ahol a templom áll — lesz a központ, s onnan felváltva megy ki egy magyar pap az éhező lelkek ellátására.

A telep magyar jellege azonban az idővel elpusztult, de a kis magyar templom még ma is áll, s mert abban a megyében az az egyetlen katolikus templom, néhanapján kijár oda egy angol pap misszióra, de eredményt nem ér el, mert a mi öreg magyarjaink nem értik jól a nyelvét.

A telep magyarsága nagyrészben elszéledt, s ma mindössze pár magyar család maradt meg hírmondónak. A szép tervek is mind megsemmisültek, s a Virginiák katolikus magyarsága még nagyobb lelki sötétségbe süllyedt.

De még mindig nem késő, bár itt van az utolsó óra, hogy az illetékesek tegyenek valamit érdekükben. Mert ha missziósok tudnak menni Kínába, Indiába, Afrikába s a világ minden tájára, hogy a pogányokat megtérítsék, miért ne lehetne a Virginiákban egy missziós körzetet létesíteni azért, hogy a katolikus magyarok megmaradjanak katolikusoknak? Már a clevelandi katolikus magyar nagygyűlés foglalkozott ezzel a kérdéssel, amikor határozatba hozta a belföldi missziókról való gondoskodást, de, sajnos, a szép, nagy tervek csak tervek maradtak.

Az elveszett báránykákat a pásztornak kell megkeresni. Ehhez igazi apostoli lelkületű missziós atya kell, aki az eltévedteket felkeresi, összehozza, s a lelkük mélyén szunnyadó nemes érzéseket ismét felszínre hozza.

Cselekedjen Amerika katolikus magyarsága, tartsanak minden évben, minden katolikus magyar templomban gyűjtést a belföldi missziókra, teremtsék meg e missziók anyagi feltételeit; az illetékesek pedig gondoskodjanak alkalmas missziós papokról, akik tűzön-vízen, minden akadályon át bejárják az éhező lelkek otthonait."

A 1977-ben legalább olyan időszerűek az előbbi sorok, mint 1936-ban voltak. Vajon történik-e valami az elvesző magyar katolikusok érdekében? Vannak-e missziós papjaink? Jó volna, ha most, az etnikai ébredés éveiben ez az idézett írás megihletne néhány vezető magyart, és cserkészeink is — nyári táborozásként —, vándorbotot véve kezükbe, felkeresnék a végeket, hogy mentsék, amit még lehet. Mindszenty bíboros is meglátogatta Covingtont.

A BEAVER FALLS-I (PENNSYLVANIA ÁLLAM) SZENT LÁSZLÓ-TEMPLOM

Az egykor virágzó magyar közösség, mely Pittsburgh közelében fekszik, és oly sok menekült magyart ölelt fel, ma már csak emlék. A lelkes alapítók már csak az emlékkönyv lapjain szerepelnek, az utódok szétszóródtak, felszívódtak, ki erre, ki arra.

"A Szent László Magyar Királyról elnevezett Beaver Falls—New Brighton-i Római Katolikus Anyaegyház és a Szent Józsefről elnevezett ellporti leányegyház évkönyve az 1929-ik évről." Ez a címe a könyvnek, melyben dr. Komlóssy Miklós plébános beszámol a templom anyagi helyzetéről, a hívek támogatásának mérvéről. Akkoriban Nusser János, Görcsös Kálmán, Gajdó Viktor, Boller József és Juhász Sándor voltak a kurátorok. 1929-ben ötszáz nevet soroltak fel, mint olyat, aki anyagilag támogatta Szent László egyházközségét. Ellportból vagy hetven hivő neve szerepel.

A templom történetét így írták meg a negyvenes években a Vasárnap félévszázados jubileumi naptárában:

"Beaver Falls és New Brighton gyári munkával fogadta a bevándorlást. A két szomszéd város közül New Brighton idők folytán egészséges, szorgalmas magyar teleppé fejlődött, és a katolikus magyarok eleitől fogva gondoskodtak arról, hogy lelki gondozásban is részesüljenek. Akkoriban a pittsburghi egyházmegyének csak egyetlen magyar papja volt, Kovács Kálmán mckeesporti plébános, aki szívesen vállalta a Beaver Falls-i katolikus magyarság lelki gondozását.

Mikor a közeli Leechburg hitközséget szervezett, az ottani magyar plébános havonkint kijárt a Beaver Falls-i magyar telepre. Később Beaver Falls—New Brighton a pittsburghi Szent Anna Hitközség filiája lett. Dr. Nyiri Istvánt, kiérkezte után, megbízta a püspök az ottani katolikus hívek lelki gondozásával. Az alapító plébános azonban dr. Komlósy Miklós volt, aki 1924-ben szervezte meg a Beaver Falls-i magyar hitközséget. A hívek, plébánosuk mögé állva, lelkes adakozással egy tágas és szép kőtemplomot vásároltak meg. Kitatarozás és kifestés után a templomot a püspök

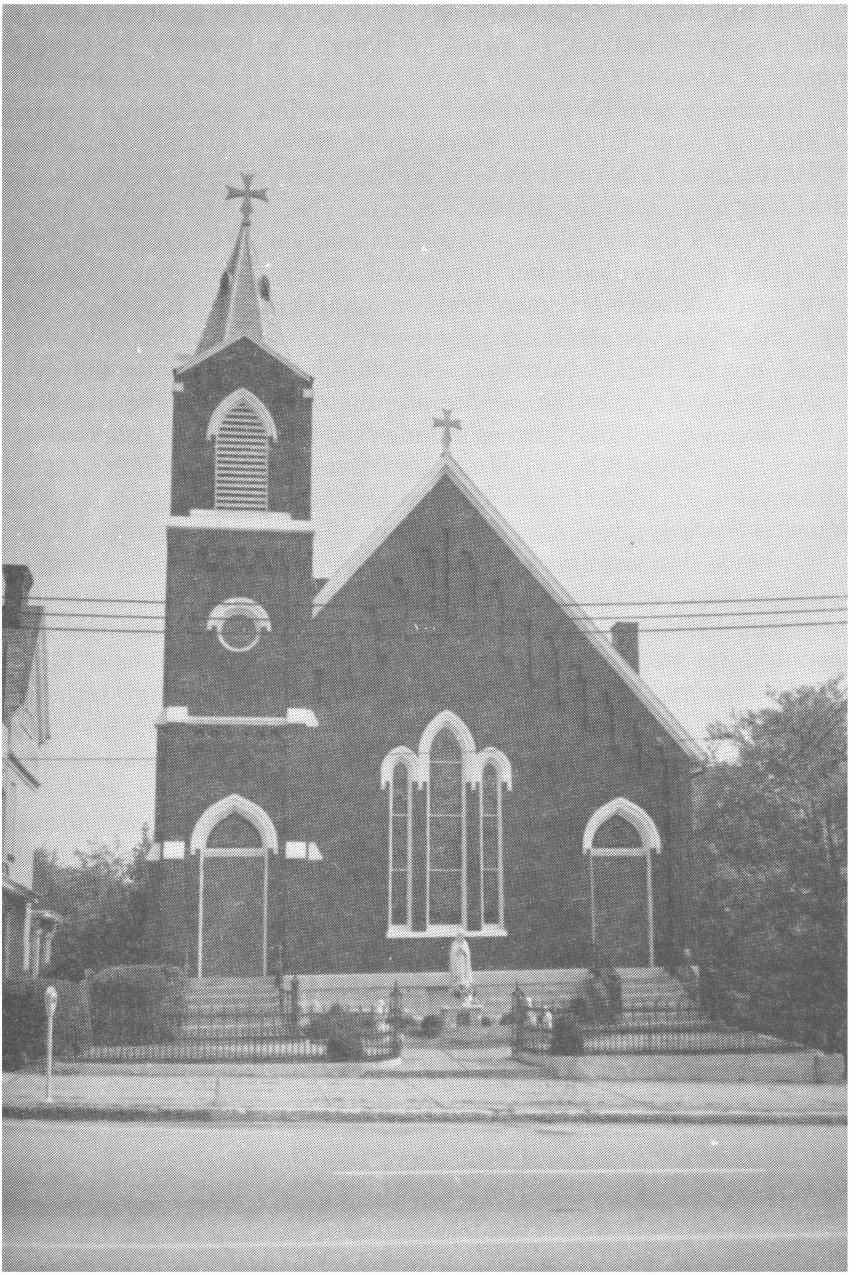

megbízásából Kovács Kálmán Monongahela-völgyi plébános szentelte fel. Kis idő múlva a hitközség egy nyolcszobás, kényelmes házban plébániát rendezett be, és rövid 16 hónap alatt 60000 dollárt érő ingatlant szerzett. 'Ahol van akarat, ott van helye is az akaratnak.'

Komlóssy később pittsburghi plébános lett, és fiatalon fejezte be áldásos életét. Utóda dr. Martinovich Sándor lett, aki — tovább tolytatva az alkotó munkát — a legnagyobb rendben vezette a kis hitközség lelki és anyagi ügyeit.

Ezeken a kis helyeken a katolikus magyar élet úttörő munkáit és fejlődését fáradhatatlan munkával elősegítő magyar papjaink neve megörökítésre érdemes, mert munkájukkal egy táborban tartják a máskülönben széthulló magyar erőt.

A Beaver Falls-i hitközségnek iskolája ugyan nem volt, de a lengyel nővérek tanították minden szombaton a magyar gyermekeket.

A Szent László Hitközség mindenkor hű segítőket talált a hitbuzgalmi társulatokban, melyek között a Szent Név Társulat, az Oltáregylet, a Rózsafüzér Társulat és a Szent Erzsébet Egylet végeztek komoly munkát.

A bevándorlás szigorú korlátozása kisebb magyar telepek növekedését is megakadályozta, és új gyárvállalat sem nyújtott megfelelő keresetet. Beaver Falls magyarsága új jövevénnyel alig szaporodott, szám szerint majdnem a régiben maradt, és a Szent László-templom kisszámú tábora azért tudja az anyagi terheket viselni, mert dr. Martinovich Sándor plébános nemes példáját úgy a buzgóságban, mint az áldozatkészségben szíve és lelke szerint követik.

Rövid történet, de mögötte sok akarás, munka, megpróbáltatás és keserűség, de annál kevesebb öröm van, hacsak nem örömként, éspedig nagy örömként, vesszük azt, hogy vasárnaponkint magyar nyelven dicsérhetjük Istent a saját magunk alkotta istenházában . . ."

A BETHLEHEMI (PENNSYLVANIA ÁLLAM) KAPISZTRÁN SZENT JÁNOS-TEMPLOM

A század elején alig néhány száz magyar élt Bethlehemben, akik az akkor még kis acélgyárban találtak szerény megélhetést biztosító foglalkozást. Az ezeréves Magyarország ideszakadt gyermekeinek kicsiny csoportja fájó szívvel nélkülözte a lelki vigaszt, az Isten házát, a templomot, azért elhatározták, hogy hitközséget alakítanak, s e célra gyűjteni kezdtek. Az alapul szolgáló szerény pár dollár egybegyűltével az egyházmegyei hatóságtól engedélyt kértek a hitközség megalapítására, és egy lelkiatya kinevezését kérték. A philadelphiai érsek az engedélyt megadta, és 1903. június 30-án Várlaky Sándort kinevezte, aki azonnal hozzá is fogott a hitközség szervezéséhez, úgyhogy két hónap múlva két telket meg is vásárolt, amelyen 1903. október 1-én megkezdték a templom alagsorának építését. 1904. április 1-én már az új épületben tartották az istentiszteletet, amit addig, hely hiányában, az olasz templomban tartottak.

A hitközség a két telekhez még egyet vásárolt, és 1909 őszén megkezdték az iskola építését, amely 1910-ben befejezést nyert.

Várlaky Sándor 1912. április 30-án a hitközség vezetéséről lemondott. Majdnem kilencévi fáradságos munka után hagyta el azt a helyet, ahová szép reményekkel érkezett, és áldásos munkát végzett.

Utóda Kovács Lajos lett. A plébániahivatalban őrzik azt a kis piros könyvecskét, mely világosan mutatja, hogy mennyit tett a bethlehemi szép templom érdekében. Ez időben történt, hogy, valami félreértés miatt, a különben hitbuzgó és magyar érzelmű vend hívek kiváltak a hitközségből, és külön hitközséget alapítva, az ötödik utcán szép templomot építettek. Ez időtől fogva hanyatlásnak indult a hitközség, egyenetlenkedés, torzsalkodás ütött tanyát a szeretet közösségében, míg végre 1913. október 15-én Kovács Lajos helyet cserélt Schimkó János plébánossal. Schimkónak kezdetben óriási nehézségekkel kellett megküzdenie, hogy a lelkek nyugalmát helyreállítsa. Fáradozása sikerrel is járt volna, azonban súlyos betegség támadta meg, mely erőit lassan felőrölte. Ezért

rendelte az egyházmegyei hatóság a beteg plébános mellé kisegítőül Moravetz Istvánt, majd 1918 márciusában adminisztrátornak Reseterics Józsefet. Schimkó József június 20-án bekövetkezett halála után Reseterics lett a plébános. Kezdetben, mert minden kezdet nehéz, az új plébánosnak sem volt könnyű feladata. Nagy volt az adósság, továbbá a hívek nemtörődömsége, a rossz munkaviszonyok, szóval minden egyszerre összeesküdött ellene. Kinevezése után az első szentbeszédben híveitől az engedelmességet kérte, az igazi felebaráti szeretetre intette őket, mondván: "Széthúzással nem mehetünk semmire, csak összetartással cselekedhetünk nagy dolgokat. Kezdjük meg a nagy és fáradságos munkát egy lélekkel és egy akarattal!"

Egy gyűlés alkalmával elhatározták, hogy először az adósságot fizetik ki, melyhez mindenki tehetsége szerint járul hozzá. A plébános volt az első, a hívek következtek utána, s 1918. augusztus 31-én a hitközséget már egy cent adósság sem terhelte. A tagokban szaporodó hitközség igényeinek nem felelt meg az alagsori templom, s a nép óhaja az volt, hogy templom építtessék. Időközben a világháború véget ért, a nép elszéledt, így éveken keresztül minden igyekezet dacára sem sikerült az építési alapra nagyobb összeget gyűjteni. 1920. október 10-én elhatározták, hogy az új templom építési alapjára családonként ötven dollárt fizetnek be. A hívek legnagyobb része ígéretének — lassanként — eleget is tett.

Az ünnepélyes kapavágás 1922. május 7-én, az alapkőszentelés augusztus 20-án történt. Végre — húsz évi várakozás után — elérkezett a nagy nap, 1923. szeptember 3-a, a templom felszentelésének fényes ünnepe.

Az egyházi szertartást nagy felvonulás előzte meg, melyen részt vettek a környékbeli és a bethlehemi egyletek; testületileg, zászlók alatt, zeneszó mellett. Az egyes csoportok festői látványt nyújtottak. Díszruhás magyar leányok, pártás magyar asszonyok, kishuszárok, magyar hajdú viseletbe öltözött fiatalemberek, díszmagyaros leventék, a régi szép magyar világot újították fel a szemlélő emlékezetében.

Az előírt imák és a szentelés végeztével megnyíltak a templom kapui, és a gyönyörű, gótikus stílusban épített, Kapisztrán Szent Jánosról elnevezett magyar katolikus templomot átadták szent rendeltetésének.

Az új templommal egyidőben készült el a tizenkétszobás új plébánia is, amely szép, tágas szobáival és jó beosztásával mindenki tetszését megnyerte. A templomépítés és a felszentelés után a hívek szinte versenyre keltek — jó lelkipásztoruk kérésére —, hogy azt minél hamarabb bebútorozzák. Jöttek az adományok egymás után,

úgyhogy hamarosan teljesen bebútorozva állott a szép új templom, a bethlehemi hívek nagy örömére. 1923. november 27-én új harangokat szereztek, 1924. szeptember 21-én új orgonát szenteltek, 1926. március 7-én keresztutat állítottak fel, május 10-én remek kivitelű új főoltárt és értékes szőnyegeket adtak át az Isten dicsőségére. 1928. szeptember 3-án a hitközség megalakulásának huszonöt éves jubileuma alkalmából a szép tágas templomot kifestették. 1929-ben megépült a zárda is a nővérek számára. Elmondhatjuk tehát, hogy a bethlehemi római katolikus hitközségnek — az iskolát kivéve — minden meglévő épületét Reseterics József lankadatlan szorgalma, és híveivel való szeretetteljes együttműködése hozta létre.

A hitközségben az egyleti élet is szépen virágzásnak indult. Hat vallásos egylet képezi a hitközség gerincét, amelyekben mind a férfiak, mind a nők és gyermekek megtalálják a maguk speciális elhelyezkedését. Két betegsegélyző egylet öleli fel a katolikus hívek tömegét, és egy társadalmi egylet iparkodik a szegények és elhagyatottak könnyeit letörölni. Ezek az egyletek, és az ezekben folyó szép munka képezték Reseterics legigazibb örömét. Vezette, támogatta, élesztgette, és, ha kellett, korholta is őket, de mindig szeretettel, javukat akarva. A könnyelműséget nem szerette, a lanyhaságot nem tűrte, a semmittevést ki nem állhatta. Így érte el papi arany jubileumát. Továbbra is imádsággal és munkával élve, félévszázados bethlehemi működése után a jól végzett munka érzésével hunyhatta le szemét az amerikai magyar papok egyik legkiválóbbja.

A következő plébános, Molnár Antal, szintén nagy munkát végezve újította meg a templomot. Az ajtókat és a belső berendezést áldozatos híveinek segítségével megszépítette, kicserélte, úgyhogy a templom régi fényében várja a hetvenöt éves jubileumot.

Az 1974-es hercegprímási körúton Bethlehembe is eljutott Mindszenty József bíboros. A templomban a keresztes vitézek lelkületét idézte: Kapisztrán Jánosét és Hunyadi Jánosét, akik győzelemre vitték a kereszténység zászlóit. Az ő győzelmük emlékét hirdeti az egész világon a déli harangszó.

Mint megannyi más helyen, itt is fogynak a magyar hívek, és helyüket a környékre újabban betelepülők veszik át.

Molnár Antal halála után Jani György lett a plébános.

A BRIDGEPORTI (CONNECTICUT ÁLLAM) SZENTHÁROMSÁG-TEMPLOM

A Szentháromság görög katolikus magyar hitközség története egy egész oldalt foglalt el 1960. október 23-án a Bridgeport Sunday Post című újságban. A cikk az egyházközség új templomának építése alkalmából íródott. A lap szerint a görög katolikusok már 1870-ben tartottak istentiszteletet Bridgeport városában, a Botwick Avenue-n.

1910-ben épült az első templomuk, melyet a Szentháromságnak ajánlottak. A korai idők pásztorai közül megemlítik Jackovics Mihályt, aki 1901-ig vezette az egyházközséget; Volkaj Jenőt, Dudinszkyt, Gojdics Éliást, Gorzó Bálintot, Lukács Jánost és Koválcsik Józsefet; ez utóbbi 1915—1922-ig pásztorkodott a Szentháromság-templomban. 1922-ben Gulyássy lett az egyházközség plébánosa, aki, tehetséges festő is lévén, a görög katolikus templomok egész sorát festette-díszítette. A bridgeporti templomban az ő műve a Szent Szív-kép és a kereszt. 1925-ben kultúrtermet is építtetett a templom mellé, majd az új templom építésére gyűjtést kezdett.

A harmincas években az egyházközség népe már megkísérelte, hogy Isten új házát felépítse. De a gazdasági válság, később a második világháború és utána a koreai háború akadályozták meg ennek a régi óhajnak a megvalósítását. 1955 februárjában végül is megtörtént az első kapavágás a Scofield Avenue-n. A hatvan év sok változása és a magyar hivők költözése kívánatossá tette, hogy ezen a területen épüljön fel a templom.

Harmincnégy évi lelkipásztori működés után Gulyássy betegeskedni kezdett, ezért kisegítőnek Orosz László került melléje Trentonból. 1956 májusában, a plébános elhunyta után, a hívek kívánságára a püspök Oroszt nevezte ki.

1956. május 30-án Elkó Miklós pittsburghi görög katolikus püspök, Lawrence J. Shehan bridgeporti püspök jelenlétében, felszentelte az új templomot, és elmondta az első szentmisét.

Elkó Miklós püspök úr magyarul szólott előbb a hívekhez, majd

angolul mondotta el a szentbeszédet, utána Koman Oresztész beszélt magyarul.

A régi templomot, mely a város lakosságának rohamos cserélődése folytán Puerto Ricó-i betelepültek központjává vált, a bridgeporti püspök átvette, és spanyol nyelvű pasztorációt vezetett be. A magyar görög katolikus hívek pedig remélik, hogy új környezetben, új templomban a hívek összetartásával a hitélet tovább fejlődhet. Értesülésünk szerint 295 család tartozik a Szentháromságtemplomhoz.

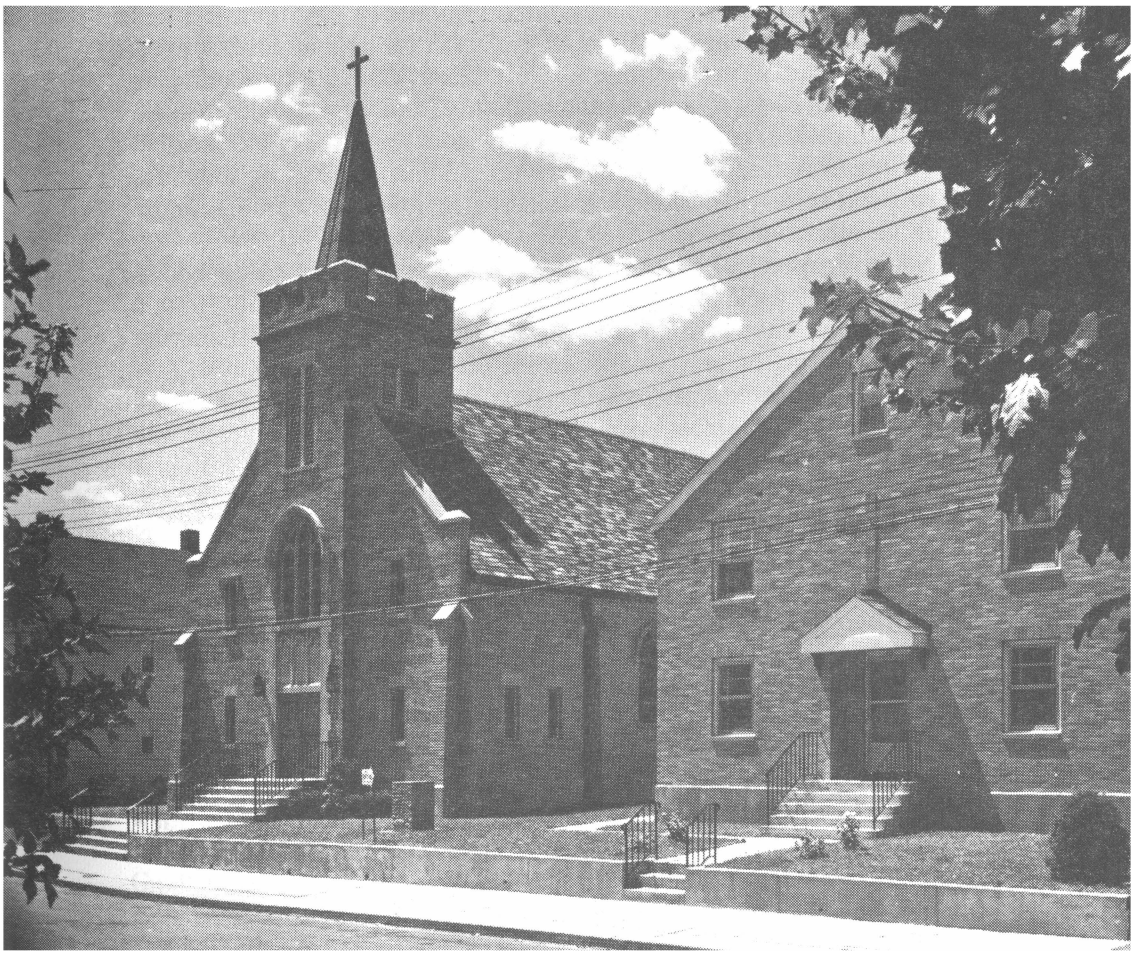

A BRIDGEPORTI (CONNECTICUT ÁLLAM) SZENT ISTVÁN-TEMPLOM

A magyar kivándorlási krónikák között található egy igen érdekes okmány. Címe: Souvenirbook, és a Connecticut államban lévő Bridgeport városában a nemrégiben leégett Szent István-templom születését mondja el. A könyv nemcsak a templom első tíz évének, hanem az ottani emigráció első tíz évének (1899 és 1909 között) történetét is leírja. A ma már sárguló oldalak érdekes és megható adatokat közölnek Bridgeport építéséről, melyben, szorgalmas munkájuk verejtékével, a magyarok is kivették részüket.

"A bridgeporti lakosság száma — írja az emlékkönyv 1909-ben — két évtizeddel ezelőtt 50000 sem volt, és ma több mint 102000 lélek él itt. A lakosságnak mintegy 60%-a katolikus, és nemcsak megkereszteltek, hanem hivők is, mint ezt 17 plébánia bizonyítja.

A római katolikus magyar egyház, melynek alig volt 500 tagja 15 évvel ezelőtt, alapításakor, és köztük csupán 400 számított teljes korúnak, ma már több mint 4000 tagot számlál. Ezek az emberek jórészt Abaúj-Torna vármegyéből valók, de jöttek Veszprém, Szabolcs és Zala megyékből is. A közelmúltban vend katolikusok telepedtek le szép számban, akik mind csatlakoztak a magyar egyházhoz. A West-end (a város nyugati vége), melyet ma a magyarság népesít be, 25 évvel ezelőtt lakatlan erdőség volt. A talaj iszapos, mocsaras, teli szúnyogokkal. Az első telepeseknek erős küzdelmet jelentett a terület lakhatóvá tétele, de sikeres harcot vívtak, és ma a West-end szép, fásított parkvidék.

Kik voltak ezek az emberek, akik ilyen nagyszerű lakóhelyet teremtettek, ahol mindenki otthon érezheti magát? Az újonnan jött magyarok! Pedig a megélhetési nehézségekkel való viaskodás mellett a lakosság ellenszenvével is meg kellett küzdeniük. Ezek a bevándorlók nem telepedhettek le a város 'jobb', belső negyedeiben, honnan vették volna rá a pénzt? A város szélén építették fel otthonaikat, ott meg szegénységük mellett a természet is ellenük volt. A mocsaras vidék, egészségtelen klíma mellett meg kellett küzdeniük a már ott lakók rosszindulatával, akik bántották, gúnyolták a

magyarokat, mert nem értették beszédüket. Számolniuk kellett gazemberek támadásaival is, úgyhogy eleinte még nappal is csak felfegyverkezve közlekedhettek.

Azonban az idők folyamán javult a helyzet — írja tovább az emlékkönyv —, mert a gyárakban kellett a munkás, és a munkaadók hamar rájöttek, hogy a magyar nemcsak szabadságszerető, öntudatos, büszke nép, de a munkában is megállja a helyét. Az utókornak áldania kell a magyar úttörőket. A mai generáció kötelessége, hogy továbbvigye az apák munkáját, megőrizze a becsületet, a jó hírnevet, melyet ők vívtak ki számukra...

A bridgeporti kolónia fejlődését a Szent István-templom statisztikái is bizonyítják. 1894-ben 560 hivő volt, 1897-re már 650, 1905-ben 1800, és 4 évvel később, 1909-re már 4000 lelket is meghaladta a templomhoz tartozók száma. Ez viszont bizonyítja a magyarok hihetetlen arányú menekülését is a Kárpát-medencéből a század elején. Aranykornak hívták otthon ezt az időszakot, mert általában békesség uralkodott a világban, de csak a felszínen."

Bridgeport egykori plébánosának, Csernitzky Istvánnak a félévszázados évfordulón írott soraiból vettük a következő részt:

"Az Úrnak 1894. éve körül idetelepedett magyarságot az óhazából hozott szent hithez való ragaszkodás előbb az ír bevándorlók Szent Péter-kápolnájához vonzotta, majd a közeli Szent Antal-templomba jártak. Közben, természetesen, mindegyre erősbödött lelkükben a vágy édes anyanyelvükön beszélni tudó lelkipásztor után, aki előttük érthető nyelven dicsérje az Urat, méghozzá a saját templomukban."

1897-ben kapták — boldogult Michael Tierney hartfordi püspök beleegyezésével — a hazából érkezett első papjukat, Csaba Györgyöt. A tetterőtől duzzadó lelkipásztor mihamar képes volt a csekély számú, de buzgó hívek áldozatkészségével ingatlant szerezni és templomot építeni. 1899 őszén, az amerikai hálaadás ünnepén, szentelte meg a magyarságot kedvelő püspök az alapkövet. Az amerikai magyarság első apostola, a szent életű Böhm Károly lelkes szavakkal számolt be a ritka ünnepség lefolyásáról a clevelandi Szent Erzsébet Hírnöke hasábjain.

Alig került tető alá az isteni hajlék, a gondos főpásztor máris mindennapos oktatásra küldött Franciaországból idekerült Szentlélek-apácákat. Ötévi buzgólkodás után a sohasem lankadó Csaba Györgytől 1905 karácsonyán hirtelen halál fosztotta meg a jó híveket. Mivel a régi jó világban a nemzetieskedés ügye nem választotta el az itteni tótságot a magyarságtól, a gondos püspök úr néhány nappal később már utódot is küldött a magyarok lelki igazgatására, Madár János személyében. Őt azonban, minden népszerű-

sége dacára, rövid négy év múlva hazaédesgette a honvágy. Utóda Neurihrer Ödön lett, aki 1914 tavaszán hagyta el Bridgeportot. (Csernitzky Istvánt a South Norwalk-i magyar templom felépítése után helyezte át a boldogult John J. Nilan püspök.)

Ötven év alatt annyi esemény történt, hogy a jubileumi aranykönyv csak a kimagasló eseményeket sorolhatja fel. Eképpen:

"1905-ben volt itt először kiosztva a bérmálás szentsége, Tierney püspök által.

1911-ben bérmált boldogult Nilan J. János püspök.

1905-től 1910-ig tanítottak a francia apácák. A püspökség nyelvi nehézségek miatt más irányú munkakört jelölt ki számukra.

1914. A plébános két tucat, önként vállalkozó világi hitoktatóra bízta a hitoktatást. Ez év adventjén tartotta a boldog emlékű ft. Rogovszky Honorát az első magyar missziót.

1915. Megalakult a Mária-kongregáció. Ft. Frastacky Honor ferences került ide ideiglenes káplánnak.

1916. Megalakult a Szent Erzsébet Oltáregylet. Hozzánk került ft. Callahan Henrik segédlelkész.

1917. Nilan püspök úr bérmált.

1918. Ideiglenes zárdát vásároltunk a magyar apácák befogadására, akik 7 éven át tanították a hittant. Állandó iskola építésével várni kellett, az első világháború által okozott bizonytalanság miatt. Egy megfelelő nagy teleknek is éreztük hiányát.

1919-ben érkezett hozzánk — kápláni minőségben — dr. Császik István. Őt követte az 1920. évben ft. Andrássy Öreszt.

1921. Nagy missziót tartottak Kincs István, Horváth János és Bangha Béla jezsuita atya.

1922. Sok próbálgatás után megvettük a Kiserdőnek nevezett két és egynegyed holdnyi területet. Ez évben jött hozzánk rövid tartózkodásra ft. Sütő Ákos.

1923. Negyedfélholdnyi erdős területet vettünk Fairfielden, nyári kirándulás céljára. Dr. Horváth Rezső segédlelkész érkezése az óhazából.

1924. Dr. Zadravetz István, az óhaza tábori püspöke és ft. Szabó Pius ferencesek magyarul, ft. Grega Sámuel pedig angolul tartottak három heti nagy missziót.

1925. Megalakult az Amerikai Szent Név Társulat magyar osztálya. Megérkezett ft. Geist Alajos káplán az óhazából.

1926. Kezdődött az új iskola építése. Megérkezett ft. Láni Mátyás ifjabbik káplán az óhazából. McAuliffe segédpüspök megáldja az iskola alapkövét. Nagy missziót tartanak: dr. Tóth Tihamér és dr. Scheffler János egyetemi tanárok. Hanauer István váci püspök kiosztja a bérmálás szentségét.

1927. Orgonát ajándékoz az Oltáregylet. Februárban az új iskola két alsó osztályában megkezdik a munkát az Isteni Szeretetről nevezett magyarországi nővérek. Megalakult az első cserkészcsapat.

1928. Megérkezett Father Galambos József segédlelkész. Szent missziót tartottak: Father Raile Jakab és Ecker Ernő magyarul, ft. Goeding angolul, mindhárman a Jézus-társaság tagjai.

1929. Május 26-án tartotta ft. Lengyel Imre — buzgó hitközségi tagok helyben született fia — első szentmiséjét.

1930. Bíró Benedek Szent Ferenc-rendi atya lett helyettese az Európába távozott plébánosnak, aki Szent Imre halálának 900 éves fordulóját ünnepelte Budapesten.

1931. Segédlelkésszé lett Father Lényi Vince, akinek utódául a püspök úr 1932-ben kinevezte ft. Tyler J. Jakabot. Ugyanezen évben végezte első csoportunk a teljes nyolcosztályú neveltetést. ft. Sütő Ákos 10 évi távollét után visszakerült hozzánk másodsegédlelkésznek.

1933. Augusztus 6-án tartotta első szentmiséjét a helybeli születésű Father Bodnár Vince. Háromhetes missziót tartottak az óhazából érkezett Domonkos-rendi atyák: Böhle Kornél és Badalik Bertalan, magyarul, ft. Shell János pedig angolul.

1935. Megalakult Szent István Céh neve alatt a felnőtt ifjú leányok és férfiak társas intézménye. Bérmálás volt.

1936. Fából faragott Fájdalmas Szűzanya-szoborral kedveskedett a templomnak a Szent Rózsafüzér Társulat. Angol missziót tartott ft. Sullivan Patrick, kanadai szerzetes.

1937. Tízéves óhazai tanulás után első szentmiséjét énekelte — a városunkban született — Father Kis Zoltán István, aki ugyanakkor ifjabbik segédlelkészünk lett.

1938. A plébános részt vett a 34. Nemzetközi Kongresszuson. Távollétében ft. Tyler volt a helyettes plébános. Visszatérte után Flynn H. Vilmos, pápai prelátus mutatott be tábori nagymisét Szent István király elhunytának 900 éves emlékére.

1940. Ez évben jött hozzánk Father Weldon J. János. Megérkezése után életre keltette a középiskolásoknak szóló hitoktatást. Magyar missziót tartott Father Kukla Tarzíciusz Ferenc-rendi szerzetes.

1943. Az Oltáregylet nagylelkűségéből művészi festménnyel díszített névsoros kimutatást kaptak a háborúban részt vevő ifjaink a templom bejárata előtt.

1944. Father Kish Zoltán önkéntesen tábori lelkész lett. Nemsokára utóda lett az ugyancsak bridgeporti születésű Father Seregély Zoltán Sándor, aki lelkesen merült a cserkészintézmény kifejlesztő-

sébe, amelyhez még két csapatot sikerült buzgósága révén csatolni; egyiket a leányok közül, a másikat pedig úgy a kisfiúk, mint a kisleányok kezdő csapatából. Ez év június 18-án énekelte első szentmiséjét Father Varga József Lajos, a Szentlélekről nevezett missziós szerzetnek tagja, aki Afrikába került terjeszteni szent hitünket.

Illő följegyeznünk, hogy ámbár ötszázhoz volt közel a mi hitközségünk katona fiainak száma, a borzalmas háború dacára mégis mindössze ÖTEN áldozták fel életüket."

Eddig a felsorolás.

Bridgeportnak a század elején tíz katolikus hitközsége és 18 papja volt, ötven évvel később, ugyanezen területen még egyszer annyi a katolikus templomok száma, 50 pappal.

Csernitzky István lelkészi aranyjubileuma 1946-ban egész Bridgeport ünnepe volt. Így írt erről a sajtó:

"A bridgeporti Szent István Magyar R. Kat. Egyházközség költő-papja, ft. Csernitzky F. István plébános június 9-én, pünkösd napján ünnepelte aranyjubileumát, ami egybeesik az egyházközsége megalakulásának 50 éves jubileumával. A kettős ünnepély nagy eseménye volt a bridgeporti magyarságnak."

Csernitzky az egyházközség számos tagjának gyermekéből neveltetett papot (akiknek neve már előzőleg szerepelt).

Csernitzky szorgalmazására az egyházközség leányai közül apácákká lettek: Varga Ida, Árvay Ágnes, Marcinkó Helen, Schiller Márta, Skvorc Teréz, Skarupa Anna, Gulbán Margit, Hatarick Helen, Bodnár Mária, Hoks Anna, Sánta Erzsébet, Hornyák Anna, Takács Erzsébet és Takács Helen.

1948. október 1-én a Katolikus Magyarok Vasárnapja jelentette:

"Gyásza van az amerikai magyar katolikus közéletnek. September 25-én főt. Csernitzky István, a bridgeporti Szent István Egyházközség aranymisés papja hirtelen meghalt.

Annak a gazdag életnek, amit főt. Csernitzky élt, annyi sok minden összehúzódott értéke volt, amit nem lehet ilyen megemlékezés keretébe összezsugorítani. Ő a jelenleg élő magyar katolikus papok legöregebb amerikása. 1904 szeptemberében jött erre a földre, és megállás nélkül itt dolgozott utolsó napjáig. Tehetséges ember volt, sokat olvasott, írásai köteteket tennének ki, ha összegyűjtenék. Késő éjszakába belenyúló munkájának szellemi gyümölcseit az amerikai magyarság élvezte.

Papja volt 34 éven át Amerika egyik legnagyobb egyházközségének. Mint ilyen, népe szellemi és anyagi boldogításán annyit tett, mint kevesen mások. Egyik jeles amerikai, bridgeporti ismerőse állapította meg róla, hogy ő tette a térképre Bridgeporton és Connecticutban a magyarságot."

Utódaként Bodnár Vince szolgálta hűségesen az egyházközséget.

1957. decemberében ismét gyász érte a Szent István Egyházközséget... Életének delén, 39 éves korában hirtelen meghalt Fülöp Ferenc atya. Ismét elvesztettek egy jó pásztort, aki az amerikai magyarságból származott, Magyarországon szívta magába az ezeréves nemzeti kultúrát, Székesfehérvárott fejezte be tanulmányait, és onnan tért vissza Bridgeportra, hogy a régi, új és legújabb amerikai magyarok megértő, segítő és védelmező jó pásztora legyen. Bodnár Vince atya mellett teljesítette káplánként hivatását, halála napjáig. Sokat tett az 1956-os szabadságharc menekültjeiért, igyekezett Camp Kilmerből minél több magyar testvérét kihozni és elhelyezni.

Bodnár Vince atya után Seregély Zoltán lett a plébános. Csakúgy, mint máshol, a környékbeli lakosság fiatalja új városrészekbe költözött, a templom rohamosan néptelenedett. A régiek helyére más fajúak, más nyelvűek költöztek, a még közelben lakó idősödő hívek számára veszélyessé vált a templomlátogatás. A bridgeporti városrendezés miatt a Szent István-templom kisajátítása már elkerülhetetlennek látszott.

Villámcsapásként érkezett 1971 augusztusának végén a szörnyű hír:

"Meghalt ft. Seregély Zoltán, a bridgeporti Szent István Egyházközség plébánosa. Augusztus 18-án, szerdán reggel halva találtuk Seregély Zoltán plébános atyát a szobájában. Mindenkit megrendített tragikus halála. Imádságos lélekkel gondoljunk reá. A Szent István Egyházközség plébánosa volt, de ennek az egyházközségnek volt szülöttje, gyermeke, segédlelkésze. Becsületesen és jóakarattal végezte papi munkáját. Aggódó szívvel nézte ennek a régebben oly szép és kedves magyar területnek kiüresedését és az egyházközség létszámának gyors apadását. Egyedül maradt ezen a veszélyes helyen, csak az Isten házában lakozó Úr Jézus volt a szomszédja. Őrt állt a templom, az iskola és a konvent védelmében, amikor körülötte már az egész városrészt lebontották. Nem tudta bevárni az őrségváltást, magába zuhant.

Kérjük buzgó szívvel a jóságos Istent, akinek 29 évig hűséges szolgája volt, legyen irgalmas hozzá, tekintetbe véve önfeláldozó nehéz életét, küzdelmét, lelkiatyai jóságát és szeretetét, és adja meg neki az örök élet örömét és boldogságát."

Szőcs Dénes atya, a fairfieldi Szent Imre-templom plébánosa írta a Katolikus Magyarok Vasárnapjában:

"1971. október 10-én utoljára szólalt meg a 71 éves Szent István-templom harangjának hívó szava: 'Jertek, keresztény hívek, az Istent imádni!' Utoljára énekelte az összegyűlt hivősereg: 'Szent

lakodba jött néped.' Utoljára hangzott el az Isten igéje a lelkiatyák ajkáról. Utoljára vették magukhoz a szentáldozáskor a szentségi Jézust a templomuktól búcsúzó hívek. Utoljára fohászkodott a templom védőszentjéhez a bús hivősereg: 'Hol vagy, István király, téged magyar kíván, gyászos öltözetben teelőtted sírván.' Az utolsó mise végén sírva és zokogva könyörgött mindenki az egek Urához: 'Isten, áldd meg a magyart . . . nyújts feléje védő kart . . . megbűnhődte már e nép a múltat s jövendőt.' Az orgona hangja elnémult, a harang bús, szaggatott hangja mellett néma csendben, kisírt szemmel vonult ki mindenki a templomból, aztán bezárult a templom ajtaja örökre.

1896., a Szent István Egyházközség alakulása óta az óhazából kivándorolt sok-sok ezer magyar talált otthonra a bridgeporti magyar templomban, amelyet alapítói, az első magyar bevándorlók, Szent Istvánnak szenteltek 1900-ban.

Az egyházközség alapításától kezdve, 75 év alatt 8677 keresztelés, 3305 esküvő, 3180 temetés volt. 18 pap szolgálta az Istent, és vezette a híveket ez év október 10-ig, amikor megszólalt a lélekharang Szent István temploma fölött.

Bridgeport főpásztora a Szent István Egyházközséget a fairfieldi Szent Imrével egyesítette.

Bezárult a Szent István temploma, de tárva-nyitva áll az ő fiának, Szent Imrének hajléka, hogy akik szeretnének továbbra is magyarul imádkozni, magyar énekkel Istent dicsérni, magyar szertartásokon és ájtatosságokon részt venni, azok nyugodtan eljöhessenek a Szent Imre-templomba, ahol testvéri szeretettel fogadunk mindenkit, és örömmel irányítunk a lelki élet útján az örök cél felé."

Zárószó: "Mielőtt ledöntötték volna a szentelt épületet, leégett!"

Így írta le a tragikus eseményt a bridgeporti krónikás:

"Tűz, gyújtogatás folytán, elpusztította a kiürített egykori Szent István római katolikus templomot. Másnap kellett volna megkezdődni a bontásnak. Több mint két órán át küzdöttek a tűzoltók, hogy a tűz terjedését megakadályozzák. Több százan nézték, sokan voltak egykori hívek is, akik sírtak, mikor látták elhamvadni templomukat, ahol egykoron keresztelték őket. . ."

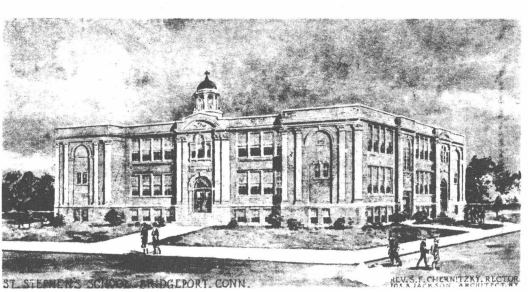

A BROWNSVILLE-I (PENNSYLVANIA ÁLLAM) JÉZUS SZENT SZÍVE-TEMPLOM

Az egyházközség Paulovits Róbert connelsville-i plébános segítségével alakult 1911 júniusában, és ettől kezdve a mindenkori connelsville-i plébános mondott havonta egyszer szentmisét a magyarok számára a brownsville-i Szent Péter ír katolikus iskola termében. Soltész Béla plébános idejében, 1926-ban, hatezer dollárért megvették a Sixth Avenue-n az úgynevezett Sibbeth Buildinget, ahol kis kápolnát, és a Buena Vista-i apácák számára zárdát rendeztek be tetemes költséggel.

Az idő múlásával elhatározták, hogy templomot építenek. Szabó Nándor volt a plébános akkor, az ő terve és rajzai nyomán 1937-ben elkészült az alagsor, és 1941-ben, a bányásznép áldozatából, felépült a templom. A felszentelést Tanos Imre pápai prelátus végezte 1942. május 13-án. Fehér csodának nevezik ezt a szép templomot a fekete gyémántok földjén, a pennsylvaniai szénmezőben. Az ácsok bokrétája még jóformán el sem hervadt a templomtetőn, amikor a magyar bányászok jó pásztorát megölte egy kocsi. Ezután a templom szolgálatát Stefurovszky plébános látta el Connellsville-ből, és ugyanolyan buzgósággal szolgálta Daisytown magyar templomát is egy évtizeden keresztül. Az a templom is Szabó Nándor alkotása.

A soproni nővérek, az Isteni Megváltó Leányai, voltak az első úttörők a brownsville-i templomnál. Egyesületek alakultak, — összetartásban, céltudatos munkával szép eredményeket értek el: az Oltáregylet, Szent Név Társulat, Ifjúsági Egyesület. Az első tanácstagok Tóth Imre, id. Hudák József, id. Hezó János voltak, akik egyszersmind hat éven át az új templom építési bizottságát is képezték.

Szorgalmas munkával múltak az évek. 1952-ben, fényes és bensőséges keretek között megünnepelték Brownsville-ben Jézus Szíve templomának első jubileumát, a tizedik évfordulót. Az ünnepi szónok Takács Gábor ferences atya, a Vasárnap akkori szerkesztője volt. A szentmisét a Jézus Szent Szíve-templom új és első állandó plébánosa, Németh Kálmán mondotta. Ő volt az, aki átmentette

a Kárpátokon túl élő bukovinai székelyeket, mielőtt elsodorta volna őket a háború.

Az ünneplés után szép hétköznapok következtek. A családok száma kétszeresre szaporodott. A templomépítő néhai Szabó Nándor eloszolt népe visszatért, és mindennap újak jöttek. Új orgona, új harang került a templomba, és Polli József, amerikai hírű szobrászmester gazdagította ragyogó alkotásokkal a Jézus Szíve-templomot. Karácsony előtt a fejükbe vették, hogy sétateret csinálnak a rettenetes kinézésű hegyoldalból, mely a város északi részének szemétdombja volt harminc éven keresztül. Kihirdették a templomban, hogy mindenki gyökerestől vásároljon karácsonyfát, annak a levele nem fog szemétlapátra kerülni. A családok örömeit látott kedves fák, ünnep után, Némethhez kerültek, aki azoknak téli elültetésével megkezdte a bányászpark létesítését. Fejszés férfiak és gereblyés asszonyok megtisztították az ecetfákkal, gazzal benőtt dombokat. A Forest and Water Department ezer fenyőfát ajándékozott, amelyet a plébános és hívei közösen elültettek. Piros muskátlik ezreit, hazai sárga rózsákat ültettek. Így született meg a park, mely Brownsville díszévé vált. Getszemáni kertnek nevezték el arról a remek szoborról, amely a park közepét díszíti, és a szenvedő Megváltót ábrázolja, akinek az angyal szolgál.

Ennek a szobornak érdekes története van. Évtizedek előtt, a magyar bányászpap, Kovács Kálmán McKeesporton épített szép templomot Szent István király tiszteletére. Ferenc József magyar királytól kérte és kapta a művészi oltárképet. Kovács Kálmán, bécsi és budapesti útján, megismerkedett Istók Jánossal, a király udvari szobrászával. Istók János különben hétfalusi csángó ember volt, akinek sok szobra díszítette a régi Budapestet, például a Hősök terét. Kovács kérésére megfaragta a Getszemani kertben szenvedő Jézus szobrát, amit McKeesportra szállítottak. A viharos utaztatásnál azonban letörtek az angyal kőszárnyai, és el is vesztek. Talán ezért került a szobor a templom pincéjébe, ahol Németh meglátta, és a brownsville-i park részére elkérte. A hiányzó két kőszárnyat Németh megfaragta, és az angyal kővállaiba belécementezte. Így került méltó helyre a szobor, a Jézus Szent Szíve-templomot körülövező szép parkba.

Németh fáradhatatlan volt temploma, hívei szolgálatában; nemcsak Brownsville-ben voltak "övéi", hanem négy-öt, igen kicsiny lélekszámú magyar szórványplébánián is. Apostoli buzgósággal számos görög katolikus hivőt is pasztorált, akik nagy elszórtságban éltek. Ahová nem tudott eljutni, azoknak hirdette a lélek igéit — magyar betűkkel. Azért is volt általános a megdöbbenés és a gyász, amikor 1966 májusában, váratlanul, gépkocsija kormánykerekénél

meghalt. Nemcsak a brownsville-i híveket érte nagy veszteség Németh halálával, mert, mint Nagy Lajos református püspök írta róla a Magyarok Vasárnapjában, "teljes szívvel szerette a magyart, különösen az imádkozó magyart. Nem bánta vallását. . ."

Jézus Szent Szíve brownsville-i temploma Németh halála után ismét a connellsville-i hitközség leányegyháza lett. Az 1970-es évek kezdetén még Nyeste János pasztorálta az egyre csökkenő magyar szórványt.

A BUFFALÓI (NEW YORK ÁLLAM) ÁRPÁD-HÁZI SZENT ERZSÉBET-TEMPLOM

"50 évvel ezelőtt egy borús délutánon néhány száz áhítatos, lelkes és vallásos magyar összegyűlt ezen a helyen, imával az ajkukon, könnyel a szemükben, és szent reményekkel telve" — így kezdődik az ünnepi megemlékezés a buffalói Szent Erzsébet-templom ötvenedik évfordulóján. E, ismeretlen szerzőtől származó, költői szárnyalású néhány sor a bevezetése a könyvecskének, mely az 1906-ban alapított egyházközség aranyjubileumára készült.

Az 1880-as években kezdődött meg a magyarság betelepülése Buffalóba. Évről évre több és több hazánkfia kötött ki a fejlődő városban. Főképpen komáromi és győri magyarok telepedtek le, majd kihúzódtak Lackawanna, Tonawanda és Depew elővárosokba. 1906-ban a katolikus magyarság megépítette első templomát. Mint sok más megmozdulásban, az első magyar plébános, Böhm Károly atya járt az élen ebben a városban is. A jubileumi könyv szerint Böhm atya, ki akkor még clevelandi pásztor volt, többször is leutazott Buffalóba, hogy segítséget nyújtson a kezdeti nehézségekben. Eljárt az egyházi hatóságoknál is, hogy engedélyezzék az egyházközség megalapítását.

Az első lelkész, Frőhlich János atya, 1906. február 15-én érkezett a városba, és megkezdte a hitközség szervezését. Első lelkes segítsége T. Róka Imre, Géczy György, Rosa Sándor, Boda János, Fekete József és Domschitz Antal voltak, kikkel a lelkész végigjárta a magyar kolóniát, és összefogásra sürgette a népet.

1906. március 1-én megalakult az egyházközség New York állam törvényeinek előírásai szerint. Az alakuláson részt vett Charles Colton, Buffalo püspöke, Nelson Baker prelátus és Frőhlich János. Szeptember 30-án megszentelték az alapkövet. Ez a nap az egész környék magyarságának nagy ünnepe volt. 1907. július 15-én már állt Szent Erzsébet temploma. Az első ötven esztendőben, Frőhlich atya után, így következtek a plébánosok: Böhm Károly, Szilágyi Oszkár, Mosonyi Dénes, dr. Zákány Gyula. Az ő nevéhez fűződik

az iskola alapítása, melyet 1934-ben adtak át rendeltetésének. A tanítást az Isteni Megváltó Leányai rend tagjai látták el.

A hitközségi munkákban komoly segítőtársaknak bizonyultak a segédlelkészek: Miskovitz Pál (két évig) és Szabó Gyula (hét évig).

A hitbuzgalmi társulatok között a Szent Erzsébet Nőszövetség, a Szent Név Társulat, a Fiatalasszonyok Társulata, a Katolikus Ifjúsági Tanács és a Rózsafüzér Társulat fejtenek ki szép munkát.

1963 tavaszán ez a megrázó hír jelent meg a Katolikus Magyarok Vasárnapjában:

"Távirati jelentés tudósított arról, hogy március 25-én Buffalóban (N. Y.) meghalt msgr. Zákány Gyula dr., a buffalói Szent Erzsébet Egyházközség plébánosa. Dr. Zákány Gyula atya a pécsi egyházmegyéből jött ki Amerikába, hogy az amerikai magyarok lelki gondozását végezze. Ezért a lelkipásztori feladatért gyönyörűen induló közéleti és írói pályafutást szakított meg. Akik emlékeznek az első kommunista ártalom után felépülő ország nemzetgyűlésére, azok emlékeznek dr. Zákány Gyula atya nevére is, aki az 1920-ban összeült nemzetgyűlés egyik bensőséges, őszinte, leghatásosabb szónoka volt. Általános megbecsülés övezte a parlamentben, de ugyanilyen megbecsülést vívott ki magának írótollával is, amely hosszú éveken keresztül, amíg vissza nem vonult, az amerikai magyar irodalom egyik legjobbjává tette. A szülőföld és a szülőnép iránti vágyakozás mélabús és szívbe markoló üzenete sokszor jelent meg a Vasárnap hasábjain Zákány Gyula atya tollából.

Ahová lelkipásztori hivatása állította, az amerikai magyarság mindenütt nagy ragaszkodással, bizalommal és hűséggel vette körül. Előbb Lackawannában a Mária Mennybemenetele Egyházközség plébánosa volt, majd 30 évvel ezelőtt püspöke a buffalói magyar hívek lelki gondozását bízta rá. Az amerikai magyar katolikus élet egyik erős oszlopa volt, tehetsége, jósága és ereje sok-sok magyar léleknek adott bátorítást, segítséget és további kitartást."

Az utóbbi időszakról nem tudunk részleteket, csak azt, hogy Magyarország bíboros hercegprímása is meglátogatta az egyházközséget. Az élet nem állt meg Szent Erzsébet oly sok szeretettel és magyar áldozattal felépített őrhelyén. E sorok írásakor Skrapits János atya a plébános.

A CARTERETI (NEW JERSEY ÁLLAM) SZENT ERZSÉBET-TEMPLOM

1908-at írtak akkor, mikor Carteret néhány buzgó katolikus családja elhatározta, hogy hitközséget alapít, templomot épít az Úrnak, hol anyanyelvükön gyakorolhatják hitüket.

Perényi László, akkori Perth Amboy-i plébános jóindulatúan támogatta törekvésüket, mégis hat év telt el, mire 1914-ben megvalósult a terv.

1914. október 6-án, az aradi vértanúk napján, kapta kézhez dr. Szabó János atya, a hitközség első plébánosa az akkori trentoni püspök kinevező levelét, hogy az idegenbe szakadt "vértanúk unokáit", a chromei és cartereti katolikus magyarokat hitközségbe tömörítse. Másnap, október 7-én este 8 órakor a nagy számban megjelent katolikus magyarok plébánosuk előtt ünnepélyesen kijelentették, hogy hitközséggé alakulnak, és megígérték, hogy annak minden terhét magukra vállalják. Október 11-én, vasárnap, Magyarok Nagyasszonya ünnepén, az új hitközség plébánosa és hívei a lengyelek templomában már együtt ünnepeltek. Ez a nap tehát a hitközség születésnapja.

Szabó János alapító plébános atya 1914-től 1920-ig vezette a hitközséget. Ő építette az első fatemplomot, és vörös téglából a plébánialakot. Utóda, Csáktornyai István atya két évig volt a hitközség plébánosa. Őt követte dr. Hudecz Rudolf adminisztrátor plébános atya, aki Woodbridge-ről három évig vezette az ügyeket. Az ő ideje alatt, 1925-ben, tűz martaléka lett a fatemplom, de viszont ő építtette a hitközségi nagytermet, s háztelkek vásárlásával tetemesen gyarapította a hitközség vagyonát. 1925-ben Szabó József atya lett a plébános; 1928-ig volt Cartereten. Az ő vállára nehezedett az új templom építésének minden gondja és terhe. Fáradtságot nem ismerve, egy-két buzgó hívével sorra látogatta a családokat, de a megígért összegek negyedrésze sem jött be. Igaz, voltak, akik akkor nehéz viszonyokkal küzdöttek, de azóta megváltozott a helyzet, s, bizony, csak egy-két jó család gondolt arra, hogy amit ígért, azt meg is adja. Így nem csoda, ha utódjának 42000 dollár

adósságot hagyott. Az új templom Carteret legszebb katolikus temploma.

1928-tól 1934-ig Csányi László atya volt a plébános, aki kibővítette a hallt, modern olajfűtő készülékkel szereltette fel a templomot. Sajnos, az akkor kezdődő gazdasági válság meggátolta, hogy egyéb irányban tökéletesíthesse az elődeitől reá hagyott alkotásokat, azért az ő alkotó munkája inkább a hitközség belső életében mutatkozik. Az 1915-ben alakult Rózsafüzér Társulaton kívül egymás után hívta életre a különböző egyleteket és klubokat. 1928 októberében megalakította a Katolikus Férfikört, a katolikus öntudat fejlesztésére. Ugyancsak 1928 novemberében a Szent Jakab Ifjúsági Klubot. 1932-ben a hitközség életében oly fontos szerepet játszó Anyák Körét. 1933-ban pedig a Szent Erzsébet Leányifjúsági Klub alakult.

1933-ban Kiss Gyula atya vette át a plébánia vezetését, 45000 dollár adóssággal. Első dolga volt a hitközség személyi kölcsöneit kifizetni, majd a templomot kifestette, és a hallt megnagyobbította. Az ő ideje alatt volt Cartereten a második New Jersey-i Katolikus Magyar Nap. 1937 március havában Trentonba került, ahonnan Csányi László atya jött vissza másodízben plébánosnak, de még ugyanaz év júniusában, saját kérelmére, a püspök felmentette hivatalától. Az így megüresedett plébánia vezetésére az egyházmegyei hatóság a Kapisztrán Szent Jánosról elnevezett amerikai magyar ferenceseket kérte fel, és egyúttal ki is nevezte Hajós Márk atyát, aki 1937. június 18-án érkezett Carteretre. Ő így ír a harmincadik évfordulón:

"A történet nem lenne teljes, ha e hétéves plébánosi működésemről nem adnék számot. Amikor idejöttem, 42500 dollár adósságot találtam. Legfőbb törekvésem az volt, hogy ezt az adósságot csökkentsem. A jó Isten kegyelméből és a jó hívek segítségével eddig 28000 dollárt törlesztettünk. Most van 14000 dollár adósság, amelyet a jövő esztendőben könnyen kifizethetünk, ha minden hitközségi család és magános a múlt évben tartott rendkívüli gyűlésen megszavazott összeget megadja. Már az első évben, 1937 őszén, keleti platánnal fásítottuk be a templom területét, továbbá cementszegéllyel és virágállványokkal díszítettük. 1940 február elején érkezett meg az óhazából Kis Ábel ferences testvér, aki azóta a hitközség orgonistája és karnagya. Hamarosan megérkezése után a legmodernebb villanyorgonával szereltük fel a templomot, 2200 dollár értékben. 1943 márciusában, a trentoni püspök megbízásából, megvettük a Washington Ave. és Whittier Street sarkán lévő, 50 láb széles és 100 láb hosszú kettős háztelket, 1619,15 dollár értékben. 1944 május havában a megyés püspök azon határozott

óhajának adott kifejezést, hogy az idén, vagy legalább a jövő év szeptemberében, az Isteni Szeretet Leányai női rend tagjai állandó letelepedéssel működjenek a hitközség elég nagyszámú fiatalsága nevelésén. A jó nővérek imádságos munkája százszorosan meghozza áldozathozatalunk áldásos gyümölcsét.

Lelkiek terén is a hét év nem tűnt el nyomtalanul. A Férfikör átalakult Szent Név Társulattá, a Szent Erzsébet Leány Klub pedig Mária-kongregációvá. A Rózsafüzér Társulat és Anyák Köre továbbra is intenzív szerepet játszik a hitközség életében. Új alakulatok: Confraternity of Christian Doctrine, Szent Cecília Énekkar, a Boy Scouts és Society of the Propagation of the Faith. A St. James Club és a Boy Scouts a mai, háború okozta nehézségek miatt jelenleg cselekvő munkát nem végez. Ugyancsak az Ifjú Házasok Köre belső súrlódások folytán megszűnt.

1941-ben hoztuk be az angolul jobban értő ifjúság részére a harmadik szentmisét angol nyelvű szentbeszéddel, amely a legjobban látogatott szentmisék egyike. Ugyanakkor az egyházmegye ideiglenesen segédlelkészt engedélyezett. Eddig Stultz Benedek, Primus Pompár és Molnár Rikárd atyák voltak e minőségben hitközségünknél.

Röviden ez a hitközség története. Testvéreink áldozatos munkájának eredménye a cartereti Szent Erzsébet Hitközség fejlődése."

Amit azóta tudunk a templom történetéből, azt a jelenlegi plébános, Chonkó János atya közölte velünk: 1946 után Huber Antal atya működött ott, 17 éven át. Ő pedig 1964-ben került Carteretre; 1975 során a templomot átalakíttatta és javíttatta, amely munkálatok felemésztettek 150000 dollárt.

A CHICAGÓI (ILLINOIS ÁLLAM) MAGYAROK NAGYASSZONYA-TEMPLOM

1903-ban alakult, és hosszu időn át jelentős szerepet játszott az ottani magyarság lelki fejlődésében a Magyarok Nagyasszonya Egyházközség. Az idők folyamán, a környék lakossága kicserélődvén, a templom látogatottsága csökkent ugyan, de azért az 1954-ben tartott aranyjubileumra összegyűltek a hívek és a hitközség régi barátai. Az alkalomról a Katolikus Magyarok Vasárnapjában így emlékeztek meg:

"Egy szívvel, egy lélekkel ünnepelte Chicago egész magyarsága a Chicago South Side-i Magyarok Nagyasszonya templomának ötvenéves fennállását. A szép ünnepen — miként a mindennapi munkában és áldozatban is — a templom jubileuma egybeolvadt az egyházközség plébánosának, msgr. Horváth Ernőnek a jubileumával. Az ötven év egyházközségi életéből msgr. Horváth Ernő mint plébános huszonöt évet dolgozott a Magyarok Nagyasszonya Egyházközség szolgálatában. A Chicago South Side-i magyarok szeretete együtt vette körül a plébánost és templomát. Ez a kettős jubileum összegyűjtötte a magyarokat, és az ünnepélyes nagymisén, amelyet a jubiláló msgr. Horváth Ernő celebrált nagy papi segédlettel, zsúfolásig megtelt a templom. Az ünnepi szentbeszédet msgr. Szabó János, a Katolikus Liga alelnöke mondotta magyar és angol nyelven."

Msgr. Horváth Ernő jelenleg nyugdíjas, és a hitközséget új plébános vezeti, aki az egyházközség történetét könyvben szándékozik megjelentetni. Éppen azért a múlt és jelen idők adatait arra tartván fenn, nem bocsájtotta azokat rendelkezésünkre.

A CHICAGÓI (ILLINOIS ÁLLAM) SZENT ISTVÁN KIRÁLY-TEMPLOM

Írta: dr. Mihályi Gilbert

A magyar katolikus templomok közt, amelyekkel az Egyesült Államokban parttól partig találkozhatunk, a chicagói Szent István Király-plébániatemplom a legfiatalabbak egyike. Ezt főleg az magyarázza, hogy Dél-Chicagóban már 1903 óta működött a Magyarok Nagyasszonya magyar templom, ami a szükséget kielégítette. De amikor az északnyugati városrészben is egyre növekedett a magyarok száma, s mivel a déli templom innét elég messze esett, annál is inkább, mert a magyarság nem lakott egy tömbben, hanem mindenfelé szétszóródva, az itt lakó magyarok elhatározták, hogy megteremtik saját templomukat.

Hosszúra nyúlnék a sok próbálkozás ismertetése. Elég azt megemlíteni, hogy végre 1930-ban, amikor Grosz Ferenc, aki annyi magyar-amerikai helyen működött, megjelent Chicagóban, elindult Szűz Mária Egyházközség néven a magyar egyházi élet, itt, az északnyugati részen, a 2445 N. Wastenaw utcában bérelt templomban. Munkájában szonban nem volt sok áldás, mert két év alatt kiderült, hogy Grosz független magyar egyházat szervezett, s ezért a hívek elidegenedtek tőle. De alighogy ez történt, Nagy István személyében másik magyar pap tűnt fel Chicagóban, aki vállalkozott beállni a munkába. De az ő ittléte sem volt szerencsés: róla is kiderült hamarosan, hogy minden tekintetben saját útjain akart járni, s ezért el kellett hagynia a templomot.

E sikertelenségek azonban nem törték meg a híveket. Horváth Ernőnek, a dél-chicagói magyar egyház plébánosának segítségével mindent elkövettek, hogy magyar egyházi életük a katolikus egyház keretében folytatódjék. Erre nem is sokat kellett várniok, mert Kasztovszky Imrét, aki szintén több magyar-amerikai plébánián működött, 1934 márciusában a chicagói érsek kinevezte lelkipásztornak. Ettől számítja a Szent István Egyházközség létezését.

A templom nevét Szent Imrére változtatták, mivel ebben az

évben ünnepelték otthon a Liliomos Herceg halálának 900 éves évfordulóját. Kasztovszky szépen nekiállt a munkának, és a gazdasági válságot követő években kisszámú híveivel nagy erőfeszítéseket tett, hogy a templomot fenntartsák. Ez nagyon nehéznek bizonyult, hiszen a perselyadomány igen kevés volt, ezért "bunco party"-k és más rendezvények szakadatlan egymásutánja teremtette elő a szükségeseket. De igen sokszor az önzetlen templomgondnokok zsebükbe nyúltak, hogy, például, az orgonistát kifizessék. Néhai Kiss Ferenc és Svinicki János gondnokok különösen megérdemlik, hogy ebbeli érdemeiket megörökítsük.

Négyévi plébániai munka után Kasztovszky hazament Magyarországra, és Wildinger Jakab vette át helyét, 1938 májusában. A pap és a hívek állhatatos és áldozatos együttműködésének eredményességét igazolja a tény, hogy sok nehézség ellenére azt határozták el, hogy vesznek saját templomot. A hely tekintetében az egyik fő szempont az volt, hogy lengyellakta városrészben legyen, mert azt remélték, hogy ezek közül majd többen csatlakoznak a templomhoz, és így segítenek a fenntartásában. Így esett választásuk a használaton kívül álló baptista templomra a 2015 W. Augusta Boulevardon, ahol ma is áll a magyar templom. A vétel 1938. július 27-én megtörtént. Pár nappal azelőtt pedig Szent Istvánra keresztelték, mert 1938-ban tartották az óhazában a Szent István-évet, az államalapító szent király halálának 900 éves évfordulóját, s egyben a XXXIV. Eucharisztikus Világkongresszust. Sajnos, Wildinger már nem volt képes az áttelepedést irányítani, mert rövid betegség után 1938. szeptember 9-én meghalt.

A temetés idején Magyar József, váci egyházmegyés pap, a teológia doktora, aki otthon Kecskeméten és Szolnokon hittanárként működött, az Egyesült Államokban járt tanulmányúton, és éppen Chicagóba érkezett Horváth Ernőhöz. Látva a nagy papszükséget, beleegyezett, hogy marad, és 1938. szeptember 15-én átvette a Szent István Király-plébánia vezetését. Legelső teendője volt a bérelt templomból való áthurcolkodás az immár saját templomba. Közben pedig a templom alatt pincét ástak, hogy legyen nagytermük. Balogh Frank élénken emlékezik a nagy munkára és a munkatársakra: Fürj Györgyre, Minarovich Józsefre, Rádi Imrére, Penczinger Károlyra, Kovách Antalra, hogy csak párat említsünk. Egy év alatt mindent rendbe hoztak, és a derék, nagyszívűen áldozatos pionírok álma valóra vált: 1939. szeptember 24-én a helybeli főpapság elfoglaltsága miatt Samuel Strich, Milwaukee érseke jött el az Augusta Boulevardra, hogy a város északnyugati magyarságának plébániatemplomát megáldja.

A saját templomban szépen alakult az egyházi élet. A figyelmet azonban lekötötte a II. világháború, ami egyre hosszasabban húzódott. Mihelyt azonban befejeződött, a Szent István hívei elsők közt küldtek csomagokat, orvosságot és jelentős pénzadományt a háború pusztította és a szovjet kommunizmus megszállta ország népének megsegítésére.

A szeretetgyakorlatra még egyszer különleges alkalom nyílott 1956-ban. Az októberi szabadságforradalom leverése után menekültek Chicagóba is szép számmal érkeztek, és a Szent István hívei mindent megtettek, hogy letelepedésükben segítsék őket. Ezután hosszú éveken át rendszeresen küldtek segítséget az európai menekülttáborokba. Az 1956-os menekültekből sokan a Szent István hűséges híveivé váltak, és ma ezek a gyermekes családok a régiamerikás magyarokkal, valamint a különböző menekülési hullámokkal ideérkezőkkel együtt alkotják az egyházközség magyar tagozatát.

Az a gondolat, hogy lengyel-amerikai szomszédságban vesznek templomot, jónak bizonyult, mert sokan a szomszédság népe közül a Szent Istvánt választották templomuknak. Olyan szépen jöttek, hogy a templom megnagyobbítása vált szükségessé. 1953-ban el is kezdték a munkát az egyházmegyétől kapott nagyobb kölcsönnel, amit kellő időben vissza is fizettek. 1954. augusztus 22-én pedig Samuel Strich, most már mint Chicago bíboros érseke jött el újra, hogy a megnagyobbított templomot megszentelje.

A városban történt nagyméretű változás, ami egész Amerikában végbement, itt, a Szent István környékén is éreztette hatását. A szomszéd lengyel-amerikaiak közül sokan elköltöztek, és ami következett, az csak leromlás volt. Ez különösen a templom keleti oldalán húzódó házközben és a szomszédos Damen Avenue-ben látszik meg legjobban. De, hála Istennek, ennek ellenére a magyar templom folytatja szolgálatát. A II. vatikáni zsinat óta a szomszéd nép számára teljes angol nyelvű, a magyar hívek számára pedig teljes magyar nyelvű a liturgiánk. Ezt nagyban emeli a templomi énekkar, ami azonban nem annyira saját körű szereplésre van, hanem a népének vezetésére. Híveink sokszor gyönyörködhettek a hosszú évek folyamán Russ Anna művészi szólóiban. Templomi szereplésen kívül sokszor fellépett az egyházközség társadalmi rendezvényein is.

Az egyházközség életében három aktív plébániai egylet játszott fontos szerepet:

Kezdjük a Szent Teréz Kongregációval. Ez a szomszédság lengyel-amerikai hölgyeié, akik 1945 óta szívvel-lélekkel álltak a templom mellett, és minden tekintetben hozzájárultak ahhoz, hogy az még mindig itt működhet. Jelenlegi prefektusa Agnes Tylinski asszony.

A Szent Erzsébet Oltáregylet olyan idős, mint maga a templom. Ez a magyar hölgyek egyházi szervezete, amelynek keretében asszonyaink hosszú éveken át odaadóan dolgoztak egyházközségünk lelki-anyagi javának előmozdításáért. Legnagyobb teljesítményük a

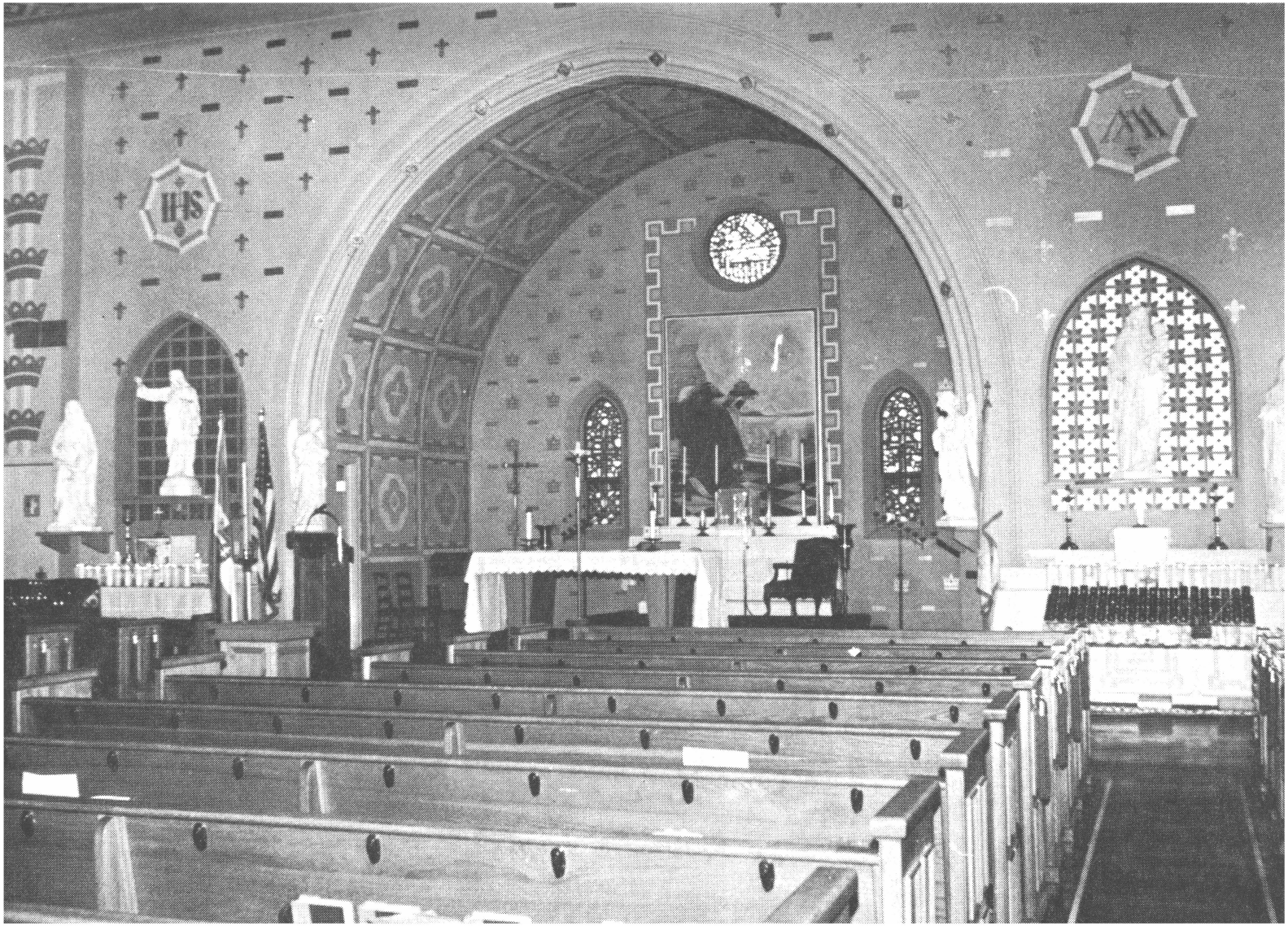
IHS

plébániai vacsorák főzése. Minden hónap első vasárnapján a magyar szentmisét követő reggelivel összekötött gyűlésük népszerű plébániai eseménnyé vált. Hosszú éveken át volt kiváló elnöknő Oltyán Erzsébet. Jelenlegi elnöknő Szabady Klára. Alelnöknő Koós Katalin; titkárnő Varga Amika és pénztárosnő Várfay Erzsébet.

A Szent Név Társulat a férfiak plébániai szervezete. Úgy, mint a hölgyek, a férfiak is fő feladatuknak tekintették mindig a lelki élet előmozdítását és a plébánia fenntartásának szolgálatát. Ezt főleg a plébániai rendezvényeken a bár ellátásával teszik. Havonta a második vasárnap a magyar szentmise után reggelivel összekötött gyűlésük szintén kedvelt találkozója a híveknek. Volt elnökök: néhai Minárovits József, néhai dr. Bokor János, néhai Lynch András és Várfay István. Jelenlegi elnök Koós László. Alelnök Lökös István; titkár Hodács József és pénztáros Varga Pál.

1974. március 4-én dr. Magyar József, 35 évi szolgálat után, meggyöngült egészségi állapota miatt visszavonult a plébánia vezetésétől. Alig két hét múlva, 1974. március 12-én John Cody, Chicago bíboros érseke utódjául kinevezte dr. Mihályi Gilbert premontrei kanonokot, aki a teológia doktora, az államtudományok és latinamerikai történelemtudomány mesterdiplomása. Mihályi atya nem volt egészen ismeretlen a Szent István hívei között, hiszen a hatvanas évek első felében, amikor a Wisconsin állami West De Pereben levő St. Norbert College-ban tanított, húsvétkor és karácsonykor szokott kisegíteni. Most Chicagóba St. Louisból jött, ahol latinamerikai történelmi tanulmányokat végzett, 1971 januárjától pedig a Szent István magyar plébánia plébánosaként működött. 1974. április 21-én volt beiktatása, és legelső feladata volt a közelgő Mindszenty-látogatás előkészítése.

Mindszenty József bíboros hercegprímás amerikai útja során 1974. június 22-én szombaton Chicagóba érkezett. Hosszú heteken át a fogadóbizottság, amely az összes chicagói egyházakat és szervezeteket magába foglalta, serényen dolgozott, hogy méltóan fogadhassa korunk legnagyobb magyarját. A rövid, pár órás látogatásnak két központja volt: egyik a Holy Name-katedrális, ahol John Cody bíboros vendégeként a nagy hitvalló szentmisét celebrált és prédikált, és a Szent István Király-templom, ahol zsúfolásig megtelt istenháza fogadta a vendéget. Rövid liturgia után a nagyteremben fogadta az ifjúság hódolatát és a különböző szervezetek vezetőségének tisztelgését. E napot mind Illinois állam kormányzója, mind pedig a város polgármestere ünnepi kiáltványában "Mindszenty József Bíboros Nap"-nak nyilvánította.

Magyar plébániának feladata igaz magyarságunk intenzív ápolása. Ennek egyik része a magyar szó és a magyar betű szeretete

és terjesztése. Hétvégi magyar iskolánk Varga Pál pedagógus vezetésével, Pintér Zsuzsa és Katona Jenőné tanítónők segítségével ezt a szolgálatot végzi. Várfay István buzgóságából évek óta minden vasárnap magyar könyv- és újságárusítás van. Plébániai könyvtárunk átrendezése szintén ezt célozza. 1964-ben a plébánia kapott könyveket a Chicago és Környéke Társalgó és Betegsegélyző Egylettől. Ezek az alagsorban voltak elhelyezve, Munczi Antal könyvtáros gondozásában. Most a kisteremben felépített könyvtárszekrényekbe kerülnek, és újabb szerzeményekkel kiegészítve hathatós eszköze lesz a plébániai könyvtár a magyar kultúrszolgálatnak.

A bicentenniális évben magyar öntudatunk elmélyítésére havonta az Oltáregylet reggelijén bicentenniális előadássorozatot tartottunk Mi, magyarok és a bicentennial címen. Magyar-Amerika kiváló ismerői: dr. Somogyi Ferenc, dr. Takó László, dr. Foltiny István, dr. Eszterhás István, dr. Szilassy Sándor, dr. Fiedler Kálmán, Könnyű László, dr. Wagner Ferenc és dr. Mihályi Gilbert mutattak rá, hogy magyar népcsoportunk, annyi más nemzetiség közt, hogyan járult hozzá az elmúlt kétszáz évben az Egyesült Államok építéséhez.

Még azt is meg kell említeni, hogy Mihályi atya az egyházmegyében bevezetett plébániai tanácsra átszervezte a gondnoki kart, amely hosszú éveken át hűséggel és hathatósan segítette templomunk munkáját. Az újonnan megszervezett egyházközségi tanács, amelynek elnökévé Várfay Istvánt, titkárává pedig Varga Pált választotta, hölgyeknek is megnyitotta a tagságot.

Azzal, hogy a dél-chicagói Magyarok Nagyasszonya magyar plébánia, környéke megváltozásával, megszűnt magyar lenni, s vezetését is egyházmegyés pap vette át, a Szent István Király Egyházközség a nagy chicagói egyházmegye egyetlen magyar katolikus plébániájaként negyvenkét éves működését hivatástudattal folytatja tovább Magyar-Amerika szolgálatában.

A CLEVELANDI (OHIO ÁLLAM) SZENT ERZSÉBET-TEMPLOM

A tömeges bevándorlás kezdetén nem volt magyar papja az Amerikában megtelepülteknek. Így Clevelandben sem. A katolikus magyarok kényszerülve voltak olyan templomokba járni, ahol sem az imádság nyelvét, sem a szentbeszédet nem értették. Az 1888-ban alakult Szent László és az 1889-ben alakult Szent Imre Egylet alapszabályait már úgy alkották meg, hogy azok ne csak betegsegélyezéssel foglalkozzanak, de, kimondottan katolikus egyletek lévén, templomépítésre is gyűjtsenek. Értekezleteket, gyűléseket tartottak a clevelandi magyarok. Haza is írtak levelet, hogy küldjenek nekik jó magyar papot, de levelükre még csak választ sem kaptak.

Végre is szövetkeztek a tót ajkúakkal, és közösen felépítették a Corvin utcai (most East 92) Szent László-templomot, amelyben, vasárnaponként váltakozva, magyar és tót nyelvű szentbeszédet hallgathattak. Ez a megoldás nem bizonyult eredményesnek. Rövidesen súrlódások támadtak a két nemzetiség között, és hogy a fennálló nehézségek megszűnjenek, a magyarok a püspöki főhatóság intézkedése szerint úgy döntöttek: külön templomot építenek, mihelyt a püspökség révén magyar papot kapnak. A Szent László Egylet ezer dollárral járult hozzá a tervbe vett magyar templom költségeihez.

Hosszas levelezés után Ignatius Horstmann clevelandi megyés püspök Böhm Károly márianosztrai plébánost kapta meg Vaszary Kolos hercegprímástól, az itteni magyar lelkipásztori munkára. 1892. december elsején érkezett Böhm atya Clevelandbe, és már két nap múlva, december 3-án Horstmann püspök megbízta az új magyar katolikus plébánia megszervezésével. Ideiglenes templomnak megkapták a Szent József Árvaház kápolnáját a Woodland Avenue-n. Itt mondott először szentmisét új hívei körében Böhm atya 1892. december 11-én, advent harmadik vasárnapján. Ekkor alapította meg Amerika első római katolikus magyar egyházközségét, és azt Árpád-házi Szent Erzsébet oltalma alá helyezte.

1893. január 3-án, február 2-án és március 22-én négy telket

vásároltak meg egymás mellett a South Woodland Avenue (Buckeye Road) és Bismarck Street (East 90) sarkán. Alapos megbeszélés után azt határozták, hogy a templom téglából legyen felépítve. A megyés püspök a bemutatott terveket jóváhagyta, és megbízta Felix Boff püspöki helytartót, hogy 1893. június 4-én a templom alapkövét áldja meg, és az ünnepélyes alapkőletétel szertartását végezze el.

Három hónap alatt a templom készen állt. 1893. szeptember 8-án, Kisasszony napján Böhm atya először mutatta be Amerikában a szentmise áldozatot magyar templomban. A 48 láb széles, 100 láb hosszú, palával fedett, egytornyos, szép templom vörös téglából épült, a gót stílusnak erősen módosított változatában. A belsejét díszítő freskók művészi ízlésről tanúskodtak. Az ünnepélyes felszentelést maga a püspök végezte, 1896. február 15-én.

Még 1893 novemberében, fából, földszintes iskolát építettek, amelynek egyetlen osztálytermében világi tanító kezdte meg az

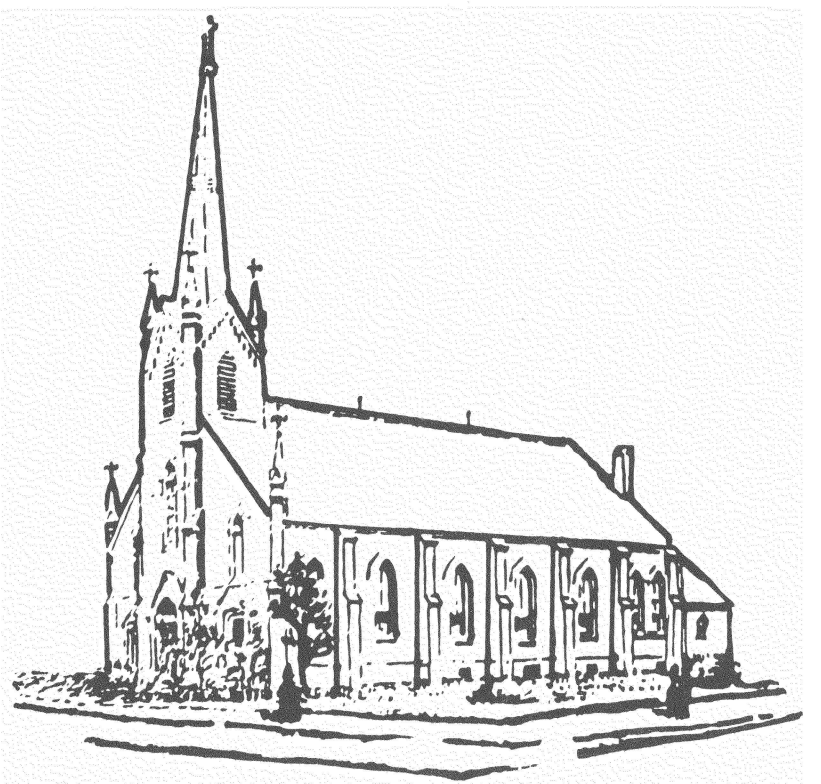

oktatást. 1896 őszén egy másik, egyemeletes faépületet emeltek. Az emeletet plébánosi lakásnak rendezték be, a földszinti helyiségben pedig új osztállyal bővítették ki az iskolát. Ugyanakkor két orsolyita apáca vette át a tanítást, a hittant és a magyar nyelvet azonban Böhm atya maga tanította a gyermekeknek. 1900-ban felépült a kétemeletes, téglából készült iskola, amelynek a második emeletét hosszú ideig gyűlésteremnek használták.

Még 1894-ben Böhm atya megkezdte a Szent Erzsébet Amerikai Hírnöke című heti közlönyének a kiadását. Ez nagy segítségére volt az otthoni lelkipásztori munkájában is, de főként a Connecticut állambeli Bridgeporttól egész a kaliforniai San Franciscóig terjedő missziós tevékenységében. A közlöny 1901-ben egyesült az akkor megindított Magyarok Vasárnapja katolikus hetilappal, de még öt évig annak hasábjain jelent meg.

1907-ben Böhm atya püspöki engedéllyel Clevelandből Missouri állam St. Louis városába távozott, hogy ott a magyarság között missziós munkát végezzen. Utódja Szepessy Gyula plébános lett. Az ő tervei szerint épült 1917-ben az egyházközség hatalmas méretű díszterme, majd — a hívek erősen megnövekedett száma miatt az akkor már kicsinek bizonyult első templom helyén — új templom építésébe kezdtek. 1918-ban tették le a templom alapkövét. Az építkezés ideje alatt a plébánia dísztermét használták ideiglenes templomnak. 1922. február 19-én Joseph Schrembs, Cleveland érsek püspöke ünnepélyesen megáldotta az új templomot. Még ugyanabban az évben, december 23-án Szepessy atya meghalt, és az új templomból temették el a Kálvária temetőbe.

1923. január 14-én Böhm atya újból elfoglalta régi helyét, mint a Szent Erzsébet-templom plébánosa. 1925. június 3-án XI. Pius pápai prelátussá nevezte ki őt. Az új plébánia 1926-ban épült, és azt Csernoch János, Magyarország bíboros hercegprímása áldotta meg, aki éppen az Egyesült Államokban tartózkodott, a chicagói nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus alkalmából. Ugyanakkor, július 6-án ünnepelte az egyházközség Böhm prelátus pappá szentelésének aranyjubileumát. A ünnepélyes szentmisén a magyar szentbeszédet Csernoch bíboros érsek mondotta, az angolt a megyés püspök. 1927 júliusában Böhm prelátus leköszönt a plébánosi tisztségről, de mint nyugdíjas lelkész továbbra is a plébánián lakott, egészen 1932. április 9-én bekövetkezett haláláig.

Joseph Schrembs megyés püspök 1927. augusztus 26-án Tanos Imrét nevezte ki Böhm prelátus utódául. Tanos atya pápai prelátus lett 1940. április 14-én.

Az egyházközség 1942-ben ünnepelte aranyjubileumát. Az első ötven év alatt a hitközségnél 11952 keresztelés, 3625 esküvő és

4353 haláleset volt. Hét papot szenteltek, továbbá négy pap a hitközségből indult el az Isten mezején való munkálkodásra, azonban más plébániáról szentelték őket; de három hazai testvérünket itt szenteltek fel. Ezenkívül harmincöt apáca és négy szerzetes testvér került ki a magyar plébániáról.

Tanos Imre pápai prelátus plébánosnak lelkipásztori munkáiban Wolf A. Edward és Viglás Gyula segédlelkészek voltak a munkatársai a jubileum idején.

1952 decemberében ünnepelte a Szent Erzsébet Egyházközség

fennállásának hatvanadik évfordulóját, és ugyanakkor Tanos prelátus huszonöt éves plébánosi jubileumát.

A jubileum megmozgatta Clevelandet és környékét. A nagymisén Simor György mondott emlékező és ünnepi szentbeszédet. Az emléktáblát, amely Böhm Károlyt, a magyar katolikus lelkipásztorok legelsőjét ábrázolja mesteri domborművön, Begin püspök áldotta meg. Beszédében kiemelte, hogy Böhm Károly érdemei nemcsak azért maradandóak, mert hatvan esztendővel azelőtt megalapította a Szent Erzsébet Egyházközséget, hanem azért is, mert magvetőként működött egész Magyar-Amerikában, és magvetése nyomán zsendült fel az amerikai magyar katolikus lelki élet és számos magyar egyházközség.

Takács Gábor atya, a Magyarok Vasárnapja akkori főszerkesztője a következőképpen beszélt:

"Szeretettel fogják körül a hatvanadik évét ünneplő Szent Erzsébet Egyházközséget azok, akik szeretik és tisztelik ezt az erős, és Isten országát építő egyházi testületet. Nekünk, a Katolikus Magyarok Vasárnapjának még egy külön jogcímünk is van ezen az ünnepen.

A Vasárnap 1953-ban lép a hatvanadik esztendőbe. Nem véletlen a két hatvanas szám. Böhm prelátus úr nemcsak kőből építette, hanem betűből is, a magyar lelkek várát. Vasárnapokon az új templom szószékéről, hétköznap pedig a Szent Erzsébet Hírnöke hetilapnak a betűsoraiból szólt egész Amerika magyar katolikusaihoz. Édes gyermeke volt neki az egyházközség, de ugyanolyan szeretettel vette körül másik gyermekét, a kis, piros táblájú Hírnököt is. Ez volt az ő rikkancsa, futkosó káplánja, segítőtársa a veszendő magyar lelkek megmentésében, nemcsak Clevelandben, hanem egész Amerika-szerte. Ennek a nyomában emelkedtek azután mindenütt a magyarság templomai nagy Amerikában. Így változott át a magyarság üres, pogány vasárnapja, Istent imádó, szentmisés vasárnappá mindenütt."

1971. január 24-én a Katolikus Magyarok Vasárnapja az első oldalon közölte:

"Búcsúzunk msgr. Tanos I. Árpádtól. Köszöntjük dr. Záhorszky Gyulát. Issenmann püspök atyánk rendelkezése szerint msgr. Tanos I. Árpád, a Szent Erzsébet Egyházközség plébánosa 1971. január 1-vel nyugalomba vonult, és helyette a Szent Erzsébet Egyházközség vezetését dr. Záhorszky Gyula vette át."

Dr. Záhorszky Gyula a szabadságharcos magyarok hullámával érkezett. Mint jó pásztor, otthon élte át az egyházüldözés dermesztő napjait azokkal, akiknek lelki gondozását vállalta. Követte népét a szabadságharc vérbe fojtása után, és így eljutott Amerikába.

Előbb Lorainben, a Szent László Egyházközségnél volt, most pedig a Szent Erzsébet-templom plébániájára került.

Dr. Záhorszky Gyula két évig volt adminisztrátora, 1973-tól pedig a plébánosa a Szent Erzsébet Egyházközségnek.

Mindszenty József bíboros hercegprímás amerikai körútján meglátogatta Szent Erzsébet clevelandi szentélyét, és így szólt a hívekhez: "Isten országa nélkül nincs magyarság, nincs hazafiság. Jöjjetek egybe a család egyességében és a hívek egyességében, és dolgozzatok, működjetek, és adjatok jó példát minden kornak és nemzedéknek! Kívánva kívánom, hogy az idős korosztály és a fiatalság között Szent István példája szerint, és Árpád-házi Szent Erzsébet példája szerint legyen meg az egyetértés, a tisztelet és a szeretet kölcsönösen, mert együttes erővel építhetjük fel boldogtalan hazánkat az Úristen kegyelmével. Szent István és Szent Erzsébetnek a közbenjárásával. Ámen."

1975 áprilisában a Magyarok Vasárnapja közölte a szomorú hírt, hogy Tanos prelátus elhunyt. Harmincnyolc évig volt a Szent Erzsébet Egyházközség plébánosa. Hozzátartozott a "Bakáj" életéhez. Jól ismerte annak a szép magyar közösségnek az életét. De megélte azt is, hogy a változó, nagyvárosi körülmények miképpen alakították át a templom környékét...

1975 nyarán örömhírt olvashattunk az újságban: "Cleveland városának tanácsa 1974. október 14-én a magyarok Szent Erzsébet Egyházközségének templomát Cleveland város műemlékévé nyilvánította. Az erről szóló emléktáblát június 29-én avatták fel, az ünnepélyes szentmisén ugyanakkor dr. Záhorszky Gyula pappá szentelésének negyvenedik évfordulóját ünnepelték, így dicsőség és öröm töltötte be a pásztor és hívei szívét.

Utóiratként dr. Záhorszky Gyula atya leveléből közöljük, hogy: "1976. február 18-án a Szent Erzsébet temploma, mivel az első római katolikus magyar egyházközség az Egyesült Államokban a 'Historic Place of the U.S.A.' címet kapta, vagyis Washingtonban bejegyezték a National Register of Historic Places-be."

Szent Erzsébet temploma és népe Amerika történetének aranykönyvében is most már örökké él.

A jelenlegi plébános dr. Nyeste János.

A CLEVELANDI (OHIO ÁLLAM) SZENT IMRE-TEMPLOM

A Szent Imre Egyházközséget főtisztelendő Böhm Károly biztatására a katolikus magyar hívek Hirling József irányítása mellett alapították 1904-ben, de a szervező plébános hirtelen halála miatt megakadt a további szervezés munkája. Horstmann, akkori megyés püspök, látva a hitükhöz ragaszkodó magyarok kitartását, Soltész Istvánt nevezte ki az egyházközség lelkipásztorának. Lassan indult el a munka, mert mint minden kezdeményezésnek, úgy a magyar egyházközség szervezésének is akadtak kerékkötői. Soltész atya azonban lelkes kitartással dolgozott, és sikerült a hívek hitét megerősíteni, a kétkedőket lecsendesíteni, és 1905. január 22-ére elkészítették a templomot, melyet maga a megyés püspök áldott meg, Szent Imre herceg égi pártfogásába ajánlva.

Ettől kezdve megindult a fáradhatatlan munka, és nem sokkal később Soltész atya iskolát alapított a gyermekek lelki nevelésére. Az ifjoncok száma hétről hétre gyarapodott, és végre is eljutottak odáig, hogy a plébánia kicsinek bizonyult az iskolás gyermekek befogadására, úgyannyira, hogy a következő évben az egyházközség kénytelen volt házat bérelni, azt iskolává alakítani, hogy a gyermekek lelki nevelése a rendes mederbe kerüljön. Az oktatásra két tanítót alkalmaztak, kik a nyilvános iskolákban előírt tanrend szerint tanították a magyar hívek folyton gyarapodó gyermekseregét.

Később egymás után alakultak az egyházi intézmények és betegsegélyezéssel foglalkozó egyletek, valamint hitbuzgalmi társulatok. Az egyházközségi élet teljes erővel megindult, de ezzel együtt az egyenetlenkedés is mindjobban kezdte felütni a fejét. Soltész plébános minden jóindulatú próbálkozása fiaskóval végződött az egyenetlenkedők romboló munkájával szemben, s látva a helyzet elmérgesedését, 1908 októberében beadta a lemondását, és így pásztor nélkül maradt a nyugat-clevelandi magyar egyházközség.

A megyés püspök azonban a szívén viselte a Szent Imre Egyházközség sorsát, és új plébánost nevezett ki, főtisztelendő Szabó József személyében, aki az ellentétek miatt szétszaggatott egyház-

községet a katolikus szellem elmélyítésével próbálta a rendes mederbe terelni. Hiába volt minden fáradsága, képtelen volt a felburjánzott ellentéteket áthidalni, és négyévi nehéz munkásság után, kedvét vesztve, 1912 október havában lemondott állásáról, és eltávozott az egyházközség éléről.

Újra lelki vezér nélkül maradt a nyugat-clevelandi magyarok temploma; de a higgadtabb tagok kérésére újabb próbálkozást engedélyezett a püspök, és 1912 decemberében Péter Józsefet nevezte ki a Szent Imre Egyházközség élére. Péter atya erős bizalommal és meleg szeretettel látott munkához, és mintha vezetése alatt fellendült volna az egyházi élet. Többször felütötte fejét az egyenetlenség, melyet azonban mindig áthidalt a hitét és fajtáját szerető plébános, s újra a békés együttműködés lett úrrá a hívek között.

Nagy csapás érte az egyházközséget, amikor 1915 februárjában leégett a templom, és a szentmisére összegyűlő híveket az üszkös romok fogadták. Ez a szomorú eset lesújtotta a híveket, de Péter Józsefet is annyira bántotta, hogy rövidesen lemondott a plébánosságról. Röviddel ezután, 1915 júniusában, Rátz János foglalta el a plébánosi hivatalt.

Rátz atya nagy buzgalommal fogott hozzá az egyházi élet rendbe hozásához. Lelkesítette a híveket, gyűjtést indított az új templom létesítésére, és a csapás által lesújtott hívek csodálatos szorgalommal kezdtek dolgozni a megvalósítás érdekében. A gyűjtésnek oly szép eredménye volt, hogy a hívek tégla- és kőtemplomról álmodoztak. Ennek megvalósítására azonban nem került sor, mert a megyés püspök az időközben elnéptelenedett francia egyházközség templomát, iskolával és plébánialakkal együtt, a magyarságnak adta. Hozzá is fogtak a hívek az alaposan megviselt templom és épületei rendbe hozásához. Ki anyagilag, ki pedig munkájával járult hozzá a tatarozáshoz, s így 1917-től kezdve ebben a templomban dicsérték az Urat a magyarok.

A sok munka és fáradozás megviselte Rátz atya egészségét, és, gyógyulást keresve, Magyarországra ment pihenni. Távollétében Tóth József ferences atya helyettesítette — addigi munkakörének megtartása mellett —, és vezetése alatt rend honolt a magyar egyházközségben. Közben Rátz atya betegsége válságosra fordult, és 1923-ban örök álomra hunyta le szemét. Az így előállott helyzetben Tóth József képtelen volt továbbra is vállalni a helyettesítést, mire a megyés püspök Hartel Józsefet nevezte ki plébánosnak.

Az új plébános fáradhatatlan tevékenysége alatt úgy az egyházközségi élet, mint az iskola szépen fejlődött, úgyannyira, hogy a meglévő épületet nagyobbítani kellett. A munkálatok alatt, 1923 júliusában az iskola leégett. Újra nekiláttak a sok megpróbáltatáson

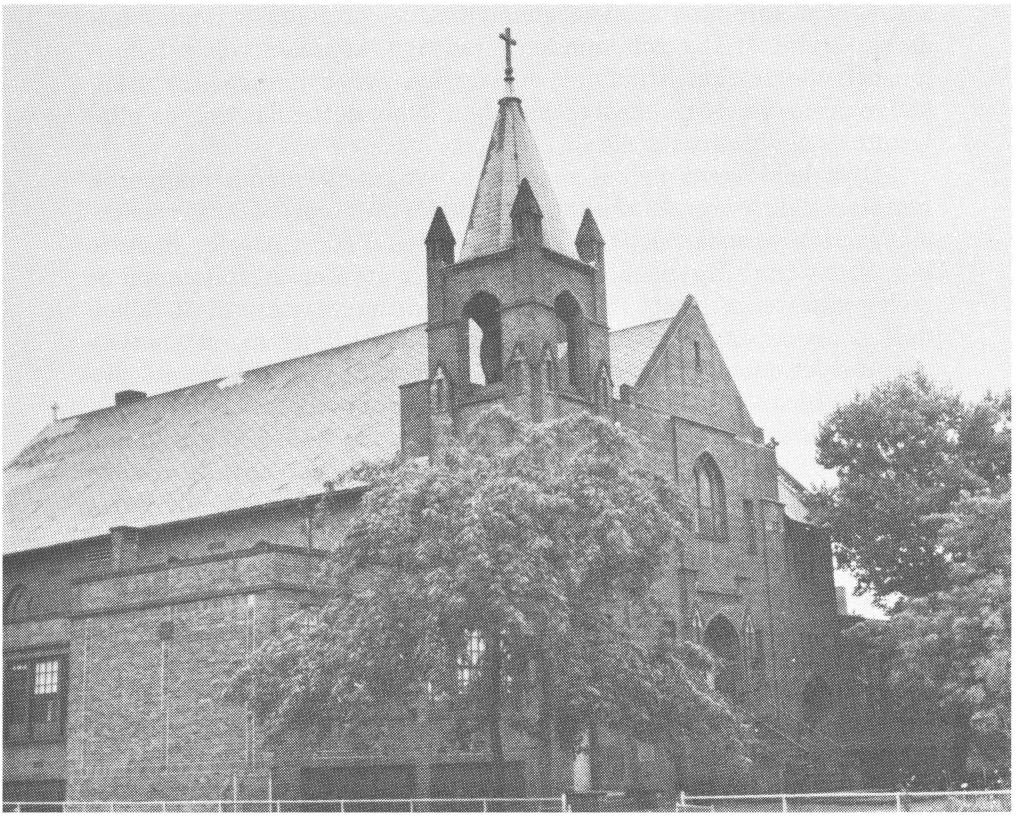

keresztülment hívek, és hamarosan elkészült az új iskola. Nem sokkal azután, 1924-ben a vasúttársaság sajátította ki az ingatlant, alaposan próbára téve az egyházközség anyagi erejét. Hartel atya azonban nem csüggedt, hanem dolgozott, és fáradhatatlan munkája eredményeként, és a hívek bőkezű áldozatkészségével, felépült a templom és az iskola, mely azóta a legrendezettebb egyházközségek sorába küzdötte fel magát.

Az iskolában eleinte orsolyita nővérek tanítottak, de létszámuk nem volt elegendő, és 1925-ben az Isteni Megváltó Leányainak tanító nővérei foglalták el helyüket.

Az új nővérek áldozatos munkája 1925. január 5-én kezdődött el az egyházközségnél. Az iskola vezetését 1925 szeptemberében vették át. A legelsők Sabina, Ágnes, Makrina és Agilbertha nővérek voltak.

Az egyházközségből az Isteni Megváltó Leányai szerzetébe léptek: Bindofer Felicitas, Laub Sebastian, Kiss Christine, Eichinger

Maristella, Paul Ottilia, Hofstetter Columbiere, Fazekas Celestine, Tricskó Joanne. Egyéb női szerzetesrend tagjai lettek: Murár Carla, Paul Agatha, Králik Wilfred, Paul Andrew, Makra Lelia.

Az egyházközség fiai közül szerzetesek és papok lettek: Hofstetter Károly, Moore Elemér, Matusiczky Leó, Pintér Elemér, Kish József, Németh János.

A fejlődő Szent Imre Egyházközség tagsága bámulatos kitartással dolgozott Hartel atya lelki vezetése alatt. A hitközség vagyonát képezte, a templomon és iskolán kívül, még a plébánialak, a zárda és a sekrestyéslak. A gazdasági válság esztendei azonban alaposan próbára tették anyagi helyzetüket: a 108000 dolláros tőketartozás kamatos kamatja 35000 dollárra ugrott. A gondok kezdték felőrölni Hartel atya amúgy is megtámadott egészségét. Két segítséget is kapott: Ferencz György és Bartkó Alajos személyében, akik erejüket túlhaladó buzgalommal próbálták az egyházközség ügyeinek vezetését a gyengélkedő plébános válláról levenni, de a betegség már olyan stádiumban volt, hogy Hartel József 1942. október 17-én jobblétre szenderült.

Az egyházközség adminisztrációs ügyeit Bartkó Alajos intézte, mígnem 1943. január 18-án a megyés püspök úr Mundweil János nyugat-youngstowni plébánost nevezte ki a Szent Imre Egyházközség élére.

Mundweil atya, első ténykedéseként, az adósság rendezését szorgalmazta, amit a püspökség segítségével el is intézett a banknál, ahol 75000 dollár készpénzfizetésben egyeztek ki. Ez összeg lefizetésére az egyházmegye 65000 dollárt előlegezett, és az áldozatos hívek záros határidőn belül összehozták a hiányzó 10000 dollárt. Eszerint az új plébánosnak több mint 60000 dollárt sikerült megtakarítania. A pergő évek alatt aztán lassan-lassan törlesztgetett az egyházközség népe, úgyhogy 1948-ban már csak 20000 dollár volt a tartozás. Szerencsésnek mondhatók az 1949—1950-es évek. A hívek áldozatkészségével kifizették ezt az adósságot is, úgyhogy tisztán állt a sok megpróbáltatáson átment, és a kezdet kezdetén majdnem széthullással fenyegetett nyugat-clevelandi magyar egyházközség.

Az adósságok rendezése mellett Mundweil atya, lelkipásztorkodása alatt, a szentélyt újjáalakíttatta, a templomot újjáfestette.

Ennyi fáradozás és áldozatkészség után nem csoda, hogy kitörő örömmel ünnepelte az egyházközség népe az 1944. november 5-én tartott negyvenéves jubileumot, melyen Nagy-Cleveland magyarsága is kitett magáért. A negyvenedik évforduló ünneplése egybeesett a második világháború vérzivatarával, s az egyházközség — a 180,

katonai szolgálatot teljesítő híve tiszteletére — a templom falában emléktáblát helyezett el.

1953-ban tornádó sepert át a vidéken, és megrongálta a templom tetőzetét. 1954-ben aranyjubileumát ünnepelte a Szent Imre Egyházközség. 1956-ban a tragédiában végződő magyar forradalom menekültjeit fogadták szeretettel, és segítették őket, amivel csak lehetett. Az egyházközség az újonnan jöttekben, és a második világháború után érkezettekben remélte látni a hitközség életének fellendítőit.

Az idő múlásával a templom állapota egyre romlott. 1959-ben a falak már annyira repedtek és gyengék voltak, hogy nem lehetett ott a szentmisére egybegyűlni, hanem a templom alagsorát kellett istentisztelet céljára is használni. A környék is alaposan megváltozott. A hívek nagy része elköltözött, a város sok házat lebontatott, helyettük nagy parkolóhelyek, majd bérházak épültek az öregek és kevés jövedelmű családok számára. Ezek nem gyarapították a templomba járók számát. Az iskola is egyre jobban elnéptelenedett.

1961-ben Mundweil atya — elsőnek az egyházmegyében — bevezette az értelmileg elmaradottak és fogyatékosak tanítását, foglalkoztatását. Az iskola üres termeiben a Szent József-nővérek segítségével indult meg ez a nemes munka, amely később Juhász Stanley és felesége, Rose bekapcsolódásával önálló intézmény lett, de az épületet továbbra is használták.

1962-ben az egyházközség elemi iskoláját megszüntették. Az Isteni Megváltó Leányai negyven éven keresztül oktatták szépre és jóra az ifjúságot. Odaadó nevelésük eredményeképpen sokan most is hűségesen, gyakran nagy távolságról bejárva vesznek részt az egyházközség kulturális és vallásos megmozdulásaiban.

1964-ben Hoban püspök úr kiterjesztette a plébánia működési körét a környék valamennyi katolikusára, de meghagyta a Szent Imre-templom magyar nemzeti jellegét.

1965-ben Mundweil atya a Szent Margit-templom plébánosa lett, helyét a Szent Imre Egyházközségben, január 20-án, Kárpi Ferenc vette át. Az ő vezetése alatt alakult meg a "Confraternity of Christian Doctrine", és virágvasárnap kiadták az első templomi értesítőt.

A Szent József-nővérek elköltöztek a plébániától, és az általuk vezetett speciális iskola is más helyen folytatódott. A plébániának használt házat a város megvette; lebontották, a telek parkolóhely lett, a nővérek lakását pedig plébániává alakították át. Novembertől — mint vendégkáplán — John Vasko segített az egyházközségi teendőkben. November 7-én a templom építésének negyvenéves

fordulóját ünnepelték, ugyanakkor Böhm Károly atya missziós munkájának emlékére gyűléstermet és emléktáblát szenteltek. A nemzeti nyelvnek a liturgiában való teljes felhasználásával az angol nyelv lett általánosabb. A vasárnapi magyar szentmise azonban sok régi és új hivőt vonzott a templomba. Bár az alapító tagok száma egyre fogyott, a hívek száma mégis emelkedett.

1966-ban Kárpi Ferenc plébános pappá szentelésének huszonötödik évfordulóját ünnepelték meg az egyházközségben. Fejlődésnek tekinthető, hogy három autónak való garázst építettek, parkolóhely készült, és a plébániát is megújították.

1969-ben a Görgey Artúr cserkészcsapatnak adott otthont a Szent Imre Egyházközség. Az év novemberében fényes egyházi és világi ünneplésben részesült a hetvenötödik évét betöltő Katolikus Magyarok Vasárnapja.

1970 nagy eseménye a Szent Név Társulat aranyjubileuma volt. Ugyanakkor a plébánia egyházi és világi vezetők központjává lett az ezeréves keresztény magyarság öt esztendőre tervezett ünnepségeinek előkészítésére. 1971-ben megalakult a Szent Imre Kultúr Egyesület, mely két, magas színvonalú egyházzenei hangversenyt rendezett még abban az évben. Kisberk Imre székesfehérvári megyés püspök vendége volt a plébániának. 1972. augusztus 20-án a St. John-katedrálisban, öt másik egyházközséggel karöltve, Szent Imre hívei körmenetben vonultak fel, és vettek részt a millenniumát ünneplő keresztény magyarságért mondott hálaadó szentmisén.

1973-ban Tóth Erzsébet és a "Southwest Fatima Family" jóvoltából a fatimai könnyező Szűzanya szobra volt a templomban. Május folyamán megalakult a Szent Imre Fatima Család Egylet. 1974 során befejeződtek a templom javítási munkálatai.

1974. április 28-án Szent Imre egyháza megünnepelte alapításának hetvenedik évfordulóját. A clevelandi magyar végvárban az igazi ünnepi köszöntőt Mindszenty József bíboros hercegprímás mondotta emlékezetes látogatása során, amikor így szólott: "Ha Szent Istvánunk nincs, és kereszténységre nem térünk, ma már nem létezünk mi mint magyar nemzet. Szent Istvánnak a fia, Szent Imre herceg, e templom védőszentje volt a magyar kereszténységnek és a nemzet jövőjének a reménye. Hát kérdezzük meg, hogy mi, Szent Imre népe, hogyan állunk, hányadán vagyunk itt, távol az ős magyar földtől. Áttekintettem anyakönyveteket, áttekintettem történeteteket itt, ezen a helyen, és abból azt látom, hogy ma még szép számmal vannak itt magyarok, a XIX. század idetelepülőinek a leszármazottaiként. És folyik a lelkipásztorkodás, viszi a ti lelkipásztorotok az itteni hitéletet, és hosszú időn keresztül megtörtént a hitéletben és a szellemi életben, a kulturális életben, iskolázás

terén a nagy áldozat. Örülök annak, hogy van hitoktatás a Public Schoolban levő magyar gyermekeknél, örülök annak, hogy van itt az országos iskolabizottság fenntartásában magyar mindennapos iskola. Arra kérlek benneteket, hogy odahaza a családban, esténként, akármennyire fáradtak is vagytok, csevegjetek a gyermekekkel, ti szülők! A nagymamák, nagypapák is szívesen beszéljenek az unokákkal; nekünk itt helyt kell állnunk, és csak így vagyunk igazán Szent István és Szent Imre hercegnek a hivő népe."

A Szent Imre Egyházközség hívei 1976 nyarán bérelt autóbusszal utaztak Philadelphiába az Eucharisztikus Kongresszusra. Útközben elzarándokoltak Doylestownba, ahol magyar szentmisét hallgattak, és éjszakai szentségimádáson vettek részt.

Augusztus 12-én Lékai László, az újonnan kinevezett prímás, aki a magyarországi küldöttséget is vezette, mondott szentmisét Szent Imre templomában a clevelandi püspök és számos pap segédletével.

1976. novemberében Hickey Jakab megyés püspök Orley S. Richard nevezte ki segédlelkésznek a Szent Imre Egyházközséghez, Kárpi Ferenc plébános mellé.

A CLEVELANDI (OHIO ÁLLAM) SZENT JÁNOS-TEMPLOM

1967 decemberében volt hetvenötödik évfordulója görög katolikus testvéreink templomalapításának. Amint azt a jubileumi albumban olvashatjuk, a történetük a következő:

"Az első világháborút megelőző boldog időkben, a 'békében', indult meg a tömeges kivándorlás Magyarországból Amerikába. A kivándorolt magyarok, mint természetes, igyekeztek egy csoportban maradni. A magyar tömörülésnek egyik gócpontja, úgy a múltban, mint a jelenben, az Erie-tó partján elterülő Cleveland nagyváros volt. Ide jött a magyarság zöme, itt próbáltak igen sokan szerencsét az első kivándorlók közül, hogy családjuk vagy otthonhagyott szeretteiknek jobb anyagi megélhetést biztosítsanak.

A clevelandi magyarok között elég sok volt a görög katolikus. Ezek a jó emberek is érezték az összefogás szükségességét, mert tudták, hogy e nagy idegenben csak úgy maradhatnak fenn, ha összefognak, és jövőjükről intézményesen gondoskodnak. Ezért megalakították a Szt. Mihály és Szent Anna Betegsegélyző Egyleteket, amelyek később, egybeolvadván, nevet változtattak, és azóta mint 'Ker. Szent János Betegsegélyző' működik áldásosan.

Ezek az első alapítók vallásos emberek voltak, szívük arra vágyott, hogy saját templomukban magyar nyelven dicsőíthessék a Mindenhatót. 1892 augusztusában elhatározták, hogy egyházközséget alapítanak és templomot építenek. Az ungvári püspök, kérésükre, Ft. Csurgovics Jánost küldte ki, aki megszervezte a Szent János Egyházközséget. Mindössze 40 családdal kezdődött, de amikor híre ment, hogy a magyar görög katolikusok templomot akarnak építeni, egyre többen csatlakoztak az új hitközséghez, úgyhogy már a következő évben felépült a Rawlings Avenue-n a templom és a plébánia. Ft. Csurgovics, sajnos, csak három évig működött a Szent János Egyházközségnél, mert reá egy újabb szervezési feladat várt, a loraini magyar gör. kat. hitközség megszervezése.

Utódja, ft. dr. Szabó Simon, két évig működött, folytatva az alapító lelkész munkáját. Azután visszatért az óhazába.

Ft. Szabó utódjai a következők voltak: ft. Matyaczkó Ireneusz, ft. Orosz Gyula, ft. Vajda Elek, ft. Lukács János, aki új templomot épített a Buckeye Roadon, 1908-ban. Ft. Csornák Oreszt, ft. Lukács Mihály, ft. Kizák Viktor, ft. Chorba Miklós, ft. Balog Mihály, aki hat és fél évi működés után 1920. dec. 23-án, néhány napi gyengélkedés után itt is halt meg. Őt követte ft. Balogh Bálint, majd ft. Ivancsó Bazil.

1921. március hó 28-tól ft. Tabakovics Ödön vezette az egyházközséget, egészen az 1952. január 5-én bekövetkezett haláláig. Az ő hosszú, eredményes vezetése alatt az egyházközség erős fejlődésnek indult. Atyai jó szíve, végtelen türelme igen sok nehézséget hidalt át 30 évi működése alatt. Az ő idejében épült fel a Szent János Otthon.

Ft. Tabakovics tudta, hogy a magyar görög katolikusság csak úgy tud fennmaradni az új hazában, ha az ifjúság neveléséről megfelelő gondoskodás történik. Azért minden évben a nyári szünidő alatt hathetes magyar oktatást tartott fenn. Azonkívül az állami iskolába járó gyermekeket, októbertől májusig, a hét öt napján esti órán oktatta.

Ft. Tabakovics Ödön esperes úr halála után a püspöki hatóság ft. dr. Marina Gyulát, ft. dr. Shereghy Bazilt, majd ft. dr. Bobák Sándort nevezte ki plébánosnak.

Ft. Bobák Sándor vezetésével a hitélet új lendületbe jött. A püspök úr rendeletére hozzáfogott egy új, mindennapos iskola megépítéséhez. 1952 október utolsó vasárnapján megtörtént a szokásos 'kapavágás', s a következő év szeptemberében az iskola megnyílt hét osztállyal és óvodával. A gyermekek tanítását a uniontowni bazilita kedves nővérek vezették szakavatott felkészültséggel.

1954 október havában új templom is épült, hogy méltó párja legyen a modern felszerelésű iskolának. Új templomunk felépítése, népeink áldozatkészsége, valamint iskolánk haladása, a bazilita kedves nővérek vezetése alatt, mindinkább érezhetővé tette, hogy a Gondviselés különös áldása követi munkánkat, kezdeményezéseinket. Mindebben nagy része van a lelkiatyának, fr. Bobáknak is. A Szent János Egyházközségből két fiatalembert szenteltek pappá: ft. Herbert Viktort és ft. Kovács Jánost.

Szépen működő énekkarok, értékes kántorok, képzett karvezetők és orgonisták sok dicsőséget szereztek az Egyháznak. Egyesületek és társulatok is mindig lelkesen szolgálták és erősítették a hitközség életét. Úgymint: az Oltáregylet, Rózsafüzér Társulat, Szent Név Társulat, P. T. U. Egyesület, Szent Ilona Egylet, Szent János Betegsegélyző Egylet, Szent János Iskola tagjai, Knights of the Altar, ministránsok, B. V. M. Sodality, Boy Scouts, cserkészcsoport, St.

John's Ushers Club, St. John Improvement Fund, St. John Social Club, St. John Choir, énekkar.

Egy maréknyi, hithű görög szertartású katolikus magyar nyelvű hitközségnek alapította Szent Jánost, de a sors másként döntött.

Az alapító magyar elődök nem is sejtették akkor, hogy később az amerikai élet hogyan fog beleszólni a különböző nemzetiségű egyházak életébe, nem is gondolták, hogy a kötelező angol nyelvű tanítás folytán a magyar nyelv használata fokozatosan hanyatlani fog.

A valóság ma az, hogy magyar származású gyermekeink más nemzetbeliekkel összeházasodva, az iskolánk révén szerzett új családok, és sok más okok végett, mindig több és több, szívesen látott tagokkal, családokkal szaporodtunk, akiknek legfőbb kötelezettségük, hogy jó katolikusok legyenek, és hajlandók legyenek velünk dolgozni egy közös ügyért, Isten dicsőségére.

A nyelv nem mérvadó többé..." — fejeződik be a gyémántjubileumi visszaemlékezés.

A CLEVELANDI (OHIO ÁLLAM) SZENT MARGIT-TEMPLOM

A huszadik század első éveiben nagy számban érkeztek Amerikába a bevándorló magyarok. A Cleveland környékén letelepedettek nagy része katolikus volt. Ezek az emberek büszkék voltak hagyományaikra, és meg akarták őrizni őseiktől örökölt vallásukat, ápolták az idegenben is nemzeti kultúrájukat, amelynek alapjai a kereszténység tanításai voltak. Az Istent az anyanyelvükön akarták imádni, pontosan úgy, mint hazájukban tették.

Amerikában az első magyar, római katolikus egyházközség a Szent Erzsébet volt. Ennek az első magyar egyházközségnek több tagja Kelet-Clevelandben, a Buckeye Road felső részén élt. Ezek 1917. március 24-én összejöttek a Music Hallban — amely a Buckeye Road és az E. 120. Street sarkán állt —, hogy testvérsegítő szervezetet alapítsanak, a Férfiak és Nők Betegsegélyző és Életbiztosító Egyletét. De már ennek a testvérsegítő szervezetnek a megalakulásával tulajdonképpen a távoli cél megvalósítását készítették elő: szándékuk volt ezen a területen templomot és iskolát építeni.

1917. június 5-én az egylet — Apáthy Ferenc, Kámfor György és Takács József személyében — delegációt küldött a clevelandi püspökhöz, John Patrick Farrellyhez (1909—1921), hogy kérjen engedélyt a templom- és egyházközség-létesítő munka megkezdésére. Habár a püspök jól látta, és ismertette is előttük, a nehézségeket (különösen azt emelte ki, hogy nincsen elegendő magyar lelkipásztora), mégis bátorította őket, hogy kezdjék meg munkájukat.

1918. május 10-én engedélyt kaptak arra, hogy megfelelő területet (kilenc telket) vásároljanak ebből a célból.

1918. június 4-én Roth Richárd, a Szent Erzsébet Egyházközség káplánja nyert kinevezést, hogy legyen a még név nélküli egyházközség káplánja. Mivel ebben az időben IV. Béla király leánya, Árpád-házi Margit még csak Boldog Margit volt, Alacoque Szent Margit nevéről nevezték el az új egyházközséget Szent Margit Egyházközségnek.

Amíg az építkezést megkezdhették, a magyar hivők a Notre Dame St. Mary Institute Orphanage emeleti kápolnájában vettek részt szentmisén.

1919. augusztus 17-én magyar körmenet indult Kelet-Cleveland 120. utcájától. A körmenetben az újonnan alapított egyházközség lelkes hívei vonultak a St. Mary-kápolnába az East Boulevard és a Buckeye Road sarkára (ahol ma a bencés Saint Andrew-apátság áll), hogy a Roth Richárd által mondott szentmisén részt vegyenek. Ez volt az új egyházközség első szentmiséje, amelyen az új Szent István-zászlót is felszentelték. A zászlóapa és zászlóanya Csizmadia úr és felesége voltak.

Ettől kezdve minden vasár- és ünnepnap Roth atya mondotta a szentmisét, míg az egyház könyveit a Szent Erzsébet Egyházközségnél tartották és vezették egészen 1922-ig. Ez alatt az idő alatt Roth atya és az új egyházközség hívei igen buzgón dolgoztak azon, hogy az építési alapot összehozzák.

Körülbelül három évig vezette a gyűjtést Roth atya, aztán áthelyezték a Saint Boniface Egyházközséghez. 1921-ben nevezték ki a Szent Margit Egyházközség első plébánosát, Rickert Ernőt, aki papi tanulmányait Magyarországon kezdte, és Amerikában, St. Paulban (Minnesota állam) fejezte be.

1922 májusában Shvoy Lajos, későbbi püspök és Marczell Mihály, a pesti Szent Imre Kollégium igazgatója jöttek Magyarországról Clevelandbe, hogy missziót tartsanak az új egyházközség javára. A helyiségeket az Our Lady of Peace Egyházközség bocsátotta rendelkezésre. A misszión begyűlt adományokat kondérban vitték az egyik tanácstag lakására. Ebben az időben Rickert atya

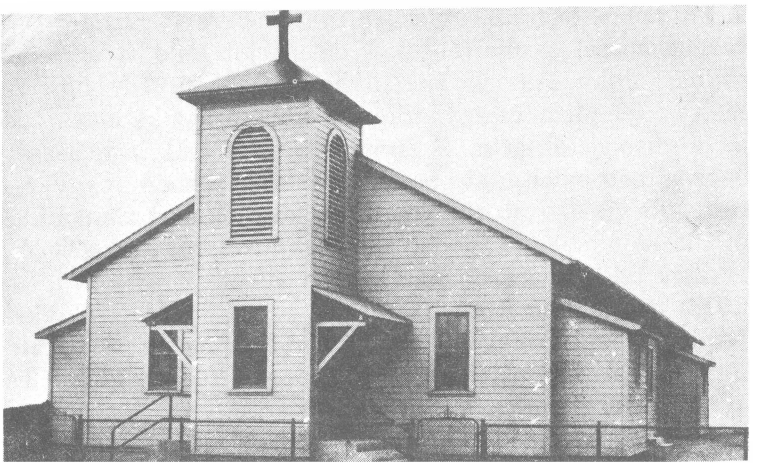

még mindig a Szent Erzsébet plébániáján lakott, és a miséket még mindig az árvaházban tartották, míg készült a templom faépülete és egy gyűlésterem társadalmi célokra. Ez a két épület 1922-re lett készen.

1924. június 28-án Zadravecz István püspök úr bérmált a Szent Margit Egyházközségben. 375 bérmálkozó jelentkezett, azóta sem bérmálkozott ilyen népes csoport. Kétheti missziót is tartott Zadravecz István püspök, és a misszió végén megáldotta a fatemplom két harangját. A harangokat Szent Erzsébetről és Szent Imréről nevezték el.

Az új egyházközség első tanácstagjai voltak: Petró József, Körmendy Albert és Kámfor György. A templomi padokat, oltárokat, néhány szobrot, keresztelő mendencét a Szent Erzsébet Egyházközségtől kapták.

Az első plébánialak a fatemplom mögött állott, és a 117. utcára nyílt.

Az új egyházközséghez tartozó gyermekeket Stefánia, Hildegard és Judit nővérek tanították katekizmusra. Hatszáz gyerek járt a nővérek hitoktatására.

Magyar nyelvet Kish Imre tanított, aki később az egyházközség kántora és orgonistája is lett.

1924-ben szervezték meg a Rendezők Klubját. A cél az volt, hogy az egyházközség fiatal férfiait bekapcsolják a miséken való szolgálatba és társadalmi események rendezésébe.

Amikor 1927. július 28-án a Szent Margit Egyházközség plébánosává kinevezték Köller Endrét, elkezdődött a már annyira szükséges terjeszkedés kora. Köller Endre éppen akkor fejezte be Lorainben a magyar Szent László Egyházközség új iskoláját, zárdáját és plébániáját, ugyanis kinevezése előtt ott volt plébános.

A Szent Margit Egyházközségnél a fatemplom már túl kicsinek bizonyult a fejlődő hitközségnek, a hall és a plébánia épülete is soksok javítást igényelt. Egy év múlva a templom mennyezete be is omlott, szerencse, hogy senki sem sérült meg.

Köller Endrét később csodaembernek nevezték a Szent Margit Egyházközségben. Íme, az eredmények, amelyek ezt az elnevezést indokolttá teszik:

1928-ban megkezdődik a jelenlegi templom és iskola építése. A munka megkezdéséhez az egyházközség 150 ezer dollár kölcsönt vesz fel. Hogy az építkezést be tudják fejezni, még ötvenezer, majd még tízezer dollárt kell kölcsönként felvenni.

Ezzel egyidejűleg a zárdát és a plébániát renoválják. Mindegyik újjáépítésének az ára huszonkétezer dollár. Ezzel az építkezések összege 209 ezer dollárra megy fel.

Ekkor beköszöntött a gazdasági válság nehéz korszaka, és az egyházközség mindössze tizenkétezer dollárt tudott fizetni — tőkére és kamatra. Amint a gazdasági válság súlyosabbá válik, képtelen bármi fizetésre is, nem tud sem kamatot, sem tőkét törleszteni.

Amikor a bank utódai tárgyalásra jelentkeznek, a tőke- és kamat-tartozás felszökött 279 ezer dollárra. Azonban a csodaember, Köller Endre, a lefolytatott tárgyalások után kiegyezik a hitelező bank utódaival, hogy 130 ezer dollárral mindent kifizet, kamatot és tőketartozást. Mindent. A jelzálog-levelet 1946-ban égetik el, akkorra a Szent Margit Egyházközség kifizeti minden adósságát. Így múltak az évek:

1930. A templomot és az iskolát ideiglenesen megáldja James McFadden.

Az első házasságot az új templomban Stumph Mihály és Cser Mária kötötték.

Az első temetés, gyászmise a templomban: Tamás Júlia temetése, aki buzgón dolgozott a templomépítési alapért.

Végül október 26-án Cleveland püspöke, Joseph Schrembs felszenteli az új templomot.

1934. XI. Pius pápa prelátussá nevezi ki Köller Endrét. Köller Endre 1936-tól kezdve egyházmegyei tanácsos. Tagja a Magyar Menekülteket Elhelyező Bizottságnak.

1935. június 30-án, vasárnap ünnepi megemlékezés Köller Endre huszonötéves papi jubileumáról.

1953. A jelenlegi plébániaépület elkészül. Ez 130 ezer dollár kiadást jelent, amelyet a hivők adományaiból fizetnek ki.

Köller prelátus vezeti a tiltakozást az ellen, hogy katolikus és protestáns egyházi férfiakat bebörtönöznek Magyarországon. Köller prelátus a Magyarországról menekülők százait segíti és telepíti le Clevelandben.

1957. XII. Pius pápa külön bullában küld értesítést arról, hogy az egyházközség patrónáját, Boldog Margitot szentté avatták Rómában.

1960. A templomot újból díszítik, elkészül az új oltárkép, amely Magyarországi Szent Margitot ábrázolja. Az oltárkép alkotója az egyházközség egyik híve: Csébi Gál József festőművész. Az oltárképet elhelyezik az oltár felett.

1965. Ötvenöt évi hűséges és eredményes papi szolgálat után, január 15-én, 76 éves korában Köller Endre, a Magyarországi Szent Margit Egyházközség nyugdíjas plébánosa lesz. Ennek megünnepelésére, valamint az új plébános, Mundweil János köszöntésére március 7-én díszebédet rendez az egyházközség. A templom előcsarnokában leleplezik a Köller Endre prelátus domborművet.

Mundweil János plébános, amint kinevezését megkapta, nekiállt az egyházközség jövőjére vonatkozó tervek kidolgozásának. Amint már előbb, káplán korában is tette, most is iskolazenekar szervezéséhez kezdett. A zene volt igazi kedvtelése, amit legjobban illusztrált az a tény, hogy vasárnap a 12 órakor kezdődő szentmisén maga játszott az orgonán. A templom világítását kicseréltette.

Sajnos, Mundweil János nem valósíthatta meg terveit és álmait, amelyekkel meg akarta újítani a Szent Margit Egyházközséget, mert a Mindenható úgy látta jónak, hogy magához vegye 1968. május 22-én, súlyos betegség után.

Hoffman Dezső plébánost 1968. szeptember 4-én iktatták be a Magyarországi Szent Margit Egyházközség plébánosi hivatalába. Hoffman Dezső a Nativity B. V. M. Egyházközségtől jött mint Mundweil János káplánja.

Hoffman Dezső nagy buzgalommal látott munkához. Modernizálta a templom világítását, majd az egyházközség ingatlanán készíttetett parkolóhelyet. Ebből a célból lebontatta a régi plébánia épületét a garázzsal együtt.

A Szent Margit Egyházközség létfontosságú, szerves része az iskola, amelynek épülete egybeépült a templommal. Az emeletes iskolaépületben 12 tanterem várja a tanulókat. Egy-egy tanterem könyvtárként, szertárként, valamint irodaként szolgál.

Még 1930-ban Köller Endre az iskolás gyermekek nevelését rábízta az Isteni Megváltó Leányainak a rendjére. A jó nővérek tanítottak Barbertonban, Lorainben, Fairport Harbourban, a Szent Erzsébet és Szent Imre clevelandi egyházközségek iskoláiban is.

Előbb Sabina nővér jött a Szent Margit Egyházközséghez, hogy az iskola vezetését átvegye. Teréza nővér volt az iskola első igazgatója. Tíz tanteremmel nyílt meg az iskola az első évben, de három év múlva mind a tizenkét tanterem zsúfolásig megtelt. Az iskola hamarosan az egyházmegye legjobb iskolája lett. 1948-ban a Szent Margit Egyházközség iskoláját jelölte ki a St. John College mint a tanítójelöltek mintaiskoláját, ahol a próbatanítást végzik. Tizenöt évig, egészen 1960-ig a Szent Margit-iskola óvodát tartott fenn, egyikét az egyházmegye kevés óvodáinak.

Az élet különböző pályáira a Szent Margit iskolából több mint kétezer ifjú indult.

Férfiak és asszonyok, akiknek a nevét nem jegyezték fel, számolatlanul áldozták idejüket és energiájukat Egyházukért és egyházközségükért. Ezenkívül imáikkal is segítették az egyházközséget.

Az öreg nénikék, akik akkoriban ifjú feleségek és fiatal anyák voltak, és férjeik ma még mindig központját alkotják az egyházközségnek. Hűséges, napi misehallgatók, folytatják a jó munkát és jó imáikat. Ők, az eredeti tagok szolgálják az egyházközséget finom süteményeikkel, a jó ételekkel, amit örömmel és szívesen szolgálnak fel egyházközségi társaikkal. Ezek a munkák segítettek abban, hogy az egyházközség társadalma együttmaradt, és kitartott az egyházközség fejlesztésében. Persze elsősorban kellett ehhez a mindenkori plébánosnak, káplánjainak, akik az egyházközségi magyarok anyanyelvét beszélték, áldott vezetése.

1972-ben Hoffman atya nyugalomba vonult, és utódává Roskó Lászlót nevezte ki a clevelandi püspök.

1974-ben Mindszenty József hercegprímás úr meglátogatta Szent Margit templomát, és meghatható ünnepség során így beszélt kedves magyarjaihoz: "Világ körüli utamon eljutottam ide, Árpádházi Szent Margit népéhez is, jöttem, hogy felújítsam az ő arcát a ti szemetek előtt; jöttem, hogy ráébresszelek benneteket az ő lelkének és szentségének két összetevőjére. Az egyik az Istenbe vetett mélységes hit, a második pedig a teljes beleolvadás a nemzet életébe, igényeibe, a nemzet keresztjének a viselésébe... Legalább egy hétvégi magyar iskolára, hitoktatásra és egyéb magyarra, történelemre szüksége van gyermekeinknek. Az egyházközség vessen számot ezzel, hogy a gyerekek megmaradjanak Szent Margit neveltjeinek. Szent Margit magyar nyelvén beszélünk, Szent Margit népének a gyermekeinek is Szent Margitnak az erényeit kell követni, és a nyelvét kell beszélni. Kérlek benneteket, legyetek hűségesek Szent Margit hitéhez, és legyetek hűséges követői Szent Margit nemzeti állhatatosságának, és a halálig elmenő áldozatosságának. Ámen."

Jelenleg 654 család tartozik a templomhoz. Az iskola, sajnos, nehézségekkel küzd, de a változó időkön áthaladva, változó családokon át is folytatódva létezik a Szent Margit Egyházközség.

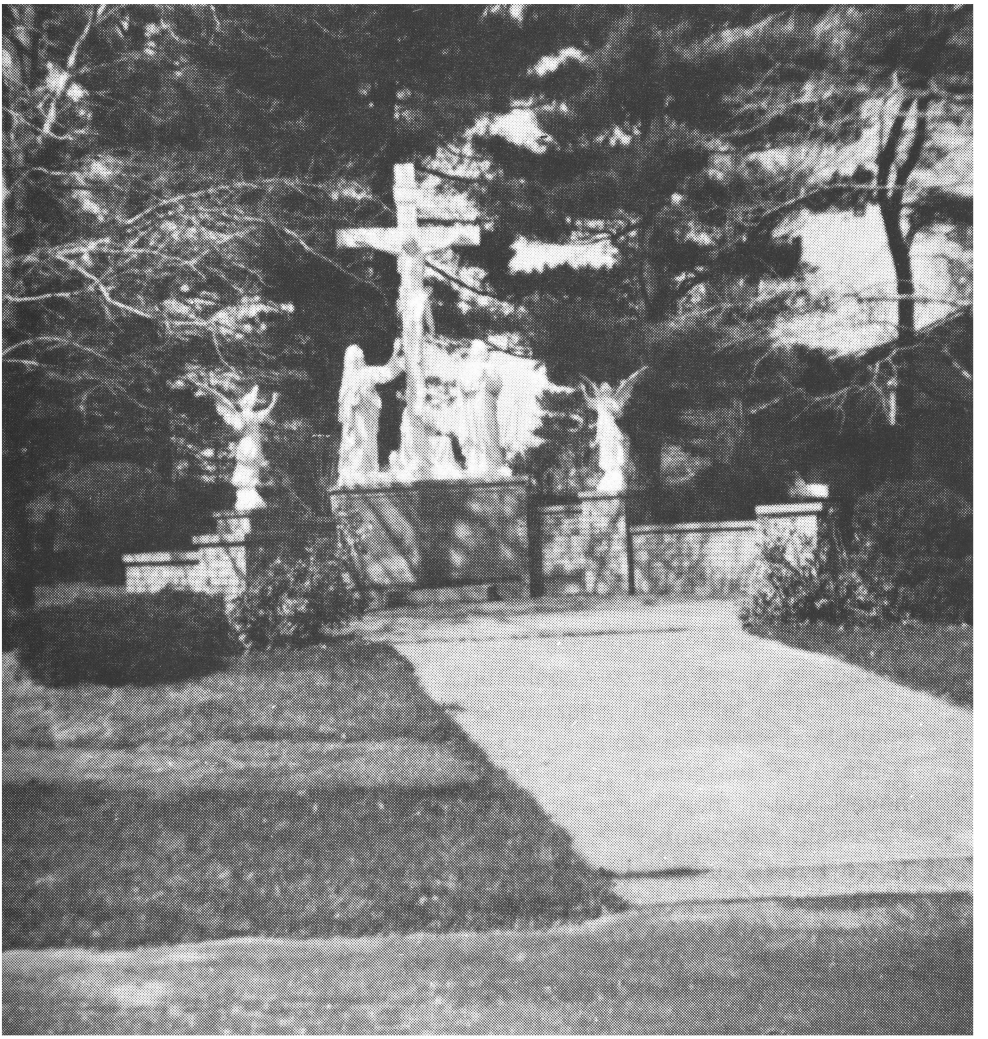

A COLUMBUSI (OHIO ÁLLAM) SZENT LÁSZLÓ-TEMPLOM

Az Amerikába került magyarok közül jórészt Szatmár megyeiek települtek le Ohiónak ebbe a részébe. Hasonlóan a legtöbb magyar bevándorlóhoz, első törekvéseik közé tartozott egyházközséget alapítani, hogy hitüket anyanyelvükön és együtt gyakorolhassák. 1907 őszén kezdték el azzal, hogy telkeket vásároltak a templomépítéshez. Tizenegy alapítótag kérésére 1908 tavaszán a püspök úr megbízta Paulovics Róbert atyát — aki akkor a Sacred Heart-templomnak Dillonville-ben volt a plébánosa —, hogy szervezze meg a magyar egyházközséget Columbusban. Odaköltözvén, Paulovics atya megkezdte a reá bízott feladatot. Felkereste a magyarokat, és az első szentmisét a Szent Leó-templom alagsorában mutatta be számukra.

1908 szeptemberében volt az alapkőszentelés, és már november 22-én saját, új templomukban, amelyet Szent László tiszteletére szenteltek fel, anyanyelvükön dicsérhették az Urat a columbusi magyarok.

Paulovics atya, szervező munkája befejeztével, még egy évig maradt az új egyházközségnél. 1909 szeptemberében Pivetz Miksa újmisés pap lett az új pásztor, aki húsz évig szolgálta az Urat a columbusi Szent László-templom hívei között. 1911-ben épült a plébánia. 1916 márciusában egy házat vásároltak, ahová két orsolyita nővért hívtak meg, hogy az egyházközség gyermekeit katekizmusra oktassák. Szeptemberben megkezdték, és decemberben be is fejezték a két teremből álló iskola építését. Ugyanakkor megnagyobbították a nővérek házát egy kápolnának szánt teremmel, amelyet Magyarországi Szent Erzsébet tiszteletére szenteltek fel.

Pivetz Miksa plébános atya után Klass Ede, George Masely és Julius Klinec atyák pasztorálták a magyarokat. 1948-ban Frank Richl atya lett a plébános, és még abban az évben — tekintettel az évtizedek során betelepült, többféle nemzetiségi lakosságra — Szent László temploma territoriális egyházközség lett. 1949-ben új iskola, 1957-ben új templom épült, amelynek felszentelése az egy-

házközség aranyjubileumának a fénypontja volt. Az idők során az orsolyita nővérektől az irgalmas nővérek vették át a tanítást.

Az 1956-os forradalom menekültjei közül is települtek le Columbusban, így új magyarok is kerültek a régiek közé. Az erdélyi ferences atyák védőszárnyaik alá vették az elárvult magyar nyájat, és a youngstowni zárdából az atyák felkeresik a columbusiakat vasárnapi szentmisét mondani, hogy "egyet se veszítsenek el", mint azt Krisztus rendelte.

A CONNELLSVILLE-I (PENNSYLVANIA ÁLLAM) SZENT IMRE-TEMPLOM

A connellsville-i Szent Imre Hitközség 1904-ben alakult. Alapító plébánosa Lőrik Béla atya volt. A templomot 1905. július 26-án szentelték fel. Ez az egyházközség négy évtizeden keresztül a katolikus hit és a magyar kultúra szent tüzének hűséges őrzője volt, nemcsak Délnyugat-Pennsylvaniában, de West Virginia északi megyéiben is. Védőszárnyai alatt lett önálló plébánia a 40 vértanúról elnevezett traugeri (Pennsylvania állam) magyar templom, amelyet a Szent Vince-főapátság látott el szolgálattal. Plébánosok voltak: Bliesz Béla, Fényes László, Paulovits Róbert, Bognár Pál, Rogovszki Honorát, Várlaky Sándor, Kovács Lajos, Érdujhelyi Menyhért, Martinovich Sándor, Soltész Béla majd Szabó Nándor atyák. Két leányegyház is alakult; a brownsville-i Jézus Szíve és a daisytowni Nagyboldogasszony, amelyek népe Szabó Nándor plébános atya vezetése alatt épített templomot. Egyesületeik: az Oltáregylet, Rózsafüzér Társulat, Szent Név. Tanácsosok voltak ebben az időben: id. Kish András, ifj. Mehoke József, Mehoke Frigyes.

A plébánosok mindenkor nehéz munkát végeztek, mert a plébánia népe a bányavidék 52, kisebb-nagyobb helységében élt szétszórva. Connellsville egyházközsége, mely életre hívott másik magyar templomokat is, ma már csak emlék. A bányavidékek kihaltával a magyarság is továbbköltözött, és harangjuk elnémult.

Ft. Nyeste János volt az utolsó magyar plébános.

A DAISYTOWNI (PENNSYLVANIA ÁLLAM) NAGYBOLDOGASSZONY-TEMPLOM

A daisytowni egyházközség 1908-ban alakult, amidőn a túlnyomó részben Ung megyei származású római katolikus magyarság meghívta Kováts Kálmán akkori mckeesporti plébánost, hogy számukra szentmisét mondjon. 1918-ban, Érdujhelyi Menyhért connellsville-i plébánossága idején az ottani Szent Imre-plébániához csatolta a megyés püspök. Két évtizeden keresztül egy állami iskola tantermében tartották a szentmisét, míg 1937-ben Szabó Nándor plébános vezetése mellett hozzáláttak, hogy a Szűzanya dicsőítésére felépítsék a templomot. A felszentelés 1938. április 24-én volt megtartva Nagy Dezső és dr. Komlóssy Miklós atyák közreműködésével.

A hívek áldozatkészségére jellemző, hogy a tízezer dolláros templomot hamarosan adósságmentessé tették. Id. Boyza János, id. Magyar János és Vinnai József voltak az építkezés alatt a kurátorok, nevük érdemes a megörökítésre. Ez a kis hitközség valóban tiszteletreméltó volt tagjainak példás igyekezetében.

Szabó Nándor atya majdnem tíz évig volt plébánosa a délpennsylvaniai magyarok hármas hitközségének, és vezetése alatt virágzóvá is lett e hármas magyar végvár. 48 éves korában tragikus hirtelenséggel hunyt el, midőn ünnepi prédikációjáról, a Katolikus Magyarok Vasárnapjának clevelandi nyomdaszentelőjéről hazament. Hirtelen rosszullét fogta el, kórházba szállították, és október 27-én délután visszaadta lelkét Teremtőjének. A szertartást Dizmachek Ferenc pittsburghi plébános celebrálta, és a búcsúztatót Eördögh Elemér pápai prelátus, toledói plébános tartotta.

A pittsburghi megyés püspök novemberben töltötte be a megüresedett plébánosi állást, mikor is Stefurovszky Gyula pittsburghi segédlelkészt nevezte ki Szabó Nándor atya örökébe.

Daisytown nem szerepel többé a magyar egyházközségek sorában, de a hívek lelki ellátásáról a pittsburghi Szent Anna-templom pásztorai gondoskodnak.

A DAYTONI (OHIO ÁLLAM) JÉZUS SZENT NEVE-TEMPLOM

A magyarok egész városrészt népesítettek be Daytonban, melyet Kossuth Kolóniának neveztek el. Először a református egyházat alapították meg 1906-ban. A római és görög katolikusok közösen építettek templomot, melyet Jézus Szent Neve tiszteletére 1909-ben szenteltek fel. A magyarság békés együttélésének szimbóluma lett ez a templom. Egyedül tán egyik sem jutott volna hozzá, hogy Istennek hajlékot tudjon emelni.

A Jézus Szent Neve Hitközség megalapítója tulajdonképpen a Jézus Szent Neve Egylet volt, melynek tagjai közül különösen Pohl János, Spisák János, Liszák János, Sprintz József és Árvai János fáradságot nem ismerve dolgoztak azon, hogy a daytoni magyarság, vallásos lelkületének megfelelően, magyar templomban, magyar nyelven dicsérhesse az Urat.

Először is a templomépítésre alkalmas helyet vásárolták meg. Öröm töltötte el a daytoni magyarság szívét, amikor a templom építése 1907. szeptember 14-én megkezdődött, és ugyancsak boldogság áradt lelkükre 1908. március 29-én, mikor az új templomban az első szentmise áldozatot bemutatták. Az ünnepélyes felszentelés 1909. május 9-én történt.

A lelkes hívek úgyszólván egymás közt versenyeztek, hogy minél jobban felszereljék és földíszítsék az Úr hajlékát. Mindjárt kezdetben, amint a templom elkészült, a három harangot — 500, 300 és 175 font súlyúakat — Spisák János adományozta. Bajos lenne mindazoknak a nevét felsorolni, akik adakoztak, de annyit meg kell állapítani, hogy a hitközség tagjai mindenkor készséges szívvel vettek részt az Isten házának díszítésében.

A hitközség első pásztora, Sommer Bernát atya, amint a hivatalos könyvekből megállapíthatjuk, 1906 szeptemberétől 1908 november közepéig volt a hívek lelki vezetője.

1913 nyarán, az "iszonyú ár évében" Polichek Károly atya, az akkori plébános meghívta a Krisztus Drága Vére rendjének nővéreit, hogy iskolát kezdjenek. A templom alagsora még viselte a rövid

idővel azelőtti árvíz nyomait, de a kétfelé választott teremben mégis megkezdődött a tanítás. Nyolcvannyolc tanítvánnyal nyitották meg az iskolát, az első két osztályt Irma nővér tanította. 1914-ben felépítették az iskolát, melynek sikeréért Polichek atya sokat fáradozott, 1921-ben bekövetkezett haláláig.

Nagy volt az anyagi teher, azért utóda, az azóta már szintén megboldogult Vojnich atya nem kis feladattal találta magát szemben. Kitartó vezetése alatt az adósságot teljesen letörlesztették, sőt: még gyűjtöttek is, úgyhogy már több mint 20000 dollár készpénz volt a bankban. Ez lehetővé tette utódainak a szükséges javításokról, újabb szükségletekről való gondoskodást.

1931-ben ünnepelte az egyházközség huszonöt éves jubileumát... A fejlődés évei 1947-ig tartottak, attól kezdve már, kevesebb tanerőt foglalkoztatva, az iskola lassan sorvadni kezdett... Sok különböző egylet alakult, átalakult, szűnt meg az idő múlásával, de mindig akadtak lelkesen dolgozó férfiak és nők, akik az egyházközséget fenntartották. 1959-ben a daytoniak aranyjubileumot ünnepeltek. Azután már nem magyar nyelvű papok szolgálták a híveket, s lemorzsolódott a magyar közösség. A templom még áll, de magyar plébánia már nincsen...

A DETROITI (MICHIGAN ÁLLAM) SZENT KERESZT-TEMPLOM

Detroitban és környékén főképpen nem újonnan jött magyarok települtek le, hanem Clevelandből, New Yorkból és más városokból költöztek oda, és elsősorban az öntödékben helyezkedtek el. A gépkocsiipar fejlődő éveiben aztán ez a város a magyarság jelentős gócpontjává vált, és ma is fontos szerepet játszik a magyarság hagyományos értékeinek átmentésében. A magyarok kezdettől fogva részt vettek a város gazdasági és politikai életében is.

A detroiti katolikus magyarságot először Paulovits Róbert, volt toledói plébános látta el lelki szolgálattal a régi Mindenszentek angol templomnál. Majd Klenner Hubert, már mint kispap, el-ellátogatott, főképpen a Delray kerületben lakó magyarokhoz, és 1902-től mint a Szent Erzsébet német katolikus hitközség káplánja, a püspök megbízásából foglalkozott a katolikus magyarokkal. Három éven át tartott a Mindenszentek-templomban a főbb ünnepnapokon istentiszteletet a magyarok részére, és végezte az egyéb egyházi teendőket a Szent Erzsébetről elnevezett templomban is.

Az első szervezkedő gyűlést, a megalapítandó magyar egyházközség érdekében, 1905 májusában tartották. Még ugyanazon év karácsonyának ünnepén Klenner atya közölte a katolikus magyarsággal, hogy a küszöbön álló újesztendőnek, 1906-nak első vasárnapjától, már állandóan Delray-ben, a hívek között fog lakni, és a szent szolgálatokat körükben ellátni. A delray-i katolikus magyar templom alapkövét 1906. május 3-án, a Szent Kereszt megtalálásának ünnepén helyezték el.

Klenner Hubert 1907 kezdetén megszervezte, és meg is nyitotta, a hitközségi iskolát 42 gyermekkel, a Szent Domonkos rendjébe tartozó tanító nővérek vezetése alatt.

1921 januárjában, 15 évi szorgalmas munka után, az alapító plébános megvált a hitközségtől. Az év márciusában foglalta el helyét az új plébános, Rickert Ernő, volt St. Paul-i (Minnesota állam) segédlelkész. Ő, bár egy egész évet sem töltött a detroiti Szent Kereszt Hitközségnél, mindjárt meglátta a hitközségi iskola nagyob-

bításának szükségességét. Nemsokára megkezdte az építkezést, és négy modern tanteremmel, meg két, klubcélokat előnyösen szolgáló helyiséggel növelte az iskolaépületet.

Rickert atya az akkor alakulóban lévő clevelandi Szent Margit Hitközséghez távozott az 1921. esztendő vége előtt, és így 1921 karácsonyán már Kovács Lajos — volt pittsburghi (Pennsylvania állam) plébános — volt a Szent Kereszt Hitközség élén. Kovács atya működése a detroiti katolikus magyarság régi vágyának valóra váltásában, egy szép, hatalmas új templom megépítésének jegyében folyt le. Az építkezés 1924 júniusában kezdődött, és 1925. szeptember 20-án Michael Gallagher megyés püspök szentelte fel a templomot.

1927 júliusának vége felé, egy reggel, hirtelen meghalt Kovács Lajos atya.

Utóda dr. Nagy Dezső pápai kamarás lett, akit 1932 júliusában XI. Pius pápa prelátussá nevezett ki. Nagy prelátus a Szent Kereszt-iskola fejlesztését tekintette első feladatának. A régi templomnak iskolává való átalakításával, és egy fából készült, földszintes épületnek emelésével a tantermek száma öttel nagyobbodott. A templom számára művészi, színes ablakok készültek, tizenkétezer dollárt meghaladó értékben. A kedves nővérek lakását lakhatóbbá tette, és a tanító apácák nagyobb számának megfelelően kibővíttette. 1930-ban az Isteni Szeretet Leányai rend New York-i magyar nővérei váltották fel a hitközségi iskolánál a domonkos nővéreket, akik huszonhárom évig oly dicséretes buzgalommal, és a nehéz időkben is minden zokszó nélkül látták el a katolikus magyarság gyermekeinek valláserkölcsi nevelését.

Az ezüstjubileumi ünnepi szentmisét dr. Joseph Plagens detroiti segédpüspök jelenlétében tartották 1931 októberében, Krisztus Király ünnepén.

A Fájdalmas Szűzanya tiszteletére 1932 májusában szép szobrot szenteltek, amely ma is dísze a Szent Kereszt-templomnak.

A Szent Kereszt Egyházközség, csakúgy, mint a többi magyar egyházak és híveik, átvergődték a gazdasági válság szörnyű esztendeit. Volt idő, amikor egyetlen télen, önkéntes vállakozók 60000 ebédet adtak a nyomorgóknak. Nagy Dezső prelátus vezette, irányította az egyházközséget a nehéz esztendőkön át, 1941-ben bekövetkezett haláláig.

Az új plébános az amerikai születésű Jakab András lett, aki plébánossá való kinevezése előtt, a püspök engedélyével, hosszabb időt töltött Magyarországon, hogy megismerje az országot, a magyar kultúrát, elsajátítsa a magyar nyelvet, és így megértő és jó pásztora lehessen az amerikai magyar katolikusoknak.

Jakab András tollából származott a Katolikus Magyarok Vasárnapjában megjelent írás Bali Istvánról, aki 33 éven át hűséges segítőtársa volt a plébánosoknak. Ebből idézünk:

"Ft. Bali István Magyarországon született. Részt vett az első világháborúban, és amikor az ország feldarabolása megtörtént, többekkel ő is elhagyta a megszállt területet, és Amerikában telepedett le. A húszas években költözött Detroitba, és a Ford-gyárban talált alkalmazást. Detroitba való megérkezése után hamarosan beiratkozott a Szent Kereszt Egyházközségbe. Father Kovács Lajos, az akkori plébános érdemes embert látott benne, és komoly megbízatást kapott az egyházközség életében. A Műkedvelő Gárda tagja volt. Színelőadásokon szerepelt, és mint színjátékvezető működött. Kántoroskodott abban az időben. Amikor a nagytemplom megépítésének a gondolata gyökeret vert, az építő bizottság tagja lett. Az ő gondolata volt a szép, nagy szentély megépítése. A most is használatban lévő örökmécses az ő ajándéka. Már abban az időben minden szabad idejét az egyházközségnek szentelte. Ft. Kovács halála után msgr. Nagy növelte tovább ft. Baliban a papi hivatást. Édesanyja halála után komolyan foglalkozott a papi hivatással. A megboldogult Gallagher püspök úr jóváhagyásával 1930-ban visszatért Magyarországba, s felvétette magát a váci papnöveldébe. Dacára annak, hogy közte és az iskola padja között sok esztendő volt, sikerült a felvételi vizsgát letenni, és így elindult az előkészülete a papi életre.

1935. június 29-én szentelték pappá. Ft. Bali 1936 nyarán tért vissza Detroitba, hogy a Szent Kereszt Egyházközséghez való kinevezésének eleget tegyen." Nagy segítségére volt Nagy prelátusnak, és az ő halála után az új plébánosnak, Jakab Andrásnak a hitközség minden teendőjében. Bali István magyarul irányította lelkiekben a jó magyar híveket, Jakab atya pedig angol nyelven.

"Anyagiakban nagyon szegény volt az egyházközség, és minden krajcárra szükség volt a nagy adósság utáni kamat és egyéb számlák kifizetésére. Ekkor határoztuk el magunkat, hogy a fizikai munkát elvégezzük, hogy ezzel is spóroljunk. Ft. Bali vállalta a templom fűtését és rendben tartását, amíg én az iskolával foglalkoztam. Minden fizikai munkát elvégeztünk. Ekkor történt, hogy ft. Bali szakadást szenvedett, s gyors műtét alá került. Ez az eset megrendítette a híveket, és értékelni kezdték fáradozásainkat. Ettől kezdve könnyebb lett mindkettőnk munkája. Ft. Bali autót nem tartott, de az apostolok lován, gyalog járta az utcákat, hogy vigasztalással és az Úr Szent Testével táplálja a betegeket. Nem ismert távolságot, ha betegről volt szó. A taxit mindig a saját zsebéből fizette."

Közben épültek és fejlődtek a Szent Kereszt Egyházközség

hitéleti és társadalmi egyesületei is, amelyek mindenkor a feledhetetlen szülőföld, a magyar nemzet hagyományainak ápolói is voltak.

(1954 októberében a Szent Kereszt Egyházközség alapító plébánosa, 1921-ig pásztora, Klenner Hubert prelátus, türelemmel viselt, hosszú betegség után visszaadta nemes lelkét Teremtőjének. Már mint fiatal pap, majd mint plébános, és később mint tanár nagyon sokszor ágyba vetette a betegség. Újra és újra felépült, és folytatta, az orvosok tanácsa ellenére, nehéz és gondterhes munkáját. Egy ízben kijelentette, papnak ágyban nincs helye, mert az Úr szőlőjében vár rá a munka. Elve mellett kitartott haláláig. Kórházi ágya mellett várakoztak a tankönyvek, örömmel nézett az új iskolaév elé, és katedrájának új munkája elé. Nem ismert megalkuvást, különösen ahol az Egyház és az erkölcsök érdekelve voltak. Tisztában volt az emberi kötelességekkel, és azokat hűségesen betartotta, és megkívánta, hogy hívei és diákjai is hasonlóképpen viselkedjenek. Elvei mellett nagy szeretet és ragaszkodás lakozott szívében hívei, paptársai és a magyarság iránt. Klenner prelátus halálával nagy veszteség érte az egész egyházmegyét, de főképpen a katolikus magyarokat.)

1955-ben az egyházközség aranyjubileumát nagy fénnyel ünnepelték meg. Kettős örömünnep volt az, mert Jakab András plébános papi szolgálatának huszadik évfordulója egybeesett a Szent Kereszt Egyházközség fennállásának ötvenedik esztendejével. A hatalmas és gyönyörű templom, a szép iskola sok küszködés, áldozat, önfeláldozó lemondás eredménye, nemcsak a jó hívek, hanem pásztoraik részéről is. A templom, amelyben a lélek erősödik, és alkalmassá válik arra, hogy hitéért folytatott küzdelmét vigye; az iskola, amelyben a gyermekek nevelése, a jövendő szépítése történik; és az egyházközségi élet, amelyben a magunk életközösségének nemes hagyományait, nemzetünk istenadta jellegzetes szépségeinek, ősi örökségünknek kincseit őrizzük és ápoljuk.

Jakab András élenjáró vezetője volt annak a mind hatásosabban kibontakozó munkának, amelyet a magyarság az amerikai közvélemény felvilágosítására és tájékoztatására végez. Az Amerikai Katolikus Liga újjászületésének, és mai erőben való munkájának egyik kiépítője ugyancsak ő volt. A detroiti Szent Kereszt Egyházközség plébánosát nemcsak a lelki életében gazdag és elmélyült áhítatú egyházközség népe dicséri, de az a segítő és hatékony munkája is, amellyel a detroiti magyar ügyek támogatója, ha kell, kezdeményezője és irányítója volt.

1969-ben Bali Istvánon, Jakab atya hűséges munkatársán, Isten legutóbbi látogatása (mert mindig úgy vélte: minden betegség

Istentől való látogatás) annyira erőt vett, hogy beismerte, képtelen tovább feladatának eleget tenni. Felmentését kérte a munkakörétől, és nyugalomba vonult.

1974 elején, fiatalon, 61 éves korában, a halál elragadta Jakab András plébánost.

A detroiti főegyházmegyei hatóság a Szent Kereszt római katolikus templom és hívei lelki gondozását a Kapisztrán Szent Jánosról nevezett magyar ferencesekre bízta. Az új plébános Csorba Domonkos lett.

Csorba Domonkos Magyarországon született, 1962-ben szentelték pappá Esztergomban. 1969-ben érkezett az Egyesült Államokba; több helyen működött, egyebek között New York Szent István templománál, ahol rádiós szentbeszédeket is tartott.

A Szent Kereszt Egyházközséghez való megérkezése után rendbe hozatta az időtől és más viszontagságoktól megrongált templomot és a többi egyházközségi épületet. Aztán újra megnyitotta az időközben lezárt iskolát. A detroiti rádión magyar szentbeszédben szól azokhoz a hívekhez, akik távol vannak templomuktól. Az iskolában önkéntes tanítók és tanítónők 230 gyermeket és felnőttet tanítanak magyar írásra és olvasásra.

1974. május 23-án Mindszenty József bíboros hercegprímás a Szent Kereszt-templom és híveinek vendége volt. Talán ennek a látogatásnak emléke járt a magyarság lelki vezetőjének gondolataiban, amikor egy évvel később utolsó áldása a Szent Kereszt-templom híveinek szólott. 1975. május 5-én, egy nappal örökös földi búcsúja előtt, Mindszenty József, Magyarország bíboros hercegprímása levelet intézett a detroiti Szent Kereszt Egyházközséghez, amely nagy ünnepre, templomának aranyjubileumára készült. Ki tudja, mi vezette a hercegprímás gondolatait, hogy talán legutolsó üzenetét olyan korán papírra vetette, mert hiszen az ünnepségeket csak szeptemberre tervezték. Így szólt a levél:

"A detroiti Szent Kereszt-plébánia lelkipásztorának, főtisztelendő Csorba Domonkos ferences atyának és minden hivőjének üdvözlet és áldás...

Az idén ünneplitek a Szent Kereszt-plébánia fennállásának ötvenedik évfordulóját. Minden ilyen alkalom félreérthetetlenül és hathatósan figyelmeztet bennünket, hogy csak az maradandó ebben az életben, amit az emberek hitből, igazságos érzülettel, Isten és egymás iránti hamisítatlan szeretetből tesznek. Ezt hirdetik a Szent Kereszt-plébánia kövei és téglái elődeitekről. Isten iránti engedelmességből, hitből, hűségben a magyar néphez, emberi összetartozásukat Istenben akarták megalkotni, és igazivá, szorossá fűzni az akkor számukra annyira idegen földön.

Ezért gyűjtöttek, ezért áldoztak, ezért építettek. Megrendítő dolog, amikor a következő, sőt: késői nemzedékek fiataljai ennek a tudatában lépik át a templom küszöbét keresztelőre, első áldozásra, esküvőre és a minden vasárnapi istentiszteletre, és innen indulnak az utolsó útra.

Szeressétek a templomotokat! Minden katolikus templom Krisztus oltáriszentségi jelenlétével az Isten háza és a mennyország kapuja, a Ti földi, küzdelmes és örömteljes vándorlástok elkerülhetetlen állomása és iránymutatója.

Ünnepeljétek meg az ötvenedik évfordulót az elődök iránti hálával, Isten és hitünk szépségéből fakadó örömmel, és földi nehézségektől lebírhatatlan reménnyel! Virágoztassátok föl egyházközségteket, hogy örök érvényű szellemi örökséget hagyhassatok utódaitokra. Ehhez segítsen Benneteket, a lelkipásztorotokat és híveket, a mi drága Urunk, Jézus Krisztus!

Együtt leszek Veletek az imádságban és az ünneplés örömében. Szeretettel küldöm Mindnyájatoknak áldásomat.

Kelt Bécsben, 1975. május 5-én

Mindszenty József bíboros"

Egy nappal később, hogy az üzenet megíródott, a hercegprímás már Isten színe előtt állt a világ legárvább népének sóhajával. Így különleges tartalmat és mélységet jelentenek a szavak. Messze túlszárnyalva a detroiti templom és híveinek körén, mindegyikünknek megszívlelendő útmutatást ad.

Csorba atya vezetésével ünnepelte meg Detroit magyarsága, felekezeti különbség nélkül, a Szent Kereszt-templom építésének ötvenedik évfordulóját. A jubileumi készülődés során, 1975. augusztus 17-én a Szent Istvánról való megemlékezés keretében, a tíz órai magyar szentmisén leleplezték Mindszenty József bíboros hercegprímás bronz emléktábláját, melyet Krucsil János készített. A templom előcsarnokában helyezték el márványkeretben. Annak emlékére állították, hogy Mindszenty bíboros két ízben, 1947. július 2-án és 1974. május 23-án meglátogatta a Szent Kereszt magyar templomot.

Az ünnepi eseményen 600 hivő tett tanúságot arról, hogy a mérföldkövek sziklaalapba vannak beágyazva, a hagyományok tevékenyébe; és a templomépítő elődök porai támasztják, erősítik a köveket. Csorba atya így emlékezett meg temploma évfordulójának jelentőségéről:

"Templomunk a Szent Kereszt felmagasztalása szent titkának van szentelve, amely a keresztény erények megszerzésének küzdelmére szólít, s egyben a megváltó és megszentelő kegyelem győzelmével bátorít bennünket.

Most, amikor templomunk ötvenedik évfordulóját ünnepeljük, a hála és imádás először a kereszten értünk vérét ontott Krisztushoz száll. Aki hittel és a jövőben bízó erős reménnyel áldotta meg templomépítő atyáinkat. A templomépítő magyarok hittek a gondviselő Isten segítségében, és bizalomteljes reménnyel helyezték életük alkotó művének legszebb csodáját, templomukat, Isten örök dicsőségének szolgálatára. Meg voltak győződve, hogy az emberi életben csak az maradandó, amit Isten dicsőségére és lelkük megszentelése érdekében tesznek. Milyenek voltak a detroiti templomépítő magyarok? A hatalmas és gyönyörű Szent Kereszt magyar templom puszta létével is, évszázadokig bizonyító erővel fogja hirdetni, hogy Szent István keresztény szellemének méltó örökösei voltak, akik áldozatot tudtak hozni Istenért, Egyházért és magyarságuk megőrzéséért.

Az aranyjubileum ünneplésére csak akkor válunk méltókká, ha a mi keresztény életünkben is az Isten foglalja el az első helyet, és atyáink és anyáink áldozatos szeretetével és hűségével vesszük körül templomunkat. A mi kegyelmi életünkben is a Szent Kereszt magyar templom legyen az a szentély, ahol a legközelebb érezzük magunkat az Úr Jézushoz és a Magyarok Nagyasszonyához. Tegyünk meg mindent annak érdekében, hogy gyermekeink és unokáink is öntudattal és jogos örökösként vegyék birtokukba az atyáink nagy hitével, áldozatával és szeretetével épített magyar templomot."

1976. augusztus 21-én dr. Lékai László, Magyarország új bíboros prímása látogatta meg a Szent Kereszt Egyházközséget, és ünnepélyes szentmisét mondott Szent István tiszteletére, utána pedig ő nyitotta meg az egyházközség Szent István-búcsúját is.

AZ EAST CHICAGÓ-I (INDIANA ÁLLAM) SZENTHÁROMSÁG-TEMPLOM

East Chicago Chicago elővárosa, de nem Illinois, hanem Indiana államhoz tartozik. Már az 1890-es évek óta sok magyar települt ide, úgyhogy az 1900-as évek elején a lakosságnak mintegy 10%-a magyar anyanyelvű volt. Vezető szerepet játszottak a politikai életben is, adván a városnak magyar polgármestert, rendőrfőnököt és más közhivatalnokot is.

A magyar katolikus templomot a Szentháromság tiszteletére szentelték. 1956 decemberében így írt róla a Katolikus Magyarok Vasárnapja:

"Üdvözöljük az 50 éves kelet-chicagói Szentháromság Egyházközséget. A kelet-chicagói Szentháromság Egyházközség most ülte meg fennállásának félévszázados évfordulóját. Az aranyjubiláns chicagóiak büszkén tekinthetnek az elmúlt ötven esztendő nagyszerű munkájára. Amikor a magyar haza hősi harcát vívja az elrabolt szabadságért, és minden jó magyar aggódásban és keserűségében is az új és szebb Magyarországért hozott áldozatnak tartja a vértanúk életáldozatát, rá kell mutatni arra, hogy az új és szebb Magyarország alapozásának a terve csak az lehet, ami a félévszázados fennállásukat ünneplő magyar végvárak alapozása volt: a kereszt. Ezt a tanulságot kell kiemelni a chicagói egyházközség jubileumáról.

Az egyházközséget 21 esztendőn keresztül a szép jubileumhoz Father Sipos D. József plébános vezette. Köszöntésünk szálljon feléje is! A mai nehéz időkben a vezetésnek csak egy formája bizonyult időt állónak, helyesnek és megfelelőnek: a jó pásztor őrködő és védelmező irányítása. A jubileum ünnepe is ezt igazolja.

A jubileumi szentbeszédet Leo Pursely püspök atyánk mondotta. A banketten a beszámolót az 50 évről Tenkely János, az egyházközség alapító tagja, ismert magyar vezető férfiú."

A jelenlegi plébános Skerl Alfonz.

AZ ELIZABETHTOWNI [DELCÓI] (NORTH CAROLINA ÁLLAM) SZENT ERZSÉBET-TEMPLOM

Kenessey Antal írása nyomán

Aránylag kevés számú magyar telepedett le North Carolina államban. Azok is szétszórtan élnek, és a legtöbbjük — a korai bevándorlók leszármazottja — nem is tudja, hogy Magyarország melyik részéből kerültek Amerikába az ősei. Több magyar nevű ember van, aki egyáltalán nem is tud róla, hogy elődei magyarok voltak. A régen kivándorolt magyarok jó földet kerestek, és North Carolinában találtak is. De az itt lakó indiánok ragaszkodtak vadászterületeikhez. Ezt a gordiusi csomót oldotta meg a Transylvania Land Company, amely — egy kivételével — magyarokból tevődött össze. Ez a társaság megegyezett az indiánokkal, akik azután békésen átengedtek területeket földművelés céljára. A társaság munkája nagy területre terjedt ki, amelyen öt állam alakult. Tehát nyugodtan állíthatjuk, hogy az Egyesült Államok déli, kitűnő termőfölddel rendelkező államaiban a földművelést magyar akarat indította el. Megemlítem még azt, hogy az iparosodás sem történt meg magyar kezdeményezés nélkül. Az 1848—49-es szabadságharc után egy ide vándorolt magyar textilüzemet létesített, amely csakhamar gyárrá fejlődött, és azt az alapító nevéről "Vass"-nak nevezték a köréje épült várossal együtt. A gyár ma is megvan, az alapító a fővárosi temetőben pihen.

1954-ben levelet kaptam Thomas A. Williams atyától, amelyben közölte, hogy püspöke rendeletére a Columbia-Plymouth és Williamston városokban tartott misszióját megszüntette, és Elisabethtown plébániáját vette át, de még két másik templomban is missziós szolgálatot tart. Ezek egyike Delco községben van, amelynek neve Magyarországi Szent Erzsébet, és a templomot magyarok építették. A templom némi javításra szorult, és ezért beszélt azzal az öreg magyarral, aki annak idején az építést vezette, de ő egyedülálló, nagyon öreg, dolgozni már nem tudó ember, aki az anyanyelvét is

elfelejtette. Küldtem az atyának egy tízdolláros csekket, azzal, hogy ezt mutassa meg az ottani katolikusoknak, és valószínűleg azok is hozzájárulnak a javítások költségeihez. Megírtam az atyának, hogy nagyon megörültem a régebbi magyarok által épített templom létezésének, és ha tehetem, később is gondolok rá, és ha lesz időm, el is megyek Delcóba, megnézni a templomot és az öreg magyart. Valóban: el is mentem kétszer, és felkerestem az akkor már 86 éves Kranyák András. A fából épített, csonka tornyú templom külseje nagyon ötletesen sok munkával elkészített, különleges alakú zsindellyel volt befedve. Belül, az oltártól jobbra, a főhelyen volt Szent Erzsébet kis szobra, amelyet a templomépítő magyarok Chicagóból hozattak. A templomot 1915-ben szentelték fel, és az építésben részt vett családok kívánságára Magyarországi Szent Erzsébetnek ajánlották. Az épületet Kranyák tervezte, és ő vezette az építési munkákat. Segítségére hat, az időben ott lakó magyar család volt, akik közül az egyik protestáns volt. De ők is a katolikusokhoz hasonlóan vettek részt az építésben, és odajártak templomba is a többi magyarral és odavaló őslakóval együtt.

— A templom felszentelése után született meg a második kislányom — mondta Kranyák, a templomépítő. — A kislány megszületett, de a feleségem gyermekágyi lázban meghalt. Ezt a reám mért súlyos csapást igen nehéz volt elviselnem.

— Hol vannak a leányai? — kérdeztem.

— Elköltöztek, amikor férjhez mentek — felelte.

— Azt látom — mondtam a gyéren bútorozott lakásban körülnézve. — Magát meg itthagyták egyedül, öreg korára.

— Hiszen el akartak vinni, de én nem mentem, mert itt akarok elporladni az én jó feleségem mellett. Öreg ember vagyok, és igen jó szomszédjaim vannak, sokszor megnéznek, és hoznak, amire szükségem van.

— A házban, látom, egyedül van. A földjét bérbe adta?

— Igen, elég jó bért kapok érte. A rádió is béreli tőlem annak a toronynak a területét — mutatott ki egy magas vastoronyra.

— A leányai sem beszélnek magyarul? — kérdeztem tovább.

— Nem, mert azok angol iskolába jártak, és nem volt magyar papunk sem, így mindig csak angolul beszéltünk, mert időközben az ittlakó magyarok közül is ki meghalt, ki pedig, főleg a fiatalok, elköltöztek, és itt csak magunk maradtunk magyarok.

Megilletődve búcsúztam el Delco község egyetlen magyarjától, akinek már nem volt hátra sok ideje ahhoz, hogy a másvilágon viszontlássa sírig hűen szeretett kedves feleségét, gyermekei anyját, akihez fogható nem volt nemcsak Szabolcs megyében — ahol ők születtek —, hanem sehol a világon.

Záradék a Delco községben 1964 évben lebontott Szent Erzsébet-templom történetéhez:

Ez a kis írás több évvel ezelőtt íródott, és az íróasztalom fiókjában pihent. Amikor értesültem, hogy valaki készül megírni a magyar hívek által létesített templomok történetét, elővettem. Az az érzésem támadt: talán jó lenne még egyszer megnézni ezt a tőlünk elég távolra eső kis templomot, vajon milyen állapotban van most?

A gondolatot tett követte, és fiammal együtt elmentünk Delcóba. A templomot azonban nem találtuk, helyét bokrok és fák takarták. Felkerestünk egy közelben lakó lengyel-skót katolikus családot, akik elmondták, hogy Kranyák András már évekkel előbb meghalt. Ő volt az utolsó, akit a templomból temettek, mert utána hamarosan, a püspök rendeletére, lebontották az épületet. A bontás azonban úgy történt, hogy a benne lévő tárgyakat nem hordták ki. Amikor ezért a vandál bontásnál jelenlevő hívek szót emeltek, a bontást vezető pallér azt mondta: mindenki vihet haza, amit akar. A tájékoztatót adó család kihúzta Szent Erzsébet szobrát a törmelékből — bár a bontás alatt megsérült —, és hűségesen őrizte, amíg mi meg nem jelentünk. Szerintük, mint magyarok, mi vagyunk illetékesek a szobor sorsát intézni. . . És átadták a szobrot.

A katolikusok most Delcóból egy szomszéd község templomába járnak misére, de közöttük nincs már magyar.

(Kenessey Antal és fia — nem sajnálván a hosszú út fáradságát — elvitte Szent Erzsébet szobrát a youngstowni magyar ferences atyák zárdájába, hogy jó helyen legyen megőrizve a régen elporladt magyarok egykori templomának megmentett emléke.)

AZ ELYRIAI (OHIO ÁLLAM) JÉZUS SZENT SZÍVE-TEMPLOM

Magyar családok, akik már a század elején úgy érezték, hogy Cleveland túl lármás, kihúzódtak a környékbeli kisebb településekbe, így Elyriába is. Lassan oly számosak lettek, hogy saját templomot alapítottak; így született meg a Jézus Szent Szíve-templom a katolikus hivők, és egy másik templom a reformátusok számára. Mint sok más helyen, úgy ezen a kellemes, kedves vidéken is, az idő múlásával a magyarság lassan beolvadt a környezetbe, és ennek áldozatává vált a magyar templom is. A Vasárnap hasábjairól keltjük életre a szendergő templom múltját. Az 1959. május 24-én megjelent számban olvashatjuk:

"Harminchét esztendővel ezelőtt a nagy magyar település, Cleveland közelében, Elyriában, nyolc lelkes magyar ember megalapította a Jézus Szent Szíve Egyházközséget. Tudták, hogy kemény munkára vállalkoztak, a magyarság maradandó, krisztusi erődítményét építik. De nem rettentek vissza a fáradságtól, önfeláldozástól, hét év múlva állott a templom. A Vasárnap együtt ünnepel és örvend a harmincéves fennállását jubiláló elyriai Jézus Szent Szíve Egyházközség tagjaival."

Az egyházközség pásztorai között volt Zékány Tihamér atya, aki 1941-től haláláig szolgálta az Urat és híveit Elyriában; majd Bartkó Alajos atyát nevezte ki a püspök úr, és az ő vezetése alatt érte meg a harmincadik évfordulót a Jézus Szent Szíve-templom.

Bartkó atyát Viglás Gyula atya követte.

Sajnos, későbbi jubileumról nincs beszámoló. A templomnak nincsen magyar papja többé.

A FAIRFIELDI (CONNECTICUT ÁLLAM) SZENT IMRE-TEMPLOM

Az első világháború után, a húszas és harmincas évek között, egyre több magyar költözött Fairfieldre. A bridgeporti és környéki magyarság római katolikus híveinek lelki gondozását a bridgeporti Szent István-templom látta el. A "West Enden" lévő Szent István-templom meglehetős távolságot jelentett a Fairfielden lakó híveknek. Másrészt lelkipásztoruknak, Csernitzky Istvánnak is egyre nehezebb lett a szétszórtan élő fairfieldi magyarok lelki gondozása. Azért készséggel közvetítette hívei kérését John Nilan hartfordi püspökhöz, hogy a fairfieldi magyarok részére új egyházközség alapítását engedélyezze. Kérésük kedvező fogadtatásban részesült. Nyomban két erőteljes egyesületben tömörültek. Az újjászervezett Férfi és Női Kör lelkes munkával fogott hozzá azon anyagi feltételek előteremtéséhez, mellyel egy új templom és plébánia telkét megvásárolhatják.

1932. január 1-évl a hartfordi püspökség új plébániát alapított Fairfielden, és első plébánosává Bíró Benedek ferences atyát nevezte ki.

Csernitzky atya 1931 karácsonyán búcsúztatta fairfieldi híveit a Szent István-templom szószékéről; ugyanakkor Bíró atya bejelentette, hogy újévkor már Fairfielden fog misézni. Karácsony másodnapján volt az első közgyűlés, amelyen elhatározták, hogy a mai plébániaépület helyén álló klubházat kápolnává alakítják át. Vállalkozás, közös munka és áldozatkészség, leírhatatlan lelkesedés az, amivel megkezdték a munkát. Újév napjára elkészült az ideiglenes kápolna, és a hívek összegyűltek benne az első szentmisére.

Bíró atya saját kezűleg jegyezte le az alábbiakat erről a napról: "1932. január 1. Első szentmisénket ezen a napon mondottam el kicsi, ideiglenes templomkánkban. Semmi hivatalos hirdetést nem tettem ezen a napon, hogy a lelkesedés és ünnepi hangulat örömét ne rontsam. Istennek mondottunk hálát, hogy meg engedte érnünk a Fairfieldi Szent Imre Róm. Kat. Egyházközség megalapítását. Ide jegyzem, hogy a két szentmisén a templom zsúfolásig megtelt.

Összesen 547 személyt olvastak meg. A lelkesedés szinte határtalan volt."

Az új Szent Imre Róm. Kat. Egyházközségben szorgos munka kezdődött. Egymás után alakultak a régi egyházi szervek: Oltáregylet, Rózsafüzér Társulat, Szent Név Társulat a férfiak részére. Az ifjúságot a cserkészet fogta össze, és két csoportban megalakult a Mária-kongregáció. Ezek az egyletek alkották az egyházközség gerincét, s ezekből kerültek ki ifjabb és idősebb munkaerők, a plébános szervező és építő munkatársai.

Természetesen a szerény és ideiglenes kápolna kicsinek bizonyult. Hamarosan felvetődött az új templom építésének terve.

1932 február végére már készen voltak az új templom tervei. 1932 húsvét napján megtörtént az ünnepélyes kapavágás a templomhelyen.

Az első ideiglenes kis kápolna helyett a Hibiscus Streeten egy valamivel nagyobb kápolnát építettek fából, a további szentmisék helyéül. Az események gyorsan, filmszerűen haladtak. A templom és plébániaépület falai emelkedtek; a járókelők fejcsóválva álltak meg a King's Highway-n az építkezés mellett. A legnehezebb időben, a gazdasági élet válságában templomot építeni? Ebbe csak belebukni lehet — mondották.

A munka gyorsan haladt, sok-sok munkás kéz dolgozott. Július 31-én a hartfordi segédpüspök őexcellenciája — fényes ünnepségek között — megáldotta az alapkövet. Bíró atya pedig kifogyhatatlan energiával biztatta jó híveit: "Imádkozzunk ügyünk sikeréért, és dolgozzunk rajta, Isten velünk lesz!"

Novemberre, Szent Imre napjára, készen állt a maga egyszerű szépségében a Szent Imre-templom és plébániaépület. A püspök úr a búcsú napján áldotta meg az épületet. Sokan, és hálatelt szívvel, álltak meg az új templom összeboruló ívei alatt, a művészi márványoltáros szentély előtt. Szorgos mérnöki tervek, az építő lelkiismeretes munkája és Bíró atya művészi érzéke hozta össze ezt a harmonikusan szép templomot.

Érdemes feljegyezni, hogy a templom s plébániaépület 95 274 dollár 15 centbe került. A három, olaszországi márványoltár 4500 dollár, orgona 2250 dollár, a tölgyfapadok és gyóntatószékek 2470 dollárba kerültek. A templom felszereléséből sok minden hiányzott még. De tisztelettel kell adóznunk az alapítóknak, akik a gazdasági válság mélyén befejezett templomot építették az Úrnak. Az egyházközség abban az időben alig állt 80—100 családból. Mit dolgoztak, és mennyit áldoztak saját verejtékes keresetükből, egy emberként, kivétel nélkül, azt alig lehetne leírni és vázolni.

Az építést követő év elszámolásaiból kiolvashatjuk, hogy 84

ezer dollár adóssággal kellett megbirkóznia ennek a kicsiny közösségnek. De kitartással és szívóssággal átvészelték a nehéz időket. A húsz évre vállalt adósságot hamarább kifizették, mint sokan gondolták volna.

Ünnepe volt az egyházközségnek 1946 "Labor Day" napján, mikor adósságlevelét elégette.

Bíró Benedek atya bölcsessége pihenést is adott a híveknek. De az egyházközség rohamosan fejlődött; négy misén megtelt a templom hívekkel, és egyre több gyermek igényelte a hitoktatást. 1951-ben elérkezett az ideje, hogy hitoktatás céljaira kis iskolát építsen, és nővéreket telepítsen le Fairfielden. Az Isteni Szeretet Leányai ott voltak mellettük a Szent Imre-templom alapításának első percétől. A Szent István-iskola nővérei évről évre kijártak Fairfieldre hitoktatásra. Nyári magyar iskolában, színdarabok rendezésével nevelték az ifjúságot. Az egyházközség hívei boldogan fogadták az Isteni Szeretet Leányait, most már saját zárdájukba és otthonukba, a Halley Avenue-n átalakított, két családnak épült házba. A zárdaépítéssel egyidejűleg kéttantermes iskola is épült, párhuzamosan a zárdával, a Kenwood Avenue-n, kizárólag hitoktatás céljaira. 1951. november 11-én szentelte fel a püspök úr, az őszi bérmálás alkalmával. A zárda és az iskola 82 ezer dollárba került, de az egyházközség életképességének bizonyítéka, hogy azt az 50 ezer dolláros adósságot, mely az építkezés után maradt, két és fél év alatt letörlesztette.

Alig fejezte be Bíró atya immár második építkezését, amikor a jó Isten 1952. január 17-én — rövid betegség után — magához szólította. Hívei nagy részvéttel temették el. Benne lelkiatyjukat és alapító lelkipásztorukat vesztették el. Emlékét hirdeti a templom előtt álló Szent Ferenc-szobor, mely Olaszországban készült, és Romanelli szobrászművész alkotása. Bíró Benedek atya húsz éven keresztül volt pásztora a Szent Imre-templomnak. Hangja és szava a fairfieldi plébánia határán túl is — a Katolikus Magyarok Vasárnapján keresztül, melynek főszerkesztője volt — oktatta és mozgatta messze vidékek magyarjait.

Bíró atya utóda Deésy Ipoly ferences atya lett.

A híveket, katolikus szülőket élénken foglalkoztatta az egyházközségi iskola gondolata. A templom iskola nélkül: egyházközség gyökér nélkül. A templom mellett az iskola neveli jó polgároknak és jó katolikusoknak az ifjúságot. A Női Kör, az édesanyák és katolikus nők egyesülete tartotta ébren ezt a gondolatot. Az ő érdemük és kezdeményezésük, hogy ma iskolája van a Szent Imre Egyházközségnek.

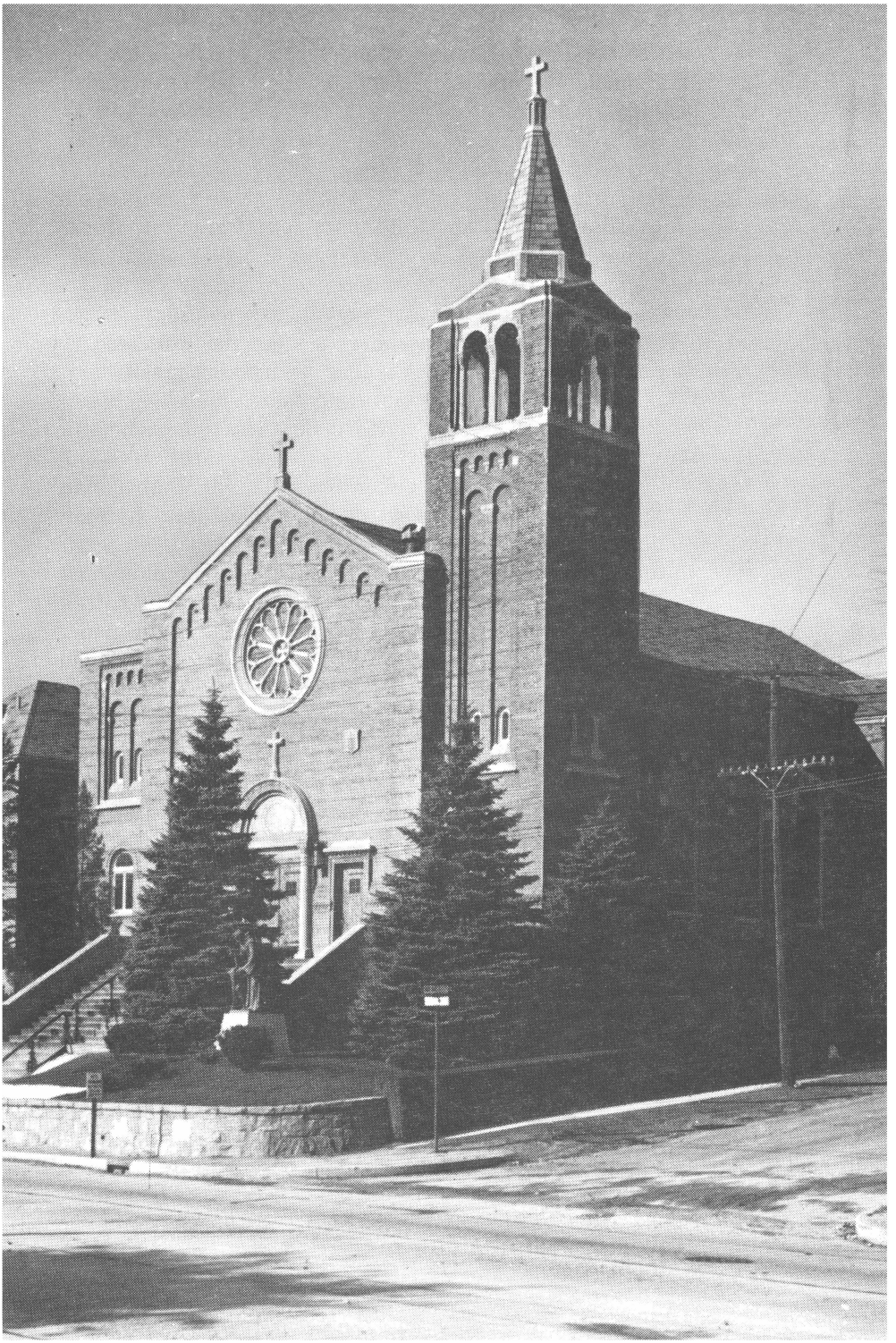

1954 szeptemberében a püspök engedélyezte az iskola első és második osztályának megnyitását, a meglévő két iskolateremben. Az épület hamarosan kicsinek bizonyult. Égető problémává vált az iskola kibővítése... 1955. augusztus 29-én Lawrence Shehan püspök atya megejtette az első kapavágást. 1956. október 7-én pedig ünnepélyes keretek között megáldotta az új épületet. Van benne nyolc tanterem, színpaddal ellátott torna- és díszterem, könyvtár, irodahelyiség, tanító nővérek szobája és egészségügyi szoba. A világos, nagy ablakok napossá, egészségessé és derűssé teszik.

Az 1956-os októberi tragédia, mely ugyancsak megrázta a magyar történelem fáját, sok magyart sodort a plébánia területére. A magyar szó élete meghosszabbodott ezzel az egyházközségben.

Az első huszonöt év mérlege így állítható össze:

1932-ben 23 keresztelés volt, 1957-ben 60. Az egyházközséget 80 család alapította, 1957-ben 600 volt a családok száma. 1957-ből 20000 szentáldozást jegyez fel az évkönyv. A II. világháborúban 356 egyházközségi tag szolgálta az országot, közülük hárman haltak hősi halált. Tarnóczy Mária az egyházközségi orgonista, már húsz évet töltött el e nemes hivatalban Szent Imre templomának első jubileumán. Az egyházközség tagjai közül ketten választották a papi hivatást, a harmadik szeminarista volt 1957-ben, egy pedig testvér lett a ferences rendben. Öt kedves nővért is adott Fairfield magyar temploma az Egyháznak.

A kedves nővérek eddigi zárdája alkalmatlannak bizonyult, és az iskola játszóterét is elfoglalta, azért szükségessé vált új zárda építése. A hívek nem idegenkedtek ettől a gondolattól, és lelkipásztoraik (Deésy és Idrányi atyák) megindították a gyűjtést, amely 74 ezer dollár megajánlásával végződött. Ezzel a pénzzel már hozzá lehetett volna kezdeni az építéshez, de közbejött a két lelkiatya áthelyezése Youngstownba (Ohio állam). Az új lelkipásztor, Szőcs Dénes és segédlelkésze, Horváth István atyák, az építés ügyét magukévá tették, és 1962-ben a Bíró Street sarkán, az erre a célra megvett telken, az iskolával szemben, hozzákezdtek az új zárda építéséhez. A következő évben a kedves nővérek már beköltözködhettek szép, új otthonukba, melyet a püspök atya május 10-én a bérmálás alkalmával felszentelt. A zárdát nyolc nővér részére építették.

A következő évek tele voltak munkával és fejlődéssel. A tragikus vég, mellyel a bridgeporti Szent István-templom ködbe veszett, újabb erősödést hozott Szent Imre templomának. (Ki hitte volna 1932-ben, hogy a "leányegyház", mely akkor csak egy ágacskának számított, mely elszakadt a fától, s gyökeret eresztett, hatalmassá nő, és nála találnak menedéket az elárvult, istenkereső magyarok.)

SAINT EMERY'S
R.C.
PAROCHIAL SCHOOL
NO
PARKING
THIS
SIDE

A legutolsó adósságlevél elégetése alkalmából Szőcs Dénes atya így foglalta össze a Szent Imre Egyházközség múltját és jelenét:

"Most elmondhatjuk, hogy a tűz lángja mellett ünnepel a Szent Imre-templom híveinek serege, az adósságlevél elégetésének lángfényében, éspedig már negyedik alkalommal a negyvenhárom év alatt. 1932-ben a jól végzett munka örömével vett részt az egyházközség minden tagja az új templom felszentelésén, és diadalmenetben kísérte az új plébániára az első lelkipásztort, fr. Bírót. 1951-ben boldogan szemlélte a felépített két tantermes iskola és a kis konvent felszentelését. 1956-ban a kibővített nagy iskola termeibe bevonulhatott a gyermeksereg, és végül 1963-ban új és modern konvent felszentelésével a tisztelendő nővérek szép otthonra találtak. Ez a négy nagy építési teljesítmény fényes bizonyítéka annak, hogy a hívek mennyire szeretik az Istent, hogy hajlékot építettek neki, mily nagy a szeretetük a lelkiatyák iránt, hogy otthont biztosítottak a részükre, nagyra értékelik a tisztelendő nővérek tanítását és nevelését, és szívükön viselik a gyermekek iskoláztatását és vallásos nevelését. De nemcsak építettek, hanem fenntartották, adósságait fizették adakozással, és a társulatok fáradhatatlan munkájával összegyűjtött dollárokkal.

Amilyen nagy volt a lelkesedés a tervbe vett építéskor, épp oly nagy volt az öröm minden egyes adósságlevél elégetésekor. Ma égetjük el az utolsó adósságlevelet, és ezzel az iskola már nem a bank, hanem a mi tulajdonunk lett.

Érdemes megemlíteni, hogy a templomunk a kamattal együtt 103 ezer dollárba került. A kis iskola a régi konventtel 85 ezerbe. Az új konvent 135 ezerbe, és a kibővített nagy iskola 344 ezerbe került. Az összes építmény 563 ezer, vagyis félmilliónál többe került. Tehát ma, 43 év után, elmondhatjuk, hogy hála Istennek és a híveknek."

A ferencesek római elöljáróinak döntése alapján 1976 nyarán Szőcs atyát az erdélyi tartomány provinciálisává nevezték ki, és Youngstownba került.

Utána dr. Mészáros György atya és Németh Róbert atya — aki fairfieldi születésű — lett a lelki gondviselője a Szent Imre Egyházközség híveinek. 1977-ben Szőcs Dénes provinciális visszatért Fairfieldre, és Németh Róbert plébánosnak segít. Dr. Mészáros György a youngstowni zárda főnöke lett.

A FAIRPORT HARBOR-I (OHIO ÁLLAM) PÁDUAI SZENT ANTAL-TEMPLOM

A magyarság gyökerei visszanyúlnak az 1880-as évekbe ebben az ohiói közösségben is. 1888-ból írott emlékek vannak eleink működéséről, és arról, hogy azokban az időkben a kikötőmunkások között is voltak magyarok. A későbbiekben is fel-felbukkantak magyar nevek, részt vettek a város igazgatásában, ami arra mutat, hogy sokan állandóan megtelepültek, és nemcsak átmeneti állomásnak tekintették az Erie-tónak ezt az ohiói öblét. Bertich Mihály városi tanácsos volt 1910-ben, azóta is a választások során gyakran szerepelnek magyar nevek a pártlistákon és a hivatalokban.

Már a korai időkben szervezkedések voltak a magyarság kulturális és anyagi szolgálatában, így a Szent István római és görög katolikus betegsegélyző egylet, a Lorántffy Zsuzsanna női egylet. A katolikusok Páduai Szent Antalnak ajánlották templomukat. Hosszú időn át Demkó Zoltán atya vezette ott a népet. Viglás Gyula után tizenhat esztendőn át Olejnyik György atya.

1975. április 13-án a Katolikus Magyarok Vasárnapja közölte velünk a következőket:

"Meghalt ft. Olejnyik J. György atya. Az amerikai magyar katolikusokat nagy veszteség érte: 68 éves korában elhunyt ft. Olejnyik György, a Fairport Harbor-i Páduai Szent Antal magyar egyházközség plébánosa. Március 14-én halt meg a Metropolitan General Hospitalban, a betegek szentségének felvétele után.

Olejnyik atya a 'bakáji' magyarság fia volt, innen származott. 1907. március 26-án született; apja Olejnyik György, anyja Horász Erzsébet volt. Korának katolikus oktatásában részesült, elemi iskoláit a Szent Erzsébet Egyházközség iskolájában, középiskoláit a Cathedral Latin High Schoolban, lelkészi tanulmányait pedig az Our Lady of the Lake Seminaryban végezte. Joseph Schrembs érsek 1933. március 11-én szentelte pappá. A clevelandi egyházmegyében teljesítette be és töltötte el papi életét és szolgálatát. A Szent Erzsébet Egyházközségben, Clevelandben, majd Painesville-ben, Woosterben, Parmában, Lorainben működött. 1959. július 1-én

nevezte ki a püspök a Páduai Szent Antal Egyházközség plébánosává... Az örök világosság fényeskedjék neki!... Gyászoljuk és siratjuk."

A FARRELLI (PENNSYLVANIA ÁLLAM) SZENTHÁROMSÁG-TEMPLOM

A Kárpát-medencei népek elég későn, csak az 1890-es évek végén érkeztek meg a Shenango-völgybe, ahogy a vidéket nevezik. Akkoriban kezdődött meg itt az acélgyártás. Az első két magyar, Berke János és Papp Mihály, 1895-ben került a gyorsan fejlődő településre.

A farrelli Szentháromság Egyházközség történetét így foglalták össze az ötvenedik évfordulón, 1962-ben:

"Az elődök egyházközség-alapítási első kísérletezése 55 évvel ezelőtt történt. Püspöki engedélyük is volt templomépítésre. Tervüket azonban nem tudták megvalósítani, mert nem kaptak lelkipásztort. Az erie-i püspök pedig időközben az engedélyt visszavonta, mert a Szent Erzsébet-templom építését a szomszédságban megkezdték. A sikertelen kezdet azonban nem törte meg a farrelli magyar katolikusok lelkesedését. Addig buzgólkodtak, míg minden szükséges feltétel együtt volt."

1911. szeptember 4-én alakult meg a farrelli Szentháromság magyar hitközség, Fojtán József plébános vezetésével, mintegy ötven család részvételével. Az akkori alapító tagokból csak öten érték meg az ötvenéves évfordulót: Józsa Viktor, Kozma Károly, Paulitz János, Szalay István és Smegál András.

Ideiglenesen a Szent József-templomban voltak a szentmisék a magyar hívek részére, a plébános pedig az Orchard Streeten megvett házban lakott. Azonban már 1912. április 24-én a Fruit Avenue-n négy telket vettek mag az úttörő elődök, hogy ott templomot építsenek. Az első fatemplom építését 1912-ben fejezték be. Az építés 4772 dollárba került. Az erie-i püspök 1913. május 8-án szentelte fel a templomot. A hívek boldogok voltak, mert a zsoltárossal énekelhették, hogy hajlékot építettek a Magasságbelinek. Az öröm azonban sokszor ürömmé válik a földi életben. A templomépítő magyarok örömét is megkeserítette az adósság törlesztésének nyomasztó gondja. A nincstelenség volt az a gát, amin megtört minden jóakarat. Fojtán atya is elhagyta a plébániát 1916 szeptember végén.

Utóda, Csizmadia Pál, csak egy évig küszködött a bajokkal. 1917 novemberében vette át helyét Bognár Pál. Három évig volt a plébánia élén. Ez alatt az idő alatt tisztázta a plébánia adósságát. A hősi idők emlékeként őrizzük meg azoknak a nevét, akik saját anyagi létük kockáztatásával siettek a templom megmentésére. Saját házukat zálogosították el, hogy a templom ne kerüljön dobra. Másrészről azt is bizonyítja ez, hogy mennyire bíztak a hívek egymásban és a jó ügy diadalában. Nevük a következő: Karing Pál, Kuti Tamás, Palkó György és Rehus József.

Major Dezső 1919 szeptemberében váltotta fel a távozó Bognár Pált. Hosszú ideig volt farrelli plébános. Beiktatásával a plébánia is fejlődésnek, virágzásnak indult. A fiatal magyar hitközség is átesett a gyerekbetegségeken. Nincstelenség, a plébánosok gyakori váltakozása nagyon próbára tette erejét, életrevalóságát; de a hit, az élniakarás meg az Isten kegyelme átsegítette a nehézségeken.

Az idők változására mi sem jellemzőbb, mint az, hogy 1924-ben az új paplak építése 7600 dollárba, majdnem a duplájába került, mint a templomé, és ennek a kifizetése nem okozott különös gondot az egyházközségnek.

A legrégibb templomi egylet, a Rózsafüzér Társulat is 1924 szeptemberéig viszi vissza történetét, és azóta állandóan működik, jelenleg a Jézus Szíve Társulattal karöltve. Ez utóbbi 1927. január 2-án alakult meg, hogy Jézus Szent Szívének tisztelete elmélyüljön a családokban. Major atya plébánossága idején szerez magának az egyházközség temetőt (1930). Szinte önként, maguktól hozták létre a hitközség asszonyai a Nőegyletet 1931 januárjában, ami hatéves működése alatt igen sokat áldozott a templom és parókia fenntartására; főként pedig a temető árának kifizetésére. 1932-ben alakult meg az Ifjúsági Kör. Célja a hitközség fiatalságának összetartása művelődés és szórakozás révén. Az élet mai rohanó üteme és szétszóró folyamata mellett a mostani fiatalok el sem tudják képzelni az akkori összejövetelek érdekességét, sokszínűségét és örömét. Nemcsak maguknak, de plébániájuknak is igyekeztek elismerést szerezni.

Major atya tizenhat évig volt munkása az Úr farrelli szőlőjének. De nemcsak a plébánia történelmébe írta be nevét, hanem a hívek szívébe is, akik ma is imádkoznak érte. 1935. április 11-én pihent meg hívei között a temetőben. Utána — András Jeromos személyében — ferencesek vették át a hitközség lelki gondozását. Jeromos atya bevallott célja a hitélet elmélyítése. Az Oltáregyletet 1935. december 15-én, fél évvel később pedig a ministránsokat szervezi meg.

A huszonöt éves jubileum alkalmával megpendítette — mint a

hitközség fejlődésének legfontosabb biztosítékát — az iskolaépítést. Ezzel a gondolattal ismételten foglalkozott. Az idő neki adott igazat, és nem azoknak, akik ellene voltak. Kár, hogy megállt a gondolatnál, hogy nem harcolt érte. 1937-ben alakult először az egyházközség cserkészcsapata. Ebben az évben március 21-én jött létre a Szent Név Társulat. Május 23-án volt az első nyilvános hangversenye a Jeromos atya által szervezett énekkarnak, amely később is sikeresen szerepelt az ő lelkes vezetésével.

Június 12-én Shvoy Lajos székesfehérvári püspököt látta vendégül a plébánia.

1940-ben alakult a Mária Lányok Társulata.

1943-ban tette le fogadalmát Redempta nővér, az egyetlen hivatás az egyházközségtől. Minden évben megünnepelték a hívek Szent István király ünnepét.

Az Anyák Klubja azzal a céllal alakult 1952. február 14-én, hogy egyrészt a fiatal mamákat összetartsa, másrészt pedig, hogy iskolaköteles gyermekeik szükségleteiről gondoskodjék, és ezáltal az egyházközség kasszáját tehermentesítse. A cserkészcsapatot Éles András elevenítette fel. Haláláig odaadó, lelkes vezetője volt a fiúknak.

Jeromos atya pihenés nélkül, szívós akarattal végezte kötelességét. Munka közben érte a halál. Énekpróbára indult, hogy a youngstowni Szent István Egyházközség jubileumán szerepeljenek. 1953. október 20-án szólította magához az Úr.

Utódául Szőcs Dénes atyát nevezte ki a püspök. Egy év múlva már örömmel jelentette, hogy emelkedett a templomlátogatók és áldozók száma.

Az 1956. évre két jelentős esemény üti rá a bélyegét. A magyar szabadságharc megrendítően tragikus eseménye, és a templomépítés elhatározása. Az előbbi izzásba hozta a hívekben a magyar érzést és szeretetet: harminc menekült családot vállalt a kicsi egyházközség; az utóbbi pedig a templomépítő ősök nyomdokaiba állította az egyházközség apraját-nagyját. Amire már Jeromos atya is készült tervekkel, pénzgyűjtéssel (31 ezer dollár), az most megvalósult. A főpásztori engedély megérkezése után, 1957. november 25-én volt az első ünnepélyes kapavágás, és ezzel megindult a nagy munka. Az anyagi gondokkal küszködő hívek áldozatosan teljesítették vállalásaikat. 1959 húsvétját már az új templomban ünnepelte a hívek serege. Az öreg templomból a szobrok és az oltárok átkerültek az új templomba. "Nemcsak újítunk, de ragaszkodunk is ahhoz, amit elődeink alkottak, szerettek" — mondták.

Szőcs Dénes atya kitűzött célja volt: új templom építése, és a templomlátogatók számának növelése. Külön-külön is nagy feladat,

de ő mindkettőt sikeresen oldotta meg. Amikor a rendi elöljáróság más beosztást adott neki, 1961. augusztus 28-án Vitéz Baán atya jött Youngstownból Farrellba. Baán atyát az 1956-os magyar forradalom sodorta Amerikába. Huszonegy éves papi múltjából tizenegy év jut a kommunista megszállás idejére, amiből hat évet mint munkás gyárban töltött.

1962 elején kifestette a templomot. A hívek és a társulatok tehetségükhöz mérten igyekeztek részt vállalni a költségekből. Ezen a téren külön kitűnt a Jézus Szíve Társulat. 1963-ban Pustinger Cecília már huszonöt éve működött mint hűséges orgonistája a Szentháromság-templomnak.

Így írnak az aranykönyvben:

"Ötven év nem nagy idő egy plébánia életében. De arra elég, hogy azt próbára tegye. Eleink jól vizsgáztak, jó alapokat raktak. A mi feladatunk, hogy amit megkezdtek, azt folytassuk."

Vitéz Baán atya után Kecskés József atya, majd dr. Mészáros György atya következett, aki a templomot, utóda, Kelemen Konrád atya pedig a plébániát javíttatta ki, és jelenleg is ő a farrelli hívek lelkipásztora.

A FLINTI (MICHIGAN ÁLLAM) SZENT JÓZSEF- (1973-TÓL A LEGMÉLTÓSÁGOSABB OLTÁRISZENTSÉG-)TEMPLOM

Flint egyike a legfiatalabb központoknak. 1910 előtt talán ha néhány magyar lakott ebben a michigani városban. Az autóipar fejlődése tette fontossá ezt a helységet. Amikor az autók tömeges gyártása megindult, magyarok is költöztek Flintbe, hogy a munkából és jó megélhetésből részt kapjanak. A régiek nem idegenkedtek az újonnan jöttektől; még utcát is neveztek el kiváló magyarokról, akik a város vezetésében is helyet kaptak. Papp Kálmán tanácsos, Szalay Emil, akinek nevét otthon is ismerték, ugyancsak flinti lakos volt; ő fontos szerepet játszott az "Igazságot Magyarországnak!" óceánrepülés megszervezésében.

A templom és az egyházközség történetét az aranyjubileumi könyvből Thun Albin plébános írása nyomán foglaljuk össze:

"1917 augusztusában a Leith Streeten a Fairview iskola egyik termében összegyűltek a detroiti Szent József Betegsegélyző Egylet flinti csoportjának tagjai, akiknek lelkében élt az a gondolat, hogy templomot szeretnének építeni, ahol magyarul tudnak imádkozni és énekelni. Ezen az első gyűlésen Father Klenner Hubert, a detroiti magyar templom plébánosa elnökölt. Megválasztották az első tisztviselőket. A világi elnök Danila János lett. Az első gondolat az volt, hogy a templomot a római és görög katolikusok közösen építik; de tudni kellett, hogy mennyien vannak, képesek lesznek-e a terv megvalósítására? Ezért tíztagú bizottságot neveztek ki a magyarok összeírására.

A munka elindult. A lelkesedés nagy volt. A magyar szívek megnyíltak. Még az év lezárta előtt egy és fél ezer dollár gyűlt össze a még csak a reményekben létező első magyar plébánia kasszájába. De mintha a jó Isten próbára akarta volna tenni ezeknek a jó embereknek lelkesedését, Amerika belépett a háborúba. Mindenki az otthoniakért aggódott. A gyűjtést a templomra abba kellett hagyni, várva, hogy a világ helyzete jobbra forduljon."

Két év telt el, míg a munka újra megindult. 1920 tavaszán

Bodnár atya jött el — Lackawannából (New York állam) — a flinti magyarokhoz nagyböjti missziót tartani a lengyelek Mindenszentek-templomában. A szép szentbeszédek, a magyar ének, újra mozgásba hozták a magyar szíveket. A misszió után a hívek a Kovács Hallban gyűltek össze megbeszélésre, és elhatározták, hogy a magyar hitközség megalapítását kérni fogják a detroiti püspöktől. Háromtagú küldöttség ment Detroitba; Danila János, Kremple János és Barcs Ede. A püspök úr a tervet jóváhagyta, és örömmel adott engedélyt a magyar plébánia megalapítására. Ezután Rickert atya, a detroiti magyar templom plébánosa, aki gyakori vendég volt Flinten, segített a híveknek az új egyházközség megszervezésében.

A magyar templom gondolata a Szent József Egylet tagjai között vetődött fel először, ezért a hívek elhatározták, hogy az új templomot Szent József oltalmába helyezik, és az ő segítségét kérik tervük megvalósításához.

Mikor már az engedély megvolt, el kellett határozni, hogy hová építsék az új templomot. Az idősebb hívek még ma is sokszor emlegetik, hogy milyen szép volt valamikor a St. John Street és környéke. Legnagyobb részben magyar, lengyel és tót bevándorlók építették fel itt otthonaikat. Minden tetszetős és tiszta volt. Ebben a szép, otthonias környezetben szerették volna felépíteni a magyarok a templomukat. Meg is vették a Hickory és Easy Street között fekvő hét üres telket.

Az új egyházközség hamarosan megkapta első papját. A püspök 1921 augusztusában Nagy Dezsőt, a detroiti magyar templom káplánját nevezte ki első plébánosnak. Fiatal pap volt, telve lelkesedéssel. A szentmiséket a Tóth-féle hallban tartották. A plébános is ott lakott egy hátsó szobában, amely egyben iroda és sekrestye is volt. Később a St. John Street 2508. szám alatt lévő házat bérelték ki plébániának.

Nagy Dezső megérkezése után a templom építése hamarosan megindult. Két építész vezetésével a munkát a hívek saját kezükkel végezték. A templom hű utánzata lett a tipikus magyar falusi templomoknak. Gallagher püspök úr az új templomot 1921. december 18-án ünnepélyesen szentelte fel.

A templom építésére fölvett kölcsön a belső berendezés kiadásai, a még ki nem fizetett telek árával körülbelül hatezer dolláros adósságot jelentett a hívek számára. De a jó hívek azzal fejezték ki hálájukat a templomért, hogy két év alatt az adósságot négyezer dollárral csökkentették.

Ebben az időben a hitközség kétszáz magyar családból állott, akikhez még csatlakoztak környékbeli szlávok, olaszok és mexikóiak is. Az egyházközség tagjai legnagyobb részben fiatal házasok vol-

tak. A gyermek Isten áldása volt a családban. Nagy Dezső azon fáradozott, hogy iskolát építsen a magyar gyermekeknek. A rohamosan romló gazdasági helyzet azonban nem engedte tervét megvalósítani. A magyarok lassankint kezdték házaikat eladni, és a város különböző részeiben telepedtek le. A templom környékéről legnagyobb részük elköltözött. Ennek eredményeként a flinti magyarság ma is nagyon szétszórtan él, és azért az iskola építésének gondolata is elaludt.

A fiatal flinti plébános szorgalmas munkájára elöljárói is felfigyeltek. A Szentszék Nagy Dezsőt pápai kamarássá nevezte ki. Munkájának gyümölcsét nem sokáig élvezhette, mert a püspök 1927-ben a detroiti Szent Kereszt-templom plébánosává nevezte ki. Utóda Csáky Antal lett. Csáky atya legnagyobb gondja volt, hogy a még meglévő adósságot kifizesse, és a szétszóródó magyarokat újra összeszedje. Az ő nevéhez fűződik az egyházközség társadalmi egyesületeinek megszervezése, az egyházközségi hall megépítése. Természetes, hogy ez újabb adóssággal terhelte meg a plébániát, de a hívek áldozatossága folytán hamarosan elégették adóslevelüket. Az új hall sok kedves összejövetel emlékét őrzi.

Közben az egyházmegye életében is jelentős változás történt: Flintet az újonnan alapított lansingi püspökséghez csatolták.

Annak ellenére, hogy Csáky atya mindent megtett a magyarok összetartására, a templom környékéről az elvándorlás csak fokozódott. Ez kétségtelenül igen nagy hátrányára volt a hitközség további fejlődésének, különösen pedig a fiatalság megtartásának. Csáky atyát ez nagyon elkeserítette, és mikor beteg lett, kérésére a püspök a magyar ferences atyákat kérte föl a flinti hívek gondozására.

A ferencesek tartományfőnöke elsőnek Gál Gedeon atyát küldte ide, de ő nem sokáig maradt, mert Rómába rendelték, hogy a rend tudományos kutatásainál munkálkodjék.

Mandl Maximus atya lett az utóda. 1947 októberében vette át a plébániát. A hívek nagy szeretettel fogadták. Fiatalos lelkesedéssel dolgozott. Munkájában segítőtársa volt Thee Juniper testvér, akinek szép hangjára sokáig fognak a flinti magyarok emlékezni. A plébánián szépen folyt az élet. Sok szép rendezmény, színdarab és mulatság mellett a templom mindig tele volt. Élő rózsafüzér, Mária-koronázás kimagasló eseményei voltak a plébánia lelki életének.

1953-ban Kertész Tamás váltotta fel Mandl atyát. Kertész atya a templom már eléggé megviselt belsejét hozatta rendbe Herrlichka iparművésszel. Az ő ideje alatt alakult meg Szent Ferenc harmadik rendje, melynek tagjai a város különböző plébániáiból toborzódtak össze.

Kertész Tamást tizenegy év után áthelyezték Milwaukee-ba. Utóda Ferenczy Ipoly atya lett, aki huszonhárom évig Kínában volt misszionárius. Első gondja volt, hogy a templomot és a templom alagsorát külsőleg-belsőleg rendbe hozassa. Sajnos, hamarosan kórházba került, és hosszas betegség után 1967. április 16-án meghalt.

Mindig többet és többet emlegették: ezt a részt a város kisajátítja, hogy a Buick autógyárnak fejlődési tere legyen. Ez, és a magyaroknak most már majdnem teljes szétszóródása, nem jó hatással volt a plébánia fejlődésére.

Ferenczy Ipoly halála után Thun Albin atya lett a flinti magyarok plébánosa.

Az említetteken kívül még Blihár Barnabás, Dohányos Domonkos, Illés Ede, Juhász Gusztáv, Király Kelemen, Krupa Sándor, Lenner Jenő, Tarcsafalvy Anaklét, Végvári Vazul ferences atyák és Baráth Benedek, Kiss Ábel ferences testvérek is működtek Szent József flinti templománál.

1973-ban Király Kelemen atya a következőket írta: "A flinti magyar plébánia új helyre költözött." A Buick autógyár közelében fekvő terület áldozatul esett a városrendezésnek. A város vette meg az egész területet. A ferences atyák új templomban (territoriális plébánián) vezetik a magyarság lelki gondozását.

Március 31-én volt a felejthetetlen elköltözés. Az utolsó napon tartott, emlékezetes szentségimádás után Joseph Sullivan segédpüspök mondotta a Szent József-templomban az utolsó szentmisét, búcsúztatta el a híveket kedves, meghitt templomuktól; ezután indult el a város seriffjének vezetésével a több mint százautós körmenet; Sullivan püspök vitte az Oltáriszentséget az új, Legméltóságosabb Oltáriszentség elnevezésű templomba. Az új plébánia hívei szeretettel fogadták a Szent József-plébánia híveit. Az apácák nagybetűs plakátja köszöntötte a magyar híveket, "Isten hozta" felírással. Itt lesz ezután már a magyarok számára vasár- és ünnepnaponként külön nagymise, magyar énekekkel.

1976-ban Thun Albin atya elhunyt az Úrban. Most Kiss Máté atya a plébános a Legméltóságosabb Oltáriszentség-templomban.

A GARYI (INDIANA ÁLLAM) SZENT IMRE-TEMPLOM

Valamikor 1910 tavaszán, öregamerikás magyarok gyűlést tartottak Garyben, hogy mit is lehetne csinálni egy alakítandó hitközség ügyében. A résztvevők megállapodtak abban, hogy legalább egy kis faépületet emelnek, ahol magyar istentiszteletet lehet tartani. És hogy a szót tett is kövesse, a jelenlévők közül nyolcan adtak egy-egy dollárt az építendő templom javára. Mivel azonban nyolc dollárból még Amerikában sem lehet templomot építeni, az első napok felbuzdulása meglehetősen lelohadt. Néhány buzgó hivő azonban nem hagyta a dolgot elaludni. Aszmongya Jánosné és Starich Lászlóné elindultak gyűjteni. Mindenhová bementek, ahol kéményt láttak, és kitartó, nemes munkájuknak gyümölcse nemsokára mutatkozott is. A fából épült kicsiny templomocska még ugyanazon év őszén tető alá került a 16. Avenue és Monroe Street sarkán, és azt Bognár Pál atya áldotta meg.

Abban az időben azonban még szó sem lehetett önálló plébániáról, azért a hívek az akkori East Chicagó-i plébánost, Bognár Pált kérték fel a vasárnapi szentmisék bemutatására.

Gary azokban az években alakuló város volt csupán. Mocsaras területével, nyakig homok, járda nélküli utcáival nem csoda, ha nem bírt nagy vonzóerővel. Talán ez a magyarázata, hogy Garyből nem lett igazán nagy magyar telep. Ebből magyarázható az is, hogy a kis templom felépítését követő néhány esztendőben a hitközség életének lángja csak pislogott. Bognár atya kisegítése rövidesen abbamaradt. Utána, szintén csak rövid ideig, Fekete atya East Chicagóból, majd Major Dezső, a szintén akkoriban alakuló tót hitközségből nyújtottak némi lelki gondozást a híveknek. Majd Varga atya jött, de ő is csak nyolc hónapig maradt a hívek között.

A jóformán még mindig csak vajúdó hitközség élete akkor nyert igazán nagy lendületet, amikor tízezer dollárt kapott a Gary Land Companytól. Ugyancsak akkoriban, 1914 májusában, kapott a hitközség egy valóban agilis plébánost, Érdujhelyi Menyhért személyében. Ő sem maradt ott sokáig, de közel kétesztendős működésé-

vel biztos alapokra helyezte a hitközség jövőjét. Az ő munkássága alatt vásárolta meg a hitközség jelen területének legnagyobb részét. A kis templomot mai helyére hozták és kibővítették. Az ő ideje alatt épült a plébánia is.

Érdujhelyi atya után, a fiatal Tóth József foglalta el a plébániát 1915 augusztusában, és közel tizenkét esztendős munkásságával örök emléket állított magának a garyi katolikus magyarok szívében. Az ő vezetése alatt épült föl a mai templom és iskola kombinációs épülete, és a nővérek lakása is. Ő gyűjtötte össze a hitközség népét a különféle vallásos érzületű társulatokba, és virágzó hitéletet teremtett. Tóth József 1927 márciusában távozott a hitközségtől East Chicagóba, és ott hétévi áldásos működés után, 1934. december 15-én elhunyt.

Tóth atya után Németh József vette át a hitközség vezetését. Az ő érdeme a templom szép berendezése, kifestése, amely azt az elsők közé emelte Garyben. Ötévi komoly munkálkodásának a halál vetett véget 1932 májusában.

Németh atya után Sipos József vette át a hitközség irányítását, és három évig fiatalos igyekezettel dolgozott a hívek körében.

1935-ben Györfy Géza lett a plébános. Ő vezette az egyházközséget az ötvenes évekig; 1954-ben Vrabély István káplánkodott mellette. 1960-ban Kiss Máté kerül az egyházközség élére, és Varga István a segédlelkésze.

Garyben is, csakúgy, mint az Egyesült Államok többi ipari és gyárvárosaiban, a lakosság összetétele rohamosan cserélődik. Az öregek kihalnak, gyermekeik és az 1949—50-ben érkezett, úgynevezett DP-menekültek, valamint az 1956-os magyar tragikus megmozdulás idekerült földönfutói az új városrészekben települnek le. Így a nemzetiségi templomok látogatottsága lemorzsolódik. 1970-ben már csak a templom neve szerepel a magyar egyházközségek kimutatásában, lelkész nélkül. 1976-ban már nem is említik Szent Imre templomát a statisztikában...

A HAZLETONI (PENNSYLVANIA ÁLLAM) SZENT LÁSZLÓ-KÁPOLNA

A Hazleton Standard Speaker, a közép-pennsylvaniai helység újsága gyakran és szeretettel foglalkozik a város legkisebb katolikus templomával, ahogy ott nevezik. A kápolna a Szent József-plébánia védelme alá tartozik. Mintegy ötven magyar család lelki gondviselője a hitközség plébánosa Joseph Gavenda prelátus, aki Szent László őrhelyének is lelkésze.

A kápolnát a huszadik század elején építették, és Csizmadia Pál járt át McAdoo plébániájáról szentmisét bemutatni a magyarok számára. Az évtizedek folyamán csökkent ugyan a magyar hívek száma, mégis szépen támogatták kis templomukat. 1200 font súlyú harangot is adományoztak a kápolna számára, amit azonban az idő múlásával le kellett emelni, mert súlyát már nem bírta a korosodó fatorony. Később harangjátékot építettek be a toronyba.

A Szent László-kápolna őrzi az úgynevezett Ír Madonnát. A hagyomány szerint a kép eredetijét 1600 körül, az egyházszakadás idején Írországból egy menekülő püspök Magyarországra vitte, és jelenleg mint Könnyező Madonna a győriek féltett kincse. Csakúgy, mint a pócsi Mária, ha nyomorúság vagy súlyos csapás érte a magyar népet, könny csorgott le az arcképen.

A hazletoni Szűzanya-kép az eredetinek hűséges mása, és messze vidékekről sok kíváncsit, búcsújárót vonz, mióta a magyarok elhelyezték a Szent László-kápolnában, ahol rendszeresen tartanak ájtatosságokat a Szűzanya tiszteletére.

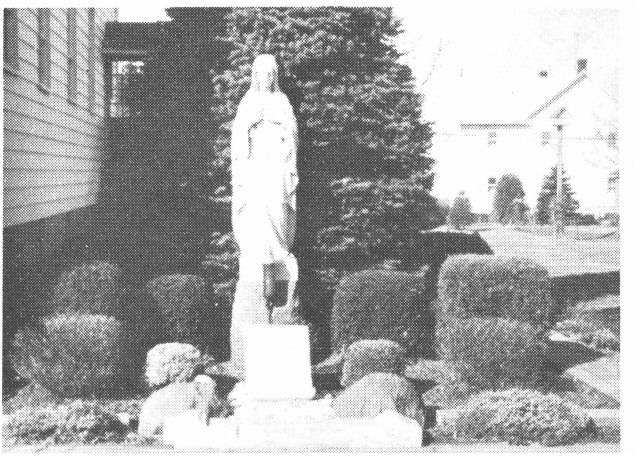

A HOMESTEAD-I (PENNSYLVANIA ÁLLAM) ÁRPÁD-HÁZI SZENT MARGIT-TEMPLOM

A század elején Pittsburgh és környéke lett a magyar bevándorlók Mekkája. A "füstös város"-ban és környékén lévő ipartelepeken kaptak nagyon sokan elhelyezkedést, és csak természetes, hogy minden, magyarlakta hely katolikusainak első dolga volt templomhoz tartozni. A legismertebb templomaink közé tartozott a mckeesporti, melyben boldog emlékű Kovács Kálmán plébános vasárnapi prédikációira az egész környék magyarsága egybesereglett. A homesteadiek is oda jártak a szentmisékre hosszú éveken keresztül, mígnem 1923-ban néhány katolikus magyar arra gondolt, hogy összeírják Homestead magyarjait, és önálló hitközséget alapítanak. A következő évben dr. Nyiri István vezetése alatt hozzá is fogtak tervük keresztülviteléhez. Fáradságot nem ismerő munka eredményeként már 1924. szeptember 24-én fel is szentelték a templomot, melyet Szent Margit oltalmába ajánlottak.

Négyévi munka után Nyiri atya helyét dr. Martinovich Sándor foglalta el, aki négy és fél évig volt a homesteadiak lelkiatyja. Utána Körössy Endre másfél évig, dr. Soltész Béla nyolc és háromnegyed évig, majd halála után Stulcz Benedek másfél évig vezette a hitközséget. 1944 őszén az alapító plébános, Nyiri atya tért vissza, és ünnepelte meg a hívekkel a templom fennállásának húszéves fordulóját. Ugyanekkor ülték meg az ő harmincéves papi jubileumát is.

Nyiri István, hitközségének példás vezetése mellett, időt talált az irodalmi munkásságra is. Fordításai egymás után jelentek meg úgy könyv alakban, mint a Vasárnap hasábjain, és versei izzó hazaszeretetről beszélnek. Imakönyvet is állított össze, mely általános népszerűségnek örvendett.

A bányavidék és az ipari élet súlypontjai áthelyeződtek az állam és az ország egyéb vidékeire. Ennek következtében Homestead magyarsága is jórészt szétszóródott. Árpád-házi Szent Margit ottani őrhelyét ma már kevés magyar látogatja.

AZ IRVINGTONI (NEW JERSEY ÁLLAM) NAGYBOLDOGASSZONY-TEMPLOM

Egy régi írás szerint 1907-ben alakult meg az egyházközség, Fényes László irányításával, aki a High Streeten épült Szűz Mária-templomban mutatott be szentmisét a magyar híveknek. A későbbi évek során, a clevelandi alapító, Böhm Károly atya, továbbá Kubinyi Viktor, Bognár Pál, Sasváry Ferenc is gondot viseltek a Nagyboldogasszony-templom híveire, mely akkor Newark városában volt.

1916-ban vettek templomépületet a hozzá tartozó plébániával és kultúrteremmel együtt. Ott tartottak számos gyűlést és társadalmi megmozdulást a magyarok. Sütő Ákos, Ditelján István, Molnár Richárd sorakoztak mint lelkivezetők. 1951-ben, a Szent Benedek-rendi Benignus atya lelkipásztorkodása idején, felsőbb rendelkezésre, bezárták a templom kapuját.

Az egyházközség újraéledését a Katolikus Magyarok Vasárnapjából idézzük:

"Newark (New Jersey) és környéke — Irvington, az Orange-ok és Maplewood — szétszórt magyarsága újra saját templomában dicséri az Urat. Június 1-én a 112 Maple Street alatt Irvingtonban (New Jersey) új templomot és paplakot kapott a Nagyboldogasszony Mennybevételéről nevezett római katolikus magyar templom, főtisztelendő dr. Pogány György plébános vezetése alatt. A newarki római katolikus egyházközség több mint hatvanéves múltra tekinthet vissza. Newark lakosságának eredetileg jelentős része volt német és magyar származású, s a newarki magyarok hamarosan szép templomot építettek, mely, mint másutt is, a newarki magyar élet központját is jelentette.

A negyvenes évek során egyrészt a Newarkot oly jellemző kivándorlás méretei gyengítették el a magyar közösséget, másrészt hosszú éveken keresztül értelmetlen belső torzsalkodás teremtett olyan helyzetet, ami az önálló magyar egyházközség fenntartását az egyházi főhatóság szemében szükségtelenné tette. Így esett meg, hogy 1951-ben Walsh newarki érsek az egyházközséget önálló templom fenntartására képtelennek ítélte, s a megmaradt híveket a

R.C. CHURCH
OF THE
ASSUMPTION

newarki — nagyobbrészt magyar származású — bencések templomába utalta, ahol vasárnaponként egy misén magyar nyelvű prédikációt hallgathattak azok a hívek, akik ehhez még mindig ragaszkodtak. Mindez, persze, sok panaszra adott okot, és a megtizedelt newarki és környéki katolikus magyarság nem adta fel a reményt, hogy egyszer még visszakapja egyházi önállóságát az érsektől.

A helyzet nagyot javult, mikor 1957. július 16-án Boland érsek atyánk végre újra plébánost nevezett ki a haldokló magyar egyházközség élére. Dr. Pogány György lelkész Szegedről és a Pázmáneumból, ahol a bécsi egyetemen teológiai doktorátust szerzett az ősi nagyváradi egyházmegye papjaként, és legutoljára Olaszországból érkezett látogatóba az Egyesült Államokba, miután egy évtizeden keresztül a stigmákkal megáldott Padre Pio, nemrégen elhunyt világhíres szent életű kapucinus segítőtársa és titkára volt. (Pogány atya ugyanis magyaron és latinon kívül folyékonyan beszél angolul, németül és olaszul is.) Kinevezése elsősorban rendszeresebbé és látogatottabbá tette a magyar miséket a Benedek-rendiek templomában, másrészt elindította azt a munkát, aminek eredménye a templom lett; elindult megkeresni és visszaszoktatni már elveszett magyar híveit. Ismerte híveit, s először szép kultúrházat, illetve termet vásárolt Newarkon, a 39 Bloomfield Ave. alatt.

Egyszerre lehetősége nyílott annak, hogy magyar ünnepélyeket és rendezvényeket tarthassanak, amire eleinte félénkebben, később egyre nagyobb számmal eljött a környékbeli magyarság. Megindult a szüreti, farsangi és egyéb mulatságok megszervezése is, s ezek igen hamar rendkívül népszerűek lettek. Még az is elment, aki reggel lustaságból inkább az amerikai templomba ment misére. Lassanlassan több mint tíz év munkájával jutott el Pogány főtisztelendő úr oda, hogy Boland érsek engedélyét kérhesse egy új templom vásárlására.

Irvington csendes kis utcájában gyönyörűen újjávarázsolt emeletes ház földszintje a templom, emelete a plébániahivatal és a paplak. Boland érsek engedélye alapján a plébános és a hívek fizikai munkája teremtette meg ezt az új magyar katolikus központot Newark szomszédságában. Soha annyian nem voltak a bencés templomban misén, mint az új templomban. Nehéz elhinni, de igaz: tizennyolc hosszú év után Newarkon és környékén újjászületett a magyar katolikus egyházközség."

A JOLIET-I (ILLINOIS ÁLLAM) SZENT ISTVÁN-KÁPOLNA

A magyarok 1893-tól kezdtek betelepülni Joliet városába, melynek acélipara nem tartott lépést a fejlődéssel. A magyarság is megmaradt kevés számú kisebbségnek a többi népcsoport között. A magyar görög katolikusok a kárpátaljai rutén testvérekkel fogtak kezet, de annak a lehetősége, hogy erősebb magyar központ alakuljon ki, egészen elhalványodott. A katolikusok 1900-ban megalakították a Szűz Mária római és görög katolikus betegsegélyző egyesületüket, s remélték, hogy abból majd templomépítő mozgalom nő ki. Sajnos, a katolikusság száma nem növekedett, még a száz családot sem érte el, ezért egyházközséget nem tudtak alapítani. 1911-ben megalakult ugyan a Szent István római katolikus templombizottság, vettek is egy darabka földet, de azt aztán eladták a lengyeleknek, akik templomot építettek azon. A magyarok klubházat építettek, melyben kápolnát rendeztek be, és ott mutatott be szentmisét számukra egy karmelita atya vasárnaponként.

A Vasárnap statisztikái szerint az 1950-es években került oda Ádám József, és még 1977-ben is ő a lelki vezetője a joliet-i Szent István-kápolna híveinek.

A JOHNSTOWNI (PENNSYLVANIA ÁLLAM) SZENT IMRE-TEMPLOM

Már az 1880-as években jelentős számú magyarországi bevándorolt települt le ebben a közép-pennsylvaniai városban, mely hatalmas szénbányavidék középpontjává fejlődött néhány évtizeden belül. A bethlehemi acélüzemeknek is nagy telepei épültek a város körül, s ez még nagyobb tömegekben vonzotta a bevándorlókat. Magyarokon kívül jelentős számú tót és rutén is lakott a vidéken.

A katolikus magyarok Szent Imre Hitközségét 1905-ben Chernitzky István alapította meg. A templomszentelés is ugyanabban az évben történt. Nevezetes dátuma is lett minden magyar megmozdulásnak, mert azóta fejlődött és szaporodott a magyar kolónia is. A katolikus élet vitte magával a társadalmi életet is.

Chernitzky atya távozásával Rátz János vette kezébe a johnstowni katolikus magyarok lelki vezetését, és 1914-ben újabb templomszentelést ült a Szent Imre Hitközség népe, mert a folyton erősödő és izmosodó hitközségnek szebb és nagyobb templomra volt szüksége. A hitközség addig virágzott, míg a bányavidéken is jól ment az élet. Ahogy a bányák termelése, egyik a másik után, lelassult, a magyar fiatalság is másfelé ment munka után. Közben egy árvíz pusztításait is ki kellett heverni ennek a vidéknek, mely a tragédia révén belekerült az amerikai történelembe, mert ma is, ha valahol pusztító árvíz van, a johnstownival hasonlítják össze, annyira emlékezetes maradt. (A tragédia megismétlődött 1977 nyarán.)

Az első negyven esztendő folyamán még Kovács Sándor, Fényes László, Péter József és Neuhrirer Ede szolgálták a johnstowni Szent Imre Egyházközség híveit. Nemcsak a katolikus hitéletnek, de a magyar közéletnek is jelentős tényezője volt a hitközség, melynek plébánosa az 1940-es években Sasváry Ferenc volt, egészen 1947-ben bekövetkezett haláláig. Utóda Talabér György lett, aki lelkes és fáradhatatlan munkájával új lendületet adott a számban fogyatkozni kezdő magyar intézménynek. Az aranyjubileumot

1955-ben még a jobb jövő reményében ülhették meg a johnstowni magyarok.

A johnstowni Szent Imre-templom a szénvidék újabb sorvadása folytán elvesztette a hívek utánpótlását, és önállósága megszűnt.

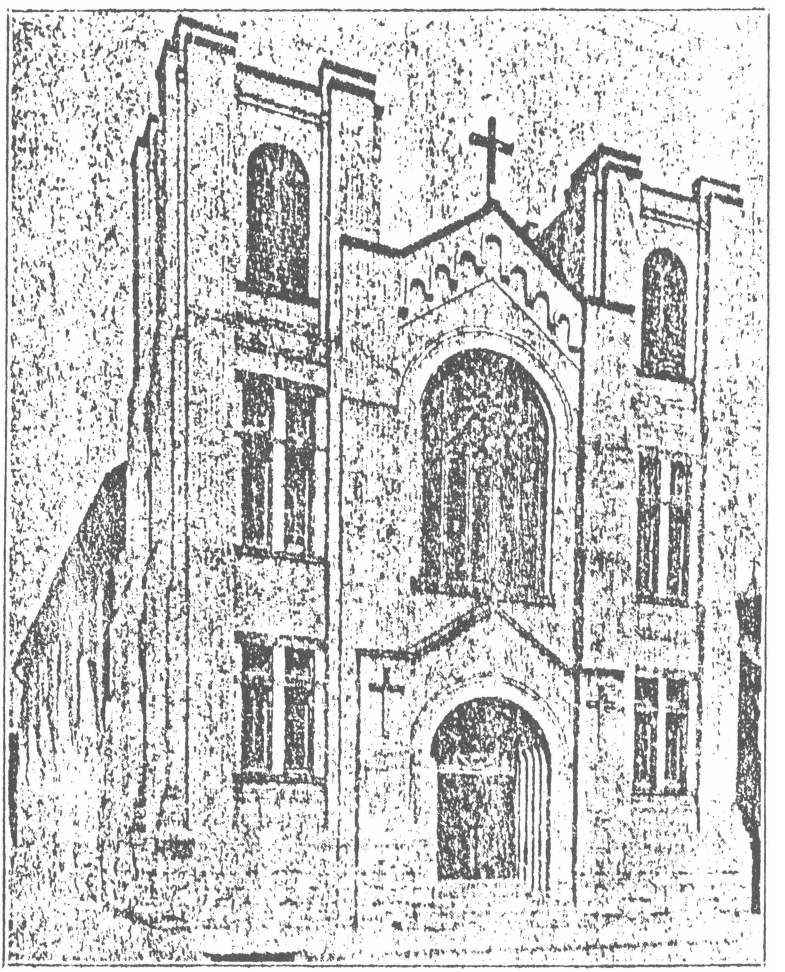

A LACKAWANNAI (NEW YORK ÁLLAM) NAGYBOLDOGASSZONY-TEMPLOM

1909-et írtak a kalendáriumban, amikor Böhm Károly atya a buffalói Szent Erzsébet-templom plébánosi tisztét elfoglalta. A Nyugat-New York-i metropolisnak sok magyarja volt, és a munkások a külvárosokban szétszórva, bizony, nemigen jutottak lelki vigaszhoz. Így Lackawannában sem, ahol a nagy acélgyárakban sok magyar dolgozott, és szűkölködott magyar pasztorációban. A legnagyobb nehézséget az okozta, hogy nem tudtak szerezni magyarul beszélő papot, de Böhm atya 1916-ban a buffalói püspöknél mégis azt a kérelmet nyújtotta be, hogy engedélyezze magyar plébánia megszervezését.

Az első lépés egy egyesület alapítása volt, a magyarság lelki és kulturális fejlődésének szolgálatára. "Szent Péter és Pál Római és Görög Katolikus Egylet, Lackawanna" volt a szervezet neve, vezetői pedig: Hegedüs Pál, Papp Mihály, Koczon Mihály, Iszák János, Hefler András és Blahota Ignác lettek. 1917 júniusában a püspök hozzájárult a magyar egyházközség megalapításához. Lelkipásztort ugyan még nem találtak, de a bizottság már nem akart várni. Böhm atya így emlékszik vissza ezekre az évekre:

"A jámbor óhaj mindenkiben megvolt egy saját magyar templom iránt. Mikor az eszme teljesen megérlelődött, megindult a rendszeres havidíjszedés, éspedig a latin szertartásúak a görög szertartású katolikusokkal közösen. Közben a görög katolikusok egy része kivált a közösségből. Így az 1917. december 13-án tartott hitközségi gyűlésen megalakult a római katolikus magyarok saját egyháza a Nagyboldogasszonynak ajánlva.

A hívek száma aránylag csekély volt. Tisztán római katolikus házaspár 53 volt, azonfelül 8 férj görög katolikus feleséggel, 4 férj református feleséggel, 10 katolikus nő református férjjel, és vagy 60 magányos. Értem ezalatt azokat, akik miközülünk a közös hitközségi szervezetben havidíjfizetéssel részt vettek. Azonban annál nagyobb volt a lelkesedés, amikor a telket is megszereztük. A volt közös gyűjtésű alapvagyonból barátságos kiegyezés alapján 732

dollár végkielégítést adtunk a Szent Péter és Szent Pál görög katolikus hitközségnek.

Április 28-án kivonultunk a templomtelekre, melyet megáldva, és a keresztet letűzve, ünnepélyesen birtokba vettünk. Július 11-én megtartottuk az alapkőszentelést, és szeptember 1-én az elkészült templom felszentelési ünnepélyét. Mind a két esetben Baker püspökhelyettes úr egyházi ténykedése, és az azon alkalmakra felkért Bognár Pál atya, farrelli plébános hitszónoki remeklése mellett ünnepeltünk. Közben a templomalapra való adakozások óriási méretekben folytak. A híveknek lelkesedése és öröme a munka kezdetétől annak befejezéséig határt nem ismert. Az adakozók közt a vegyes vallásúak, több református honfitársunk és görög katolikus testvérünk is szerepel... Aztán nem szabad megfeledkeznünk azokról a buzgó hívekről sem, kik a templom körül egyes munkákat csak úgy, Isten nevében díjtalanul végeztek, amelyek máskülönben tetemes költségbe kerültek volna a hitközségnek."

Az első szentmise bemutatása után még egy darabig a buffalói lelkipásztor látta el a híveket, majd Bognár Pál atya, aki jól ismerte a lackawannai magyarokat, járt át misézni, mikor a Szent Károly-templomban missziókat tartott. Ez az utóbbi 1909-től a magyarokat is vendégül látta, míg saját templomuk felépült. 1921 januárjától 1923 januárjáig Várady Antal atya volt a papjuk, s akkor dr. Zákány Gyula vette át az egyházközség vezetését. Ő 1946-ig volt a Nagyboldogasszony-templom plébánosa, és ez az időszak volt az első virágkora ennek a lelkes közösségnek. Nagytermet építettek, és megnövelték az egyházközségi területet is a szükségletek arányában. 1946 júniusában Zákány Gyulát a püspök áthelyezte a buffalói Szent Erzsébet-templomhoz, és káplánja, Szabó atya, ki kilenc éven át volt kisegítője, vette át a plébánosi tisztséget. Ugyancsak 1946-ban érkeztek meg a segítőkész szociális testvérek, megkezdvén áldozatos munkájukat a hívek körében. Közülük többen a Katolikus Karitásznál kaptak beosztást, melyet szakértelemmel és nagy szeretettel irányítottak, általános elismerésre méltóan. Az első nővérek Hedvig, Klára és Ilona voltak, majd Beatrice, Felicia és Anna nővérek érkeztek a szaporodó munka ellátására.

1947-ben az egyházközség nagy megtiszteltetésben részesült: Magyarország bíboros hercegprímása, Mindszenty József, Lackawannát is felkereste, és nagy örömére szolgált a lelkes egyházi élet, a sok öntudatos bevándorló leszármazottainak hitvallása és magyar érzelme.

1948-ban Molnár atya, a cisztercita rend tagja és Velló Dezső ferences atya tartottak missziót. Nagyboldogasszony napján ünnepelték a templomszentelés harmincadik évfordulóját...

Nagy megdöbbenéssel figyelte a hitközség a Mindszenty kardinális ellen odahaza megindult üldözési hadjáratot, mely bebörtönözését eredményezte. A lackawannaiak imahadjáratot kezdtek, és egésznapos gyászszertartással fejezték ki együttérzésüket.

1949-ben kívül-belül renoválták a templomot, és új keresztutat is szenteltek.

Közben a templom körüli lakónegyed népi összetétele egyre radikálisabb változásokon ment át. Spanyolul beszélő népek húzódtak az egykori európai nemzetiségek ritkuló soraiba, és a püspök atya megbízta Szabó prelátust, hogy a buffalo-lackawannai terület spanyoljainak lelki ellátását is vegye át. Segítségéül David Schneidert rendelte ki, aki akkoriban a magyar plébánián lakott. A mozgalmas év Haász István, menekültsorban élő tábori püspökünk látogatását is hozta; a nép lelki csokrot gyűjtött kérésére, a szentatya szándékára. Szabó prelátus az érdemeiért — a nép szolgálatában és az egyházi munkában — pápai kamarási kinevezést kapott 1954-ben, melyet a hívek nagy lelkesedéssel ünnepeltek meg.

1959-ben új kisegítőt kaptak a Nagyboldogasszony templomának hívei: Claude Bichelert, aki átalakította az ifjúsági egyleteket, hogy aktívabb szerepet játsszanak a buffalói nemzetiségi csoportokban. Buffalo püspöke szolgáltatta ki 1961-ben a bérmálás szentségét, mely esemény egybeesett Szabó prelátus ezüstmiséjével.

1962-ben elsőmisést, a Bécsben felszentelt Makó Lajos atyát köszöntötték a magyar templomban. Nem sokkal később Bicheler atya helyét Gerald Walters vette át.

Nagyboldogasszony lackawannai temploma 1968-ban elérte felszentelésének ötvenedik évfordulóját. Ennek az ünnepnek a legkedvesebb megmaradt emléke az az arannyal nyomtatott jubileumi könyvecske, melyet Szürgyi Mihályék bocsátottak e könyv összeállítójának rendelkezésére. A szöveg Böhm atya emlékezéseit tartalmazza.

Az utóbbi évekről csak dióhéjban lehet beszámolni. Nagyboldogasszony templomát ma már "Assumption of the Blessed Virgin Mary"-nek nevezik. Éveken át nem is volt állandó magyar pásztora. A buffalói piarista atyák látták el a magyarságot az Igével a vasárnapi szentmisék alkalmával, de Mark Friel volt az adminisztrátor. Végre James A. McNulty buffalói püspök a hívek kérésére ismét magyar papot nevezett ki Lackawannába: dr. Oláh-Tóth Antalt. Egyre több lett azonban a spanyol nyelvű hivő, akiket Dennis Riter pasztorált.

Az utóbbi évek legnagyobb eseménye Mindszenty hercegprímás úr újabb látogatása volt, aki 1974. május 22-én kereste fel kisebbségbe szorult magyarjait. Nagyon jólesett a híveknek, hogy a bíboros

úr zsúfolt programjából nem felejtette ki azokat, akik annyira rászorultak a lelki vigaszra és egy kis elismerésre. Mindszenty József megszentelte a templom magyar zászlóját, és szentségi áldást adott.

Az utóbbi évtizedben erőteljes mozgalom indult meg Lackawannán, hogy a magyar hívek építette templom a spanyol újonnan jötteké legyen. Az új buffalói püspök összevonta a magyar templomot a közeli Mindenszentek Királynője Egyházközséggel, és 1974-ben adminisztrátort nevezett ki Jerome Sullivan személyében. A régi hívek összefogása csak annyit tudott elérni, hogy a plébánia megmaradt a magyar pap számára mint a templom magyar lelkészének otthona, míg az új adminisztrátor a spanyolokat pasztoráló lelkésszel a másik plébánián lakik.

Dr. Oláh-Tóth Antal, a magyar pásztor, most már gondját viseli a Buffalótól délre lakó magyarságnak is: mint körzeti lelkész felkeresi a pásztor nélküli szórványokat. Misézik Rochesterben, Erie-ben és más pennsylvaniai városokban.

A LEECHBURGI (PENNSYLVANIA ÁLLAM) MÁRIA MENNYBEMENETELE-TEMPLOM

Mint nagy Amerika majdnem minden vidékére, úgy Pennsylvania állam Leechburg városkájába is elkerült a magyarság. Közismert tény, hogy a magyar nemigen szeret önmagában élni; így a leechburgiak is társadalmilag szervezkedtek meg legelőször. A katolikus magyarságnak 1917 folyamán sikerült megalakítani az egyházközséget. Első plébánosuk Varga István lett, aki 1924-ig gondozta a híveket. Távozása után Réti János lett a plébános, aki négy éven keresztül működött az egyházközségben.

Réti atya távozásával Körösi Endre vette át a hívek lelki gondozását, és négy éven át szorgalmasan művelte az Úr szőlőskertjét. A hegyes-völgyes vidék népe között igazi misszionárius munkát végzett. 1932-ben bekövetkezett távozása után Olkó Imre került Leechburgba, és fejlesztette az ottani katolikus magyarság lelki életét. Ő is négy évet töltött a pennsylvaniai magyar hívek körében. Utóda dr. Nyiri István lett, aki nyolc esztendőn keresztül nemcsak együtt tartotta, de még növelte is a hívek számát.

1944-ben vette át Horváth Jenő a magyar egyházközség lelki gondozását. Leechburgba kerülése első pillanatától fáradságot nem ismerő munkával látott a hitélet megerősítéséhez és terjesztéséhez. Az anyaegyházon kívül New Kensington, Logansferry, Chestwick, Valley Heights katolikus híveinek lelki szükségleteit is ő látta el. 1954-ben Nyeste János volt a plébános. 1963-tól Tamilowsky József vezette az egyházközség ügyeit egészen 1974-ig. Attól kezdve már csak a templom neve és címe található a magyar templomok névsorában, és már nem volt ott senki, aki kutató leveleinkre válaszolt volna. . .

A LORAINI (OHIO ÁLLAM) SZENT LÁSZLÓ-TEMPLOM

Lorain városában már az 1880-as években éltek magyarok. Az első családok Clevelandből települtek át, a következők már otthonról érkeztek, és a fejlődő acéliparban találtak megélhetést. 1898-ban alakult meg a Működvelő és Betegsegélyző Egylet; egy időben több mint 600 tagja volt. Más magyar mozgalmak is termékeny talajra találtak a szép számú magyarság körében.

1900 júliusában alakult meg a Szent István Római Katolikus Hitközség, és havonként kétszer volt magyar istentisztelet. A clevelandi Szent Erzsébet-templom lelkésze, illetve káplánja járt el Lorainbe, s a hitközséget vezette és továbbfejlesztette. A viszonyok azonban rövid idő alatt úgy alakultak, hogy a nagy reményekre jogosító hitközség fejlődésében megakadt; a magyarság ugyanis lassan-lassan két, egymástól nagy távolságra fekvő helyen telepedett meg, közel a munkalehetőséghez. Ezzel az építendő templom helye kérdésessé, sőt: éveken át viták tárgyává vált, mely fölbomlasztotta, s rendes fejlődésében megakasztotta a Szent István Hitközséget. A híveket mindamellett Brunkala József clevelandi káplán, majd Böhm Károly, Paulovits Róbert, Messerschmidt Géza, Hegyi Antal lelkészek gondozták. A helybeliek közül különösen az ír hitközség lelkésze tanúsított jóindulatot a magyarság iránt.

1904 augusztusában a püspök Szabó Józsefet küldte Lorainbe, aki az angolok mellett a magyarságot is szolgálta a Keresztelő Szent János angol templomban. Most a magyarság szervezése újból megindult; a lelkész tárgyalásra szólította föl a városi magyarságot és az acélgyár környékén lakókat. Ennek az volt a célja, hogy a két csoport közös helyben állapodjék meg. Ily célú és tárgyú gyűlése többször volt a magyarságnak, de kielégítő eredmény nélkül; közben azonban még folyt az építendő magyar templom költségeire való ajánlatgyűjtés. A hitközség már kurátorokat is választott. Ezek — mint a hitközség első elöljárói — összeírták az ajánlatokat úgy a városi, mint az acélgyári magyarság részéről. Az összeírás és összegezés alapján a templomnak — egy hitközségi gyűlés határozata

értelmében — oda kellett volna épülnie, amely helyen nagyobb összeg szavaztatott meg.

A gyűlés nem hozott döntést, s a megegyezésnek minden reménye eltűnt. A lelkész a püspök úr döntését kérte, aki titkárját, Houck prelátust küldte ki — két másik pap kíséretében —, s ezek a Wood Avenue-i hely mellett döntöttek, melynek megvételét a püspök elrendelte.

Így püspöki döntéssel 1905. június 20-án a lelkész felhatalmazást nyert a Wood Avenue-n levő, körülbelül másfél holdat kitevő birtok megvételére, mire a hitközség Szent László Róm. Kat. Magyar Hitközség néven függetlenítette magát a Keresztelő Szent János Hitközségtől.

Ez időtől kezdve Szabó atya, a hitközség első és alapító plébánosa templomépítéshez látott. Ő építtette az első plébániát is. A templom alapkövét 1906-ban szentelték meg ünnepélyesen, s ettől az időtől kezdve, míg két évvel később tető alá nem hozták az épületet, az alagsorban tartották magyarjaink az istentiszteletet, iskolát s társadalmi összejöveteleket. Szabó József elévülhetetlen érdemeket szerzett a hitközség alapításával, s 1910 végéig önfeláldozóan vezette hitközségének magyarjait.

1911 novemberéig Egner Emil clevelandi káplán látta el a lelkipásztori teendőket. Akkor újból plébánost kapott a hitközség Soltész István személyében, aki 1911 novemberétől 1913 novemberéig szolgálta a híveket. Őt követte Liktor András 1914 augusztus közepéig.

Innen kezdve már nyugodtabb mederben folyt a hitközség élete, mert Köller Endre vette át a vezetést, aki tizenhárom éven át fáradozott, s mélyítette el a hitéletet. 1926-ban felépítette az új iskolát, plébániát és zárdát.

Őt követte Rickert Ernő, aki — a munkát folytatván — megszépítette a hitközség négy utcára néző telkét: fásította, virágosította. Az épületeket jó karban tartatta, úgyhogy a Szent László Hitközség egyik mintahitközsége nemcsak Lorain városának, de Magyar-Amerikának is. Rickert atya a legnehezebb válságon is keresztülvitte hitközsége népét. Minden idejét Egyházának és a katolikus magyar újságírásnak szentelte. A hitközségben kápláni minőségben működtek: Kóczán Boldizsár, Viglás Gyula, Ferenc György, Frankó Ede, Kárpi Ferenc, Denka Ferenc, Magyar József, Olejnyik György.

Ferenc György — Rickert atyával együttműködve — új életerőt hozott a loraini magyar életbe, mégpedig az amerikai magyar ifjúság frissen lüktető életerejét. Megszervezték az ifjúságot azzal a céllal, hogy bár anyanyelvét már gyengén bírja, mégis angol nyelvvel, de

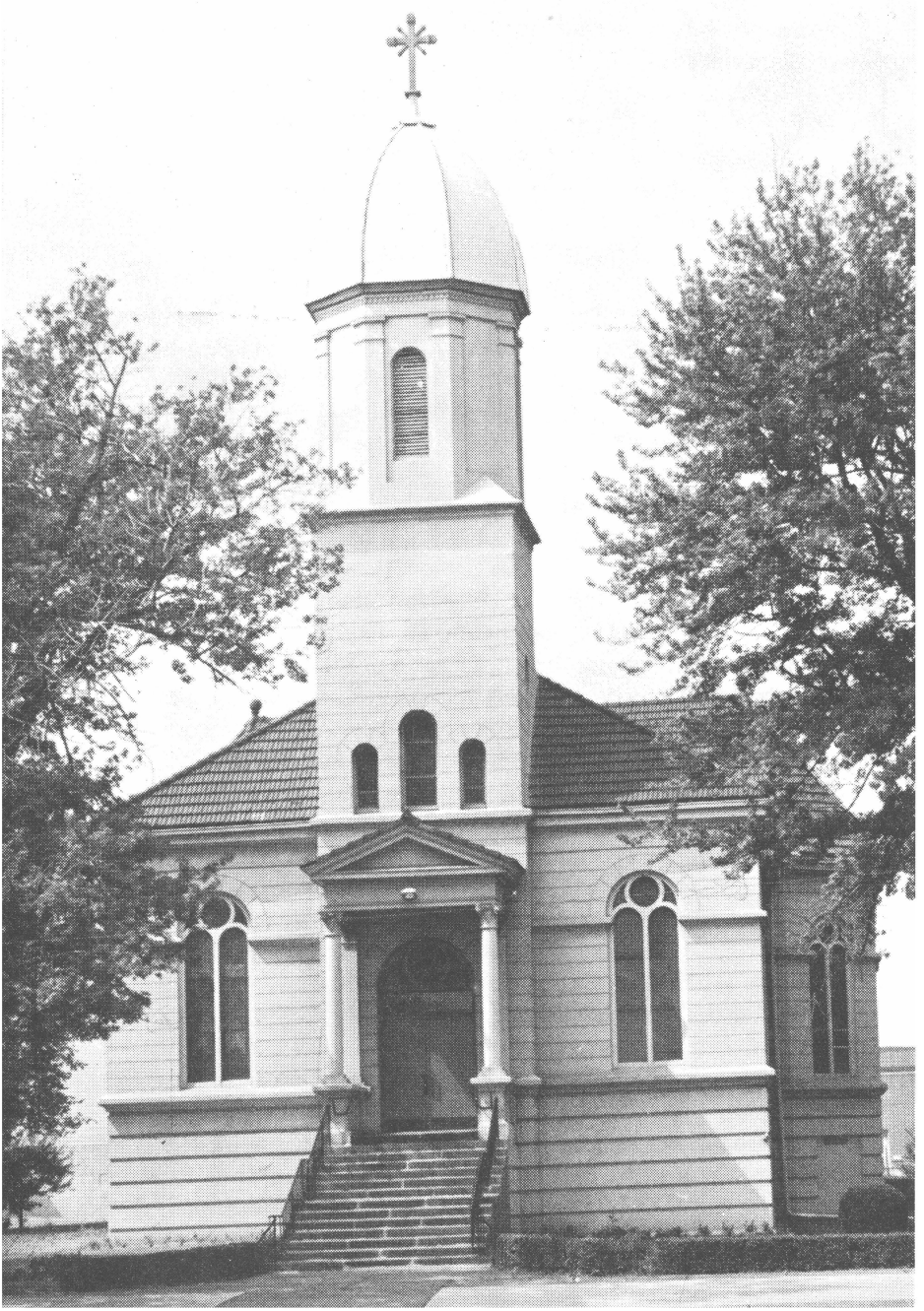

magyar szívvel s szellemmel munkálkodjék a szebb, tisztább, nemesebb s szentebb amerikai élet kiépítésénél.

Az egyházközség új ágat hajtott, amikor tagjaiból 1929-ben az elyriai Szent Szív Hitközség megalakult. Néhai Péter József idejében — aki a Szent László Hitközségnek előbb segédlelkésze, majd az elyriai magyar templom első plébánosa volt — felépült a szép templom és modern paplak.

Rickert atya betegeskedni kezdett. A felgyülemlett munkák terhét az akkori segédlelkész, Kárpi Ferenc viselte.

Aki áttekinti a Szent László Egyházközség pénzügyi kimutatását, az könnyen meg fogja érteni, hogy Rickert atyát a gazdasági válság idején felmerülő anyagi gondok vitték sírba. Senkinek sem panaszkodott, de aki az évkönyvekben olvassa szívhez szóló intelmeit, az felismerheti benne a népért aggódó, és magát feláldozó lelkipásztort.

Csak túlfeszített takarékossággal lehetett végre is megindítani a nagy adósság törlesztését. Ennek pedig sok keserű melléktermék lett. Többek között a plébános idegeit és idejét annyira lekötötte, hogy figyelmét nem összpontosíthatta a felmerülő veszedelmekre. Az egyik a szerencsétlen széthúzás és pártoskodás volt, amely a hitéletet erősen megrongálta, s az anyagi előmenetelt még inkább visszatartotta. A másik: sok olyan dolognak a hiánya, ami ugyancsak károsan hatott az egyházközség életére. Az újonnan felékesített templomot berendezni sem lehetett úgy, mint az hozzá illő lett volna, s a szentélyben még a szükséges székeket is összehordott darabokból kellett pótolni. A fűtést, világítást is korlátozni kellett, amit Rickert atyának sokan felróttak mulasztásul, vagy fösvénységnek tulajdonítottak olyanok, akik nem fogták fel a helyzet komolyságát. De csak így sikerült Rickert Ernőnek — majdnem minden remény ellenére is — odáig vinni az egyházközség pénzügyeit, hogy a hivatala átvételekor 103000 dolláros adósságot halála évére 26000 dollárra csökkentette. Volt úgy, hogy tatarozásban és javításban, amely évekig elmaradt, áldozatkész munkás kezek segítettek önkéntes munkával, nagy költséget takarítva meg egyházközségüknek.

A körülmények miatt a nép is szétszóródott. Ezeknek egy részét a távolság kényszerítette más templomokba, s lassanként megszűnt összeköttetésük a magyarsággal és régi egyházközségükkel. A másik rész azonban minden nehézségen keresztül is hűségesen kitartott az egyházközség mellett. Ezek nem engedték, hogy lenézett maradjon a magyar itt, ahol annyi szükség van nemzetünk megbecsülésére.

Rickert atya utóda dr. Demkó Zoltán lett, aki Fairport Harborról került Szent László templomához. Két évtizedes működése alatt

— minden erejét és igyekezetét beleadva — kifizette a templom adósságait, sőt: új parkolóhelyet is készíttetett 30000 dollár költséggel.

1966-ban Demetzky Sándort nevezte ki a püspök kápláni minőségben a loraini magyar katolikusokhoz. 1968-ban a püspök rendeletére átvette a plébánosi munkakört, míg Demkó Zoltán mint tiszteletbeli plébános továbbra is foglalkozott a hívekkel, miután már megünnepelte pappá szentelésének ötvenedik évfordulóját.

Demetzky Sándor, az új plébános, sok szép tervvel kezdte meg munkáját; fellendítette az egyletek életét, és alapítója lett Amerika egyetlen magyar népművészeti múzeumának is. Egyházi, kulturális és anyagi vonalon egyaránt lelkesen és sikerrel irányította a lorain magyar katolikus közösség munkáját.

1969-ben a templom ügyeinek előbbrevitelére klub alakult. Az egyházak közötti ökumenikus együttműködés szellemében Szent László temploma járt elöl, református testvéreink teljes támogatását élvezve. Magyar szabadságnapot és kulturális programokat tartottak a nemzeti gondolat megerősítésére. 1970-ben Szent László temploma harminc másik egyházközség híveit látta vendégül falai között az ökumenikus szellem ápolására.

A Szent Név Társulat javította, renoválta a templom- és a zárdaépületeket, majd megkezdte a hitközségi lap, a Fáklya (Torch) kiadását.

A templom általános renoválásának 35000 dollárnyi költségét a hívek — családonként 60 dollár vállalásával — kifizették, majd a magyarországi árvízkárosultak javára is jól sikerült gyűjtést rendeztek.

1971-ben új egyháztanácsot választottak 20 férfi 15 női és 6 ifjúsági taggal. Felnőttek részére művészeti tanfolyamok kezdődtek, és magyar nyelvet is tanítottak. Bevezették az évi magyar nyelvű missziók tartását. Megünnepelték a Szűz Mária Társulat aranyjubileumát, és vendégül látták a székesfehérvári püspököt. 1972-ben felavatták a "Msgr. Köller Hall"-t és a Magyar Népművészeti Múzeumot. A magyarság első szent királyának ezeréves jubileumát több ünnepséggel is megülték, és felszentelték az új templomi és magyar zászlót. 1973-ban egyházközségi népszámlálást tartottak. A Kalocsai Népi Együttes első díjat nyert a nemzetközi felvonuláson. Szüreti mulatságot is rendezett a fiatalság.

1974-ben Demkó atya — betegeskedvén — a Szent Ágoston Otthonba költözött. Az idősebb korosztály számára megalakult a Simeon Klub. Az esztendő legnagyobb eseménye Mindszenty József bíboros hercegprímás látogatása volt. A katolikus, görög katolikus és református egyházközségek együtt látták őt vendégül. Május 29-

Kalocsai Szoba — Folk Art Museum, Lorain

North Wall — Millenium Picture of St. Stephen

Replica of Mátyás Kut in Museum, Lorain

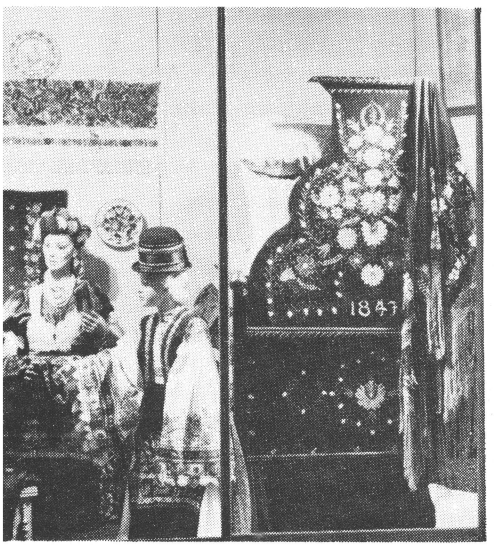

Matyo Room — Folk Art Museum, Lorain

Assorted costumes, ceramics, embroidery from Hungary — Folk Art Museum, Lorain

A Küldetés — Commission to send Benedictines to Hungary — Wood carving in museum

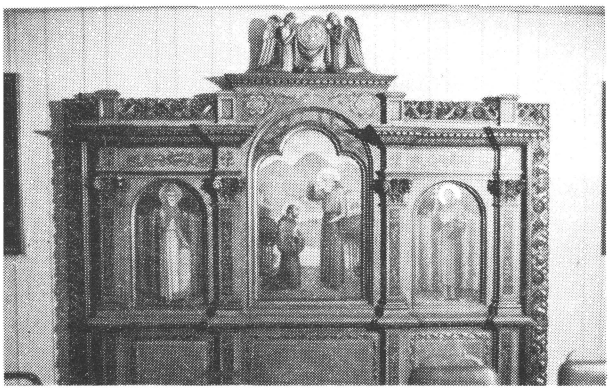

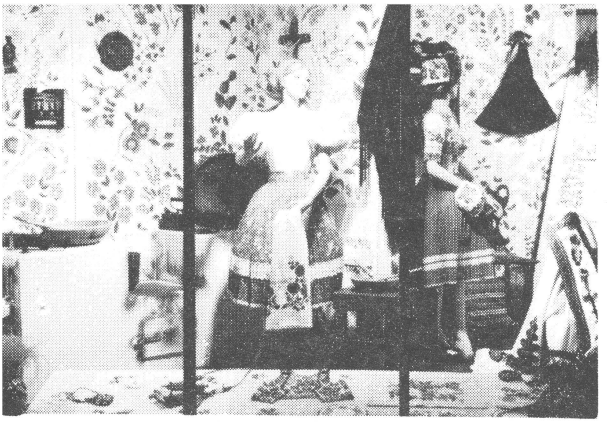

Kalocsai Room — Folk Art Museum, Lorain, Ohio

Bicentennial Exhibit of Vestment from Erdély

View of Antique Religious Articles from parish in museum.

Kalotaszegi Room — Folk Art Museum, Lorain

Matyo Room — Folk Art Museum, Lorain

Úrnapi Kőrmenet — South Wall

én a kardinálissal huszonöt pap végezte az ünnepi szentmisét. A főpásztor megáldotta az újabban vásárolt területeket.

Az egyházközség népe zarándoklatban kereste fel a youngstowni Csíksomlyót.

1974. december 4-én Demkó Zoltán elhunyt az Úrban, és az Isteni Megváltó Leányai elisabethi temetőjében pihen.

Az 1975-ös év is tele volt eseményekkel. A Szent Név Társulat tagjai lelkigyakorlaton vettek részt. Locsoló bált rendeztek a fiatalok. Magyar népi balettcsoport szerepelt, amelyet az idősek klubja is megnézett. A kardinális elhunytakor emlékmisét mondattak. Kóczán Boldizsár atya, aki a templomnál kisegít, pappá szentelésének aranyjubileumát ünnepelték. A magyar napot is megtartották. A műemlékbizottság a város nevezetességei közé sorolta be Szent László templomát. Az apácák közül Alexia nővér aranyjubileumát és az egyházközség fennállásának hetvenedik évfordulóját ünnepelték a hívek Demetzky atyával, akit nagy kitüntetés ért, amikor az egyházmegye püspöke a "Silver Medallion Circle" nevű éremmel jutalmazta meg az Egyház és a közösség szolgálatában végzett munkájának elismeréseképpen. Demetzky Sándor így szólott híveihez a hetvenedik évfordulón kiadott emlékkönyvben:

"Adjunk hálát a jó Istennek sok-sok kegyelméért, és egyben kérjük, adjon további kitartást az Istenünkhöz, Egyházunkhoz és az őshazához való további hűségben. Munkánkkal, példaadásunkkal törekedjünk hazánknak minél nagyobb mértékben javára lenni, hogy így magatartásunk után ítélve, szülőhazánkat, népünket és kultúránkat mások is megbecsüljék. A loraini Szent László Magyar Római Katolikus Egyházközség városszerte ismert, és nagy tekintélynek örvend, nemcsak a történelmi kézzel épített templomáért, nemcsak az Amerikában egyedülálló Magyar Népművészeti Múzeumáért, hanem azért is, mert a magyar kultúra egyik szilárd oszlopa, a magyarság erős hitének és a hitgyakorlásnak egyik leghatásosabb példája a tagok számára. Buzdítson és lelkesítsen Isten szent nevében való további buzgólkodásra Szent Pál apostol intelme: 'Testvérek, míg időnk van, tegyünk jót!' Igen! Jót, minél több jót!"

E könyv részére a Szent László Egyházközség egyesületeinek vezetői maguk írták meg az egyletek alakulásának és működésének történetét:

Tisztelet az öregeknek — mondják a régiek; kezdjük velük! 1974. január 31-én alakult a Simeon Klub, özvegyek és nyugdíjasok számára. Célja: az öregkor alkonyában napsugarak gyűjtése: kirándulások, összejövetelek tartása.

A Szűz Mária Egylet története a következő:

Szent László temploma a tizenhatodik évfordulóját ülte, amikor egy kis csoport, mélyen vallásos és lelkes asszony, miközben az évfordulói ebéd készítésén szorgoskodott, felvetette a gondolatot, hogy egy női egyletet kellene alakítani; s a beszélgetést tettek követték. Összeköttetést kerestek az egyházközség többi asszonyával, és sokan jelentkeztek is. Az alakuláskor tíz cent volt a havi tagdíj. Az első években jelentősen fejlődött az egylet. Németh Józsefné, a szervezők egyike, gyakran mesélte, hogyan jutottak anyagi támogatáshoz: Három-három asszony kiment a farmokra, és Isten nevében összeszedett, amit csak lehetett a magyaroktól: csirkét, tojást, zsírt, krumplit. Mentek, amíg a kocsi tele lett, még az asszonyok ölébe is jutott a csirkékből. Sokszor megtörtént ez a gyűjtögetés. Az összegyűjtött élelmiszerből ebédeket rendeztek, éjjel sütötték a fánkot, hogy a reggeli misék után eladhassák. Így gyűlt a pénz a templomnak, zárdának. Az egylet is szépen fejlődött. Ha egy tag elhunyt, a temetés előtti este közösen rózsafüzért mondottak érte a ravatalnál. Koporsóvivőket küldtek, és a Nagyboldogasszony zászlójával vonultak fel a temetésre. Szentmisét mondatnak az elhunytért, a temetési segély pedig 300 dollár. 1971-ben az egylet a Szent László-iskola halljában megünnepelte aranyjubileumát. Az ünneplés közben is kihangsúlyozták, hogy fő céljuk a templom és a tagok szolgálata. Most is rendeznek társas összejöveteleket, amelyek igen népszerűek.

A Szent Név Társulat 1934-ben alakult a férfiak lelki életének ápolására és a templom szolgálatára. A Szent Név-vasárnapokon az egész testület együtt áldozik. Nekik van a püspökség területén a legszigorúbb szabályzatuk, senki nem maradhat el, kivéve, aki beteg, vagy a munkabeosztása kényszeríti erre (az acélgyár csak sztrájkkor szünetel). Minden hónap második hétfőjének estéjén a "Lady of the Cape"-körmenetben is részt vesznek, zászlójuk alatt vonulva fel. Minden elsőpénteken a Szent Szív tiszteletére tartott szentmiséken megjelenők közül azoknak, akik egy kilencedet befejeznek, a társulat "bizonyítványt" ad. Mikor az új vezetőséget megválasztják, az új elnök valami közös munkát jelöl ki számukra, mint például a konyha átépítése, iskola, zárda renoválása. A munkát a tagok végzik, a számlákat a társulat fizeti. Ugyancsak sok munkát végeznek el a templom körül is. Évente kétszer kolbászeladást rendeznek, négyezer font kolbászt készítenek; a bevétel 75%-a a templom pénztárába kerül. November hónapban a huszonöt és ötven éve házas tagjait ünnepli a társulat. Szentmise és áldozás után reggelit és virágot kapnak a jubilálók. A Szent László-templom férfiai közül többen kapták már meg a megye "Az év férfia" kitün-

tetését. Ha meghal egy tag, rózsafüzért imádkoznak, szentmisét mondatnak, és zászlóval vonulnak fel végső tiszteletadásra.

A "St. Ann's Auxiliary #287" és a "Knights of St. John" 1940 augusztusában alakult, a Szent László-templomot jelölve meg központjának. Az eredeti 25 alapító tag közül még most is tizenhatan tagjai a társulatnak, melynek jelenleg 260 tagja van, közülük 225 a testvérsegítő, 35 pedig a társadalmi csoportban működik, az utóbbiak 50 éven felüliek. Minden elhunyt tag után 250 dollár halálozási segélyt fizetnek ki, szentmisét mondatnak, és rózsafüzért imádkoznak a ravatalnál. Az egyesület fő célja a tagok lelki életének előmozdítása, jó példaadás, gyakori szentáldozás és az irgalmasság lelki és testi cselekedeteinek gyakorlása.

A Kalocsai Népi Együttes 1968. június 28-án alakult meg Demetzky Sándor irányításával. Az alapítók tizenheten voltak. Az együttes célja, hogy népszerűsítse az eredeti magyar énekeket, táncokat; lelkesedést keltsen a magyar népművelődési értékek, tradíciók iránt a hitközség fiatalságában is. Népművészeti estéket rendezve megismertetik a magyar népi kultúrát az amerikaiakkal is. A csoport táncokkal és dalokkal vesz részt Lorain város nemzetközi népünnepének felvonulásán. Kilenc szerepléséből hétszer az első díjat nyerte. Minden magyar megmozdulásban részt vesznek, gyakran kapnak meghívást, dicsőséget szerezvén a magyar kultúrának és népművészetnek. Maguk is készítenek népviseleti ruhákat de a "szereplő" ruhájuk otthonról való, kalocsai.

Az egyházközség keretében működik még a Szent László Egylet, a legrégibb társulat, saját klubházában, testvérsegítő rendeltetéssel. Az Anyák Klubja mellett az Egyesült Szülők Szövetsége is megemlítésre méltó. Ennek tagjai iskolás gyermekek szülei, akik a Szent Cirill és Metód, Szent Szív, Szent Vitus és Szent László Egyházközségekből valók, és az Isteni Megváltó Leányaival, a tanerőkkel együtt küzdenek az iskola fennmaradásáért. A "Confraternity of Christian Doctrine" tagjai hittant tanítanak azok számára, akik világi iskolába járnak. Páli Szent Vince Társulata a szegényeket istápolja. A Szűz Mária Légiója imáival, jótékonykodással szolgálja Isten Egyházának ügyeit.

A LORAINI (OHIO ÁLLAM) SZENT MIHÁLY-TEMPLOM

1903. január 30-án tizennyolc görög katolikus magyar megalakította a Szent Mihály Görög Katolikus Egyházi és Betegsegélyző Egyletet azzal a céllal, hogy hitközséget alapít, és a legrövidebb időn belül templomot épít. E célra kiválasztottak egy hattagú bizottságot, melynek tagjai Lorainben és vidékén felkerestek minden görög katolikus magyart, összeírták őket, és egyúttal tőkét gyűjtöttek a templomépítéshez. 1904 március hónapban megtörtént az első kapavágás, és augusztusban megvolt a templomszentelés.

1904 óta a loraini magyar görög katolikus hívek e kis, szerény fatemplomban imádkoztak, és élték buzgó, keresztény életüket. Habár az egyházközség lélekszámban kicsi volt, annál erősebb hittel dolgozott. A múló évek során voltak megpróbáltatások, de a kitartás és erős hit minden akadályt elhárított, és az egyházi élet fejlődött.

Az épületeket az idő megviselte, és nagyobb javításokra volt szükség. 1944-ben, Petrick István pásztorkodása idején, a templomot kívül-belül tatarozták, és a külső falakat téglával vonták be. Az öreg paplakot teljesen új, modern épülettel cserélték ki. A templom belsejét — a magyarországi templomokhoz hasonlóan — művészi freskókkal tették széppé. Az újjáépített templomot 1945. június 3-án szentelte fel Takács Bazil görög katolikus püspök.

1961-ben Skinta István bazilita atya vette át az egyházközség vezetését, és — rövidesen megérkezése után — megkezdődtek a megbeszélések afelől, hogy az egyházközségnek, ha biztosítani akarja további fejlődését, új negyedbe kell költöznie. Bizottságot nevezték ki, mely hozzálátott a nehéz munkához: megfelelő templomhelyet találni. A bizottság hónapokon át fáradozott, míg végre a Meister Road és Reeves Avenue sarkán lévő négyholdas telket megvásárolta.

Ezután megkezdődött a legnehezebb munka: az új egyházi épületek költségeire a pénzt összehozni. A gyűjtés megindult, és — ha kezdetben vonakodva is, de — a hívek belátták, hogy erre szükség

van, ha az egyházközség jövőjét biztosítani akarják. 1966-ban, Skinta Istvánnak a bazilita atyák rendfőnökévé való kinevezése után, Rakaczky Bazil vette át az egyházközség vezetését, és minden fennakadás nélkül haladt tovább.

Közben a városrendezési munkálatok is napról napra közelebb jutottak ahhoz az időhöz, amikor a dél-loraini lakónegyedben elkezdik az elöregedett épületek lebontását, ami sürgőssé tette, hogy az új épületek tervrajzainak elkészítése és jóváhagyása után minél előbb hozzáfogjanak az építkezéshez.

1969-ben Rakaczky Bazilt elhelyezték Lorainből, s helyét Németh Imre vette át, aki folytatta az építkezés előkészítését.

Az új egyházi épületek építését 1970. május 18-án kezdték el, és 1971. szeptember 19-én szentelte fel azokat Mihalik Emil pármai püspök.

1972. január 4. óta Pajtás Bertalan az egyházközség hivatalosan kinevezett lelkipásztora. Szolgálatának megkezdése óta parkolóhelyet létesítettek, járdát csináltattak; a külső világítás, léghűtés és egyéb szükségletek beszerelését végezték.

A püspök úr megáldotta az új harangtornyot, amelyet Chrobak Józsefné a férje emlékére állíttatott.

1973. november 18-án fényes ünnepségek közepette ülte meg a Szent Mihály Egyházközség alapításának hetvenedik évfordulóját.

1976. május 9-én szentelte pappá Mihalik Emil püspök úr Huszti Mihályt, a parmai (Ohio állam) Szent János-székesegyházban. Az új lelkipásztor — Huszti Mihály és neje, loraini lakosok fia — az első az egyházközség tagjai közül, aki a papi pályát választotta. Első szentmiséjét 1976. május 16-án mutatta be a Szent Mihály-templomban.

A LOS ANGELES-I (CALIFORNIA ÁLLAM) SZENT ISTVÁN-TEMPLOM

A Kárpát-medencéből Los Angelesbe került katolikusok évtizedeken át nélkülözték, hogy anyanyelvükön és együtt dicsérhessék az Istent. A Gondviselés jóvoltából 1926-ban Horváth Friderika szociális nővér, megrongált egészségének helyreállítására, az Angyalok Városába érkezett. Látván, hogy az ott élő magyarok mennyire vágyódnak lelki táplálékra, egybehívta őket a székesegyház gyűléstermébe közös magyar imára, énekre, és megalakította velük a Jézus Szíve Társulatot. Ezeken az összejöveteleken született meg a magyar egyházközség alapításának a terve.

Az ez irányú lelkesedést növelte missziós páterek látogatása is. Így például Lischerong Gáspár jezsuita atya, mielőtt kínai misszióba indult, számukra tartott lelkigyakorlatot. Egy — Kanadából Kaliforniába került — német pap, Woodcutter atya is foglalkozott a hívekkel, később Raile Jakab jezsuita atya tartott magyar misszíót. Őt kérdezte meg Cantwell püspök, hogy tudna-e ajánlani egy magyar papot, aki összehozná az óriási területen szétszórtan élő magyarságot, és megszervezné azok lelki ellátását.

Raile atya az akkoriban a Connecticut állambeli Bridgeporton működő Láni Mátyást ajánlotta. A misszió után a katolikus magyarság állandó testületet szervezett meg, és elnevezte Szent István Betegsegélyző Egyletnek. Első elnöke Sarkadi Béla volt. Az egylet, fő céljának, egyházközség alapítását és plébános meghívását tűzte ki. Amint a későbbi események igazolták, a Szent István Betegsegélyző Egylet volt és maradt a plébánia gerince, a plébános legfőbb támasza.

1928. február 21-én Láni atya Bridgeporton a következő táviratot kapta: "Ha az atya vállalja az egyházmegyémben élő katolikus magyarok lelki gondozását, és az azzal járó kezdeti nehézségeket, örömmel veszem fel egyházmegyém papjai sorába. Cantwell Los Angeles püspöke."

Láni atya, elfogadván a meghívást, 1928. április 19-én megérkezett Los Angelesbe, ahol azonnal az egyházközség megszervezé-

séhez látott. Az alakuló hitközséget, a püspök engedélyével, Szent István király védnöksége alá helyezte. Láni Mátyás az első magyar szentmisét április 22-én mutatta be a lengyelek templomában.

Első gondja a gyermekek megszervezése volt. Az első nyári iskolát a Mária Bemutatása-templom plébániájának a garázsában tartotta. A növendékek számának növekedése hamarosan új helyiséget tett szükségessé, így először a Szent Brigitta-, majd a Szent Kereszt-templomban kaptak helyet a kis magyarok.

Mivel az új magyar egyházközségnek még sem temploma, sem plébániája nem volt, Láni atyát a Fájdalmas Szűzanya Hitközség látta vendégül. Láni Mátyás nagy zeneértő volt, s ezért Cawley prelátus, a székesegyház plébánosa, meghívta őt karnagynak, amely tisztséget tizenkét éven át látta el.

Időközben megfelelő helyet kerestek a magyar templom részére. A Woodlawn Avenue-n találtak egy ingatlant, amelyen három üres ház állott. Szorgos kezek az egyikből hamarosan egyszerű, de meleg otthont teremtettek a plébánosnak. Ugyanakkor megkezdődött a középső épület kápolnává való alakítása. A hívek, papjukkal együtt, lelkesen dolgoztak, de szakértelem hiányában lassan haladtak. Szerencsére megérkezett Jordán Jakab — Láni Mátyás unokatestvére — Chicagóból, aki, szakember lévén, segített a magyarokon, és az ő irányításával hamarosan be is fejeződtek az átalakítási munkálatok. 1930. április 6-án az épület készen állt istentiszteletek megkezdésére.

Időközben, még 1929-ben, Lénhardt Fülöp, magyarországi születésű német protestáns, a Szent Kereszt-iskolában meglátogatta Láni Mátyás plébánost. Miután megtudta, hogy a plébános bánáti születésű, német szülők gyermeke, megkérdezte: nem vállalná-e a városban élő nagyszámú, magyarországi születésű német ajkú lelki gondozását is?

Csak egy mise mondására lévén alkalom, annak keretében a plébános magyar és német nyelvű szentbeszédet mondott minden vasárnap. A kápolna-templom szentelése napján a német csoport nagy számban volt képviselve, mind a templomban, mind a Columbus-lovagok termében az esti ünnepi vacsorán. Ez a lelkes csoport ma is hű az egyházközséghez.

Az egyházközségben a kulturális életet az ifjúság vezette, akik mind amerikai születésű ifjak és leányok voltak. Hamarosan termek építése vált szükségessé. 1931-ben a plébánia engedélyt kapott auditórium építésére, modern színpaddal és atlétikai felszereléssel. Az ifjúság művészete már olyan fokon állt, hogy rendes színdarabokon kívül zenés vígjátékokat és operetteket adtak elő. Ez nemcsak kulturális siker volt, hanem anyagi téren is óriási segítséget jelentett a hitközségnek.

A kápolna, amely évekig volt lelki otthona a Los Angeles-i katolikus magyarságnak, már szűknek bizonyult. A fiatalok lassan elszéledtek, a társadalmi élet az egyházközség keretein belül erősen hanyatlott, és mivel a nagyteremre nem volt többet szükség, jobbnak látták azt templommá átalakítani.

Az akkori magyar kormány tudomást szerzett a Los Angeles-i katolikus magyar kolónia kulturális igényeiről, és iskolakönyveket, könyvtárt küldött a plébániának. Budapesti magyarok gyönyörű zászlót hímeztek, amit ősi magyar szokás szerint szentelt fel Cawley prelátus, az egyházmegye vikárius generálisa. Német Laura, az akkoriban ünnepelt énekesnő volt a zászlóanya.

A Los Angeles-i híveket magyarországi szerzetesek — köztük Böhle Kornél és Badalik Bertalan, a későbbi veszprémi püspök — is felkeresték, és, magyar és német nyelven, missziókat tartottak számukra.

1937-ben, a Magyar Püspöki Kar megbízásából, Shvoy Lajos, Székesfehérvár püspöke jött az Egyesült Államokba, hogy meghívja az Amerikai Püspöki Kart, egyháziakat és világiakat, az 1938-as budapesti Eucharisztikus Kongresszusra. Ő két hétig tartózkodott Los Angelesben.

Az Amerikai Magyar Segély nevű szervezet a Szent István-plébánián született 1944. augusztus 14-én, és országos szervezet lett belőle. Az első segélyt, 10000 dollár értékű orvosságot, a svájci Vöröskereszt útján, Los Angeles küldte Magyarországra. A segélyküldést a menekültek bevándorlása követte. McIntyre kardinális Láni Mátyást bízta meg az európai menekültek ügyeinek intézésével. Ezt a nagy feladatot az egész egyházközség lelkesen tette magáévá, és sok bevándorlónak szerzett otthont és kenyeret. A kezdet nehézségeinek áthidalására a bíboros érsek előlegezte a szükséges összegeket, és mindvégig atyai jóindulattal őrködött a bevándorlók felett. Körülbelül négyszáz katolikus magyar család érkezett Los Angelesbe az úgynevezett DP-törvény alapján.

A megszaporodott egyházi munka második pap alkalmazását tette szükségessé. Dr. Gerencsér István piarista atya, aki maga is magyarországi menekült volt, közel két esztendeig szolgálta az egyházközséget. Amikor a rend elhelyezte, az utóda Salazar Armando, Los Angeles-i születésű spanyol pap lett, aki csak az angol és spanyol híveket szolgálta. A következő káplán Nagy József lett.

Láni atyát, áldásos működése közben, 1954 végén a jó Isten magához szólította; elárvult egyházközsége egészen 1967-ig magyar plébános nélkül maradt.

Los Angeles egyházmegyei újságja, a Tidings, csaknem egy teljes oldalt szentelt Láni Mátyás emlékének, munkásságának mélta-

tására. Elsősorban a háború utáni évek nagy munkáját, a bevándorlást, annak szervezését, előmozdítását és lebonyolítását írta az érsekség Los Angeles magyar plébánosának érdeméül. Ugyanakkor beszámolt arról, hogy az elmúlt negyedszázad történelmében a magyar plébános milyen kiemelkedő szerepet játszott: a közéletben, katolikus mozgalmakban, egyházi szervezetekben. Hiszen Láni atya volt, aki éveken keresztül az egyházmegyei zenei oktatást ösztönözte, és a katedrális énekkarát vezette. Láni Mátyás volt a "Mt. St. Mary's" neves tanára is. Szíve nemességét mi sem bizonyítja jobban, mint az a körülmény, hogy a Szent István-templom otthona volt nemcsak a magyaroknak, hanem a Los Angeles-i német ajkú lakosoknak, majd spanyoloknak, s csaknem minden nemzetiségnek. Láni Mátyás bonyolította le mindazon ügyeket, amelyek katolikus részről a bevándorlók érdekében történtek. Atyai jósággal — ha kellett, szigorral — járt el mindenki ügyében.

Hatalmas munkabírását a nagy egyházmegye minden tagja ismerte és becsülte. Az érsek, kivételképpen, territoriális plébánia rangjára emelte az egyszerű kis magyar templomot, s Láni atya tanácsát, hozzászólását nehéz ügyekben mindig kikérte. Egyházközsége központja volt a nemes szórakozásnak, s különösen az ifjúság és a gyermekek vetélkedtek abban, hogy ki tehet többet. Régi magyar hagyományokat, liturgikus ünnepeket újított meg. Külön élvezet és nevelődés volt szentbeszédeit, oktatásait hallgatni. . .

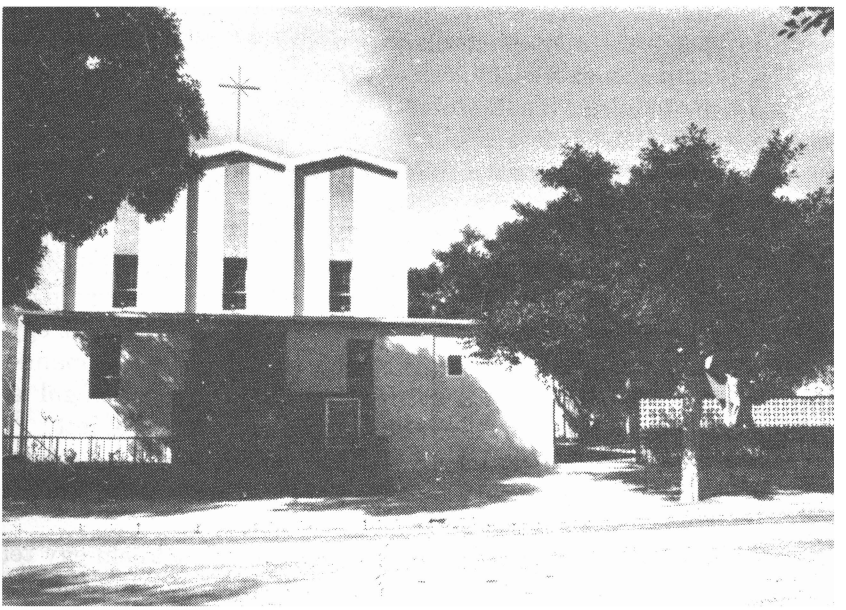

A Szent István Római Katolikus Egyházközség története dióhéjban 1954-től 1976-ig

(Dr. Horváth Benedek premontrei kanonok összefoglalása)

Láni Mátyás halála után Edward Wade lett a plébános. Ő sem a magyar, sem a német csoporthoz nem tartozott, de próbálta az egyensúlyt tartani a kétnyelvű csoport között. A már korábban ott lévő Nagy József volt a magyar hivők lelkésze egészen 1957 áprilisáig. Attól kezdve 1958 októberéig Edelényi Achilles töltötte be ezt a munkakört. Wade prelátus 1957 decemberében másutt kapott beosztást. Távozása után az 1957 augusztusában érkező, liechtensteini Arnold Biedermann lett a plébános, 1966 májusáig.

Az ő ideje alatt szinte évente változtak a magyar papok. Edelényi Achilles után Semjén Vendel. Utána a Santa Anában tanító premontreiek közül legtöbbet Gelencsér Pál jött ki a hétvégeken, amíg Laczkovits József meg nem érkezett 1959 júliusában. Laczkovits atya 1962 decemberéig dolgozott buzgó lendülettel a magyarok között. Távozása után Horváth Benedek premontrei kanonok járt ki a Santa Ana-i házból hétvégekre és más alkalmakra. Ez egy évig tartott, amíg Zsurkay János meg nem érkezett ittlakó papként. Ő 1964 januárjától 1966 szeptemberéig látta el a magyarság lelki gondozását.

1965 decemberében Szigeti Endre is részt vett a munkában, Montrealba való visszatéréséig, 1967 novemberéig. Közben a plébános személyében is változás történt. 1966 júniusától 1967 márciusáig Boniface J. Slawik állt a plébánia élén. A felmerülő sok problémával — mivel sem a magyar, sem a német csoporthoz nem tartozott — nem tudott megküzdeni. Az érsekség úgy döntött, hogy a Santa Anában tanító premontreiek egyikére, Horváth Benedekre bízza a plébánia vezetését. A kinevező okmány 1967. március 16-án kelt.

1975—76-ban összegyűjtöttem a még itt-ott fellelhető egyházközségi értesítőket. Összeszedve 1959-től 1976-ig öt kötet anyag jött össze, az utókor történészei számára. Csendesültebb esti órákban magam is szívesen lapozok e szépen egybekötött könyvekben, hisz az események jó részének már akkor is részese voltam, amikor Santa Anában tanítottam. Egy-egy magyar lelkigyakorlatot vezettem, cserkészkedtem, a menekült diákok vitaestjein s kultúrrendezvényein előadtam, nemzeti ünnepeinken beszéltem stb.

Ez összegyűjtött anyag alapján előlép nagyvonalakban az egyházközség élete. 1959-ben még vasárnaponként hat mise volt, s ez az évek során négyre zsugorodott, részben kisegítő papok hiánya, részben a messzeszéledt hívek miatt. Ma, 1976-ban, két mise a zsú-

folt: a magyar és a német. Az angol és a spanyol a környék, a plébánia területi részének, igényeit szolgálja. A plébánia területe kicsi, úgy viszont mint nemzeti plébánia, az egész egyházmegyét, San Clementétől Santa Barbaráig felöleli. Minden magyar és német ajkú idetartozik. A hatvanas évek elején még kétszáz vagy ennél is több a kereszteltek száma, ma csak a hetven-nyolcvanat éri el. Temetés is abban az időben ötven körül mozgott, ma a fele.

A háború utáni nagy bevándorlás az elsőket a templom köré hozta, de utána, gyermekeik angol iskolába járása folytán, a közeli amerikai templom lett a vasárnap istentiszteletének a helye. Karácsony még ideharangozza a lelkeket, s akkor templom, utca, udvar tömve, de aztán a harminc-negyven mérföldes távolság megöli a minden heti utat. Pedig a templom könnyen megközelíthető. A füsttelen kis gyárak között azonban a fekvése ma nem az, mint alakulásakor volt. Pár utcával odább áll a Colosseum, a harmincas évek olimpiájának helye, s körülötte az egyre szépülő University of Southern California egyetemi város. Tavaly, a szomszédságban megnyílt Hilton szálló, első fecskéje a szépülésnek. A templom sokat csinosult születése óta. A plébánia és a mai templom között meghúzódó kis fatemplom már csak az öregek emlékében él. Helyét a fás udvar foglalja el, amely vidám beszélgetések és barátkozások helye.

A templom mai bejárata Biedermann atya alatt épült. Ugyancsak akkor épült az iskolánk is, amely, elválasztható négy osztálytermével, az egyesületi összejövetelek tartására is kitűnő. A terület szépen elő volt készítve a II. vatikáni zsinat megújult liturgiájának bevezetésére. Ez meg is történt 1970-ben, Horváth Benedek plébánossága alatt. A szentély szembemiséző oltára mellett ott áll a két felolvasó állvány, az oltár mögötti szentségházzal. A átalakított szentélyben ott az amerikai és a magyar címeres zászló, és a Szent Korona remekül sikerült mása az oltárkő alatt, üvegablak mögött. A szentélynek olasz márványlapokkal való lerakása szintén ez idő tájt valósult meg. 1974—75-ben olasz márvánnyal burkoltuk körbe az egész templomot. 1973 márciusától az új, Németországból hozatott, sípos orgonánk biztosítja a régi hangot a megújult liturgiánkban.

Az anyagi részlegről szólva meg kell említenünk, hogy 1967 óta két házat vett az egyházközség, új parkolóhely készült el, és új könyvtárunk próbálja hétköznapokra meghosszabbítani a vasárnapok igehirdetését. A nagytermünk, színpadunk új köntöst kapott, ugyanúgy a szinte hetente használatban lévő nagytermi konyhánk is.

Hogyan épül lelkileg az egyházközség? A vasárnapi magyar szentmiséknek egyre növekvő látogatottsága, a 13000 évi áldozó, a

száznál több kis magyar iskolásunk, a körülbelül ugyanannyi cserkészünk, a vasárnapi 5—10 ministráns, a hét felolvasó, az énekkar, mind hordja az épületkövet a lelki megújuláshoz. Ezt segítik elő a dr. Thiery Ákos által kezdett nagyböjti hitmélyítő előadások, Nehéz Ferenc tervezésében az irodalmi estek, az évi lelkigyakorlatok, a havonta bekopogó egyházközségi értesítő, a liturgikus koncertjeink, a havi magyar szentóráink, imádkozó csoportjaink.

A Szent István Egyesület Romváry Ernő elnöklete alatt dolgozik az összetartáson. A Magyar Nőszövetség pedig Rácz Teréz elnöknővel az imádságon kívül a templom fő anyagi támasza. A német csoport derekasan kiveszi a részét a templom lelkileg és anyagilag való előbbrevitelében. Ők jórészt a Szent István-i Magyarország Bánát-Bácska vidékéről valók, így a Szent Korona közös szimbóluma alatt, közös sorsunkba testvérként beillenek.

Hogyan folyik le egy-egy hónap itt a templom körül? Vasárnaponként a szentmisék után ebéd várja az itt időzni és beszélgetni akarókat. Egy-egy ilyen ebéd 100—250 személyt vonz, magyarokat és németeket. Szívesen leülnek templomkerti fáink alá, vagy bent a nagyteremben, és egy-egy pohár sör mellett könnyen elindul a múltba lépés és a jövő színezése. Még a problémák is fel-feloldódnak. Minden első kedden délben a német csoport ebéddel összekötött kártyapartija vonz 40—60 személyt. Szombatonként az iskola körül zajlik az élet, majd a nagyterem konyhájába lesnek be, a jó illatok nyomán, frissen sült kolbászért a szülők; a templomban felkerülnek a friss virágok, s a fiatalok tervezik a coloradói új kenutúrát a cserkészotthonban. Minden hétfőn este regöscsoport táncüteme hallik ki az iskolából; péntek este német énekpróba van a nagyteremben. Az iskolába, havonta egyszer, a magyar mérnökök igényes előadásainak hálás közönsége tódul. Egy-egy szombat este az iskolában az MHBK idézi a közös élményeket énekkel, jókedvvel; a nagyterem meg irodalmi csemegézés helye, ha éppen nincs nagy dáridós lakodalom. Ezeket a megszokott elfoglaltságokat fűszerezik meg a tavaszi és őszi bazárok, Szent István napja, s itt-ott egy-egy csoport szombat esti táncos jókedve. Cserébe a sok munkáért, évente egyszer, a dolgozóknak vacsorát ad az egyházközség. Jó ilyenkor együtt látni azt a kétszáz főnyi embert, aki önzetlen munkájával gerince az egyházközségnek. Havonta három-négy vasárnap szolgál fel az önzetlen áldozat ebédet.

Rövid summázata ez csak annak, ami e kereten belül itt, a templomnál folyik. A munkán, a liturgián át egybeérnek a szívek, a tervek, s ha néha fel is szökik ellenvélemény hallatára a vérünk, az oltárnál megtaláljuk a szót, s megbocsátunk szívből, hogy béke lehessen köztünk mindenkor.

ST. STEPHEN'S —THE "LARGEST" PARISH IN SOUTHERN CALIFORNIA.

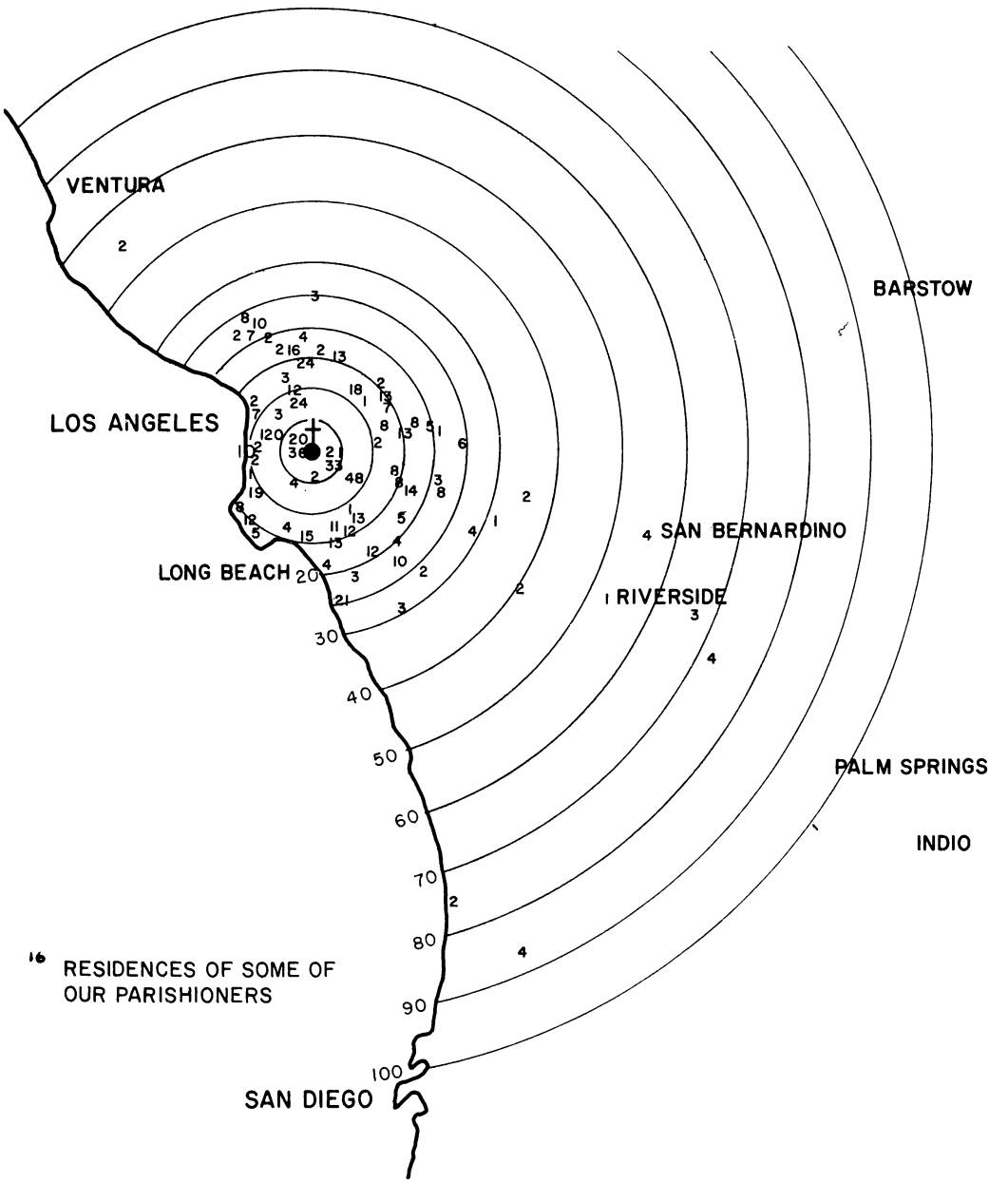

16 RESIDENCES OF SOME OF OUR PARISHIONERS

NOTE: DATA ON RESIDENCES AND BIRTHPLACES WERE COLLECTED AT THE TIME OF PICTURE TAKING FOR THE ROSTER. THESE DATA SHOULD NOT BE CONSIDERED COMPLETE BUT MERELY A REPRESENTATIVE SAMPLE.

A MCKEESPORTI (PENNSYLVANIA ÁLLAM) SZENT ISTVÁN-TEMPLOM

Az Újvilág egyik legrégibb magyar települése, McKeesport, a pennsylvaniai bánya- és acélvidék gócpontjában, a Monongahela folyó völgyében fekszik. A környéken letelepült magyar katolikusoknak égő vágya volt, hogy saját templomuk legyen. E célból felkérték Kohányi Tihamért, a clevelandi (Ohio állam) Szabadság című magyar napilap szerkesztő-tulajdonosát, hogy törekvéseikben segítse és támogassa őket.

1897 november havában Kohányi Tihamér a Monongahela-völgyi magyarok összejövetelén, hosszabb beszéd keretében, többek között azt mondotta: teljesíteni kell a magyarságnak azt a nagy vágyát, hogy saját katolikus templomot építsenek. Beszéde befejezéséül huszonöt dollárral megkezdte a templomépítésre való gyűjtést. Nem sokkal ezután megalakult a templomépítési bizottság. Ekkor már 650 dollár gyűlt össze az építkezési alapra. A bizottság most már úgy érezte, hogy elegendő tőke áll rendelkezésre, és arról tárgyaltak, hogy lelkipásztorra van szükségük, aki vezesse őket. Ismét Kohányi Tihamérhoz fordultak, felkérvén őt arra, hogy írjon a kassai püspöknek, Bubics Zsigmondnak: küldjön részükre egy papot! Levelében Kohányi olyan egyént kért, aki mint az "egyenes jegenyefa" állana a lehangolt lelkű magyarok között.

A levél vétele után Bubics püspök Kovács Kálmánt találta a legalkalmasabbnak, aki nemcsak pap volt, de tanár is, és szerkesztője az Abaúj-Kassai Közlönynek, amely politikai hetilap volt.

Kovács Kálmán 1899. augusztus 19-én érkezett McKeesportra. A magyarság ünnepi díszben várta a vasútállomáson, négylovas hintóval, nemzeti színű zászlókkal és rezesbandával. A vonat meg is érkezett, de Kovács Kálmánt nem látták leszállni. Ő gondolta, hogy díszes fogadtatás várja, ezért csendben beosont a városba. A lehangolt csoport szomorúan ballagott be a feldíszített terembe, ahol már várta őket a fiatal, daliás pap. Ekkor a rezesbanda rázendített, és nagy éljenzések közepette üdvözölték lelkipásztorukat. Ez a szeretet és tisztelet élethossziglan tartott. Kovács atya első

szentmiséjét Amerikában a Szent Péter-iskola termében mutatta be, első szentbeszédét pedig 1899. augusztus 20-án, Szent István napján mondotta.

Az egyházközséget 23 helybeli család képezte, és 817 felnőtt a Monongahela-völgy sok kis falujából. 1900. április 3-án vásárolták meg az első telket a templom részére. Ugyancsak akkor elkészült a templom tervrajza is. Az első kapavágás 1900. július 26-án történt, az alapkövet szeptember 9-én helyezte el a South Bendből (Indiana állam) érkezett Bíró Mihály. A nagymisét Boyle atya, a pittsburghi püspök képviselője mutatta be a Szent Péter-templomban. Mindjárt a szentmise után a hivők átmentek az épülő templom megtekintésére. Bubics kassai püspök kérelmére a templomot Magyarország első szent királyáról nevezték el, így a Monongahela-völgyi első magyar római katolikus templom McKeesporton Szent István temploma lett. Kőből és téglából készült, s építési költségeit 45000 dollárra becsülték, beleértve a kétemeletes, nyolcszobás plébániát is.

Kovács Kálmán, lelkipásztori teendőin kívül, hetilapot (Magyarok Csillaga) is szerkesztett. A lap minden csütörtökön jelent meg, és előfizetési ára évente egy dollár volt. A pennsylvaniai Elizabeth Townshipben lévő Isteni Megváltó Leányai zárdájának irattárában megtalálható a Magyarok Csillaga 1901. évének sorozata, és ezekben minden héten beszámoló található a templom építésének haladásáról. A templom tizenöt, színes ablakán magyar és más szentek, valamint történelmi személyiségek képe látható. A toronyban három harangot helyeztek el: Szűz Mária, Szent István és a Szentlélek tiszteletére szentelték fel azokat. A főoltár fölötti szép festményt Ferenc József magyar király adományozta a templomnak. A kép Szent Istvánt úgy örökíti meg, amint felajánlja a Szent Koronát, s a koronával együtt Magyarországot, a Szűzanyának.

A templom felszentelése 1901. augusztus 25-én volt. Az ünnepségre 4000 főnyi hivő jött össze a környékről.

Andrew Carnegie 1500 dollárt adományozott az orgona megvásárlására, azzal a feltétellel, hogy az egyházközség tagjai is ugyanolyan összeggel járuljanak hozzá. Ezt a buzgó hívek rövidesen meg is tették.

Tizenkét év eltelte után Kovács Kálmán szükségesnek találta, hogy a gyermekek részére legyen rendszeres hitoktatás és magyar nyelvtanítás. Ezért a magyarországi püspöki karhoz folyamodott, és ennek eredményeképpen, 1912-ben megérkeztek McKeesportra a tanító nővérek az Isteni Megváltó Leányai rendjéből. A feljegyzések szerint a hitközség négyezer dolláros kölcsönt vett fel a pittsburghi egyházmegyétől, még 1911-ben, hogy zárdát építsen a nővérek ré-

szére. Az apácák megérkezése után egy hónappal missziós iskolát nyitottak a következő városokban: Elizabeth, Allegheny, Braddock, Pittsburgh, Homestead, Daisytown, néhány hónappal később pedig: Clairtonban, Iswinben és Sohóban.

1919-ben égették el az adóssághelevelet. E nagy eseményt meg is ünnepelték.

Kovács Kálmán fáradságot nem ismerő földi élete 1927. március 27-én fejeződött be. Utódául Réthy Jánost nevezte ki a püspök a Szent István Egyházközséghez.

Az egyházközség 1931-ben elhatározta, hogy elemi iskolát kell építeni. Ez a gazdasági válság idején történt, és kevés volt a pénzük az iskolaépítésére. Híre jött annak, hogy Lincoln Place-en egy iskolaépületet lerombolnak, de ha az egyházközségi tagok azt lebontják, az anyagot felhasználhatnák a Szent István-iskola felépítésére. Körülbelül 140—150, hitközségi férfi összefogott, s az egyházközség tagjai saját kezük munkájával fel is építették az iskolát.

Réthy János idején a hitélet erősen fellendült, különösen a Szent Név Társulatban. Átlag 300 férfi járult a szentáldozáshoz havonta. Ugyancsak nagy szerepet játszott az egyházközség életében a Páli Szent Vince Egyesület. Sok, arra rászoruló hitközségi tagot részesítettek segítségben élelemmel, ruhával és fűtési hozzájárulással. Réthy atya sugalmazására megalakult nők részére a Kis Jézus Virága Egylet, amelynek első elnöknője Fodor Sándorné volt.

Réthy János, aki 1896. március 20-án született, 1946. július 13-án meghalt. 19 évig volt a Szent István Egyházközség lelkipásztora.

Az új pásztor, Novák Raymond működése alatt, az iskolaépítéssel kapcsolatos kölcsönt sikerült törleszteni. A parókiát, iskolát, zárdát is átalakíttatta. Minden évben magyar pikniket rendeztek a Kossuth parkban, ami mindig jó hangulatban telt el. Nagy élmény volt a májusi koronázás, amikor a fatimai csodatévő Mária szobra megérkezett, amely végigjárta az egyházközségeket. Szokásos volt az évi szüreti bál megtartása is. Az 1956-os magyar szabadságharc leverése után a Szent István Egyházközség sok menekültnek nyújtott otthont; ellátta őket ruhaneművel, és sokszor pénzbeli segítséggel is.

Novák atya pásztorkodása idején ünnepelték meg az egyházközség fennállásának hatvanéves jubileumát.

1962 júniusában Novák atyát elhelyezték, az utóda Kató István lett. Röviddel hivatalba lépése után bevezette a tizedes rendszert, hogy a hívek nagyobb adakozással növeljék az egyházközség vagyonát. Ezzel — megduplázva a jövedelmet — rendezte az adósságokat, és az épületeken javításokat eszközölt. A templom pincéjét

termekre osztotta, oda helyezte az óvodát, és ott tanították a hittant is.

A II. vatikáni zsinat okmányainak értelmezése szerint újításokat vezetett be; eltávolíttatta a mellékoltárokat, több szobrot, és a szószéket is.

1967-ben feloszlatták az iskolát, de 1973-ig egy magánintézet bérelte a helyiséget. A hitközség ifjúsága ezután a vasárnapi iskolában kapott hitoktatást. Egyháztanács is alakult, mely a lelkipásztorral közösen végzi az adminisztrációt. A zsinatot követően lehetővé vált, hogy civil személy is részt vehessen egyes szentségek kiszolgáltatásában. Ez alapon 1974. június 8-án diakónussá szentelték, három évi tanulás után, a konvertita Brabender Herbertet.

Ugyanezen a nyáron, amikor Mindszenty József hercegprímás meglátogatta az amerikai magyarság végvárait, McKeesportot is felkereste. A Szent István-templom hívei előtt tartott szentbeszédet. A plébános távolléte miatt 15 főnyi küldöttséggel folytatott külön tanácskozást a diakónus szobájában, ahol arra kérte őket, hogy a megyés püspöktől szerezzenek engedélyt a vasárnaponkénti magyar szentmisére, és a szeptemberben elinduló magyar iskolához.

1975-ben a Szent István Egyházközség megérte gyémántjubileumát, melyre átalakították, és léghűtéssel látták el az iskolát, hogy minél több társas összejövetelt lehessen tartani, és közhasználatra is felajánlani.

A MILWAUKEEI (WISCONSIN ÁLLAM) SZENT IMRE-TEMPLOM

Magyar katolikusok 1919-ben alapították a Szent Imre Egyházközséget, és Bognár atya volt az első plébánosuk. Szép templomot építettek, és azt hagyományos magyar módon rendezték be.

Az egyházközség vezetésében, a hívek lelki életének fejlesztésében az évek során több ferences atya működött, közöttük: Blihár Barnabás, Füzér Julián, Forró Alpár, Ferenczy Ipoly, Dohányos Domokos, Kertész Tamás.

Az egyházi élet mellett az ifjuság a Tiger labdarúgó-csapatban tevékenykedik, és szép sikereket ért el. A csapat már ötven éve működik.

Az egyházközség él, és reménykedve néz a jövőbe a jelenlegi plébános, Borsy György ferences atya vezetésével. Minden vasárnap tíz órakor magyar szentmise van.

A NEW BRUNSWICK-I (NEW JERSEY ÁLLAM) SZENT JÓZSEF-TEMPLOM

Magyarországon a görög katolikusok főképpen a Keleti-Kárpátok belső vonulatától nyugatra éltek, Ung, Bereg, Zemplén, Szabolcs, Szatmár vármegyékben és az erdélyi peremvidékeken. Tömegesen a huszadik század elején vándoroltak ki Amerikába, csakúgy, mint a római katolikusok és a protestánsok. A görög katolikusok egy része felszívódott a latin szertartású egyházközségekbe, míg mások szervezkedni kezdtek, hogy templomot építsenek maguknak, mert meg akarták őrizni nemzeti nyelvű szertartásaikat és hagyományaikat.

A Szent József-templom története hasonló a többi testvéregyház alakulásának körülményeihez és fejlődéséhez. 1913 áprilisában a New Brunswick-i görög katolikusok összegyűltek a Rákóczi Hallban, megalakították egyházközségüket; elhatározták, hogy templomot építenek, és azt Szent Józsefnek ajánlják. Az első tisztikar tagjai a következők voltak: Csicsák Lajos, Csincsár Mihály, Végső József, Perduk György, Iván János és Kosztyó Ferenc. Felebaráti segítséget kaptak a Szent Péter római katolikus templom plébánosától, O'Grady prelátustól, aki hozzájárult, hogy a görög katolikusok ott tarthassák istentiszteleteiket, amíg saját templomot nem építenek. Később a Szent János német templomban mutatott be számukra szentmisét a trentoni Kovalcsik lelkész, aki továbbra is segítségére volt a Szent József Egyházközség híveinek. Hamarosan kiválasztottak, és meg is vásároltak, egy, a templom építésére alkalmas telket.

1914-ben már rendszeresen részesültek magyar nyelvű, görög szertartású pasztorációban a Szent József Egyházközség hívei; augusztusban végre megérkezett a hozzájárulás az egyházközség hivatalos megalakításához is. Szeptemberben az első állandó papot is megkapták, Lukács János személyében.

1915. július 15-én 18 ezer dolláros költséggel megindult az építési munka. 1916. május 30-án megtörtént a templomszentelés. Ötvennégy hivő szerepel az alapítók névsorán, akik közül tizennégy

még a hetvenes években is tevékenykedett az egyházközség ügyeiben.

Júniusban betegsegélyző társulatot alapítottak. Ugyanakkor a plébánia is felépült. 1920-ra teljesen berendezték Szent József templomát. 1923-ban, Kubek Antal pásztorkodása idején, megkezdődött az ifjúság bevonása az egyházközségi életbe, magyar nyelvű nyári iskolával és magyar kulturális nevelési programmal. A húszas évek végére több mint kétszáz ifjú vett részt ezekben a tevékenységekben. Kubek atya otthonról, Ung megyéből is hozatott egyházközségébe friss erőket. Az ő munkájához fűződik Zilahy Sándor színigazgató bevonása is a magyar nemzeti kultúra terjesztésébe, aki színjátszóival fáradhatatlanul járta Észak-Amerika magyar településeit. Kubek Antal tehetséges festő is volt, s az 1929. évi tűz után ő festette át a megsérült templomi képeket. Ugyancsak ő tanította be az első kántort, Petruska Istvánt, aki 1924-től haláláig, 1962-ig szolgálta hűségesen a templomot. Piknikhelyet is vásároltak az egyházközségbeliek, amelyet Szent József ligetének neveztek el. Ott tartották a nyári iskolát és a kulturális összejöveteleket.

Az 1930-as évek, mint általában mindenütt, nehezebb időket hoztak a Szent József Egyházközségre is, de Kossey Gábor, az akkori pásztor, mégis talált módot a fejlődésre. Munkáját Fedas Teodor folytatta, aki 1938-ban a garázst építtette híveivel.

1940 szeptemberében az egyházközség megünnepelte ezüstjubileumát, és megalakították a Szűz Mária Egyletet. Ettől az időtől kezdve ismét Kovalcsik atya volt a pásztor, aki az első szentmisét mondotta az alakulás idején. Az ő idejében égették el az adósságlevelet is.

1941. december 7-én éppen Szent Miklós-napi összejövetelvacsoránál ültek az egyházközség hívei, amikor a pásztor a megdöbbentő hírt bejelentette: "Háborúban állunk Japánnal..." A Szent József Egyházközség hívei is részt vettek a háborús szolgálatban, ki a fronton, ki a munkahelyen.

1948-ban Dunda Ernő vette át a plébániát, őt Pittsburghból helyezték át New Brunswickba. Az ő nevéhez fűződik a templom belső renoválása és művészi festményekkel való díszítése. (Cimbalmos Kálmán és Magdolna művei.)

Dunda Ernő, esperessé kinevezve, Elkó Miklós püspök úr rendeletére a papneveldébe került tanárnak, és helyét Roskovics Konstantin foglalta el. Az ő plébánossága alatt vezették be az angol szertartásokat a Szent József-templomban. Új berendezés is fűződik az ő működéséhez. Nyugdíjba vonulása után Homa József lett a pásztor, 1961-ben. Homa atya lelkesen fejlesztette a hitéletet, ugyanakkor tovább építette a templomot is. Sok ezer dollár befek-

tetésével újabb telkeket vásárolt, és újjáépíttette az épületeket is. Ez időben a férfiak számára megalakult a Szent Név Társulat.

A Szent József Egyházközség híveinek legmagasztosabb élménye 1965. március 21-én volt, amikor két kispapot szenteltek: Kerényi Péter és Éles Ferenc lépett az Úr szolgálatába. 1966. április 24-én aranyjubileumát ülte az egyházközség. A Petruska István halálával megárvult hivatalt Koszkulics Albert vette át, és azóta is hűségesen szolgál énekével, orgonajátékával és a kórus vezetésével az Úrnak.

1970 szeptemberében Éles Ferenc lett a plébános, ő "bennszülött", Szent József templomához tartozott keresztelése óta. Gyakran felkeresi, és igyekszik együtt tartani híveit, akik közül kettő is az Úr szolgálatába lépett: Emília nővér és Popovics György testvér.

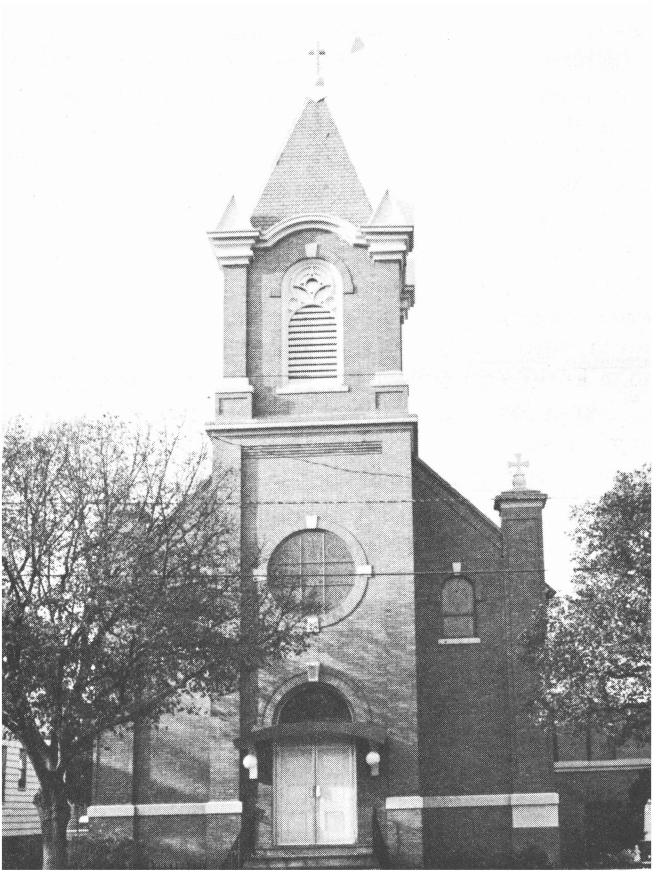

A NEW BRUNSWICK-I (NEW JERSEY ÁLLAM) SZENT LÁSZLÓ-TEMPLOM

Az 1870-es években érkeztek az első magyar bevándorlók ebbe a városba. Néhány évvel később már szervezkedtek a katolikusok; megalakították a Szent Imre Herceg Egyletet. 1903-ban pedig már gyűjtéseket szerveztek, és küldöttségeket menesztettek a trentoni megyés püspökhöz, hogy engedélyt kapjanak katolikus magyar templom építésére, hogy azon keresztül hitgyakorlásukban és kultúrájukban Amerikában is magyarok maradhassanak. Az alapítási okmányban, melyet 1904. október 25-én írtak alá, az egyházközség tisztviselői azt mondják: "Szent László Magyar Templom a név, melyen őket és utódaikat ismerni fogják, és más testületektől megkülönböztetik."

Egy év múlva, 1905. október 4-én a New Brunswick-i újságok közölték a hírt: megtörtént a kapavágás. Az új templom igen szép lesz, közölte nagybetűkkel az egyik újság, és cikkében az épülő templomot a város díszének nevezte. Továbbá megírták, hogy a templomban körülbelül 500 személynek lesz ülőhely. Az alagsorban vasárnapi iskola lesz. Az épületet gőzzel fűtik, a világítása pedig villany és gáz lesz.

Örömünnep volt 1905. november 19-e a New Brunswick-i magyaroknak: ezen a napon a trentoni püspök megáldotta és elhelyezte a Szent László-templom alapkövét. A szertartás nagyon megható volt, írta a New Brunswick Daily Press. A felvonulók száma öt- és hatezer között volt. Egyházi és világi szervezetek, a Kolumbus-lovagok között fekete-piros egyenruhába öltözött magyar huszárok lóháton meneteltek a tömegben. Magyar rezesbanda és a sayreville-i katolikus iskola zenekara játszotta az indulókat.

Az alapkő megáldásának napján az új templom plébánosa, Szeneczey János volt a legboldogabb ember New Brunswickon. Világos látású, határozott, szent életű ember volt. Ő szervezte meg az egyházközséget, ő tervezte a templomot; ő volt a felelős a jövőért. Ő volt a vezető. Mint ilyennek, neki kellett szembenéznie a nehézségekkel, melyek hamarosan jelentkeztek. Az építkezés jóval

többe került, mint a szerződésben megadott összeg. 5000 dollár, az eredeti árnak majdnem egyharmada kellett még, hogy az építést befejezzék. Szeneczey atya, hogy a pénzt előteremtse, Magyarországra utazott, eladta apai örökségét, és az árát, 4300 dollárt, a templomnak adta.

Az elkészült templom megáldásáról nincsenek feljegyzések, de évkönyvek, évi elszámolások és a rákövetkező évek hivatalos iratai bizonyítják, hogy Szeneczey János plébánossága alatt a templom művészileg és liturgikus berendezésekben tovább fejlődött. A templom alagsora tanteremnek szolgált. A tananyagot a hazai előírások szerint állították össze a tanítók. Délelőtt magyar volt az oktatás nyelve, délután angol. Szeneczey atya tudta, hogy ez az iskolázás nem elégséges a magyar származású bevándoroltak gyermekeinek, és bántotta az is, hogy legtöbb hivő gyermeke más iskolába járt. 1911-ben mindössze 48 tanuló volt a négy osztályban.

1914-ben végre eljutottak a New Brunswick-i magyarok oda, hogy iskolát építsenek. Február végén kezdődött a munka, és szeptemberre megnyílt a Szent László angol-magyar iskola. A hat tantermen kívül volt tornaterme, nagy előadóterme színpaddal és erkélyekkel, és egy gyűlésterem. Az építés 30000 dollárba került. A plébános már 1912-ben gondoskodott otthonról szerzetesnővérek számára. Az Isteni Szeretet Leányai tanítottak az új iskolában, mely 107 gyermekkel nyílt meg.

Az első világháború kitörése, Nagy-Magyarország igazságtalanul történő feldarabolásának hírei a New Brunswick-i magyarhoniakat is súlyosan érintették. Fájdalmukat tetézte az a tűz is, mely elpusztította büszkeségüket, a Szent László-iskolát. Szeneczey atya betegen, megtört lélekkel jajdult fel iskolája romjain keseregve, így írván naplójába:

"Sírok a népemmel, mert amit hosszú éveken át építettünk nagy áldozatok árán, íme, elpusztult néhány óra alatt... Gyermekeink megint hontalanná válnak, idegen iskolába kényszerülnek..." Sose derült ki a tűz oka, a tűzoltók szerint gyújtogatás volt.

Az évet a gyerekek más iskolában fejezték be, de a kettős tragédia, hazája szétszaggatása és az iskola pusztulása elvitte a jó pásztort, 1920. február 16-án. A négy osztály 239 tanulója is ott volt a gyászolók között.

Az új lelkész, Radóczy Károly, gyors tervező és végrehajtó volt. Hároméves pásztorkodása során a romokból új életre keltette az iskolát. A templom nagytermét óvodává alakíttatta, kedves nővérek vigyáztak ott a kicsikre; aztán kijavították az iskola használható alagsorát, s az első négyhez két újabb osztályt nyitottak; a következő évben már nyolc osztályban folyt az oktatás. Tanítási

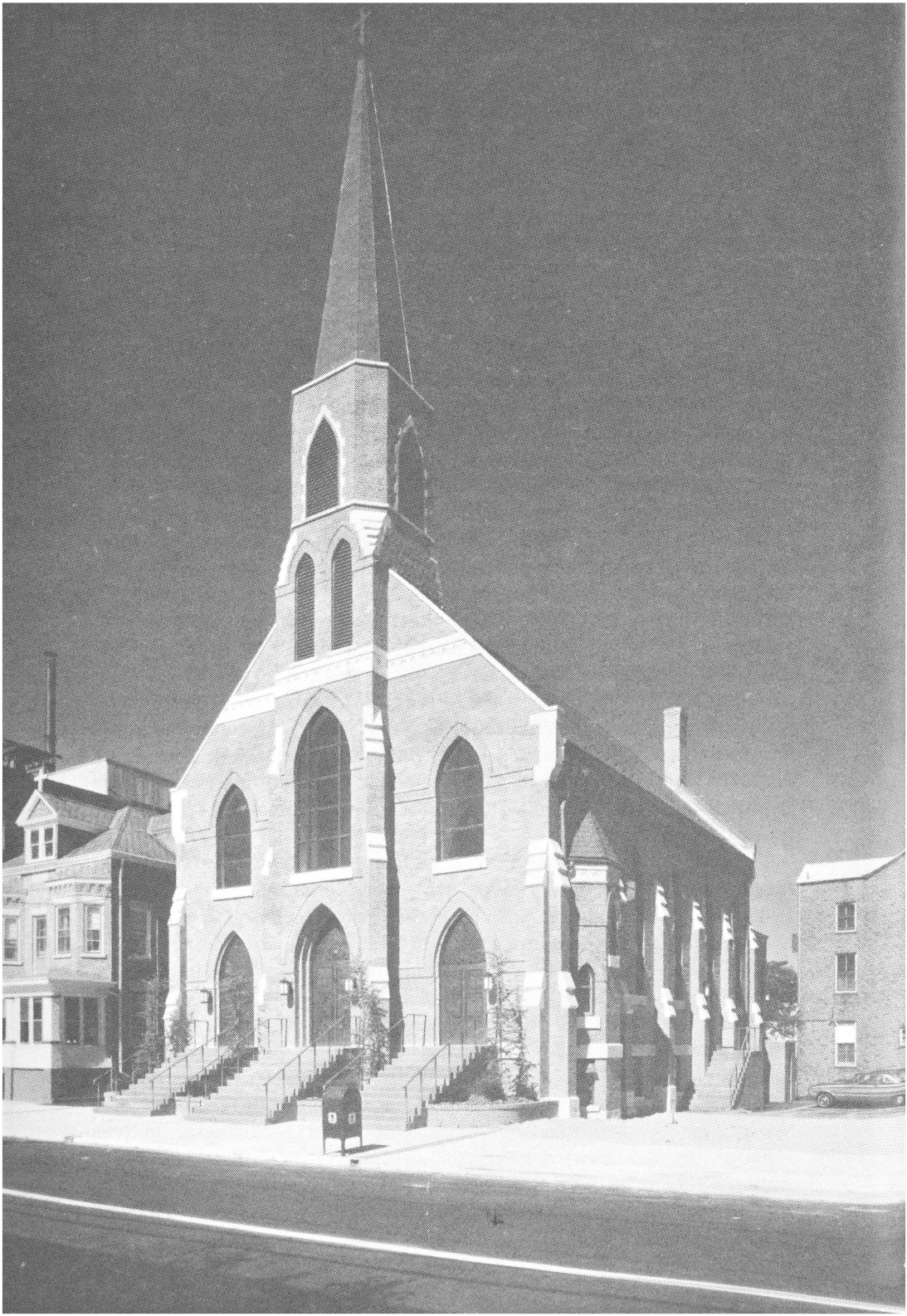

módszerekben, fegyelmezettségben és iskolák közötti versenyben a katolikusok messze kitűntek. Ekkor már hivatalosan, államilag is elismerték a Szent László-iskolát.

1924-ben Kapisztrán Szent János budai ferencesei vették át a plébánia vezetését, mely azóta is franciskánus végvár. Az ő nevükhöz fűződik a Szent László Egyházközség lelki életének újabb elmélyítése, de velük és mellettük dolgoztak a hívek is, akik nem sajnáltak sem időt, sem áldozatot a magyar templom és iskola fenntartásáért. Kalmár Özséb, az első ferences plébános atya is az iskolát tartotta a jövő zálogának. Nagy figyelmet fordított az ifjúság nevelésére és megtartására. 1924—1925-ben több mint ötszáz tanulót tartottak nyilván. Minden helyiség túlzsúfolt volt; építeni kellett, ha nem akarták elküldeni a jelentkezőket. Kibővítették a meglévő iskolát, és az óvoda számára új épületet vettek. 1925 szeptemberében 529 gyermek járt Szent László angol-magyar iskolájába.

A gazdasági válság a templomot és az iskolát is sújtotta. Az egyházközség adósságokban vergődött. 1937-ban a tanulók száma 199-re csökkent. A küzdelmes évek során hívta életre Szabó Brúnó ferences atya, az akkori plébános, az Anyák Klubját, mely — később Szent László PTA-re cserélte a nevét — 1933-tól, alapításától kezdve áldásos tevékenységet fejtett, és fejt ki még most is.

A harmincas évek végén a gazdasági helyzet javulni kezdett. Kiss Szaléz atya került Szent László templomához. Az ő három évig tartó plébánossága alatt az iskola új életre kelt. Új tető került az iskolaépületre, a nővéreknek is megfelelőbb otthont találtak. Balogh Benignus ferences testvér közreműködésével megalakult a Szent Imre Ifjúsági Egylet, amely sikeresen fogta egybe a fiatalságot. 1939-ben megülték az iskola ezüstjubileumát, e jelszóval: Büszkék vagyunk, hogy amerikaiak vagyunk, de büszkék vagyunk magyarságunkra is.

Éveken át "a magyarok szép kis temploma" külsejében és belsejében nagyobb változás, különösebb átalakítás vagy javítás nem történt, egészen 1941-ig, amikor Bódy Kapisztrán atya lett a plébános. Első tényked ése az adósságok kifizetése volt. Figyelemmel kísérte a középiskolás gyermekek sorsát is, egyházközségi alapokból fizetvén taníttatásukat a Szent Péter középiskolában. Ekkorra azonban a templom renoválása elodázhatatlan volt. Adósságuk nem lévén, úgy gondolták, meglesz az anyagi lehetőségük arra, hogy a templomot teljesen rendbehozzák még az aranyjubileum előtt.

Kapisztrán atya nagy lelkesedéssel és energiával látott a munkához. Először is megbízta Iharos Gyula magyar festőművészt, hogy a szentélyben a mennyezetre fesse meg a püskösdi jelenetet; azután mozaik keresztutat vett; új, színes ablakokat rendelt; a régi

faoltárt Olaszországból importált márványoltárral cserélte ki; a régi, magas padok helyett újakat vett. A templom külsejét is tataroztatta, a tornyot újjáépíttette, és a bejárathoz ereszt építtetett, hogy azzal az ajtókat és a híveket is védje eső és hó ellen. Bevezették a léghűtést. A Szent László-templom lett ebben az első az egész egyházmegyében. A léghűtés beszerelése a templom belsejében nagy átalakításokat követelt, melyek következtében kiderült, hogy a falak rossz állapotban vannak. Kapisztrán atya, hogy a falak további romlását megakadályozza, és ugyanakkor a karbantartás gondját is elvesse, márványutánzatú műanyaglapokkal vonatta be a templom belsejét. Az aranyjubileumra, 1955-re, kétségtelenül új arca volt a Szent László-templomnak.

Mint Szeneczey atyát, Kapisztrán atyát is "fölemésztette az Úr házáért való buzgalom". 1957. január 17-én meghalt.

Borsy György atya, aki az egyházközség vezetését átvette, sekrestyét építtetett. A II. vatikáni zsinat szellemében a szentélyben is változásokat eszközölt: a márványoltárt a faltól elválasztotta, és a szentély közepére helyezte, hogy a szentmisét arccal a hívek felé fordulva celebrálja a pap. Megnyitotta az étkezőt, és könyvtárat szervezett, melyet a PTA támogatásával valósítottak meg. Az iskola akkoriban, a hatvanas évek során 360 tanulót regisztrált. A növekvő költségek fedezésére tandíjat vezettek be. Ebben az időben általános változások kezdődtek úgy a világi életben, mint a katolikus iskolai oktatás terén. Az egyházi tanerők száma csökkent, és az ifjúság is inkább nyilvános iskolákba iratkozott be. A vallásos iskolák fenntartása egyre nehezebbé vált, közülük több be is zárt. Tizenhárom munkás év után Borsy atyát áthelyezték Milwaukee-ba.

1970. szeptember 13-án Füzér Julián atya mint plébános, Végvári Vazul atya mint társplébános vették át az egyházközség vezetését. Az egyházi tanácson belül nevelésügyi bizottságot létesítettek, s Végvári Vazul atya adminisztrálta az iskolát. Füzér atya véleménye szerint a II. vatikáni zsinat szellemének értelmezése alapján a nemzetiségi nyelv használata nemcsak a templomra, hanem az iskolára is vonatkozik. Tehát a Szent László-iskolában magyar nyelven is tanítani kell. Ezért az 1971—72-es tanévben, két tanítóval, ismét megkezdődött a magyar oktatás is. Az iskola mindinkább alkalmazza az új tudományos módszereket, neveléstudományi televíziót is használnak. Igazgatót is neveztek ki az egyházi és világi tanerők mellé.

Az időjárás viszontagságai erősen megrongálták a Szent László-templomot. Míg egyre növekvő aggodalommal figyelték a viharvert tornyot és a már omladozó téglafalakat, fájdalommal vették tudomásul, hogy ha a templomot teljesen renoválni akarják, sok min-

dent le kell szedni és ki kell vinni, amit a Szent László-templomba a legnagyobb jószándékkal, őszinte buzgósággal, nagy igyekezettel és jelentős anyagi áldozatok árán a hívek bevittek vagy hozzáadtak. A munka megkezdését tovább nem halogathatták. 1972. október 17-én Brenner Istvánnal, aki az egyházközség tagja és a Brenner Industrial Construction Inc. elnöke, aláírták a szerződést a templom renoválására.

Mindenki egyetértett abban, hogy míg a templom külsejének a kijavítása fontos volt, a belsejének az átalakítása még fontosabb volt. Az építészek nem tudták a munkájukat folytatni, amíg a falakat a műlapok borították, és a mennyezetet meg nem vizsgálták. Éppen ezért az egyházmegye építő bizottságának jóváhagyásával leemelték a borítólapokat, és akkor látták, hogy a falakról hiányzik

a vakolat. A mennyezet repedezett és nedves volt, úgyhogy saját súlya alatt bármikor lezuhanhatott volna. Így a templom egész belsejét újra kellett vakolni. Nagy feladat volt, de megbirkóztak vele, és a templom készen állt az újraszentelésre.

1973. szeptember 30-án Mindszenty József, Esztergom érseke és Magyarország hercegprímása, a bécsi Pázmáneumból, száműzetésének helyéről, Kanadán keresztül eljött New Brunswickba, hogy megáldja az újjáalakított templomot. Ezrek vettek részt az ünnepélyes szertartáson. A hitközség iskolás gyermekei egymás kezét fogva, élő koszorúként vették körül Szent László templomát, amíg a kardinális azt körüljárta, és szenteltvízzel meghintette.

Újabban az Egyháztanács, a PTA és a Nevelésügyi Bizottság együttes irányítása alatt történik az anyagiak ellenőrzése. A költségek évente nőnek. A templomi összejövetelekből származó, és minden egyéb mozgatható bevétel az iskola fenntartási költségeinek fedezéséhez adódik. Füzér atya minden tőle telhetőt megtesz, hogy az iskola nyitva maradhasson. Szerinte a történelem nem azt nézi majd, milyen volt az épület, és mennyit költöttek külsőségekre, hanem azt, hogy mennyiben szolgálta a tanítás az egyetemes Egyházat, a helyi templomot; hogyan értette meg a tanulókkal a nagy nemzeti ideákat és ideálokat, demokráciát, szabadságszeretetet, igazságosságot, békeszeretetet és az emberiségért való törődést; hogyan juttatta az ifjúság lelkébe a magyar művelődést és a nemzeti érzületet. Az iskola szigorú felértékelés alá került, hogy ennek a többszörös célnak megfelelhessen.

Az Isteni Szeretet Leányai, Kiss Szaléz atya szerint, "az iskola édesanyjai". Az ő lelkesedésük, felkészültségük és szeretetük emelte fel az iskolát az általános elismerés fokára. A hatvan év során szinte száz nővér működött az iskolánál. Blanda Mária FDC volt az első főnöknő.

A The Monitor, a trentoni püspökség hivatalos lapja jelentette 1976. szeptember 2-án, hogy a Szent László Egyházközség az első az Egyesült Államokban, mely szobrot emel Mindszenty József emlékére. A nyolc és fél láb magas bronz emlékmű Varga Ferenc, Floridában élő szobrászművész alkotása; 5 láb magas gránit talapzaton áll a Mindszenty Square-en, azon a helyen, ahonnan a mártír bíboros New Brunswick-i látogatása alkalmával több mint tízezer főnyi tömeghez beszélt. A lapnak Füzér Julián plébános atya így magyarázta meg a szobor időszerűségének jelentőségét: "Most van a harmadik évfordulója a kardinális látogatásának; huszadik éve az 1956-os magyar szabadságharcnak; száz éve, hogy az első magyar letelepült New Brunswickon, és háromszáz éve annak, hogy született Rákóczi Ferenc fejedelem, aki mindenét feláldozta, hogy népe

szabaddá legyen. Mindez pedig egybeesik az Egyesült Államok születésének kétszázadik évfordulójával."

A szobor leleplezési ünnepsége ökumenikus esemény lett azzal, hogy Byrne úr, New Jersey kormányzója leplezte le; Ahr trentoni püspök áldotta meg; Béky Zoltán református püspök és Msztyiszlav ukrán ortodox pátriárka is részt vettek az ünnepségen, és befejezésül Dengl Miklós ferences atya, a youngstowni Csíksomlyó provinciálisa adott áldást. Az ünnepség utáni ebéd szónoka Kósa András református lelkész volt. A egész egyházközség büszkén gondol vissza a szép eseményre.

Visszatérve az iskolára: az 1976-os tanévben 250 növendékkel nyolc tanerő foglalkozott, Füzér Julián plébános atya és Pócsai Vendel lelki vezetésével. A magyar nyelv, irodalom és történelem a tantárgyak közé tartozik.

A NEW YORK CITY-I (NEW YORK ÁLLAM) SZENT ISTVÁN-TEMPLOM

Mielőtt a magyarság istenkereső útjának mérföldkövét, a Szent István és a Szent Kereszt katolikus templomokat felkeresnénk, érdemes egy pillantást vetni a városra, ahol csaknem valamennyien elsőnek pillantottuk meg azt a földet, melyen milliónyi testvérünk próbálta (és próbálja is) újra felépíteni szétdúlt otthonát.

A Hungarians in America című kiadvány szinte költői lendülettel foglalja össze az Ígéret Földje első állomásának szerepét a magyarság életében. A magyar tragédia a város hihetetlen kiterjedésének lett a következménye: egyszerűen elvesztek a kicsinyke egyedek, mire egymásba kapaszkodhattak volna, hogy a sejtekből élő szervezetet építhessenek.

Majdnem lehetetlen megállapítani azt az időt is, hogy mikor és ki volt az első magyarföldi bevándorló vagy látogató Manhattan szigetén, ahol a holland gyarmati városból New York városa született. New York-i magyarok részt vettek az Egyesült Államok megalakulását kivívó háborúban is. Itt lakott egykor a Délen hősi halált halt Kováts Mihály ezredes is. A magyar szabadságharc 1849-es menekültjei, akik az óceánon átkeltek, kevés kivétellel New Yorkon át széledtek szét a kontinensen. Az 1880-as években a magyarság száma már tízezren felül volt, és minden nemzeti irányú megmozdulásnak New York volt a kiindulópontja. Később aztán Cleveland, New Orleans, Philadelphia és a többi városok vették át az irányítást, ahol a magyarok jobban "családi közösségben" tudtak megtelepülni. Első betegsegélyzőink, újságjaink, egyházi szervezkedéseink mind New Yorkban kezdődtek.

1851-ben New Yorkban hangzott el az első templomi prédikáció: Kossuth Lajos egykori házikáplánja tartotta. A magyarok főképpen a város keleti oldalán települtek le. Ott alakultak első hitközségeik is. A magyar katolikusok 1901-ben kaptak érseki engedélyt templomépítésre.

A Szent István Egyházközség első ötven évének történetét az aranyjubileumi könyvből így foglaljuk össze:

New York az Egyesült Államok legnagyobb kikötővárosa, s ennek következménye volt, hogy a magyar bevándorlók többsége itt telepedett le. A magyar katolikusok New York öt városrészében szóródtak szét, s idők folyamán tagjaivá váltak az amerikai egyházközségeknek, mely lakóhelyükhöz közelebb volt. Szomorúan kell megállapítani azt is, hogy ebben a nehéz kezdeti időben sokan közömbösek lettek hitükhöz, vagy pedig elszakadtak ettől.

A magyar katolikusok egyik kisebb csoportja New York alsó részében telepedett le, és a 4. utcai Szent Erzsébet-templomot választotta magáénak. Amint a magyarok száma növekedett, szükségét érezték annak, hogy saját templomot építsenek, és saját egyházközséget alapítsanak, ahol magyar nyelven hallhatnak szentbeszédet. Ennek eredményeképpen 1901-ben Bodnár János megalapította a Szent István Betegsegélyző Egyletet, hogy ezáltal anyagi alapot teremtsen a magyar egyházközség létrehozásához. Ugyanakkor magyar küldöttség kereste fel Corrigan, akkori New York-i érseket, hogy magyar lelkész kiküldését kérjék tőle.

Corrigan érsek meghívására 1901. december 5-én Egerből megérkezett Perényi László. December 29-én, zimankós vasárnap délután először jöttek össze New Yorkban a magyar katolikusok, hogy magyar nyelven hallgassák meg Perényi főtisztelendő szavait. Az új lelkipásztor nagy igyekezettel fogott hozzá úttörő feladatának, s magyar istentisztelet céljaira kibérelte a 105. East 7. utcai Szent Szaniszló-templom alagsorát. Az első magyar mise celebrálása után, 1902. január 5-én Perényi elnöklete alatt megtartották az első magyar egyházközségi gyűlést.

A New York-i magyar katolikusok száma örvendetesen növekedett, s a Szent Szaniszló-templom plébánosa nem tudta tovább rendelkezésükre bocsátani templomának alagsorát, ezért más alkalmas helyiség után kellett nézni. Nagy esemény volt a magyar egyházközség életében a 420. East 14. utcai presbiteriánus templom megvásárlása, melynek átalakítását azonnal megkezdték.

1904. szeptember 6-án szentelték fel az oltárt. 1905 nyarán megalakult a Mária Magyarok Nagyasszonya Egylet. 1905. szeptember 3-án John Farley New York-i érsek megbízásából a Szeplőtelen Fogantatásról elnevezett templom plébánosa, John Edward prelátus megáldotta a magyarok új templomát, mely alkalomból Kovács Kálmán mckeesporti (Pennsylvania állam) magyar plébános mondott szentbeszédet.

Perényi László, az egyházközség első plébánosa, 1907. január 15-én visszatért Egerbe. Helyét Kovács Kálmán töltötte be, aki Passaicból (New Jersey állam) érkezett. Kovács plébános még az év tavaszán megnyitotta a magyar vasárnapi iskolát. 1911. július 15-én

Peéri Bonaventura mondotta, míg angolul Hayes kardinális beszélt a hivőkhöz. 1930. június 29-én Zadravecz István ferences tábori püspök megszentelte a harangot.

Röviddel a templom felépítése után kezdődött a nagy gazdasági válság, mely egyben a munkanélküliséget jelentette országszerte. A templom céljaira felajánlott összegek nem jöttek be a hívektől, sokan pedig más városokba költöztek, és így fizilailag is képtelenek voltak a magyar egyházközséget támogatni. Az egyházközség bevétele a minimálisra apadt, s a vezetőség kénytelen volt kölcsönt felvenni az adósság kamatainak törlesztésére. Az egyre növekvő anyagi nehézségek, s az ebből származó gondok aláásták P. Peéri egészségét, amiért is elöljárói rendeletére visszatért Magyarországra, gyógykezeltetés céljából, 1933 nyarán. Azonban 1934. február 28-án szülőföldjén visszaadta lelkét Teremtőjének.

Hayes bíboros érsek segíteni kívánt a Szent István Egyházközség nehéz helyzetén. Ezért, döntésének megfelelően, az amerikai Szent Név ferences rendtartomány főnöke, P. Mathias Faust, a Szent István magyar egyházközséget az amerikai ferences atyák gondozására bízta, s rendházukat az amerikai rendtartomány kötelékébe utalta. Az amerikai ferences atyák káptalanja ezt a kívánságot magáévá tette, s azóta ők vezetik a magyar plébániát is.

Egyházi jóváhagyással a magyar plébániát rendházzá emelték, melynek első házfőnöke P. Terence McNally OFM lett. P. McNally mint plébános átvette az anyagi ügyek vezetését, s ez által a magyar atyák — mentesítve minden anyagi gondtól — idejüket a magyar hívek lelki gondozására fordíthatták. A két magyar mellett még hat amerikai atya látta el a lelkipásztori teendőket. Így kezdődtek meg Szent Júdás és Szent Antal tiszteletére az angol nyelvű ájtatosságok és a vasárnapi szentbeszédek.

Ez időtől kezdve szentgyónást lehetett végezni a nap bármely szakában. 1941 március havától kezdődően, minden szerdai napon, a templomból rádión közvetítik a WBNX állomásról a Szent Júdás Tádé-ájtatosságokat.

A templom történetében megható esemény volt két fiatal újmisés ferences atya bemutatkozása: P. Arthur Butler 1943. június 3-án, P. Mészáros Lipót 1947. június 13-án mutatta be első szentmiséjét.

1947. június 6-án Mindszenty József bíboros hercegprímás látogatta meg az egyházközséget, majd július 6-án ismét eljött, s megrendítő beszédet mondott a Szent Családról, összehasonlítást téve Szent István királyunk nagy családjával, a sokat szenvedett magyarsággal.

Kovács Kálmánt Frőhlich János váltotta fel. Frőhlich János, előrehaladott kora ellenére, tizenegy évig látta el a magyarok lelki gondozását. Az első bérmálást 1912. november 15-én végezte Thomas Cusack püspök. 1913-ban az Isteni Szeretet Leányainak magyar apácái megkezdték működésüket, igen szép eredménnyel, Bauer Kostka Mária főnöknő vezetésével és Dominkovics Blanda Mária nővér segítségével. Röviddel az első világháború után P. Bangha Béla, a neves jezsuita hitszónok tartotta az első magyar missziót.

Frőhlich János plébános 1922. március 15-én lemondott plébánosi tisztségéről. Helyét, ideiglenesen, Kemenes István töltötte be mint adminisztrátor. Mivel a magyar egyházközség vezetése és adminisztrációjának ellátása nehéz feladatot jelentett, Kemenes plébános örömmel vette tudomásul, hogy a magyarországi Kapisztrán János rendtartományból ferencesek jöttek segítségére a lelki gondozás ellátására. A New York-i érsek megbízásából P. Peéri Bonaventura ferences atya lett a Szent István Egyházközség új plébánosa, mely így 1922 őszétől fogva a ferences atyák vezetése alá került. Peéri atya, többi rendtársával, nagy igyekezettel látott hozzá a New York-i magyar katolikus társadalom megszervezéséhez és a hitélet fellendítéséhez. Ennek eredményeképpen a magyar hivők száma ezrekkel növekedett, s mikor Zadravecz István ferences tábori püspök kéthetes missziót tartott, a bérmáláshoz már az East 79. utcai Szent Mónika-templomot kellett igénybe venni. Túl kicsinek bizonyult a régi templom akkor is, midőn Csernoch János bíboros hercegprímás a chicagói Eucharisztikus Kongresszus után meglátogatta a New York-i katolikus magyarokat, és főpapi misét celebrált.

Öt évig tartó szervezés, adománygyűjtés után P. Peéri Bonaventura megkapta az engedélyt új templom építésére Yorkville-ben, New York magyar negyedében. A több mint félmillió dolláros költséggel épült templom első kapavágása 1927. augusztus 20-án, Szent István királyunk napján történt meg a mai 406—412 East 42. utca területén, s a rá következő hónapokban az egyházközségi épületek alapjai már készen álltak. Az egyházközség ezüstjubileumi ünnepségén, 1927. november 13-án, Michael J. Lavelle prelátus, a Szent Patrik-székesegyház plébánosa, Patrick Hayes bíboros érsek megbízásából, megszentelte a magyar templom alapkövét. 1928. május 27-én P. Bonaventura megszentelte a templom keresztjét, mely az épület tetejére került. Az év december 2-án Hayes New York-i bíboros érsek ünnepélyesen felszentelte a magyarok templomát.

A templomszentelési szertartáson a főpapi misét Csiszarik János esztergomi segédpüspök celebrálta, Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás megbízásából. A magyar nyelvű szentbeszédet P.

1947. december 24-én a karácsonyi éjféli misét a WBNX rádióállomás közvetítette.

1952-ben a Katolikus Magyarok Vasárnapja így írt az aranyjubileumról:

"November 22-én és 23-án ünnepelte meg fényes keretek között a New York-i Szent István Római Katolikus Egyházközség ötvenéves fennállásának jubileumát. Az ünnepség egyházi része november 22-én, szombaton kezdődött, amidőn Rev. Celcius Wheeler, a Szent Név provinciának tartományfőnöke délelőtt 11 órakor ünnepélyes hálaadó szentmisét mutatott be a 82. utcai Szent István-templomban, fényes papi segédlettel. Ezen szentmisén jelen volt Joseph P. Donahue DD, New York-i segédpüspök, mint Spellman bíboros képviselője, valamint Rev. Sigeband Kurz Ferenc-rendi püspök úr is. Az angol szentbeszédet ez alkalommal Rev. Terence A. McNally OFM tartotta, ki 15 évig volt a Szent István Egyházközség plébánosa. Mintegy 25 pap, a környék különböző plébániájáról, volt jelen, valamint az Isteni Szeretet Leányai apácarendnek 20 nővére eljött Arrocharból, az anyaházból és a többi egyházközségekből. Szentmise után a püspök úr tolmácsolta a bíboros érsek üzenetét és áldását az egyházközségnek.

November 23-án, vasárnap pedig a magyar híveknek ünnepélyes miséjét mutatta be Father Szlezák Imre OFM, magyar plébános, fényes papi segédlettel, reggel 10 órakor, Stephen J. Donahue DD, New York-i segédpüspök, Spellman bíboros képviselőjének jelenlétében. Ezen szentmisén is számos vidéki pap volt jelen. Az ünneplő, magyar hívek zsúfolásig megtöltötték a templomot. Magyar nyelvű szentbeszédet Father Deésy Ipoly OFM, fairfieldi plébános mondott, mélyen meghatva minden szívet."

Az aranyjubileum óta eltelt időkről Szlezák Imrén kívül Lőrinc Andrástól és feleségétől hallottunk. A Felvidékről elszármazott házaspár a század eleje óta tagja Szent István New York-i közösségének. Lőrincék elmondták, hogy vasárnaponként hűségesen bejártak brooklyni otthonukból, gyermekeikkel együtt, a 82. utcai templomba. Mikor a gyermekek felnőttek, a család szétszéledt, ők idősek lettek, s leginkább csak a Hit Szava rádióprogramon át tartották a kapcsolatot hitközségükkel. Ez a rádióműsor összekötő lánca New York és környéke magyarságának, valláskülönbség nélkül.

Mindszenty József hercegprímás úr bebörtönözése idején a New York-iak szentségimádást tartottak a magyar egyház szabadságának visszaállításáért. Azóta is figyelemmel kísérték a magyarországi helyzetet.

1956-ban Szent István New York-i egyháza a forradalom első hírére életre hívta az évek óta szünetelő véradási szolgálatot. Így, a

Vöröskereszt útján, Amerikából magyar vérrel támogatták a sebesült honfiakat. A New Yorkba érkezett menekülteket felkarolták, segítették.

1969. április 19-én ünnepelte Szlezák Imre ferences atya pappá szentelésének 25 éves jubileumát a New York-i Szent István Egyházközségben, hol felszentelése óta működik. Családja 1923-ban került Amerikába, és Elmhurst Queensből tartozott ehhez a templomhoz, ahol Imre atya 1944. július 26-án, Szent Anna napján mondotta első szentmiséjét.

A közelmúlt legkiemelkedőbb eseménye Mindszenty József bíboros hercegprímás úr újabb látogatása Szent István New York-i templomában: első állomása hosszú országjárásának. A hercegprímás ünnepélyes szentmisét mutatott be, majd fogadást tartott a templom udvarán. Azután felkereste a Szent Kereszt görög katolikus testvéregyházat és a református magyar templomot is.

1928-tól 1965-ig a ferences atyák egy újjáépített házban laktak, melyet a termesz hangyák szétrágtak, és a tetőzeten ömlött be az eső. A szükséges építkezési munkák után az addigi tizenkét szerzetesnek szánt épületet megnagyobbították, hogy tizenhat pásztornak adjon helyet. A templom is új oltárt kapott, carrarai márványból, és a templom nagytermét is új padlózattal látták el.

Az egyházközség magyar-angol híveinek kulturális, vallásos és szórakoztató időtöltést biztosít. Hétköznapokon négy, vasárnap tíz szentmisét mutatnak be a lelkiatyák. Magyar és angol nyelvű gyóntatás van reggel 8-tól este 8-ig naponta. 1941-től kezdve angol, 1953-tól kezdve pedig angol és magyar rádióóra szolgál a betegek és távol lakók lelki életének ébren tartására. Az egyházközségi iskolának 350 növendéke van, egy-egy osztályba 30—45 tanuló jár. A tanítást négy világi és öt kedves nővér (Isteni Szeretet Leányai) tanító látja el. Magyar oktatás van a hétvégeken: az óvodásoktól kezdve 14 éves korig; világi tanárok magyar írást, olvasást, történelmet, földrajzot, éneket, nemzeti táncokat és magyar népszokásokat tanítanak. Az ifjúságot egyletekben is foglalkoztatják; az idősebb híveknek hetenként szórakoztató programokat rendeznek. Tizenhét egyházközségi egyesület, társulat működik.

Az egyházközség kérdőívet küldött minden családnak, közvélemény-kutatás céljából. A kérdőív 45 kérdést tartalmazott. Az első rész a családi viszonyok iránt érdeklődött, és hogy milyen gyakran tesznek eleget a vallás iránti kötelezettségüknek; a második rész pedig a hívek óhajait kívánta megtudni. A válaszok alapján a plébánia a hívek bensőségesebb szolgálatát akarja megvalósítani. Cél az is, hogy minél több régi- és újamerikás magyar szervesen bekapcsolódjék vagy visszatérjen a Szent István-templomhoz.

1977-ben a Szent István Egyházközség elérte alapításának 75. évfordulóját. A jubileumon így foglalták össze a jelent és a jövő reményeit:

"A Szent István Egyházközség tovább él és fejlődik Isten nagyobb dicsőségére, és a magyarság lelki életének felvirágoztatására; hittel és bizalommal néz a jövő elé."

A NEW YORK-I (NEW YORK ÁLLAM) A SZENT KERESZT FELMAGASZTALÁSA-TEMPLOM

A New York városában megtelepedett magyarországi görög katolikus hívek a huszadik század első évtizedeiben a Szent István római katolikus magyar templomba jártak szentmisére. Ha alkalmuk nyílott, meglátogattak más városokbeli templomokat, ahol a szent liturgiát saját szertartásuk szerint gyakorolták.

1936-ban Boros István és Sándory András, akik Európából akkoriban érkeztek, látták, hogy a New York-i magyar görög katolikusoknak mennyire hiányzik a saját szertartásaik szerint való vallásgyakorlat. Ezért 1936 karácsonyára a 97. utcában lévő orosz templom alagsorában istentiszteletre hívták össze a környékbelieket. Az egykori krónikás szerint mindössze egy hivő jelent meg. Amikor azonban ennek híre ment, az újabb összehívásra 1937. január 3-án már annyian jöttek össze, hogy egyházközségi tanácsot választhattak. Az első tanács tagjai Gleza János, Veress András, Gerzanich István, Kente Károly, Remeczky István, Sebesi József, Csonka György, Görbe András, Varga András, Vajdits László és Nyitrai György lettek.

A tanácstagok istentiszteletek tartására alkalmas helyiséget kerestek. A 82. utcában üresen állt, és eladó volt, a Congregation Atereth Israel épülete. Megkezdődött a gyűjtés a szükséges összeg előteremtésére, hogy azt megvehessék. Míg a férfiak pénzt gyűjtöttek, az asszonyok a templom berendezéséhez szükséges tárgyakat, illetve az azok megvételéhez szükséges összeget próbálták előteremtemi.

Az első oltárt Veress András vette. Nyitrai Györgyről az van feljegyezve, hogy bármilyen számlát, amelyet az egyházközség pénztára nem tudott rendezni, lett légyen az kicsi vagy nagy, a saját zsebéből szó nélkül kifizetett, nem várván érte elismerést.

Amíg a hívek szorgalmasan dolgoztak, a mozgalmat megindító papok elhagyták New York városát. A nyáj pásztor nélkül maradt. Takács Bazil pittsburghi görög katolikus püspökhöz fordultak

tanácsért, aki közölte velük, hogy — bár nem tartoznak a római Szentszék által a Pittsburgh felügyelete alá rendelt egyházközségek közé, mégis — szívesen keres számukra lelkipásztort. Amíg megfelelő lelkészt tudott küldeni, Takács püspök felkérte Szabó Miklóst, a Perth Amboy-i Szent Mihály-templom pásztorát, hogy viselje gondját a New York-i híveknek. Időközben a görög katolikusok a volt zsinagógát megvásárolták, és saját szükségletükre átalakították. 1937 karácsonyán felszentelték, de a szentelést Szabó atya helyett Slivka János, a rahway-i Szent Tamás Apostol-templom plébánosa végezte el, mert az utóbbinál a régi Julián-naptár szerint ünnepelték Jézus születését.

Az első kinevezett lelkipásztor Roskovics Konstantin lett. A templom hivatalos elismerése és bejegyzése 1938. március 30-án történt: Greek Rite Catholic Church Of Exaltation Of Holy Cross név alatt.

Még ugyanazon évben Roskovics atya megszervezte, és Árpádházi Szent Erzsébet oltalmába ajánlotta, az Oltáregyletet. Az ő áldozatuk eredménye lett a templom oltárképe is. (Most is látható ez a kép a templom hajójának baloldali falán, a kórus alatt. Azt a jelenetet ábrázolja, amikor Szent István, körülötte a magyar szentek, felajánlja a Szűzanyának a Szent Koronát.)

Az évek során sok New York-i görög katolikus csatlakozott a hitközséghez, azok is, akik nagyobb távolságról utaztak oda, hogy magyar nyelvű szentmisén vehessenek részt.

Kerényi Péter pásztorkodása alatt folytatódott a templom berendezésének és a szentelmények beszerzésének munkája. Később Éles Ferenc került az egyházközséghez, aki elhatározta, hogy a templomban a már nagyon szükségessé vált javításokat megvalósítja. Maga is részt vett a fizikai munkákban, pénzt pedig ebédek és más társadalmi események rendezésével igyekezett előteremteni a költségek fedezésére, hogy majd az egyházközség alapításának harmincötödik évfordulóját méltóan megünnepelhessék. További terveinek megvalósítását azonban áthelyezése megakadályozta.

A Szent Kereszt Felmagasztalása Egyházközség időközben a passaici megyés püspök hatásköre alá került. Ő a máriapócsi Nagy Szent Vazul-rend szerzeteseire bízta a pasztorációt. A matawani (New Jersey állam) anyaházból elsőnek Erdei József került oda adminisztrátorként. Erdei atya előzőleg tíz éven át kanadai magyarok lelkipásztora volt. Lelkesen fogott a munkához, és a Szent Annanapi búcsúra a püspököt is meghívta. A püspök megvizsgálta az egyházközség helyzetét, és megdicsérte azokat, akik buzgón támogatták a templomot. Mielőtt Erdei atya az egyházközséget tovább-

fejleszthette volna, rendjének főnökévé választották, és helyette Skinta István vette át a hitközség irányítását.

A Szent Kereszt Felmagasztalásáról elnevezett egyházközség története során sok lelkes hivő és pásztor fáradhatatlanul dolgozott az alapítók szellemében, és gyarapította az egyházközséget, akiknek nevét itt, helyszűke miatt, nem említhetjük. A szerzetesi hivatást választotta Korniczky Pál és Irén leánya, aki a rendben az Angéla nővér nevet kapta.

A negyvenedik évforduló küszöbén a hívek lelkipásztora Szabó Marcel bazilita atya.

A NORTHAMPTONI (PENNSYLVANIA ÁLLAM) MAGYAROK NAGYASSZONYA-TEMPLOM

A northamptoni magyarok templomának rövid történetét 1957-ben, az aranyjubileumra kinyomtatott krónikában így írták le:

Zrínyi Károly, a betlehemi magyarok káplánja, 1906-ban elment Northamptonba, hogy találkozzék régi híveivel, akik a magyarországi Szentpéterfán vettek vándorbotot a kezükbe, és itt telepedtek le. A Main Streeten meg is találta őket, és meglepődve tapasztalta, hogy milyen sokan vannak ott az egykori magyar haza területéről: magyarok, horvátok, németek. Azt ajánlotta nekik, hogy alapítsanak egyházközséget vallásos életük ápolására.

Zrínyi atya és Várlaki Sándor, a betlehemi plébános, az amerikai hálaadás napjára (akkor november 27-én volt) a Shiery's Hallba gyűlést hívtak össze. Ott Recker Ferenc ideiglenes oltárt állított fel, melytől a két pap a legméltóságosabb Oltáriszentséggel áldást adott, és megnyitotta a gyűlést. Huszonhét férfi jelent meg, s megválasztották Jurisich Andrást elnöknek, másokat meg tisztségviselőknek. Az első szentmisét december 14-én, ugyancsak abban a teremben mutatták be. 1907-ben a város egyetlen katolikus temploma a Keresztelő Szent János görög katolikus egyházközségé volt. 1907 újévétől kezdve már minden vasárnap volt szentmise a római katolikusoknak is, mert Zrínyi atya hűségesen átjárt a northamptoniakhoz, amíg Betlehemben tartózkodott.

Két testvér, Laubach Ede és Péter, 1907-ben telket adományozott a tervezett templom számára, és az adománylevél aláírása után meg is kezdődött a templom építése. Az új templomot a Magyarok Nagyasszonyának ajánlották. 1907 szeptemberében Solymos Oszkárt nevezte ki a püspök a northamptoniak első papjának, aki ebben a hivatalban maradt 1910-ig.

A következő nagy esemény 1908 folyamán két kedves nővér érkezése volt, akik a Szent Szív misszionárius rendhez tartoztak, és egy bérelt házban elkezdték a plébánia gyermekeinek az oktatását. 1911. október 10-én a templomot Peter Masson prelátus szentelte fel. Ez időben Paul Sommer volt a plébános. 1912-ben az egyház-

község 78 gyermek számára iskolát nyitott. Először a templom alagsorában oktatta négy kedves nővér az ifjúságot, de rövidesen telket szereztek a hívek, és 1917 szeptemberében már új iskolában tanítottak a nővérek.

1921-ben került a plébániához Repchik atya, majd McAdooba helyezték plébánosnak, ahonnan két év múlva került vissza a northamptoniak közé. Az iskolások száma gyorsan nőtt, úgyhogy a templom alagsorát is kellett oktatásra használni, és tizenhat nővér szorongott a négy személynek épített zárdában.

Repchik atya új plébániát rendezett be, míg a nővérek a régi plébánia épületében kaptak jobb elhelyezést. Érdemes megírni, hogy az iskolaépület annyira zsúfolt volt, hogy a 160 óvodásnak nem jutott benne hely. Emiatt az érsek elhatározta, hogy leányegyházat alapíttat, és azt, Szent Péternek szentelve, Ostheimer főtisztelendőnek, Repchik atya káplánjának gondjaira bízza.

1928-ban a templom tetőszerkezete okozott gondokat; külső oszlopokkal kellett megerősíteni. Az új szentelést a philadelphiai helyettes püspök 1930 januárjában végezte.

Súlyos gondokkal küzdöttek a northamptoni hívek a gazdasági válság miatt is, mely számukra több mint százezer dolláros adóssággal kezdődött, s az, a válság során, közel százötvenezerre növekedett. Repchik atya és hívei valahogyan mégis átvergődték a nehéz időket, és megmentették a templomot az anyagi összeomlástól.

1950-ben, amikor már éppen megszűntek a gondok, július 20-án, 27 évi lelkipásztorkodás után, Repchik atyát az Úr magához szólította. Utódául Joseph F. May-t, aki 14 évvel azelőtt káplán volt a Magyarok Nagyasszonya Egyházközségnél, nevezte ki a püspök. 1953 áprilisában végre adósságmentes lett a templom, sőt: az új zárda számára még tartaléktőkét is tudtak félretenni.

Elérkezett 1957, az aranyjubileum éve. Október 6-án a philadelphiai helyettes püspök mutatta be a hálaadó szentmisét. Három napon át ünnepélyes szentmiséken emlékeztek meg a Magyarok Nagyasszonya-templomban mindazokról, akik mint papok, apácák vagy hívek szolgálták a northamptoniak lelki életét; azokról, akik áldozatot hoztak, hogy a templom felépülhetett, és megérte az aranyjubileumot; és arról, hogy az egyházközség és a hitélet továbbra is szépen fejlődjék.

A kérések meghallgatást nyerhettek, ennek bizonyságául szolgálnak a jól működő egyesületek, mint a Szent Név Társulat, cserkészcsapatok, Rózsafüzér Társulat, Anyák Egylete, Szent Szív Társulat, Kegyeletes Társulat (ez azoknak az egylete, akik a szegények, betegek, rokkantak ápolásával, segítésével foglalkoznak), Szent István Segélyegylet és még más testvérsegítő egyesület is.

Az egyházközség ifjai között voltak, akik az Isten szolgálatára ajánlották földi életüket, köztük Gilly X. Ferenc, akinek 25 éves papi jubileumáról a Katolikus Magyarok Vasárnapja 1961-ben emlékezett meg. A legutóbbi hírt 1974 szeptemberében találtuk róla, hogy elhunyt az Úrban.

Jelenleg Vidóczy István a plébános a Magyarok Nagyasszonya northamptoni templomában.

A PASSAICI (NEW JERSEY ÁLLAM) SZENT ISTVÁN-TEMPLOM

Mint majdnem mindenhová szerte Amerikában, úgy a passaici ipartelepekre is vallásos, hitüket szerető magyar bevándorlók kerültek, akik lelki szükségletük kielégítése érdekében templom után sóvárogtak, ahol anyanyelvükön dicsérhették az Istent minden vasár- és ünnepnapon.

Sok tanácskozás, megbeszélés után, 1902-ben Messerschmiedt Gézát bízta meg a püspök a szervezkedés vezetésével. Nagyarányú gyűjtés indult meg, és már 1903 folyamán fel is épült a Szent István katolikus magyar templom Passaicon, melyet nagy ünnepségek között szenteltek fel. Körülbelül tíz esztendőt töltött az egyházközségben, hívei szeretetétől kísérve, Messerschmiedt atya, mígnem az Úr magához szólította olyan munka után, mely örökre dicsőségére fog válni úgy neki, mint áldozatokban nem fukarkodó híveinek.

Az alapító plébános halála után Schimkó János került a hitközség élére, akit kétévi szolgálat után Kovács Lajos követett. Újabb két év után Marczinkó József vette át a hívek lelki gondozását, és 1915-től 1932-ig tartó működése alatt az egyházközségben a hitélet szépen fellendült. Munkássága révén a passaici hitközség egyike lett Amerika legvirágzóbb magyar egyházközségeinek. Korára való tekintettel aztán visszavonult a fáradhatatlan plébános, és helyére, rövid ideig, Raile Jakab jött, ki szintén nagyon szép munkát végzett a hívek körében.

1933-ban a hitközség élére a püspöki rendelkezés Gáspár Jánost állította, aki alatt aranykorát élte a Szent István-templom. Lelkes magyarok vállalkozásával nyelvtanfolyamot létesített, hogy az ifjúság számára a feledésbe menő magyar anyanyelvet megmentsék. Az oktatás eredményes volt, s a tanfolyamon számosan vettek részt.

1937-ben Gáspár atya megalapította a hitközségi iskolát, melyben a tanítást az Isteni Szeretet Leányaira bízta. A hitbuzgalmi társulatok is nagy erősségei lettek az egyházközségnek, így a Szent Név Társulat, a Rózsafüzér Egylet, a III. Rend, a Jézus Szent Szíve Társulat, a Szent Anna Oltáregylet, a Mária-kongregáció, a Szent

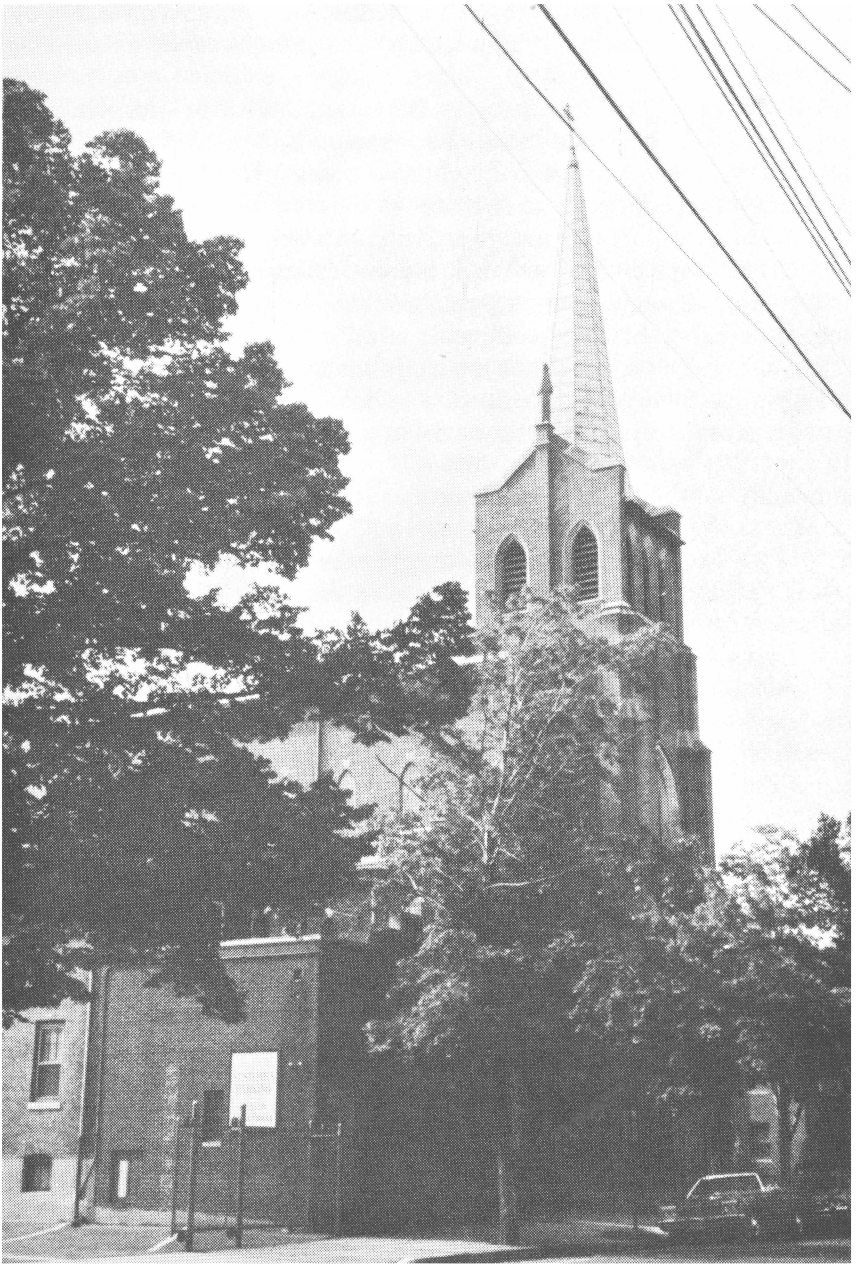

István Női Kör, a Szent István Férfi Kör, a Szent István Kürt- és Dobos Csapat, a Szent Alajos Klub, a Cserkészcsapat és az Ifjú Hölgyek Köre.

A komoly hitéleti munka mellett talán Amerika legélénkebb magyar társadalmi élete folyt a hitközség keretében. Az iskolaépületben lévő kultúrteremben hétről hétre nagy közönség jött össze tiszta szórakozásra.

1952-ben a passaici magyar templom elérte a félszázados jubileumot. Mennyi akarás, mennyi munka és mennyi áldozatkészség kellett ahhoz, hogy idáig eljussanak! De mint más magyarlakta helyek törekvő, hithű katolikusai, mindig szem előtt tartották az Isten házának rendben tartását. A jubileum idejére a templom, iskola, paplak felépítése és kifizetése is befejeződött. A templomépítő első generáció túljutott életkora delén, a fiatalok nem mindig vették át a magyar szót; kétnyelvű lett a Szent István Egyházközség, de mindenki büszke volt magyar származására.

Az egyházközség nagy szeretettel fogadta a második világháború után csoportokban érkező magyarokat. Megteltek a templomi padok. Szinte mindennap összejövetelek, kultúrelőadások, színdarabok, gondosan rendezett ünnepélyek tették mozgalmassá a templom környékét.

1953-ban tűz égette ki a templom belsejét. Majdnem egy esztendeig tartott a javítás, addig az iskola auditóriumában voltak a szentmisék.

A kedves nővérek kiváló vezetése alatt fejlődött az iskola. A tanulók létszáma meghaladta a háromszázat. A Szülői Testület gondoskodott bazárok, divatbemutatók, gyakran ismétlődő süteményvásárok rendezésével, hogy az iskola kellőképpen működhessék.

1954-ben, Rogers Hebert személyében, káplánt kapott az egyházközség. Az ő működése alatt újra fellendült a CYO katolikus ifjúsági munka. Fáradhatatlan szervező lévén, tehetségkutató műsorokat is rendezett. Tízévi működése alatt szívükbe zárták a hívek a francia származású papot, aki a végén még a templomban is magyarul szólt hozzájuk.

Gáspár János tovább szorgalmazta a ruhaakciót. Évente sok ezer font súlyú ruhaneműt gyűjtött össze a hitközség, és juttatott el, a Katolikus Liga révén, magyarországi plébániákra. Ugyancsak ő kezdeményezte, hogy a Szent Név Társulat gyűléseit magyarul tartsák. A tisztikar is gondosan vigyáz, hogy a kétnyelvű egyházközség szíve egy maradjon. Az idősebb nemzedékből Kaleta Ferenc, Wachtler István és Král Lajos nagy odaadással munkálkodtak a magyar szellemű hitélet megerősítésén.

Az Oltáregyletbe és a Rózsafüzér Társulatba tömörült asszonyok

gondozták a Szent István-templom berendezését. Ők rendeztek évente többször népszerű piknikeket és ételvásárokat a templomdíszítés és a plébánia javára. Gunther Józsefné, Polonkay Józsefné és Andrejkó Teréz vezették az asszonyok segítő kezét e munkákban.

Az 1956-os év lázba hozta az amerikai magyarságot, így a Szent István Egyházközség híveit is. Több mint százhúsz magyar család és egyedülálló került Passaicra az egyházközség révén.

Több felhívás után, 1958-ban nyitotta meg Gáspár János plébános a hétvégi magyar iskolát, dr. Nagy Sándorné, később dr. Mikófalvy Lajosné tanítónők segítségével. A huszonnégy gyermekkel induló, egész éven át tartó szombat délelőtti tanítás a Szent Név Társulat magyar tagozata segítségével működött.

1961-ben Andreánszky Károly vette át az iskola irányítását, bevezetve a négyéves, négyosztályos rendszert. A tanulók száma 35—50 között mozgott; iskolába szállításuk gondja a szülők vállán nyugodott.

1963-ban súlyos gyász érte az egyházközséget és híveit: váratlanul elhunyt a harminc éven át értük élő, szeretett pásztor, Gáspár János. A nyáj nem sokáig maradt árván, mert már 1963 nyarán Dunay Antal személyében új, kiváló magyar pásztort kapott a Szent István Egyházközség, aki nagy lelkesedéssel folytatta a félbemaradt munkát. Rövidesen kiderült, hogy az iskola szűk, és több tanteremre van szükség. Bizottságot alakítottak, és annak ajánlatára elhatározták az iskola kibővítését. Ez azonban nemcsak anyagi kötelezettséget, de elhelyezési gondot is okozott, mert az ideiglenes tantermek épületét lebontották. Már arról volt szó, hogy néhány osztály működését szüneteltetni kell, amikor Passaicon ismét magyar csoda született.

A passaici magyar református egyház presbitériuma, dr. Komjáthy Aladár református lelkész vezetésével, a Kálvin Hall tantermeibe hívta meg a magyar apácákat tanítani. Amikor pedig a Szent István Egyházközség bért, fűtési, de legalább takarítási költséget ajánlott fel, a nagylelkű válasz ez volt: A magyar iskola, a nővérekkel együtt, a mi vendégünk.

Elkészült a modern szárnyépület, hat nagy, világos tanteremmel. A főépületet pedig szépen kitatarozták.

1965-ben dr. Pusztai András fáradhatatlan szervező munkája, izzó magyar lendülete nagy létszámú Magyar Iskolabizottságot teremtett. Ő volt a mindennapos magyar tanítás apostola, amit vaskövetkezetességgel meg is valósított. A plébánia, a szülők és a lelkes magyarok jelentős áldozatvállalásával indult meg a mindennapos magyar tanítás több mint száz gyermek számára. A rendes angol nyelvű iskola után napi egy óra ölelte fel a magyar tananya-

got, önkéntes tanulók számára. Az íráson-olvasáson kívül a magyar földrajz, történelem, irodalom, ének, nyelvtan tanítása rendszeres tanrend szerint történt. Dr. Nyirjessy Sándor, dr. Pusztai András, Jámbor Józsefné, Heidrich János és Andreánszky Erzsébet vállalták az oktatást, majd dr. Nagy Sándorné, Sárközi Vilmosné is tanítottak. Passaicon a magyarok, plébánosukkal együtt, valóban példaadó munkát végeztek.

Dunay Antal rendkívül nagyra értékelte buzgó híveit, de sokat szenvedett a lanyhák magatartása miatt. Passaici működése nem volt problémamentes. A tanító szerzetesnők elhagyták a Szent István-iskolát. A plébánia fiatalságának a száma lecsappant az iskolában; ha menteni akart még valamit, bele kellett mennie az összevont iskolarendszerbe. A problémák egyre nőttek, és egyre jobban kikezdték egészségét. Bár évek óta betegeskedett, az utolsó időkig helyt állt papi munkájában, mígnem 1977 pünkösd vasárnapjának hajnalán magához hívta az Úr.

Az egyházközség új plébánosa dr. Török Béla lett.

A PERTH AMBOY-I (NEW JERSEY ÁLLAM) MAGYAROK NAGYASSZONYA-TEMPLOM

A Perth Amboy-i magyar betelepülés szinte észrevétlenül kezdődött, s csak akkor figyeltek fel rá a többi nemzetiségek, amikor már jó hírnevet szereztek maguknak. Az első magyar bevándorlók kőművesek voltak; később más iparosok és gyári munkások csatlakoztak. A kilencvenes években már számosan lehettek, mert a Verhovay Egylet érdemesnek tartotta, hogy osztályt létesítsen. Római katolikus, görög katolikus, református, evangélikus vallásos irányú szervezkedésekről a huszadik század elejétől vannak feljegyzések. A város magyar negyedét gyakran Kis-Budapestnek nevezték.

A magyar katolikusok 1902-ben papot kértek a trentoni püspöktől, lelki igényeik szolgálatára. A püspök Radóczy atyát küldte hozzájuk, hogy magyar plébániát létesítsen. Eleinte csak bérelt helyiségben gyűltek össze a katolikusok, majd 1903-ban egy fából épült templomban folytatták az istenszolgálatot. A templomot Szent Kereszt-templomnak nevezték.

1906-ban, Kovács Lajos irányításával, plébánia épült, majd a következő évben, Perényi László vezetésével, területet vásároltak, temető céljára. 1907-ben Gross Ferenc került Perth Amboyba, és a templomot, a temetővel együtt, a Magyarok Nagyasszonyának ajánlotta fel. 1910. november 5-én a templom tűz áldozatává vált.

Még szinte el sem hamvadt a tűz a fatemplom helyén, amikor a hívek már meg is szavazták az új templom építési költségeit. 1912 októberére el is készült a szép templom. Gross atya tudta, hogy a jövő a jelen ifjúságán épül, ezért Magyarországból nővéreket kért az Isteni Szeretet Leányainak rendjétől. Az apácák 1914 februárjában érkeztek meg. Jácint és Margit nővérek megalapították az amerikai magyar rendházat, és 1915. szeptember 8-án elkezdték az első iskolai oktatást. Később újabb nővérek érkeztek, és zárda épült számukra.

1920-ban megnyílt a négyosztályos elemi iskola, mely tovább fejlődött, és virágkorában hétszáz gyermeknek adott katolikus oktatást. 1930-ban nehézségek folytán az iskolát átadták az államnak.

PHOTO BY C. T. PAR BROS
PERTH AMBOY

1949. október 8-án végre odajutott az egyházközség, hogy elégethette adóslevelét. Horváth Lőrinc volt a plébános a nagy esemény idején.

1957 decemberében amerikai születésű magyar lelkészt, Horváth Istvánt iktattak be a Magyarok Nagyasszonya Egyházközség plébánosi tisztségébe. Az ő irányítása alatt a hitközség fejlődése tovább folytatódott; újra rendezték a templom belsejét, új plébánia épült, és az új iskola alapjait is lerakták. Ez nyolc osztály befogadására épült, s helyet adott az óvodának és étkezdének is, a modern tornaterem mellett. 1965. június 27-én szentelte fel ezt a Mindszenty hercegprímásról elnevezett épületcsoportot George W. Ahr püspök atya. Az építkezések folytán felszaporodott adósságtól 1975 nyarán szabadultak meg a templom hívei: elégethették az adóslevelet. Még további áldozatokkal kell ugyan számolniuk, mivel a püspökségnél is van jelentős tartozásuk, de a jó Isten kegyelmével, a hívek igyekezetével, Horváth István lelkes vezetése mellett ez is ki lesz fizetve.

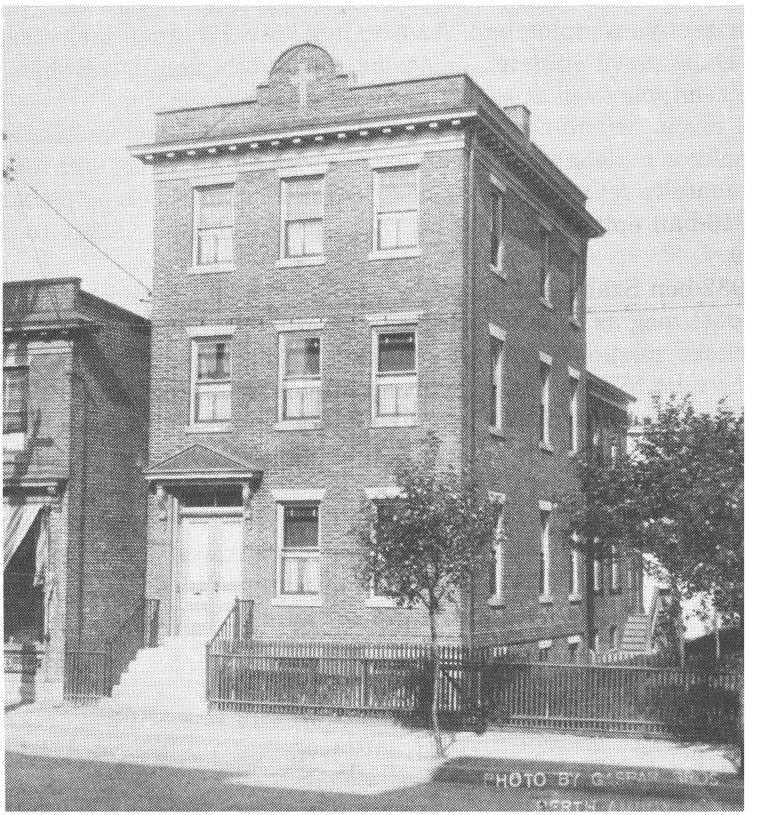

A PERTH AMBOY-I (NEW JERSEY ÁLLAM) SZENT MIHÁLY-TEMPLOM

Görög szertartású magyar katolikus testvéreink, akik Perth Amboyban telepedtek le, a század elején a Szent János-templomba jártak szentmisére, nem lévén magyar nyelvű pasztorációjuk. 1912. október 25-én egy csoportjuknak sikerült kieszközölni, hogy gyűjtést indíthassanak saját plébánia alapítására. 1913 decemberére odáig jutottak, hogy az első magyar nyelvű istentiszteleten énekelhettek, melyet Kovalszky Viktor mutatott be számukra a Magyarok Nagyasszonya-templomban. Az ő irányításával a hívek megvásárolták a Danis nevű épületet, és átalakították templommá. Kovalszky atya tizennyolc éven át szolgálta az egyházközséget.

A Szent Mihály-templom telkét 1914 májusában vették meg, ugyanakkor a plébánia is hivatalosan megalakult. 1915. szeptember 6-án szentelte fel a püspök az első templomot, melynek új plébániáját 1916-ban építették. 1917-ben ötholdnyi területet vettek temető céljára.

1932-ben Szabó Miklós lett a lelkipásztor. Az ő működése alatt kezdődött meg az új, szép templom építése, melyet 1937-ben szentelt fel Takács püspök atya. Ugyanakkor zárda céljára is vásároltak házat. Szabó Miklós 1946-ig volt a templom lelkipásztora, az ő ideje alatt történt a hitközség jelentős létszámgyarapodása a környékbeli települések görög katolikus magyarságából.

1946 telén Gajdos Albert következett a plébánosi hivatalban. A templom fennmaradásának biztosítékát ő is az iskolában látta, s új iskolát, auditóriumot építtetett. Az iskolaépítés 350 ezer dollárt emésztett fel; Elkó Miklós püspök atya szentelte fel 1955 júliusában. Az Isteni Szeretet Leányai látták el a tanítói tisztet a nyolcosztályos iskolában.

A templom aranyjubileuma nagy munka közepette érkezett el; renoválni kellett a templomot, új berendezésre volt szükség. A nagy munkák között szerepelt az új zárda építése is, melyet 1968-ban szenteltek fel.

Gajdos Albertet VI. Pál pápa prelátussá, 1972-ben pedig Dudick

püspök atya körzeti esperessé nevezte ki. 1973 utolsó napján Gajdos prelátus váratlanul elhunyt. Helyét Skinta István töltötte be mint adminisztrátor.

1974 februárjában Rakaczky Bazil vette át a plébánosi munkakört, és szeretettel gondozza a Szent Mihály-templom híveit.

A PHILADELPHIAI (PENNSYLVANIA ÁLLAM) JÉZUS SZENT SZÍVE-TEMPLOM

Philadelphia már a huszadik század elején majdnem kétmillió lakosú város volt. Háromszor akkora a területe, mint New Yorké. Érthető tehát, hogy a magyarok megszervezése lassan és nagy fáradsággal történt.

1905. április 16-án tizenkét lelkes férfiú összegyűlt, és megalakította a Philadelphiai Első Magyar Római Katolikus Jótékonysági Egyletet. Az egylet alapszabályainak első pontja: magyar katolikus templom felépítése. Az alapítók céljai között szerepelt a magyar nyelv és hazaszeretet ápolása. Az alakulás kezdetén már magyar-angol iskolát is tartottak fenn.

Egyházi részről Várlaky Sándor, South Bethlehem-i lelkész indította el a szervezkedést, amikor Philadelphiában missziót tartott a magyaroknak. A hitközség megalakulásának 1913. október 26-a tekinthető. Az akkor tartott közgyűlésen Peter Masson érseki helynök megbízta Horváth Lőrincet az új egyházközség vezetésével. Az érseki helynök kérte a megjelent katolikus híveket, hogy legyenek Amerikában is hűségesek Szent István király eszméihez.

Horváth atya nagy buzgósággal látott munkához. A Germantown Avenue-n kibérelt egy lakást, ahol ideiglenesen istentiszteleteket tarthattak. 1916 március havában Horváth atyát Tományi Ferenc váltotta fel. Az ő idejében kezdték meg a templom és az iskola építését, Horváth plébános tervei szerint. Ugyanakkor plébánia és apácalakás is épült.

A templom alapkőszentelését 1916. augusztus 20-án tartották. A következő hónapban Schaffer Sándor vette át a hitközség vezetését. December folyamán már átmehettek az új templom alagsorába istentiszteletek tartására. Schaffer atya pedig beköltözhetett az új plébániára. 1917 januárjában East Chicagóba távozott, helyét Paulovits Róbert vette át. Ez év virágvasárnapján már a templomban volt a pálmaszentelés. A feltámadási körmenetben magyar és német nyelven énekeltek a gyermekek. A Jézus Szent Szíve-templom a Magyarországról származó magyar és német anyanyelvű katoli-

kusokat egyformán befogadta. Két oltáregylet alakult, magyar és német nyelvű. Együtt szerezték be a nagy oltárt, a padokat és a sekrestye berendezését.

A templom ünnepélyes felszentelése 1917. május 30-án volt. Paulovits atyát Neuriehrer Ödön követte, majd Frenckowski Pál működött a Jézus Szent Szíve-templomnál. Unger Lajos, majd Kemenes István voltak a lelkipásztorok. A negyvenes években dr. Mihalik István lett a plébános, akinek idejében az egyházközség megerősödött, különösen a második világháború menekültjeivel: magyarokkal és a kiüldözött népi németekkel.

Az 1956-os forradalom után is történt számbeli gyarapodás a Philadelphiában letelepült magyar menekültek révén, de ugyanakkor a városi lakosság települési viszonyai nyomán sok magyar és német hivő olyan messzire került a Jézus Szent Szíve-templomtól, hogy a távolság és személyi biztonságuk miatt a lakásukhoz közel fekvő templomokhoz csatlakoztak.

A hatvanas évek óta Spaits György végzi a hívek szolgálatát.

A városrendezés folytán a környékbeli lakosság száma is csökkent. Spaits plébános szomorúan nézte a hanyatlást, amelyet a megváltozott viszonyok idéztek elő Philadelphiának abban a városrészében is, ahol hajdanában áldozatos lelkek végvárukat építették a katolikus gondolat, az örök Magyarország szellemében. . .

A közelmúltban a philadelphiai érsek határozata értelmében a templomot eladták, s a katolikusokat már csak a magyar misszió szolgálja.

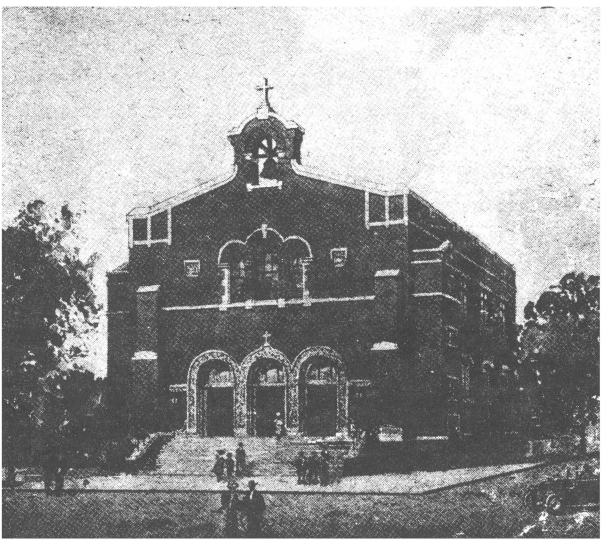

A PITTSBURGHI (PENNSYLVANIA ÁLLAM) SZENT ANNA-TEMPLOM

Pittsburgh is egyike a magyar "őstelepeknek". 1851-ben, Kossuth amerikai látogatása idején, a Fejes testvéreknek már acélüzemük volt a városban. Pittsburgh lett a székhelye a Verhovay — ma William Penn — Testvérsegítő Egyletnek is.

A katolikus magyarok a Szent Anna Egyházközséget Pittsburgh Hazelwoodnak nevezett negyedében alakították. 1914-ben szervezték meg, és kezdetben a görög katolikusok Szent János-templomában tartották szentmiséiket, majd a hazelwoodi Carnegie könyvtár ottani fiókjának közgyűlési termét használták. A templom alapkövét 1919 június havában tették le. Az alagsor befejezése után ott tartották az istentiszteleteket. 1925-ben készült el, és akkor szentelték fel a templomot.

Major Dezső, az alapító plébános, 1918 májusáig vezette az egyházközséget. Utóda Érdujhelyi Menyhért lett, őt követte Kovács Lajos. Majd 1921-től 1933 szeptemberéig Varga István volt a plébános. Szeptembertől decemberig Morgan Tamás mint adminisztrátor szolgált a Szent Anna-templomnál. Akkor Komlóssy Miklós kapott oda plébánosi kinevezést. 1934 júniusában Dizmacsek Ferenc mint káplán került a templomhoz. Dizmacsek atya 1939 júniusában Magyarországra ment, s ez idő alatt Koller Ignác helyettesítette. Dizmacsek Ferenc a második világháború kitörésekor visszatért Amerikába, és Komlóssy atya 1940 áprilisában bekövetkezett halála után ő lett az adminisztrátor. Koller atya 1944 szeptemberéig volt segédlelkész. Koller Ignác helyébe Kubacky Mihályt nevezte ki a püspök, aki 1948 júliusáig működött az egyházközségben. Időközben Dizmacsek Ferenc megkapta a plébánosi kinevezést. 1948-ban új kisegítőt kapott Jordán Emil bencés atya személyében, aki akkoriban menekült Magyarországról. Egy évvel később Hoffer Lipót vette át tőle a segédlelkészi munkát.

1952-ben, a greensburgi egyházmegye megalapításakor a Szent Anna-templomhoz csatolták, leányegyházként, a daisytowni Szűz Mária Mennybemeneteléről elnevezett magyar egyházközséget.

Minden vasárnap a Szent Anna-templom egyik lelkésze megy szentmisét bemutatni Daisytownba.

1954 szeptemberében Horváth Benedek premontrei kanonok kapott a Szent Anna-templomhoz kápláni beosztást. 1957 őszén rendi elöljárói más munkakörbe helyezték át. Ekkor Molnár Zsigmond karmelita atya került kisegítőként a templomhoz. 1961 őszétől Cronin Ferenc volt a kisegítő lelkész, aki — miután a pittsburghi egyetemen befejezte tanulmányait — 1964 nyarán visszatért a saját egyházközségébe, az ohiói Steubenville-be. Utóda, nyolc éven keresztül, Harrigan atya lett. 1973 augusztusában Bolváry Pál pálos atya került helyébe, aki később kápláni kinevezést kapott.

Mindszenty József bíboros hercegprímásunk, amerikai körútja során, Pittsburghot is felkereste. Szent László ünnepén, nagy papi segédlettel, misét mondott a Szent Anna-templomban. Dizmacsek Ferenc plébános üdvözlő szavai után a szentmise olvasmányait a hazelwoodi evangélikus és református templom lelkészei olvasták. Az evangélium után Mindszenty bíboros szólt a hívekhez.

A szentmise végén a tizedik évfordulóját ünneplő pittsburghi 18-as Esze Tamás és a 31-es Kanizsai Dorottya cserkészcsapatok zászlóit szentelte meg a bíboros úr, és az emberebb ember és magyarabb magyar eszme megvalósítására buzdította a cserkészeket.

Rövid reggeli után fogadás volt a templom újonnan kifestett iskolatermében. Először Dizmacsek Ferenc tolmácsolta a Szent Anna-templom híveinek ragaszkodó szeretetét, majd az emberi élet védelmében alakult nőszövetség alelnöknője adta át a bíboros úrnak a szövetség kitüntetését, egy ezüst gyűrűt, e felirattal: Life.

Ezt az alkalmat használta fel a Szent László lovagrend arra, hogy átadja a rend jelvényét dr. Csia György református lelkipásztornak és Bolváry Pál pálos atyának, a magyarság érdekében végzett munkájukért.

Dr. Csia György és dr. Markovits Pál saját egyházközségeik nevében mondtak üdvözlő szavakat, majd Opalkó Mihály, az egyházközségi képviselőtestület legidősebb tagja, köszönte meg Mindszenty bíboros megtisztelő látogatását.

Leonard pittsburghi püspök meghívására a kardinális a Szent Pál-katedrálisban is mondott ünnepélyes szentmisét. Leonard püspök és Bosco segédpüspök kísérte Mindszenty bíborost az oltárhoz. A szentélyben a papsággal együtt foglalt helyet a görög katolikus érsek és segédpüspök is.

A szentmise bevezető része és az olvasmányok angol nyelvűek voltak, az evangéliumot magyarul olvasta dr. Mészáros Tibor prelátus. A bíboros először angol nyelven köszöntötte a főpásztorokat, a

papokat és a pittsburghi híveket, majd magyar nyelvű szentbeszédet intézett "kedves pittsburghi magyarjaihoz", amelyet Dizmacsek Ferenc, a Szent Anna-templom plébánosa tolmácsolt angol nyelven. Felajánlástól latin nyelven folytatódott a koncelebrációs szentmise. Az adományokat a cserkészek és a magyar népviseletbe öltözött felnőttek és gyerekek vitték fel az oltárhoz. Közben magyar nyelven zengett az "Isten, hazánkért" kezdetű ének.

A továbbiak során a mckeesporti Urunk Színeváltozása görög katolikus templom plébániáján volt ünnepi ebéd a bíboros tiszteletére, ahol dr. Sereghy László volt a házigazda. Ezt áldás követte, amelyen a bíboros görög katolikus főpapi ornátust viselt.

A délután folyamán a duquesne-i Szűz Mária-templom görög katolikus hivőközönsége fogadta, Donald Kosturbanick plébánossal az élén, Mindszenty bíborost.

Még aznap este a munhalli Szent Illés-templomban volt ünnepélyes szertartás, és utána a hatalmas díszteremben találkozhatott Pittsburgh magyarsága a bíboros hercegprímással, aki a fárasztó napi program után Vida György plébános vendége volt.

Pittsburghi látogatása utolsó napján az egyetem Magyar Szóbájában üdvözölték Mindszenty bíborost, aki innen, New Yorkon át, visszatért Európába.

1976. október 15-én Dizmacsek Ferenc nyugalomba vonult, és Leonard pittsburghi püspök Bolváry Pált nevezte ki plébánosnak.

Pittsburghban a Szent Anna az egyetlen magyar templom, ahol minden vasárnap van magyar szentmise, és a nagyheti szertartásokat mindig magyar nyelven tartják. A Szent Anna-templomhoz körülbelül kétszáz, a daisytowni kápolnához huszonöt család tartozik.

A POCAHONTASI (VIRGINIA ÁLLAM) SZENT ERZSÉBET-TEMPLOM

Egykoron virágzó magyar közösség élhetett Pocahontas virginiai városkában, melynek lakosai bányamunkából éltek. Mint mindenütt, ahol véreink megálltak, hogy előteremtsék a mindennapit, az Istent is szolgálni kívánták. Így történhetett, hogy a déli államban megtelepültek is püspökükhöz fordultak kérésükkel, építtessen nekik magyar templomot. Így született meg Árpádházi Szent Erzsébet egyházközség Pocahontason. A jelenleg csak missziósnak szolgáló templom még őrzi egykori ékességeit, csodálatos freskókat, melyek a magyar szenteket elevenítik fel a templomot látogatók előtt. Szent Erzsébet templomának multjáról Erdélyi József révén jutott tudomásunk. A templomépítők családjából New Yorkba került. Most írja könyvét angol nyelven: "I remember Pocahontas, Virginia" címmel. Ebben egy fejezetet szán a templom egykori plébánosának, Anthony Hoch-nak, aki magyar és angol nyelven terjesztette az igét. Tőle kaptuk meg a következő részleteket könyvünk számára.

A Szent Erzsébet templom 1896-ban épült egy francia pap, Emil Olivier atya irányításával, aki Bluefieldből (West Virginia állam) járt át. A templom 150 hívőt tud befogadni és magas dombon áll a város fölött. Már abban az időben — pedig a kivándorlás még nem érte el tetőfokát —, sok magyar katolikus élt Pocahontason, ezért is nevezték el a templomot a magyar szentről. 1905-ig Ft. Olivier látta el a népet. 1905-ben Anthony Hoch atya, német származásu fiatal bencés került a gyengélkedő pap helyére. Felszentelése után a püspök Magyarországra küldte, hogy magyarul tanuljon. Teljes lelkesedéssel és szeretettel végezte a munkát, főmüve a gyermekek megszervezése volt. A templom volt központja az ifjúság tevékenységének. Zenekart alakított. Ebben az Erdélyi testérek is mind szerepet játszottak. A templomi krónika néhány nevet megemlít a első időkből: Horváth János, Magur János, Markovics István, Csánki Zsuzsanna, Bodnár Barbara, Lukács Pál. Azonkívül Erdélyi, Dankó, Tátrai, Szathmáry, Borbás, Koleszár, Boray és más családnevek szerepelnek a hetvenévelőtti adatokban. Hoch atya keresztelte meg az első magyar csecsemőt is Pocahontason, Tátrai

Juliát, aki 1906-ban született, később Dankó Mihály felesége lett, s most mint özvegy emlékszik vissza a régi szép napokra. Hoch atyának köszönhetők a falfestmények is, aki meghívta művész barátját, Theodore Brasch-t, hogy diszítse a templomot, Jézus életéből vett tíz életnagyságú freskóval. Megfestette Szent Erzsébetet is, amint a szegényeket táplálja. Egy másik történelmi képe Szent Istvánt ábrázolja. 1931-ben Ft. Egan váltotta fel 26 évi magyarszolgálat után Hoch atyát, majd 1934-ben Ft. John A. McNulty érkezett a magyarok közé.

Feltehetőleg a bányáknak a depresszióval kapcsolatos bezárásával a magyarok széthullása is teljessé vált s a templomban csak a képek, és az Árpádház virágának emléke maradtak. Erdélyi Józsefnek a lelki szolgálatot jelenleg ellátó Ft. Eugene J. Weber mondta, hogy 1942-től 1951-ig az Oblate Fathers of Princeton, West Virginia pásztorkodtak Pocahontason majd a "Pallotine Fathers of the Irish Province" gondoskodtak a hívekről 8 éven át. Nagy átszervezések során kilenc missziós területet csatolt a Szent Erzsébet egyházközséghez a püspök, a legtávolabbi 80 merföldre épült Pocahontastól. Két pap látta el a nagy kiterjedésü egyházközséget.

A magyar szó elnémult ugyan Pocahontason egy idő óta, de az Arpádház Szentjének neve él még az Erdélyiek, Tátraiak és sok-sok leszármazott és elszármazott magyar lelkében, kik Pocahontason az ő templomában kerestek lelki vigaszt.

A PORTAGE-I (PENNSYLVANIA ÁLLAM) KERESZTELŐ SZENT JÁNOS-TEMPLOM

A pennsylvaniai vidék a magyar Felvidékre emlékeztet vadregényes hegyeivel, csobogó patakjaival és egészséges klímájával. A bányamezőkön magyarok is telepedtek le, s itt is hiányzott a kisszámú, de hithű katolikusságnak a templom. A messziről ideszakadt katolikus csoport már az 1910-es évek közepe táján kezdett templomalapításról beszélgetni. Gyűléseztek, pénzt gyűjtögettek, míg jó pár év múlva már plébánosuk is volt Sasváry Ferenc személyében, aki 1923-ban kezdett a munkához, és lelkesedése, fáradhatatlan buzgalma nyomán a templom alapkőletétele meg is történt. Röviddel azután fel is szentelték a Keresztelő Szent Jánosról elnevezett templomot, hogy abban magyarul dicsérhessék az Urat a helybeliek és a környékbeli városkákban élő hivők.

Háromévi munkálkodás után Sasváry atya megvált a hitközségtől, és utána, gyors egymásutánban, Andrássy Béla, Egner Emil, Csertő Jakab, Csiz János és Bónis Arkangyal mélyítették a hitéletet a vidék katolikus magyarsága körében. 1937-től Kafka Szergiusz volt a plébánosa a maroknyi, de áldozatkész magyarságnak, s az ő vezetése mellett hosszabb időn át szépen fejlődött a hitközség. Majd Mészáros György, Hegyi Péter, Tornay Péter, Kecskés József, Kelemen Konrád, Vadas József ferences atyák voltak a lelkipásztorok.

Az egyre néptelenebbé váló kis egyházközségnek már nincs magyar papja.

A RAEFORDI (NORTH CAROLINA ÁLLAM) MAGYARORSZÁGI SZENT ERZSÉBET-TEMPLOM

Kenessey Antal nyomán

Találkoztam új és nagyon kedves püspökünkkel, akit Marylandból helyeztek ide néhány hónapja az elhalálozott püspökünk helyére. Beiktatása után azonnal intézkedett, hogy minden katolikus család címére küldjék el az egyházmegye képekkel illusztrált hivatalos hetilapját, ami igen kellemes meglepetés volt. Gossman püspököt barátságos közvetlenségéért e rövid idő alatt mindenki lelkiatyjának és barátjának tekinti.

Hosszabb beszélgetésünk témája a North Carolinában létesített magyar vonatkozású templomok voltak. Sajnálkozva vett tudomást a Magyarországi Szent Erzsébetről nevezett, Delco községben a magyarok által épített és 1915 évben felszentelt templom tizenkét évvel ezelőtt történt lebontásáról. "Azonban — mondta — a magyar szentnek neve nem tűnt el egyházmegyém templomainak sorából, mert itt van a templomok jegyzéke — s elővett egy füzetet —, itt, Raefordban van egy másik, ugyanezen a néven szereplő templom, és örülnék, ha ennek a történetét is megírná, mert bizonyára ennek a templomnak is vannak magyar vonatkozásai."

Raeford North Carolina déli részén, szép, nyaralásra-üdülésre alkalmas vidéken, fekvő kisváros, néhány ezer lakossal. Ennek a városnak csak 1959 óta van katolikus temploma. A templomot egy New York-i üzletember és vállalatának négy női alkalmazottja adományaiból építették — az üzletember elhunyt feleségének emlékére, aki valószínűleg magyar származású lehetett — Magyarországi Szent Erzsébet tiszteletére és neki ajánlva.

A templomon és a plébániaépületeken, továbbá a mintegy kétholdnyi terület rendezettségén meglátszik, hogy kiváló építészmérnök tervezte, és az egyházközséghez tartozó 50—60 katolikus személynek szívügye, hogy a város és villanegyed határán fekvő templom kifejezze a katolikus szellemet, és dísze legyen a villanegyednek.

Ezt igyekeznek fokozni a gyakori összejöveteleken, ahová az ifjúságot valláskülönbség nélkül meghívják.

A templom létesítőinek nevét egy kis bronztábla őrzi a templomban, amelyen ez áll:

"St. Elizabeth of Hungary Church May 31. 1959.
Through the generosity of ELIZABETH BLACK
Mr. Walter Black, Miss Sue M. Gorman, Miss Genevive M. Carter, Miss Marie D'Augustino, Miss Theresa Contur."

Jelenleg missziós templom, és hetenként szombaton délután fél hatkor, valamint ünnepeken tart misét Giacomo Ghisalberti, aki Sanfordból jár Raefordba.

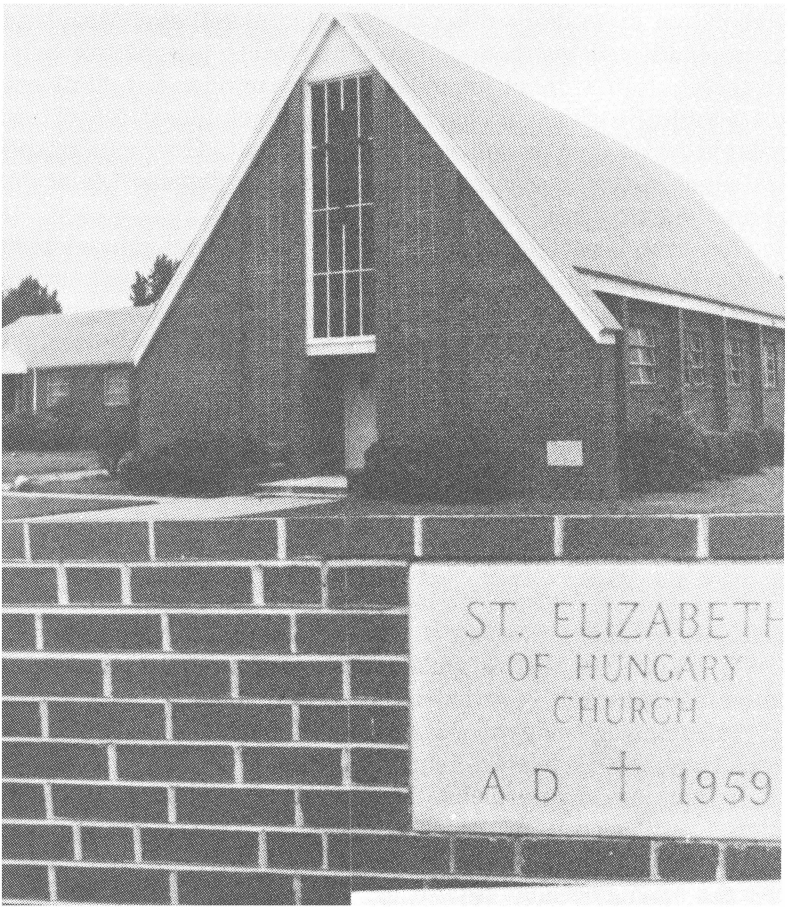

A ROEBLINGI (NEW JERSEY ÁLLAM) NAGYBOLDOGASSZONY-TEMPLOM

A roeblingi magyarok büszkélkedhetnek azzal, hogy az ottani vasgyárban készítették, jórészben magyar munkások, a budapesti Lánchíd láncszemeit. A gyárvezetőség még ma is büszkeséggel emlékszik meg erről a munkáról, a Lánchíd szépségéről, tökéletességéről, amely első volt a világon a maga nemében.

A katolikus magyarok már 1912-ben szervezkedni kezdtek templomépítési tervekkel. 1913-ban engedélyt kaptak az akkori trentoni püspöktől, hogy a New Jersey állambeli South River papja minden hónap harmadik vasárnapján szentmisét mutasson be számukra. Június 13-án, pünkösd vasárnapján, Csizmadia Pál mondta el a magyaroknak az első szentmisét egy bérház egyik lakásában. Majd Horváth Lőrinc látogatta Philadelphiából a roeblingi magyarokat, és az ő irányításával alakult meg az egyházközség.

A hívek templomot kívántak építeni, hogy ott régi hazájukra emlékeztető környezetben dicsérhessék az Istent. Erre a célra gyűjteni kezdtek, és 1919 májusában megtalálták a megfelelő helyet a Florence Heightson. Horváth Lőrinc után több lelkipásztora is volt az egyházközségnek, amíg 1921-ben Grosz Ferencet nevezték ki plébánosnak. Az ő nevéhez fűződik a templom építése és ünnepélyes felszentelése.

Nemsokára megkezdődött az iskolai oktatás is, az Isteni Szeretet Leányainak vezetésével. Az 1923—24-es tanévben 170 tanulójuk volt. 1929-ben megalakult az Anyák Klubja az oktatással kapcsolatos szükségletek ellátására.

Tíz évvel később, a Kapisztrán Szent Jánosról elnevezett magyarországi ferences atyák gondozásába került az egyházközség. A Nagyboldogasszony-templomot 1940-ben territoriális templomnak jelölte ki a püspök, hogy így lelki ellátást nyújtson nemcsak a magyar származású, hanem a többi, környékbeli katolikusnak is.

A ferencesek a plébániát rendházzá alakították át, míg a kedves nővérek számára zárda épült. Ahogy a közösség szaporodott, nőtt a látogatottság, és a templom lassan kicsinek bizonyult. 1948-ban hozzáépítettek az eredeti templomhoz, és megkétszerezték az ülőhelyek számát. Ötholdnyi területet vásároltak temető céljára a plébánia közelében, melyet, ha majd a szükség megkívánja, újabb telkekkel lehet kiegészíteni.

A Nagyboldogasszony Egyházközség fejlesztésében sok érdeme van Gerencsér Tarzíciusz atyának, aki 1944 óta plébánosuk volt. Őt követte Petrie Kapisztrán; majd 1950-ben Füzér Julián atya, aki tíz éven át vezette a híveket. Az ő plébánossága idején épült fel az új iskola. 1923 óta a templom alagsorában oktatták a gyermekeket, akiknek a száma egyre nőtt, 1952-re megkétszereződött. A korszerű iskola 1957 októberében készült el. Kilenc osztályterem, étkező és egyéb helyiségek vannak a hatalmas, földszintes épületben.

Füzér atyát Forró Alpár követte, aki nagy szeretettel karolta fel a gyermekeket és a betegeket. Gyakran felkereste vigaszával azokat, akik már nem tudtak eljutni a templomba. Az egyházközség

ötvenéves jubileumának megünneplése után két héttel éppen betegeit látogatta, amikor magához szólította az Úr. . .

A következő pásztor Edmund Ellis volt, akitől rövid idő után Lenner Jenő vette át a plébánia vezetését.

A II. vatikáni zsinat szellemében Roeblingben is sok változás történt: a nemzeti nyelv bevezetése; a Szent Név Társulat tagjai az elhunyt tagok emlékére új oltárt állíttattak; szombaton és vasárnap esti szentmiséket tartanak. Külső újítás a harangjáték, amely nemzeti és vallásos énekeket játszik szentmisék után és egyéb alkalmakkor. 1969 óta egyháztanács működik Roeblingben, így a világi és egyházi vezetők együtt tárgyalják meg a tennivalókat.

Nagy jelentőségű a vallásos élet mélyítése szempontjából Szent Ferenc harmadik rendjének működése, amely még Füzér atya plébánossága alatt kezdte meg munkáját. A Rózsafüzér Társulat és az Oltáregylet tagjai ugyancsak élénken részt vesznek az egyházközség feladatainak megoldásában. Az Anyák Klubja időközben Parent-Teacher Associationná alakult át. Ők dolgoznak az iskola fennmaradása érdekében, és a keresztényi szellemben való szülő és tanító közötti együttműködésért. A fiatalemberek az Oltárlovagok csoportját alkotják, míg a leányok a Szűzanyának szentelt egyletben fejtenek ki tevékenységet. Ugyancsak az ifjúság egyesülete a CYO is.

A Nagyboldogasszony Egyházközség plébánosa ma is Lenner Jenő atya.

A ST. LOUIS-I (MISSOURI ÁLLAM) SZENT ISTVÁN-TEMPLOM

(A plébánia történetét dr. Mihályi Gilbert írásából idézzük, mely a Katolikus Magyarok Vasárnapjában jelent meg.)

"A St. Louis-i magyar plébánia az egyetlen magyar katolikus intézmény nemcsak Missouri államban, de Amerikának ezen az egész vidékén. Északra legközelebb Chicagóban létezik magyar plébánia. Keletre Washington és Baltimore azok a helyek, ahol magyar pasztorációs munka folyik. Délre, tudtunkkal, egyetlenegy magyar pasztorációs gócpont sincs. Nyugatra pedig egyenesen a Csendes-óceán partján elterülő Los Angelesig kell mennünk, hogy magyar katolikus egyházközségi szervezetet találjunk.

A St. Louisba és környékére érkező és letelepedő magyarok osztoztak az Amerika többi részén élő magyarok kivándorlásának körülményeiben. Az otthonelhagyás általában négy okra vezethető vissza: politikai, gazdasági, vallási és faji. Természetesen volt szórványos, illetve egyéni jellegű külföldre jövés sokszor üzleti megbízásból vagy egyéni kedvtelésből, és ez sok esetben végződött kint maradással és letelepedéssel. Üzleti ügyben került, például, Amerikába Haraszty Ágoston, aki átmenetileg Missouri államban is megfordult, és, kint maradva, megalapítója lett a híres kaliforniai bortermelésnek. Magánúton jött ide, St. Louisba Pulitzer József, az amerikai újságírás egyik atyja. Így jött soproni házukból ide, a St. Mary of Victories-plébánia német nyelvű elemijébe tanítani három orsolyita nővér. A tény azonban az, hogy e szórványos kitelepedés aligha indított volna el magyar szervezkedést szerte Amerikában.

Az 1848-as szabadságharc leverése volt az az esemény, amely az Egyesült Államok felé megindította a tömeges politikai kivándorlást. Körülbelül négyezer magyar jött át tengerentúlra, s ebből jutott ide, St. Louisba és környékére is, például a Rombauerek és több, 48-as vitéz. Ezek közül többen részt vettek az amerikai polgárháborúban, s egyikük, Zágonyi Károly ezredes, a Missouri állam-

beli springfieldi ütközet legendás hőseként vonult be a történelem halhatatlanjai közé. Érdemes megjegyezni, hogy maga Kossuth Lajos is járt itt, a városban 1852 márciusában, hogy főleg a befolyásos, német ajkú lakosság pártfogását és anyagi segítségét megnyerje a magyar szabadság ügyének.

Az 1870-es években indult azután el az úgynevezett tömeges gazdasági emigrálás. A magyarországi kilátástalan szegénység sok magyart űzött el otthonából az Újvilágba. Ez éppen abban az időszakban ment végbe, amikor a nemzet a honfoglalás ezredévének ünneplésére készült. Ennek sikerült a közfigyelmet elterelni arról a fájdalmas tényről, hogy az édes haza sok-sok magyarral milyen mostohán bánt. Sorsuk megjavítására ezért vették annyian kezükbe a vándorbotot. Ezek legtöbbje mégsem a végleges kint maradás gondolatával jött Amerikába. Azt tervezték, hogy itt kis tőkét gyűjtenek össze, és, visszatérve az óhazába, emberségesebb egzisztenciát tudnak biztosítani maguknak. De ez, túlnyomó részben, nem így lett. A tőkegyűjtés igen nehezen ment, mert a csekély napszám nem sokra ment hosszú munkaórák ellenére se. Így hosszú évek lettek a tervezett pár évből, majd jött az első világháború, megjöttek a gyermekek, egyik a másik után, s így végleg kint is maradtak. Igen soknak sohasem volt lehetősége még hazalátogatásra se. Ezt az emigrációt főleg a nagyipari gócpontok munkásszükséglete szívta fel. Így sodort az élet sok honfitársat ide, az egyre fejlődő gyárvárosba és környékére is (East St. Louis, Granite City stb.).

Majd az 1904-i St. Louis-i világkiállításra való készülődés teremtett jó munkaalkalmat, ami az Egyesült Államok minden részéből vonzott ide ipari munkásokat. Ezek között százával voltak magyarok. Nem csoda, hogy hamarosan számos magyar üzlet, kávéház és szalon, valamint étterem nyílt a városban. Az 1910-es statisztika 14000-re becsüli Missouri államban a magyarság számát. Ennek zöme itt élt St. Louisban és környékén.

Az egyre gyarapodó magyarság — csakúgy, mint a város többi nemzetiségei és a magyarok is szerte Amerikában — érezte, hogy összefogásban van az erő. Ennek első, kézzelfogható eredményeként jött létre 1897-ben a Szent István Egylet. Ezt követte 1904-ben a Petőfi Kultúregylet. Ennek hamaros feloszlatásakor Dalkörrel próbálkoztak, de nem sok szerencsével, mert a végén Marx Károly Asztaltársaság alakult. A baloldali szellem, amelyet ez képviselt, több évig szóvivő volt, és az ellentétet állandósította a magyarság többi részével, különösen az 1906-ban létesült Amerikai Magyar Szövetség St. Louis-i osztályával. Közben különböző segélyegyletek is alakultak, főleg mint más, nagyobb magyar gócpontban levők fiókjai,

de a Hunyadi Segélyző Egylet 1938-ban önálló lett, és a mai napig működik.

1913-ban Káldor Kálmánnak sikerült, ami 1905-ben nem sikerült Németh Péternek. Amíg ennek Új Világja csak egy számot ért meg, addig Káldor St. Louisi Hírlapja, illetve hamarosan a St. Louis és Vidéke meggyökerezett, és hasznos szolgálatokat tett a magyarság összetartásában és munkájában.

1916-ban alakult meg az Első Magyar Női Segélyegylet, amely még ma is fennáll. Ugyanakkor Magyar Ház nyílt meg, amely az egyleteknek otthont adott, és székhelye lett a nagybizottságnak, amely a szétágazó egyesületi életnek képviselő és összehangoló szerveként működött.

Bár az egyleti működés egyre haladt előre, vallási összefogás, egyházközség keretében, még nem jött létre. Ez nem a próbálkozás hiányán múlott. Fő oka inkább a már említett baloldali szocialista szellem túltengése volt, amely megakadályozta a nagy, közös összefogást. A kisebbségnek meg nem volt módjában ekkora terhet vállalni. Pedig már 1906 körül Hegyi Antal próbálkozott vallásilag is összefogni a magyarságot, de sem neki, sem pedig az utána próbálkozó Böhm Józsefnek sem sikerült. Az első világháború kitörése idején Reiner József jezsuita atya fogott hozzá a vallási megszervezéshez. Ő innsbrucki tanulmányai alatt tanulta nyelvünket, és körülbelül ötven magyar családot hozott egybe buzgósága, de elhelyezése miatt szépen fejlődő kezdeményezése abbamaradt. Utána Neurihrer Ödön és Érdujhelyi Menyhért igyekezete is eredménytelennek bizonyult.

1916 táján Hubert Joseph Eggemann, a Szent Péter-Pál magyarul is tudó lelkésze, kezdett szervezkedéshez. Mint 'helybeli' pap, nagy buzgósággal foglalkozott a plébánia magyar híveivel, és misére is összegyűjtötte őket a templom alagsorában. Mind a hívek, mind pedig ő maga szerette volna önálló plébániává alakítani ezt az összefogást. A terv annyira haladt, hogy a 6. és a La Salle utcák sarkán lévő ír templom megvételét tervezték. A költség azonban túl nagy volt a kisszámú csoportnak. Elhelyezése pedig véget vetett minden további tervezgetésnek.

Csak hosszú évek után, éppen a gazdasági válság körül, 1931-ben kínálkozott ismét alkalom a régóta tervezett magyar katolikus egyházközség megvalósítására, amikor Nagy István detroiti káplán megjelent St. Louisban. A Neosho utcában látott hozzá a Jézus Szíve Egyházközség megszervezéséhez, de munkája nem lett maradandó, mert kitudódott, hogy valójában független magyar egyházat szervezett. Ezért Glennon érsek nem is vállalta a templom-

szentelés végzését, amint azt tervezte volt. Ezután a hívek elhidegedtek tőle, és jó része ott is hagyta.

Ez a szakadási megoszlás hatványozottan ráirányította a figyelmet a magyarság lelkipásztori ellátásának veszélyes hiányára, és így ennek megoldása különös gondjává vált a Magyar-Amerikát járó óhazai misszionáriusoknak. Ezek közül a jól ismert Böhle Kornél St. Louisban is megfordult, és amikor Glennon érsek fogadta, megtárgyalta vele a kérdést. Nemsokára, 1933. február 21-én, amikor éppen Los Angelesben tartózkodott, levelet írt a St. Louis-i érseknek, s abban Mundweil Jánost ajánlotta a magyarok lelkipásztorául. De úgy látszik, hogy a St. Louis-i szükség mindenfelé ismertté vált, mert 1932. augusztus 31-én Eördögh Elemér toledói magyar plébános Marczinkó Józsefet ajánlotta az érseknek, mint olyat, aki vissza tudja hozni a főleg szlovákokból és magyarokból álló szakadárokat. 1933. június 1-én pedig Matty József, az ontariói Windsor Szent Antal plébániájának papja ajánlkozott St. Louis-i magyar szolgálatra.

Miközben így az érsekség és a magyar papság vállvetve dolgozott a régóta esedékes magyar plébánia felállításán, 1933. december 12-én a 44 éves, kaposvári születésű Gyarmathy János, a nagy Prohászka püspök papja, megérkezett New Yorkba azzal a szándékkal, hogy az Egyesült Államokban a magyarok között lelkipásztori munkát vállaljon. Medveczky Medárd ferences provinciális még aznap levélben értesítette az érsekséget, hogy az újonnan érkezett magyar pap rendelkezésére áll a St. Louis-i szolgálatra. Az érsek gyorsan cselekedett, a kedvező válasz hamar elment, s így Gyarmathy János december végén már a városban is van, és a Magyar Házban szilveszterező magyarságnak bejelentette, hogy másnap, újév napján, mondja az első szentmiséjét a magyar híveknek a Szent Péter-Pál templomban, amelynek területén a magyarság zöme lakott. De innét hamarosan átmentek a horvátoknak a 12. és a Russell utcák sarkán álló, eredetileg zsinagógának épült Szent József-templomába. Itt igazi vendégszeretetre találtak, és annyira jók voltak, hogy a használatért sem fogadtak el semmit.

E vendégbarátsággal azonban a magyarok nem éltek vissza. Teljes önállóságuk biztosítására pár hónap alatt megvették a horvátoknak régebbi, a metodisták birtokában lévő templomát a 11. és a Chouteau utcák sarkán. Ez lett 22 éven át a St. Louis-i magyar Szent István Egyházközség temploma. A magyar élniakarás és katolikus összefogás nagy napja virradt fel 1934. június 24-én, amikor — a május végén a Medveczky Medárd tartotta szent misszióval előkészült — hivősereg fogadhatta Glennon érseket, aki felszentelte a magyarok templomát.

Szép vallási élet alakult ki; az asszonyokat egybegyűjtő Oltáregyletben, a férfiak Jézus Szent Neve Szövetségében és a Fiatal Leányok és Fiatal Asszonyok Szent Margit Klubjában az egyházközség hívei dicséretes munkát végeztek Isten dicsőségére és az összmagyarság javára. Amikor 1939 úrnapján Gyarmathy János plébános ezüstmiséjét ünnepelte, amelyen Tanos Árpád clevelandi plébános volt az ünnepi szónok, Rickert Ernőt, a Katolikus Magyarok Vasárnapjától annyira meglepte a hívek hatalmas serege, a magyar ruhás leányok és fiúk díszes csoportja, valamint a zenekarral tartott körmenet, hogy egy élő tanú szerint azt mondta, hogy eddig Toledo vezetett a magyar életben, de most St. Louis veszi át a vezetést.

A hosszú évek alatt azonban többen elköltöztek a városból, sokat kikísértek a temetőbe, majd pedig a II. világháborúban haltak hősi halált, s azok közül is, akik hazajöttek, nem mind tért vissza St. Louisba. A megcsappant magyarságot a II. világháborús DP-k érkezése töltötte fel. Az élénk magyar életnek egyik tanúja az, hogy a szép múltú, magyar nyelvű hetilaphoz — éppen Káldor Kálmán, a szerkesztő-tulajdonos megszervezésében — a Hungarian Melodies vasárnap délutáni magyar rádióadás csatlakozott.

Pár évre rá az 1956 októberi magyar szabadságharc menekültjei emelték a magyarság számát, bár jó részük nem lett a magyar egyházközség reguláris tagjává. Mindkét esetben a magyar plébánia az NCWC-vel karöltve mindent megtett a vallási-politikai menekültek segélyezése, lakás és munka biztosítása érdekében. Méltán tette a Jubilee című katolikus országos havilap 1957 márciusi számának címlapjára Gyarmathy János plébános arcképét, és írt emberbaráti munkáját méltató cikket.

Közben a II. világháború után a hívek szerették volna kicserélni kiöregedett templomukat. A plébániai bizottságot 1946 tavaszán George Donnelly segédpüspök fogadta, aki Glennon bíboros érsek halála után az egyházmegye vikárius generálisa volt. Andy Sörös, a bizottság egyik tagja visszaemlékezik, hogy a vikárius azt válaszolta a kérésre, hogy nem segíthet, mert az a szándékuk, hogy megszüntetik a nemzetiségi plébániát. Ez a veszély azonban elhárult, mert Joseph Ritter, az 1946 nyarán kinevezett St. Louis-i érsek más véleményen volt. Ő ellenben nyugdíjazni akarta a szerinte egészségileg meggyengült Gyarmathy atyát. De közben múltak az évek, s jött 1956, akkor meg nem akarta a nagy karitász munka közben leállítani. Viszont mihelyt a munka garmada csökkent, 1957. április 15-én nyugdíjba küldte a magyar lelkipásztort. A plébánia hívei erre április 18-i kelettel, 191 aláírással ellátott feliratot intéztek az érsekhez, amelyben tiltakoztak plébánosuk elmozdítása

ellen, és egyben kérték az érseket a nyugdíjazás visszavonására. Mivel az érsekség döntése végleges volt, Gyarmathy János elhagyta St. Louist, és Colorado Springsbe költözött. Ott töltötte nyugalmas éveit, míg 1961 szeptember végén gyilkos keze oltotta ki életét. Október 2-án temették a Colorado Springs-i Sacred Heart-plébániatemplomból.

Az érsekség már 1956 végén vagy 1957 legelején véglegesen elhatározta Gyarmathy atya nyugdíjazását, mert 1957. január 29-i kelettel az érsek levelet írt, többek között, Sylvester Killeen West De Pere-i premontrei apátnak; Buffalóba, Bátori József piarista provinciálisnak; valamint Dennis Strittmatter latrobe-i bencés apátnak, érdeklődve magyar pap után, aki a St. Louis-i magyar plébániai szolgálatra alkalmas lenne. A válasz egyik helyről sem volt biztató.

A megoldást 1957 februárjában Andrew G. Grutka, az Indiana állambeli Gary újonnan alapított egyházmegye első püspökének felszentelési ünnepsége hozta meg. Ezen ugyanis részt vett Ritter érsek, és az új püspöknek is megemlítette magyar pap szerzésének gondját. Amint kitűnt, a legjobb helyen kopogtatott. Vrabély István lett a kiválasztott, aki márciusban eljött St. Louisba személyes bemutatkozásra, és április 22-én meg is kapta a kinevezést. Egyben a régen kért templomcserét is megvalósították úgy, hogy a közben elnéptelenedés miatt megszűnt St. Mary of Victories-templomot jelölte ki az érsek a Szent István Egyházközség új otthonává.

Az új lelkipásztor, másodnemzedékes amerikai-magyar lévén, nagy igyekezettel fogott hozzá magyar nyelvi ismerete tökéletesítéséhez, és hasonló nagy munkakedvvel kezdte meg lelkipásztori tevékenységét. Az új életkezdéssel kapcsolatban az eléggé elhanyagolt állapotban lévő templomot kellett elsősorban használhatóvá tenni, majd a volt iskolaépület alsó részét alakították át plébániai élet számára szükséges helyiségek berendezésével. Pár régi épület, mint például a volt konvent, lebontásával pedig a parkolóhely szükséglete nyert megoldást.

Vrabély atyát 1962-ben visszahívta püspöke az egyházmegyébe. De helyébe átengedett St. Louis-i szolgálatra egy másik magyar papot, Skerl Alfonzt, aki II. világháborús menekült, és az Egyesült Államokban szentelték pappá. Skerl atya volt az, aki a közben bíborossá lett Ritter érsek páratlan megértésével és személyes érdeklődésben megnyilvánuló jóságával engedélyt kapott a templom új tetőzésére, a régi plébánia lebontására, és a volt iskolaépület emeleti részének plébániává és gondnoklakássá való átalakítására. Ilyen átrendezett környezetben ünnepelték meg a St. Mary of Victories 125 éves fennállását 1968-ban. 1969-ben pedig a szépen kia-

lakított udvarkertben felállították Varga Ferenc Szent István-szobrát, és ünnepelték meg a Szent István-i millenniumot.

Skerl Alfonz 1970-ben betöltötte itt az engedélyezett második időszakot, s így nem tudta kikerülni püspöke immár sürgető hazahívását. Így 1971 januárjában visszatért a garyi egyházmegyébe. Ezúttal azonban a garyi püspök nem tudott más magyar papot átengedni St. Louis-i szolgálatra, és a St. Louis-i egyházmegyének sem volt magyarul beszélő papja. A magyar egyházközségnek zökkenőmentes folytatása azonban biztosítva volt, mert dr. Mihályi Gilbert személyében éppen tartózkodott magyar pap az egyházmegyében. A csornai premontrei kanonokrend tagja, aki az 1961—67 De Pere-i (Wisconsin) St. Norbert College-ban való tanárkodási évek után a St. Louis-i egyetemre jött latin-amerikai történelmi tanulmányok folytatására, és a Resurrection-plébánián segített ki. Amikor a szükség felmerült, a bíboros érsek őt nevezte ki a Szent István lelkipásztorává.

Míg Vrabély atyának az átköltözködés és az új életkezdés gondja jutott, és Skerl atyára az épületek átrendezésének munkája várt, addig Mihályi atyának az maradt fő feladatul, hogy ebben az eléggé gyér környezetben a kisszámú hivőcsoportot szolgálja, életben tartsa — amíg lehet — ezt az egyetlen, Mississippi-völgyi magyar intézményt, ahol anyanyelvünkön dicsérhetjük a fölséges Istent.

Dr. Mihályi Gilbertet Furák Tibor István követte a St. Louis-i magyarság istápolásában.

A SAN FRANCISCÓ-I [MENLO PARK-I] (CALIFORNIA ÁLLAM) SZENT ISTVÁN MAGYAR KATOLIKUS MISSZIÓ

A San Franciscóba és környékére bevándorolt magyarok sohasem jutottak el odáig, hogy katolikus egyházközséget alapítsanak. Miszsziós papok, átutazóban, néha kiszolgáltatták a szentségeket számukra, ha össze tudták hozni őket.

Végre 1952. január 1-től 1962 szeptemberéig minden hónap első vasárnapján volt szentmise a magyaroknak azokon a plébániákon, ahol dr. Jaszovszky József volt beosztva mint a San Franciscó-i főegyházmegye befogadott, majd 1960-tól inkardinált papja.

1963. szeptember 1-én Joseph T. MacGucken érsek kinevezte dr. Jaszovszky Józsefet ideiglenesen, hetenként kétnapi pasztorációra, a magyar hívek misszionárius papjává. 1969. december 31-ig azonban Jaszovszky atya — mint társplébános — San Franciscóban maradt. 1970. január 1-én azonban a magyarok lelkésze lett, az egész egyházmegye területén, teljes plébánosi jogokkal "in cura animarum", az 1969. évi pápai "Migratorus Pastoralis" körlevél jogánál fogva. Tulajdonképpen a magyarságnak kellene gondoskodnia a lelkészi hivatal és a lelkész ellátásáról, de, sajnos, nem sikerült olyan szervezetet létesíteni, amely az utóbbit garantálni tudta volna. Ezért az érsek ideiglenes jelleggel részben ellátja a magyarok lelkészét, annál is inkább, mert a lelkész a főegyházmegye inkardinált papja.

A Katolikus Magyarok Vasárnapjában jelent meg Jaszovszky atya beszámolója, a San Franciscó-i önálló magyar katolikus lelkészi szolgálat létesítéséről:

"1970. január 1-én, az új évtized első napján San Franciscóban a magyar katolikus szórványlelkészség megalakult. Azóta minden vasárnap más és más helyen van magyar szentmise. Tizennyolc évig dolgoztunk San Franciscóban, s most látjuk igazán, mennyi sok magyar él itt a nagy Bay Areában. 1970. január 4-én, az első vasárnapon, lelkes érzést sugárzott a bencés atyák kápolnájában az elmélyült áhítat, a cserkészek éneke, a jövő magyar szimfónia biz-

tató alaphangja. A Piedmont-Oakland-i szentmisén január 18-án magával ragadott a lelkesedés, a jelenlévők lelkes öröme.

Maga a magyar katolikus misszió nem 1970-ben kezdődött. Csináljuk azt 1952 óta. Hol színekben pompázóan, miként 1956 és 1966-ban, amikor ezer magyar ajkáról szállt az ének, zengett a Szent István-siralom a székesegyházban, a Boldogasszony Anyánk a Bazilikában, ahol utána oly sokszor a mostani stocktoni püspök velünk misézett magyarul. Máskor csendesen magunkra maradva imádkoztunk és reméltünk.

Végre tizennyolc év után a magyar imádság, a magyar istentisztelet, a részleges misszió kinevezésemmel jogfolytonossági jogalapot nyert. Tehát most már a misszió nem szűnhetik meg, ha a magyarság kitart mellette. Új lelkész kinevezését már nem tagadhatja meg az érsek oly egyszerűen, mint azt tették kinevezésem előtt. A magyar misszió állandó jelleget kapott az önálló lelkészszolgálat felállításával; az Egyház hivatalos és elismert szerve lett. Mindenesetre a missziós munkában minden magyar egyesület munkáját és segítségét hálásan és örömmel vesszük. Bár nem egyházi szervek, de a misszió életében a világi apostoli munka fontos szervei, világító tornyai. Hiszem és remélem, hogy ezt minden magyar katolikus megérti. A magyar lelkészi szolgálat nem egy ember érdeme, nem egy ember érdeke. Az munka, áldozat és hivatás. Élet a kegyelem által.

Az istentiszteletekről körlevelek értesítik a hivőket. 1952-ig az Amerikai Magyar Katolikus Liga bejegyzett magyar katolikus egyesületként szerepel a főegyházmegye direktóriumában, és kinevezett lelkésze dr. Jaszovszky József volt. Lesz-e magyar lelkész a jövőben? Nem sikerült Mindszenty József bíboros azon fáradozása, hogy magyar szórványpüspököt kapjon az amerikai magyarság. Így az emigráció szórványmagyarsága saját sorsára lett hagyva. A magyar hívek passzivitása sok helyen meghiúsította a nagy hercegprímás lelkipásztori célkitűzéseit.

A nagy kérdés: lesz-e kivel dolgozni, és lesz-e valaki, aki meghallgatja az Evangélium örömhírét? Magyar nyelven!"

A SCRANTONI (PENNSYLVANIA ÁLLAM) SZENT ISTVÁN-TEMPLOM

Scranton városának magyarjai már 1895-től kezdve a throopi Szűz Mária-templomába jártak szentmisére. Tizenkét éven át minden vasárnap és ünnepen férfiak, nők, gyermekek gyalogszerrel mentek át Throopba, ami csaknem egész napjukba került. 1907-ben elhatározták hát, hogy építenek Scrantonban templomot. Bízván, hogy meg tudnak birkózni az anyagi nehézségekkel, meg is kezdték az építést az alapkő letételével.

A következő tavaszon húsvét vasárnapján, Zrínyi Károly bemutatta az első szentmisét az új templomban, melyet a magyarok Szent Istvánnak ajánlottak. A templomépítők és utódaik szeretettel gondozták, pártfogolták a szép kis templomot, amely a throopi főegyházhoz tartozott. 1948-ban javításra, igazításra volt szükség, ezt is elvégezték, és — szépen törlesztve a költségeket — 1953-ban már nem volt semmi adósság az Isten házán.

1959 áprilisában a templomi tanács gyűlésén szóba került, hogy javításokat kellene végeztetni, mert az épület falai alaposan meggyengültek. Az építészmérnök, akit megbíztak, megállapította, hogy a javítási és karbantartási összegek egyre magasabbak lesznek az épület öregedése folytán, és néhány év múlva a templomot már javítással sem lehet megmenteni, hanem újat kell építeni.

A hónapok és évek múltak, a repedések egyre jobban látszottak; már a hívek testi épsége is veszélyben volt, annyira, hogy a püspöki kancellári hivatalhoz jelentés ment, kérvén vizsgálóbiztos kiküldését. 1963 márciusában ez meg is történt, és ennek eredményeként a püspökség március 28-án bezáratta a templomot. A plébános kérte, hogy legalább virágvasárnapig használhassák még az épületet, de nem kapott rá engedélyt. Így a pap és a templomgondozó bement a halálraítélt templomba, és még egyszer, utoljára, meghúzták, öt percig kongatták a harangokat. A közelben lakó hívek felfigyeltek a harangok sírására, és így tudták meg, hogy kedves kis templomuk búcsúzik tőlük.

Rövid idő múlva a hívek gyűlést tartottak Throopban. Bár elkeseredésükben sokan távol maradtak, mégis voltak annyian, hogy elhatározhatták az új templom építését. Ugyanakkor a throopi magyar templomban a vasárnap reggeli fél kilences szentmise Szent István elárvult híveié lett.

Megindult a tervezgetés, megalakultak a bizottságok, majd püspöki hozzájárulással nekikezdtek a régi templom lebontásának. A belső berendezést elhelyezték megőrzésre a püspökségi raktárakban, míg a szentelt tárgyak, miseruhák és egyéb, használható kisebb dolgok a híveknél találtak ideiglenesen helyet.

1963 júniusában eltűnt a régi templom. A bizottságok magánházaknál gyűltek össze. A gyermekek Horváth Lajosék vendégszeretetét élvezték a vasárnapi iskola idejére. A hívek anyagilag is lelkesen támogatták az ügyet, és minden úgy látszott, hogy jól megy, mikor a talajfúrási minták alapján kiderült, hogy a régi hely nem alkalmas épület emelésére; veszélyes lehet, beomolhat. Szerencsére a közelben megfelelő telket találtak; egy házépítési társulat rosszul sikerült üzleti vállalkozásából megmaradt földje eladó volt, éppen alkalmas és elegendő a templom számára. Az új helyen minden jól alakult. 1964. május 24-én megtörtént az első kapavágás, és fél évvel később, december 13-án a felszentelés.

A jubileumi évkönyv magyar szövegű része így fejeződik be:

"A hitközségi tagok és családjaik, együtt dolgozva, elmondhatják, hogy Szent István első temploma Isten segítségével szolgált ötven évig; reméljük, hogy Isten áldása velünk lesz az új hajlékban is."

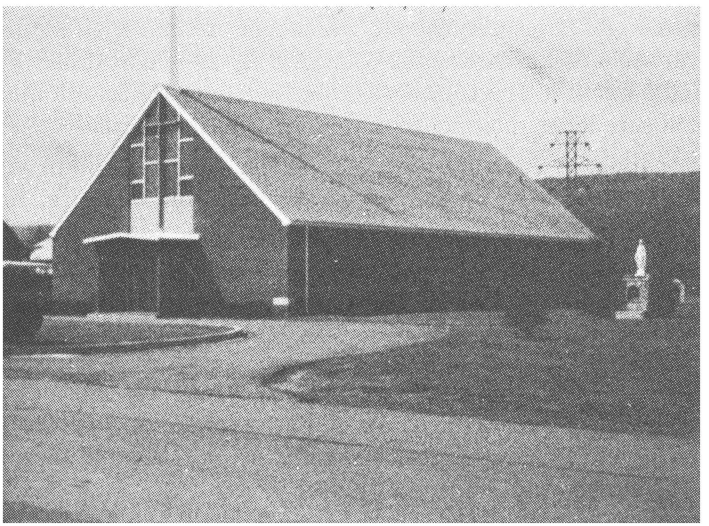

A SOUTH BEND-I (INDIANA ÁLLAM) MAGYAROK NAGYASSZONYA-TEMPLOM

Egykori leírások tanúsága szerint South Bend volt az egyik első állomása az Amerikába bevándorolt magyarságnak. Nyugat-magyarországiak, leginkább soproniak települtek meg az egykori lakóhelyükre emlékeztető vidéken. Már a nyolcvanas években megkezdték kulturális tevékenységüket. Jelentős szerepet játszottak a város gazdasági és politikai életében, például egy időben a városi rendőrség vezetője is magyar volt. Az egyetemi életben ugyancsak szerepelnek magyar nevelésügyi kiválóságok manapság is.

Az elsők között letelepült magyarok — miután biztosították a darabka kenyeret — nyomban szervezeteket alapítottak, részben kulturális igényeik kielégítésére, részben, hogy váratlan csapások idején támaszuk legyen. 1889-ben szervezték meg a Szent István Katolikus Egyletet, egy évvel később a Szent Péter Társulatot. A következő csoportosulás a Szentháromság Egylet lett. A három egyesület közös célja volt a magyar egyházközség megszervezése. 1893-ban engedélyt kaptak a püspöktől, hogy templomot építsenek. 1896-ban felépült az első magyar katolikus templom South Bendben: a Szent István-templom.

A Szent István Egyházközséghez tartozók közül — nézeteltérések miatt — többen kiváltak, és missziós hitközséget alapítottak. Horváth Lőrinc irányítása mellett templomot is építettek a Catalpa Streeten, melyet a Magyarok Nagyasszonya oltalmába ajánlottak. A hívek lelki igényeit a Notre Dame-templomtól látta el Miller Pál, aki vasárnaponként szentmisét mondott számukra. A leányegyház anyakönyveit azonban egészen 1921-ig a Szent István Egyházközség őrizte.

1921 decemberében Herman Aldering, Fort Wayne püspöke, Győrfy Gézát nevezte ki lelkésznek a misszióhoz, és hozzájárult, hogy egyházközséget alapítsanak. Ettől kezdve a templom önálló lett, és mindmáig South Bend és környéke magyarságának lelki és szellemi őrhelye, nemzeti hagyományainak letéteményese.

Mivel a templomot nem mint nemzeti egyházközséget enge-

délyezte a püspök, a más anyanyelvűek gondozására angol papot, Charles Schollt nevezte ki a plébános mellé káplánnak.

1923-ban a Studebaker autógyár megvette a környéket, s vele a templom területét is, azért akkor az épületet áthelyezték a jelenlegi helyére, a West Calvert Streetre. 1924-ben felépült a plébánia, melyet 1968-ban új helyiségekkel bővítettek ki.

1927-ben iskola és zárda épült, melyben az Isteni Szeretet Leányai kaptak elhelyezést, és ellátták az ifjúság oktatását. Az első főnöknő Gabriella nővér, az ötvenedik évforduló megünneplésekor pedig Jerome nővér volt.

1935-ben, egészségi állapota miatt, Győrfy atya nyugalomba vonult, és káplánja, az amerikai születésű Szabó János lett az utóda. Szabó atya 1930 óta volt South Bendben, és élénken vett részt a magyarság megmozdulásaiban. (Mint a Katolikus Liga elnöke, jelenleg is fontos szerepet játszik menekült testvéreink istápolásában, és a magyar haza sorsával kapcsolatos minden megmozdulásban.) A püspöktől megbízást kapott az egyházmegyei CYO megszervezésére, azonkívül annak az országos szervezetnek is tagja lett, amely az erkölcsös irodalom terjesztésével foglalkozik. 1941-ben South Bend körzeti esperesévé nevezték ki, és prelátusi címet is kapott Rómától. Mint esperes, az ő irányítása alá tartozik Michigan City, Laporte, Elkhart, Plymouth városok és a környező farmterületek katolikussága.

A Magyarok Nagyasszonya Egyházközség hívei 1948-ban elkezdték az új, jelenlegi templom építését. 1949. december 18-án felszentelték, és karácsonykor, bár a teljes befejezés még távolabb volt, Szabó prelátus, Horváth Márton és Raymond Blazer káplánok segédletével, bemutatta az első szentmisét. Az alapító karnagy, Carl Motthes vezetésével az ünnepi alkalomra szerzett Magyarok Nagyasszonya-misét énekelte az új templomi énekkar. A keresztúti képeket Körmendi Erzsébet festette és adományozta. A templom másik éke a Krisztus, a világ világossága-szobor, melyet a közben elhunyt Körmendi Jenő szobrászművész alkotott. A templom déli oldalánál emelkedik a "Purple Heart Memorial Tower", Szent Mihály szobrával. Az emléktorony a háborúk hősi halottainak tiszteletére, az Amerikai Légió 172. osztályának kétezer dolláros adományából és a hívek hozzájárulásából épült. 1950. május 21-én avatták fel az emlékművet, és azóta is minden évben szabadtéri szentmisét tartanak előtte. 1961-ben Rómából meghívták Prokop Pétert, hogy freskókkal díszítse a templomot. A festmények a templom Védőasszonyának, Szent Imrének és más magyar szenteknek életéből örökítenek meg jeleneteket.

Az elmélyült hitélet nyomán az egyházközség tagjai közül töb-

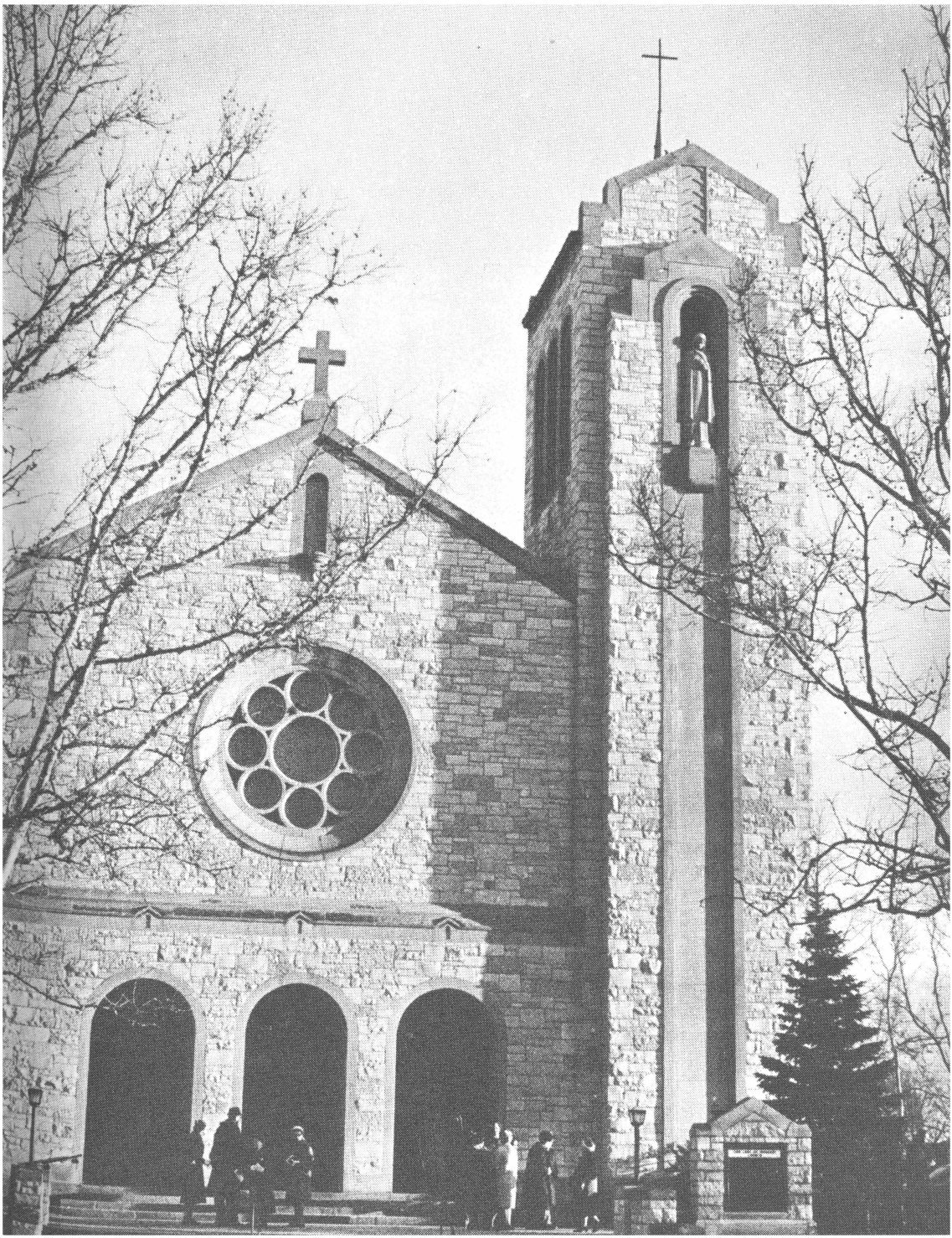

ben az Egyház szolgálatába állottak. Négy ifjút szenteltek pappá. Tizenketten az Isteni Szeretet Leányainak rendjébe léptek, egy nővér a Szociális Misszió Társulatot választotta.

1963-ban az egyházközség megnyitotta saját temetőjét. Két pap van már eltemetve benne; Győrfy atya, az első pásztor és Stephenson atya.

1972-ben, a jubileumi évben Frigyesi Ferenc, Roger Baele, Szekendi Lajos, George Chikar, Carl Berta, Keresztes Gyula, Robert Eichstedt, Farkas József, Robert Kazmierzak, Ernest Bramert, Németh Ferenc és Fred Rector voltak az egyházközségi tanácstagok.

A templom fejlődését lelkesen működő társulatok biztosítják: a Magyar Szent Név Társulat, Szent Anna Társulat, Iskolatanács, Amerikai Szent Név Társulati Osztály, Szent Szív és Rózsafüzér Társulat, Mária Légiója és a Páli Szent Vince Egylet.

A SOUTH BEND-I (INDIANA ÁLLAM) SZENT ISTVÁN-TEMPLOM

1893-ban, South Benden az akkor már ott letelepült magyarok összejöttek, hogy megbeszéljék: hogyan létesíthetnének katolikus magyar egyházközséget. Még abban az évben csatlakoztak a Notre Dame Egyházközséghez. Három esztendő múlva, 1896-ban, ez a kis csoport, magyar templomot óhajtván, megvette a Maple és Thomas utcák sarkán lévő telket.

1900. december 22-én a Fort Wayne-i egyházmegye püspöke engedélyt adott magyar egyházközség alapítására South Bendben, és még az év őszén, a Szent Istvánról elnevezett új hitközséghez kinevezte az első magyar papot, Biró Mihály személyében. A lelkipásztor és hívei megvásárolták a Thomas és McPherson utcák sarkán lévő metodista kápolnát. Hét évvel később, 1907. december 21-én Frőlich Jánost nevezték ki az egyházközség plébánosának.

Újabb magyar bevándorlók letelepedésével a templom kicsinek bizonyult, ezért nagyobb telket vettek új templom építésére. 1909. szeptember 6-án tették le az új Szent István-templom alapkövét. 1910. augusztus 21-re készült el, és oly szépre, tágasra építették, hogy 900 ülőhely van benne. A templom római stílusú, és magyar szenteket ábrázoló, nagy ablakai vannak.

1911-ben Frőlich János, egészségi állapota miatt, lemondott a plébánosságról, és Kubinyi Viktor lett az utóda. Az egyházközség történetében szerencsétlen és örömtelen időszak következett ezután. Kubinyi Viktor elszakadt az Anyaszentegyháztól. Ez felforgatta a hívek lelki békéjét, és az egyenetlenkedés vihara sok jó családot vitt magával. (Kubinyi Viktor — mindent megbánva — egy magyarországi kolostorban vezekelt azután, ahol 1938-ban meghalt.) Abban az időben Alerding püspök úr be is zárta a templomot, amíg Kovács Lajos lelkiatyát küldte a szakadár Kubinyi helyébe. Az új plébános mindent megtett a béke helyreállítására, azonban fáradozása hiábavalónak bizonyult. Nyolc hónappal később ő is távozott az egyházközségtől.

1912. május 1-én Várlaky Sándor lett kinevezve a Szent István

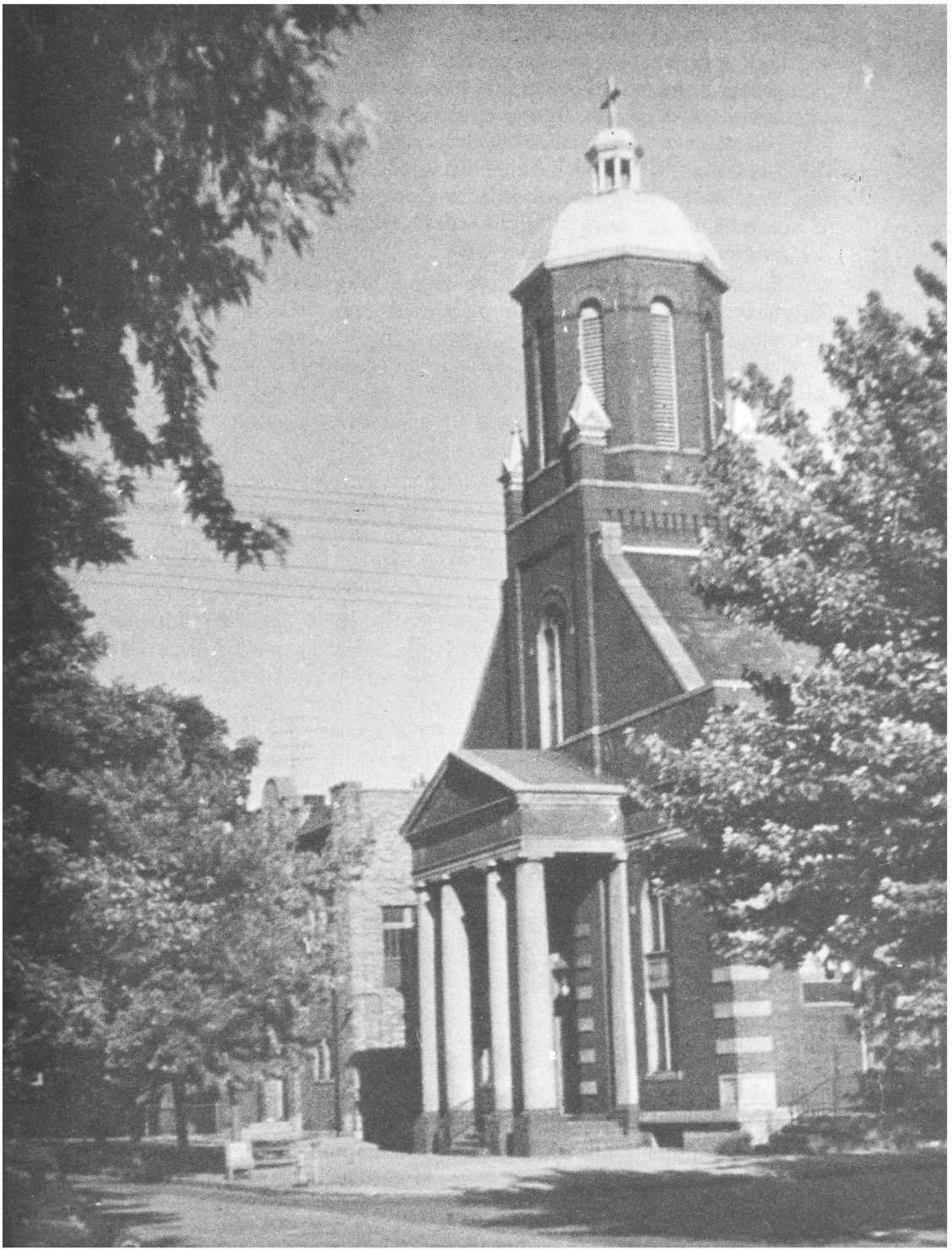

Egyházközség új plébánosának. 1913 szeptemberében ő váltotta fel a világi tanítókat nővérekkel, hogy ők tanítsák és neveljék a jövő nemzedéket. A nehézségek miatt távozó Várlaky atya után, 1915. október 8-tól, Horváth György járt ki a Notre Dame-ból a vasárnapi szentmisét bemutatni, a hívek lelki ügyeit intézni.

1916 elején Horváth Lőrinc vette át az egyházközség lelkipásztori vezetését. Ő hamarosan átlátta, hogy sok hivő nem járhat ide a távolság miatt, ezért új egyházközség létesítését ajánlotta a magyarságnak, South Bend déli részén.

Ezek után 1916-ban született meg a Magyarok Nagyasszonya Egyházközség. Amíg állandó plébánosa nem lett az új egyházközségnek, addig Miller Pál a Notre Dame-ból járt ki hozzájuk az egyházi teendőket végezni. 1921 decemberében Győrfi Géza lett állandó plébánosa a Magyarok Nagyasszonya Egyházközségnek.

1922 tavaszán Wenckheim Frigyes került a Szent István Egyházközség élére. Ő hozta az Isteni Szeretet Leányai nővéreket a Szent István-templomhoz, hogy szép magyar múltjukkal és nagy képzettségükkel megfelelő tanítást nyújtsanak az egyházközség gyermekeinek. 1925-ben Wenckheim atya iskolát építtetett. Ő rendezte az ezüstjubileumot is abban az évben. A rá következő esztendőben segédlelkészt kapott, Charles Scholl személyében.

Öt évvel később, 1927. május 1-én, Noll püspök úr átadta az egyházközség vezetését a ferences atyák kezébe. Bíró Lőrinc lett a plébános. 1929. augusztus 10-én érkezett meg Kukla Tarziciusz segédlelkésznek. 1930. november 1-én lett Kukla atya a plébános, és Fitzsimmons atya volt az első segédlelkésze. Őt követte Thiel Teofil, utána hosszabb ideig Woods János lett a segédlelkész. Később Bónis Arkangyal került oda.

1939 júliusáig viseltek gondot a ferences atyák a Szent István-templomra. Akkor Suelzer Konrád, az egyházmegyéhez tartozó pap lett a plébános, és Horváth József a segédlelkész. Suelzer atya plébánoskodása alatt sokat törlesztettek az adósságokból. Öt évvel később, 1944-ben, Suelzer Konrád elhelyezése után, Horváth József lett a plébános. Mellette Homkó János, majd Rupp Elemér és Renner Herbert voltak segédlelkészek.

Horváth atya plébánossága idején, 1946. március 22-én, szép díszünnep keretében égették el a Szent István Egyházközség összes adósságlevelét.

1947-ben Mindszenty József bíboros hercegprímás meglátogatta Szent István South Bend-i templomát.

1949. július 9-én új segédlelkészt kapott az egyházközség, Hanyicska Pál személyében, Renner atya helyébe. Az egyházközség

életében először történt, hogy amerikai születésű magyar plébános és segédlelkész működött a hitközség élén.

1950-ben, az alapítók áldozatos munkájának eredményeképpen, az első magyar király nevét viselő egyházközség aranyjubileumot ült, mely alkalommal az iskola ezüstjubileumát is ünnepelték.

Horváth József után most Elmer G. Peterson a plébános Szent István South Bend-i egyházközségénél, amely 1975-ben már gyémántjubileumát is megérte.

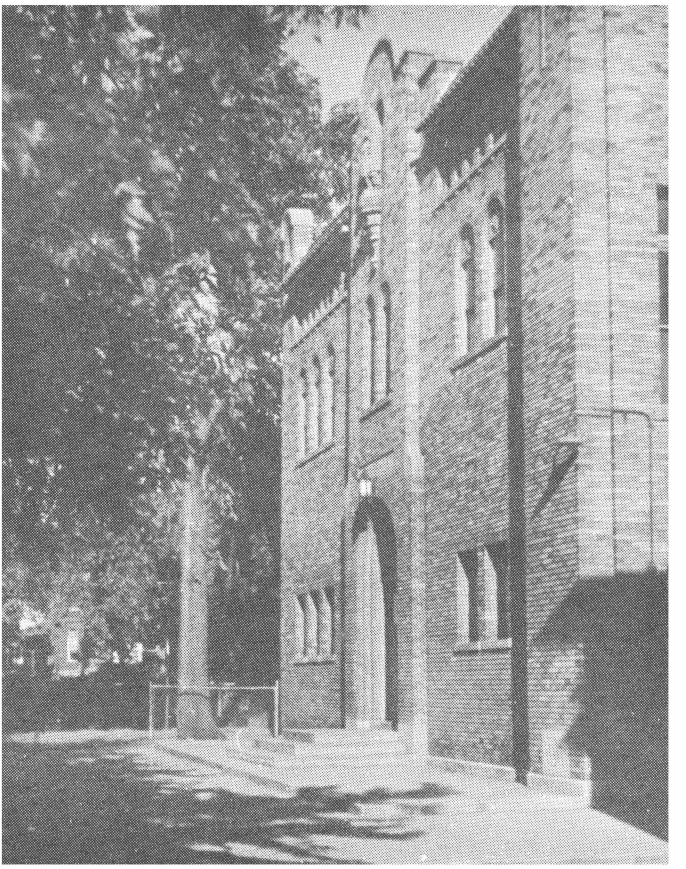

A SOUTH NORWALK-I (CONNECTICUT ÁLLAM) SZENT LÁSZLÓ-TEMPLOM

South Norwalkban, a több mint 300 esztendős múltra visszatekintő ipari városban a XIX. század utolsó évtizedétől kezdve települtek le magyarok. A magyar iparos talán sehol sem boldogult jobban, mint itt. Gyárosok és a város vezetőségének közmegbecsülést kiérdemelt, tagjai is lettek a magyarok.

A római katolikus egyházközséget 1907-ben alapították; Degman József volt a lelkészük. Templomukat Szent László magyar királyról nevezték el. 1913-tól Chernitzky István volt a plébános. Egyleteik közül a Szent József Társulat működött a legtevékenyebben. 1933-ban Lengen Imre, bridgeporti születésű lelkész — ő volt az első, aki a papi hivatást választotta az ottani magyar fiatalság köréből — lett a Szent László Egyházközség plébánosa. Lengen atyát — a hivatásában végzett lelkes munkája jutalmaként — a pápa később a prelátusi rangra emelte. Lengen prelátus — az egyházközségi munka mellett — a Katolikus Liga testvérsegítő szolgálatában is mint vezető személy vett részt.

Nemrégiben építették fel a Szent László Művelődési Központot.

1974. május 8-án, Mindszenty József bíboros hercegprímás látogatása alkalmából külön emléklapot nyomtattak a nagy esemény megörökítésére.

Mintegy 300 család tartozik a Szent László Egyházközséghez. Lengen prelátus 1977-ben nyugalomba vonult. Az új plébános Edwin Burke lett.

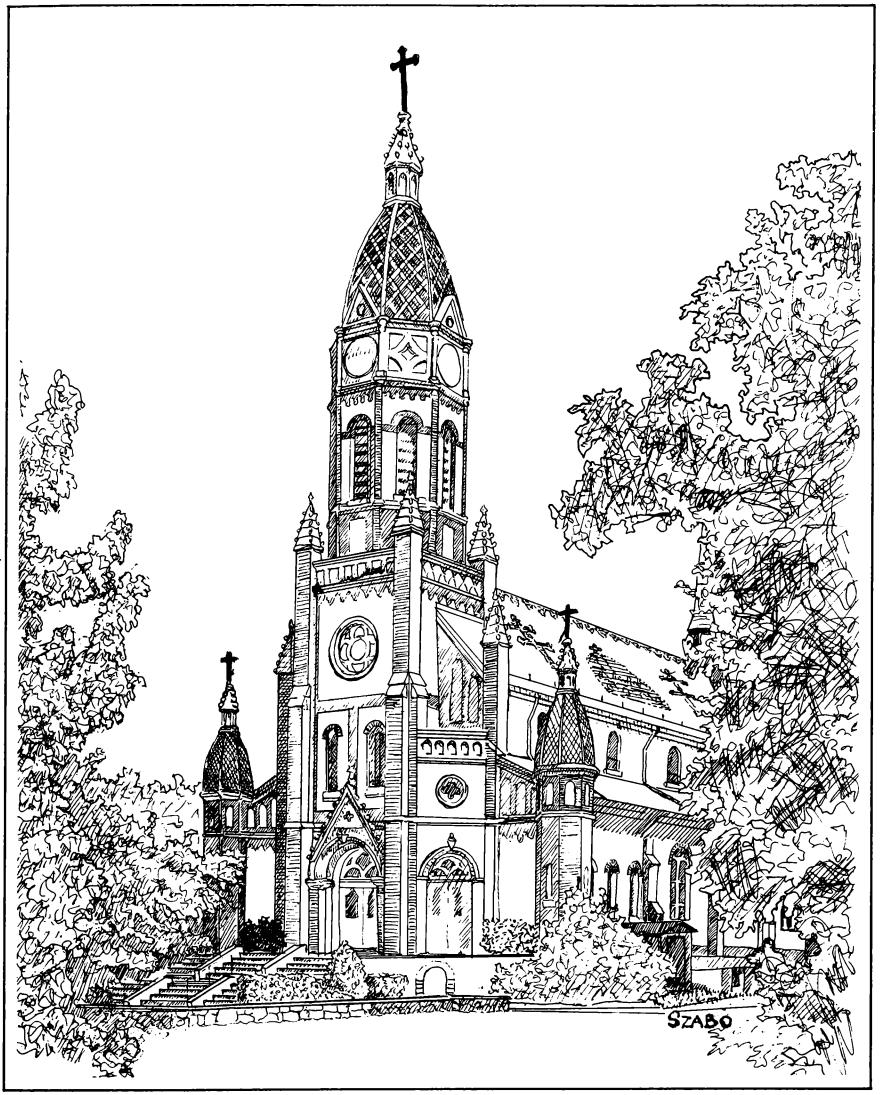
SZABO

A SOUTH RIVER-I (NEW JERSEY ÁLLAM) SZENT ISTVÁN ELSŐ VÉRTANÚ-TEMPLOM

A South River városában letelepedett magyarok nagyobb része a Candus-gyárban kapott munkát. Vasárnaponként a St. Mary's lengyel katolikus templomba jártak. Mások New Brunswickba, vagy a Sayreville-ben levő Our Lady of Victory-templomba. Mikor már többen voltak, a közös összejöveteleken — amelyeket vagy magánházaknál, vagy üres raktárakban tartottak — mind gyakrabban felvetődött az általános óhaj, hogy a magyaroknak saját templom kellene.

1905 karácsonyának másnapján összejöttek Süle Imre South River-i otthonában, és elhatározták, hogy hitközséget alapítanak, és templomot építenek. Az első megmozdulás vezetői Zackar István, Süle Imre, Becza Ferenc, Balajty Kálmán, Szup József, Noszkó Kálmán és Berta János voltak. Egy hét múlva, vasárnap, ismét összejöttek, és elhatározták, hogy telket vesznek. Négy hét múlva újabb gyűlést tartottak, amelyre a többi, South River-i katolikust is meghívták. Tájékoztatták őket a dolgok állásáról, és felkérték, hogy kezdjék meg az adakozást. Ezután majdnem minden vasárnap gyűléseztek a Maklary Hallban a hitközséget kívánó magyarok.

Az adakozás, bizony, nagyon nehezen indult. Az egyik ilyen gyűlésen választottak két embert, akik elmentek a trentoni püspökhöz, és kérték, hogy jelöljön ki papot számukra. A két ember, Zackar István és Süle Imre, azután több mint kilenc esetben jártak a püspöknél. McFaul püspök úr végre is Kubinyi Viktort jelölte ki.

Az első szentmisét 1906. december 5-én mutatta be Kubinyi atya a magyaroknak a South River-i Saint Mary-templomban. Röviddel ezután a bizottsági tagok, valamint a trentoni püspök, gyűlést tartottak a püspöki hivatalban, s ott megszövegezték és aláírták a Szent István első vértanúról nevezett római katolikus hitközség alapítási okmányát. Ez volt az első hivatalos lépés az egyházközség megszervezéséhez és a templom építéséhez.

Az új hitközség szerződést kötött Charles Eppinger építésszel egy 50 láb hosszú, 26 láb széles és 12 láb magas fatemplom felépí-

tésére, amelynek költsége 1075 dollár volt. A szerződés kikötötte, hogy a templom készen legyen 1907. április 1-re.

A felszentelésen nagyszámú hivősereg vett részt. Kubinyi atya magánházban lakott a Main Streeten mindaddig, míg a hitközség pénzügyileg képes lett plébánialak vételére.

1907. szeptember 10-én a hitközség két sárgaréz haranggal — amelyet Gabár István, a hitközség tagja öntött — szerelte fel a templomot. Ezek a harangok mindennap háromszor szólaltak meg.

1909-ben Kubinyi Viktor lemondott. Az adminisztrátor William Gillfillan lett, aki a sayreville-i Our Lady of Victory hitközségből jött, és 1910—12-ig működött South Riveren.

1912-ben a trentoni püspök Csizmadia Pált küldte a South River-i hitközséghöz. Három év múlva elhelyezte. Utódául, 1915-ben, dr. Szabó János, cartereti plébánost bízta meg, azon utasítással, hogy tartsa meg a plébániáját Cartereten, és vasárnaponként mindkét helyen mondjon szentmisét. Szabó atya három évig működött ebben a kettős megbízatásban, mindenki elismerésére.

1917-ben Rogovsky Honorát jött South Riverre, aki 1921-ig volt a hitközség lelkipásztora. 1921. február 16-án, hamvazószerdán leégett a templom.

A tragédián nem sokáig keseregtek, hanem elkezdték az új templom tervezését, amelyet nagyobbnak, szebbnek szántak, mint ami leégett. Az építésre előirányzott összeg 19897,04 dollár volt.

A hitközség és a következő évek hét plébánosa, nagy küzdelmek közepette, mindent megpróbált, hogy megszabaduljanak az adósságtól, ez azonban nem sikerült.

Bor Sándor 1939-ben lett plébános South Riveren. Amikor a plébánia vezetését átvette, a hitközségnek 17533 dollár adóssága volt, amely évek során gyűlt össze, új épületek emelése, javítások és beruházások címén. Az új plébános aggodalommal látta a hitközség rossz anyagi helyzetét, ezért elhatározta, hogy minden egyes hivőtől pénzbeli hozzájárulást kér, hogy kilábaljanak az adósságból. Kemény munkával el is érték, hogy 1945 decemberében a hitközség megszabadult minden tartozásától.

Bor atya irányításával sok gyarapodás történt a hitközségben. Egy csoport önkéntes munkás kiásta és megépítette a templom alagsorát. Épületet vásároltak kedves nővérek számára, telkeket vettek, garázst építettek. A Szent István első vértanúról nevezett magyar hitközség ingatlana csinos képet mutatott. Bor Sándor érdeme a templom belső átalakítása is. Színes ablakok, a kóruson egy Hammond sípos orgona kellemes hangja emeli az istentiszteletek áhítatát.

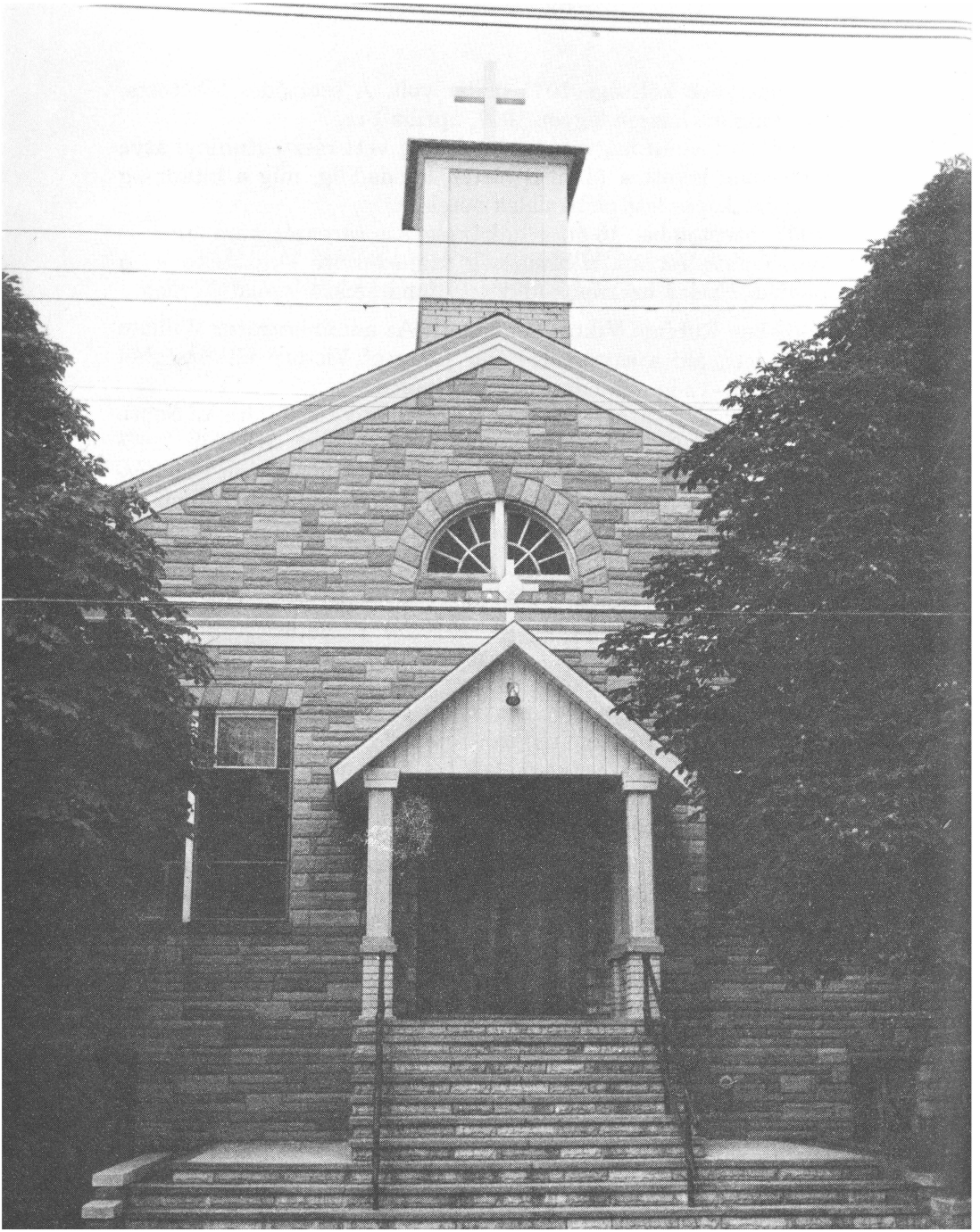

Bor atya minden évben egy hónapig tartó nyári iskolát vezetett. A gyermekek száma átlag 60—80 volt évente. A vasárnapi iskola szorgalmas tanulói jutalomban részesültek.

Bor Sándor, rövid ideig tartó betegség után, 1949. február 4-én visszaadta nemes lelkét Teremtőjének. Utóda Vadas József, volt alphai plébános lett.

Vadas atya sok újítást vezetett be a hitközség ügyeinek intézésében, de 14 hónapi működés után megvált a hitközségtől, és — régi, hő óhaját követve — belépett a Szent Ferenc-rendbe.

A jelenlegi plébános, Poór Albert 1950. június 23-án vette át a plébánia vezetését. 1975-ben ünnepelték ottani plébánosságának 25 éves fordulóját. Az ő nevéhez fűződik az új, sikeres nevelésügyi program bevezetése, civil tanerőkkel. A hitközség, szilárd anyagi alapokon állva, jelenleg háromszáz családot tart számon.

Szent István első vértanú South River-i temploma már több mint hetven éve lelki menedékhelye az ottani híveknek.

A THROOPI (PENNSYLVANIA ÁLLAM) NAGYBOLDOGASSZONY-TEMPLOM

A throopi Nagyboldogasszony-templom Magyar-Amerika második legidősebb temploma. Honnét jöttek ide a magyarok? Ez éppen olyan kérdés, mintha azt kérdeznénk, honnan jött egy szélhajtotta falevél? Az ország minden részéről, ahonnét a nyomorúság szele hajtotta őket. Egy részük valószínűleg Hazleton (Pennsylvania állam) környékéről jött, ahol 1880 táján nagy sztrájk volt.

Abban az időben a magyarok még jobban összetartottak, mert jobban kellett összetartaniuk az idegen világban, ahol csak megtűrt idegenek vagy nemkívánatos elemek voltak. Az egymásra utaltság fűzte őket össze. A hétköznapok még csak elteltek valahogy, de jött a vasárnap, amikor nagyon is érezték árvaságukat. Vagy nem volt templom a közelben, vagy ha volt, nem szívesen látott vendégek voltak az idegen templomban, ahonnan a legtöbbször kinézték őket. Imádkozni akartak a maguk módján, a saját nyelvükön akartak Istenhez szólni, prédikációt akartak hallani magyarul. Egyszóval a sajátjukban akartak lenni, ahol senki sem parancsol nekik.

A baj az volt, hogy először is kevesen voltak, másodszor pedig kevés pénzük volt. De mindez nem akadályozta meg őket abban, hogy ne álmodjanak a saját templomról. Hamar belátták, hogy az álmodozás nem segít, tenni kell valamit. Tizenhat magyar család gyűlésezett, tervezgetett, végül is megszervezték a Templomi Egyletet; pénzt gyűjtöttek. Vasárnaponként az egyik iskola tantermében gyűltek össze, gyertyatartókat, feszületet, képeket hordtak össze, és a szomszédos Olyphant tót templomának papját kérték, hogy számukra misét tartson és prédikáljon. Azonban ezzel sem voltak megelégedve.

Az 1895. április 28-án tartott gyűlés jegyzőkönyve szerint a templom fala már állott. A tizenhat családnak volt bátorsága a templomépítésről nemcsak beszélni, de cselekedni is. Hányszor állhattak az épülő kis templom mellett büszkén, és bár kicsi volt, egyszerű és szegényes, de számukra bizonyára a legszebb az egész világ-

gon, mert a saját pénzükön épített istenháza volt. 1897-ben kifizették a templomot. 1901-ben temetőt vettek.

Templomuk már volt, de még igen sok mindenre volt szükség, lassanként azonban minden meglett, csak saját papjuk nem volt. Hol innen, hol amonnan kértek papot. Nem tudtak kijönni az őket kiszolgáló tót papokkal. Végül is megunták a helyzetet: 1903-ban elmentek a püspökhöz, és magyar papot kértek. Már elég erősnek érezték magukat arra, hogy papot eltartsanak. A püspök megadta az engedélyt, hogy papot hozassanak ki Magyarországról.

Végre 1904 decemberében megérkezett Gáy János, akit nagy örömmel és ujjongással fogadtak, de ő nem sokáig maradt, 1905 februárjában eltávozott. Akkor jött Hirling József, azonban vele sem voltak szerencsésebbek. Ebben az időben kezdtek beszélni plébániaépítésről. De most nem sokáig terveztek, hanem hamarosan belefogtak az építésbe. Ebben az időben volt baj a scrantoni magyarokkal is, akik eddig Throopra jártak templomba. Az állandó félreértés miatt azok elszakadtak, saját szervezetükbe tömörültek, és templomot építettek Scrantonban, de a throopi magyar pap szolgálta ki őket is.

1906 májusában Hirling atya elhagyta Throopot, és az év novemberében Fényes Lajos jött; rövid idő után követte őt Zrínyi Károly, majd Csizmadia Pál maradt három esztendeig a plébános. Aztán sűrűn váltakoztak a hitközség papjai: Rácz János, Szabó József, Hlebik János, Kutka Sándor, majd újra Csizmadia atya, utána Moravetz István, Bognár Pál, majd ismét Szabó József. Időközben a hitközség lélekszámban gyarapodott, de sem anyagilag, sem lelkileg nem haladtak előre, mert nem volt irányítás, vezetés. Ezekben az időkben a throopi családok száma már 198, nem számítva a scrantoni magyarokat, ahol a családok száma meghaladta a százat.

Természetesen a családok gyarapodásával a templom kicsinek, szűknek bizonyult, és felvetődött a templom átalakításának kérdése. Megindult a gyűjtés, és a terv — Frastaczky Honorius ideje alatt — megvalósult. 1920-ban kezdték az átalakítást, és 1922-ben állt az új templom, melyet 1924-ben fizettek ki véglegesen. Az erős akarat újra diadalt aratott.

Időközben megindult a hitközség visszafejlődése, nem ugyan lelkileg, de a családok számában. Egy nagy bányaszerencsétlenség sok családot késztetett távozásra, kevésbé veszedelmes foglalkozás keresésére. Az ottmaradottak tovább dolgoztak, fáradoztak és áldoztak a templom érdekében. A legközelebbi cél új plébánia építése volt. Egyelőre csak gyűjtöttek erre a célra. Frastaczky atya helyére, 1924-ben, dr. Csáky Antal került, aki megvette a templom melletti

telket. 1927-ben dr. Horváth Rudolf jött, és folytatta a gyűjtést, de 1929-ben ő is távozott.

1929 decemberében vette át a hitközség vezetését Galambos József. A hívek lelkesedése megduplázódott, és az új plébános vezetésével fáradhatatlanul dolgoztak. Egyesületeik — a Szent Név Társulat, az Oltáregylet, a Mária Leányok — körében buzgólkodtak.

Akkor következtek az igazán nehéz idők. Amikor Galambos atya átvette a hitközséget, a templom pénztárában volt 1800 dollár, és a hitközség adósságmentes volt. De 1932-ben, a bankok bukásának idején, ők is elvesztették minden pénzüket, az egyletek pénzével egyetemben, közel 6000 dollárt, ami nagy csapás volt a hitközségre. Még 1932-ben akartak építeni, amikor a régi plébánia eladási árával együtt 10000 dollár készpénze volt az egyházközségnek, de ismeretlen okokból a püspöki engedélyt nem tudták megszerezni, ami a pénzük elvesztéséhez vezetett. Kölcsönt vettek hát fel, és mégis megépítették az új plébániát. Miután a plébániát kifizették, újra a templomra került a sor, annak belső rendbe hozására. Ez mindenütt úgy van, olyan, mint a körforgás: még alig fejezik be az egyik munkát, máris ott van a következő sürgős javítás, vagy valami új, szükséges dolog beszerzése.

A gazdasági válság után következett a második világháború. Annak során a hívek közül sokan elköltöztek a környékről, mert arrafelé semmiféle háborús gyár nem nyílott meg, ahol munkát kaphattak volna. Az egyházközség fiai közül 84 szolgált a háborúban.

Az aránylag kevés számú, de lelkes magyar hitközség elérkezett az 1945-ös esztendőhöz, fennállásának ötvenéves jubileumához. Galambos atya így írt az aranyjubileumi könyvben: "Ennél a határkőnél megállunk, megpihenünk rövid időre. Nem mintha belefáradtunk volna ötven esztendő küzdelmeibe, hanem inkább azért, mert úgy érezzük, hogy nem mehetünk el szó nélkül ilyen nevezetes évforduló mellett... Mert hát nem könnyű dolog templomot építeni, de még nehezebb ötven esztendőn keresztül megtartani... Azok, akik valamikor is dolgoztak önzetlenül, fizetés nélkül templomukért, tudják nagyon jól, hogy mennyi áldozatba, fáradságba, futkozásba kerül. Hála Istennek, mindig voltak, és vannak ma is, akik nem sokallták a fáradságot és az áldozatot, akik nem adták fel a reményt soha, és az övéké az érdem, hogy még ma is vannak magyar templomok..."

Galambos József 1949-ben mondotta el ezüstmiséjét, és adott hálát a Mindenhatónak a huszonöt év kegyelmeiért. 1955-ben pedig a hívek ünnepelték lelkipásztorukat, és köszönték meg az értük való fáradozását. Huszonöt esztendőn át gondozta hívei lelkét, és törő-

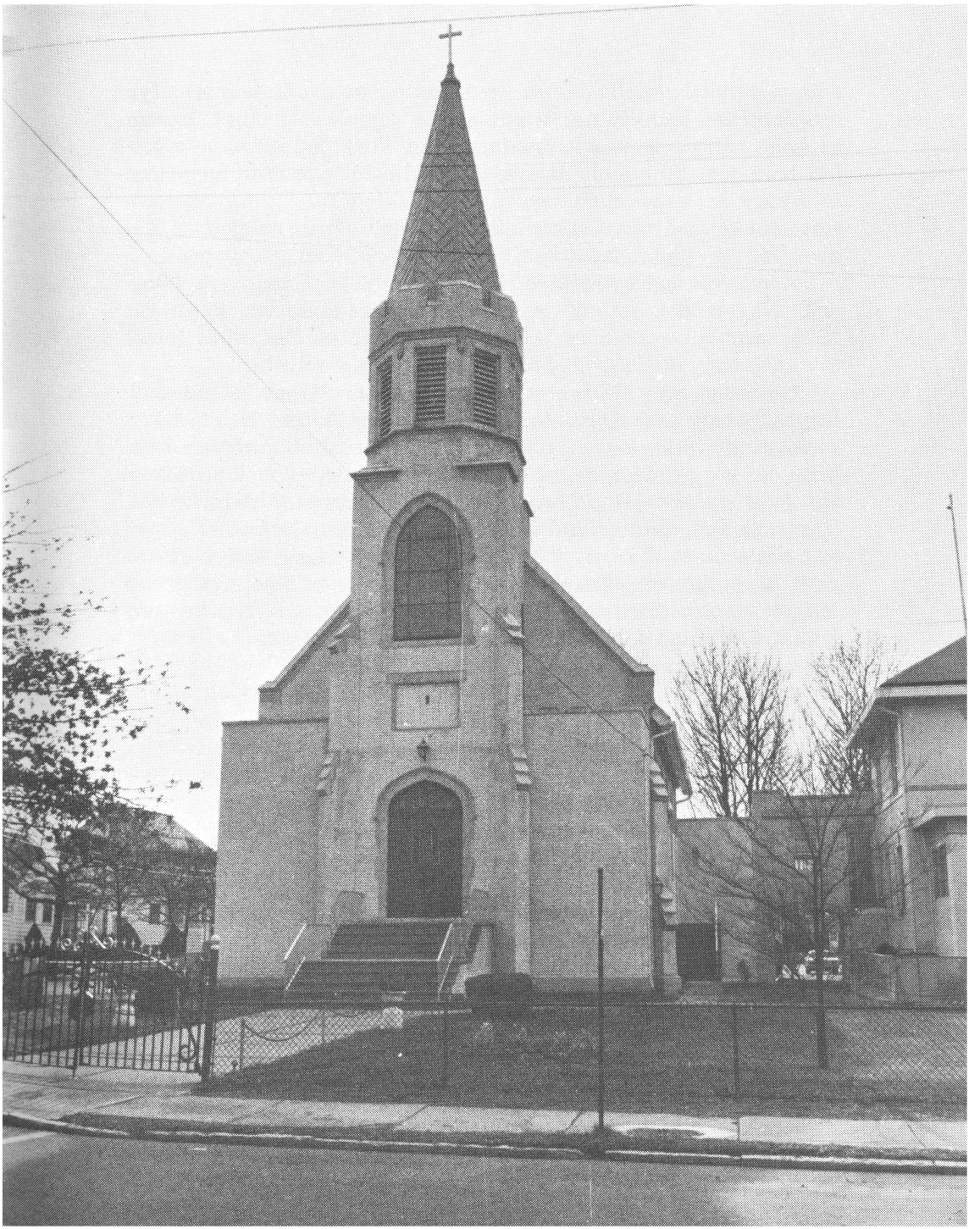

dött ügyeikkel ott, Throopon és Scrantonban is. Galambos atya huszonötéves munkájának a gyümölcse nemcsak híveinek, hanem az egész magyarságnak is javára vált. A Vasárnap oldalain is szólott hozzájuk, több mint tíz éven át, hetenként pontosan megjelent az Ahogy én látom című rovata. Önzetlenségével és megsokszorozott munkájával tartotta fenn a saját kiadásában megjelenő Magyar Végvár című újságot is, a magyar népért, a magyar népnek.

A magyar menekültek és a magyar ügy nagy harcosát, híveinek, Nagyboldogasszony templomának fáradhatatlan pásztorát 1955. szeptember 18-án az Úr magához szólította. Galambos József távozása nagy űrt hagyott hívei és a magyarság szívében.

Galambos atya plébánosságának évei alatt a Nagyboldogasszony Egyházközség adósságmentessé lett. Így az utódnak, Neil A. Dursónak nem voltak anyagi gondjai, mert a létszámban ugyan csökkenő, de buzgó hívek nagylelkűen segítették templomukat. Tizenegy évig szolgálta Durso atya Throop magyarjait. Utóda Leo M. Gardzalla lett a következő négy évre. 1970-ben Ostrowski József lett a plébános, ő készítette elő az egyházközség gyémántjubileumát. Az utóbbi évek munkaeredményei között szerepel egy grottó felállítása, szépítések és javítások a templomban és környékén, valamint a változás a liturgiában és a templomi nyelvben.

A TOLEDÓI (OHIO ÁLLAM) SZENT ISTVÁN-TEMPLOM

Toledo első magyar családjai az akkor még a város határán, sőt: részben azon is túl fekvő negyedben telepedtek meg, és legnagyobb részben Abaúj, Heves és Gömör megyéből vándoroltak ki. Elhelyezkedést a város gyártelepeinél kaptak. Természetes, hogy a magyarok szerették volna Amerikában szétszórtan élő rokonaikat, falubelieiket a Toledóban való letelepedésre bírni, mert a jó munkaalkalmak kedvező megélhetést biztosítottak.

Mikor már szép számban voltak, egyleteket alakítottak. 1897. augusztus 8-án a katolikus magyarság létrehozta a Szent István Római és Görög Katolikus Betegsegélyző Egyletet, melynek katolikus hitközség megszervezése volt a fő célja. Ezekben az emlékezetes időkben jutott el közéjük Böhm Károly, a clevelandi plébános, az első amerikai magyar pap. Jó magvető volt, aki szeretettel, odaadással és apostoli lelkesedéssel járta be a magyar telepeket, hirdette az Isten igéjét, és egyengette a katolikus magyar hitközségek alapítását. Toledóban termékeny talajra talált.

1898 egyik vasárnapján alakították meg az egybegyűlt magyarok a Szent István Hitközséget, és még az év októberében kinevezte a megyés püspök Paulovics Róbertet az új hitközség plébánosává. 1899 újév napján az első szentmisét az ideiglenesen megáldott új templomban tartották. Az ünnepélyes felavatás 1899-ben, Szent István-napkor történt. Az ifjú plébános lelkes munkát fejtett ki egészen 1905-ig, mikor helyét Eller Ferenc foglalta el, aki három évig vezette a hitközség ügyeit. Utána szintén három évig Simkó János szorgoskodott a hitélet kiépítésén. Majd gyors egymásutánban Messerschmidt Géza, Szilágyi Oszkár, Solymos Oszkár működtek hosszabb-rövidebb ideig Toledóban, míg végre 1913. szeptember 13-án megérkezett Eördögh Elemér, aki hosszú időn át szolgálta a toledói egyházközséget.

1908. június 27-én a templom és az iskola leégett. A kár egy része térült csak meg, biztosítás útján, de a hívek áldozatos szeretete még az év november havában újra tető alá hozta a templomot

és az iskolát, melyet Felician Boff pápai prelátus áldott meg ünnepélyesen. Eördögh Elemér fáradságot nem ismerő munkája és a hívek hitszeretete a régi templom helyett gyönyörű új templomot eredményezett, melyet 1914. augusztus 23-án szentelt fel az akkori toledói püspök. 1924 folyamán szentelték fel az új iskolát (melyben 1927 óta az Isteni Szeretet Leányai rend tagjai tanítanak).

Szépen gyarapodott a magyar hitközség: a hívek áldozatossága, hitük és fajuk iránti szeretete Magyar-Amerika egyik legnépesebbjévé és legszebbjévé emelte.

A Szent István Hitközség iskolájából kikerült növendékek egész serege szolgált a második világháborúban.

A toledói templom gyönyörű magyar szentképei Linek Lajos festőművész alkotásai.

A mindenkori plébánosoknak nagy segítségére voltak a segédlelkészek, kiknek sorában ott találjuk Pirnut Antal, Győrfy Géza, Németh József, Goldschmidt Herman, Hegedüs István, Gross Ferenc, Nagy József, Rácz József, Reineck Herman és Ferencz György nevét.

1949-ben új zárdát szenteltek. Az egyházközség láthatóan növekedett, a hitélet mélyült az ifjúság körében is. Amerika magyar katolikussága elismeréssel figyelte Eördögh prelátus fáradságot nem ismerő, eredményes munkáját. Ezért is okozott általános megdöbbenést az 1955 áprilisában történt elhunyta. Életét és munkáját így foglalták össze a sajtóban:

"Eördögh Elemér 1911-ben jött Amerikába. Throopban kezdte meg lelkipásztori működését. 1913-ban a toledóiak kérésére Joseph Schrembs püspök az akkor éppen lelkipásztor nélküli Szent István Egyházközség élére nevezte ki. Azóta Eördögh prelátus minden szeretetével, tehetségével és munkabírásával a toledói Szent István Egyházközség népének volt jó pásztora. Negyvenegy év szakadatlan gondozást, törődést jelentett. De ez alatt a negyvenegy év alatt, Eördögh prelátus működése alatt, az akkor százhúsz főből álló magyar egyházköség hatalmasan megnőtt s gyarapodott, ma — munkája következtében — több mint négyezer lelket számlál. Eördögh prelátus új templomot, új dísztermet és új iskolát épített.

A magyar ügyek egyik legnagyobb tekintélyű szóvivője volt. Az első világháború alatt az amerikai magyarság élén mindent elkövetett az akkor Szibériába hurcolt magyar hadifoglyok kiszabadítása, hazaszállítása és nyomorúságuk enyhítése érdekében. Részt vett az amerikai magyar szervezetek működésében, mindenkor éles szemmel figyelte az európai eseményeket, hogy állandóan hangoztassa a magyar nép szabadság- és életjogait.

Amikor Magyarország mártírsorsú hercegprímása, Mindszenty

József, a magyar nép egyetlen, nagy időkhöz méltó vezetője a második világháború után Amerikában járt, Eördögh Elemér prelátus volt a házigazdája. Munkáját szakadatlanul folytatta bekövetkezett haláláig."

Toledóban nem állt meg az élet. Pintér Sándor, az új plébános, folytatta kiváló elődje építő munkáját. 1958-ban maradandó emléket állított híveivel az első magyar királynak, és azoknak a magyar ifjaknak, akik életüket áldozták a második világháború során. Az emlékmű, Szent István szobra, melyet május 30-án szenteltek fel, Varga Ferenc szobrászművész alkotása. Kettős gondolatot örökít meg: 1. Szent István a királyi hatalmat jelentő almát tartja a bal kezében; 2. a jobbjával — mint harcos és határozott magyar — a kardjára támaszkodik. A hárommétéres művészi szobor talapzatán áll aranybetűs neve: Szent István. Alatta: Pro Patria 1941—1945. A talapzat márvány oldalán bevésve ragyog a tizenhat hősi halott neve. A szobor mögött tizenkét méteres zászlórúd, amelyen az amerikai zászló leng. A szentelést dr. Eugene D'Souza, az indiai Nagpor érseke végezte, azt követőleg Pintér Sándor mondott ünnepi beszédet:

"Régi óhajunk valósult meg, hogy egyházközségünk védőszentjének szobra is itt álljon a templomunk mellett. Amit az elődeink kívántak, azt most az utódok megvalósították. Itt áll annak a Szent Istvánnak a szobra, aki hittel és elszánással építette a földi hazánkat, és földi hazával biztosította az égi hazát. Kellett ez a szobor, ma, amikor eszméinket és kultúránkat teszik tönkre odahaza, s templomokat, iskolákat zárnak be, hogy itt virrasszon és éljen apostoli, szent királyunk szelleme és királyi intelme idegenbe szakadt, késői ivadékaiban. A templom és az iskola között fogja hirdetni az örök erkölcsi világrendünk értékeit, és segíti magyar ivadékait a napi munkák öntudatos és vallásos elvégzésében. Légy itt, István király; téged magyar kíván, hittel és bizalommal!"

A szoborszentelést követő évek is szorgalmas munkával teltek el.

Hetvenöt év nemes, értékes története tárul az olvasó és kutató elé a gyönyörű, színes emlékkönyvből, melyet Hernády Márton atya, a jelenlegi plébános állított össze. Röviden így idézhetjük az utóbbi éveket: A hatvanas években újradíszítették a templomot, s a mellékoltárokat Prokop Péter értékes mozaikjaival ékesítették. 1964-ben elégették az adósságlevelet. 1971. január 31-én tűz ütött ki a ministránsok sekrestyéjében, százezer dolláros kárt okozva. Ugyanezen évben elkezdődött a Szent István millenniumi év; a toledói magyarok lelkesen ünnepelték, és Kisberk Imre székesfehérvári püspököt is vendégül látták.

A hetvenötödik jubileumi év ünneplése 1973. január 24-én kezdődött. Ugyancsak ebben az évben mondta el ezüstmiséjét Hernády Márton.

A magyar hagyományok elevenen élnek Toledóban, a vasárnapi nagymisén fel-felcsendül a magyar himnusz is.

Végül meg kell említeni azt is, hogy a toledói nemzetiségi csoportok nagyszerű egyetértésben élnek. 1975-ben Toledo Birmingham nevű városnegyedében, ahol még most is sok magyar lakik, nemzetiségi fesztivált tartottak. A római katolikusok, görög katolikusok és reformátusok együtt gyönyörködtették a vendégeket színpompás nemzeti viselettel, táncokkal, népénekekkel.

A TRENTONI (NEW JERSEY ÁLLAM) SZENT ISTVÁN-TEMPLOM

Az 1953 májusának végén kiadott aranyjubileumi emlékkönyv így emlékezik meg a múltról:

A trentoni első bevándorlók között volt Drotár János, Kiss István, Kiss József, Hartman József és Bróda István katolikus honfitársunk. Az 1890-es években már olyan nagy számban voltak a magyarok, hogy önálló egyletbe kezdtek tömörülni. 1895-ben megalakították a Szent István Betegsegélyző Egyletet, mely egyletből mint magból nőtt ki a Szent István Egyházközség. 1901-ben Makranczy János indítványára a Szent István Egylet átalakult templomi egyletté, és célul tűzte ki a római katolikus magyar templom építését. Az apostoli lelkű Böhm Károly clevelandi plébános ajánlatára Virágh Pál pennsylvaniai lelkészt hívták meg, aki nagy lelkesedéssel látott neki a szervező munkának. A Szent István Egyházközség 1903. május 17-én alakult meg az Anchak Hallban. A gyűlésen Virágh Pál elnökölt, és az akkori jegyzőkönyv tanúsága szerint Makranczy János indítványára Szent István királyról nevezték el az egyházközséget. Az első tanácsosok Szalay István és Bróda István lettek.

1903. november 11-én az ugyancsak az Anchak Hallban tartott egyházközségi gyűlésen az elnöklő Kovács Kálmán mckeesporti plébános ajánlatára a gyűlés elhatározta Eller Ferenc magyarországi lelkész kihozatalát, és útiköltség címén megszavazott hetvenöt dollárt. (Abban az időben az első osztályú hajójegy Magyarországról Amerikába hetvenöt dollár volt.) Eller Ferenc az egyházközség első plébánosa, miután Virágh Pál csak szervező volt. 1903. december 25-én, karácsony napján tartotta első szentmiséjét a Genesee és Hudson Street sarkán lévő helyiségben. Miután az épület végében kovácsműhely is volt, a régi magyarok csak mint kovácsműhelyt emlegetik.

Már az 1904. év március havában fogant az eszme, miszerint templomot kellene építeni. James A. McFaul trentoni püspök, 1904. december 31-én kelt leiratában, engedélyezte a templom építését.

Eller atya azonban időközben visszament Magyarországra. Utóda Radóczy Károly plébános lett, akit 1905. október 1-én nevezett ki a püspök. Radóczy atya építette a mai téglatemplomot, melynek befogadóképessége 350 személy. Radóczy Károly vette meg 1910-ben a Genesee Street 210. számú faházat, mely 1939-ig plébániaként szolgált. Ugyanabban az utcában vásárolt meg két másik faházat is, melyből az egyik, 1914-ben az egyházközségbe betelepült tisztelendő nővérek zárdája lett. A másik pedig a Szent István Lovagoknak a klubháza volt hosszabb ideig.

A templom felépítése után Radóczy atya legfőbb gondja volt a mindennapos egyházközségi iskola létesítése. Ideiglenesen a templom alagsorát alakíttatta át iskolává. 1914. szeptember 14-én az Isteni Szeretet Leányai már az iskolában tanítottak. Filipssa Dóra és Groszman Jusztina nővérek egy amerikai tanítónő segítségével kezdték meg az úttörő munkát. Radóczy Károly megkezdte az iskola építését, de miután 1920-ban áthelyezték New Brunswickra, utóda, dr. Szabó János vette át az iskolaépítés gondjait. Az építés 66797,02, míg a berendezés 3354,13 dollár volt. Miként az egyházközségi pénztári könyvek tanúsítják, Szabó atya az új templom építése címén adományozott pénzeket, tízezer dollárt, az iskola építésével felmerült adósság részbeni törlesztésére fordította.

Az iskola építését 1919-ben kezdte meg Radóczy Károly, és 1920-ban fejezte be Szabó János. Az iskoláról az Isteni Szeretet Leányainak 1923-ban kiadott évkönyvében a következőket olvashatjuk:

"Az Amerika keleti részén lévő magyarságnak Trentonban van a legnagyobb és legjobban felszerelt mindennapos egyházközségi iskolája."

Szabó János, akárcsak Radóczy atya, mélyen bevéste nevét az egyházközség történelmébe. Beruházások, építések, alkotások fűződnek a nevükhöz.

Csányi László 1934-ben vette át a plébánia vezetését. Háromévi trentoni plébánoskodása alatt mint "jó pásztor" próbálta a legjobbat. Az utóda, Kish Gyula, 1937. március 8-án vette át a Szent István-plébániát, és a "legziláltabb állapotok között" találta nyáját. Minden megvolt: templom, iskola, plébánia, zárda — de milyen állapotban! A hívek szétszóródva! Nagy és nehéz feladat várta az új pásztort.

Kish Gyula 1931-ben érkezett Amerikába. Először a Perth Amboy-i (New Jersey állam) Magyarok Nagyasszonya Egyházközség segédlelkészeként dolgozott a magyar katolikusok között. 1933-ban a woodbridge-i (New Jersey állam) Kármelhegyi Boldogasszony Egyházközség plébánosává nevezték ki, 1934-ben a cartereti (New

Jersey állam) Szent Erzsébet Egyházközség élére került. A trentoni Szent István Egyházközségnél mutatkozott meg igazán állhatatos és szívós építőereje. Hamarosan összegyűjtötte szétszórt híveit. Azután az egyházközség társadalmának a kiépítését tette magáévá. Anyák Klubja, Fiatalasszonyok Klubja, a Szent István Katolikus Klub, az iskolabizottság, a Szent Név Társulat sorra megépült, és hosszú, áldásos működésének ezek a szervezetek maradtak mindig az alapjai. Állandóan buzdította taggyűjtésre a Rózsafüzér Társulatot és a Mária-kongregációt.

1939-ben átépíttette a parókiát, 1940-ben új apácazárdát, 1941-ben — azoknak az amerikai magyar katonáknak az emlékére, akik életüket áldozták Amerikáért — a temetőben kápolnát építtetett. 1943-ban átalakíttatta az iskolát, 1947-ben átépíttette a templom alagsorát. 1948-ban új orgonát szerzett. Megalakította a plébánia cserkészcsapatát, a Katolikus Veterán Szervezetet, majd a Fiatalok Szent Név Társulatát. A pásztor és a hívek lelkes együttműködésének eredményeként az adósság szépen fogyott, sőt: az egyházközség minden tartozását törlesztette.

Az egyházközség virágzott az aranyjubileumot követő hétköznapok során is. Kish atya lelkesen látta el nyáját, és részt vett a magyarság szolgálatára életre hívott megmozdulásokban is. Segített, ahol csak lehetett; az 1956-os szabadságharc menekültjeinek sokasága áldja nevét. 1957-ben megvette a Magyar Otthont, és az egyházközség életének központjává tette. Nagy parkolóhelyet létesített; szinte egy pillanatra se állt meg az építésben. A dicséretet így hárította el: "Istennek legyen hála mindenért!" A trentoni városháza csarnokában ő helyezte el Kossuth Lajos emléktábláját. A Hungarian Relief egyik elnöke, az Amerikai Magyar Szövetség egyik igazgatósági tagja, az Amerikai Katolikus Liga egyik oszlopa volt. Ezért sújtott le mindenkit az 1964. június 15-én közölt hír:

"Kish Gyula, a trentoni Szent István magyar egyházközség plébánosa elhunyt, nemes lelkét visszaadta a Teremtőnek. Az építő magyarok közé tartozott. Az úttörő, nagy katolikus papok közül való volt. Bíró Benedek, Gáspár János után most elhagyott bennünket. A szeretet és megértés papja volt. Egyéniségének ez volt különös és nagy varázsa, igyekezett mindenkit megérteni, aki hozzá fordult. Nyitott szemmel, és nyitott szívvel tekintett mindenkire, és hogy ez mit jelentett a gyanakvásnak, szenvedélyeknek, általánosító ítéleteknek és előítéleteknek a világában, azt csak azok érzik és tudják, akik ettől szenvedtek, és akiktől a megértést akarták elvenni. Gyula atya a nyugodt és megértően jóságos pannon szellemmel nézett minden magyar testvérére. Halálakor az egyházköz-

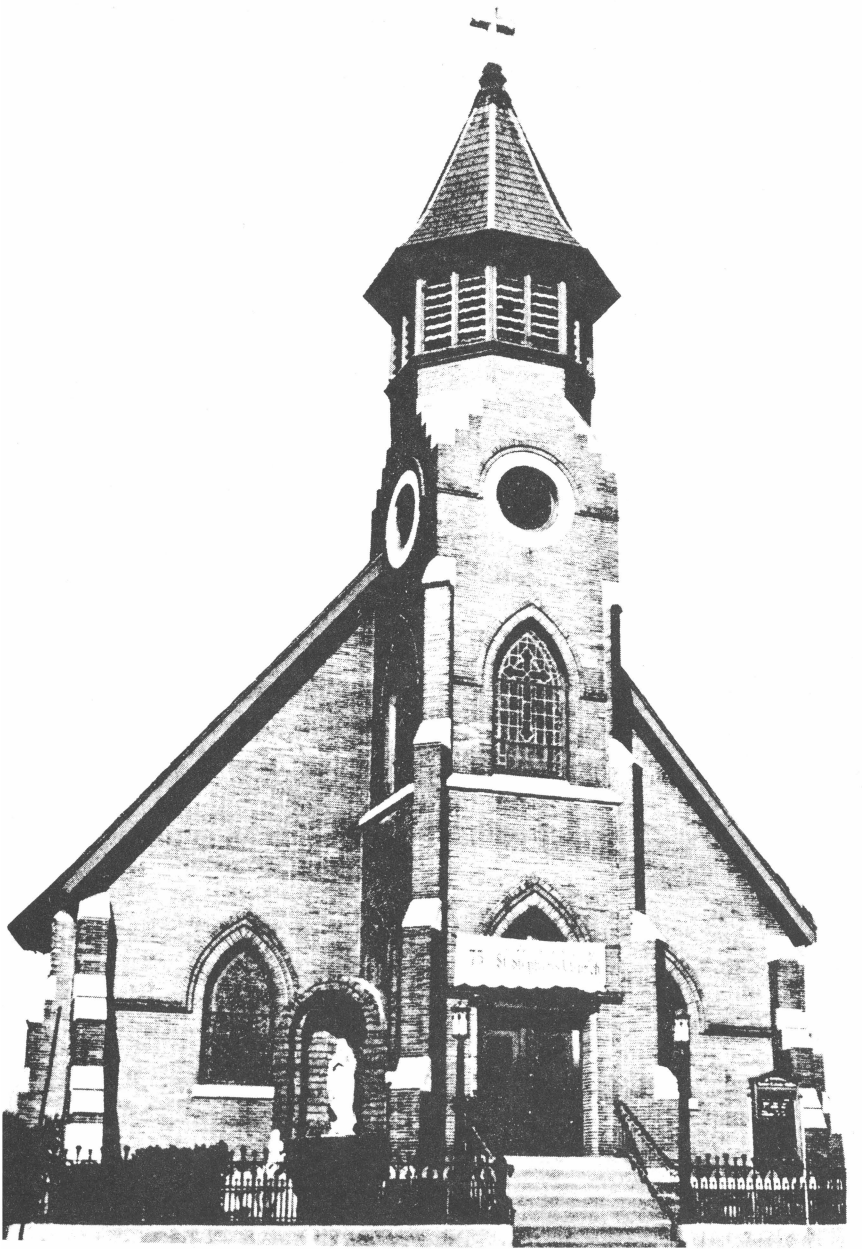

ség építményeire tekintve is érezheti, milyen veszteség érte, és mennyi munkát, törődést adott a reá bízott egyházközségnek."

A Kish Gyula halála után következő időkben több változás volt. A templomi irattár is elkallódott.

A trentoni híveket jelenleg Siska Ernő látja el.

A TRENTONI (NEW JERSEY ÁLLAM) SZENT MIKLÓS-TEMPLOM

A trentoni görög katolikus magyarok szervezkedése a Pócsi Szűz Mária Magyar Görögkatolikus Betegsegélyző és Templomi Egylet név alatt indult el. Eleinte a Mária Mennybemenetele nevű, szláv nyelvű templomba jártak istentiszteletre. Mivel nem értették a szertartást és a prédikációt, két egyleti tagot elküldtek az egyházközség vezetőjéhez, és kérték, hogy az evangéliumot a pap magyarul olvassa fel számukra, vagy ha lehetne, szentbeszédet is mondjon magyar nyelven. Ridegen elutasították őket. Erre szervezkedni kezdtek, hogy püspöki engedéllyel saját hitközséget alapítsanak.

Molnár Mihály elnöklete alatt népszámlálást végeztek a környéken, és mivel szép számú magyar görög katolikust találtak, bizottságot választottak, melynek Baltovics István, Tóth János és Lipcsei Miklós lettek a tagjai. Ők felkeresték az apostoli adminisztrátort, aki az engedélyt attól tette függővé, hogy minden családos férfi huszonöt, minden nőtlen személy pedig tizenöt dollárt ajánljon meg a hitközség alapításának költségeihez való hozzájárulás címén. Miután ezt a feltételt teljesítették, ismét elmentek az egyházi hatósághoz, ahol azonban elutasították őket, mondván, hogy háborús idők vannak, nem lehet plébániát alapítani.

Nem estek kétségbe a trentoniak, hanem megtudván, hogy a magyarországi görög katolikusok ügyeinek intézését Róma a newarki (New Jersey állam) elöljárókra bízta, Balogh Mihály prelátus közbenjárásával oda fordultak. A főhatóságtól meg is kapták az engedélyt egyházközség alapítására és templomépítésre.

1917 elején megvették az egykori Szent János luteránus templomot, és november 17-én történt felszentelésekor Myrai Szent Miklós oltalmába helyezték. A hívek lelkesedése nagy volt, s még ugyanazon évben plébániaépületet vásároltak. A következő esztendőben megszerezték a temetőnek való helyet is.

1918-ban, a világháború után, sokan hazatértek, és az alapítók közül többen elhunytak, de a megmaradottak áldozatossága továbbra is fenntartotta a templomot. 1924-ben telket vettek iskola szá-

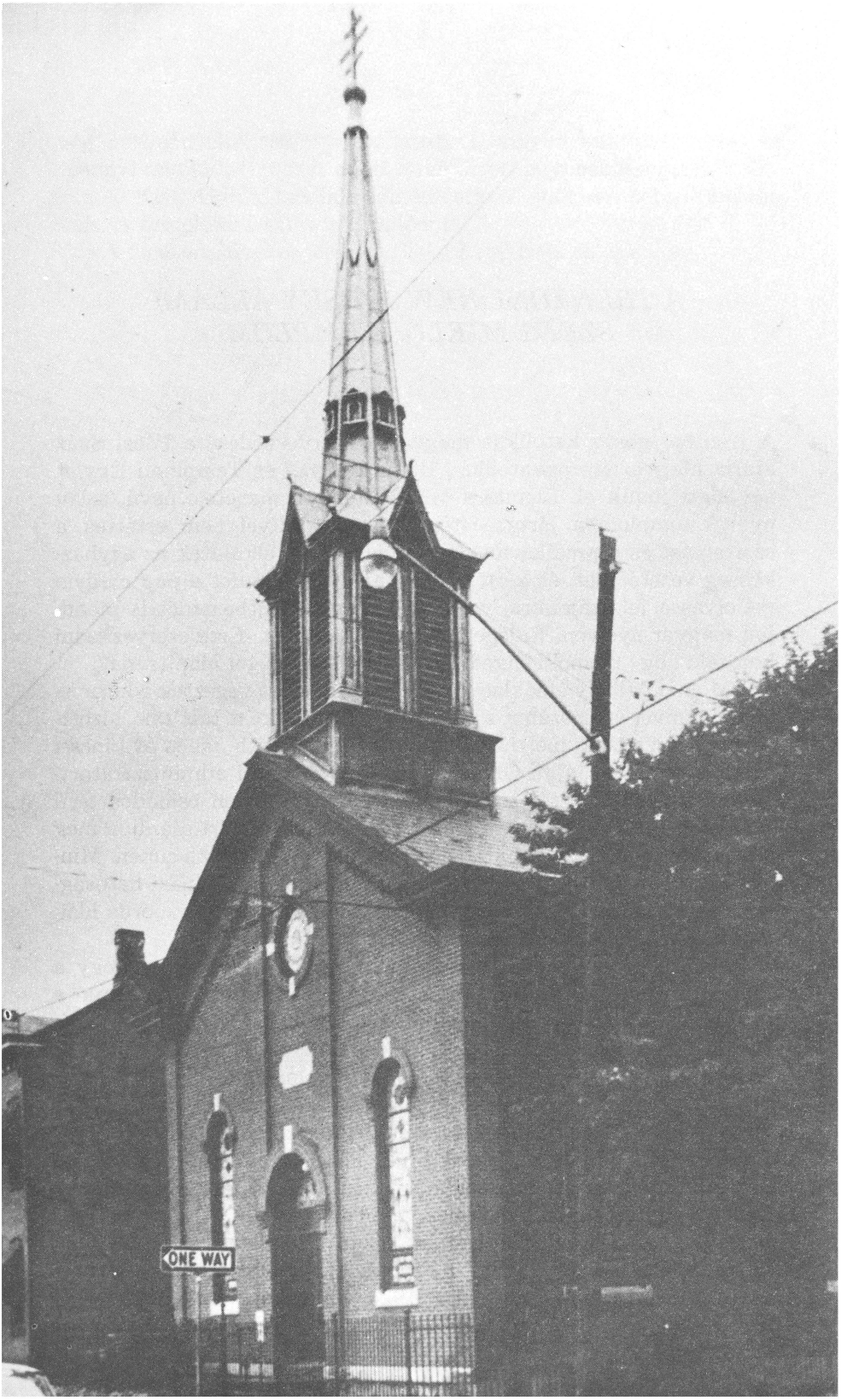
ONE WAY

mára, és 1930-ban, Lukács János pásztorkodása idején, fel is építették azt. Az első húsz évben minden adósságot kifizettek, még tartalék is maradt. A templomi egyesületek élénken részt vettek a templomfenntartó munkákban: átépítéseket, kisebb-nagyobb javításokat eszközöltek az idők folyamán.

1966-ban elhunyt a kántor, és azóta a hívek maguk éneklik a szép régi szertartásokat. 1967-ben elérkezett az aranyjubileum ideje. Az alapítók közül még elég szép számmal ünnepeltek a fiatalabb nemzedékkel együtt; a jubileumi könyv megemlíti Tóth Jánost, Babanecz Józsefet, Bácskay Miklóst, Dobos Lászlót, Kozma Jánost, Mitró Andrást, Mudra Eleket, Napkori Jánost, Nyalka Jánost, Serbán Mihályt, Tarr Istvánt, Üveges Mihályt és Szilágyi Jánost.

Mackov József plébános 1971 áprilisában ünnepelte papi aranyjubileumát, és még az év végén nyugalomba vonult. Kerényi Péter követte őt a plébánosságban; 1973. július 3-ig maradt a Szent Miklós Egyházközségnél. Akkor a püspökség a Mária Mennybemenetele-templom plébánosára, John A. Stim prelátusra bízta a Szent Miklós-templomot és híveit. Most is ő az adminisztrátora az egyházközségnek, Michael Mondik közreműködésével. Negyven családja van a hitközségnek, akik hűséges templomlátogatók, és szép keresztényi egyetértésben élnek, dolgoznak, hogy a kis létszám ellenére is — jó példát mutatva — fenntartsák templomukat.

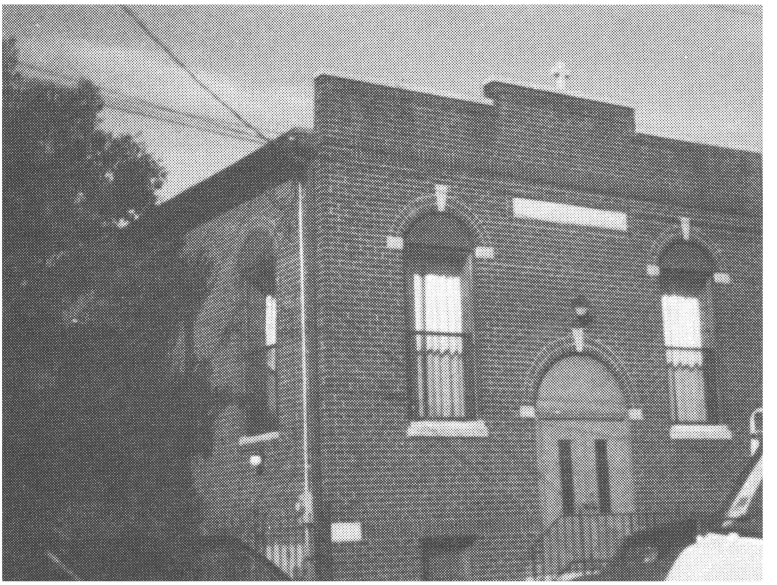

A WINDBERI (PENNSYLVANIA ÁLLAM) SZŰZ MÁRIA-TEMPLOM

Az 1900-as években Windber és környéke fontos bányavidék volt, ahol sok bevándorló telepedett le. Az első nagyobb magyar csoportok 1905 és 1910 között, Szabolcs, Szatmár, Nógrád és Heves vármegyékből érkeztek erre a vidékre. Közöttük sok római és görög katolikus is volt. Az útóbbiak előbb kezdtek szervezkedni, és már 1910-ben magalapították a Szűz Mária görög katolikus hitközséget. Templomot építettek, és magyarul beszélő lelkipásztoruk is volt. A római katolikus magyarok is hozzájuk jártak szentmisére. 1912-ben érkezett a vidékre Bognár Pál missziós páter, aki — alig egyhónapos ott-tartózkodása alatt — összeírta a szétszórtan élő római katolikus magyarokat. Templombizottságot alakított, mely megfelelő helyet keresett templomépítésre.

A környékre bevándorolt magyarok csaknem mind a bányákban dolgoztak. A kőszénkitermelő helyek legnagyobb része az úgynevezett Windber-White Mining Company tulajdona volt, beleértve a város belterületét is. A magyar bizottság rövidesen talált megfelelő telket, s kiderült, hogy az is a bányatársaságé. A vezetőségtől érdeklődtek az eladási ár felől, de örömükre ajándékba kapták meg a templomnak szánt helyet. Ugyanakkor magyar temető számára is hasított ki földet a vállalat.

A következő lépés az altoonai püspök felkeresése volt: engedélykérés egyházközség alapítására és templomépítésre, melyet Garvey püspök úr szívesen meg is adott. A templom alagsora 1914 májusában készen volt, és júniusban megérkezett az első pásztor is, Paulovics Róbert személyében, aki két évig volt plébános Windberen. Őt követte 1916 októberében Folytán József, akinek nevéhez fűződik a paplak megvásárlása és a templomépítés befejezése. Az új magyar római katolikus templomot 1919-ben szentelte fel a püspök, és Szűz Mária oltalmába ajánlotta. A szép, gótikus templom nemcsak Windber, hanem az egész környék építészeti remeke. A főoltáron a Magyarok Nagyasszonyának a szobra áll; háromszáz ülőhelyes a fő-

hajója. Az építkezés, az akkori időben hatalmas összegbe, 75000 dollárba került.

A szép templom felépítése után nem volt harmónia a hitközségben, egyenetlenkedés ütötte fel a fejét, úgyannyira, hogy Folytán atya elkeseredésében lemondott a plébánia vezetéséről, és hatévi lelkes építőmunka után visszatért Magyarországra.

Kis idő múltán dr. Mosonyi Lipót lett a lelkipásztor, de ő csak egy hónapig állta a viszálykodást. Utóda Horváth Lőrinc lett, aki egy ideig tűrte a gáncsoskodók okvetetlenkedését, és öt éven át

maradt a Szűz Mária-templomnál. Működése alatt két szép mellékoltárt állíttatott, az egyiket Szent István király, a másikat Árpád-házi Szent Erzsébet tiszteletére. Az új szószéket a négy evangélista szobrával díszíttette. A plébániát is átépítették ebben az időben, s mindemellett az adósság is fogyott.

Horváth atya 1928 júliusában távozott a Szűz Mária Egyházközségtől, és egy hónappal később dr. Nyiri István foglalta el a helyét. Ő csak két hónapot maradt ott. A következő pap, Kasztkovszky Imre már egy hónap múltán távozott, s Egner Emil lett a plébános. Nagy türelmű ember volt, s át akarta hidalni az ellentéteket, de két év után ő is feladta a reményt, és eltávozott. 1930 decemberében a püspök Tamás Lajost helyezte az egyházközséghez, aki csak négy hónapig maradt ott. Helyére az akkoriban Magyarországról Amerikába került Csisz János atya lépett. Nagy lelkesedéssel kezdte el a munkát. Nyolc évig igyekezett rendben tartani a hitközséget, de belefáradt, s visszatért Magyarországra. Ezután egy évig a lorettói minorita atyák gondoskodtak a templom és a hívek ellátásáról. Mivel ők nem beszéltek magyarul, az egyenetlenkedők pedig alig tudtak angolul, az osztozkodás magától megszűnt, és helyrebillent a béke.

Ekkor érkezett meg Hegedüs István, a kiválóan felkészült fiatal pap, aki nagy szorgalommal fogott hozzá a hitközség ügyeinek a rendbe szedéséhez. Neki nagy előnyére szolgált, hogy nem régi típusú pap volt, hanem amerikai, német és magyar nevelésű. Hegedüs atya megbirkózott a problémákkal, és tizenhat éves működése alatt fellendült az egyházközségi élet. Kifizették az összes adósságot, kifestették a templomot. Zárdát vettek kedves nővérek számára, és meghívták őket, ezzel gondoskodván a gyermekek vallásos oktatásáról. A hitköség megvásárolta a templom és a temető közötti területet is. Az anyagi viszonyok rendbe hozatalánál még fontosabb eredmény volt, hogy a lelki élet felvirágzott, s a hívek valóban boldogan és szívből ünnepelték jó pásztorukat ezüstmiséje alkalmából.

Hegedüs atya, hogy rokonságához közelebb legyen, 1956 nyarán Ohióba távozott. Helyére dr. Mészáros György erdélyi ferences került, aki tizennégy hónap után, rendi elöljáróinak megbízásából, új munkakört kapott. 1957 szeptemberétől Kugler Gottfried ferences atya volt a plébános tizenegy esztendőn keresztül, majd 1968 augusztusában rendtársa, Vadas József vette át a helyét.

A windberi magyar egyházközség a jobb jövőben bízva ünnepelte meg 1974-ben fennállásának hatvanadik évfordulóját.

Jelenleg László Sylvan ferences atya a Szűz Mária Egyházközség lelkipásztora.

A WOODBRIDGE-I (NEW JERSEY ÁLLAM) KÁRMELHEGYI BOLDOGASSZONY-TEMPLOM

A Woodbridge-ben letelepült magyarok eleinte a Perth Amboy-i Magyarok Nagyasszonya Egyházközséghez tartoztak, oda jártak szentmisére. A hívek, gyermekeikkel együtt, a vasúti sínek mentén gyalogolva tették meg a négymérföldes utat a templomhoz. Míg végre 1921-ben püspöki engedéllyel megalapították saját egyházközségüket, és gyűjteni kezdtek a templomra. Csoma János, Szedlák János, Ruszkai István és Bartus Mihály voltak a kezdeményezők.

1921 májusában telket vettek az Amboy Avenue és Smith Street sarkán. Az alapkövet júniusban áldotta meg Walsh püspök. Az első szentmise bemutatása augusztus első vasárnapján volt. Szmoliga Béla, a Perth Amboy-i templom plébánosa volt az első adminisztrátor; december 8-án Hudecz Rudolf követte, aki 1925 nyaráig vezette az egyházközséget.

Nehéz évek következtek a sok adósság miatt, de megküzdöttek azzal is. Egy, a katonaság számára épített barakkot átalakítottak gyűlésteremmé. Ebből is származott valami bevétel, s a gyermekek hittantanítására is volt hely benne. A második világháború után menekült magyar családok első otthonaként is szolgált.

Több adminisztrátor követte egymást, míg az első lelkész, Feysz Hugolin ferences atya állandó papjuk lett. 1930-ig sűrűn váltották egymást a papok, míg végül Lényi Vince kapott kinevezést a trentoni püspöktől a magyarok egyházközségéhez. 24800 dollár volt a templomi adósság, nem volt se plébánia, se iskola, se zárda. Az új plébános lelkesedése magával ragadta a kétszázhúsz családot számláló hitközséget, és megindult a fejlődés.

Lényi atya működése során, 1943-ban, elégették az adósságlevelet, vásároltak otthont a kedves nővéreknek (három apáca volt az Isteni Szeretet Leányai közül).

1957 februárjában engedélyt kaptak új templom építésére. 1960. június 25-én fel is szentelték azt. Az építés és berendezés meghaladta a 350 ezer dollárt. A régi templomot iskolává alakították át; 1961-ben szentelte fel a püspök. Négy osztállyal kezdődött el a

tanítás, évente egy-egy újabbat nyitottak meg, 1966-ban végzett az első tizenkét tanuló.

Lényi atya — harminc évi szorgalmas munka és sok nehézség leküzdése után — 1964-ben nyugalomba vonult, és 1966. április 4-én elhunyt. Kázmér Tamás Perth Amboyból volt a kisegítő, majd Vince Mihály került a plébánia élére, a trentoni Szent István-templomtól.

Vince Mihály, az új plébános, több nehéz feladattal került szembe. Az új zárda befejezéséhez pénzt kellett kölcsön venni, s az egyházközség adóssága elérte a kilencvenezer dollárt. Rövidesen javítási munkálatokra is sort kellett keríteni. Szerencsére voltak szakképzett emberek, kik szívesen állottak munkájukkal a templom rendelkezésére. A templomi hallt 1968-ra teljesen rendbe hozták, a munka ingyen volt, csak az anyagot kellett megvenni. Évente húszezer dollárt törlesztettek, és az aranyjubileumra adósságmentes volt az egyházközség.

1970 júniusában tragikus eset történt a Kármelhegyi Boldogasszony-templomnál; a tartományfőnöknő visszahívta a kedves nővéreket a plébániától, így be kellett zárni az iskolát és a zárdát. Lényi atya legnagyobb teljesítménye, mint a jubileum során kiadott könyv szomorúan megállapítja, sajnos, rövid életű volt. Keseregve írják, hogy a templom örökké hiányolja majd a nevelésügyi munka megszűnését, és a kedves nővérek vallásos lelkének áldásos hatását. Most már csak abban bíznak, hogy az isteni kegyelem folytán mindazt a szép munkát, melyet áldozatos híveik közreműködésével lelkes papok megindítottak, a jövőben mégis gyümölcsöztetni tudják, s a templom tovább virágzik az utódok számára.

A YONKERSI (NEW YORK ÁLLAM) ÁRPÁD-HÁZI SZENT MARGIT-TEMPLOM

(Írta: Juhász Lajos)

Az 1800-as évek végén és az 1900-as esztendők elején ezrével keltek útra — reményekben gazdagon, de anyagiakban szegényen — magyar családok, hogy, Isten segítségében bízva, az ígéret földjére jutva új életet kezdjenek. Már az első angol szó elhangzása után riadtan döbbentek rá a valóságra, hogy idegen földre érkeztek. A kivándorolt csoportok megpróbáltak együtt maradni, hogy egymást biztathassák, támogathassák.

Az egymáshoz való ragaszkodás, az idegentől való félelem, a nincstelenség, a nyelvismeret hiánya magyarázza elsősorban, hogy a bevándorló magyarok zöme New Yorkban, New Jerseyben és közvetlen közelében telepedett le. Yonkers városa különösképpen vonzotta a magyarokat, hiszen ez az egyik legrégibb amerikai település (története 1600-ig nyúlik vissza). Túlnyomó többségében a közép- és kelet-európai bevándorlókból kapta emigránsait, s a századforduló viszonyaihoz mérten jelentős ipari és kereskedelmi góccá fejlődött.

A szorgalmukról, becsületességükről jól ismert magyar bevándorlóknak örömmel adtak munkát (bár az átlagnál is alacsonyabb bérekkel) a yonkersi nagyüzemek. Mivel intézményes szociális védelem nem volt, 1894. december 2-án a yonkersi magyarok megalapították saját betegsegélyző és jótékonysági egyesületüket, Yonkersi Első Magyar Betegsegélyző Egylet néven, amely a továbbiakban fontos szerepet játszott a yonkersi Szent Margit-templom létrehozásával kapcsolatban.

A yonkersi bevándorlók zöme közép- és kelet-európai emigránsokból tevődött össze, ezen belül is a nagy többség a Habsburgok osztrák—magyar birodalmának területéről került oda. Szinte természetszerűen adódott, hogy ezek az emberek az idegen környezetben közelebb érezték magukhoz a tótokat, horvátokat, osztrákokat, lengyeleket, mint például az ír, a német, az angol vagy a svéd bevándorlókat, azon kívül, hogy a kossuthi Duna-konföderációs gon-

dolatok gyakorlati megvalósításán is próbálkoztak. Közrejátszott ebben az is, hogy néhány bevándorló papi ember beszélte az osztrák—magyar birodalom három-négy legfontosabb nyelvét, amellyel lehetővé vált a legközösebb vonás, a vallás együttes gyakorlása. Így kapcsolódtak be a magyarok a legrégibb yonkersi tót templom életébe, amelynek első plébánosai beszéltek magyarul, vagy legalább néhány imát tudtak elmondani nyelvünkön.

Az 1914-es világháború vérzivatara nem csupán a testi, fizikai szenvedéseket és sebeket égette az emberekbe, de megperzselte a lelkeket is. 1918. május 30-án Pittsburghban (Pennsylvania állam) a Tót Nemzeti Bizottság kimondotta a Magyarországtól való elszakadást, amely az olyan helyi közösségekben, mint például a yonkersi, szélsőségesen nacionalista gyakorlatot szült. Az itteni tót vezetés abszolút magyarellenessé vált. Ez lehetetlenné tette a továbbiakban a magyarok számára a tótokkal való közös vallásgyakorlatot. S itt kezdődött a yonkersi magyar katolikus templom megvalósításának gondolata.

A magyar templom utáni vágy azonban mindössze beszélgetések tárgya maradt az elkövetkezendő másfél esztendőben, mivel sem köz-, sem egyházjogi ismeretekben jártas személy nem akadt az emigráns magyarok között. Váratlanul azonban érdekes eset történt. Nem ismerjük a nevét annak a derék magyar asszonynak, aki az egyik összejövetelre magával vitte a Kereszt című katolikus újság címlapját. Felvetődött a gondolat, hogy levélben forduljanak az újság szerkesztőségéhez tanácsadás végett.

A válasz nem késett. Rövidesen levél érkezett a szerkesztőségtől a Yonkersi Első Magyar Betegsegélyző Egylethez. Babics József, a magyar egyesület elnöke, aki egyik leglelkesebb támogatója volt a magyar templom létrehozásának, nyomban akcióba kezdett. Az egyesület 1920 decemberi évi gyűlésén — Babics József, Korcsma Ferenc, Wass János és Torhan János közreműködésével — határozatot fogadtatott el az akkor 250 tagot számláló egyesülettel, hogy megtehessék a szükséges lépéseket a magyar egyházközség érdekében. Az előkészítő bizottsághoz Szénai Györgyöt is megválasztották, s 1921 tavaszán megtartották az egyházközség alakuló közgyűlését, amelyen, a Kereszt megbízottjaként, részt vett dr. Nessy Pál, a Katolikus Egylet elnöke is.

A frissen alakult egyházközség nyomban levélben fordult a New York-i püspökséghez azzal a kéréssel, hogy az egyházközség lelkipásztorául kihozathassák Magyarországról dr. Kiss Aladárt. Korcsma Ferenc személyesen látogatta végig a környék magyar családjait, hogy a katolikusokat megszerezze az egyházközség számára. 1921 augusztusában, mintegy erőpróbaként, nagyszabású

pikniket rendeztek, amelynek, erkölcsi sikere mellett, jelentős anyagi eredménye is lett. Amikor 1921. szeptember 8-án dr. Kiss Aladár megérkezett, hittől, bizalomtól, nagy lelkesedéstől fűtött magyar egyházközséget talált — templom nélkül.

Kiss Aladár nagy hozzáértéssel kezdett hozzá az egyházközség felépítéséhez. A legközelebbi gyűlésen meghatározták az egyházközség nevét: a Magyarok Nagyasszonya Hitközség elnevezésben egyeztek meg. Társadalmi egyesületeket is létrehoztak. Takács Júlia volt az első, aki nőegylet megszervezését javasolta; Körössy Júlia és mások is csatlakoztak a javaslathoz. Megalapították a Szent Margit Nőegyletet. Sajnos, dr. Kiss Aladár már nem láthatta ennek az újabb lépésnek eredményét, mert 1922 májusában másik templomhoz nevezték ki, és elhagyta Yonkerst.

Még az év végén Csisz Jánost nevezték ki új lelkipásztornak. Csisz atya új problémával találta szembe magát. Az emberekben kezdett meginogni a bizalom a jövőt illetően. Csisz János tudta, hogy most igazán a lelki megerősödésre van szükség, és kapcsolatba lépett a South Broadway-n épült Saint Mary-templom plébánosával, Murphy atyával. A keresztény testvéri megsegítés szellemétől vezérelve Murphy atya hozzájárult, hogy minden vasár- és ünnepnap a Saint Mary-templomban Csisz atya misézhet a magyarok számára. Felmérhetetlen eredménye volt, hogy a hivők magyarul hallhatták a Szentírást, szentbeszédet; gyónhattak és a szentségekhez járulhattak. Csisz János 1923-ban és 1924-ben egy-egy magyar házasságot és keresztelőt is tartott a St. Mary-templomban.

A nagy felbuzdulás eredményezte azt is, hogy 1923. július 1-én a nőegylet kiadta az első tagsági könyvét, azzal a célkitűzéssel, hogy az egyesület megszerzi a magyar templomot. A Szent Margit Nőegylet vezetősége a következőkből állt: elnök: Csisz János; ügyvezető elnök: Szemenetz Károlyné; titkár: Antoloczy Józsefné; pénztáros: Futika Józsefné; jegyző: Piller Ferencné.

A templom történetében a legkiemelkedőbb fontosságú időszak volt az elkövetkezendő egy év. A nőegylet hatalmas lendülettel fogott munkához. Piknikek, teaestek, előadások, virágárusítások, süteményárusítások, gyűjtések formájában eleget tudtak megtakarítani ahhoz, hogy 1924. november 2-án aláírhatták azt a szerződést, amellyel megvásárolták azt a területet, ami ma a Szent Margit-templom birtokát képezi.

A következő lépés a templom felépítése volt. A nőegylet 3000 dollár kölcsönt vett fel. A váltót Bojtos János személyes aláírásával is garantálta. Megkezdődött a nagy munka. Mindenki dolgozott, mindenki segített úgy, ahogy tudott. Reformátusok és görög katolikusok egyaránt bekapcsolódtak. S amikor a nagy munka már

a befejezéshez közeledett, Csisz Jánost elhelyezték Yonkersből. 1927. július 3-án tartotta búcsúmiséjét, s átadta a további munkát utódjának, Dávid Ferencnek.

1927. október 28-án az Árpád-házi Szent Margit-templomot felszentelték, s ezzel megindult önálló katolikus élete.

A Szent Margit-templom sokak számára egyet jelentett Dávid Ferenc nevével. Ez az Erdélyből származó, széles látókörű pap nem csupán a magyar hivők számára jelentett sokat, de missziós munkájával a nem magyar nyelvűek megszerzése terén is csodás eredményeket ért el. A város polgármestere Dávid atyát a yonkersi keresztények közös értékének nevezte, és ő — a harminckét esztendei plébánoskodása alatt — erre valóban rá is szolgált.

Legelső lépései közé tartozott, hogy egységbe kovácsolja a magyarokat, eloszlassa a kishitűséget az ingadozók között, megszüntesse a torzsalkodást és viszálykodást, amelyek a legveszedelmesebb ellenségei a jövő fejlődésének. Hogy szélesebb lehetőséget biztosítson híveinek az egyházközség életébe való bekapcsolódáshoz, újabb egyesületeket szervezett. Létrehozta a Szentlélek Társaságot, a Katolikus Anyák Klubját, majd — Pircs László, Szimkó

László, Bojtos János és Szecskó Pál segítségével — a nőegylethez hasonló hivatással férfiegyletet is alapított, Szent László Lovagok néven. Sorrendben talán az utolsót, de a legmaradandóbbat, a Rózsafüzér Társulatot is megszervezték. Ezeken az egyesületeken belül ifjúsági csoportok is működtek, egyrészt műkedvelő előadások rendezése céljából, másrészt az egység biztosítására.

A Szent Margit Egyházközség rohamosan fejlődött. Az első években a templom bevétele elérte a 14—15000 dollárt. Az adósság csökkent. Egyre több és több hivő csatlakozott a templomhoz, nem magyarok is. A tagok száma elérte az 550-et. Dávid atya a szervezés módszerébe zseniális újítást vezetett be, az úgynevezett filiák létrehozásával. A legeredményesebb és legjobban megszervezett filia Hastingsben működött, Docs Mihály és Klupács Márton vezetésével. Dávid Ferenc minden vasárnap délután ellátogatott Hastingsbe, ahol szentmisét tartott az ottani hivők számára. Hasonlóan működött a tarrytowni filia is, Molnár Mihály irányítása alatt; valamint Croton on Hudsonban, a helybeli magyarok bevonásával. Tervezték az észak-bronxi filia megalakítását is, azonban Bronx és Yonkers között könnyebb volt a közlekedés, és a bronxi hívők szívesen látogattak el a yonkersi magyar templomba.

A hivők hozzájárulása a templom fejlődéséhez egyre gyarapodott. Kibővítették a paplakot, s egy többlakásos, garázzsal ellátott épületet is emeltek. A templomudvar hatalmas gesztenyefáinak árnyában gyönyörű Mária-kápolnát építettek, ahol a Szűzanya tiszteletére gyújtott gyertyák és mécsesek soha ki nem aludtak.

1937. július 4-én Shvoy Lajos Székesfehérvár püspöke, Magyarországról Yonkersbe érkezett, hogy kiszolgáltassa a bérmálás szentségét. Harmincegy gyermek sorakozott fel a Szent Margit-templomban, amely zsúfolásig telt hívekkel. Ez volt az első bérmálás.

A háborús évek megállították a templom fejlődését, s az 1945 utáni magyar bevándorlók zöme nem csatlakozott Dávid atya nyájához. Kétségtelenül közrejátszott az a tény, hogy az alapító tagok lassan kiöregedtek, s maga Dávid Ferenc fölött is elsuhant az idő. Nem tudott már lépést tartani a rohanó élettel, s egészsége is megrokkant.

Utolsó magyarsegítő, szolgálatkész cselekedete 1956 után történt, amikor tucatszámra segítette a magyar menekült családokat, akik az 1956-os forradalom után Yonkersbe sodródtak. Nemegyszer személyesen ment New Yorkba, hogy a Szent György Hotelból magyar menekülteket hozzon el. Lakásokat, munkalehetőségeket szerzett az újonnan érkezett magyaroknak; ruha-, élelem- és pénzsegítséget szervezett számukra. A plébánia területén hajlékot nyújtott nekik, s ezzel 1957—58-ban friss vérkeringést hozott a Szent Margit Egyházközség életébe. A magyar szentmisék ismét zsúfoltak lettek, de a pozitív eredmények mellett felütötte fejét néhány negatív jelenség is. Az alapvető három csoport: a régiamerikás, alapító magyarok, az 1945-ös bevándorlók és az 1956-os forradalom menekültjei három, különböző történelmi szemszögből nézték a helyzetet, sőt: politikai és világnézeti alapokon sem tudtak közös síkra emelkedni. Dávid Ferenc 1928-ban mint nagy békítő és harmonizáló kezdte plébánosi működését, s életének utolsó éveiben ugyanezzel a nemes feladattal szolgálta Istent és magyar híveit.

Egészségi állapotára való tekintettel Palmer atya személyében segítséget adtak számára. Másik, nagy tiszteletet érdemelt munkatársa, az osztrák származású Rudolf atya, főleg a nem magyar anyanyelvű hívek körüli lelki szolgálatokkal volt elfoglalva. Dávid atya nem engedte, hogy hívei megérezzék plébánosuk betegségének hátrányait. Amikor pihennie kellett volna, akkor is dolgozott. Beteg volt, de betegeket ment látogatni; fáradt teste ágyba kívánkozott, de igazán csak az oltár elé vágyódott, ahol olyan hűségesen szolgálta az Urat.

1960 augusztusában Dávid atya lelke megtért Teremtőjéhez.

Dávid atya halála nem csupán egy nagyszerű magyar pap elvesztését jelentette, hanem megnyitotta a templom fennmaradásáért vívott élethalálharcot az elkövetkezendő tizenöt esztendőre. Jóllehet, a magyar hivők, Palmer atya segítségével, elérték, hogy új magyar papot helyeztek Yonkersba (Surányi Lajos személyében, még 1960 őszén), ez azonban nem plébánosi kinevezést jelentett, hanem csupán adminisztrátori minőséget. A Szent Margit Egyházközség a Saint Joseph-templom gyámsága alá került. Gyakorlatilag ez azt jelentette, hogy az egyházközségnek nem lehetett önálló pénzkezelése, a templom ügyeiben nem lehetett önálló döntése. A Saint Joseph-templom mellett másodrendű, sőt, mondhatnánk: mostoha elbánásban részesült. A Szent Margit-templom takarékbetétjét felhasználták a Saint Joseph iskolaépítési költségeire, míg a Locust Hill-i magyar templom legelemibb kiadásaira is csak hosszas küzdelmek után voltak hajlandók pénzt kiutalni.

1961. június 30-án, 974 aláírással, beadványt nyújtottak át Spellman New York-i bíboros úrnak a magyar templom függetlenségének visszaállítása érdekében, de nem történt semmi, minden maradt úgy, ahogyan 1960-ban volt.

Surányi atya 1964-ben a Fatimai Szűz tiszteletére kápolnát építtetett, felújította a társulatokat, s úgy látszott, hogy jó utakon halad a magyar ügy, amikor Surányi atya megbetegedett, s 1968 október 9-én meghalt.

Surányi Lajos halála után a templom fennmaradásának ügye került felszínre. A Saint Joseph-templom plébánosa, McGrath prelátus a magyar templom bezárását javasolta a felsőbb egyházi hatóságoknak, s egyidejűleg megtiltotta a magyarok számára a templom halljának használatát. Ez a végső csapásnak szánt intézkedés azonban ellenkező hatást váltott ki a magyar hivőkből; folytatták harcukat a templom fennmaradásáért. Kapcsolatot teremtettek dr. Ádám Jánossal, a magyar jezsuiták provinciálisával, akinek közreműködésével és segítségével felújították a tárgyalásokat a New York-i kancelláriával, felhasználva a II. vatikáni zsinat emigrációs hivőkre vonatkozó határozatait, és azt az 1928-ban keltezett megállapodást, amelyben a New York-i püspökség garantálta a magyar templom fenntartását mindaddig, amíg magyar hivők hajlandók a templomot látogatni.

Ezeknek a tárgyalásoknak az eredményeként nevezték ki 1970. június 1-i hatállyal Radányi Rókus magyar jezsuita atyát mint az Árpád-házi Szent Margit-templom adminisztrátorát.

A magyar hívők kezdtek visszaszállingózni a templomhoz, s új társadalmi egyesületet hoztak létre, a Westchesteri Magyar Munkaközösség név alatt. Az elgondolás az volt, hogy mint önálló magyar

egyesület, amely nincs megkötve felsőbb egyházhatósági rendeletekkel, szabadabb formában dolgozhat a templom függetlenségéért, és anyagi támogatásával bizonyíthatja, hogy a templom magyar támogatást élvez.

Radányi Rókus szívvel-lélekkel dolgozott a magyar templomért. Huszonöt év után először tataroztatta a templomot, a paplakot és az irodákat. 1970-ben megszervezte a magyar iskolát, majd egy évvel később a magyar cserkészetet. Új hívek toborozását indította el; rendszeresítette a magyar rendezvények, ünnepélyek megtartását, azonban a rengeteg munka meghaladta erejét. A jezsuiták által kiadott A Szív újság szerkesztői munkáját is ellátta, s ez a túlterhelés az egészsége rovására ment. Felettesei ezért felmentették őt a Szent Margit-templomnál végzett munkája alól. 1973 decemberében Kiss Gábor került a magyar templom élére.

Gábor atya működésének kezdetén létrehozta a Szent Margit Kultúregyesületet, tovább fejlesztette a magyar iskolát és cserkészetet, s így nézett elébe a Szent Margit-templom története legdicsőbb fejezetének: Mindszenty József bíboros, Magyarország hercegprímásának 1974. május 9-i yonkersi látogatásának.

Ez az esemény megmozgatta a magyar híveket. Lázas munkával készültek a nagy napra. A hercegprímás látogatása óriási élménye, felejthetetlen emléke maradt a sok száz magyarnak, akik összegyűltek lelki fejedelmük tiszteletére. Öregek és fiatalok, alapító tagok és újamerikások vésték szívükbe a Mindszenty bíboros szentbeszédében elhangzottakat: "Úgy szeressétek ezt a templomot, mintha egy kis darabja lenne a hazátoknak!"

A templomban fellendült az élet. A magyar szentmisék látogatottsága megnövekedett, Gábor atya szebbnél szebb egyházi és magyar ünnepeket tart. Szeretné újjáéleszteni a régi egyesületeket. A templomért való hosszas küzdelmek az ő működése alatt érték el a legmesszebbmenő sikert: 1975. március 15-től a Szent Margit-templom ideiglenesen visszanyerte önálló pénzkezelési jogát. Ez még nem végleges megoldás, de hatalmas lépés előre.

A yonkersi Árpád-házi Szent Margit Egyházközség él!

A YOUNGSTOWNI (OHIO ÁLLAM) MAGYAROK NAGYASSZONYA-TEMPLOM

A Youngstown nyugati részén lakó magyarok, akik a város keleti részén lévő Szent István-templomhoz tartoztak, a nagy távolságra való tekintettel új, önálló hitközség alapításán törték a fejüket. 1926. augusztus 15-én jegyzőkönyvet vettek fel, melybe beiktatták a hitközség megalapítására vonatkozó határozatukat. E jegyzőkönyvben mint tanácstagok, a következők neve szerepelt: Pintér József, ifj. Galambossy György, Balaskó György, Pintér Márton, Tóth Lajos, Kurucz János, Bodolai István, Péter János, Futkos István, Kovács Mihály, Kalóczky János, Pál János, B. Tóth Lajos, Husovszky János, Ortó György. E jegyzőkönyvbe pecsét is lett ütve: "Our Lady of Hungary — Magyarok Nagyasszonya, Roman Catholic Church, Youngstown, Ohio. Est. Aug. 15, 1926."

A tanácstagok 1926. augusztus 29-én, Várlaky Sándor elnöklete alatt, gyűlést tartottak, s az ő kérdésére egyhangúlag felelték: templom és iskola építése a céljuk, önálló, új hitközségben. A gyűlés kimondta, hogy aki tagja akar lenni e hitközségnek, száz dollárt kell alapítványként fizetnie, ha családos; míg a nőtlen férfiak ötven dollárt tartoznak fizetni, akár egyszerre, akár részletekben.

Ez időtől fogva két éven át gyűjtöttek. Az alapítványi összegek törlesztéséből és mulatságokból annyi pénz jött össze, hogy 1927 folyamán telket vettek 2000 dollárért. Ekkor már papot kértek a clevelandi püspöktől, aki 1928. november 17-én táviratilag meghívta dr. Nyiri Istvánt, aki akkor öt éve volt Amerikában. Ő szervezte a homesteadi, Beaver-Falls-i magyar egyházközségeket Pennsylvaniában, majd négyévi homesteadi tartózkodás után a kanadai Wellandon (Ontario tartomány) szervezett hitközséget, épített templomot.

Nyiri atya 1928. november 21-én kezdte meg az új hitközségbe tömörülni szándékozó hívek közötti munkáját, körülbelül 150—200 családdal. December 8-án volt az első mise, december 9-én a második, melyen, mivel az vasárnap volt, sokkal többen jelentek meg, mint az elsőn. A Florence Avenue-i görög katolikus tót templomot használták, havi negyven dollár bérért, de annak alagsorát is igénybe

vehették szombatonként, hitoktatás céljára, és néha színielőadásra s gyűlésteremnek.

1929 szeptemberének első hétfőjén tartották a megvásárolt telken az első kapavágást, és október 1-én már megkezdték az építést. November 15-én volt az alapkőszentelés, amelyet a püspök megbízásából Kane atya, a Saint Patrick-templom plébánosa végzett. A templom alagsorának építési munkálataival december közepére készültek el, úgyhogy megtarthatták a szentelést.

A nehéz anyagi gondokkal küzdő hívek nem bírták a templom további építésének áldozatát vállalni. Mivel nem tudtak elegendő pénzt összehozni, a püspök 16000 dollár kölcsön felvételét engedélyezte, hogy plébániát és iskolatermet építhessenek. Az iskola csak 1931-ben nyílt meg, de két év után, tanerő hiányában, megszűnt. Azután ez a helyiség a hívek kultúrszükségleteinek a kielégítésére szolgált.

Hatévi küzdelmes, de eredményekben gazdag lelkipásztori munka után dr. Nyiri István eltávozott új, úttörő lelki munkára. Helyét Mundweil János vette át. Fiatalos lendülettel kezdett neki, különösen a lelki élet elmélyítésének. Társulatok megszervezésével biztosította az egyházközség összetartó erejét. Közel tíz évig volt hívek megértő, jóságos atyja, s ez idő alatt az egyházközséget minden anyagi tehertől mentesítette.

1943-ban Frankó Ede vette át a hívek lelki gondozását. Mindenkin segíteni akaró jósággal ápolta a hívek lelkét. Meggyöngült egészségi állapotára való tekintettel 1948 elején lemondott a plébánia vezetéséről, és a minden amerikai magyar előtt népszerű misszionárius, Kukla Tarzíciusz ferences atya vette át a hívek lelki gondozását. Minden családot meglátogatott, hogy közelebbről megismerje híveit, és így nagy tervét, a templom felső részének megépítését annál nagyobb összefogó erővel, annál könnyebben és hamarabb megvalósíthassa.

Azonban ennek a gondolatnak csak a csíráját engedte az isteni Gondviselés a lelkekbe elültetni. Szorgalmas és szelíd lelkű szolgáját Isten 1948. május 18-án hirtelen magához szólította. Hegyi Péter ferences atyát bízta meg a megyés püspök a hívek további gondozásával.

Hegyi Péter is látogatta a családokat, és ébren tartotta a hívek lelkében a templomépítés gondolatát. Egyévi előkészítő munka után, 1949. május 22-én megalakította a templomépítő bizottságot, amelynek munkáját eredményesen támogatták a társulatok is. Rövid négy hónap alatt, O. J. Kling terve szerint, a régi alapra a Heller-Murray Co. fölépítette az új templomot. Az eredeti tervrajztól csak annyiban tértek el, hogy a mennyezet a kaliforniai

missziós stílus mintájára fából lett felépítve. A templom összes ablakai színes üvegből készültek a Pittsburgh Stained Glass Studióban. A szentély három ablaka Jézust a kereszten, kétoldalt Szűz Máriával és Szent Jánossal örökíti meg. A templom bejárata fölött Magyarok Nagyasszonyának gyönyörű képe ékesíti az ablakot. Az új templomot Emmet Walsh segédpüspök szentelte fel 1950. április 23-án, fényes papi segédlettel. Az ünnepi szentbeszédet Bíró Benedek ferences elöljáró tartotta.

Az egyházközség vezetősége szem előtt tartotta a fejlődés lehetőségének a biztosítását is. Ezért a templom szomszédságában a Carnegie-vasgyártól megvásárolt kilenc házhelyet. Ezt a helyet sikerült a Youngstown város vezetőségével történt csere útján kiegészíteni, és így alkalmas lett a templomba jövők részére parkolóhelynek. Ezenkívül a kultúrház mögött még megvettek a Holy Name Egyházközségtől öt házhelyet, mely alkalmas játszótér a hitoktatásra járó gyermekek részére.

A Magyarok Nagyasszonya Egyházközség a húszéves jubileumot templomépítéssel ünnepelte meg.

Szinte észrevétlenül elérkeztek a huszonötödik évfordulóhoz. Ennek megünnepléseként a hívek fogadalmat tettek három új oltár felépítésére. Eddig ugyanis csak egy oltár volt a templomban, a két mellékoltár helye üres volt. Ígéretüket, Isten segítségével, meg is valósították. A főoltárt a Magyarok Nagyasszonya gyönyörű szobra ékesíti, míg a két mellékoltáron Jézus Szíve és Páduai Szent Antal szobra áll. A művészi kivitelezésű szobrokat Olaszországban lombardiai művészek fából faragták ki. Az oltárok elkészítése Sántha László egyházközségi tag szaktudását dicséri.

Az ezüstjubileum után csendes, szorgalmas munkával telt idők következtek. Hegyi atya hűséges, lelkes pásztora volt a kis magyar közösségnek, részt vett a magyar megmozdulásokban, az 1956-os menekültek istápolásában is.

1961-ben Péter atyát Barbertonba helyezték rendi elöljárói. Majd a portage-i (Pennsylvania állam) Keresztelő Szent János templomba, ahol 1967-ben meghalt. Youngstownban munkáját Idrányi Imre ferences atya vette át. Egy évvel később rendtársa, Vadas József került az egyházközséghez.

1965-ben Dengl Miklós lett a plébános. Sok munka várt reá és a hívekre, hogy a negyvenedik évfordulót méltóképpen megünnepelhessék. A vatikáni rendelkezések értelmében változtatásokat kellett végezni, és javítási, festési munkákra is rászorult a templom; a hittantanítás céljaira szolgáló épület ugyancsak szegényes állapotban volt. Dengl Miklós gondot fordított arra, hogy a Magyarok Nagyasszonya Egyházközség fejlődése új erőre kapjon. Időt szakított

arra is, hogy a híveket felkeresse, és így biztosítsa a templom körüli munkálatok elvégzésére a szükséges összeget.

1970 őszén a ferences Kecskés József lett a plébános. 1971 májusában bevezette a kilencedet a Szűzanya tiszteletére. 1973-ban Vitéz Baán ferences atya vette át a pasztorációt. Sok újítást végzett, a környezetet is ápolja, parkosítja; új garázst építtetett. A plébános évente felkeresi a családokat, a beteg- és kórházlátogatásokon kívül is. 1974 óta autóbuszon nagycsütörtöki zarándoklatot végeznek: felkeresik a város hat templomát, és szentséglátogatással hódolnak Jézusnak.

A templomi jegyzőkönyvek tanúsága szerint évente most is kettő-négy áttérővel gyarapszik az egyházközség. Nemrégiben alakult meg az Ifjúsági Klub. Bizonyos alkalmakkor a fiatalság ismét magyar nemzeti viseletben vesz részt az ünnepségeken. A heti értesítő két nyelven jelenik meg. Vasárnaponként magyar szentmisét tartanak.

1974-ben Mindszenty József hercegprímás látogatást tett a Magyarok Nagyasszonya Egyházközségnél. A Rózsafüzér Társulat 1976-ban ünnepelte alapításának negyvenötödik évfordulóját.

Az 1956-os magyar forradalom huszadik évfordulójáról való megemlékezés megmozgatta nemcsak a Magyarok Nagyasszonya Egyházközség híveit, hanem a youngstowni püspök, a polgármester, az állami szenátor és más helyi vezetők is részt vettek a gyászünnepségen, három televíziós államás is közvetítette azt.

A Magyarok Nagyasszonya-templom előterét modernizálják, és tornyot emelnek a szentelt hajlékra. Az egyes családokról adatokat tartalmazó, illusztrált emlékkönyv is előkészülőben van.

A YOUNGSTOWNI (OHIO ÁLLAM) SZENT GYÖRGY-TEMPLOM

A Mahoning folyó partján fekvő acélvárosban megtelepült görög katolikus magyarok az első világháború előtti években a Saint Mary-templomba jártak szentmisére. Végül 1914-ben néhányan felkeresték Papp Sándort, aki a Szent Miklós-templom pásztora volt, és tanácsát kérték, hogyan tudnának ők is egyházközséget alapítani. Szeretettel fogadták a lelkes embereket, és ajánlották, hogy vásárolják meg az egyik eladó protestáns templomépületet, amely majd a kezdetben gyülekezőhelyet biztosít számukra.

Úgy is történt, és a youngstowni görög katolikus magyarok 1917 szeptemberében templombirtokosok lettek. A templomot felszentelték, és 1919-ig Papp atya volt a plébános. Ekkor Suba Ernő lett a lelkipásztor, ő vásárolta meg az első plébánialakot is.

1927-ben Mackov atya, majd utóda, Kovalszky atya volt a plébánosa az egyházközségnek. 1938-ban új templomot építettek, és azt Takács Bazil püspök — Szent György oltalmába ajánlva — szentelte fel. 1940-ben Poratunszky István lett a youngstowni hívekhez kinevezve, és tíz éven át ő látta el az egyházközséget.

Azután Punykó Sándor lett a plébános; az ő idejében ünnepelték meg a hitközség alapításának negyvenedik évfordulóját. Punykó atya előre látta, hogy milyen változások várhatók a közeli évtizedben a város lakosságának cserélődése miatt, azért rábeszélte az egyháztanácsot, hogy más környékre költözzenek, ahol lehetséges az egyházközség zavartalanabb fejlődése. Sikerült is egy hétholdas telket megvásárolniuk. Sajnos, Punykó atya — az otthon elszenvedett kínzások folytán — meggyengült szervezetével nem bírta a munkát, és, bár hívei szeretettel vették körül, az egyházközség vezetése 1962-ben Loya atya munkája lett. Ő készítette elő az aranyjubileumot is.

1964 során, miután a telek vételárát kifizették, kidolgozták az új templom építési tervének részleteit. 1966-ban, Krisztus Király ünnepén megtörtént az első kapavágás, és 1968 tavaszán készen

állt a templom. Az első ünnepélyes szentmiseáldozatot nagycsütörtökön mutatták be.

Loya Jánost Yackanich Jenő követte a plébánosi hivatalban, és ő gondozta a Szent György-templom híveit még 1975-ben is.

Jelenleg Loya Dániel a plébános.

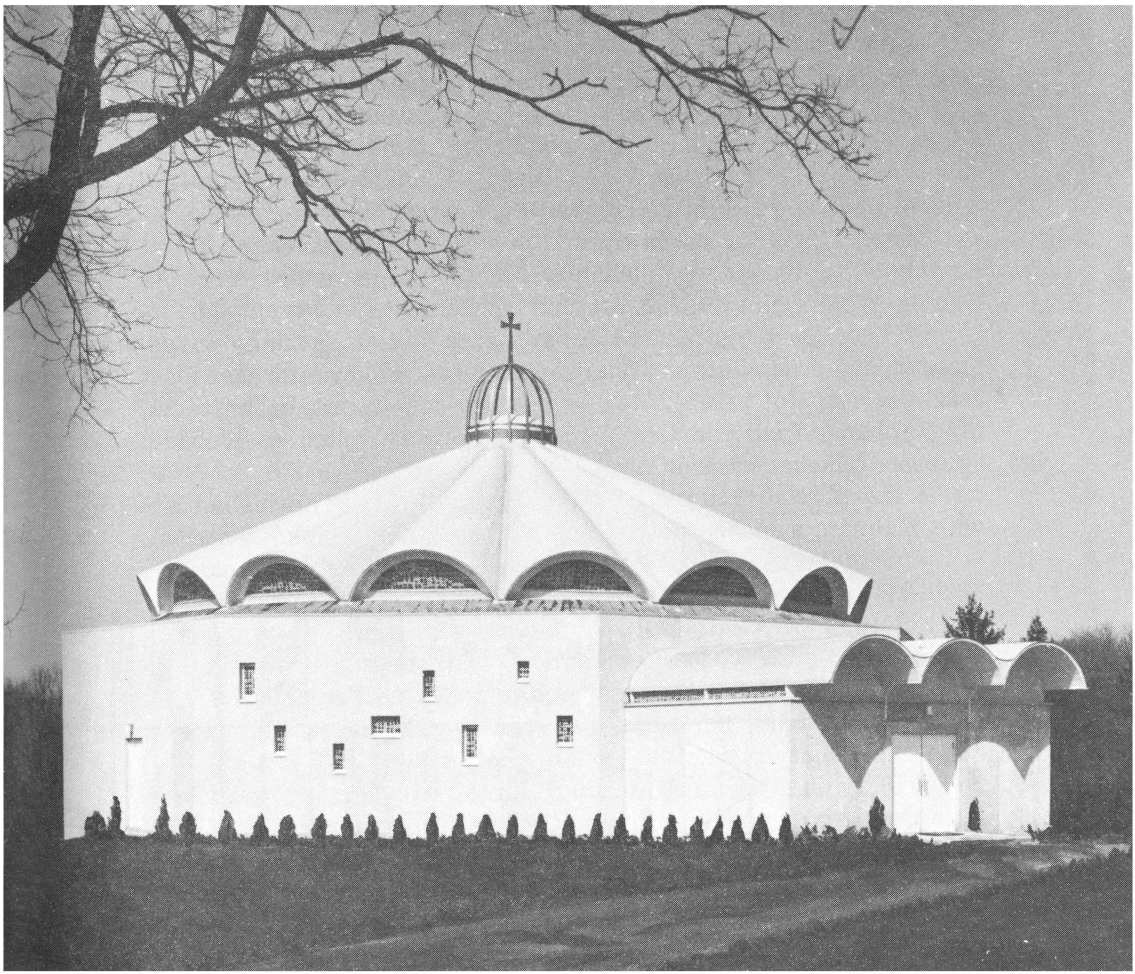

A YOUNGSTOWNI (OHIO ÁLLAM) SZENT ISTVÁN-TEMPLOM

A youngstowni katolikus magyarokat — a clevelandi püspök megbízásából — Kropács János kezdte szervezni. 1905. november 25-én érkezett Youngstownba, és december 5-én mondta el számukra az első szentmisét a Temperance Hallban, a Franklin Avenue-n. Majd a Szent Cirill és Metód-templomba jártak a magyarok.

Kropács atya távozása után Böhm Károly, a clevelandi Szent Erzsébet Egyházközség plébánosa járt Youngstownba misézni. Rendszerint a Saint Joseph-templomban osztotta ki a szentségeket.

1907. július 10-én megérkezett Folytán József, aki nagy buzgalommal látott neki a magyarok összeírásának. Fél év leforgása alatt százhúsz családot keresett fel, és megszervezte az egyházközséget. Még abban az esztendőben, 1650 dollárért, templom és plébánia építésére telkeket vásároltak.

A templomot 1910 márciusában kezdték építeni; áprilisban Kovács Kálmán, a mckeesporti plébános végezte az alapkőszentelést. A templomot Szent István tiszteletére szentelte fel 1910. október 30-án Mears prelátus, a Saint Columba-templom plébánosa.

Folytán atya távozása után amerikai pap került a Szent István Egyházközséghez, William Gallena. Ő oktatta a gyermekeket, és törődött a hívekkel. Rövid idő múltával Fekete Ferenc vette át a plébániát, de már 1912 május havában Bognár Pál került helyébe, majd Gallena atya tért vissza néhány hétre.

1913. január 23-án Marczinkó József lépett az egyházközség élére. Az ő kezdeményezésére épült meg a plébánia. Marczinkó atya 1915 augusztusában Passaicba távozott. Utóda Kovács Lajos lett, majd Várlaky Sándor került Youngstownba. Várlaky atya csendben és szorgalmasan dolgozott. 1918-ban a templomot szedette rendbe. Vasrudakkal erősíttette meg a mennyezetet. Átalakíttatta a templom bejáratát. 1919-ben új harangokat szenteltek. 1922-ben orgonát vettek. 1925-ben új telket vásároltak a templom mögött.

1931-ben Várlaky Sándor beadta lemondását, és Bíró Lőrinc ferences szerzetes vette át a plébánia vezetését. Az új lelkiatya so-

kat dolgozott, épített. Egyesületeket alapított, beszervezte a fiatalságot az egyházközség életébe. A templom mennyezetére festményeket készíttetett. Átfestette a templomi szobrokat és a plébániát. Lámpákat, miseruhákat vásárolt. Statisztikát készített, fáradságos kutatások után megírta az egyházközség történetét. Minden évben összeállította az évkönyvet, melyben mindenről beszámolt, és mint jóságos édesatya a gyermekeihez, úgy szólt a híveihez. Ezekből a könyvekből látjuk, hogy megértette, és sokszor megsejtette az idők szavát. Utolsó éveiben sokat betegeskedett, de így is teljesítette kötelességét, és vigasztalta a szenvedőket. 1946. július 20-án halt meg, 66 éves korában.

Közben megalakult a youngstowni egyházmegye. A clevelandi egyházmegyéből hasították ki. Első püspöke a volt clevelandi segédpüspök, James McFadden lett. Ő nevezte ki az ottani születésű Vaskó Jánost adminisztrátorrá a Szent István-templomhoz. Vaskó atyát fiatalon érte a püspöki bizalom és a kinevezés. A magyar pasztorációban való kisegítésre elsőnek Molnár Rajmundot, majd dr. Horváth Miklóst, később Mészáros György ferences atyát helyezte oda a püspök.

1947 júliusában nagy öröm érte a youngstowni magyarságot: Mindszenty József, Magyarország hercegprímása látogatott el a Szent István Egyházközséghez. Történelmi idők, történelmi események korszaka ez...

Az egyházközség két fiának a pappá szenteléséről és első ünnepi szentmiséjéről is büszkeséggel emlékezik meg a krónikás. 1950. április 30-án Türk János, július 2-án pedig Horváth István ferences atya tartják első szentmiséjüket a Szent István-templomban. Közben Szőcs Dénes ferences atya látja el ideiglenesen a magyar pasztorációt. Távozása után is vezeti a ferences harmadrendet; McKeesportról jár a gyűlésekre.

1950-ben két fiatal pap érkezik: Török Dezső és Varga István. Varga atya rövidesen távozik, azóta Török Dezső dolgozik a magyar pasztorációban.

Két apácanövendék teszi le közben a fogadalmat: Türk Erzsébet és Korcsmáros Roberta.

1953. március 1-én mondta el Türk József első szentmiséjét, amelyen paptestvére asszisztált, és két kedves nővér testvére vett részt a szülőkkel és rokonokkal együtt.

Az egyesületek komoly munkája és fejlődése, a fiatalság ragaszkodása eredményezte az új Szent István-templomot. Minden téglája a magyar összefogásról, áldozatkészségről és mélységes hitről beszél. Felszentelésére 1955. október 25-én került sor. Még abban az esz-

tendőben ülte aranyjubileumát is az egyházközség. A jól sikerült ünnepség Vaskó János áldozatos munkájának a gyümölcse.

1956. Peregnek az események. Lélegzet-visszafojtva hallgatjuk az otthonról kiszivárgó híreket. A magyarok szabadságért kitört harcát az egész világ csodálja... A menekült magyarok támogatására nagyobb pénzösszeget és ruhaneműt küldtek a hívek a németországi és ausztriai táborokba. A Szent István Egyházközség jó példát adott. Sok családot és magánost segített ki Amerikába, nekik munkát és lakást szerzett, és a berendezkedésben is a segítségükre volt.

Az iskolaépület még nem készült el, amikor betegsége távozásra kényszeríti Vaskó Jánost. Türk János 1960. november 20-án lép az egyházközség szolgálatába, és rövid ott-tartózkodása alatt tovább fejleszti a hitéletet.

Török Dezső — több mint tizenhárom évi káplánkodás után — 1964. június 8-tól mint plébános gondozza a híveket.

Az egyházközség fennállásának hatvanadik évfordulóját egybekötötték az adósságlevél elégetésével. A lelkes hívek ezt a kétszeres ünnepet megelőző tíz év folyamán több mint 200000 dollárt törlesztettek, hogy a templomot terhelő adósságtól megszabadulhassanak.

Mindszenty József, Magyarország száműzetésben élő bíboros hercegprímása 1974-es amerikai körútja során újból felkereste Szent István youngstowni templomát.

Első szent királyunk templomának hívei lelkipásztorukkal, Török Dezsővel együtt buzgón dolgoznak, hogy az egyházközség jövője méltó legyen múltjához.

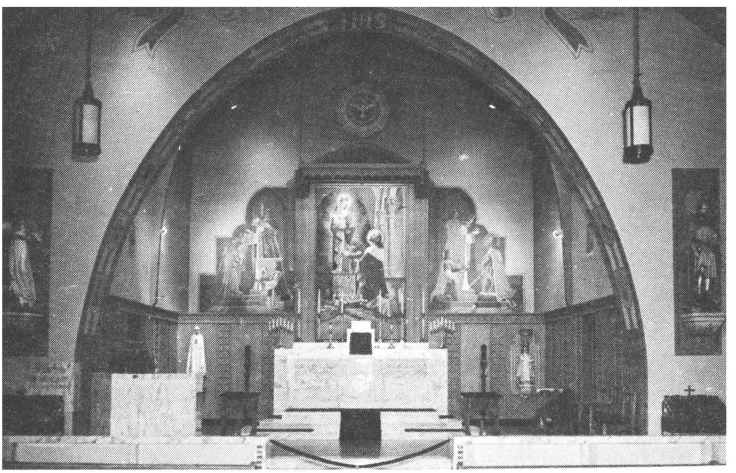

Egyházközségeink Kanadában

A CALGARYI (ALBERTA TARTOMÁNY) SZENT ERZSÉBET-TEMPLOM

1950-ben megalakult Calgaryban a Szent István Egylet, mely célul tűzte ki magyar egyházközség életre hívását. A mozgalmat Trettler Károly vezette. Vendéglelkészek a franciák templomában mutattak be először szentmiséket a magyarok számára. A lelkesedés növekedését a püspökség is tudomásul vette, és engedélyezte, hogy a magyarok — egyházközséget alapítva — papot hívjanak meg lelki irányításukra.

Így került oda 1952-ben Dallos Ferenc, egykori tábori lelkész, aki a második világháború után a németországi Augsburg környéki menekült magyarok gondozását irányította. Dallos atya április 20-án a Magyar Hallban mutatkozott be jövendő híveinek. Javaslatára megalakult a Szent Erzsébet Nőegylet, mely — a férfiak társulatával együtt — megkezdte a templomra szánt összeg gyűjtését.

1953 karácsonyát a magyarok már a saját maguk szerezte helyiségben ünnepelték, melyet — csakúgy, mint az egyházközséget — Árpád-házi Szent Erzsébetről neveztek el.

Az 1956-os forradalom tragikus végét követő áradatból Calgary magyarsága is sok menekültnek adott lehetőséget új élet kezdésére. Az újonnan jöttek közül azok, akik bekapcsolódtak a vallásos életbe, szintén kivették részüket a munkából, amelynek célja a minden katolikus magyart befogadó templom építése volt.

1959-ben Dallos atyát Makkó Lajos váltotta fel. Az új plébános és a templomépítő bizottság nagy lelkesedéssel látott hozzá, hogy minél előbb elkészüljön a templom. A adakozók között sok református magyar is volt, a Szent Lászlót ábrázoló színes ablakot is ők adományozták. A Szent Erzsébet-ablak a Nőegylet ajándéka.

1963 novemberében elérkezett a templomszentelés ünnepe. A szertartást Francis P. Carroll Calgary megyés püspöke végezte. A püspök nagy elismeréssel szólott a magyarok áldozatkészségéről. Az ünnepség megszervezése a Szent Erzsébet és a Szent Margit Egylet tagjainak érdeme. A templomszentelésen megjelent Hermon

Stevens, a Kanadai Katolikus Női Ligák országos elnöke, valamint a város polgármestere is.

A következő plébános a szervita rendi Hajdusik Tarzíciusz lett. Az ő idejében a Szent Erzsébet Egyházközség látta el Lethbridge helység pasztorációját is. Hajdusik atya éppen onnan érkezett vissza, amikor telefonon beteghez hívták. A házhoz érvén, az ajtónál egy beteg agyú bevándorolt lövésétől holtan esett össze. Hajdusik Tarzíciusz temetési szertartása a püspöki főtemplomban volt, ravatalánál kiscserkészei álltak őrt. Paul O'Byrne megyés püspök — negyven pap jelenlétében — búcsúzott el a magyarok lelkipásztorától.

A Szent Erzsébet-templom híveit ért súlyos lelki megrázkódtatás után Calgary katolikus magyarsága nagy buzgalommal folyamodott védőszentjéhez: égi közbenjárásával legyen segítségére, hogy a tragédia ellenére az egyházközségben az összetartás és vallásosság tovább erősödjék. A hetvenes évek elején Záchfalvy István került oda plébánosnak, majd Molnár István vette át a lelkipásztorkodást. E sorok írásakor is ő a Szent Erzsébet-templom plébánosa.

A COURTLANDI (ONTARIO TARTOMÁNY) SZENT GYÖRGY-TEMPLOM

Ontario tartomány déli részén, az úgynevezett Dohányvidéken, Delhi, Courtland, Tillsonburg városok környékén jelentős számban élnek magyarok. A Szatmár, Szabolcs, Bihar, Borsod, Abaúj, Zemplén megyékből származó görög katolikusok az 1920-as évek elején vándoroltak ki Kanadába. Eleinte Nyugat-Kanadában, később Ontario nagy városaiban, Hamiltonban, Niagara Fallson, Wellandon éltek. Az 1930-as évek elejétől kezdve egyre többen telepedtek át a Dohányvidékre. Kezdetben, magyar görög katolikus lelkész hiányában, gondolni sem mertek önálló egyházközség szervezésére. A helybeli római katolikus egyházközségekhez tartoztak. Szívükben azonban változatlanul égett a vágy, hogy ősi szertartásuk szerint gyakorolhassák katolikus hitüket.

1950 jelentős év a Dohányvidéken élő magyar görög katolikusok életében. Dr. Papp György kanonok, pápai prelátus, hamiltoni lelkész, aki Rómából jött, hogy megszervezze a görög katolikus egyházközségeket, ebben az évben végezte az első görög szertartású szentmisét a Dohányvidéken.

1953 májusában dr. Nyika Béla windsori lelkész megalakította a Szent György Missziós Szövetség Dohányvidéki Csoportját. Oly nagy számban csatlakoztak a szövetséghez a környéken élő családok, hogy az 1954. év május hónapjában tartott közgyűlésen már egyházközséget alakított a dohányvidéki görög katolikus magyarság.

Az első vezetőség: id. Gyülvészi György elnök; Radvánszky József alelnök; Laczi János pénztárnok; Barna György, Marozsán Antal ellenőrök; Barnucz Mihály vigalmi elnök; Tarcza Károly, id. Terdik Illés, Cérna János, Uzsonyi Gyula vezetőségi tagok.

Két évig a courtlandi Szent László-templomban volt havonta számukra szentmise, majd fél évig Delhiben, az ukrán görög katolikus templomban. A híveknek közös kívánsága volt, hogy mielőbb saját templomuk legyen, akár vétel, akár építés útján. Az egyházközség főgondnoka, id. Gyülvészi György és családja huszonnégy holdas, beültetett dohányföld egyévi hasznát ajánlotta fel a templom

javára. Az egyházközség, a telek megvétele után, a templomépítést is elhatározta.

1955-ben, július első vasárnapján, megtartották a templomhely felszentelését és az első kapavágás szertartását. December 5-én kész volt a templom alapzata. 1956 januárjában állt a templom épülete, amelyet ünnepélyes keretek között 1956. július 8-án szentelt fel, Szent György vértanú tiszteletére, Boreczky Izidor prelátus, Toronto és Kelet-Kanada görög szertartású püspöke.

1957 októberétől kezdve dr. Nyika Béla, a wellandi magyar görög katolikus egyházközség lelkipásztora tartott Courtlandon vasárnap délután szentmisét, ami nem a legmegfelelőbb időpont, különösen a mezei munkát végző embereknek nem. Lelkészlak hiányában azonban nem remélhették, hogy lelkipásztort kapjanak, ezért a hívek elhatározták a plébánia felépítését.

1959. november 15-től Erdei József — a grimsbyi bazilita kolostorból — látta el az egyházközség lelkipásztori munkáit. 1960 januárjában elkészült a lelkészlak. Erdei atya Courtlandra költözött. Ő volt az egyházközség első, helybenlakó lelkipásztora. Az ő nevéhez fűződik a nyári katekizmusiskola alapítása. Minden nyáron két görög katolikus nővér járt Torontóból, két héten keresztül. Egésznapos foglalkozással az egyházközség gyermekeit katekizmusra, a szertartások énekeire tanították, a kisebbeket elsőáldozásra készítették elő.

1962 októberében Erdei atya Rómába ment, tanulmányainak folytatására. Rakaczky Bazil helyettesítette az Ohio állambeli Lorainből. 1963 decemberétől újra Erdei József vezette az egyházközséget.

1969. augusztus 3-tól Bodnár István lett az egyházközség lelkipásztora. Körülbelül száz család tartozik az egyházközséghez, akik nagy területen, szétszórva élnek, dohánytermeléssel foglalkoznak.

Vasárnaponként két szentmise van, reggel kilenc órakor angol, fél tizenegykor magyar nyelvű. Szombatonként magyar iskola van, az ott tanultakról áprilisban, a Szent György-vacsora keretében adnak számot a gyermekek. Igen hangulatosak a karácsonyi vacsorák, amikor az egyházközség gyermekei kántálnak, ősi magyar betlehemes játékokat adnak elő. A legnagyobb esemény évről évre a templombúcsú, amelyet július második vasárnapján tartanak, amikor is messze vidékről két-háromezer ember keresi fel az egyházközséget.

1973-ban, a templombúcsú keretében ünnepelték — a Kanadában élő összes magyar görög katolikusokkal együtt — Szent István születésének és a magyar kereszténységnek ezeréves jubileumát.

A COURTLANDI (ONTARIO TARTOMÁNY) SZENT LÁSZLÓ-TEMPLOM

1930 körül érkeztek az első magyar telepesek Courtland környékére, ahol földműveléssel kezdték elölről a Kanada más vidékein kudarccal végződött próbálkozásaikat. A talaj itt sem volt termékenyebb, de itt a homokos föld dohánytermelésre látszott alkalmasnak. Szorgalmukat siker koronázta, annyira, hogy ma már az egész környéket Dohányvidék néven ismerik Kanada-szerte.

A magyar katolikusok szervezkedése a második világháború után kezdődött. Mária nővér, a Szociális Testvérek Társaságának tagja — Bakos György dohánytermelő és családja áldozatos támogatásával — szervezni kezdte a vallásos magyarokat. Cser László jezsuita atya 1949-ben kéthetes missziót tartott a Dohányvidék magyarsága számára, valójában ezzel kezdődött meg a courtlandi katolikus magyar hitélet. 1950-ben megalakult a Szent László Egyházközség. Miért választották az egyházközség védőszentjének Szent Lászlót? Azért, mert Szent László szervezte meg véglegesen és állandósította Szent István örökségét. Kemény, céltudatos, hősi lélek volt. Ilyennek kell lennie a külföldre szakadt magyarságnak is.

A templomépítéskor és az azt követő időkben Ugrin Béla, Kővári Károly, majd Kiss Gábor jezsuita atyák szolgálták az egyházközség híveit. 1955-ben nyílt meg a magyar temető. A temetőszentelés alkalmával az utolsó magyar király koronázására a Nagy-Magyarország valamennyi vármegyéjének földjéből összehordott halomból szerzett rögökkel szórták be az ideszakadt magyarok jövendő nyugvóhelyét.

1958-ban felépítették a plébániát. A szükséges összeg előteremtésében öregek és fiatalok egyaránt kivették a részüket. A lelki élet is mélyült. Egyre többen jártak templomba, és az áldozók száma is emelkedett, az évi lelkigyakorlatokon is szép számmal vettek részt. 1959-ben megnyílt az iskola, ahol a szociális testvérek tanítottak. Két év múlva az iskolát kibővítették. Az iskola szükségleteinek biztosításában a Szülők-Tanítók Egylete tevékenykedett. Fiú- és leánycserkészcsapat alakult. Szombatonként magyar nyelv-

oktatás, vasárnaponként pedig hitoktatás van, amely a nem katolikus iskolába járó gyermekeket foglalkoztatja. A karácsonyi színdarab és az anyák napi műsor hagyományos. 1963-ban az ifjúság, beleértve az 1956 után érkezett fiatalokat is, a sporttelepen klubházat épített. 1965-ben új zárdát építettek a nővéreknek.

1966-ban territoriális plébániává nevezték ki a Szent László Egyházközséget. Azóta ők látják el a környék katolikusságát is. A következő évben megalakult a Szent Név Társulat. Időközben a Bakos György által az egyházközségnek adományozott huszonöt hold földön magyar telep alakult, idős magyarok számára. 1968-ban az iskolát két újabb osztályteremmel bővítették. 1969-ben új orgonát szenteltek a templomban.

1970-től Máté József és Beőthy Tamás jezsuita atyák látták el a courtlandiak lelki igényeit. 1973-tól az ugyancsak jezsuita Chilla Raymond működött a Szent László Egyházközségnél, Beőthy atyával együtt.

1973-ban a courtlandiak is szeretettel köszöntötték Mindszenty József kardinálist.

1977. június 26-án ünnepelte a dohányvidéki magyarság a Szent László-templom felszentelésének huszonötödik évfordulóját.

A HAMILTONI (ONTARIO TARTOMÁNY) SZENT ISTVÁN-TEMPLOM

A magyarság letelepedése Hamiltonban az első világháború utáni években történt. Mint mindenhol, úgy itt is, amint számuk gyarapodott, azon voltak, hogy egyesületbe tömörüljenek, és így az egy gyökérhez való tartozással magyarságukat is megtarthassák. Ezzel a céllal alakult meg 1931. március 22-én (89 taggal) az Első Hamiltoni Magyar Római Katolikus Jótékonycélú Egyesület, mely alapszabálya szerint hivatva volt gyászesetek alkalmával tagjainak segélyt adni, rendezések és előadások által a magyarságot összefogni, és a megmaradt tőkével a leendő magyar egyházközség alapjait lerakni.

A hitélet ápolását is szolgálta az egyesület: vezetősége minden évben magyar lelkiatyát hívott meg, hogy vallási kötelességeik teljesítésére az angolul nem beszélő magyaroknak alkalmat adjon. Ugyancsak az egyesület érdeme volt, hogy — kérésükre — az egyik angol plébánián időközönkint magyar lelkiatya kapott megbízatást. A hívek állandó vágya, hogy szervezett magyar plébánián, magyar lelkipásztor szolgálja őket, csak 1944-ben kezdett kibontakozni.

1944. március 21-én a torontói Szent Erzsébet-templom szentelése alkalmával Horváth Miklós montreali magyar plébános azt a tanácsot adta a hamiltoni magyaroknak, hogy írják össze azokat, akik kívánják, hogy Hamiltonban magyar plébánia legyen. Az összeírási akció eredményeként az íven 209 név szerepelt. Ezzel kihallgatáson jelentek meg dr. Joseph F. Ryan hamiltoni megyés püspöknél, kérve ügyükben jóindulatát.

A püspök érintkezésbe képett dr. Sántha Pállal, a Saskatchewan tartománybeli Stockholm plébánosával, aki közvetítette a püspök kérését a Szociális Testvérek Társasága kanadai főnöknőjéhez, Horváth Ida testvérhez, hogy az előkészületi munkálatokhoz küldjön ki egy testvért. Mária testvér kapott beosztást, aki 1944. augusztus 15-én bemutatkozott a püspök úrnál.

Az előkészületi munkák — a püspök állandó érdeklődésétől kísérve — szépen haladtak. 1944 október első vasárnapján, a Rózsa-

füzér Királynője ünnepén, az egybehívott nagygyűlésen kimondották az egyházközség megalakítását, s nagy lelkesedéssel elhatározták, hogy az egyházközséget Szent István első apostoli magyar királyról kívánják elnevezni. Szervezőbizottságot alakítottak, és elkezdték a gyűjtést a leendő plébánia és templomtelek költségeire.

1944. október 22-én vették meg a Barton és Mary Street sarkán lévő épületet és telket. Az épületen a legszükségesebb tisztogatási munkálatokat elvégezték, hogy a leendő magyar plébánost méltóan fogadhassák.

A püspök úr Iványi Kázmér minorita atyát hívta meg a plébánia vezetésére, aki állandó kanadai tartózkodásra 1945. február 11-én érkezett meg, és akit a magyarok kifizetett házzal és telekkel fogadtak. Iványi atya folytatta a gyűjtést, most már a templomalapra. 1946 június végén elhagyta az egyházközséget, s utóda James A. Ford Hamilton egyházmegyei pap lett ideiglenesen, amíg Hajós Márk lett kinevezve a plébánia vezetésére. 1946 adventjének első vasárnapján a püspök úr személyesen mondta a szentmisét, és bemutatta az új plébánost.

1947-ben az ottawai Mária-kongresszuson résztvevő Mindszenty kardinális Hamiltonba is ellátogatott. Személye, lelkesítő szavai, jótanácsai olyan hatással voltak nemcsak a magyarokra, hanem az egyházmegyei és városi vezetőségre is, hogy tulajdonképpen őt kell tekinteni a Szent István-templom megvalósítójának.

A munka szépen, csendben, de annál lelkesebben folytatódott, és 1947 adventjében, szinte karácsonyi ajándékként, megjött a püspök engedélye a templomépítés megkezdésére. Az előkészületi munkák, tárgyalások után 1948. április 11-én, fehérvasárnap délután a püspök maga tette meg az első kapavágást. A templomépítés decemberben annyira előrehaladt, hogy a karácsonyi éjféli szentmisét már nem az olasz templom alagsorában, hanem saját otthonában, az új Szent István-teremben tartotta meg a Krisztus születését ünneplő hivő magyarság.

A nagy nap 1949. április 24-én, fehérvasárnapon virradt fel, amikor a püspök — fényes papi segédlettel — szentelte fel az egyszerűségében is megragadó Szent István-templomot. Joggal írhatta Hajós Márk plébános: "Hosszú évek vágya, küzdelme, áldozata van beleépítve a templomba, érthető, hogy a célba érés nagy boldogsága hatja át Hamilton katolikus magyarságát."

Májusban lett felszentelve az új Hammond orgona, amely az Első Hamiltoni Római Katolikus Jótékonycélú Egyesület ajándéka. Július havában a templomi padok lettek készen, majd augusztus 21-én, a templom első búcsúnapjának estéjén a püspök újra kitüntette megjelenésével magyar híveit, és felszentelte a főoltárt díszítő

Szent István-szobrot. A templom berendezését Zoltvány Béla szobrászművész tervezte. Az összes szobrok és faragványok az ő alkotásai.

A templom építése közel százezer dollárba került, s csak 29500 dollár bankkölcsön (mint adósság) maradt hátra, amikor Hajós atya 1951-ben eltávozott. Ekkor jezsuita atyák vették át a hitközség vezetését. A hívek áldozatkészségét bizonyítja, hogy 1958-ban az akkori plébános, Szeder Mihály irányítása alatt az adósságot már teljesen kifizették. Az adósságlevelet 1959 május havában ünnepélyes keretek között a püspök égette el, az új plébános, Solymár János segédletével.

A Szent István-templom központja a hamiltoni katolikus magyar életnek. Az idő múlásával a plébánia épülete — régi farmház —, rozoga állapota miatt, már nem felelt meg rendeltetésének, és újat kellett építeni. Az építést Solymár atya és az egyháztanács közösen határozta el. A munka 1964-ben kezdődött el, és még ugyanabban az évben be is fejeződött. A plébánia épülete alá három iskolatermet is építettek, és ez lehetőséget nyújtott a hétvégi magyar iskola működésére és az ifjúsági egyesületek összejöveteleinek megtartására.

Solymár János plébános nevéhez fűződik az ifjúság egybetartását célzó, nemzeti öntudatra való nevelését szolgáló, szép eredményeket elért cserkészcsapat megalakítása. Zadubán György karnagy vezetése alatt négy évig működött a Szent István Énekkar, melyet, egyévi szünetelés után, Antalóczy Imre újraszervezett és továbbvezetett. Kulturális és szociális téren eredményesen működik a Hamiltoni Kultúrbizottság, melyet a másik két magyar egyház lelkipásztorai is támogatnak.

Kiss Gábor, az új plébános is lelkesedéssel csatlakozott a bizottság tevékenységéhez, és azt továbbfejlesztette. Ő valósította meg a templomban a II. vatikáni zsinaton hozott határozatokban lefektetett liturgiai változásokkal kapcsolatos átalakításokat is.

A Szent István Egyházközség negyedszázados története folyamán új nemzedék nőtt fel, mely magával hozta a hívek számának növekedését. A templom hallja is szűknek bizonyult, szükségessé vált a megnagyobbítása, hogy a hívek, a hitélet mellett, megfelelő társadalmi életet is élhessenek az egyházközség keretében.

1973. január 10-én Eördögh András személyében olyan plébánost kaptak a hamiltoniak, aki az építkezésben jártas volt, és szakértelemmel rendelkezett. Megvettek két családi házat, és a hívek önkéntes adományaiból ki is fizették. Ez tette lehetővé a két ház helyén az új hall építésének megkezdését.

1973. szeptember 22-én, Mindszenty József bíboros hercegprí-

más torontói tartózkodása alkalmából a hamiltoni magyarok küldöttségileg tisztelegtek előtte, és részesültek főpapi áldásában.

A hall építése Eördögh plébános irányításával 1974. szeptember 14-én megkezdődött. Az egyházközség férfiai közül számosan önkéntes munkavállalásukkal díjtalanul, dicséretreméltóan kapcsolódtak bele az építés munkájába. Az együttes erő összefogásával nagyobb összegű pénzkiadást sikerült megtakarítani. Teljes siker koronázta a sorsjegyakciót is, mely 25 000 dollárt eredményezett.

Jelenleg vasárnaponként három szentmisét mutatnak be Szent István hamiltoni templomában. Az énekkar szép sikereket arat szerte Ontarióban. A gyermekeket már óvodás kortól kezdve rendszeresen oktatják magyarul. A fiú- és leánycserkészek eredményesen dolgoznak a többi egyesületekkel együtt.

Mária-grottó díszíti a templomkertet, és magyar zászló hirdeti a magyaroknak a fajtájukhoz való ragaszkodását. A Szent István Egyházközség jelenlegi plébánosa Boday Jenő jezsuita atya.

A HAMILTONI (ONTARIO TARTOMÁNY) SZENT MIHÁLY-TEMPLOM

A Szent Mihály Magyar Görög Katolikus Egyházközség 1935-ben alakult meg Hamiltonban, és párhuzamosan gyarapodott a két világháború közötti és utáni bevándorlókkal, és azokkal, akik Kanada más részeiből idetelepültek. A húszas és harmincas évek folyamán indult meg egyházi és világi vonalon mindenfelé azoknak az intézményeknek a megszervezése, melyek zálogává lettek a magyarságnak mint etnikai egységnek a fennmaradására. A Szent Mihály Hitközség tizennégy éven át Kanada egyetlen magyar görög katolikus egyházközsége volt, mely dacolni tudott az idők nehézségeivel. Innen indult ki később a wellandi, windsori, brantfordi s a dohányvidéki egyházközségek szervezése, valamint a montreali, torontói és oshawai missziós munka.

Papp György kanonok 1949-ben lett a hamiltoni görög katolikusok lelkipásztora, és nemcsak a helybeli, hanem a dohányvidéki magyarokat is gondjaiba vette. Lelkesedésével meggyőzte a hamiltoni görög katolikusokat, hogy templomot szerezzenek maguknak. Ez sikerült is. Egy régi épületet megvásároltak, és szorgos munkával átalakították azt saját szükségeikre. Tornya ugyan nincsen, s kívülről sem látszik templomnak, hiszen része csupán egy hatalmas épületnek, mégis joggal nevezhetik templomnak, akár nagysága, akár pedig belső kiképzésének szépsége miatt. Kanadában az első magyar görög katolikus istenháza a hamiltoni Szent Mihály-templom. 1951. november 11-én Boreczky Izidor torontói püspök végezte a felszentelést. Az egész kanadai magyarság osztatlan örömmel vett részt az ünneplésben, mert nincsen Kanadában egyetlen olyan magyar templom sem, amelyiknek építéséhez a görög katolikusok hozzá ne járultak volna.

Elérkezett az egyházközség alapításának huszadik évfordulója, amelyet megünnepeltek. A múló évek során Papp kanonok és a segítségére hozzá beosztott lelkészek szorgalmasan építették, erősítették nemzeti és vallásos végvárukat, segítették a testvéregyházakat.

1973-ban a hamiltoni Szent Mihály Egyházközség népének közel negyvenesztendős álma valósult meg. Hosszú idő óta, vezetőikkel együtt, fáradhatatlanul dolgoztak, hogy templomot építhessenek. Munkájuk eredményét, a kor kívánalmainak teljesen megfelelő, új görög katolikus templomot, Kanada legújabb magyar templomát szeptember 30-án szentelte fel és áldotta meg Boreczky Izidor torontói püspök. A főpapi szentmisén számos közeli és távoli egyházi és világi személy vett részt valláskülönbség nélkül, valamint sok száz magyar. Ebben az új templomban folytatódott a Szent Mihály Egyházközség ünnepségsorozata november 4-én, a hagyományos évi búcsú megtartásával.

1976. január 18-án tragikus hír rázta meg egész Magyar-Amerikát: dr. Papp György, az áldott lelkű pásztor elhunyt. Utolsó munkája a plébánia építése volt. Utóda dr. Girhinyi János lett.

A MONTREALI (QUEBEC TARTOMÁNY) MAGYAROK NAGYASSZONYA-TEMPLOM

Jelentős számú montreali magyar csoportról csak az első világháborút követően van feljegyzés. Lakott a környéken ugyan néhány család a háború előtti időkben is, de nagyobb arányú bevándorlás csak 1925 után vette kezdetét. 1926-ban 20—25 családról, míg a harmincas évek legelején már 8—10 ezer magyarról beszéltek. Az elhelyezkedés és a kereseti lehetőség nagyobb volt a városban, így a farmvidékre telepedett magyarok közül is sokan a metropolis területére költöztek.

A római katolikusok nem sokáig voltak pap nélkül, mert 1928 áprilisában megérkezett Clevelandból Hédly Jeromos ferences szerzetes, aki azonnal megkezdte a szervező munkát. Az első istentiszteletet április 22-én tartották a Plateau Schoolban lévő kápolnában. Sajnos, Hédly Jeromos nem sokáig maradt montreali hívei között, hanem még az év augusztusában átadta a szervezés munkáját Rácz József lelkésznek.

Az ő buzgósága oly nagy tömegben hozta össze a katolikus magyarságot, hogy a kápolna kicsinek bizonyult. Deschamps püspök jóvoltából megkapták vasárnapi istentiszteletre a Notre Dame-templom sokkal nagyobb és díszesebb kápolnáját. Ez még jobban vonzotta a híveket az Isten házába, és a templomnak is beillő kápolna zsúfolásig megtelt. Még abban az évben megalakították a Magyarok Nagyasszonya Egyházközséget. Áldozatos lelkű hivők tömörültek az új hitközségbe, és csakhamar templomvásárlásról kezdtek beszélni. 1930 év őszén Rácz József megalakította a Szent Imre Egyesületet, amely hivatva volt a montreali magyar katolikus férfi társadalmat felölelni.

Rácz Józsefet 1932 tavaszán Henry Gaboury váltotta fel.

A magyarok számára meglepetés volt, hogy francia papot neveztek ki hozzájuk, akit ugyan a környéken már sokszor láttak, hiszen a francia plébánia káplánja volt eddig, de egy szót sem tudott magyarul. Gaboury atya első dolga volt, hogy szótárt szerezzen, és magyarul tanuljon. Két hét múlva már gyóntatott magyarul.

Fél év múlva az evangéliumot magyarul olvasta fel, és rövid szentbeszédet is mondott. Az első magyar beszédein ugyan mindenki derült, de Henry Gaboury tovább tanulta a kiejtést, és nemsokára egészen folyékonyan beszélte hívei nyelvét.

Az egyházközségi munkához segítség kellett. A plébános kérésére az érsek és a magyar főkonzul a Szociális Testvérek Társaságának elöljáróságához fordult. 1933 novemberében két nővér érkezett Montrealba, akik azonnal elkezdték az egyházközségi családok körében a szociális munkát. Különleges érdemei voltak Mária testvérnek az óvodai és iskolai oktatás megszervezésében, valamint a templom vásárlása körül is.

1934 februárjában a magyarság — Gaboury atya ösztönzésére — püspöki jóváhagyással a Saint Lawrence Boulevardon megvásárolt egy régi templomépületet, a mögötte lévő háztelekkel együtt. A Clark Streeten pedig — plébánia céljára — házat vett. Az épületek igen elhanyagolt állapotban voltak, s a magyarok összefogtak, hogy az átalakítási munkát, amennyire lehet, maguk végezzék el. A munkálatokat vezető építészt meghatotta a magyarok áldozatkészsége, s ő maga is azon fáradozott, hogy a szükséges anyagokat ingyen megszerezze. A templomhoz semmi berendezés nem volt. A padokat a Saint George-plébánia adta kölcsön, az oltárt egy apácakolostor ajándékozta, a ministránsruhákat újsághirdetésekkel kolduláták össze. Mindez a gazdasági válság nehéz éveiben történt.

A négyszázötven montreali magyar katolikus család részére elkészített templomot 1934. május 27-én szentelte fel Deschamps püspök, aki ez alkalommal hét leánykát és tizenhét fiút bérmált meg. Az ünnepélyes szentmisén Gaboury atya három nyelven prédikált. A magyar himnusz annyira meghatotta Montreal püspökét, hogy a francia szokás ellenére engedélyezte a magyar egyházi énekeket a latin helyett. Az új magyar templomban vasárnaponként négy mise volt, mindegyiken magyar, angol és francia szentbeszéddel. A Szentlélek tiszteletére bevezették a hétfői örökös kilencedet, amely nagy közkedveltségnek örvendett.

1936 októberében érkezett meg Magyarországról Wesselényi Miklós, aki Gaboury atyától átvette a plébánia vezetését. 1937. február 10-én került Montrealba az erdélyi rendtartományból Horváth Miklós minorita atya, aki augusztusban plébánossá lett kinevezve. Az ő vezetése alatt a lelki élet fejlődése mellett az anyagi teher is csökkent. 1938-ban — Horváth atya kezdeményezésére — két hatalmas megmozdulása volt a montreali katolikus magyarságnak. Az egyik a budapesti Eucharisztikus Kongresszus, a másik Szent István király halálának kilencszázadik évfordulója alkalmából. Mivel a nehéz anyagi helyzet miatt a legtöbb magyar nem mehe-

tett haza, azért Montrealban rendeztek a magyarországihoz hasonló ünnepséget az Oltáriszentség, majd Szent István tiszteletére. Szent István napját azóta is megünneplik.

Az akkoriban megalakult Szent István Dalárda egyházi és világi hangversenyeken szép sikereket aratott. Az egyházközség keretében sikeresen működik a Nőegylet és az Ifjúsági Egyesület is. A negyvenes évek elején a magyar iskolába 120—150, az óvodába pedig mintegy 35 gyermek járt. Horváth atya hetenként felkereste a nyilvános iskolákat, és az odajáró magyar gyermekeket ének- és hittanórákra gyűjtötte össze. A Fiatal Házasok Klubja, a Szent Cecília Énekkar, Szent Név és Rózsafüzér Társulatok fejlesztésére is nagy gondot fordított.

1947-ben szinte egész Montrealt lázba hozta Mindszenty József bíboros hercegprímás látogatása. Mindenütt látni lehetett fényképét, az újságok naponta írtak róla és a magyarságról. Bár a montreali legmagasabb hivatalos körök is meghívták őt, Mindszenty inkább a kis magyar közösségben időzött. A Magyarok Nagyasszonyának templomában bérmált, és onnan indult tovább Kanada és az USA többi magyarjához.

1951-ben végre elérkezett az adósságlevél elégetésének a napja is. A háború nagyobb munkalehetőségeket hozott majdnem mindenkinek, s így a jótékonysági adakozások is bőségesebbek lettek. A jövedelem emelkedése folytán többféle tervet latolgattak az egyházközségi tanácsosok. Szóba került torony- és sekrestyeépítés, új orgona vétele, és új magyar iskola is. Ez utóbbit tartották — a plébános javaslatára — a legszükségesebbnek, mert a fiatalság megőrzése főképp azon múlott, hogy számukra az oktatást fenn tudják-e tartani és szükség szerint bővíteni. A születések száma a háború után egyre emelkedett, 25—30 volt az újonnan iskolába kerülők száma.

Időközben a hazai nemzeti megmozdulás számkivetettjeivel is gyarapodott az egyházközség, akiket támogatással és lelkes szeretettel karoltak fel. Szóba került új templom építése is, melynek megkezdése elhalasztódott Horváth Miklósnak 1960-ban Montrealból való elhelyezése miatt. Horváth atya huszonhárom és fél évet töltött Montrealban a magyarok lelkipásztoraként, és a franciák hivatalos egyházi lapja is sajnálattal búcsúztatta, felsorolván nagy érdemeit.

Utóda Hajdusik Tarzíciusz lett, aki — hivatalának átvétele után mindjárt —, az egyháztanács tagjaival együtt, az új templom tervezéséhez kezdett. A régi templom köré települt magyarság időközben más városrészekbe költözött, jobbára a nyugati és északnyugati kerületekbe. Úgy döntöttek tehát, hogy a magyarlakta

negyedekhez közel, vagy azok központjában kell építeni a kornak megfelelő templomot.

A Szent Kereszt francia nővérektől megvásároltak egy telket, és a vételár nagyobb részét hamarosan ki is fizették. A gyűjtés megindult, és a hívek rendszeres tájékoztatást kaptak az eredményről.

Az első kapavágás 1962. június 29-én volt. Az építést az érsekség is figyelemmel kísérte. Paul Emile Léger bíboros, Montreal érseke pásztorlevélben fejezte ki örömét a vállalkozás felett, mondván: "A Magyarok Nagyasszonya, aki több mint ezer éven át vigyázott a ti országotokra, Mária országára, segítsen benneteket, és a Mennyei Atya áldása szálljon munkátokra!"

1963 folyamán felépült a templom, majd ünnepélyesen fel is szentelték. Hajdusik atya munkáját 1966-ban Dely Brúnó szervita rendi lelkipásztor vette át. Az új plébános minden idejét és erejét az egyházközség szolgálatában töltötte, hogy ébren tartsa híveiben a hitet és a magyar nemzeti öntudat gondolatát. Írt, szervezett, újságot adott ki az ifjúság számára. Igen gyakran nem volt segítsége sem, betegeskedni kezdett, s mind nehezebbé vált számára hivatalának teljes ellátása. Végül is 1975 nyarán felmentését kérte, és visszavonult a montreali olasz szerzetesek rendházába.

Július 31-én az Amerikában megtelepült magyar jezsuiták vették át a Magyarok Nagyasszonya Egyházközség gondozását. Az új plébános Chilla Raymond lett, akit a torontói és courtlandi magyarok is jól ismernek. Beiktatása 1975. október 26-án történt. Még két jezsuita érkezett az egyházközséghez Chiléből: Deák Ferenc és Csókay Károly.

1976. április 16-án, nagypénteken elhunyt Dely Brúnó, az előző plébános. Valláskülönbség nélkül minden kanadai magyar gyászolta őt. Montreal segédpüspöke végezte a temetési szentmisét, a szervita rend római általános főnöke részvételével.

A Magyarok Nagyasszonya Egyházközség buzgó hívei szépen adakoztak a guatemalai földrengés áldozatainak megsegítésére, és jelentős összeget küldtek az erdélyi árvízkárosultak számára is (ez utóbbit az összes montreali magyar egyesületek bevonásával).

A magyar nyelvű oktatás ismét fellendült. Szombatonként — Deák atya vezetésével — tíz édesanya több mint száz gyermeket foglalkoztat. A kétórás magyartanításon kívül a fiatalok egy-egy órán át népdalokat és népi táncokat is tanulhatnak. A magyarul tanulni kívánó idegen nyelvűek számára tanfolyam kezdődött. A fiúcserkészeket Csókay Károly, a leányokat Ruff Katalin testvér vezeti. Nagy gondot okoz a helyszűke és az anyagiak előteremtése,

azért Deák atya Iskolafenntartó Bizottságot hívott életre, melynek feladata a két nagy nehézség megoldása.

A legutóbbi kanadai hivatalos népszámlálás szerint 12135 magyar él Montreal területén. Ebből 5400 vallotta magát katolikusnak, míg a plébánia 700 család címét tartja nyilván. Az építkezés befejezésekor félmillió dolláros adósságot kezdtek törleszteni, mely az elmúlt tizenhárom év alatt egytizedére csökkent. 1977 elején, amint ezt Chilla plébános közölte, az adósság 37000 dollár volt. Az egyházközség vezetősége mindent megtesz, hogy a templom látogatottsága növekedjék, és hogy az ifjúság és a felnőttek nemes szórakozással, tanulással töltsék el szabad idejüket, szeressenek templomuk közelében lenni. 1976-ban 38 keresztelést, 17 házasságot és 49 temetést vezettek be a templom anyakönyvébe.

A REGINA (SASKATCHEWAN TARTOMÁNY) KÖRNYÉKI MAGYAR TEMPLOMOK

Frank Gerein a reginai érsekség alapításának aranyjubileumi évében, 1961-ben megírta a főegyházmegye kivonatos történetét. A könyvben több magyar vonatkozású megemlékezés is van.

Jellemző a könyv figyelmes összeállítására, hogy az egyházmegyét alkotó fontosabb nemzetiségek katolikusainak nyelvén is, így magyarul is ír. Elismerés és hála cím alatt a következőket olvashatjuk a könyvben:

"A legelső magyar bevándorló csoport 1886-ban érkezett Saskatchewan tartományba, melynek középkeleti részén, a mai Kaposvár kolónia területén telepedett le. Nagyobb számmal jöttek bevándorlók a jelen század első éveiben, amikor a még ma is virágzó telepek létesültek: Stockholm, Cana, Otthon, Saxon Hill, Székelyföld, Máriavölgy, továbbá Lestock vidékén Szentjózsef- és Szenterzsébetfalva.

Egy távoli, új és idegen világban telepedtek le, melynek nyelvét és szokásait nem ismerték. Lakatlan vadonba kerültek, ahol kemény munkával kellett nekik új életet kezdeni, és így a maguk és családjuk jövőjét biztosítani. Az óhazából, szegénységük mellett, nagy értéket is hoztak: erős hitet az isteni Gondviselésben, törhetetlen hűséget a keresztény családi hagyományokhoz, és határtalan készséget a munkára. Ennek a lelkületnek nagy része volt abban, hogy főpásztoruk és papjaik vezetése alatt egyházközségeket szerveztek, templomokat építettek, megtartották a szent hitet, és minden akadály ellenére is kitartottak az úttörés nehéz munkájában. Kitartásuk és áldozatkészségük gyümölcseit élvezik még ma is az ő gyermekeik és unokáik.

A reginai egyházmegye aranyjubileumának évében ez a könyv megörökíti a lefolyt évek küzdelmeit és eredményeit, s kifejezi a katolikus egyház hálás elismerését az első telepesek iránt, akik még élnek vagy már az örökkévalóságba költöztek. Legyen példájuk egyúttal buzdítás és bátorítás az utódoknak, hogy buzgó elődeik

nyomába lépjenek, s imádsággal, munkával és áldozattal szolgálják Krisztus egyházának ügyét. Áldott legyen az úttörő elődök emléke!"

Az ezután következő, angol nyelvű összefoglalóban így ír a szerző a magyar alapítású egyházi helyekről:

Lestock

Itt Szent József és Szent Erzsébet tiszteletére épültek magyar missziós templomok. Közülük az első 1923—24-ben, Sántha Pál pásztorkodása alatt virágzott, de a másodikhoz is számos magyar tartozott az idők folyamán.

Simpson

A helységhez tartozó vidéken a Szent Fülöp missziós terület egyházai között a Szent Anna és a Szentháromság-templomok szolgálták a magyarok lelki igényeit. Az első katolikusok, akik azon a vidéken, Cupar és Punnichy között települtek le — bár magyarországi bevándorlókként ismerték őket — eredetileg Bukovinából származtak. 1911-ben Érdujhelyi atya gondozta ezt a messze szakadt kis nyájat, mely papja irányításával templomot is emelt. 1914-ben Schafer atya vette át az egyházközséget, plébániát épített, és Kanadai Magyar Farmer címen hírlapot adott ki. Schafer atya 1916-ban elment a vidékről, és ettől kezdve 1921-ig nem volt ott magyar pap. Soós atya Kaposvárról járt át misézni, míg 1921-ben Csáki atya vette át az egyházközséget. A Szent Anna-templom 1929-ben leégett. Amikor Cupar templomát plébánia rangra emelték, a két missziós templomot is odacsatolták.

Regina Szent István temploma, a katolikus magyarok lelki központja. 1910-ben már több magyar család élt Regina városában. 1914-ben Schafer atya mondta az első szentmisét számukra a Saint Mark-templom alagsorában. Időnként más papok is felkeresték őket. 1924-től 1932-ig Sántha atya látta el szentségekkel a reginai magyarokat. 1932-ben Koch atya, aki akkor érkezett Magyarországról, látogatta a 91 magyar családot, mely az érseki nyilvántartásban szerepelt.

McGuigan érsek atya biztatására ez a kis közösség megvett egy helyiséget, melyet templommá alakítottak át. Koch atya itt mutatott be ezután szentmisét a híveknek. A következő évben a magyarok együttes erővel kultúrtermet építettek. 1939-ben Vezér Mihály vette át a katolikus magyarság vezetését. Ekkor fejlődésnek indult az egyházközség, építkezések és átalakítások történtek, amelyek jobban megfeleltek az akkori kívánalmaknak. 1949-ben a kanadai szociális testvérek otthont nyitottak Reginában, és rendszeresen látogatták a híveket. Az 1956-os magyar forradalom után sokan települtek le a vidéken, és az egyházközség új hívekkel gyarapodott.

Pangman Saint Angela Egyházközségéhez két missziós templom tartozik. Ezek egyike 1940-ben alakult, Khedive nevű helységben. Mintegy húsz, magyarországi német család tartozott itt eredetileg a közösséghez, de 1954-re megkétszereződött a számuk, s mivel a templom szűknek bizonyult, kibővítették.

Kaposvár

Az érsekség északkeleti részében 1886-ban nagyobb magyar csoport telepedett le. Ezek a bevándorlók Kaposvárnak nevezték el a települést. Néhány család elköltözött a következő években, de a kiesés pótlódott magyarországi német és más nemzetiségekkel. Az első időkben két misszionárius látta el a híveket; ezek lóháton járták be a nagy kiterjedésű farmvidéket.

A település központjában templomot építettek, és azt a Magyarok Nagyasszonyának ajánlották a telepesek. Page atya 1887-ben kis lakást épített, melyet plébániának használt, s onnan járta a vidéket. 1892-ben letelepült Kaposvárott, és 1900-ig pasztorálta a magyar és a többi híveket. Francis Woodcutter atya követte őt öt éven át a plébánosi tisztségben, majd Jules Pirot volt a hívek lelkiatyja 1914-ig.

1915-től kezdve magyar papok látták el a népet. Először Soós atya, majd Blickhardt atya és Vadas József volt a lelkipásztor. Azután Horváth és Kulcsár atyák következtek. 1960-ban J. E. Firkola lett a plébános, aki az egyházközség egyik családjából származik. Két missziós temploma is volt a kaposvári egyházközségnek, az egyik Stockholmban, a másik pedig Esterhazyban. Közben ezek kifejlődtek, s jelenleg csak egy, a később alakult Cana tartozik Kaposvár körletébe. Ez utóbbi 1917-ben épült, és a Szent Szívnek van szentelve.

Az első kaposvári templom 1892-ben fából épült, a gerendák közét agyaggal tapasztották be. 1908-ban kőtemplomot építettek a

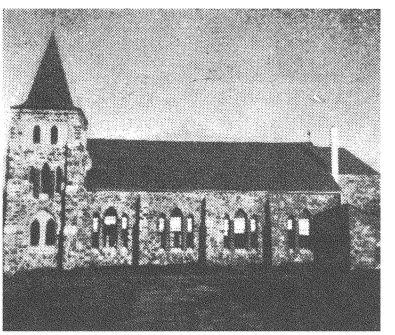

régi helyébe. A Szűzanya iránti nagy ragaszkodásuk kifejezéseképpen — Horváth atya biztatására — a kaposváriak elhatározták, hogy kegyhelyet létesítenek a Lourdes-i Boldogasszony tiszteletére, amelyet 1942-ben meg is valósítottak. Az első nyilvános zarándoklat az 1954-es Mária-évben 2500 hivőt vonzott oda. Azóta ez a kegyhely az egyik legnépszerűbb zarándokhelye az érsekségnek. A vallásosság elmélyülésének méltó bizonyítéka, hogy Kaposvárról három pap és tizenegy apáca származik.

Stockholm Szent Erzsébet temploma filiája volt a kaposvári magyar egyházközségnek. 1904-ben Pirot atya mondta itt az első szentmisét. A kis közösség túlnőtte anyaegyházát, és jelenleg is sok család tartozik hozzá. Egy pap és kilenc apáca indult el Szent Erzsébet e templomából az Úr szolgálatára.

Esterhazy

Az Our Lady of Victory-templom 1906-ban épült, Kaposvártól kilenc mérföldre. 1942-ben leégett. Új templomot építettek téglából, amelyet 1953-ban szentelt fel az érsek. Pirot atya abban mondta el aranymiséjét 1954-ben.

Quinton

Az első telepesek német nyelvű magyarországi bevándorlók voltak, akik 1904 és 1906 között érkeztek. A plébániához két miszsziós kápolna tartozik; az egyik Máriavölgy helységben, 1914-ben épült; újjáépítették 1946-ban. A templomot Saint Mary's néven tartja nyilván az érsekség, de a környékbeli templombajárók nagy része magyar származású.

A STOCKHOLMI (SASKATCHEWAN TARTOMÁNY) ÁRPÁD-HÁZI SZENT ERZSÉBET-TEMPLOM

Stockholm, magyarosan "Sokhalom", Saskatchewan tartomány középkeleti részén fekszik. A város körül meglehetősen sűrűn és összefüggő csoportban, nyolc-tíz mérföldnyi körzetben terül el a farmerkolónia, melynek lakosságából a magyar katolikusok a Szent Erzsébet Hitközséget alkotják.

A telepesek túlnyomó része 1901 és 1903 között foglalt földet. A kolónia közel húsz évig a szomszédos Kaposvártól függött, melynek leányegyháza volt. 1903-tól kezdve a belga származású Pirot atya látogatta, midőn magánházakban misézett, míg 1906-ra fatemplom épült.

A hívek régi óhaja teljesült, midőn 1916 elején az anyaegyház magyar lelkiatyát nyert Soós István személyében, aki nyolc éven át a stockholmi egyházközséget is gondozta. 1917-ben az Egyesült Államokból karmelita nővérek telepedtek le, majd hitközségi iskola épült hatezer dollár költséggel. A megnövekedett munkára és felelősségre való tekintettel Soós atya is odaköltözött, és ő lett a hitközség legelső, helybenlakó papja. A háború után bekövetkezett gazdasági leromlás kihatott az egyházi életre is: megszűnt a zárda, és vele együtt az iskola is.

1923 karácsonyán a Szociális Testvérek Társaságának három tagja érkezett Budapestről, hogy a félbemaradt tanítói és hitközségi munkát folytassák. Letelepedésük az egész kanadai magyarságra kiható, fontos eseménynek bizonyult.

1924 újév napjától kezdve, négy hónapig, mint lelkipásztor Denk Rudolf működött, aki akkoriban jött Magyarországról. Utódjául az érsek dr. Sántha Pált nevezte ki. A következő év őszén Lischerong Gáspár jezsuita atya az első népmissziót tartotta. Ugyanerre az időre esik Slachta Margitnak, a Szociális Testvérek hazai főnöknőjének látogatása is, aki állandó jellegű otthont szerzett a társulat számára. Az 1926. évi chicagói Eucharisztikus Kongresszus után Hanauer István váci püspök három napot töltött a kolóniában.

1928. július 8-án és 9-én az egyházközség ezüstjubileumi ünnepét tartotta. A magyar kormány nagy értékű, művészi emlékzászlót ajándékozott a templomnak, és erre az alkalomra megérkezett Mikes János gróf, szombathelyi megyés püspök. Ő avatta fel a zászlót, és tolmácsolta a püspöki kar és a kormány üzenetét. Viszonzásul és hálából a hitközség nemzeti szalaggal díszített kanadai zászlót és egy rög földet küldött Magyarországra Hordósy Iván, a Kanadai Magyar Újság szerkesztője által, aki karácsony előtt zarándokcsoportot vezetett Budapestre. A zászlót az Országház épületében a belügyminiszter és Perényi Zsigmond báró fogadták.

A gazdasági válság és az éveken át tartó szárazság sok nélkülözéssel és megpróbáltatással járt, de végeredményben fellendült a vallási élet. A válság mélypontján, 1934 nyarán épült az új lelkészlak.

Szeptember 9-én, vasárnap J. C. McGuigan reginai érsek, a magyarság nagylelkű jóakarója és barátja, a Szent Erzsébet-templomban pappá szentelte Vezér Mihály szeminaristát, aki egy évvel azelőtt érkezett Esztergomból tanulmányai befejezésére.

1936 őszén XI. Pius pápa Sántha atyát pápai kamarássá nevezte ki, és dr. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás megbízta, hogy a hazai katolikusságot a következő év elején Manilában tartandó nemzetközi kongresszuson képviselje. Visszatérése után tevékenyen belekapcsolódott az 1938. évi budapesti kongresszus előkészítő munkájába, midőn Stockholmból a röpiratok, plakátok és emlékképek ezrei mentek szét a domínium minden részébe.

A templom hét éven belül a második papot adta az Egyháznak. 1941. július 6-án J. P. Monahan érsek pappá szentelte Stockholm leányegyházának, Cana telepnek szülöttjét, Kulcsár Andrást. Ő volt a tartományban az első, Kanadában született magyar lelkész.

A szociális testvérek az évek folyamán több kanadai rendtárssal gyarapodtak, és — mint tanítónők, hitközségi nővérek — kiterjedt, áldásos munkásságot fejtenek ki.

A "sokhalmi" hitközséghez a negyvenes években 120 család tartozott. Főbb egyesületeik a Szent Név Társulat, a Szent Erzsébet Nőszövetség, a Fiúk és Lányok Egyesülete voltak.

Az évek folyamán a templomépület megrongálódott, és nem volt alkalmas az összes hivő befogadására. Ezért, még 1935-ben, megkezdődött a gyűjtés új templom építésére. Végre a templomépítési alap annyira gyarapodott, hogy az 1950-es szentév tavaszán az egyházmegye érseke engedélyt adott a lelkipásztornak és a híveknek az új templom építésére. Az épület tervét mérnökök készítették, az építést Carl Larson építőmester vállalta, s sok hivő is segített — minden díjazás nélkül — a munkában.

Az első kapavágás pünkösd vasárnapján történt, és a földmunkát június vége felé fejezték be. Az építés július 3-án kezdődött, november 17-ig tartott, mikor a hideg és havazás miatt abbamaradt, és az épület tető nélkül állott egész télen. A munka újból megkezdődött 1951. április 30-án. A sarokkő megáldása napján — június 18-án — az új templom tető alatt állott, és ablakokkal látták el. 1952-ben készült el teljesen a modern templom, amelynek művészi oltára, a keresztút és annak szobrai Zoltványi Béla magyar egyházművész faragványai.

Dr. Sántha Pál plébános megírta a stockholmi magyar település történetét, amely 1957-ben könyv alakban jelent meg. A lelkipásztor bölcs vezetése mellett, a hívek áldozatos közreműködése folytán, 1961-ben felépült az új, modern iskola.

1962-ben nagy szomorúság érte a stockholmi Szent Erzsébet Egyházközséget: április 9-én, az operáció után hirtelen fellépő szívtrombózisban meghalt dr. Sántha Pál prelátus, aki harmincnyolc éven át volt híveinek jó pásztora, kiváló lelkiatyja. Ő volt a kanadai magyar papság legidősebb tagja, a kanadai magyarság nagy apostola és vezetője.

Az érsek Kulcsár Andrást nevezte ki plébánosnak. Kulcsár András Kanadában született, szüleinek tizenegy gyermeke közül a tizedik. Egyik nővére, Rita testvér, a szociális testvérek kanadai provinciájának volt a főnöknője. Legidősebb nővérének, Júliának, azaz Barilla Jánosnénak pedig öt leánya szerzetesnő: három domonkos apáca az Egyesült Államokban, kettő szociális testvér Kanadában.

Mindenki örömmel fogadta Kulcsár atyát Sántha prelátus örökébe, hiszen ő úgyis lelki fia volt Sántha prelátusnak, és ugyanolyan buzgósággal is szolgálja a híveket.

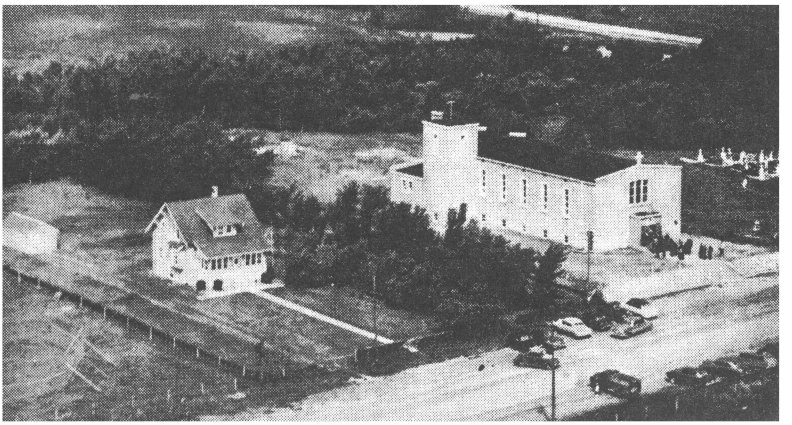

A TORONTÓI (ONTARIO TARTOMÁNY) SZENT ERZSÉBET-TEMPLOM

A közösségi élet Torontóban valójában 1926. november 24-én kezdődött, amikor néhány buzgó magyar megalapította a Katolikus Kört. Saját templomuk még nem volt, így más templomokat látogattak. A torontói magyarság létszáma évről évre szaporodott, és a Katolikus Kör taglétszáma is gyarapodott. Hosszú éveken keresztül a Katolikus Kör volt a torontói magyarság kultúrközpontja. A gazdasági válság évei alatt nagy nehézségekkel küzdött a kör. Éveken át néhány hitbuzgó családnak kellett viselnie minden terhet.

Az egyházmegyei tájékoztató szerint a magyar egyházközség 1928-ban lett jóváhagyva, de még ekkor sem volt külön magyar katolikus templomuk. Forgács atya — más papokkal együtt — foglalkozott a magyarokkal. 1939-ben a torontói érsek J. L. Austint, a fiatal angol papot bízta meg a magyar egyházközség vezetésével. A Katolikus Kör épületében szükségkápolnát rendeztek be, s megindult a lelkipásztori munka a haladás reményében. 1943. április 1-én az épületből távozniuk kellett, mivel azt más szervezetnek adták át.

A hitbuzgó egyházközségi tagok 1943. április 11-én a Mount Carmel Hallban nagygyűlést tartottak, hogy templomvételről tárgyaljanak. Teljes számban megjelent a hitközség vezetősége, és száztíz katolikus magyar. Austin plébános elnökölt, és az ő felkérésére Horváth Miklós montreali plébános magyar nyelven vezette a gyűlést. Bejelentette, hogy beszélt az érsek úrral, aki a legmeszszebbmenő jóindulattal van irántuk: minden dollár után egy dollárt ad ajándékba...

A jelenlevők egyhangúan elhatározták a templomvételt, és arra a gyűjtés beindítását.

A hívek összefogása és érdeklődése szinte párját ritkította. Épület hiányában családoknál tartottak rendezvényeket, hogy az ott összegyűlt pénzt a templomalapra adhassák. Austin atya az Egyesült Államokba ment, hogy az ottani magyar egyházközségek áldozatos segítségét megszerezze. 1943 júniusában már mint tényt említi az egyházközség heti tudósítója: "Megvettük a Dundas-

Spadina St. Philipp's anglikán templomot. Vételár: 23000. Az eddigi gyűjtés eredménye: 11900 dollár." Az érseket meglepte ez a lelkesedés, de örömmel adta az első 10000 dollárt a magyarok új templomára. Azonban ígéretét — miszerint minden dollár mellé egy másik dollárt tesz — vissza kellett vonnia, ha másokat is akart segíteni az egyházmegyében. (Meg kell említeni: alig van Kanadában és az Egyesült Államokban magyarlakta hely, amelyik hozzá ne járult volna a torontói Szent Erzsébet-templom vételéhez és átalakításához.)

Sok munka volt az újonnan vásárolt templom körül, hogy katolikus templommá szentelhessék. Érdekesség kedvéért — a heti értesítő alapján — közöljük a szentelés előtti hét munkaprogramját:

Hétfő: a templom felsúrolása, felviaszolása; aki teheti, jöjjön el napközben, aki dolgozik, jöjjön el este. Kedd: a munkák befejezése a templomban. Szerda: a nagyterem rendbe hozása. Énekóra. Csütörtök: az asztalok, padok felállítása. Péntek: csirketisztítás, konyhai dolgok előkészítése. Szombat: konyhai dolgok, asztalok terítése, terem díszítése. Délután három órakor az oltárok megáldása. Vasárnap: nyolc órakor Austin atya, külön érseki engedéllyel, a mellékoltárnál csendes misét mond és áldoztat. Ez azok kedvéért van, akik a munka miatt nem tudnak a nagymisén részt venni.

Hangyaszorgalommal és odaadással rendbe hozták, átalakították a vásárolt templomot. 1944. március 12-én még harang is került a toronyba, március 19-én pedig az érsek megszentelte a magyar katolikus templomot.

A Szent Erzsébet-templom lett az a szilárd pont, ami köré a torontói katolikus magyarság gyülekezni kezdett. A fejlődés lassan, de haladt. A nőszövetség munkája óriási. A szervezőbizottság, az ifjúsági csoport lankadhatatlan erővel dolgozott. Énekkart szerveztek, hogy a magyar egyházi énekeket megtanulják. Mária nővér halhatatlan érdemeket szerzett e téren.

A templomszentelés után anyakönyveket kezdtek vezetni. Eddig abban a templomban írták be a magyarokat, ahol éppen a keresztelés, házasság volt. Felettébb érdekes megfigyelni a felfelé ívelő számokat. Míg 1943-ban nyolc keresztelés és hat házasság szerepel, 1947-ben már a keresztelések száma huszonkettő, a házasságoké pedig tizenegy. Alacsony számok, de ne feledjük el, hogy ez a nehéz kezdet. Első áldozó 1945-ben négy, és még 1949-ben is csak tizenhárom volt. Sokat kellett még szervezni és segíteni. Austin atya csak angolul tudott, bár igyekezett az imádságokat magyarul is megtanulni. Iparkodott magyarul beszélő atyákat meghívni. Ezekben az években a legnagyobb segítségei a szociális nővérek voltak. Mária, Skolasztika és Xaveria nővérek, akik magyarul

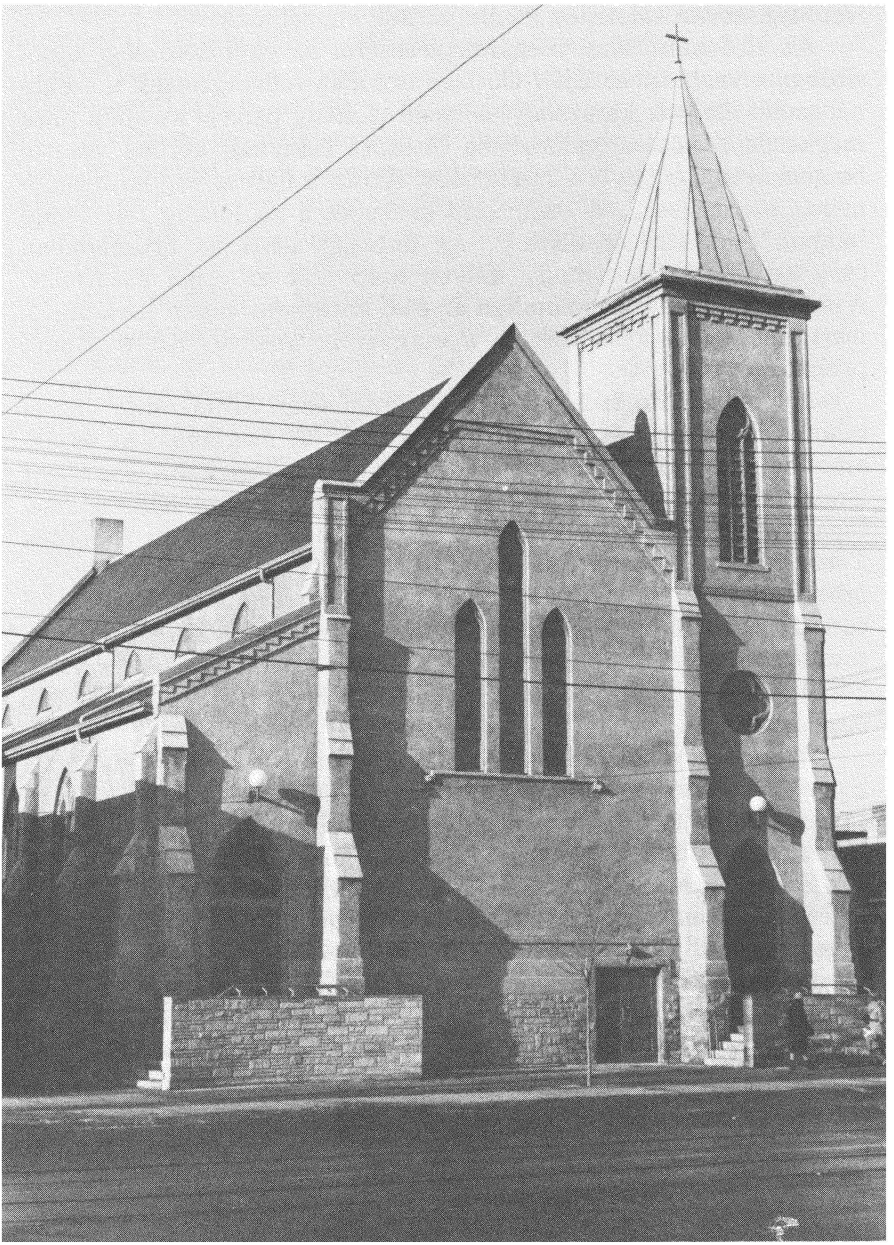

beszéltek, közelebb jutottak a magyar családok szívéhez. Ők vezették a leányok Mária-kongregációját is. Nagy részük volt a nyári és magyar iskola megszervezésében és vezetésében. A világiak közül Koronyi István áldozatos munkáját kell kiemelnünk.

Az első karácsony megünnepléséséről az egyházközségi tudósítóban olvashatunk: Éjfél előtt az orgonán felhangzottak a szebbnél szebb magyar karácsonyi énekek. Néhány perccel az éjféli mise megkezdése előtt angyalruhába öltözött leánykák kórusa vezette be énekével a gyönyörű szertartást. Aztán a három pappal megünnepelt szentmise... A régi, szép énekeket a zsúfolásig telt templomban mindenki énekelte... Az ünnepek alatt az otthonokban csak arról beszéltek, hogy milyen szép volt az éjféli szentmise. Azért is lett az új templomban az első karácsony olyan lélekemelő, mert misszióval készültek rá a magyarok, amelyet Köller Endre prelátus tartott.

A kanadai Mária-napokra 1947 júniusában Mindszenty József bíboros hercegprímás is meghívást kapott. A meghívást az északamerikai magyar közösségek látogatására is felhasználta, s a Szent Erzsébet Egyházközségben is járt, ahol határtalan lelkesedéssel fogadták. A környékbeli magyar településekről is sokan elmentek Torontóba köszönteni őt. Austin atya, a plébános, megható módon örökítette meg az eseményt: 1947 októberétől az egyházközségi tudósító első lapján Mindszenty hercegprímás látható, amint a torontói Szent Erzsébet-templom főoltára előtt térdel. Az egyházközség ötszáz dolláros ajándékot adott a magyarországi szenvedő egyháznak.

Mindszenty József bíboros, hazatérte után, ajándékot küldött a Szent Erzsébet-templomnak. A kísérő levélből idézzük: "...Kincstáramból kivettem Szent Margit ereklyéjéből egy darabot, és azt — kis ereklyetartóba helyezve — csatoltan küldöm a torontói magyarok Szent Erzsébet-templomának. Egyben hitelesen tanúsítom, hogy az ereklye Szent Margit királyleány csontjaiból való. Főtisztelendőséged az ereklyét ünnepélyesen helyezze el a templomban... Ebből az alkalomból szeretettel küldöm a torontói magyaroknak és a Szent Erzsébet-templom minden hívének főpásztori áldásomat."

Az egyesületek munkája, az együttműködés, meghozta gyümölcsét. 1947. december 14-én az érsek jelenlétében ünnepélyesen elégették az adósságlevelet, miközben a közönség a magyar himnuszt énekelte.

Nehéz helyzete van a családban annak az apának, aki nem érti gyermekeinek a beszédét. Valamiképpen ilyen helyzetben volt Austin atya, aki angol származású volt, és magyarokat kellett vezetnie. Ezért örömmel köszöntötte Békési István jezsuita atyát, akit elöl-

járói Torontóba küldtek, hogy a magyarok lelki gondozásában a plébános segítségére legyen.

A torontói érsek 1949 júliusában egészen rábízta az egyházközséget a magyar jezsuita atyákra, akik ebben az évben kezdtek letelepedni Kanada földjén. Békési István lett a plébános.

Ebben az időben érkeztek nagyobb csoportokban a második világháború utáni menekültek. Ekkor indult meg a Kanadai Magyarok Szövetsége is, melyben Békési atya tevékenyen dolgozott. Az újonnan érkezetteknek nagy szerencséje volt, hogy magyar papra találtak, és az egyházközség köré gyülekezhettek.

Az egyházközségi tudósító írja 1950 szeptemberében: "Az építkezési lendület szinte nullára csökkent." A plébános nagy misszió tartásával próbálta a híveket buzdítani. Abban az évben Békési István segítségére voltak Boday, Cser, Virágh atyák, bár Cser atya Courtlandon, az ottani templom építésével töltötte legtöbb idejét.

1951 első hónapjában Szeder Mihály lett a plébános, és Boday, valamint Tanyi atyák segítettek neki.

A régi szervezetek megvoltak, ezekbe kellett új életet önteni. Az Újvilágba került híveknek, de a papoknak is, az itteni szokásokhoz kellett hasonulniok. Nem volt egyszerű az átnevelés. Otthon területi plébániák tagjai voltak, az Újvilágban nemzetiségi plébániának. A lelkipásztor csak akkor tudja híveit számon tartani, ha valamiképpen kimutatják a magyar templomhoz való tartozásukat. Toronto nagy terület, és a magyarok szétszórva élnek a városban. Valamiképpen listát kellett készíteni, hogy kik azok, akik a Szent Erzsébet-templomhoz akarnak tartozni. Teljes erővel megindult az összeírás. Az eredmény: 308 tag, ebből 195 családos, 113 magános vagy özvegy. A hívek érdeklődése a lelkiek iránt növekedett, a templom látogatottsága emelkedett.

Eddig az atyák nagyobbára a jezsuita szemináriumban laktak. Étkezni a családokhoz jártak. 1951-ben az egyházközség megvette a Dundas Street W. 519 szám alatti házat, és az lett a plébánia. Kölcsönre vették; s más telkek vételével együtt a hitközségnek 52000 dollár lett az adóssága. Novemberben Tanyi István lett a plébános; Szeder atya az Egyesült Államokba került. Még egy év sem múlott el, és Tanyi atya, valamint segítője már elhagyták Torontót. 1952. augusztus 1-én ismét Békési István lett a plébános. Segítője, Horányi Lajos megérkezéséig Virág és Csongor atyák segítettek ki.

Az atyáknak kemény, türelmes munkát kellett végezniük.

Az egyházközségi tudósítóból látszik, hogy mennyiféle módszerrel próbálkoztak a szívekhez férni. Az Ismerd meg Egyházadat!, a Kanadai kis katekizmus sorozatos témákkal próbálták a lelkeket

hozzákötni a Szent Erzsébet-templomhoz. A gyermekeknek Gyermekszív című mellékletet adtak ki. A liturgiát mélyítette az Egyházi naptár. A magyar egyházi énekeket a Szent Cecília Énekkarban tanulták, amely harminc taggal indult meg abban az időben. Hetente kimutatták, hogy mennyien vettek részt a szentmiséken. 1952 végén a lelki statisztika a következő képet mutatta: miselátogatás: 25097 (vasárnaponként 400—500); szentáldozás: 5290; keresztelés: 56; házasság: 43; első áldozás: 16.

A lelki-szellemi fejlődés össze volt kötve az anyagi erősödéssel. Érthető, hogy ezekben az években a rendezések nemcsak a társadalmi összefogást, hanem az anyagiak megteremtését is szolgálták.

1953 szeptemberében Békési atyát Simor György váltotta fel. A Szent Erzsébet Egyházközség kezdett öntudatos lenni, kifejlesztette a kapcsolatot az egész egyházmegyével. A nőszövetség a Kanadai Nőszövetséghez csatlakozott. A rendezvényekre angol vendégeket is meghívtak. Ezt öntudatosan tették, hogy kikerüljenek kis, zárt körükből. Csütörtökönként a kanadai jezsuiták tartották a kanadai mártírok ájtatosságát. A fiatal házasok csoportja évente három találkozót tartott. Így jobban megismerték egymást, és a magyar plébániák között szorosabb kapcsolat alakult ki.

1955-ben új ablakokat, 1956-ban új orgonát vásároltak. A magyarországi árvízkárosultaknak csomagokat küldtek. A templomot kifestették, a hallba székeket, asztalokat vásároltak.

Jó, hogy lelkileg, szellemileg és anyagilag megerősödött az egyházközség, mert 1956 októberében nagy feladat várt reá.

A magyar szabadságharc kitörésének a híre a plébániára hozta a híveket. Az otthoniakat megsegítő központtá alakult át. Az egyházközségi tudósító híreiből idézünk:

"Minden magyar asszonyt kérünk, hogy a Vöröskereszt székházban hétfőtől péntekig bezárólag orvosság- és kötszercsomagolásra jelentkezzenek!" "A hazai eseményekre való tekintettel a búcsúnkon nem lesz tánc. (. . .) A Vöröskereszt köszönetét fejezte ki a magyar asszonyoknak szorgalmas munkájukért." "A múlt héten megindult nagyobb tömegben a menekültek kivándorlása Kanadába. (. . .) Szükségük van lakásra. (. . .) Ne kéresse senki magát, ajánlkozzék segíteni! (. . .) A menekültekkel igen sok dolgunk van. Szükség van irodai szolgálatra, angol levelezőre. (. . .) Mindenkit nagyon kérünk, adja le régi angol könyvét, szótárát a plébánián, hogy kioszthassuk a menekültek között. (. . .) Nagyon kérünk tolmács segítséget a menekültek számára." "Hálásan köszönjük azoknak, akik az egyház felhívására a menekültek elhelyezésében segít-

ségünkre voltak. Most már az állam vette kezébe az ügyet." "Nemcsak az elhelyezkedésben vagy lakáskeresésben legyünk az újak segítségére, hanem vezessük be őket az egyházközség életébe is! Ügyeljünk arra, hogy a gyerekek katolikus iskolába kerüljenek." "1956. dec. 3-ig a Vöröskeresztnek átadtunk 16000 dollárt a Hungarian Relief Fundra."

Jó alkalom volt ez az idő, hogy a magyar katolikus templomot az egész város megismerje. Újságcikkek vitték szét a hírt Kanadaszerte, hogy mi történik a magyarokért a templom körül.

A szociális iroda és az egyesületek voltak azok, amiken keresztül az újak bekapcsolódása történt. A rendezvények újból megszaporodtak, mert ott találkoztak egymással a régi és az új magyarok. Az Actio Catholica, az Erzsébet Kórus, az Egyetemistáknak világnézet mind azt szolgálták, hogy otthonra találjanak az idegenbe szakadtak.

A régen megindult magyar iskola és nyári tábor is új virágzásnak indult a sok újonnan érkezett révén. De szociális szempontból a legnagyobb segítség volt az egyházközségi hitelszövetség megalapítása. Általa sok új magyar egyházközségi tag kapott segítséget az induláshoz.

A misék látogatottsága is növekedett, és 1957 februárjától kezdve már négy szentmise volt a templomban. Keresztelés, házasság vagy rendezvény ezekben az években volt a legtöbb.

Simor atyát Horányi Lajos váltotta fel 1958 szeptemberében. A jezsuita szemináriumban tanuló magyar teológusok is segítettek a plébánián. Ezek az évek voltak a lelki aratás legszebb évei. A gyóntatások, áldoztatások száma magasra szökött. A munka megnövekedett, úgyhogy negyedik atyát is helyeztek a plébániára. Kitchenerbe és Oshawába ezekben az években jártak ki az atyák szentmisét mondani az ottani magyaroknak. Mindig többen lettek az egyesületek tagjai.

Az egyházközség megvette a Spadina Avenue 263. számú házat, és 1961. november 5-én megnyitották azt mint kis kultúrházat, szépen berendezett olvasótermekkel. Itt tartották a Pázmány Kör gyűléseit is.

1964 március elején Bieleck József váltotta fel Horányi Lajost. Segítői Király, Máté, majd Chilla és Ugrin atyák voltak.

Erre az időre esik a magyar liturgiai reform, mely zökkenő nélkül jutott el a lelkekhez. Minden magyarul megy. Így jobban értik az emberek. Más vallású lelkészek felé közvetlenebb a hangulat. Az atyák havonta összejönnek a református lelkészekkel. 1968 januárjában közös imaórát tartottak a Szent Erzsébet-templomban, s a templom teljesen megtelt katolikus és református hivőkkel.

Új plébánia építése és a templom átalakítása vált szükségessé, amelyre a püspökség 200000 dolláros kölcsönt engedélyezett. A nagy munka 1969 májusára el is készült.

1971. augusztus 15-én Király István váltotta fel Bieleck Józsefet.

1973 szeptemberében Mindszenty Józsefet, Magyarország bíborosát fogadta az egyházközség, és vele ünnepelte a magyar kereszténység ezeréves jubileumát.

1975-ben Király István plébános szentévi zarándoklatot szervezett a Szentföldre és Olaszországba. Munkatársai a Katolikus Férfiak Társulatának a tagjai voltak.

Istenért, a hívekért és az egész magyarságért végzett, fáradságot nem ismerő munkája közben, 1977. január 14-én, az Úr magához szólította Király Istvánt. Emlékére Papnevelési Alapot létesítettek.

A torontói Szent Erzsébet Egyházközség plébánosává az érsek Jaschkó Balázst nevezte ki.

A VANCOUVERI (BRITISH COLUMBIA TARTOMÁNY) MAGYAROK NAGYASSZONYA-TEMPLOM

Kanada legnyugatibb provinciájában a milliós várostól, Vancouvertől mintegy harminc mérföldnyire fekvő Abbotsfordban, a huszadik század elején kezdődött meg a katolikus magyarság szervezkedése. Az ott épített templomot Szent Lászlónak ajánlották. Csáki atya volt a papjuk abban az időben. Oda gyűltek össze a nyugati végekről a magyarok, egészen az ötvenes évekig, amikor a magyar bevándoroltak letelepülésének központja Vancouver lett. Jelenleg mintegy öt-hatezer magyar él szétszóródva a metropolisban és környékén.

Az 1956-os magyar nemzeti felkelés összeomlása utáni menekültek közül sokan Abbotsfordban települtek le, majd továbbköltöztek Vancouverbe. Itt találtak otthonra a soproni Erdészeti Főiskola hallgatói és tanárai is: mint a British Columbia-i egyetem egyik szakosztálya működött tovább az egyetem, és a hallgatók, tanulmányaik befejezése után, kettős, soproni és kanadai diplomát kaptak.

Időközben Zsigmond Albert vette át a magyar katolikusok lelki gondozását, és — híveinek kérésére — Duke British Columbia-i érsek elé vitte a közös óhajt, hogy egyházközséget alapíthassanak a városban. A kapott engedély alapján megkezdték a szervezkedést, és 1961 őszén megvásároltak egy elhanyagolt állapotban lévő protestáns templomot. Sok önkéntes munkával és anyagi áldozattal rendbe is hozták. A templomot a Magyarok Nagyasszonya oltalmába ajánlva szentelte fel az érsek 1962. július 8-án.

Új plébánosuk, Horányi Lajos, nagy odaadással és előrelátással tette életképessé a fiatal egyházközséget, gondot fordítva arra is, hogy az adósság fogyjon. A hívek áldozatkészségével — akiknek ugyanakkor az új hazában az új otthon alapításának a gondjait is kellett viselniük — 1970-ben ki is fizették a tartozásokat. A sok munka felőrölte a plébános egészségét. Kórházba került, s lemondott hivataláról. Az új magyar pásztor, Ugrin Béla, 1971 októberében foglalta el hivatalát. A hívek támogatásával a templom, a tan-

termek és a plébánia teljes külső és belső megújítása sikerrel haladt tovább.

A magyar kereszténység ezeréves fennállásának megünneplésében ez a legnyugatibb végvár is kivette a részét. 1973. szeptember 27-én Mindszenty József, Magyarország bíboros hercegprímása volt vendége a lelkes egyházközségnek.

A vancouveri katolikusok a többi magyar közösségekkel egyetértésben működnek, hogy mentsék, őrizzék a magyar hagyományokat. Ugrin atya irányításával a következő egyesületek dolgoznak a templomért és katolikus lelki életük megerősítéséért: a Nőszövetség, a Férfi Társulat és a cserkészek. Hétvégeken magyar- és hitoktatás folyik a Magyarok Nagyasszonya-templomban.

Az abbotsfordi Szent László-templom, ahonnan a vancouveri magyarság katolikus élete kisarjadt, sincs elfelejtve: havonta egyszer ott is tartanak magyar szentmisét a vancouveri lelkipásztorok.

A WELLANDI (ONTARIO ÁLLAM) KERESZTELŐ SZENT JÁNOS-TEMPLOM

1950 szeptember 10-én az ukránok crowlandi templomában alakult meg a wellandi görögkatolikus magyarok egyházközsége. A torontói püspök szerető áldását küldte a kisszámú magyarságnak, hogy Isten segítségével számára hajlékot emeljenek, és saját templomukban magyar nyelven dicsérhessék a Mindenhatót. Papp György volt az első lelkipásztor, aki a kezdeti munkában támogatta, irányította a népet. Megkezdődvén a templomépítés, hamarosan többen is csatlakoztak a néhány lelkes alapítóhoz és más wellandi magyar is közügynek tekintette görögkatolikus testvérei vállalkozását. Közben Papp helyére Minya Lajos, majd Révész Dezső került; ez utóbbi 1956-ig maradt Wellandon. Utána Chanáth Miklós lelkészkedett, majd megint Minya atya került a hitközséghez. Az ő utóda Nyika Béla lett s 1957-ben Emlékkönyvben számolt be az első évek történetéről és a lassan épülő templomról. Ez azért huzódott el, mert több nehézség mellett véleményeltérések is hátráltatták a haladást. A hitközség létszáma mégis gyarapodott s a hívek száma elérte a százat.

A templom megépülte után, annak fenntartásáról főképen a rózsafüzér társulat tagjai gondoskodtak. Ünnepségeket rendeztek, csakugy mint másik templomaink egyletei, és a bevételekből fedezték nemcsak a kiadásokat, hanem jutott a templom belsejének szépítésére, paplak építésére is. 1964 novemberében Nyika eltávozott a hitközségtől. Helyére Burynsky Marian került, aki három éven át dolgozott a Keresztelő Szent János templom lelki mesgyéjén. 1969-ben a tisztséget Szajkó Dániel vette át (két évig nem volt állandó lelkész az egyháznál a jubileumról kiadott emlékkönyv szerint). 1971-1973 között Galazda Román és Keleher Serge voltak a lelkipásztorok. Őket a Szabolcsmegyéből Amerikába került Barna Sándor követte a plébánosságban. Az ő idejében érkezett el a hitközség fennállásának 25 éves jubileuma. Nagy fénnyel ülték meg s egy szép emlékkönyben örökítették meg az eseményt. A könyv irója szerint az egyházközség sok gond és nehézség után ismét virágzani kezdett, a hívek száma megnőtt, tornyot építhettek a templom-

ra és új padokat állítottak be. Szép gépkocsi parkoló helyet is készítettek s külsőleg is sokat szépítettek a templomot körülölelő térségen. A hívek sok munkát maguk végeztek el. Az asszonyok egylete lelkesen segített a templom megerősítésén.

A jubileum alkalmából Msgr. Borecky Isidore, a görögkatolikusok Torontóban székelő főpásztora, meleghangú üzenetet küldött Wellandra. Ebben megállapította, hogy a jubileumot ülő egyházközség sok önzetlen munka és áldozatos együttmüködés eredménye az úttörők és papjaik fáradozása nyomán. Kérte, hogy az áldozatosszivű hívek folytassák az épitő munkát görögkatolikus hagyományaik és magyar nemzeti kulturájuk megőrzésével Isten dicsőségére.

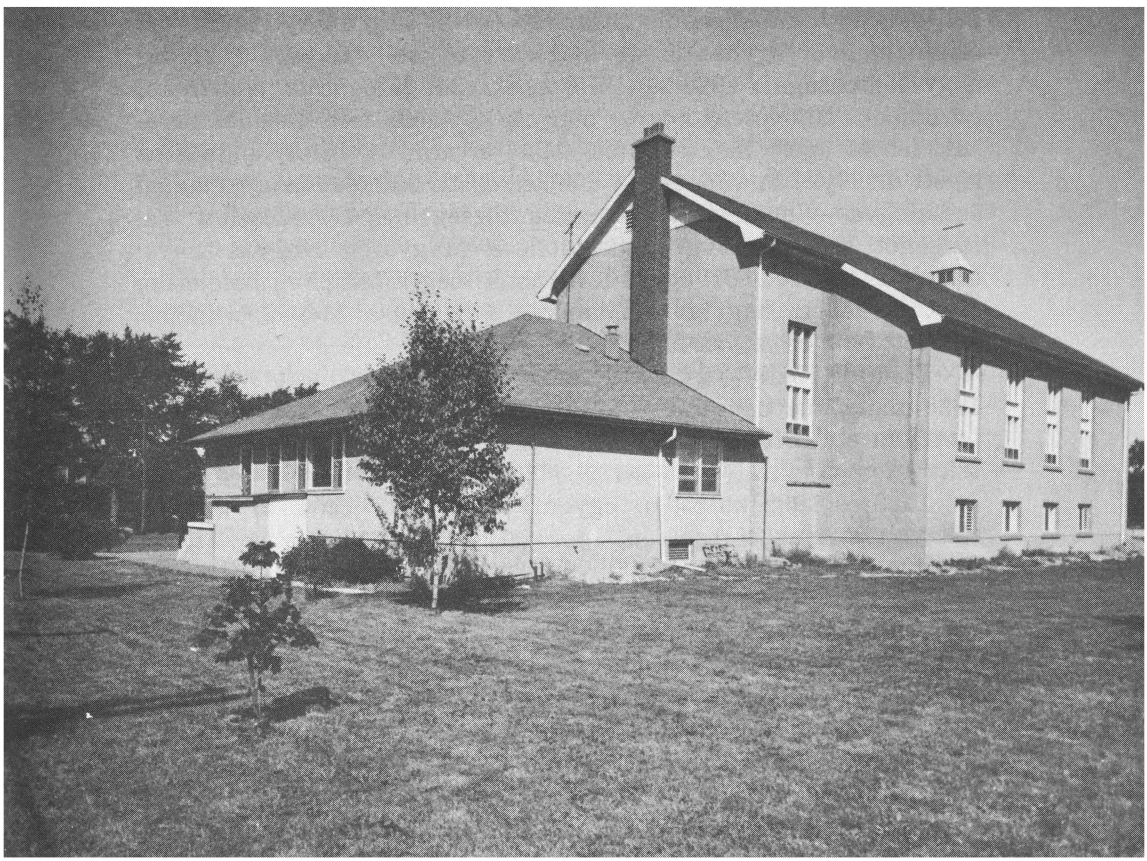

A WELLANDI (ONTARIO TARTOMÁNY) MAGYAROK NAGYASSZONYA-TEMPLOM

A századforduló szórványos letelepülései után, az 1920-as évek közepén jelent meg tömegesen a magyarság Wellandon és környékén.

Az első évek nehézségeinek leküzdése sok könnyel és keserűséggel járt, de mind ellenállhatatlanabb erővel tört fel a kívánság az önálló magyar egyházközség megszervezésére. Átérezve a kérdés nagy fontosságát, 1926-ban Mosonyi Lipót látogatott Wellandra, és mindent elkövetett, hogy a magyar egyházközség megalakulásának lehetőségeit megteremtse. 1927 nyarán az ő nyomdokaiba lépett dr. Nyiri István, aki — a lelkes és áldozatkész magyarsággal összefogva — hozzálátott az egyházközség megszervezéséhez. Fáradságot nem kímélve megkezdték a Magyarok Nagyasszonya-templom építését. Dr. Nyiri Istvánnak még a templom befejezése előtt el kellett hagynia Wellandot, s helyét a Magyarországról érkezett ferences atyák foglalták el.

Elsőnek Hédly Jeromos ferences házfőnök érkezett Wellandra 1928 augusztus havában, s fejezte be a Magyarok Nagyasszonya-templom építését. 1928. november 18-án a torontói érsek fölszentelte a templomot.

1928 és 1932 között az egyházközség lelki vezetői a következők voltak: Bakos Ágoston, Ipoly atya, Burka Kelemen, Takács Bonifác. 1932-ben Horváth Olivér lett az egyházközség plébánosa, és három évig munkálkodott Wellandon. 1935 végén W. T. Kennedy vette át a plébánia vezetését, akit 1936-ban M. F. Morgan követett. 1939 júniusában Basil Doyle plébános és Horváth István káplán érkeztek a plébániára. Három, munkában eltelt év után Stanley Cassin vette át a plébánia vezetését.

1944 júniusában Horváth István lett a magyar plébános. Horváth István kinevezésével az egyházközség új korszaka kezdődött. Fáradságot nem ismerő munkával, alázatos lélekkel vezette az egyházközség életét, s munkája eredményeképpen a lelki élet elmélyülése, s az egyházközség anyagi alapjainak megerősödése következett be. Az összhang és harmonikus együttműködés az ő érdeme.

Az egyházközség megalakulása után nagy lendülettel megindult a hitbuzgalmi élet, és 1929-ben a férfiak életre hívták a Szent Név Társulatot. A hitbuzgalmi csoport tagjai lelkesen segítettek a plébánosnak az egyházközség lelki és anyagi kiépítésében. 1949-ben, a Békési István jezsuita atya vezetésével tartott lelkigyakorlaton közel négyszáz férfi tette le a Szent Név Társulat fogadalmát. Az egyházközség mozgató erejét ma is a Szent Név Társulat lépezi. A Szent Máté-ablak maradandó emlékként őrzi a Szent Név Társulat munkáját.

A Rózsafüzér Társulat az egyházközség szervezésekor mint Oltáregylet alakult. Egyik célja a templom rendben tartása, az oltár állandó díszítése volt. Az asszonyok e hitbuzgalmi csoportjának másik célja volt az irgalmasság testi cselekedeteinek gyakorlása. Karitatív munkájuk nagyban hozzájárult az egyházközség életének megerősödéséhez. 1931-ben a hitélet elmélyítésére, és a Boldogságos Szent Szűz iránti különös tisztelet jeléül a Rózsafüzér Társulat nevet vette fel. 1937-ben karmelita kedves nővérek érkeztek Wellandra, s átvették a templom és az oltár gondozását. A Rózsafüzér Társulat — e fizikai munkától megszabadulva — kizárólag a hitbuzgalmi csoport megerősítésével foglalkozott, majd 1948-ban bekapcsolódott az egész világra kiterjedő családi rózsafüzér imahadjáratba. Ennek az imahadjáratnak eredményeként tudható be, hogy napjainkban majdnem minden magyar család tagja ennek a közös családi Rózsafüzér Társulatnak.

Az egyházközség vezetői már 1928-ban megszervezték a gyermekek vallástani oktatását. Hetenként több órán keresztül folyik a gyermeklélek ápolása. A harmincas években, a nyári szünidő alatt, magyar iskola létesült, ahol a magyar írás, olvasás, történelemi és földrajzi ismeretek segítségével igyekeztek a lelki kapcsolatot kiépíteni Magyarországgal.

1938-ban karmelita nővérek vették át a gyermekek nevelését. Négy szakcsoportot állítottak fel a gyermekek korának megfelelően, és ezeken a kereteken belül folyt a gyermekek lelki és erkölcsi oktatása. 1938-ban megszervezték a Mária-kongregációt, hogy a Szűzanya iránti tisztelet közelebb hozza az ifjúságot a templomhoz. 1944-ben a Szentszék is jóváhagyta a kongregáció működését.

Minden évben, húsvét táján, lelkigyakorlati napot rendeznek Wellandon. Májusban fényes ünnepség keretében megkoronázzák a Szűzanya szobrát. December 8-ára, a Szeplőtelen Fogantatás ünnepére háromnapos lelkigyakorlattal készülnek.

A Magyarok Nagyasszonya Egyházközség 1953-ban ünnepelte huszonöt éves jubileumát, amely alkalomból emlékkönyvecskét adtak ki. A plébánost, Horváth Istvánt időközben a Szentszék pre-

látusi címmel tüntette ki. Horváth István már közel negyven éve fáradhatatlan munkával vezeti a wellandi magyarok hitközségét.

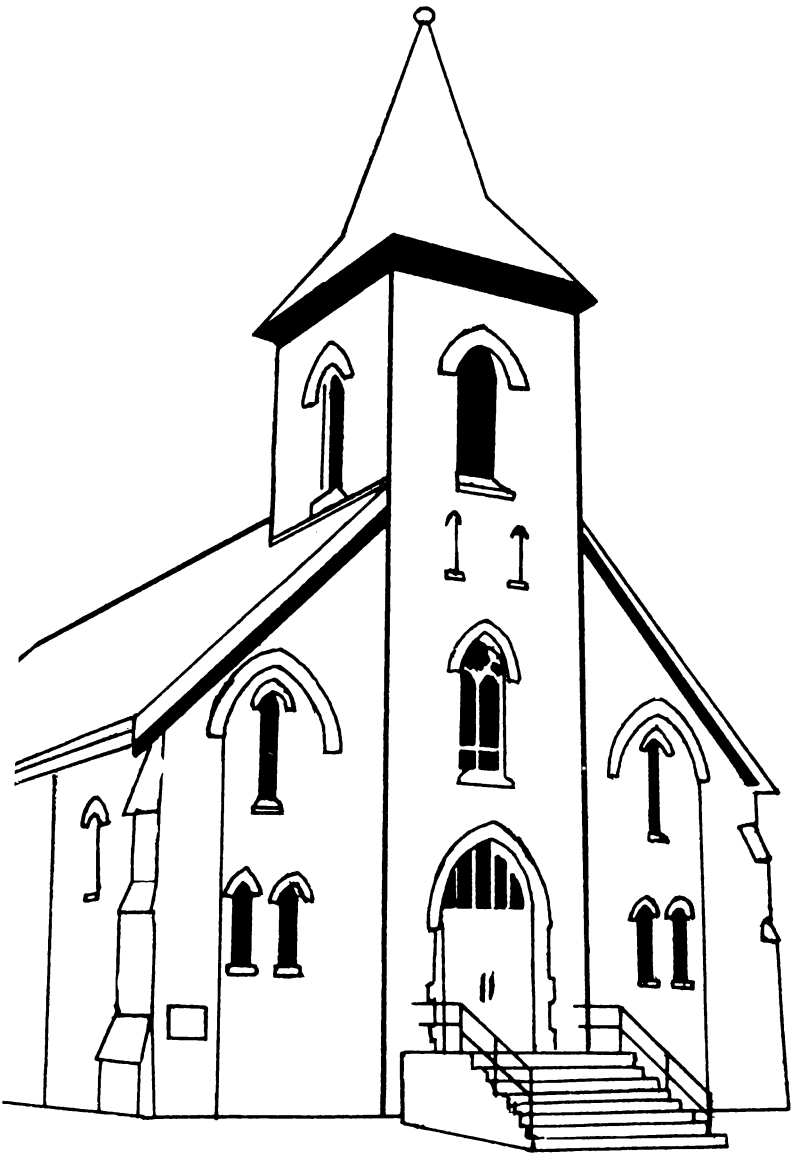

A WINDSORI (ONTARIO TARTOMÁNY) SZENT ANTAL-TEMPLOM

Az első világháború után 25—30 ezer magyar vándorolt Kanadába. Windsor városában körülbelül 1800-an telepedtek meg.

A Szent Antal Római Katolikus Egyházközség megalapításáról az első jegyzőkönyv 1927. szeptember 25-én készült. Dr. Nagy Dezső, a detroiti Szent Kereszt Egyházközség plébánosa indította el az egyházközségi életet. A kulturális és társadalmi élet föllendítésére tizenkét gondnokot, az egyházközség anyagi támogatására tizenkét pénzbeszedőt választottak.

Az első keresztelés — Mattyasovszky János plébános följegyzése szerint — 1929. január 1-én volt.

A Szent Antal-templom 1931-ben épült, és az egyházmegye püspöke 1932 fehérvasárnapján áldotta meg. A templomot alagsor nélkül építették, mert az egyházközségi szórakozásokat nem akarták a templom alatt tartani. Társadalmi termet, népházat, kultúrházat terveztek.

A feljegyzések szerint 1937. július 24-től Wildinger Jakab lett a plébános, azzal a tervvel, hogy a Magyarországról származó németeket is beszervezi a Szent Antal Egyházközségbe. 1938. január 1-én azonban Wesselényi Miklós vette át a plébánosi hivatalt, és még ugyanaz év november 6-án Hetényi György lett a plébános. 1940. július 14-étől Edward R. Glevin, London egyházmegyei, csak angolul beszélő pap lett a windsori magyarok pásztora.

1941. augusztus 14-e után W. E. Dillon, a szomszédos Sacred Heart francia templom plébánosa látta el a lelkipásztori munkát. Mivel a plébános magyarul nem tudott, az Isteni Szeretet Leányai voltak segítői az egyházközségi tagok gondozásában.

1948. szeptember 1-én Gáspár Márton lett a plébános. Az ő vezetése mellett éledt újra és valósult meg az egyházközség régi terve, hogy "olyan termet kell építenünk, amelyikbe minden windsori magyar belefér".

A nagyterem megépítésére abban az időben került sor, amikor Mindszenty József kardinálist életfogytiglani fogságra ítélték.

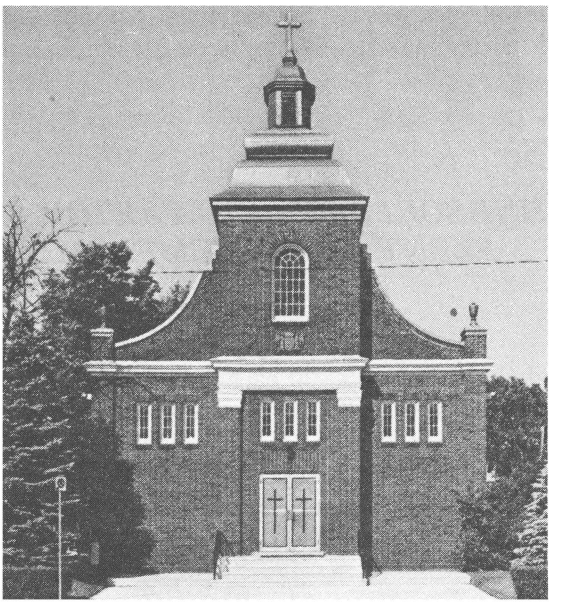

Egészen természetes tehát, hogy a Szent Antal Egyházközseg hívei új auditóriumukat a kardinális tiszteletére Mindszenty Hallnak nevezték el.

1951 óta a windsori egyházak és egyesületek rendezésében, az egyetértés, együttérzés és szeretet jegyében minden hazafias ünnepség a közös magyar otthonban zajlott le. A Szent Antal Egyházközség tagjai boldogok voltak, hogy a többi egyházak tagjait is vendégül láthatták. A magyar falu közös otthonában szóltak a kanadai szövetségi kormány miniszterei, a szövetségi és tartományi parlamentek tagjai, a város polgármesterei a windsori magyarokhoz.

A közös otthon, a többi intézménnyel együtt, hozzájárult ahhoz, hogy a windsori magyar falu magyar mintatelepülés legyen. Van római katolikus magyar egyházközség és templom; van presbiteriánus magyar gyülekezet és templom; van református magyar gyülekezet és templom; van görög katolikus magyar egyházközség és templom; van Windsor és Környéke Magyar Egylet; van rádióóra; van futballcsapat. Minden van ahhoz, hogy szép, nyugodt, közösségi szellemben éljenek.

A Mindszenty Hall a windsori Szent Antal Egyházközség tulajdona. A tulajdonjoggal együttjár a gond is... Az egyházközség vezetősége a magyar otthont mindenkor szívesen bocsájtotta magyar hazafias célok szolgálatába. Még "templomként" is szolgált akkor, amikor az 1956-os magyar szabadságharc áldozataiért közös

gyászistentiszteletet tartottak. Lehetett volna szebben megemlékezni Szent István születésének ezredik évfordulójáról, mint azzal, hogy mind a négy windsori magyar egyházközség, protestánsok, katolikusok együtt énekeltek, imádkoztak a közös "templomban"? A Mindszenty Hall a magyar ifjúság háza is.

Mindszenty József kardinális 1973. szeptember 21-én Toronto városába érkezett Szent István születésének, a magyar kereszténység millenniumának a megünneplésére. A windsori magyar falu is örömmel készült a látogatásra. A Szent Antal Egyházközségből sokan elébe mentek Torontóba, hogy köszönthessék a magyarság száműzött lelki fejedelmét; hogy megmutassák: megbecsülik őt, aki oly fényesen ragyogtatta meg a magyar nevet a földkerekségen, mint senki más rajta kívül; hogy láthassa a kardinális: a kanadai magyarok ragaszkodnak vallásukhoz, nemzeti hagyományaikhoz, nyelvükhöz, egymáshoz.

1976. május 9-én, anyák napján ünnepelte a windsori Szent Antal Egyházközség, Gáspár Márton plébánossal együtt, a Mindszenty Hall építésének ezüstjubileumát. Huszonöt éve már, hogy a Mindszenty Hall — ökumenikus szellemben — a windsori magyar társadalom kulturális, társadalmi és karitatív központja.

1977 a Szent Antal Egyházközség megalapításának az aranyjubileumi éve. Isten áldása kísérje az alapítókat, és azokat, akik a jövőt építik!

A WINNIPEGI (MANITOBA TARTOMÁNY) PÁDUAI SZENT ANTAL-TEMPLOM

Winnipeg első magyar papja Soós István volt, aki 1914-ben érkezett Kanadába. 1924-ig Saskatchewanban működött a magyarok között, ahonnan még abban az évben Winnipegbe költözött. Az érsek megbízásából a Szent József-kórház lelkésze lett. Egyben a helyi és környékbeli magyarok lelki gondozását is vállalta. 1929-ig meglehetősen szétszórva éltek a magyar katolikusok Winnipeg körzetében.

Az első egyházközséget 1929. május 20-án szervezték meg, amikor Jézus Szíve Hitközség néven alakuló gyűlést tartott a maroknyi magyarság.

A magyaroknak abban az időben még nem volt temploma, azért a szentmisét a lengyel Holy Ghost-templomban, a ferences nővéreknél és a Szent István Hallban tartották. Erre az időszakra jellemző a sok anyagi és lelki nehézség, amit semmi sem bizonyít jobban, mint az a tény, hogy még saját papjuk eltartásáról sem tudtak gondoskodni. De — mert élt a vágy szívükben, hogy saját templomuk legyen — ünnepségek, piknikek és színdarabok rendezésével gyűjtötték a pénzt.

1933 októberében Soós atya meg akarta venni a Maple Avenue és MacDonald Street sarkán levő protestáns templomot, 1500 dollárért. A vételt az egyházközség világi elnöke, Schefbeck István ellenezte, mivel az épület gyenge állapotban volt, és aggódott, hogy a magyarok nem tudnak megbirkózni a fenntartás költségeivel. Bár a winnipegi érsek ezer dollár adománnyal járult volna hozzá a templomvásárláshoz, tervük meghiúsult.

1937-ben Soós István megvált a Jézus Szíve Egyházközségtől. Langruthon és Rivertonban kis magyar templomot épített, és Langruthon telepedett le. 1947-ben, 83 éves korában halt meg. Langruthon van eltemetve, az általa épített templom temetőjében.

Soós atya utóda Rácz József lett, akit a winnipegi érsek 1937 januárjában nevezett ki. Rácz atya február 28-án mutatkozott be a híveknek, a Szent István Betegsegélyző Egyesület termében tartott gyűlésen. Felolvasta kinevezését, és az érseknek a magyarokhoz

intézett levelét, melyben kifejezésre juttatta az önálló magyar templom és egyházközség megteremtésének óhaját. Az új lelkész kérte híveinek támogatását. Énekkart, iskolát akart szervezni, de tervét nem tudta megvalósítani, és 1938. január 8-án már arról panaszkodott az egyházközségi gyűlésen, hogy a szentmise látogatóinak száma megcsappant, a nyáj szétszéledni látszik. 1938 márciusában vett részt utoljára az egyházközség havi gyűlésén. Érseki kinevezésre a Jó Pásztor-nővérekhez került.

1938. november 24-én Oroskovits Jenő, kanadai születésű fiatal magyar pap vette át a winnipegi Jézus Szíve Egyházközség vezetését. Bemutatkozásában a hívek hűséges erkölcsi támogatását kérte, hogy "ezen kis hitközségünket széppé és naggyá fejleszthessük a megértés és a magyar testvériség szellemében". Oroskovits atya 1942-ben tábori lelkész lett, és a winnipegi magyarok pap nélkül maradtak.

1949-ben Nemes Gusztáv, a winnipegi Kanadai Magyar Újság református főszerkesztője azzal a javaslattal kereste meg Forstner Pál professzort, hogy a helybeli magyar katolikus hívek számára időszerű lenne plébániát alapítani. Forstner Pál egyetemi tanár — Karáz József kíséretében — az akkori winnipegi érsekhez fordult, és száz hivő aláírásával azt a kérelmet terjesztették elő, hogy az Egyesült Államokban letelepült magyar ferencesek rendfőnökétől lelkipásztort kérhessenek. E kérés teljesítésének nem volt akadálya, és ennek eredményeképpen Király Kelemen atya 1950 januárjában Winnipegre érkezett.

Kelemen atya 1950. március 12-én gyűjtötte össze először a katolikus magyarokat a Fatimai Szent Szűz-templomban.

A hívek, Kelemen atya vezetésével, az érsekség és a rend jóváhagyásával, megvásároltak egy volt protestáns kápolnát a Burnell Streeten, 7500 dollár értékben. Nyomban megkezdődtek az átépítés munkálatai. A régi feljegyzések Tribula József és Krepfl Mihály nevét említik, akik minden ellenszolgáltatás nélkül alakították át a régi épületet katolikus templommá. Borsos József és Novák Károlyné javították a templom tetőjét, és festették a templomot. Totin András adta a faanyagot a renováláshoz. Kelemen atya több mint ezer levelet küldött szét Kanadába és az Egyesült Államokba, kérve az új magyar templom megindulásához a segítséget.

Kelemen atya első lelkipásztori levelében, melyet a winnipegi, rivertoni és langruthi magyar katolikusokhoz intézett, először is buzdította őket, hogy "nem szabad az élet nehézségei közt elcsüggedni", majd: "azt az örvendetes hírt közlöm, hogy jövő vasárnaptól kezdve istentiszteletünkön felhangzik a magyar ének, és édes

anyanyelvünkön halljuk Isten szavát. Épp azért minden épkézláb magyar katolikus ott legyen minden vasárnapi szentmisénken."

Oltár, tabernákulum, miseruhák és a keresztút állomásainak képei mind a ferencesek és más jótevők áldozatkészségéből kerültek a winnipegi hívek egyszerű templomába. A székeket a nőegylet első teájának bevételéből vásárolták.

Winnipeg érseke azokban a hetekben bérmálási körúton volt, s megbízta a stockholmi plébánost, Sántha Pált, hogy a winnipegi magyar katolikusok templomát szentelje fel. Ditton Antal javaslatára a templom védőszentje Páduai Szent Antal lett.

A templomszentelés 1950. szeptember 17-én, Szent Ferenc stigmatizációjának ünnepén volt.

A templomszentelés után rövidesen az egyházközség épületet vásárolt a templom szomszédságában. Ez lett a paplak és a plébániahivatal.

Egyévi és néhány hónapi áldozatos és eredményes munka után, a rend elöljárója Kelemen atyát visszahívta az Egyesült Államokba, hogy egy ottani magyar katolikus közösség élére álljon.

Utóda Pier (Patik) Piusz atya lett, aki előzőleg a rend kínai missziójában működött. A hívek szeretettel fogadták az új plébánost. Az akkori — meglehetősen kisszámú — katolikus magyarság legjobbjai mindent megtettek, hogy a templom és plébánia életképes legyen. 1954 novemberétől 1955 augusztusáig — amíg Piusz atya az Egyesült Államok területén tartózkodott, hogy amerikai állampolgárságát megszerezze — átmenetileg Ferenczi Ipoly atya látta el plébánia teendőit.

1956. október 23-át követően a magyarok tízezrei menekültek nyugatra. A Kanadába érkezettekből Winnipegbe is került néhány ezer. Piusz atya és a hívek — időt és fáradságot nem kímélve — az új bevándorlók segítségére siettek.

Meg kell említenünk, hogy az első időkben — hosszabb-rövidebb ideig — három ferences testvér is teljesített szolgálatot a plébánián.

1958 elején Piusz atyát rendi elöljárója az Egyesült Államokba rendelte, s a plébánia vezetésével Szabó Szerén atyát bízta meg.

Az új plébános első és legfontosabb teendőjének tartotta a megérkezése idején még meglehetősen szétszóródott katolikus magyarságnak egy jól szervezett plébánia keretében való egyesítését. Akkoriban ugyanis a nagyobb tömeget képviselő újkanadások az Austin Street-i Immaculate Conception-templomba jártak vasárnapi szentmisékre. Hogy az egyházközség egyesületei, a hitoktatás és a rendezvények megfelelő helyet kapjanak, 1958. április 1-én, az 1956-os szabadságharc menekültjeinek beáramlása következtében a számban megerősödött hívek közössége megvásárolta a Winnipeg

Avenue 903. szám alatt levő Szent Antal Hallt, az egykori protestáns templomot. A megfelelő átalakítások és tatarozás után, a püspöki helynök szentelte fel, és adta át hivatásának az új épületet. Ez az épület már 1960 júniusában — az adósságok teljes kifizetése után — az egyházközség tulajdonába ment át.

1958 augusztusában — a sok gonddal terhelt plébános kisegítésére — a rendi elöljáróság Máriaföldi Lukács atyát Winnipegre helyezte. 1959 júliusában Lukács atya visszatért az Egyesült Államokba. Így a plébános — a plébánia minden gondjával együtt — ismét magára maradt.

A régi krónikák lapozgatása során olvashatunk a magyar rádióadásról, mely az 1958—59-es években hetenként sugározta vallásos és kulturális programját. A Szent Antal Hallban vasárnaponként rendszeres magyar mozielőadások és társas szórakozás keretében találkozott Winnipeg és környékének magyarsága. A hívek évenként részt vettek és közreműködtek a nemzeti ünnepek műsorain. Keresztény hitük és magyarságuk megőrzésére a lelkipásztor nem szűnt meg állandóan buzdítani híveit.

1960 nyarán az öreg, már régen kicsinek bizonyult templomot kitatarozták. Ezzel egyidőben felmerült az új, nagyobb templom építésének gondolata. Ez év novemberében alakult meg a plébánia két ifjúsági csoportja: fiúk számára az Ifjúsági Szent Név Társulat, a leányokat pedig a Szent Margit Leánykör gyűjtötte egybe.

Az egyházközség férfi tagjaival kezdetben a Világnézeti Szakosztály körében, később a Szent Név Társulat felnőtt tagozatában találkozunk leginkább. Az egyházközség női tagjai a Szent Erzsébet Nőegyletben tömörültek.

1960-ban alakult meg az egyházközség énekkara is, amely nem sokkal később népi tánccsoporttal bővült. Ez a Magyar Kapisztrán Népi Együttes megbecsült tagja lett a város kulturális életét gazdagító nemzetiségi csoportok közösségének.

1961. január 3-án a Szent István Betegsegélyző Egyesülettől a Szent Antal-plébánia tíz évre bérbe vette a Higgins Avenue-i Szent István Hallt. A szerződés lejárta után az egyesület vezetősége véglegesen a plébániának utalta át az épületet, tekintettel arra, hogy annak fenntartásáról a betegsegélyző egyesület nem tudott gondoskodni. 1961-től 1973-ig ez a hall lett a plébánia különböző csoportjainak gyülekezőhelye. Itt kapott helyet a hétvégi iskola, a sportolók (futballisták, asztaliteniszezők, birkózók), a Kapisztrán Népi Együttes (ének- és táncpróbák).

1962 februárjában — 14500 dollárért — az egyházközség eladta a Szent Antal Hallt. Ezt az összeget később az új templom építésébe fektették.

1963 nyarán — a Burnell Street 361—363. szám alatti kétcsaládos ház megvételével — az egyházközség új épülettel gyarapodott.

Bár az új templom gondolata, és építésének vázlatos tervei hosszú évekre nyúlnak vissza, mégis az első, valójában döntő lépést az 1960 őszén tartott, több órás megbeszélés jelentette, amely a plébános és a winnipegi érsek között folyt le. Az érsek jóváhagyta Szerén atya azon határozott kérését, hogy a katolikus magyarság új temploma a régi helyén, a központi fekvésű Burnell Streeten épüljön fel. Ezt követőleg gyűjtés indult meg.

1964 húsvétvasárnapján volt az utolsó szentmise a régi templomban. Húsvéthétfőn már megindult a templom lebontása. Vasárnapi szentmisékre az átellenben levő Greenway-iskola tornaterme fogadta be a híveket az új templom felépüléséig.

1964 tavaszán Schevelik László, magyar építészmérnök terveit az egyházi hatóság — kisebb változtatásokkal — elfogadta. Júniusban volt az ünnepélyes kapavágás, és ugyancsak ebben az időben vásárolta meg az egyházközség az új plébánia és a jövendő templom között fekvő szomszédos házat. A kivételesen szép és hosszú ősz meggyorsította az építkezést, s mire az első hó leesett, az épület

tető alá került. December 13-án volt az alapkőszentelés, és december 20-án érkezett el a templomszentelés napja. A szentelést és a főpapi szentmisét Winnipeg érseke végezte, nagy papi segédlettel.

A templomszentelést követő esztendők a hívek liturgikus és lelki életének fejlesztésével teltek el, miközben az Isten háza is újabb értékekkel gyarapodott. A szentélybe új márványoltár került, melyet gyertyatartók és díszes oltárterítő ékesített. Az oltárszentelést 1965. január 23-án végezte az egyházmegye érseki helynöke. A hívektől további adományok érkeztek, és megindult a gyűjtés új Szent Antal-szoborra. Új orgona is kellett a templom kórusára. A régi feljegyzések az adakozók hosszú soráról számolnak be: a legnagyobb adománnyal a Kapisztrán Kórus szerepel. Az egyházközség társulatai ebben az időben már a templomhallban tartották gyűléseiket, míg a társadalmi események színhelye továbbra is a Szent István Hall maradt.

Míg a hivatalos körök és kívülállók az 1964-ben épült templom adósságának kifizetését csak 20—25 év alatt tartották lehetségesnek, Szabó Szerén atya álma az volt, hogy tíz év alatt törlessze a kölcsönt. Csodával határos az a következetes erőfeszítés, mely ezt az álmot, célkitűzést egy évtized leforgása alatt meg is valósította.

1973 nyarán a Kapisztrán Jánosról nevezett rendtartomány külföldön működő tagjai főelöljárójává Szabó Szerén atyát nevezték ki.

Mindszenty József, Magyarország hercegprímása, azokban a hetekben sorra látogatta a külföldi, magyarlakta településeket. Winnipegre szeptember 24-én érkezett, a város és az Egyház hivatalos képviselőinek, valamint a helyi magyarság népes közösségének lelkes fogadtatása közepette. Látogatása, melyet a sajtó és televízió élénk figyelemmel kísért, maradandó nyomot hagyott a lelkekben. Prófétai szavai itt is meghallgatásra találtak: hűség az évezredes hithez, idegenben is ápolni a megszentelt magyar hagyományokat, és szenvedésében is szeretni a hazát.

Időközben Piusz atya ismét Winnipegre került. Régi hívei szeretettel fogadták.

Az új plébános Végvári Vazul atya lett, és 1973. október 6-án érkezett Winnipegre. Még az év decemberének elején Vazul atya egyházközségi gyűlést hívott össze. A családias összejövetel keretében visszatekintett a múltra, és az egybegyűltekkel megbeszélte a közösség gondjait és feladatait.

A magyar iskola a Szent István Hallból a templomhallba költözött át. Az iskolások létszáma a tél beálltával meghaladta a hat-

vanat. Az angol anyanyelvű gyermekek hitoktatása továbbra is a vasárnapi kilenc órai szentmisék után történt.

Vazul atya világosan látta, hogy a helyi magyarság fennmaradásának alapvető feltétele a katolikus és protestáns egyházközségek összefogásában rejlik. A testvér egyházközség új lelkipásztorát azonos elvek vezették. Ennek köszönhető, hogy a katolikus és protestáns magyarság keresztény egyetértésben él azóta egymás mellett, és készségesen támogatja egymást.

A Kapisztrán Népi Együttesbe tömörült ifjúság tagjainak száma több mint kétszeresére emelkedett. Az egyházközség és lelkipásztora — érthetően — felkarolta ezt az együttest, a plébánia testének szerves tagját, mert tudni való, hogy ha kidől a sorból a winnipegi magyarok idősebb hada, a ma húszévesek adják majd tovább népi kultúránkat a következő generációnak.

1974-ben a templomhall új színpaddal gyarapodott. Az év februárjában a rendi elöljáróság Piusz atyát visszahelyezte az Egyesült Államokba.

1975-ben ünnepelték a Páduai Szent Antal-templom ezüstjubileumát, amely alkalomra Végvári Vazul plébános emlékkönyvet állított össze. Még abban az évben Vazul atya hirtelen megbetegedett. Munkakörét Páldeák Iván ferences atya vette át.

III. RÉSZ

Szerzeteseink

A BAZILITÁK

Nagy Szent Vazul alapította a bazilita rendet, az Úr 360. esztendejében, a szíriai Neocaesarea közelében. Az ő idejében a hermiták, azaz magányban élők, a mindennapi élettől elhúzódó remeték voltak nagy többségben. Szent Vazul meghirdette, hogy a közösségi élet, az egymásnak való jó példaadás fölötte áll az Istent az elzárkózottságban kereső szemléletnek. Az együtt végzett ima és munka az alapja a monasztikus életnek, és az, hogy másoknak jót tegyen az egyén. Ezért a monostorokat a települések közelébe helyezte, és elrendelte az együttes imát, együttes munkát, közös étkezést.

A baziliták rendje a későbbi évszázadok során főként Európa keleti részén vált népszerűvé. Magyarországon görög katolikusaink közül sokan választották hivatásuknak ezt a szerzetesi életformát, és az északkeleti megyékben, meg az erdélyi részeken voltak elterjedve.

A bazilita atyák — csakúgy, mint a római katolikus szerzetesek és világi papok nagy része — a tömegkivándorlások idején és után kerültek Amerikába, a hívek pasztorálására.

1956 végén a máriapócsi bazilitákhoz tartozó három szeminarista Magyarországról Ausztriába menekült, mert folytatni kívánták az otthon megszakadt munkát, melyet eleik kezdtek, és századokon át folytattak a Szűzanya Szabolcs megyei kegyhelyén. Miután befejezték tanulmányaikat, és elnyerték az egyházi rend szentségét, Amerikába utaztak, hogy ott munkálkodjanak az Úr szőlőjében. A különböző plébániákon dolgozva új jelölteket is vonzottak a rendbe. Azonban hamarosan rájöttek arra, hogy állandó otthon nélkül vajmi keveset érhetnek el. A Szentlélek segítsége a New Jersey államban fekvő Matawanba irányította őket, ahol találtak a terveiknek megfelelő alkalmas területet.

1963-ban a már előzőleg az Egyesült Államokban működő bazilita atyák és híveik áldozatosságából megvásároltak egy 125 esztendős farmot. 1964-ben a három egykori kispap egyike, Rakaczky Bazil, letelepült ott mint első házfőnöke és első lakosa a tervezett kegyhelynek. Két laikus testvér is csatlakozott hozzá: Tatinecz

Athanasius és Torma Cirill. Szabó Marcell, aki éppen befejezte tanulmányait Kanadában, ugyancsak betársult a közösségbe. Míg Rakaczky Bazil és a testvérek építették a monasztikus közösséget, Skinta és Erdei atyák plébánoskodtak, és erejüktől telhetően segítették a kegyhely kiépülését.

A öreg farmház földszintjéből kápolnát formáltak, majd egy évvel később ezt áthelyezték egy újjáalakított, önálló épületbe, s ez azóta is az istentiszteletek helye maradt. Rövidesen felszenteltek újabban épült részeket is. 1966-ban Skinta István lett az új elöljáró; alatta is folytatódott a fejlődés. Ezek közé tartozott — fiúknak szánt — nyári tábor létesítése, szabad ég alatti kegyoltár felállítása, évi zarándoklatok rendezése. Fő támaszuk Dudick Mihály passaici görög katolikus püspök volt. 1968-ban felszentelték a keresztutat. Nagy esemény volt egy új testvér érkezése (Lawrence Wolf), aki Kanadából került át, ahol az újoncévet töltötte.

1969-ben Nagy Szent Vazul rendjének legfőbb elöljárója vizitációt tartott Matawanon, és amit látott, azt elismeréssel nyugtázta. Biztatta a kis közösséget, hogy folytassák munkájukat a területen, amelyet Máriapócsi Bazilita Atyák Közösségének neveztek. Ezzel együttjárt az atyák felmentése a plébániai tevékenykedés alól is.

Matawanban most már a kegyhelynek szentelték minden idejüket. Ebben az időben már több szerzetes élt a szűk helyen, s gondolni kellett a lakónegyed megnagyobbítására is, ezért ötszobás szárnyat építettek a házhoz.

Az év eseményei közül kitűnt Szabó Marcell testvér ünnepélyes szerzetesi fogadalmának napja, mely a Perth Amboy-i Szent Mihály-templomban történt.

Erdei József 1971-ben vette át a közösség vezetését. A kegyhely támogatóinak áldozatossága és segítsége folytán új rendi központ épült, és 1973 júliusában történt annak felszentelése. A kegyhelyet Magyarország hercegprímása, Mindszenty József is felkereste, aki még a negyvenes években Máriapócson hirdette meg Mária országának harcát — a jövőért.

Matawan közben újabb és újabb gyümölcsöket érlel: Krajnyák Dávid kérte felvételét a rendbe, és Lawrence Wolf is csatlakozott azokhoz, akik az egyházi rend legmagasabb fokán állhatnak az Úr oltára elé.

A Katolikus Magyar Papok Egyesülete 1975. április 23-án Matawanban, a Szűzanya kegyhelyén alakult meg. Skinta István bazilita atya beszédet mondott a megnyitás előtti szentmise alatt, és reményét fejezte ki, hogy a papok egységéből végre megszülethet a magyarság régóta vágyott megértése is. A gyűlésen elfogadott

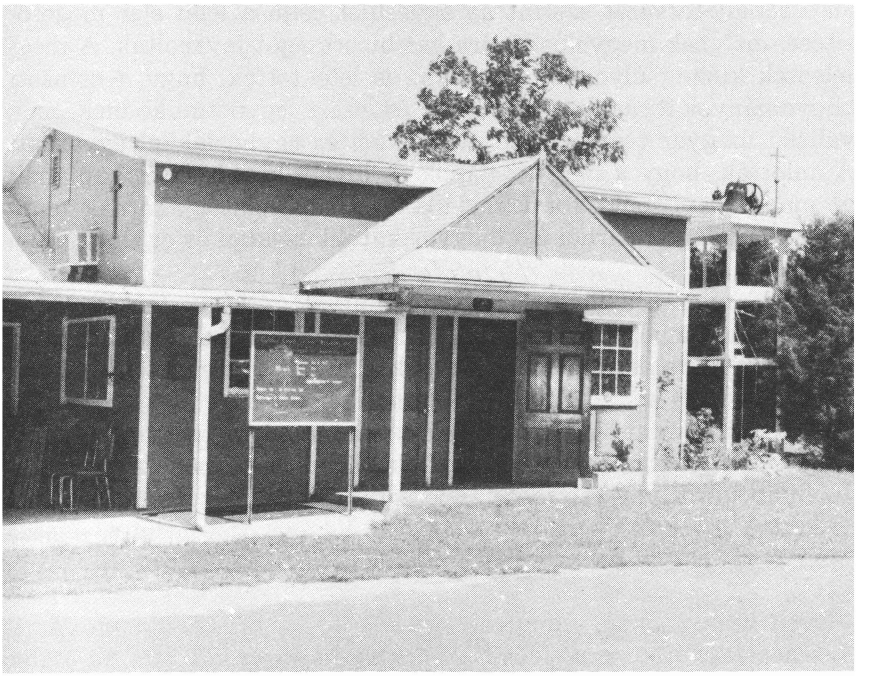

alapszabály-tervezet szerint az egyesület célja a lelki élet megerősítése, melynek megvalósítására hat bizottságot javasoltak. A megjelentek kihangsúlyozták, és írásba is lefektették, hogy a nemzeti hagyományokat ápolni kívánják, és ezért együttműködnek más vallású magyar testvéreikkel, civilekkel és egyháziakkal egyaránt. Ajánlották, hogy a magyar papok és híveik képviseletet kapjanak az amerikai püspöki konferenciában, és kapcsolatot akarnak fenntartani a világon bárhol élő magyar katolikusokkal és egyházi vezetőkkel.

1976 nyarán a matawani bazilita atyák részt vettek Philadelphiában a 41. Eucharisztikus Kongresszuson, azután körükben köszöntötték a hajdúdorogi püspököt, aki a magyar küldöttség tagja volt.

1977 augusztusában több mint száz ministráns volt a kegyhelyen lelkigyakorlaton. A lelkes ifjakat Dudick püspök köszöntötte.

A BENCÉSEK

A bencés rendet Szent Benedek alapította. Ő a nyugati szerzetesség atyja. A dél-olaszországi Monte Cassino-i kolostorban 529-ben írta meg nagy, és a messze jövőre kiható munkáját a Regulát. Ez a Regula indította el azt a szerzetesi mozgalmat, melyből a népvándorlás korában az európai barbár népek apostolai és nevelői származtak. A magyar nép apostolai, Szent István király munkatársai — a hithirdető Szent Adalbert; a koronát hozó Szent Asztrik; a Szent Imrét nevelő, vértanú Szent Gellért — mind bencés szerzetesek voltak.

Az István király alapította pannonhalmi monostorban nevelkedett az első magyar bencés szent, Szent Mór pécsi püspök is. Így a rend története szorosan összeforrott a magyar nemzet történetével. A későbbi időkben is sok magyar vezető személy és egyházi elöljáró tanult a bencés atyák iskoláiban. 1948-ban, az egyházi iskolák államosítása idején a rend tagjainak száma Magyarországon meghaladta a háromszázat, akik az apátságokon kívül több mint ötven plébánián, valamint kilenc gimnáziumban végezték — lelkipásztori és tudományos munkásságuk mellett — a magyar ifjúság nevelését.

Észak-Amerikában a múlt század derekán telepedtek le Szent Benedek fiai. Apátságaik, közép- és felsőiskoláik behálózzák ma az Egyesült Államok egész területét. A Magyarországról — a rendek feloszlatása idején — menekülésre kényszerült bencések közül többen az Egyesült Államokba jöttek. Az első magyar bencés Jávor Egon volt, aki állandó otthont alapított számukra. Jávor Egon és a hozzá csatlakozott bencés atyák Kaliforniát választották szellemi és tudományos központjuknak. 1956-ban Portola Valleyben harminchat holdas területet vásároltak, főleg amerikaiak önzetlen segítségével.

A bencés atyák Kaliforniába varázsolták Pannonhalma ezeréves kultúráját, monostort és iskolát építettek. Az utóbbit 1957-ben nyitották meg, ahol az otthonról hozott kitűnő nevelési rendszert vezették be. Woodside Priory School a neve, programja felöleli a humanista és modern tudományos anyagot, és egyetemi tanul-

mányokra készíti elő az ifjúságot. Nyolcosztályos az iskola, új épületekkel a bentlakó növendékek számára. Tudományos laboratóriumok, tízezer kötetes könyvtár, modern tornaterem és új monostor hirdeti a magyar bencés atyák rendkívüli kitartását. A tanulók száma százon felül van. A tanítást hét bencés atya és tizenöt bejáró tanár végzi. Az iskolának több magyar növendéke is van. Horváth Pius az elöljáró, Hites Kristóf az iskola igazgatója.

A bencés atyák a tanítás mellett tevékenyén vesznek részt San Francisco és környékén a magyar és amerikai hívek lelki gondozásában. Rendszeresen segítenek hétvégeken a szomszédos plébániákon. Lelkigyakorlatokat vezetnek, beszédeket vállalnak.

Érdemes megemlíteni, hogy a menekült magyarság lelki emelésére és táplálására a bencés atyák kezéből került ki az emigráció két kiemelkedően szép és nívós sajtóterméke. Az egyik az Újszövetségi Szentírás, melyet görög eredetiből dr. Békés Gellért — Dallos Patrik oratoriánus atya közreműködésével — fordított. A másik a Vasárnapi Misekönyv, melyet dr. Jávor Egon állított össze.

Szent Benedek rendjének kaliforniai monostora a nevelésügy egyik iránymutató központja. Volt tanítványaik sikerei bizonyítják módszereik kiválóságát, a katolikus magyar alapokon épült tanítás korszerűségét.

A CISZTERCITÁK

Lassan 900 éve lesz annak, hogy egy kis csoport francia szerzetes elindult Szent Bernát apátságából, Clairvaux-ból, hogy új apátságot alapítson a messzi keleten. Küldetésük célja Magyarország volt. A Dunántúlon telepedtek le, s több helyen alapítottak apátságot. Az imádságos élet mellett a szerzetesek a földet művelték, és szorgalmas munkájukkal az erdők helyébe termőföldet varázsoltak, példát adva a népnek.

A XVIII. század vége jelentős változást hozott. A ciszterciták, meghajolva a kor követelményei előtt, megváltoztatták életformájukat, és a földművelést felcserélték az ifjúság nevelésével. A rend tanító szerzetté vált. A tanító-nevelő munkát folytatták a magyar ciszterciták egészen 1948-ig, amikor a kommunista rendszer államosította az összes szerzetesi iskolát.

A szerzetesek más munkakörben helyezkedtek el, hogy megélhetést biztosítsanak maguknak. Több rendtagnak sikerült elhagynia Magyarországot. Öten közülük Amerikába kerültek, és Wisconsin államban, Spring Bank monostorában találtak ideiglenes otthonra. Később mások is követték őket, és Texas állam Irving nevű városában, Dallas közelében sikerült nekik apátságot alapítani. A Texasban élő harmincegy ciszterci szerzetes folytatja azt a munkát, amit a rend Magyarországon végzett. A rendnek van saját középiskolája, ami a nyolcosztályos régi magyar gimnáziumnak amerikai talajba való átültetése. Ezenkívül a szerzetesek egy része a Dallas—Fort Worth-i püspök vezetése alatt álló egyetemen tanít. A ciszterciták lelkipásztori munkát is végeznek. A rend vezetése alatt áll egy plébánia, és a rendtagok hétvégeken több plébánián segítenek ki.

1960-ban az irvingi monostor megnyitotta a novíciátust azoknak az ifjaknak a számára, akik a rendhez szándékoznak csatlakozni.

1963-ban hivatalosan is apátsági rangra emelték a texasi ciszterci monostort, és dr. Nagy Anzelmet választották meg az apáti tisztségre. Spring Bank 1964-ben lett apátsággá, első apátja dr. Molnár Raymond volt.

Alig néhány év alatt az Irvingben letelepült ciszterciták zárdát is építettek az irodai és karbantartási munkákkal foglalkozó nővéreknek. Az állandó építkezés és fejlődés minden anyagi erejüket igénybe veszi. Jótékony lelkek adományain kívül a szentmisék után kapott összegeket, tanári fizetésüket és a környékbeli plébániákon való kisegítés jövedelmét mind összeadták. Így — bankkölcsönnel kiegészítve — tudtak fejlődni, de a kolostorhoz tervezett apátsági templom befejezési munkáit el kellett halasztaniuk.

A ciszterciták történetéről dr. Lékai Lajos atya The White Monks címmel könyvet írt. Egy másik tanulmányban pedig Hungarian Cistercians in America cím alatt foglalja össze a rend honfoglalását az Egyesült Államokban.

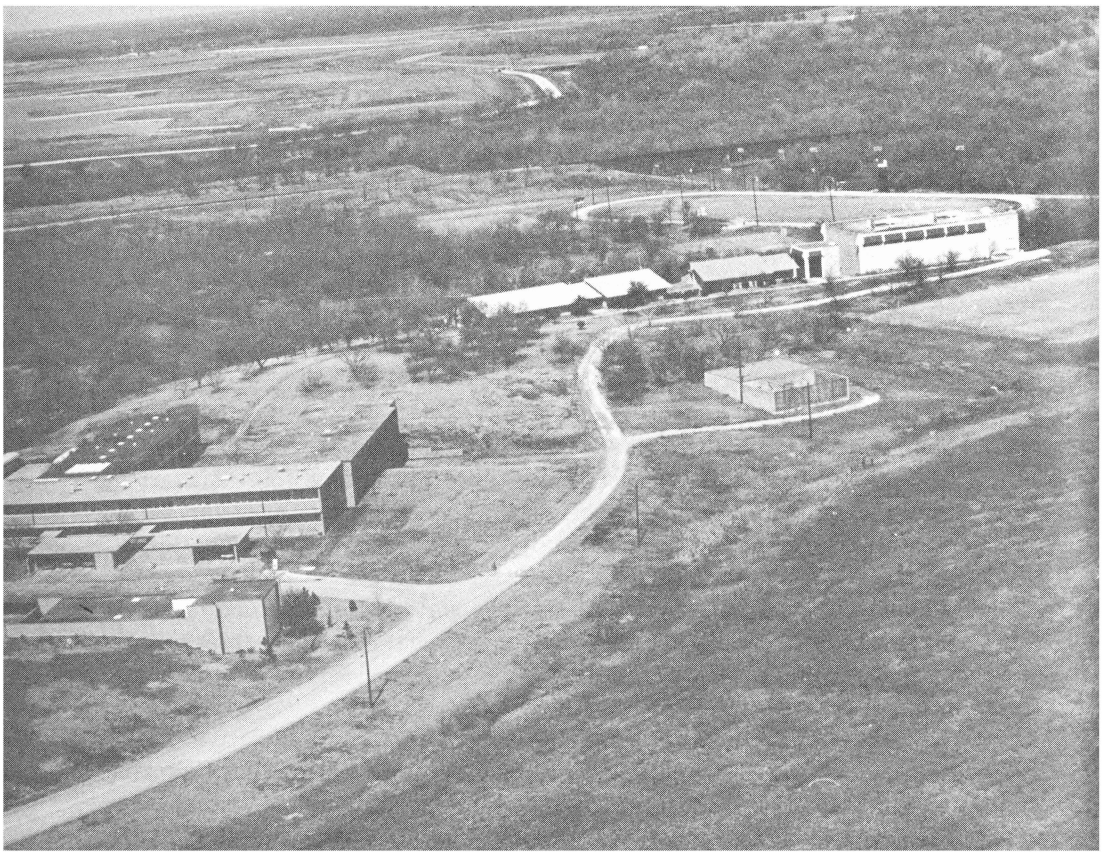

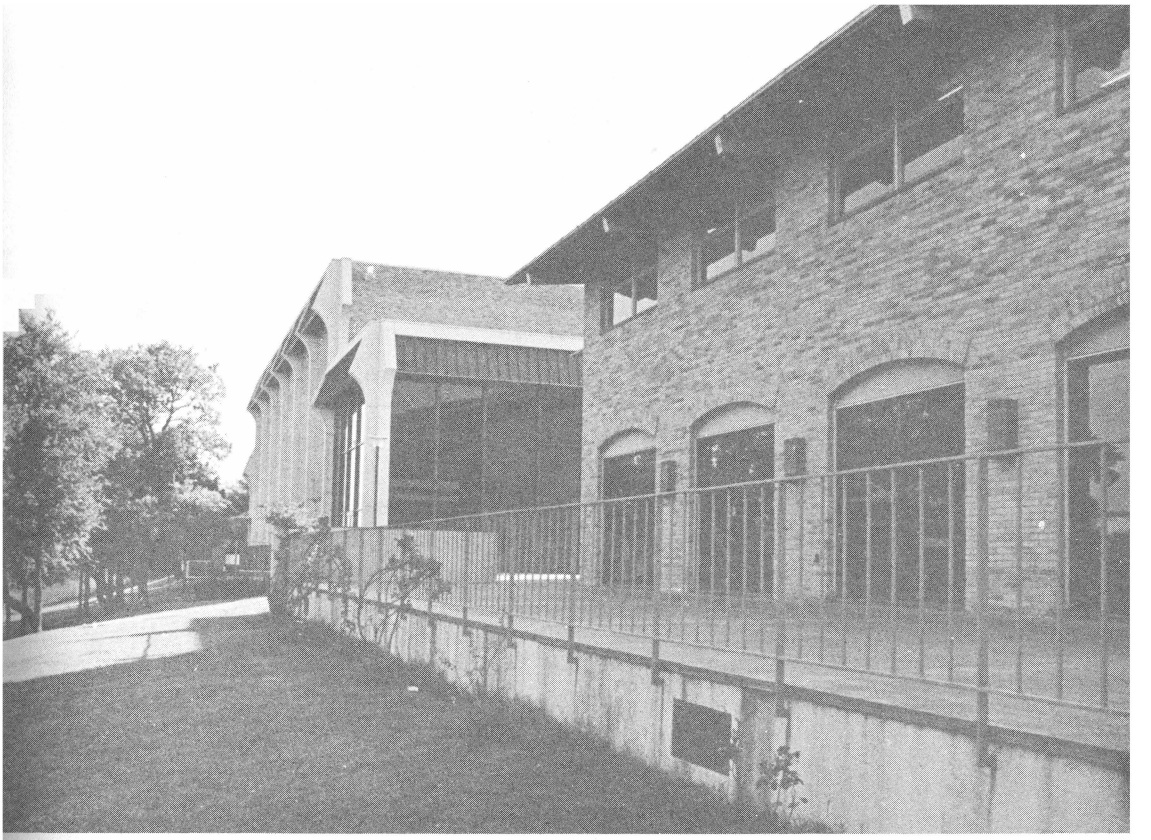

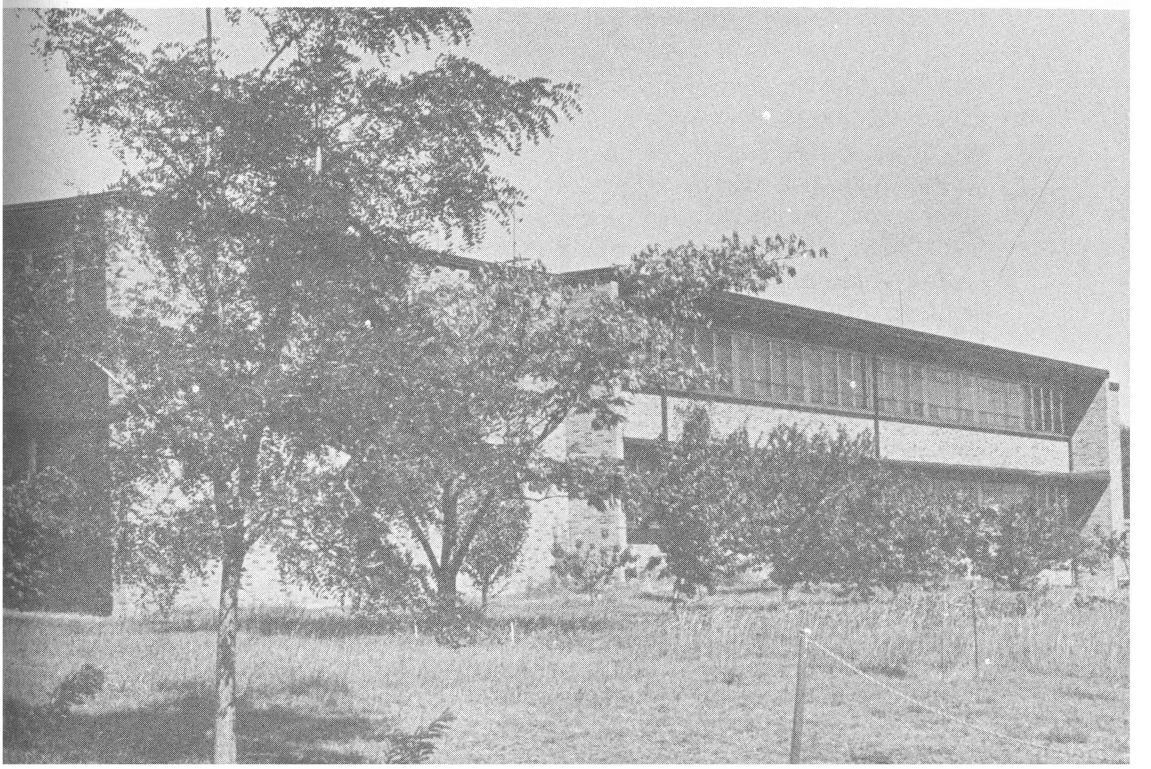

A FERENCESEK
(Az erdélyi Szent István Rendtartomány)

Assisi Szent Ferenc rendje — a XIII. század szabados szellemével szembefordulva — elindította a katolikus világ forradalmát, az önmegtagadás, önkéntes szegénység vállalásával, a gyengék és elesettek védelmével. Megtanította az embereket arra, hogy a természet világában Isten művét lássák, és keressék az utat, a lemondások ösvényén át, az örök élet örömeihez. Az ő és szerzetesei tanítása az egész keresztény világban elterjedtek. Magyarországon is, és szerte Erdélyben számos rendházuk épült.

Sok évszázados közös múltban forrott össze az erdélyi magyarság az ottani ferencesekkel. A tömegkivándorlás az erdélyi magyarságot is megtizedelte. Ezrek kerestek új hazát Amerikában. 1918-ban, amikor a "románok" megszállták Erdélyt, számos magyar lett földönfutó. Az erdélyi ferences atyák közül többen követték messzire került híveiket.

A legelső erdélyi ferences, aki Amerikába érkezett, Bíró Lőrinc atya volt. Az 1920-as évek elején hajózott át a tengeren. Hamarosan még öten követték őt, mert híveknek idekint szüksége volt magyar papra. Erdély magyarsága pedig a "román" uralom miatt nyomorgott. Közel száz ifjú nevelkedett, tanult az erdélyi ferences iskolákban. Ezeknek élelem, ruha, tankönyv kellett. Amit csak meg tudtak vonni maguktól a kint lévő atyák, azt hazaküldték. Ebből a segítségből épült fel a székelyudvarhelyi ferences gimnázium, és ebből a segélyből szólalt meg a csodálatosan szép hangú új orgona a Szűzanya székely kegyhelyén, Csíksomlyón.

Idekint évtizedeken át hat magyar plébánia gondjait viselték az erdélyi ferences atyák. Connecticut államban, Fairfielden új, erős egyházközség alakult Bíró Benedek atya vezetése alatt, aki — beszédei és írásai révén — az amerikai katolikus magyarság egyik vezető egyénisége lett. Ő építtette a vidék egyik legszebb templomát, parókiáját, és élete végén megalapította a modern, nyolcosztályos egyházközségi iskola első két osztályát, amit utóda, Deésy Ipoly atya fejezett be.

Kovács Atanáz atya Barbertonban vezette — több mint negyedszázadon keresztül — híveit, és közben megépíttette a templom és iskola alagsorát. Ezt a munkát Dengl Miklós atya fejezte be. Atanáz atyának köszöni még a Vasárnap a Clevelandben lévő első nyomdaépületét is.

Portage-on (Pennsylvania állam) a magyar egyházközség egyre fogyó bányász híveit gondozta Kafka Szergiusz atya. Ugyanabban az államban, Farrellben András Jeromos atya volt a lelkipásztor hosszú ideig. Bíró Lőrinc atya a youngstowni Szent István Egyházközség lelkipásztora lett. Az ő szigorú, de mégis jóságos keze alatt egy nemzedék nőtt fel. Youngstowni plébános volt Kukla Tarzíciusz atya is. A Magyarok Nagyasszonya Egyházközségnek volt rövid ideig a lelkiatyja. Tarzíciusz atya elsőbbrendű hivatása az volt, hogy 1941 óta, hét éven át, ő szerkesztette és tette közkedveltté az amerikai katolikusok lapját, a Vasárnapot. Azóta van az erdélyi ferencesek kezében a külföldi magyarságnak ez a vezető lapja. Kukla Tarzíciusz atya 1948-ban váratlanul és aránylag fiatalon elhunyt.

A második világháború vihara ismét nyolc erdélyi ferencest vetett Amerika partjaira. Közben idekint is növekedett a rendtagok száma, nemcsak két mariánus ferences atyával, hanem két amerikai születésű rendtaggal is.

Otthon az erdélyi rendtartományra nehéz idők jöttek. Valamennyi rendtagot a máriaradnai kolostor egyik részébe zsúfolták. A harminc ferences zárdát, harminc templomot elvette a "román" állam. Máriaradnáról a Duna-csatorna szörnyű földmunkálataihoz vitték a ferences barátokat, ahonnan csak akkor tértek vissza — megfogyatkozva —, amikor a hozzá nem értés miatt csődöt mondott a kegyetlen hajcsármunka.

Ilyen körülmények között Erdélyben a ferencesek — mint rend — nem tudtak nyilvánosan dolgozni, ezért a szabad földön élő atyáknak kellett átvenni az erdélyi ferences rendtartomány szerepét. Megalakították a Szent István királyról elnevezett erdélyi provincia utódját. 1948-ban megjött Rómából is a végzés. Bíró Benedek lett az első komisszárius, Kovács Atanáz és Szőcs Dénes a tanácsosok. Bíró Benedek a megtisztelő hivatalt — fairfieldi plébánosi tisztsége mellett — 1952. január 17-én bekövetkezett haláláig viselte.

Rómából szorgalmazták, hogy minél hamarább saját rendházat létesítsenek, hiszen eddig csak egyházközségek épületeiben laktak. Ez nem is volt olyan egyszerű feladat. Nem csupán anyagiak kérdése, hanem alkalmas terület felfedezése, és befogadó püspöki jóakarat is kellett hozzá. Közel tíz év telt el, míg mind a három feltételt együtt találták. Az isteni Gondviselés megadta a legjobb

megoldást. Elvezette őket Youngstownba, amely a legrégibb amerikai otthonuk is volt. A Magyarok Nagyasszonya ferences plébánia utcájában, a South Belle Vista Avenue-n, régi nagy családi házat vásároltak meg, és ez lett az első zárdájuk. Ez a hely alkalmas lett arra is, hogy kegyhelyet létesíthessenek.

Youngstown mindkét magyar plébániájának hívei szeretettel vették körül az atyákat, hiszen régi ismerőseik voltak. A nyugati világ legnagyobb külföldi magyar központjától, Clevelandtől is csak másfél órányira kerültek, ahol a nyomdájuk és a szerkesztőségük volt.

A jó Isten minden rosszból tud jót teremteni. Az erdélyi nagy áldozatnak van már gyümölcsöt ígérő bimbója: az Alverna kolostor, amelyet Szent Ferenc legkedvesebb tartózkodási helyéről neveztek el. Ez ma az erdélyi ferences barátok első amerikai zárdája. Felszentelését 1958. április 8-án ünnepelték.

A felsőbb engedély megszerzése során elhatározták, hogy az Erdélyben olyan népszerű csíksomlyói kegyhely segítő Máriájának szentelik az építendő templomot.

1964-ben lett valósággá a csíksomlyói Madonna amerikai kegyhelye, amelyet Emmet M. Walsh youngstowni püspök a Szomorúak Vigasztalója néven hagyott jóvá. Az alapkő megáldását a püspök atya megbízásából Owen L. Gallagher püspöki helynök végezte október 8-án. Utána gyorsan haladt az építkezés, úgyhogy novemberben Deésy Ipoly atya, az erdélyi ferences atyák akkori rendfőnöke — aki, sajnos, azóta elköltözött az élők sorából —, bevezethette kis ferences családját az új kolostorba. Egy év után — legszebb díszével, a csíksomlyói kegyszobor művészi másával ékesítve — készen állt a kegyhely az ünnepélyes megáldásra, melyet Emmet M. Walsh püspök végzett.

Így került Csíksomlyó messze keletről Amerika földjére. Így került a székelyek Védasszonya a Kárpátok tövéből Ohio szelíd lankái közé.

A búcsújáróhely központja a katolikus, de általában az emigrációs és régiamerikás ünnepségeknek. Évente megünneplik Szent István király napját. A kegytemplom mellett magaslik Szent István szobra, körülvéve Nagy-Magyarország vármegyéinek címereivel. A parkban Vasfüggöny-keresztutat járhatnak a zarándokok. A tábori szentmiséket a fenyőliget közepén emelt Fatimai Szűzanya oltáránál mutatják be. A legmagasztosabb búcsúja az amerikai Csíksomlyónak 1974 pünkösdjén volt: Mindszenty József, Magyarország mártír bíborosa vezette.

A ferences atyák hétköznapjai szorgos munkával telnek. Mint elődeik, ők is harcolnak a betű erejének segítségével: ezrével adják

ki könyveiket, folyóirataikat. A Katolikus Magyarok Vasárnapja hetenként jelenik meg, és hirdeti Krisztust, a megalkuvás nélküli hitet a magyar feltámadásban. A nyomda mellett kegytárgy- és könyvkereskedés is létesült.

Néhány évvel ezelőtt nyílt meg a régi zárda épületében a Bíró Benedek Emlékkönyvtár. Tízezernél több könyvet és más olvasmányt gyűjtöttek már össze az atyák. Az érdeklődőket szeretettel várják.

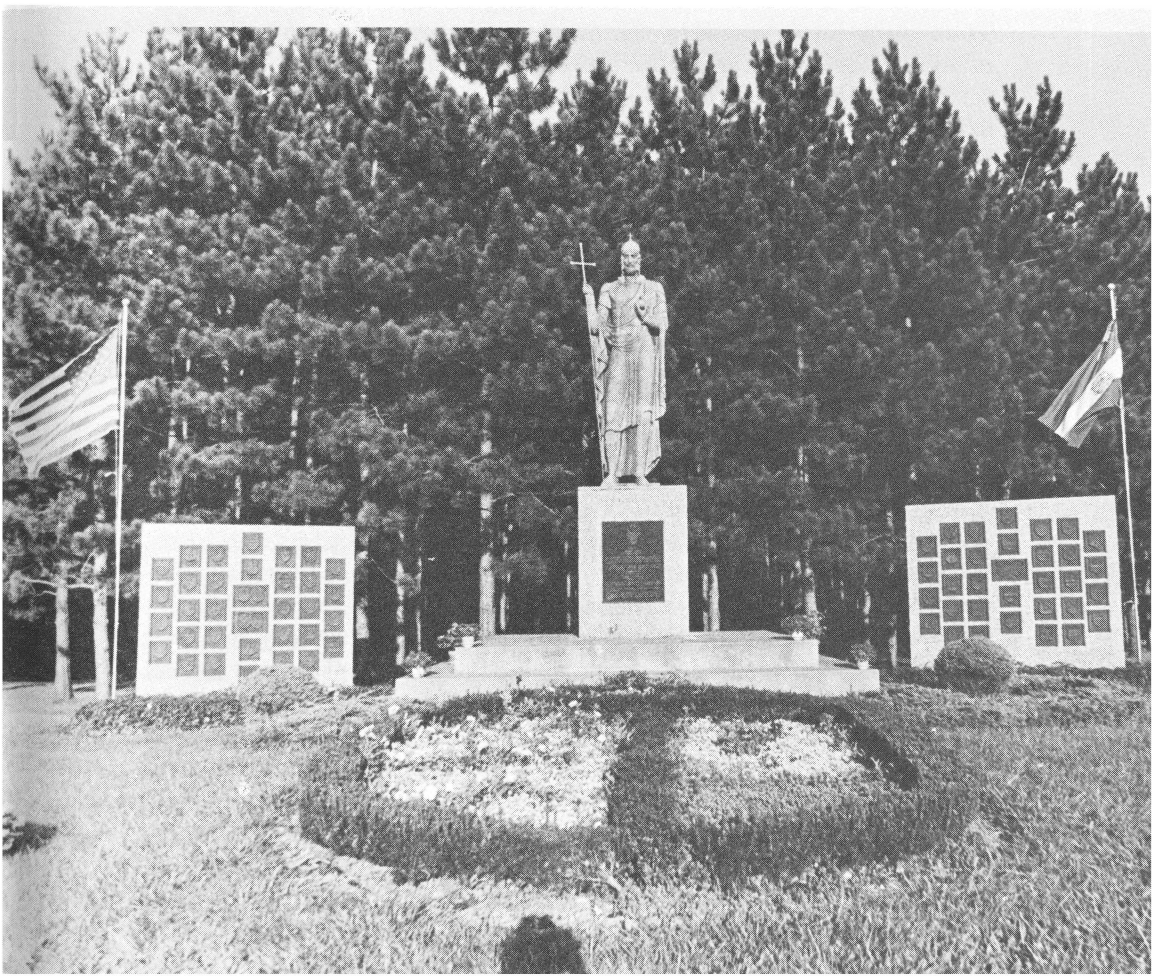

A FERENCESEK

(A budai Kapisztrán Szent János Rendtartomány)

Több mint fél évszázadra tekinthet vissza ennek a magyar intézménynek története, amelyből annyit ismertetünk, amennyi e könyv terjedelmének és az átlagos olvasóközönség igényeinek megfelel. A színpompás, félévszázados történet, minden más emberi intézményhez hasonlóan, ismer fellendülést és hanyatlást. Ennek ellenére is mondhatjuk, hogy kezdetétől fogva elválaszthatatlan az amerikai magyar élettől, és helye az élen lévők között van.

Az első páter, aki Amerika földjére tette lábát, Peéri Bonaventura volt. Őt Kováts Kálmán, a mckeesporti plébános hívta meg Amerikába, népmisszió tartására, 1922-ben. A missziót nagy siker koronázta, és több magyar plébános kérte fel Bonaventura atyát misszió tartására. Mindez alkalmat adott arra, hogy az amerikai magyar papság megismerje és megszeresse az első magyarországi ferencest.

A New York-i magyarok temploma ekkor a 14. utcában volt, és plébánosuk el akarta őket hagyni. A magyar papság egyöntetű ajánlására Patrick Hayes New York-i érsek, a rend hozzájárulásával, Bonaventura atyát nevezte ki plébánossá. A magyarok zöme ekkor már Yorkville tájékára költözött, a 14. utcai kis templom egyébként sem felelt már meg céljaiknak. Bonaventura atya a 82. utcában keresett helyet az új magyar templom számára. Elgondolása azonban az volt, hogy templomon kívül kell iskola, nagyterem, a nővéreknek zárda, a ferenceseknek kolostor. Ez utóbbi nemcsak arra szolgált, hogy a lelkipásztornak otthont adjon, hanem a magyar ferenceseknek központja legyen, ahonnan a szükség szerint átveszik a gazdátlan plébániákat; kisegítik a lelkipásztorokat; missziókat, lelkigyakorlatokat tartanak. Mivel mindehhez nem lett volna elég a hazulról kiküldött rendtagok száma, tervbe vette amerikai születésű fiataloknak a rendbe való felvételét is, és ezért Ronkonkoma városka határában mintegy tízholdnyi területet vett házzal, hogy ott neveljék a jövő nemzedéket. Hazulról egymás után jöttek a segítő-

társak: Kalmár Özséb, Szabó Brúnó, Blihár Barnabás, Feisz Hugolin, Jászai Benvenut.

A nagyvonalú elgondolás szépen indult, és a New York-i magyarok lelkesedéssel támogatták Bonaventura atyát. Az építkezés már vége felé járt, amikor 1929-ben bekövetkezett a nagy gazdasági válság. A magyarok munka és pénz nélkül maradtak, és saját megélhetésük sem volt biztosítva, nemhogy az új templomra tudtak volna adakozni. Az adósság egyre nőtt, és vele Bonaventura atya gondja is, úgyannyira, hogy még egészségét is aláásta. Ezért lemondott elöljárói tisztéről és a komisszáriusi hivatalról. Az anyaprovincia ekkor 1930-ban Medveczky Medárdot küldte komisszáriusnak Amerikába. Bonaventura atya még egy ideig küszködött az anyagi nehézséggel, de aztán visszatért Magyarországra. Utóda, Medárd atya, 600000 dollár adóssággal találta szembe magát, s mindent elkövetett, hogy a templomot, kolostort és járulékait — minden előnyével és terhével együtt — átadja az amerikai Holy Name provinciának. Ez 1934-ben be is következett. A nagy tervező, Bonaventura atya, akit kettétört a vállalkozás csődje, ugyanabban az évben, 1934. február 28-án Baján meghalt. New York elvesztését még ma is siratja a rend is, meg a New York-i hívek is.

New York elvesztésével azonban nem szűnt meg a magyar ferencesek működése, mivel már 1923 júniusában átvették a New Brunswick-i Szent László, majd 1925-ben Roeblingen a Nagyboldogasszony Egyházközséget. New Brunswickon Kalmár Özséb, Roeblingen pedig Blihár Barnabás lettek az első plébánosok. 1931-ben Alpha (New Jersey állam) kap ferences plébánost Jászai Benvenut személyében, aki 1942 januárjában bekövetkezett haláláig maradt az egyházközségnél. New York elvesztésekor tehát három másik hely maradt ferences kézen.

Az említett három helyhez csakhamar csatlakozott több plébánia vagy intézmény lelki ellátása, és ezzel a komisszáriátus munkaköre bővült. 1939—1942 között az Isteni Szeretet Leányai Arrocharban (New York állam) lévő anyaházában látták el a lelkészi teendőket. Bloomfield Hillsben (Michigan állam) ugyanazon nővérek öregotthonában szintén ferencesek a lelkészek 1943—1961 között. Cartereten (New Jersey állam) a Szent Erzsébet-templomot 1937—1947 között, a newarki (New Jersey állam) Nagyboldogasszony-templomot 1948—1951 között adminisztrálták a ferencesek. Milwaukeeban (Wisconsin állam) 1944-től a mai napig ferencesek vannak. Flint (Michigan állam) 1947-től, Winnipeg (Manitoba tartomány) 1950 óta áll ferences vezetés alatt.

A föntebb említett helyek közül Alpha, Arrochar, Bloomfield Hills, Carteret, Newark a kommisszáriát számára átmenetiek voltak.

Amikor az illetékes egyházmegyék megfelelő számú egyházmegyés pappal rendelkeztek, a ferencesek szolgálata megszűnt. Viszont New Brunswick, Roebling, Milwaukee, Flint, Winnipeg ma is a rend hatáskörében van, sőt: a legtöbb remek fejlődést mutat. New Brunswickot — ahol olyan plébánosok voltak, mint Bende Szaniszló, Kiss Szaléz, Bódy Kapisztrán, jelenleg pedig Füzér Julián — az amerikai magyar plébániák mintaképének lehet nevezni. Roebling az idők folyamán területi plébánia lett, és mint ilyen, hatalmas területet ölel fel. A flinti régi Szent József-plébánia, miután épületeit a város kisajátította, egyesült az Oltáriszentség-plébániával, és most már mint területi plébánia, magyar jogokkal, elsőrangú szolgálatot teljesít. Winnipegen van az észak-amerikai magyar plébániák legszebb, modern temploma, amelyet 1964-ben építettek.

A második világháború szomorú sorsra juttatta Magyarországot, viszont gazdagabbá tette a magyar ferenceseket Amerika földjén. A kusztódia olyan egyéneket kapott Európából, akik istenadta tehetségükkel, akadályokat nem ismerő erővel iparkodtak megszilárdítani amerikai rendi közösségüket. Erre annál inkább is szükség volt, mivel 1950-ben az anyaprovincia is áldozatává lett a szerzetesrendek feloszlatásának. Igaz, hogy két gimnázium megmaradt a rend kezelésében (Esztergomban és Szentendrén), de a provincia mint ilyen, meghalt.

Füzér Julián és Mandl Maximus már 1946-ban Amerikába jöttek, miután Rómában elvégezték legfelsőbb teológiai tanulmányaikat. Később e két franciskánus lett a kusztódia legfőbb erőssége. Munkájukat erősítette még Király Kelemen, Kilián Csaba, majd az 1953-ban és az utána következő években a kínai misszióból idejött testvérek, élükön Thun Albinnal, aki a kínai missziókban elöljárójuk volt.

A franciskánusok látták, hogy amíg nincs helyük, amely valóban központja lehet a szerzetesi közösségnek, ahol növendékeiket is bevezethetik a szerzetesi életbe, addig csak hányódás-vetődés a sorsuk. Ennek érdekében hely után néztek, és így indult el a fejlődés a kapisztránus ferencesek gyöngyszemén, DeWitten (Michigan állam).

1953-ban indult meg a helyszerzés, majd fokozatosan a lelkigyakorlatos ház és kolostor felépítése. A hatalmas parkban fekvő lelkigyakorlatos ház Amerika hasonló intézményeinek egyik legszebbike, ahol 1976-ban 2160 lelkigyakorlatozó fordult meg. A lansingi egyházmegyének ma is DeWitt a lelki központja.

A kusztódia legfiatalabb gyermeke Detroit, ahová a detroiti érsek, John Dearden hívta meg a ferenceseket 1974 tavaszán, hogy átvegyék a csodásan szép Szent Kereszt-templom és a plébánia

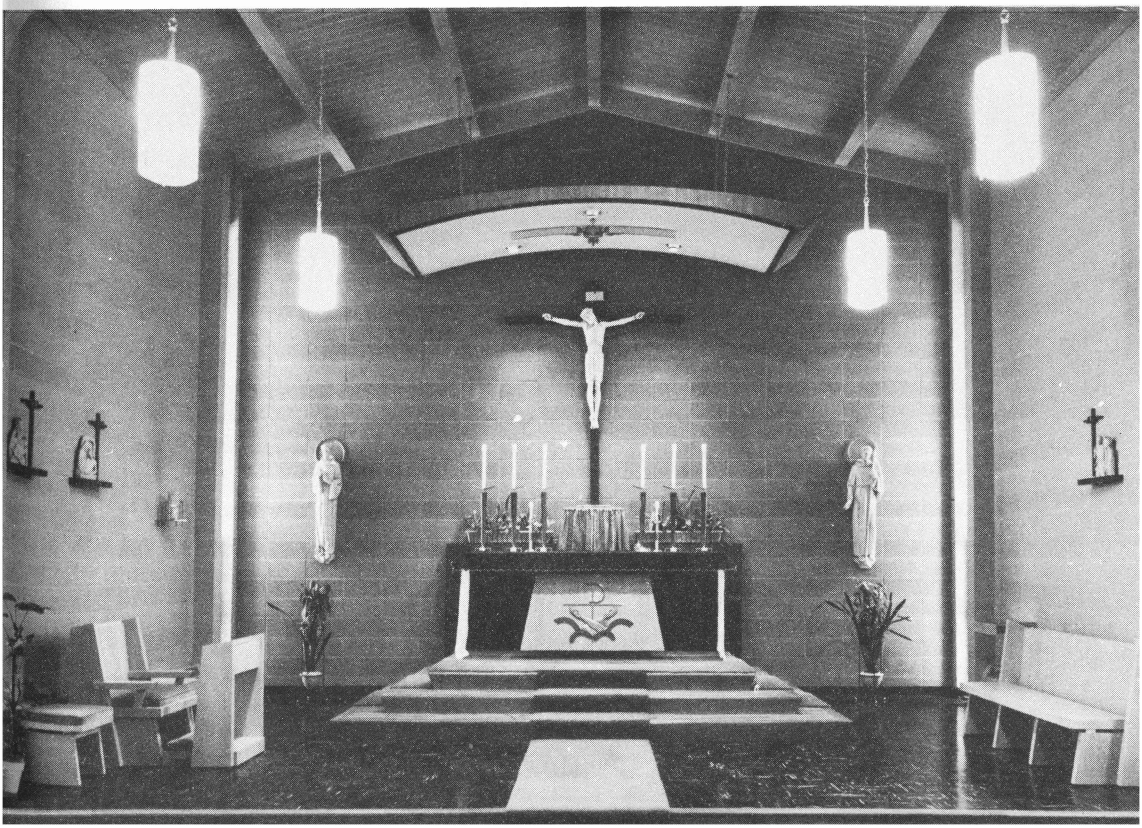

gondozását. Detroitban rég nem látott pasztorációs munka folyik azóta.

1967 óta hivatalos nevük Kapisztrán Szent Jánosról Nevezett Ferences Kusztódia. A rendtagok száma harminchárom. A lelkipásztori munkán kívül három rendtag oktatói munkát is végez. A lelkipásztorkodásban működő rendtagok gondjára 2536 családot bízott az Egyház.

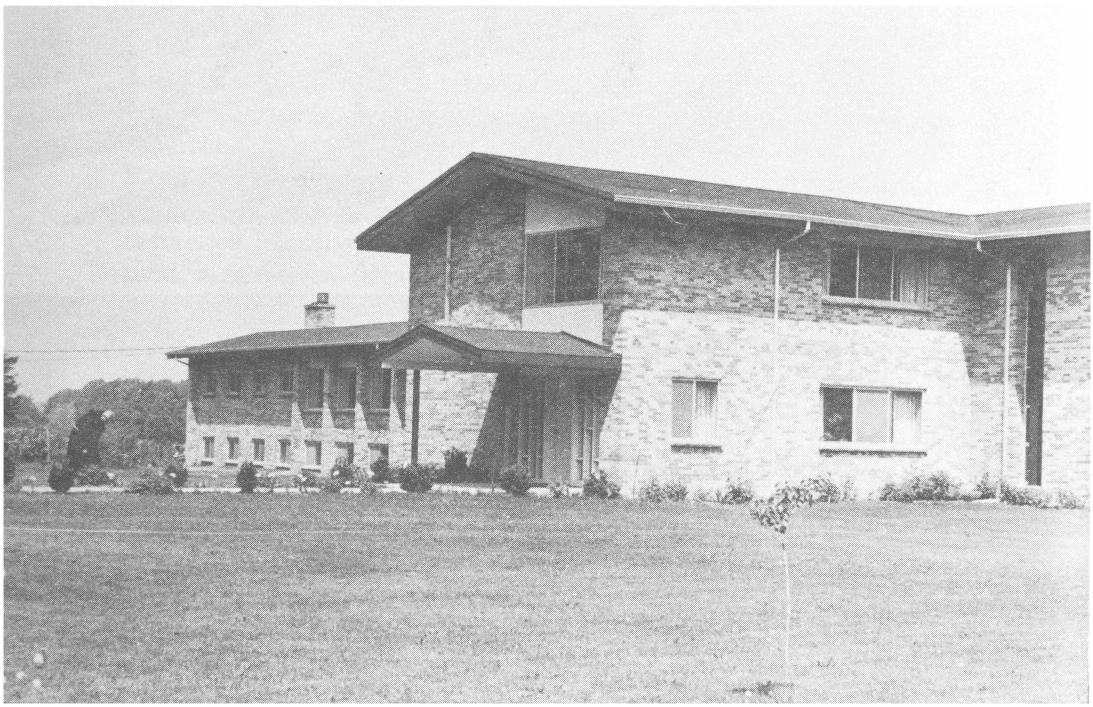

A JEZSUITÁK

A Loyolai Szent Ignác által 1534-ben alapított jezsuita rend — szabályai szerint — ott és akkor szolgálja az Egyházat, a Szentszéket, ahol és amikor erre a legnagyobb szükség van. Éppen ezért a világ minden részében működtek és működnek. A jezsuita rend Magyarországon évszázadokon át a szellemi és hitélet jelentős tényezője volt. Amerika története is őrzi még a koloniális időkből egy magyar jezsuita nevét. Koncsák Ferdinánd, varasdi születésű atya mint térképész, felfedező és misszionárius szerepel a lexikonban.

Később, főként a huszadik század elején, több magyar jezsuita jött az Egyesült Államokba és Kanadába, akár mint hittérítő, akár mint utazó. Bangha Béla, a nagy hitszónok, ittjártakor, 1919-ben Új Szív címmel lapot is alapított.

Elsősorban a magyarok összetartására alapított plébániákon szolgálták Istent, istápolták a magyarságot. A jezsuiták írtak gyújtó és mélyen szántó cikkeket a Kereszt, a Magyarok Vasárnapja és a Magyar Népszava című folyóiratokban, utóbbiban évekig vezették a Fényszóró című rovatot. Egy időben cikkeik negyvenkét folyóiratban jelentek meg egyszerre. Működésük központjai: Cleveland, Pittsburgh, St. Louis, Detroit, Toledo, Chicago, a kanadai Kaposvár, New York, Los Angeles. Mindezeken a helyeken a római és görög katolikus magyarok között fáradhatatlanul működtek.

A jezsuiták nemcsak a hitéletet fejlesztették, hanem az idegen néptengerben élő véreinket a magyar érzületben is erősítették. Az amerikai magyarok jelentős támogatásával épült a hódmezővásárhelyi Szent István-templom.

Az Amerikában dolgozó jezsuiták állandó tevékenysége így alakult: magyar iskolákban hitoktatás, lelki gondozás a plébániákon, az egyesületi élet ápolása, hazafias beszédek tartása, előadások a betegsegélyző és biztosító egyletekben. A jezsuiták elhelyeztek munkanélküli magyarokat, jártak az illetékeseknél szociális helyzetük javításáért.

A második világháború után a jezsuiták működése Magyarországon lehetetlenné vált. Célszerűnek látszott, hogy a rendtagok

közül, akik tehették, oda menjenek, ahol képességeikkel az Isten országát jobban szolgálhatják, illetve a jelöltek kiképzésüket akadálytalanul befejezhessék. Ezért került a magyar jezsuita rendtartomány egy része Észak-Amerikába. Az Amerikában élő magyar jezsuiták mindenekelőtt fontosnak tartják az emigrációs magyarság lelki szolgálatát. Ezért találjuk őket a magyar plébániák, lelkészségek sok türelmet, áldozatot kívánó munkájában.

A magyar népet szolgálja az a két jezsuita, akik a vatikáni rádió hullámain keresztül végzik apostoli munkájukat; s ugyanígy apostolkodnak a külföldi magyar rádióállomások jezsuita munkatársai. Több magyar jezsuita tevékenyen részt vesz az ifjúság nevelésében. Dr. Ádám János a cserkészszövetség vezetőségi tagja és a Cserkészvezetők Lapjának szerkesztője. Az otthoni hitbuzgalmi hetilap folytatásaként kiadják A Szív című havi folyóiratot.

A rendtagok egy része a New York-i Fordham egyetemen tanít, míg mások Washington katolikus főiskoláin, illetve a syracuse-i Le Moyne és a buffalói Canisius College-ban működnek. Vannak, akik egyházközségeknél fejtenek ki népmissziót. Kanadában a magyar plébániák jó részét jezsuita atyák vezetik, egyikük az ottani indiánok lelkipásztora.

A rendtagokról és munkájukról bővebben a Barátainknak a Magyar Jezsuiták című, magas színvonalú évi riportjukban ők maguk számolnak be.

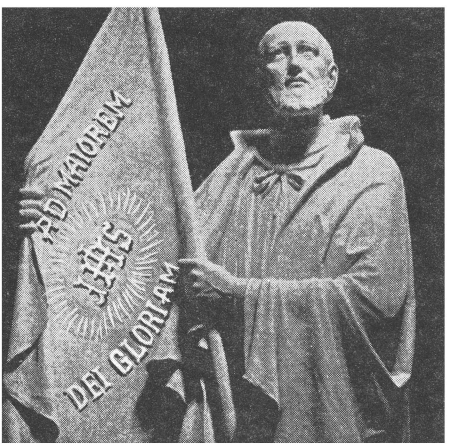

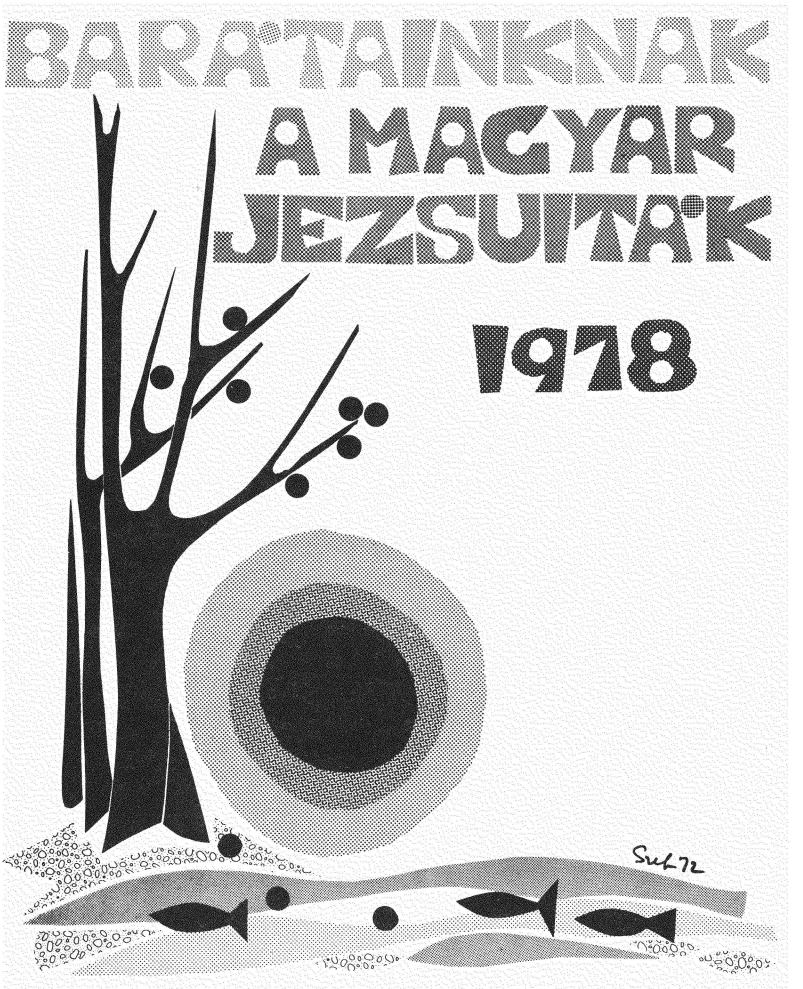
BARÁTAINKNAK
A MAGYAR
JEZSUITÁK
1978
Sukl 72

A KARMELITÁK

A karmeliták — vagy teljes nevükön a Karmelhegyi Boldogságos Szűz rendje — alapításukat még az ótestamentuni időkig vezetik vissza, amikor már szent életű remeték éltek Karmel hegyén. A rend a XIII. században települt át Nyugat-Európába; Magyarországon viszont csak később honosodtak meg.

A Magyarországról elkerült kisszámú karmelita sorsa nem kis mértékben keresztútnak is mondható: két magyar karmelita például az iraki Bagdadban kezdte meg missziós tevékenységét, még 1940-ben. A háború következtében azonban az angolok internálták őket az afrikai Ugandába. Innen kerültek az Egyesült Államokba, ahol Murdóban (South Dakota állam) a plébániát — szentszéki dekrétummal — nekik adták át. Az egyik magyar karmelita, Keller Tarzíciusz, a dél-indiai alwaye-i pápai szemináriumban volt öt évig teológiai tanár, s e beosztását csak betegsége miatt hagyta el, hogy Amerikába térjen vissza. Édestestvére, Keller Illés, jelenleg Hubertusban (Wisconsin állam) él. Két magyar karmelita páter van Karmelhegyen, a Szentföldön. A New York városában élő karmeliták harmadik rendjében szintén találunk magyarokat.

A PÁLOSOK

A pálosok rendjét 1263-ban alapította Özséb esztergomi kanonok. A rend korán virágzásnak indult, és már az Árpádok idejében nyolc kolostora volt Magyarországon, majd a XIV. században Európa nagyobb részében elterjedt.

Az ötvenes évek elején a magyarországi szerzetesrendek feloszlatása után néhány magyar pálos is Amerikába jött, ahol csatlakoztak a már korábban ide érkezett lengyel pálosokhoz, akik 1955-ben alapították első kolostorukat.

A pálosok tartják fenn a Pennsylvania állambeli doylestowni híres kegyhelyet, amely a lengyelországi czestochowai Szűzanyának van szentelve, és ahol a magyarok 1958 óta évente zarándoknapokat tartanak. A magyar atyák munkássága kiterjed a missziókra és lelkigyakorlatokra is.

Bolváry Pál pálos atyát a pittsburghi püspök nemrigen a Szent Anna-templom plebánosává nevezte ki.

A PIARISTÁK

A piarista rend a spanyol Kalazanci Szent József alapítása, és fő célja a gyermekek nevelése. 1597-ben Róma szegénynegyedében indult Kalazanci Szent József első iskolája az elhanyagolt szegény fiúk hit- és erkölcsi nevelésére, és oly ismeretek tanítására, melyek az életben becsületes, dolgozó tagjává teszik őket a keresztény és nemzeti közösségnek. Magyarországon már 1640 körül voltak piarista rendházak.

A Gondviselés erős kezére, a második világháború kegyetlen lökésére volt szükség, hogy a közép-európai piaristák egy része áttelepüljön az Újvilágba.

A háború folyamán körülbelül negyven magyar piarista tábori lelkészként szolgált. A háború után a lelkészek egy része hazatért, néhányuk orosz hadifogságba került, mások — mert a hazaszállítás másfél évre leállt — Németországban rekedtek.

1946. augusztus 27-én, Kalazanci Szent József napján, a németföldi magyar piaristák gyűlést tartottak a bajor Guttenburgban (USA-zónában), és — Gerencsér István atya javaslatára — megegyeztek, hogy a kinnrekedt atyák (körülbelül tizenöten) kérik a rendet egy tengerentúli alapítás megindítására. Tomek Vince, a magyar provinciális lelkesen helyeselte a tervet, s mivel 1947 augusztusában a rend épp őt választotta meg piarista generálissá, hivatalosan is megindultak a lépések. Bátori atya közben kijutott Bécsbe, s ő lett a kiszemelt elöljáró.

1949 február végén érkezett első csoportjuk Los Angelesbe, ahol Láni Mátyás plébános karolta fel őket. Négy lengyel és egy tót atya is csatlakozott ehhez a csoporthoz.

Két év múlva ugyanott megnyílt a novíciátus is, de az első amerikai novíciusok nem maradtak meg. Hűségesebbek voltak a később csatlakozottak, köztük három magyar is. 1949 nyarán és 1950-ben újabb atyák érkeztek Buffalóba, Szabó Gyula plébános támogatásával. Úgyhogy John O'Hara buffalói püspök engedélyével már 1951-ben megalakult az első piarista rendház Derbyben (New York állam). A derbyi atyák magyar internátust is nyitottak (először

1953 szeptemberében). Az internátus új épülettel gyarapodott 1956-ban, hogy a menekült magyar diákok rendelkezésére álljon; az építkezés 90%-ban az atyák keze munkája volt. Ekkoriban még négy magyar, később hét spanyol és két kubai atya is csatlakozott hozzájuk.

A derbyi pionír atyák naponta bejártak Buffalóba misézni; hétvégeken kisegítettek; alkalmi helyeken tanítottak; többen pedig amerikai diplomát szerezni a jezsuiták buffalói Canisius College-ába iratkoztak be. Egy csoportjuk Lackawannán (New York állam) a Father Baker High Schoolban lett rendes tanár. Majd mikor a rend nagy barátja, O'Hara püspök Philadelphiába került érseknek (1954), áthívta ezt a csoportot Pennsylvania államba, hogy ott folytassák tanító munkájukat. O'Hara bíboros, a katolikus iskolák fejlesztője, saját iskolát ígért a piaristáknak, és ezt az ígéretét be is váltotta. 1955 végén — segítségével — megalakult a devoni rendház, szép, húszholdas parkos terület közepén, egy kastélyszerű, volt magánházban. 1960—61-ben új iskolaépület és tornaterem épült hozzá.

Még 1954 júliusában Washingtonba települt Rozsály és Irányi atya, a novíciátust elvégzett kispapoknak tanulmányi házat alapítani. 1956 szeptemberében nyílt meg az első piarista iskola az Egyesült Államok területén, Devonban (Pennsylvania állam), szabályos, amerikai szervezésű középiskola formájában, amely az akadémikus tárgyakra központosított, tehát főiskolákra, egyetemekre előkészítő iskola.

1957 elején elhunyt Rozsály atya, a washingtoni piarista rendház elöljárója. Harminckilenc évet élt.

Kísérletképpen, magánvállalkozásul indította el 1957-ben Buffalóban a pszichológus-pedagógus Gerencsér István a "Calasanctius Preparatory for Gifted Children" alapítását. Ez is hamarosan rendes, nagyméretű iskolává nőtt ki; sok más piaristát belevont a különleges munkába. 10—16 éveseknek adnak sűrített, magas színvonalú programot. Az itt végzett diák, rendes körülmények között, megkezdheti az egyetemi tanulást.

Bátori atya, súlyos szívbaja miatt, először a viceprovinciálisságtól vonult vissza; utódja 1967-ben Irányi László lett. 1975. január 22-én a már öt házból álló egység — szentszéki engedéllyel — rendes rendtartománnyá lett. Ugyanazon év márciusában elhunyt Bátori atya.

A zsinat utáni első nehéz időt (a hivatáscsökkenést) az Egyház kezdi kiheverni. Az új kis provincia is bizalommal tekint a jövőbe. Lassan ismét jelentkeznek fiatalok, hogy folytassák a piaristák munkáját: Istennek és az örök hazának hivő lelkeket nevelni, a földi hazának és emberi közösségnek hasznos, képzett, szociális érzékű munkásokat adni.

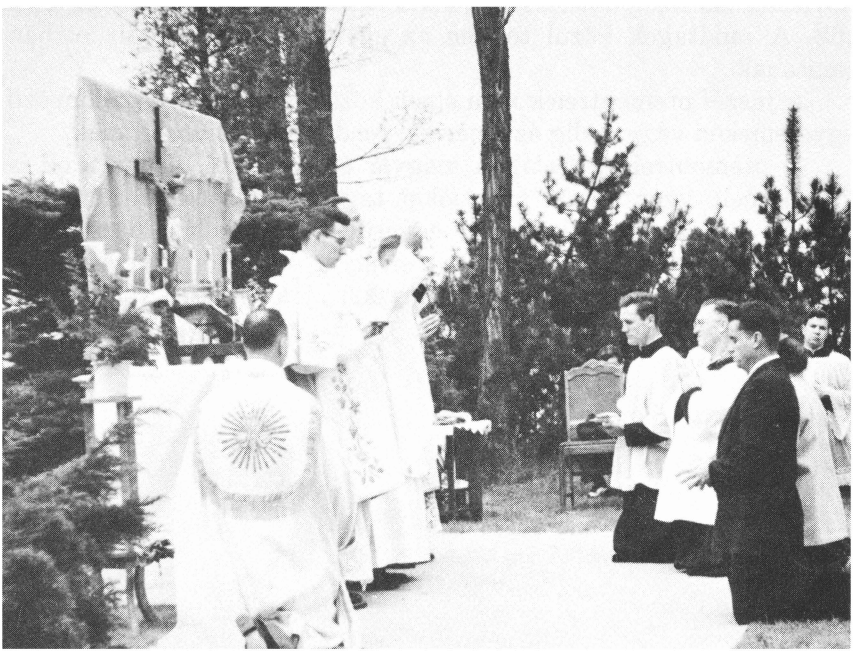

A PREMONTREIEK

Ismert tanítórend volt annak idején Magyarországon a premontreiek rendje, amelyet 1121-ben alapított Szent Norbert, aki Szent Ágoston szigorított szabályait vette a rend alapjául. E rend — még a szent életében — Európa legtöbb országában rendkívül elterjedt. Magyarországon — főleg a királyok, főpapok és a nemesség bőkezűségéből — a XIII. században már ötven prépostsággal rendelkeztek. Különösen híres volt a csornai és jászói prépostságuk.

Több csornai és jászói rendtag él most az Egyesült Államokban, akik 1946 és 1957 között különböző időben jöttek ki. Egyházjogilag mindkét csoport külön egységet alkot. A csornaiak közösségben élnek Santa Ana városában (Kalifornia állam), ahol perjelséget alapítottak. Novíciátust és kisszemináriumot tartanak fenn, mely 1961-ben épült, és Szent Mihály pártfogásába van ajánlva. A novíciátusba főleg amerikaiak jelentkeznek, bár magyar is van köztük. A rendtagok közül többen az egyházmegyei középiskolában tanítanak.

A jászói premontreiek nem élnek közösségben, mivel különböző egyetemeken vagy pedig az amerikai rend iskoláiban tanítanak.

A premontreiek általában magyar és amerikai plébániákon is kisegítenek, gyóntatnak, missziókat tartanak. Ezenkívül különféle egyházi és világi társulatokban, egyesületekben vallási, hazafias és tudományos előadásokat tartanak magyar és angol nyelven, valamint cikkeket írnak magyar és amerikai újságokba. A rendnek virágzó harmadik rendje is van.

Női rendek

AZ ISTENI MEGVÁLTÓ LEÁNYAI

A rendet Alsace-Lorraine-ban alapította Maria Alphonsa anya 1849-ben. A feladatuk betegápolás, öregek gondozása és tanítás lett. Több európai államon kívül Magyarországon is népszerűek voltak.

Az amerikai provincia a magyar település egyik ága. 1912-ben Kováts Kálmán, a mckeesporti (Pennsylvania állam) Szent István Egyházközség akkori plébánosa meghívására küldött a szerzet négy nővért, hogy Kováts atyát segítsék missziós munkájában a Monongahela folyó völgyének magyarjai között. 1912. szeptember 2-án indultak Sopronból az úttörők, és egyhónapi utazás után, október 2-án értek New Yorkba. Másnap érkeztek McKeesportra, ahol kedves kis zárda várt rájuk. Itt kezdték meg működésüket, illetve innen jártak különböző községekbe, hogy az angol iskolákba járó magyar gyermekeket összeszedjék, és hittanra, magyar nyelvre tanítsák.

Tíz évig folyt ez a nagy fáradsággal járó vándortanítás, mely idő alatt húsz helységben jártak a jó nővérek. Sokszor órákig tartó kocsizás után értek egy-egy ilyen telepre, ahol a tantermet legtöbb esetben valamelyik jószívű magyar család szobája vagy konyhája helyettesítette. Az ülőhelyek ládára helyezett deszkák voltak, a világosságot szerény gyertya vagy mécses adta, az íróasztalt a gyermekek térde pótolta. A következő tárgyakat tanították: hittan, írás, olvasás, történelem, ének és szavalás.

Az Isteni Megváltó Leányai továbbá egyleteket (Oltáregylet, Mária-kongregáció) vezettek, énekkarokat szerveztek, gyermekelőadásokat, szegények segélyezésére jótékony célú bazárokat és ünnepségeket rendeztek.

A nővérek áldozatos munkája egyre szaporodott, mert újabb és újabb magyar hitközségek plébánosai kértek apácákat. Minthogy az első világháború alatt a kiutazás éppolyan lehetetlen volt, mint a második világháború idején, az anyaház nem tudott nővéreket küldeni.

Az első világháború után azonban Szabina főnöknő hazatért Amerikából, és 1921 februárjában tizenhárom nővért vitt magával.

Ez az újabb csoport, megérkezése után, hamarosan rendes amerikai iskolákat vett át, mivel a plébánosokat bántotta, hogy magyar híveik gyermekeiket állami iskolába járatják, ahol hittant nem tanulnak. Ezért a nővérek is kénytelenek voltak magukat az angol nyelvben továbbképezni. E célból angol képzőket és egyetemeket látogattak. Az első ilyen amerikai iskolát, Kováts Lajos plébános meghívására, Pittsburghban (Pennsylvania állam) vették át, ahol tizennégy éven át működtek. Az iskolán kívül ellátták az orgonistai teendőket is, hitközségi egyleteket vezettek, műkedvelő előadásokat rendeztek.

Toledóba (Ohio állam) 1921. február 22-én érkeztek a nővérek, Eördögh Elemér plébános meghívására. Hatévi buzgó működés után azonban — nővérhiány miatt — kénytelen volt a szerzet a házat feladni. A következő állomásuk Philadelphia (Pennsylvania állam) volt. Itt 1935-ben magános nők számára létesítették a Szent Rita Otthont.

Hartel József clevelandi plébános érdeme, hogy az Isteni Megváltó Leányai 1922-ben az ottani Szent Imre Hitközségben letelepedtek. Kezdetben csak három nővér működött, később itt is nyolcosztályos angol iskola vezetését vették át.

Különböző nehézségek arra késztették az Isteni Megváltó Leányai nővéreket, hogy amerikai tartomány létesítésével foglalkozzanak, ami csakhamar meg is történt. Szentszéki engedéllyel, a szerzet általános tanácsának határozatával, az amerikai misszió négy háza 1924-ben tartományi rangra emelkedett. Ennek székhelye McKeesport, tartományfőnöknő pedig Horváth Szabina nővér lett. Az első beöltözést ugyanezen év július 16-án tartották meg. Hat, amerikai születésű taggal gyarapodott a tartomány létszáma. Érdemes megemlíteni, hogy az első amerikai születésű magyar jelöltek a nagy ferences püspök, Zadravecz István kezéből vették át a szerzetesi ruhát.

1926-ban a tartományházat áthelyezték Elisabethbe (Pennsylvania állam), ahol nagy áldozat árán — és a magyar hívek önfeláldozásából — sikerült erre a célra birtokot vásárolni. McKeesport megmaradt iskolaháznak, itt is nyolcosztályos iskolát nyitottak.

1944-ben a nővérek száma már kereken száz volt. Az elisabethi zárda már évek óta szűknek bizonyult. Bővítgették, hogy elférjenek, de így sem volt elegendő hely. Új anyaház építésére határozták el magukat. 1959-ben történt meg az első kapavágás. Két év múlva elkészült az új anyaház, tágas kápolnával, novíciátussal és kórteremmel. 1961 októberében, az Isteni Megváltó ünnepének előestéjén volt a Rózsafüzér Királynőjének oltalmába ajánlott anyaház felszentelése.

Az Isteni Megváltó Leányai több államban, katolikus iskolákban tanítanak, szellemileg elmaradt gyermekeket oktatnak, kórházat tartanak fenn, öregeket istápolnak. Magas színvonalú, négyéves akadémiájukon egyetemre készítenek elő leányokat, kereskedelmi szakoktatást folytatnak. A nővérek példaadó életének megfigyelése nyomán a növendékek közül vannak, akik hivatást nyernek a szerzetesi életre.

AZ ISTENI SZERETET LEÁNYAI

Ausztria fővárosában, Bécsben alapította 1868-ban Lechner Franciska nővér az Isteni Szeretet Leányai rendjét. Célja tanítás, betegápolás, serdülő leányok nevelése, elhagyatott öregek gondozása volt. A szerzet hamarosan egész Európában, így Magyarországon is elterjedt.

Eredményes működésük híre átjutott a tengerentúlra is. 1913-ban Morvay Valéria provinciális nővér — John Farley New York-i kardinális meghívására, Bauer Kosztka nővér kíséretében — Amerikába utazott. Időrendben ők voltak a másodikak, akik missziót vállaltak a tengerentúlra került magyarság érdekében. New Yorkban a 72. utcában telepedtek le, és sok áldozat, nélkülözés, fáradozás után megnyitották az első leányotthont, melyet "Our Lady of Hungary, St. Mary's Home"-nak neveztek.

Alighogy híre terjedt az Isteni Szeretet Leányai New York-i letelepülésének, a környékbeli hitközségek plébánosai azzal a kéréssel fordultak hozzájuk, hogy karolják fel a magyar iskolás gyermekek nevelését. A nővérek átvették a 82. utcai Szent István-templomnál a tanítást. Ekkor Morvay Valéria újabb hat nővért hozatott ki Magyarországról.

Hamarosan újabb nővérekre volt szükség. Közben amerikai hivatások is jelentkeztek szép számmal, de mindez kevésnek bizonyult. Miután Valéria anya az amerikai missziót kitűnően megalapozta, Kosztka nővért főnöknőnek kinevezte, és visszatért Budapestre, hogy új tagokat neveljen Magyarországon — Amerika részére.

Az Isteni Szeretet Leányai amerikai missziója alig kezdett virágozni, amikor 1914-ben kitört a világháború, aminek következtében megszakadt az érintkezés a budapesti anyaház és az amerikai misszió között. Öt évig nem hallottak egymásról a nővérek.

Az Észak-Amerika területén lévő anyaházuk Arrocharban (New York állam) épült. Szép kápolnájukban ma is gyakran gyűlik össze lelkigyakorlatra a magyar papság. 1919-ben Arrochar provinciális házzá lett, és első tartományfőnöknőnek Bauer Kosztkát választot-

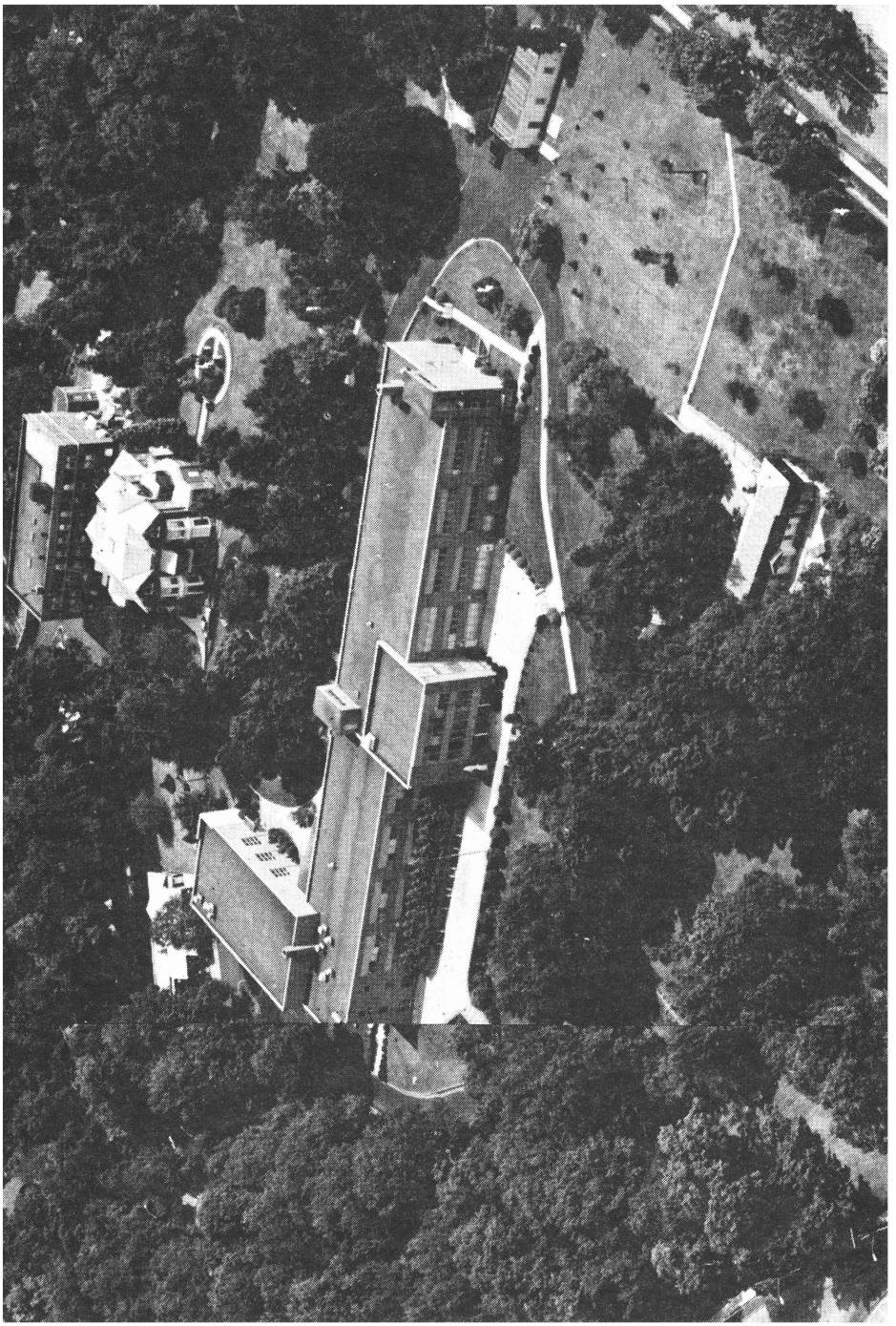

ták meg. Arrocharban "St. Joseph Hill Academy" néven iskolát is alapítottak, ahol elemi és középiskolai oktatás folyik.

1920-ban ismét kapcsolatba kerültek Budapesttel. Ekkor Kosztka főnöknő Budapestre utazott, és huszonegy nővérrel tért vissza Amerikába. A missziók szépen virágoztak, nagyszerűen dolgoztak, de még mindig az volt a baj, hogy kevés a nővér. Valéria anya meglátogatta az amerikai missziókat, és miután visszatért Budapestre, tervbe vette, hogy nagyobb anyaházat építtet, mert a Szent Margit Intézet szűknek bizonyult arra, hogy a magyarországi és az amerikai missziók részére elegendő tagot neveljen. E tervével — és nyolc nővérrel — 1923-ban ismét hajóra szállt, és Amerikába utazott, ahol az ottani elöljárókkal megtárgyalta nagy tervét. Elmondotta az illetékeseknek, hogy Budapesten, a Svábhegyen szeretné felépíteni az Isteni Szeretet Leányai Anyaházát. Az amerikai misszióból kiválasztottak két nővért arra a célra, hogy gyűjtsenek az anyaház felépítésére. Tizenhat évi fáradságos gyűjtőmunka eredményeképpen, amerikai adományokból, fel is épült az új budapesti anyaház.

1923-ban az Isteni Szeretet Leányai amerikai missziójának már tíz háza és száz tagja volt. A nővérek nagyon szép és eredményes munkát végeztek, amit bizonyít az is, hogy 1939-ben, a második világháború kitörése előtt már huszonegy rendházuk és kétszáz nővérük volt.

1940-ben nyílt meg a rend első kanadai települése. Kidd püspök az Ontario tartományban lévő londoni egyházmegyébe hívta meg a nővéreket, hogy magyar pap hiányában vállalják el a windsoriak lelki gondozását.

Sok-sok ezer gyermeket tanítottak a nővérek magyar nyelvre, hittanra, sőt: rendszeres angol iskolát is vezettek, ami kötelező volt. A templomokban oltárokat díszítettek, a plébániák irodai munkájában is segítettek. Menhelyeket tartanak fenn, és apácanövendékek számára Villa Madonnában (New Jersey állam) intézetük van.

"Mindent Istenért és a szegényekért" — ezt a rendalapító eszmét örökölték, és követik ma is az Isteni Szeretet Leányai, akiknek száma a hatvanas években már meghaladta a háromszázat...

A JÉZUS SZÍVE NÉPLEÁNYAI TÁRSASÁGA

A húszas években a kor igényeinek egyik legmegfelelőbb alapítás Magyarországon kétségtelenül a Jézus Szíve Népleányok Társasága volt, mely Bíró Ferenc jezsuita atya nevéhez fűződik. Ez volt az első kísérlet egy bizonyos, szerzetességhez hasonló, vallásos társulat létrehozására, mely tagjainak — a közös élet mellett — a szabad mozgás lehetőségét megadta. A korszerű apostolkodás, mely az alapítás gondolatát adta, a katolikus sajtó és népi aszkétikus irodalom terjesztésére irányult, s mellette mint fő cél mellett a vallásilag elhanyagolt munkásság felkarolására. A népleányok korszerűségét és népszerűségét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy az alapítástól a háborús összeomlásig terjedő húsz év alatt nyolc házat alapítottak, s létszámuk évről évre rohamosan szaporodott. Budapesten, és rövid időn belül a vidéki városokban is, rendházaik központjává váltak a modern, szociális népgondozásnak. Iskolákban is tanítottak; óvodát, leánynevelő intézetet tartottak fenn.

A népleányok léte szorosan összefüggött Bíró Ferenc egy másik alapításával, a Korda Ipari és Kereskedelmi Részvénytársasággal. A Korda Rt. könyv- és kegytárgykereskedés volt, mely a pesti Mikszáth Kálmán téren nyílt meg, s amely hamarosan közismert és szerfölött népszerű lett.

A rendek feloszlatásakor az akkori rezsim figyelmét nem kerülte el ez a szorgalmas, a nép által kedvelt társulat sem. A Kordát megszüntették, a népleányokat szétszórták. Közülük néhányan nyugatra kerültek, és négyen Kanadában, Hamilton városában telepedtek le.

Az első évek nehézségei után munkájuk sikerrel járt, s ezt az is bizonyítja, hogy 1968-ra a testvérek száma tizenötre emelkedett, akkor, amikor a legtöbb vallásos szervezet alig fejlődött. Munkakörük kiterjedt családlátogatásra, napközi otthon vezetésére, nyaralótelep fenntartására.

Két jelentős alkotás is fűződik a Jézus Szíve Népleányok kanadai működéséhez. Az egyik a Courtlandban épített Szent Szív Otthon, a másik a Hamiltonban létesített Szent Erzsébet Otthon.

Az előbbinek az eredeti tervét Bakos György, nemes szívű courtlandi magyar álmodta meg, aki magyar egyházi központot kívánt alapítani, templommal, iskolával, kultúrházzal. Ennek megvalósulása után otthont kívánt építeni idősek számára, ahol szeretettel gondozzák őket. Ez utóbbira 1967-ben került sor, amikor Bakos György ötvenhét hold területet ajándékozott erre a célra. Venisch Gabriella testvér, a rend akkori kanadai főnöknője — a testvérekkel együtt — elfogadta az ajánlatot, amelyet a püspök is jóváhagyott.

Fekete László torontói építész tervei szerint épült fel a Szent Szív Otthon, ötvenhárom idős személy, négy testvér, kápolna és annak lelkésze részére. 1968-ban, Szent László ünnepén szentelték meg az alapkövet. 1969. május 15-én nyílt meg az otthon, Dobos Etelka testvér felügyelete alatt. A munka és további fejlődés azóta is megszakítás nélkül tart.

A Szent Erzsébet Otthon története a következő:

Az eszme, az intézmény egész anyagi megalapozása, fenntartása és vezetése Manhertz Erzsébet testvéré. 1938-ban lépett be a Jézus Szíve Népleányai Társaságába, 1950-ben jött Kanadába, és Hamiltonban kezdte meg működését. Már 1953-ban gondolt öregotthon létesítésére, de megvalósítására csak 1956-ban kerülhetett sor.

Az elindulást Albert Gibbonsnak, a scarbourough-i missziós ház pékmesterének 20000 dolláros adománya tette lehetővé egy kis házban. Erzsébet testvér tette lakhatóvá, néhány áldozatkész magyar asszony segítségével, nyolc öreg befogadására. Az első években ő volt az otthon mindenese: bevásárolt, főzött, takarított, gondozta és ápolta öregjeit.

A nemes vállalkozás csakhamar nagy megértésre talált, elsősorban a magyaroknál, de a nem magyar kanadaiaknál is. A város vezetősége is sokban kimutatta jóakaratát, de Erzsébet testvér ragaszkodott ahhoz az elvhez, hogy sem a várostól, sem a tartománytól nem kér segítséget, hanem tisztán közadakozásból és nagylelkű jótevők adományaiból tartja fenn az intézményt.

Az első másfél évtizedben, egészen haláláig, különösen nagy segítségére volt dr. Szöllőssy László, nemcsak anyagiakban, hanem mindennapos ingyenes orvosi szolgálataival is. Hosszú éveken keresztül Timothy J. McKenna ügyvéd állott mellette jogi tanácsaival. Felmerülő nehézségeiben pedig Hitter József jezsuita atya volt hatékony segítségére.

Az 1956-os szerény kezdet után szinte csodával határos fejlődés következett. A nyolcágyas öregotthonból 1975-re kétszázhúsz személyt befogadó intézmény lett, melynek hétszáz személyes auditóriuma, kápolnája, lelkészi lakosztálya, száz kocsi számára par-

kolóhelye, az ápoló személyzet számára négyemeletes épülete is van. Ezenkívül irodahelyiségek, orvosi rendelő, pszichoterápiai osztály, ebédlő, százötven személyes tetőterasz és kert egészítik ki az otthont.

Erzsébet testvért Árpád-házi Szent Erzsébet lelkülete ihlette meg, az ő szelleme készteti adakozásra évről évre a sok jótevőt, és a Szent Erzsébet-i szeretet aranyozza be az otthon lakói életének alkonyát. Az otthonhoz méltó Szent Erzsébet neve.

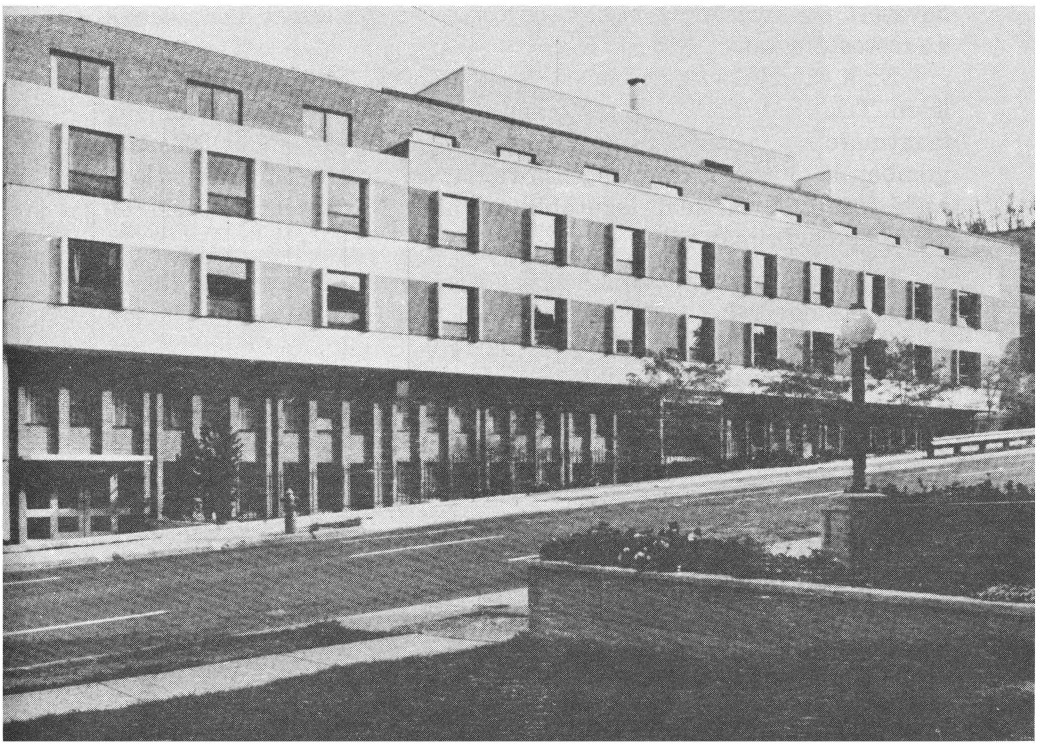

A SZATMÁRI IRGALMAS NŐVÉREK

Az Úr 1842. évében Hám Jánosnak, a szatmári egyházmegye főpásztorának buzgólkodásából létesült a Páli Szent Vincéről elnevezett irgalmas nővéreknek, a Keresztény Szeretet Leányainak szerzetestársulata.

Ez a társulat szépen elterjedt a történelmi Magyarország területén. Trianon után három tartományra oszlott: romániai tartomány (Szatmáron lévő anyaházzal); magyarországi tartomány (Esztergomban lévő székházzal); csehszlovákiai tartomány (Rozsnyón lévő székházzal). A társulat legutóbbi védnöke Mindszenty József bíboros hercegprímás volt.

1933-ban, amikor már 2000 tagot számlált a társulat, Kínába is küldött nővéreket, a budai ferences atyák Hunan-Paoking-i missziójába. A kínai háborúk alatt a nővérek Chinkiang-Hunanba menekültek, a passzionista atyák missziójába. A háború után egy csoport visszament a ferencesek missziójába, a többiek ott maradtak Chinkiangban, és 1948-ban megnyitották a kínai novíciátust. Szépen indult a novíciátus, jelentkezők és tanulók voltak bőven, de rövidesen mindennek véget vetett a kommunizmus. Mindkét misszióból kiutasították a külföldieket, de a kínai nővérek ott maradtak, és világi ruhában dolgoznak a hívek között.

Hongkongból az egyik csoport Taiwan (Formosa) szigetére ment, a Maryknoll atyák missziójába. A taichungi egyházmegye részére 70—80 tagból álló bennszülött szerzetestársulatot neveltek fel. Az egyik magyar nővér még ma is ott működik.

A másik csoport egyenesen az Egyesült Államokba jött, és Trentonban (New Jersey államban) kórházban működött, majd a később kijöttekkel együtt különböző egyházmegyékben vállaltak munkát, betegápolást és hitoktatást.

1963-ban, az isteni Gondviselés jóvoltából, egy kedves magyar házaspár, Gaál István és felesége, a nővéreknek ajándékozta birtokának egy részét: ötvenkilenc holdat a rajta lévő farmházat és más épületeket. A nővérek nagy hálával fogadták a nemes ajándékot.

Éppen ebben az időben végzett az egyik nővér az ápolónőképzőben, és így 1965-ben megnyithatták a Szent József Otthont.

Üres kézzel, de nagy lelkesedéssel jöttek a nővérek Amerikába, és az évek során szorgalmas munkával egymás után építették az új házakat. A régi farmházhoz épült a zárda kiegészítő része, kápolnával. Új épület a novíciátus és a káplánlakás. Állandó káplánjuk egy bencés atya. A kis otthon kétízben is bővült, és ma már tekintélyes, szép épület. Az új, amerikai nővérekkel együtt odaadással ápolják az öregeket. A fiatal nővérek ápolónői iskolát végeznek. A régi szerzetesi ruhát nem cserélték ki, csupán a fehér fátyolt feketére.

A SZOCIÁLIS MISSZIÓS NŐVÉREK

A szerzetet 1908-ban alapította Budapesten Prohászka Ottokár püspök és Farkas Edit. A nővérek főleg szociális munkára nyertek kiképzést, nem viseltek apácaruhát, és így szabadabban járhattak családokat látogatni, és hivatali közbenjárásokra pártfogoltjaik ügyeiben.

Európai útja alkalmával Schrembs prelátus megismerkedett az alapítókkal, és amikor már mint clevelandi püspök ismét Európában járt, ellátogatott Budapestre, és az általános főnöknőtől nővéreket kért a clevelandi magyarokkal való foglalkozásra.

1922 novemberében három nővér — Hildegard, Stefánia és Judit — meg is kezdte működését a clevelandi Szent Margit Egyházközségben, Rickert Ernő plébános idejében. Az East 116 Streeten a 2927. számú házban volt az otthonuk.

A kezdet nehéz volt. A nővéreknek alkalmazkodniuk kellett az amerikai szokásokhoz, életmódhoz. A papságnak újszerűek voltak az egyszerű fekete ruhában járó, szabadon mozgó nővérek. A családoknak is idő kellett, hogy megismerjék a nővérek önzetlen, segítőkész munkáját. Ez nem kimondottan szociális gondozás volt — azt a városi szervek végezték —, hanem missziós munka a családokban és azok környezetében.

A nővérek rövidesen megkezdték a házról házra való látogatást, nemcsak magyar, de minden katolikus család adatainak felvételét. Így kerültek kapcsolatba az Egyháztól elszakadtakkal, a rendezetlen házasságban élőkkel, a meg nem keresztelt gyermekekkel. Az ilyen családokkal foglalkoztak, s igyekeztek őket visszavezetni a szentségekhez, házasságukat rendezni, a gyermekeket hittantanulásra beszervezni. 1923-ban már száznyolcvan gyermeket készítettek elő az első szentáldozásra. A tanítás több csoportban történt, mert az idősebbek szégyenkeztek együtt tanulni a fiatalabbakkal.

Hittantanulásra fokozatosan beszervezték a környékbeli nyilvános iskolák katolikus tanulóit is. A fiúk oktatására Schrembs püspök szeminaristákat jelölt ki. Bartkó Alajos, az akroni Jézus Szent Szíve-templom plébánosa ma is emlékszik ott szerzett tapasz-

talataira. A leányokat önkéntes munkatársak, főleg tanítónők oktatták. Szükségét látván annak, hogy a gyermekeket az utcáról elvonják, a nővérek rekreációs klubokat szerveztek. A fiúkat kézügyességi és sportcsoportokban, a leányokat kézimunka- és varrótanfolyamok keretében gyűjtötték össze. Varrást a felnőtteknek is tanítottak. Az időnként rendezett színdarabokban és más előadásokon fiúk és leányok közösen szerepeltek. A délutáni és esti klubba általában négyszáz ifjú járt. Az 1926-ban kiadott jelentés szerint, alig három év alatt 1264 gyermek részesült hitoktatásban; 22 iskolás korú gyermeket, 35 felnőttet, 425 állami iskolai tanulót készítettek elő első szentáldozásra; 1848 családlátogatást végeztek; 1220 gyermek látogatta az ifjúsági klubokat.

A nővérek munkájában, az ahhoz szükséges anyagiak megszerzésében a csoportok tagjai mellett az általában száznál több önkéntes munkatárs segített.

A munka fokozatosan kiterjedt a szomszédos egyházközségekre, ahol a nővéreknek irodahelyiséget bocsájtottak rendelkezésre, hogy meghatározott időben fogadhassák az érdeklődőket.

A nővérek száma lassan növekedett. Munkájuk sokoldalúsága nagyban különbözött a megszokott tanító vagy betegápoló nővérek munkájától, napirendjétől. Schrembs püspök, papi körökben is megtárgyalva a kérdést, 1932-ben azt óhajtotta, hogy váljanak külön a magyarországi általános főnöknőtől, legyenek önállóak. Ő Rómából engedélyt kér arra, hogy, a nevet megtartva, egyházmegyei szerzet legyenek. Ennek keresztülvitele után Judit nővér, az utolsó magyar a csoportban, 1933-ban visszatért Budapestre. Az amerikai közösség munkaköre fokozatosan megváltozott, mind kevesebbet foglalkoztak magyarokkal. 1948-ban el is költöztek Clevelandból. Jelenleg Saginaw-ban (Michigan állam) van az anyaházuk és a központjuk. Hildegard nővér 1956-ig a cantoni (Ohio állam) Szent Péter Egyházközségnél dolgozott.

Schrembs püspök így írt a Szociális Missziós Nővérek munkájáról: "Igazi apostoli lelkesedéssel keresvén Krisztus nyájának eltévedt bárányait, eljutottak száz és száz helyre, ahova pap sohasem kapott volna bebocsájtást. Alázatossággal, szeretettel példaadóan százakat mentettek meg, akik másképp elvesztek volna Isten országa számára. . ."

Az isteni Gondviselés azonban újra Amerikába hozta a Magyarországra visszatért nővéreket. Kövics Flóra nővér így számol be erről a Katolikus Magyarok Vasárnapjában:

"Előre megmunkált talajt hagytak maguk után a Cleveland és környékén élő magyarság szívében számunkra is, akik részben 1956-

ban, részben később érkezvén Amerikába, és ugyanazzal a céllal, lelkülettel és szent hévvel álltunk hozzá a ránk váró nemes munkához. Nicholas T. Elko római katolikus püspök úr hívására itt telepedtünk le, a Clevelandhez közel eső Burton városka külső részén levő magyar Máriapócs kegyhelyen.

A kegyhellyel járó teendőkkel egyvonalban a szociális munka minden ágára lehetőség nyílik. Az évek hosszú során át az azt látogató magyar testvéreink, és más nemzetiségűeknek is a segítségére vagyunk mindenkor és minden időben. Tanácsadás, problémák megoldásában való segítség, családlátogatás, gyermeknyaraltatás, gyermekek óvodai oktatása, egyházközségi munkálatok; hittantanítás, elsőáldozók előkészítése, magyar nyelv tanítása stb.

A közeljövőben egy újabb lehetőségünk lesz magyar testvéreink és embertársaink szolgálatára; Isten kegyelméből örömmel nézünk az 1978-as esztendő elé, ugyanis régi álmunk megvalósulását engedte meg a Mindenható, ami nem más, mint a Mindszenty bíborosról elnevezett Öregek Otthona, 80—240 személy részére, melyet később egy ápolóotthon fog követni. Bíboros atyánk — amerikai körútja alkalmával — személyesen szentelte meg az 56 hold területet, és végezte a kapavágás szertartását, és adta áldását ránk."

A SZOCIÁLIS TESTVÉREK TÁRSASÁGA
(Az Egyesült Államokban)

A huszadik század első negyedében Budapesten — mint modern szerzetesalakulat — létrejött a Szociális Testvérek Társasága, amelynek célkitűzése a megszentelő szeretet tükrözése és a szociális szolgálat volt. A rendet Slachta Margit alapította.

A társaság — ugyanúgy, mint az egész ország — a trianoni összeomlás idejében nagy anyagi nehézségekkel küszködött. 1923-ban több testvér külföldre ment dolgozni, hogy — minden tisztességes munka megragadásával — anyaház szerzésére anyagi alapot gyűjtsenek. Kilenc testvér jött Amerikába, akiknek testi-lelki küzdelmeit azok a levelek tükrözik, amelyek 1924-ben könyv alakban is megjelentek, Amerikai levelek címen.

Buffalo (New York állam) volt az első állomás, majd Stockholm (Saskatchewan tartomány). Az előbbi jelenleg is központja az itt működő testvéreknek, az utóbbi bölcsője lett a Szociális Testvérek Társasága kanadai ágának. A buffalói testvérek a szociális és lelki munkát a Szent Erzsébet Egyházközségben kezdték meg: családlátogatással, asszonyszövetség szervezésével, gyermekek számára rendezett nyári magyar iskolával igyekeztek a kivándorolt magyarokat támogatni, őket kulturálisan és lelkileg emelni.

Közben otthon, Magyarországon megalakult a Testvérszövetség, amely háziipari termékeket, főleg kézimunkákat készített. A testvérek azok kiállításával, a magyar kultúra és népművészet ismertetésével a magyar élet fejlesztését szolgálták, és az eladással anyagi segítséget szereztek.

Buffalóban a magyar testvérek munkája 1923-tól 1930-ig tartott, majd 1947-ben újból megkezdődött a háború utáni menekült testvérek segítségével. 1947 óta a társaságnak szerződése volt a buffalói katolikus karitásszal, és annak keretében a lackawannai (New York állam) magyar templomban dolgoztak a magyarságért.

Közben az isteni Gondviselés Kubába is eljuttatott két testvért. Egyik ott maradt, és megalakított egy közösséget, amely bennszülött kubaiakkal dolgozik. A másik testvér itt kezdte meg

spanyolul a Puerto Ricó-iak lelki gondozását, és később Ponceban (Puerto Rico) is megalakította a társaságot.

Az isteni Gondviselés útjai kifürkészhetetlenek. Buffalóban az egyik testvér tüdőbajt kapott, és az orvos Kaliforniába küldte, egészsége helyreállítására. Ketten Kaliforniába utaztak, ahol virágzó amerikai közösséget alapítottak. A Los Angeles-i magyar egyházközségben is dolgoztak magyar testvérek, Láni Mátyás mellett. Ottani működésük egy, a magyarok számára alakított öregotthonban folytatódik, ahol jelenleg hét magyar van, egy magyar testvér vezetésével.

A legerősebb magyar ág a buffalói. Az ottani magyar testvérek legtöbbje az 1956-os forradalom után érkezett. A társaság más helyeken, így Syracuse-ban (New York állam) is megkezdte karitatív munkáját, ahol, széthulló családok gyermekeit gondozva, otthont vezettek a testvérek. Ez a munka 1958-tól 1970-ig tartott. 1970-ben az akroni (Ohio állam) Jézus Szíve Egyházközségnél kezdték meg a magyar lélekmentő munkát, 1973-tól hétvégi magyar iskolát is vezetve.

A testvérek közül többen amerikai egyetemeken diplomákat szereznek szociális munkából és teológiából, hogy a lélekmentő, és egyre többfelé ágazó munkájukat minél jobban tudják végezni. A különböző helyeken működő csoportok szövetségben vannak, és így hathatósabban támogatják egymást a testvérsegítő szolgálatban.

A SZOCIÁLIS TESTVÉREK TÁRSASÁGA
(Kanadában)

Az első világháború után Soós atya, Stockholm templomának pásztora, a reginai érsekhez fordult, hogy a kanadai magyar hívek lelki és kulturális igényeinek szolgálatára magyarországi segítséget kérjen. Az érsek a budapesti újságokban közzététette a kérést, amely megragadta a Slachta Margit által alapított szociális testvérek figyelmét. Három önkéntes testvér, Schwarz Mária, Horváth Ida és Lampert Júlia a saskatchewani hívek támogatására a nyugatkanadai misszióba települt. 1923 decemberében Ida és Júlia testvérek Stockholmban létesítettek állomást, míg Mária testvér Montrealba, onnan a New York állambeli Buffalóba utazott, és ott alapított rendházat.

1924-ben Soós atya, majd az utóda, Denk atya is eltávozott Stockholmból, s a fiatal nővérek — idegen országban, nyelvtudás nélkül — egyedül maradtak. Még abban az évben Sántha Pál lett az új plébános, akit Kulcsár atya követett. 1925-ben két újabb nővér érkezett Budapestről, az anyaházból, és 1927-ben Ida nővér lett a főnöknő. A régi plébániaépület lett a testvérek otthona.

1927-ben — első jelöltként — a kanadai születésű Kulcsár Rita csatlakozott a rendhez. 1927 más szempontból is fontos éve lett a fiatal társulatnak. Megkezdték a magyar területek látogatását és a nyári iskolai oktatást. A plébániákon apostolkodtak, felkeresték a távoli farmokat, azokat a híveket, akik Alberta, Manitoba és Észak-Saskatchewan tartományokban éltek, templom és iskola nélkül. A testvérek nyaraikat a nép között töltötték; hittant tanítottak; előkészítették a gyerekeket (akikhez gyakran felnőttek is csatlakoztak) első szentáldozásra. Ugyanakkor varrni és háziiparra tanították a nőket. Zene- és színdarabokat tanítottak be, előadásokat rendeztek. Akkoriban ezt mind a nővérek végezték, később a hamiltoni lelkigyakorlatos ház önkéntesei segédkeztek nekik. A testvérek egyetemre is beiratkoztak, hogy tanítani tudjanak, és keresetükből a felszínen tudják tartani magukat. Az idők folyamán az érsekség

is bevonta őket a katolikus karitász programjába. 1933-ban Reginában állandó rendházhoz jutottak.

1942-ben új missziót nyitottak Lemberg helységben, ahol a Weisenberg iskolai kerületben tanítást vállaltak. Ez a misszió 1949-ig működött, akkor a testvérekre Hamiltonban a lelkigyakorlatos házban lett szükség. A háború alatt a tanárhiány idején betöltötték a távollévők helyét, és tanítottak mindaddig, míg a világi tanárok visszatérhettek a civil életbe. 1951-ben megszervezték az első ifjúsági nyári tábort, amelyet azóta is fenntartanak.

1965-ben Esterhazyba hívták meg a szociális testvéreket, és — egy év kivételével — a testvérek azóta is apostolkodnak a körzetben. A stockholmi karmelita nővérek által fenntartott iskolát 1921-ben bezárták, majd Sántha atya buzgólkodása nyomán 1926-ban — mint önálló katolikus iskolát — újra megnyitották. 1933-ig világiak tanítottak, amikor két szociális testvér csatlakozott a tanerőkhöz. 1967-ben a középiskolai tanítás megszűnt. Tanító testvérek és jelöltek, akik már a stockholmi iskolában végeztek, és a rendhez csatlakoztak, építették ki a rend házait: Regina, Montreal, Toronto, Hamilton és Courtland városokban.

A reginai ház rendkívül sokat tett a menekültekért az 1956-os forradalom után. 1970 óta egy testvér csak családszolgálattal foglalkozik. 1972-ben a testvérek új épületet vettek, mely tanulmányi házuk, és a tanító testvérek, szociális gondozók otthona lett. A társaság helyi szervezetei kiépülésének története a következő:

1933-ban a szociális testvérek meghívást kaptak a montreali érsektől, hogy ott segítségére legyenek Gaboury atyának, aki a magyarok pasztorációját végezte. Mária nővér kapott megbízást a Magyarok Nagyasszonya-plébániához. Egy év múlva — tanítóként — Hildegard nővér csatlakozott hozzá, és, iskolában tanítva, ő kereste a megélhetéshez szükséges pénzt. (Harminc dollár volt a fizetése havonta.) A testvérek egy helyi zárdában laktak három évig, akkor végre béreltek házat maguknak. Mária nővér fontos szerepet töltött be a magyarok templomvásárlása során az anyagiak megszerzésében.

Később — a buffalói rendház egyik testvérével együtt az Egyesült Államokban végzett gyűjtés eredményeként —, 1941-ben sikerült házat venniük. Itt volt a kisdedóvójuk és a női szállójuk. Támogatásukra testvérsegítő szolgálatot alapítottak a montrealiak, akik sikeresen támogatták a testvérek szociális tevékenységét. A testvérek 1958-ig dolgoztak a Magyarok Nagyasszonya-templomnál. Jelenleg még Pauline testvér működik Montrealban, két másik nővérrel és világi tanerőkkel. A Holy Cross-templomnál is működtek a testvérek, mely eredetileg az íreké volt, de abban az időben már nemzetközivé vált. 1970-ben megszűnt a testvérek közreműködése

ennél a templomnál, de a plébánia kérte őket, hogyha a testvérek száma emelkednék, bármikor térjenek vissza.

1942 óta Torontóban, a Szent Erzsébet-templomnál fejtenek ki tevékenységet a testvérek. A Felician-nővéreknél kaptak helyet először, amíg otthont tudtak venni maguknak. A torontói magyar templom bérelt épületben szolgálta a híveket. A montreali siker nyomán Mária nővér meghívást kapott Torontóba, ahol tüneményes sikkerel dolgozott, és az egyházközség saját templomhoz jutott. Az érsek minden gyűjtött dollárhoz megajánlott egy dollárt. Míg a gyűjtés folyt, teológiai hallgatók, csoportokban dolgozva, lakhatóvá tették a testvérek ódon zárdáját. 1944-től magyar pásztor is munkálkodott a hívekkel. 1956-ban Mária nővér kilenc hónapig vezette a menekültközpontot. A társulat testvérei azóta is élénk kapcsolatban vannak a torontói hívekkel, és szeretettel dolgoznak lelki ügyeikben.

Hamiltonban a püspök 1943-as meghívása alapján települtek le a szociális testvérek. Ida testvér Mária nővért küldte oda az első munka elvégzésére, mely a magyarok összeírása volt. Ennek eredménye alapján 1954-ben megalakították a Szent István Egyházközséget. A püspök állandó lelkigyakorlatos ház megszervezésére is meghívta a testvéreket, akik szokott lelkesedésükkel kezdtek a nagy munkába, és találtak is a célnak megfelelő épületet, tízholdas területtel. 1946-ban felszentelték a lelkigyakorlatos házat, és az első lelkigyakorlatot augusztus hónapban tartották, férfiak részére. A ház azóta híressé vált a magyarság és a katolikusok körében. A látogatottság miatt hamarosan szűknek bizonyult, azért a melléképületet átalakították a testvérek számára. A földszinten fizető vendégeket láttak el, ami segített az adósságok törlesztésében.

Az első években kilenc egyházközséget segítettek ki hellyel, mert a papoknak szállást, a híveknek pedig gyülekezőhelyet biztosítottak. A testvérek nyárra szállóvendégeket fogadtak, hogy az adósságuk fogyjon, és így maguk nem jutottak pihenéshez.

Courtland 1949-ben kért segítséget a szociális testvérektől. A londoni püspökségnek ez a városa a Dohányvidéken fekszik. Azt remélték, hogy ők ugyanúgy boldogulnak a testvérek rendkívüli munkája és sikerei alapján, mint az előbb említett városok katolikusai. Mária nővér a hamiltoni nagy munka után Courtlandon látott hozzá a templomszervezéshez, és — Cser László jezsuita atyával együttműködve — megvalósította a templomot a magyarság számára. Skolasztika nővér dolgozott leghosszabb ideig a hívekkel Courtlandon. 1959-ben iskolát nyitottak, és 1968-ig maradtak ott a testvérek, amíg az iskola teljes működésben volt.

1961-ben új szárnyat kellett építeni az ismét szűkké vált lelkigyakorlatos házhoz. 1963. március 17-én nyílt meg az új rész a canai híveknek tartott lelkigyakorlat alkalmával.

Hamiltonban a testvérek fő munkája a lelkigyakorlatok szervezése és irányítása. Hétvégeken összejöveteleket tartanak házas nőknek, férfiaknak, nemzetiségi csoportoknak, dolgozó nőknek, egyetemistáknak, fiatal házasoknak, papoknak, apácáknak. 1973-ban kilenc testvér és két jelölt működött a lelkigyakorlatos házban. A szociális testvérek közül már többen örök álomra szenderültek, köztük az alapító Ida testvér, aki negyvenkét évet töltött Kanadában. 1955-ben a Szent Kongregáció Rómában megalkotta a kaliforniai provinciát, Los Angeles székhellyel. A reginai részleg püspöki intézetté alakult, s az Esztergomból Buffalóba települt testvéreket elválasztották a kanadaiaktól. A Szentszék kívánságára szövetségi formában működnek az Egyesült Államokbeli és kanadai társaságok; az első együttes gyűlésük 1972-ben volt a buffalói testvérek floridai házában.

Az előbbiekben ismertetett szerzetesrendek keretein kívül számos egyéb — más rendekhez tartozó — magyar szerzetes is él Amerikában. Valamennyiük felsorolása meghaladná szűkre szabott kereteinket.

A Katolikus Magyarok Vasárnapja évkönyve minden évben felsorolja azoknak — az Isten szolgálatában élőknek — a nevét és címét, akikről tudomása van.

IV. RÉSZ

Testvérsegítés

AZ AMERIKAI MAGYAR KATOLIKUS EGYLET

Bármilyen mostoha sorsa is volt Magyarországon a szegény népnek, ha valami baj érte őket, a család, a barátok és végső fokon a közigazgatás bizonyos mérvű védelmet jelentett. A darabka kenyér és krumpli — ha szűken is, de — legtöbbször megvolt. A kivándorlás fő oka, a nagyobb kenyér vágya és a földéhség volt. Mindenki arról álmodott, hogy néhány robotos évet idegenben töltve hazatér, és a szerzett pénzből cseréptetős háza, saját szekere, saját földje lesz, amelyen magának arat.

Az óceán innenső partján aztán minden másképpen volt, mint azt odahaza elképzelték. Az ügynökök bevasalták rajtuk az utazási összegeket (kamatos kamattal), s a munkapiac is tele volt meglepetésekkel. Az első magányos magyarok hányódtak egyik helyről a másikra az óriási országban, ahol a nyelvtől kezdve a templomig minden idegen volt.

Az 1870-es évek első bevándoroltjait követő csoportokkal lassan mégis közösségek kezdtek kialakulni, rendszerint népi, vallási tömörülések formájában. Abban az időben szociális gondoskodás, társadalombiztosítás nem volt Amerikában. Egy-egy baleset, betegség vagy temetés évekre nyomorba dönthette azt, aki gondoskodott a szerencsétlenül jártakról. A magyarok között — csakúgy, mint a korábban érkezett, és már szervezettségben élő emigránsok körében — ön- és érdekvédelmi társulatok keletkeztek. Az első testvérsegítő sejtek a templomok, egyházközségek mellett létesültek, és programjukban mindig ott szerepelt az elhagyott hon iránti szeretet, s a hagyományok ápolása is. Voltak időszakok, amikor százával működtek fraternális egyletek. Szinte valamennyi magyar egyház, klub, kulturális és politikai társulás adott beteg-, illetve temetkezési segélyt bizonyos havidíjak ellenében. Legtöbb ilyen helyi, kisebb csoport az idők folyamán beolvadt a nagyobb egyletekbe, ahol biztosabbak lehettek, hogy beadott pénzük ellenében, a helyes gazdálkodás révén, utódaik megkapják a kötvényekben megnevezett összegeket.

A testvérsegítő társulatok virágkora egészen a szervezett amerikai társadalombiztosítás megindulásáig tartott. Az első bevándorlók, az öregamerikások még ma is hűségesen kitartanak egyleteik mellett.

A második világháború után érkezettek nagy része, főleg az 1956-os szabadságharc bevándoroltjai, akik a kötelező munkásbiztosításhoz otthon hozzászoktak, itt is természetesnek tartják, hogy az állam polgárairól gondoskodik. Kevesen csatlakoztak közülük a testvérsegítő egyesületekhez. Azonban a nemzeti és vallásos alapon működő egyesületek ma is fontos szerepet játszanak. A kulturális társulatok, magyar házak számát most is több százra lehet tenni, bár ezek inkább csak klubok, ahol a tagok esténként és hétvégeken szórakoznak; az öregek magyarul, a fiatalok angolul társalognak.

A legnagyobb magyar testvérsegítő intézmény volt a Verhovay Segélyegylet, melyet Pittsburghban alapítottak 1886-ban. Ők érték meg elsőnek az aranyjubileumot, amelyre szép emlékkönyvet állítottak össze. A szintén nagy múltú bridgeporti Rákóczi Egylettel való összeolvadáskor cserélték, amerikaiasították az egylet nevét William Penn Fraternal Association-re, amely név alatt az egyesület ma is működik.

Clevelandben az 1848-as szabadságharc után települtek le az első magyarországi bevándoroltak. A századforduló előtt már több ezer magyar lakott a városban. 1886-ban alakult meg az első testvérsegítő intézmény, melyet Batthyány grófról neveztek el, majd a katolikus magyarok életre hívták a Szent László Egyletet, hogy azzal egyházközség alapítását készítsék elő. 1888-ban meg is alakult a bizottság, és 1892. december 10-ére kiverekedték, hogy otthonról megérkezhetett az első magyar pap: a boldog emlékű Böhm Károly. (Közben, 1891-ben, minden magyart szívesen látó Magyar Ház is született.) Böhm atya nevéhez nemcsak az első magyar templom létesítése fűződik, hanem a katolikusokat támogató testvérsegítő beteg- és életbiztosító egylet alapítása is.

• • •

E bevezetés után most az Amerikai Magyar Katolikus Egylet történetét ismertetjük az olvasóval. Forrásmunkaként felhasználtunk egykori jegyzőkönyveket; idézzük a még közöttünk élő volt elnökök és más tisztségviselők visszaemlékezéseit, hangszalagra vett beszélgetésekből átgépelt emlékmorzsákat.

Böhm Károly kezdeményezésére 1894-ben mint Szent István Király Ifjúsági Betegsegélyző kezdte meg munkáját az egyesület. Az alapítók (Cserosky József, Fedor János, Fedorcsák József,

Kovács János, Kuzma István, Melega János, Nagy János, Nagy József, Petró István, Petró János, Ruscsin Mihály, Schurger János, Szakovics Gergely és Szakovics István) maguk sem gondolták még, hogy az egész amerikai katolikus magyarságot képviselő országos szervezet alapjait vetették meg.

Az első évek küzdelmesek voltak. A nehézségek oka elsősorban a magyar katolikusság kitartó támogatásának hiánya volt. Azonban az egylet vezetői a nemtörődömség és bírálat ellenére sem adták fel a reményt, és — ha lassan is, de — mégis fejlődtek. 1905-ben — már anyagilag is megerősödve — taglétszámuk annyira felszaporodott, hogy az egylet kebelében megalakíthatták a Szent István Király Ifjúsági és Műkedvelő Kört. Ez a kultúrtestület ünnepélyeket, színielőadásokat rendezett, és vallásos, hazafias légkört biztosított az ifjúságnak.

Az évek folyamán az egyletben több osztály is alakult. Először 1909-ben Barbertonban, majd 1918-ban megalakították a Női Osztályt, mely egybeolvadt a Szent Margit Leányegylettel. 1919-ben a Szent Imre Herceg Katolikus Lovag és Betegsegélyző Egylet csatlakozott hozzájuk. 1921-ben alakult a Legény Osztály, és Bedfordban is új osztály jött létre. 1924-ben nagy lépés volt a Gyermek Osztály megalakítása, amit a következő évben az Akroni Osztály követett, és 1926-ban a Szent Margit Osztály.

Ám a fejlődés mellett a széthúzás és kritika is állandó volt, mely odáig fajult, hogy szakadással, sőt: összeomlással fenyegette évtizedek áldozatos munkáját. A sajtó is napirenden tartotta az egylet belső válságát. Természetes, hogy a gazdasági válság és az azt követő helyzet is kihatott az egylet életére. Személyi súrlódások szintén pártokra szakították a tagságot. Ebben az időben, a harmincas évek derekán, Ohio állam biztosító osztálya is olyan követelményeket állított fel, hogy a vezetőség aggódott: nem tud majd ezeknek eleget tenni. Elriasztó példaként látták a testvéregyesületek összeomlását.

A józanabbak összefogása nyomán azonban mégiscsak átvészelték a nehéz időket. Az állami biztosító hivatal Laskó János clevelandi ügyvédet bízta meg, hogy dolgozza ki az egyesület szabályait. A munka három évig tartott. 1938-ban Németh Istvánt választották meg az anyaosztály elnökének. Ő csak azzal a feltétellel fogadta el a megbízást, ha a tagok kibékülnek egymással, és hajlandók ezentúl békességben együtt dolgozni. Mivel végül is a sértődöttek belátták, hogy a torzsalkodásnak csak a széthullás lehet az eredménye, megegyeztek egymással. A magyarság nagy barátjának, McFadden püspöknek jelenlétében és segítségével véget vetettek az áldatlan belviszályoknak. A tisztikart is a püspök elnöklete alatt

tartott gyűlésen választották meg. Elnök lett Németh István, alelnök Balázsik András, lelki igazgatónak Köller Endre pápai prelátust kérték fel, jogtanácsosnak pedig Laskó Jánost.

1939 februárjában az ohiói biztosítási osztály jóváhagyta az egylet működését; az engedélyt azóta is minden évben megújították. Még abban az évben csatlakoztak hozzájuk az Amerikai Katolikus Magyar Szövetség tagjai. Az egyletnek így csakhamar huszonöt osztálya lett. Az akkoriban igen nagy összegnek számító 300000 dolláros tőke 141%-kal biztosította a tagságot, vagyis minden kötvényre majdnem másfélszeres összeget tudtak volna kifizetni. Ez a tartalék azután tovább emelkedett, bizonyítva, hogy a kibékülés óta az egyesület erőteljesen fejlődött.

A régi jegyzőkönyveket olvasva ez időben a következő neveket találjuk az egyesület tisztikarában: lelki igazgató: Köller Endre pápai prelátus; elnök: Németh István; alelnök: Prekler György; titkár: Balázsik András; pénztáros: Páry Vendel; ellenőr: Márk Ferenc; jogtanácsos: Laskó János; irodavezető: Stoklász Eleanor. Az igazgatótanács tagjai: Lapoczka István, Weizer János, Németh Istvánné, Szenderák Józsefné, Köteles Albert, Zsely Izidor, Bercsik József, Jakab Annabelle, Kinczel József voltak.

A Katolikus Magyarok Vasárnapjának 1942. évi május 15-i száma közölte a nagy hírt: "Egyesült a Clevelandi Szent István Király Biztosító Egylet a Bridgeporti Szent László Egylettel."

Ezt az egyesülési mozgalmat közel egy évig tartó tanácskozások előzték meg, mely idő alatt mindkét katolikus egylet megértette egymás helyzetét, s a tagok belátták, hogy akkor szolgálják igazán saját érdekeiket, ha egyesülnek.

Szakács János, a Szent László Egylet elnöke vezette a gyűlést, és a tagság mindent alaposan megvitatott. Midőn szavazásra került a sor, a Szent László Egylet tagjainak túlnyomó része az egyesülés mellett szavazott. Így tehát a Clevelandi Szent István Király Katolikus Magyar Biztosító Egylet és a Bridgeporti Szent László Egylet egyesülése megtörtént. Mivel mindkét fél szerette volna megtartani névadó szentje nevét, sok vita volt, míg végül új névben egyeztek meg. A clevelandiak részéről (Balázsik Andrásné indítványozta) ajánlották az Amerikai Magyar Katolikus Egylet nevet, amit aztán a konvenció 1942. július 12-én el is fogadott. Amikor megválasztották az új tisztikart, abban mindkét testület képviselői fontos szerepet kaptak.

A tisztségviselők a következők lettek: lelki igazgató: Köller Endre; elnök: Németh István; alelnökök: Weizer János és Szakács János; titkár: Balázsik András; pénztáros: Páry Vendel; ellenőr: Márk Ferenc; jogtanácsos: Laskó János. Az igazgatóság tagjai let-

tek: Köteles József, Szenderák József, Balázsik Andrásné, Dvorák József, Kázsmér Lajos, Ignátz György, Szakács János, Béres István, Hosztinszky Gyula. Két év múlva Németh István, betegsége miatt, lemondott az elnöki tisztségről, és ekkor a volt pénztárost, Páry Vendelt választották meg egyhangúan az egylet elnökévé. Négy év múlva Bíró Benedek atya és Kinczel József alelnöki tisztséget kaptak.

1944-ben, az aranyjubileumon, a Katolikus Magyarok Vasárnapja így emlékezett meg az egyesült szervezetről: "Ötven esztendő munkájával, katolikus erővel és magyar akarattal szép, virágzó intézménnyé terebélyesedett katolikus nagyegyletünk. Az Amerikai Magyar Katolikus Egylet komoly bástyájává lett az élet robotoló magyarjainak."

Bíró Benedek atya is üdvözölte az aranyjubileumot ülő egyesületet: "Ezen az egyleten, ennek az egyletnek erőin át lesz hangunknak súlya abban az amerikai nagy magyar sorsközösségben, melyek előtt eddig soha nem látott, nagy feladatok állanak. Érezzék meg az idők komolyságára intő nagy tanítását Clevelandben is! És amikor hálatelt szívvel megköszönik a Mindenhatónak a félszáz esztendő eredményeit, ugyanakkor égre emelt tekintettel úgy induljanak a második félszázad felé, hogy mindannyian érezzék, hogy útjukban velük lesz az Isten."

Éveken át, kis változásokkal, ugyanazokat a személyeket választották a hivatalokba, szorgalmas és eredményes működésük elismeréseképpen. A hatvanadik jubileumi évben Páry Vendel elnök így nyilatkozott: "Immár hatvan éve annak, hogy akik átértették az egymást segítés és egymást biztosítás fontosságát, egymásnak kezet nyújtottak, és megalapították a Szent István Egyletet, amelyből később kifejlődött az Amerikai Magyar Katolikus Egylet. Ez a magyar és katolikus kézfogás azóta sok magyar embernek a szeméből törölte ki a könnyet. Két világháború nyomta meg vállainkat, az öregek, az alapítók elvégezték munkájukat, és átadták nekünk az országos amerikai magyar katolikus biztosítót. Miránk vár az, hogy a legnehezebb időkhöz illően befejezzük azt a munkát, amit hatvan esztendővel ezelőtt, bölcs, előrelátó magyarok megkezdtek."

Az egylet tovább erősödött. A clevelandi Szűz Mária Egylet csatlakozása nyomán sok új, kiváló taggal gyarapodtak. Balázsik András, az egylet sok éven át hűséges munkatársa, majd titkára visszavonult a hivatalviseléstől.

1956 júliusában az Amerikai Magyar Katolikus Egylet konvenciót tartott. Még akkor is jórészt azok a magyar katolikusok intézték ügyeit, akik azt szorgalmas munkájukkal felépítették: Köller Endre lelki igazgató; Páry Vendel elnök; Béres István, Kinczel

József alelnökök; Radics Mária főpénztárnok; Weizer János főellenőr; Laskó János jogtanácsos. Az igazgatósági tagok közül pedig Fiatal János, Molnár József, Nagy Miklós, Sándor Mihály, Stiber Gyula, Stoklás Gyula, Szakál István, Vayda Sándorné, Zelle Sándorné érkeztek meg a konvencióra. A delegátusok Hegedüs Károly, Weizer Jánosné, Koleszár Jakabné, Balázsik Matilda, Andrejcsák Katalin, Molnár Józefné, Fazekas István, Bercsik József, Tóth Péter, Harsányi Mihály, Török István, Andrási István, Pollák József, Scsavnyiczky József, Szakács József, Zelle András, Sedliczky János és Lipták József voltak.

A konvenciót szentmisével kezdték, melyet a Szent Margit-templomban az egylet lelki igazgatója, Köller Endre prelátus mutatott be. A kiküldöttek lelkesen vették tudomásul, hogy az egylet vagyona 1956-ban egymillió dollár fölé emelkedett. Ez a tagok és a vezetőség együttes, céltudatos munkájának az eredménye.

A tragikus végű szabadságharc után az Amerikai Magyar Katolikus Egylet vezetősége az elsők között volt a menekültek megsegítésében. Ötszáz dolláros megajánlással kezdte meg a menekültekért végzett segélyakciót.

A következő évek során az egylet új titkárt választott dr. Eszterhás István személyében. Sok derék tag tért örök nyugovóra, köztük a keleti államokat képviselő Béres István országos alelnök is. Minden gyűlés az elmentekről való megemlékezéssel kezdődött.

Az Amerikai Magyar Katolikus Egylet fennállásának hetvenedik évéről Washingtonban is megemlékeztek. 1964. szeptember 21-én, az Egyesült Államok elnöke, Lyndon B. Johnson fogadta a jubiláló egyesület vezetőségét, Páry Vendel elnökkel az élén. A két elnök közös fényképe került az újságok hasábjaira. Johnson elnök — többek közt — a következő szavakat intézte a megjelentekhez: "A Fehér Ház a ti házatok is, Amerika valamennyi polgáráé. A hivatal, melyet viselek, minden polgár hivatala. Ebben a szellemben büszkén üdvözöllek itt benneteket. Nem ismerem politikai felfogásotokat, nem tudom, melyik pártot támogatjátok, de ismerem vezetői képességeiteket. Ha nagy nemzet akarunk maradni, kell legyenek kiváló vezetőink, mégpedig az élet minden vonalán. Amerika soha nem építette egy emberre jövőjét, hanem mindig polgárainak összességére. Ezért vannak sikereink, és ezeket a sikereket irigylik tőlünk a diktátorok. Az erőszak ma mindent elkövet, hogy kedvezőtlen színben tüntessen fel bennünket, hogy aláássa nemzetünk erejét és egységét. Pedig ez utóbbi megőrzése ma egyik legfontosabb feladatunk."

Az elnök azután még hangsúlyozta a testvérsegítő egyletek

fontos szerepét, mert a felebaráttal való törődés a nemzetet is erősíti.

Az Amerikai Magyar Katolikus Egylet központi tisztikara jubileumi kiáltványt adott ki, melyet Páry Vendel elnök, Kinczel József és Zelle Sándor alelnökök, Biró István pénztáros, Vayda Margit ellenőr, Laskó János jogtanácsos és Eszterhás István titkár írtak alá. Így hangzott:

"Ha visszatekintünk az elmúlt hetven évre, látjuk, hogy milyen nagy megpróbáltatások érték a magyar népet ez alatt az idő alatt. Nem volt könnyű fenntartani a magyarság intézményeit Amerikában sem. Áldozatkészség, magyar hivatástudat és katolikus testvérszeretet kellett hozzá, hogy a háborúk és a háborúkat követő esztendők idején a mi magyar és katolikus biztosítónk működjék és gyarapodjék. A hetven évnek sok szép és dicsőséges napja is volt. A régiek még emlékeznek rá, amikor az egyleti zenekar, az egyleti baseballcsapat, az egyleti piknik, a Szent István-napok, a fiókok gyűlései és ünnepségei az egész magyarság ünnepei voltak.

Az idők azóta megváltoztak. A rádió és a televízió ma az embereket otthonülővé teszi. Elmúltak azok a viszonyok, amikor a legnagyobb szórakozás az volt, hogy magyarok összegyűltek, találkoztak egymással, és a barátság örömében feloldódtak. Azonban még a megváltozott körülmények között is az Amerikai Magyar Katolikus Egylet és fiókjai rendületlen akarattal dolgoznak azon, hogy ez a magyar közösség, a katolikus és magyar életbiztosító ne veszítse el vonzóerejét.

A hetvenéves jubileum évében is ezért igyekezett az egylet az amerikai magyar egyházközségek ifjúságának az érdeklődését felkelteni. Legyen ez a hetvenéves jubileum egy új emberöltő kezdete; az egyleti család a jubileum boldog örömében tekintsen új, ifjú jubileumok felé, amit csak a mi gyermekeink, az amerikai magyarság, ennek a hetven esztendőnek a gyermekei tudnak biztosítani. Hozzátok gyermekeiteket az egyletbe, erre hív a hetvenéves jubileum."

Az ifjúság bevonása céljából az egylet a hetvenedik évfordulóra pályázatot hirdetett, melyen a magyar egyházközségi iskolák nyolc osztályának növendékei vehettek részt.

A pályázat tétele ez volt: Milyen hivatásban tudnám legjobban gyakorolni katolikus hitemet?

A pályázatot akár angol, akár magyar nyelven be lehetett nyújtani. 526 pályázat futott be. A bírálóbizottság döntése alapján az első dijat, kétszáz dollárt, Horváth Joanne, a bridgeporti Szent István Egyházközség iskolájának hetedik osztályos tanulója kapta. A második díj — száz dollár — nyertese Rákóczy Tamás lett, a

clevelandi Szent Margit egyházközségi iskola hatodik osztályos tanulója. A harmadik díjat — ötven dollárt — Fonda Andrea nyerte, a bridgeporti Szent István Egyházközség iskolájának harmadik osztályos tanulója. Ezeken kívül még sok húszdolláros díjat is osztottak ki.

A gyémántjubileumot megelőző évben — 1968-ban — tartott konvención az egyesület alapszabályait az új idők követelményeinek megfelelően átdolgozták, és azokat a jelenlevők jóváhagyták.

A konvención a vezetőségben is változások történtek. Páry Vendel, aki huszonnégy éven át elnök, és Kinczel József, aki húsz éven át alelnök volt, lemondtak nagyszerűen betöltött hivatalukról. Érdemeik elismeréseképpen a konvenció tiszteletbeli elnökké, illetve alelnökké választotta őket. Az egylet új elnöke az addigi jogtanácsos, Laskó János lett. Alelnökökké Zelle Sándort és Vayda Sándornét választották. Lelki igazgatónak Dengl Miklós atyát kérték fel; Szőcs Dénes atya mint tiszteletbeli alelnök került a katolikus szervezet vezetőségi tagjai közé.

A gyémántjubileum, 1969-ben, egész Magyar-Amerika ünnepe lett. Sok kiváló személyiség tisztelte meg jelenlétével a katolikus magyarságnak ezt az időálló testvérsegítő egyesületét. Legjobban Páry Vendel tiszteletbeli elnök és Zelle Sándor országos alelnök mutattak rá a jubileum jelentőségére, az alapítók érdemeire és a jelenkor vezetőinek kötelezettségeire. Páry így emlékezett vissza a múltra:

"Amikor az első katolikus magyar testvérsegítőt az alapítók megszervezték, az akkori idők igényeinek megfelelően tették azt. Akkor, eredetileg, az egylet huszonöt cent havidíjat szedett, és négy dollár heti betegsegélyt adott, halál esetén pedig huszonöt dollárt fizetett. És az első szervezetbe csakis nőtlen fiatalembereket vettek fel. De ez volt akkoriban az általános igény, hiszen a bevándorlók legtöbbje fiatal, nőtlen ember volt, akik nem azzal a szándékkal jöttek ki Amerikába, hogy itt megtelepedjenek. Persze, aztán jött a háború, és otthon minden megváltozott. A bevándorló magyarok jó része itt ragadt, s családot alapított. Ez, természetesen, kihatott az egylet életére is. Ebben az időben gyarapodott legjobban az egylet, úgy tagságilag, mint anyagilag. Ezután indult meg az egylet terjeszkedése és szervezkedése. A gyarapodással együtt mind nagyobb és több feladatot vállalt az egylet az amerikai magyarok közéletéből is.

Az egylet támogatta a magyar sportolókat is, és fenntartott egy teljes baseballcsapatot, amely elsőrendű eredményeket ért el, és a magyarság jó hírnevét az amerikaiakkal való versengésben is öregbítette.

Igyekeztünk az akkori lehetőségekhez viszonyítva emelni és művelni a magyarok társadalmi életét. Ebben talán a legkiemelkedőbb rendezés az volt, hogy minden nyáron egy teljes vonatszerelvényt béreltünk 15—20 személykocsival, és azon népünket kirándulásra vittük a tó partjára, valamelyik divatos kirándulóhelyre. Ez a rendezésünk olyan népszerű volt, hogy az ifjúság már a tavaszon kezdett készülni az egylet vonatkirándulására. Egy alkalommal rendeztünk egy igen nagy sikerű napot a Luna parkban. Ez is parádéval vonult a Szent Erzsébet-templomtól a Luna parkig. A felvonulást ez alkalommal díszbe öltözött lovasok vezették, akik előtt viszont szabályszerű huszáralakulat lovagolt, valódi huszárruhákban. A díszruhás lovagokat és az egyenruhás huszárosztagot követte az egylet zenekara, és a zenekar után büszkén, ragyogó arccal következtek a magyarok, akik mind eljöttek, hogy részt vehessenek ezen a szép magyar tüntetésen, amelyen megmutattuk, hogy milyen sokan vagyunk, milyen erősek vagyunk, és hogy milyen ízléssel, szépen tudunk találkozni, szórakozni. Rövid műsor után tánc fejezte be a nagyszerű találkozót, amely igazi magyar népünnepély volt Amerikában."

Zelle Sándor országos alelnök a következőket mondotta:

"Az Amerikai Magyar Katolikus Egylet hetvenöt éves jubileumán fel kell mérnünk azokat az erkölcsi és polgári felelősségeket, amelyek a mai időben az amerikai magyarokra várnak. Az bizonyos, hogy kettős örökségünk, amerikai és magyar hagyományaink fenntartása, sohasem volt fontosabb, mint éppen ma. Ma egy új korszak útkereszteződésénél állunk. Helyzetünk itt most lényegében hasonló ahhoz, amelyben elődeink találták magukat. Hetvenöt évvel ezelőtt a régi magyar hagyományokat az amerikanizálás próbálta meg, amiből — az erős testvérsegítő irányításnak hála — egy új és értékes örökség keletkezett, az amerikai-magyar hagyomány. És ezt az amerikai örökséget szeretnénk átadni az utánunk következőknek.

Gyermekeinkről beszélek, és azok gyermekeiről. Mi az elmúlt évtizedekben, a háború utáni fellendülésben megjavítottuk társadalmi körülményeinket, jobb iskolákat építettünk, újabb templomokat és szebb otthonokat. Sok jót tettünk közösségünkkel, amelyben élünk. Azonban elveszítettük kapcsolatunkat az új és jövendő nemzedékkel, az új amerikai katolikusokkal. A fiatalok hiányoznak az egyletből, mert immár nem értenek meg bennünket. Itt az ideje, hogy ezzel a kérdéssel foglalkozzunk és törődjünk. Meg kell találjuk az utat hozzájuk, hogy elérjük őket a maguk érdeklődésének a síkján. Nekünk a magyar szülőkhöz kell fordulnunk segítségért. Az is kell, hogy mint magyarok mutassuk meg magunkat fiataljainknak, hogy lássák megingathatatlan büszkeségünket, amellyel ma-

gyar hagyományainkhoz ragaszkodunk. Hiszem, hogy meg tudjuk tenni, és be tudjuk vonni ifjainkat az egylet irányításába, és ők majd büszkék lesznek arra, hogy társulhatnak, mert ilyenformán büszkék lesznek újból felfedezett amerikai-magyar örökségükre, amelynek egyik része az Amerikai Magyar Katolikus Egylet. Növeljük és védjük tovább is az egylet szilárdságát az ifjúság részvételének biztosításával, hogy ez legyen az egylet jövő, vezető rétege. Fogadjuk meg a hetvenöt éves jubileumon, hogy mindent megteszünk ez irányban!"

Az egylet gyémántjubileumakor volt huszonöt éve annak, hogy Vayda Margit átvette a női osztály vezetését. Dr. Eszterhás Istvánnak, a Vasárnap akkori szerkesztőjének kérésére beszámolt az egykori egyleti életről.

"A hetvenöt év óriási változásokat hozott életünkben, sajnos, még az utcáinkon is a magyar központban. De ugyanígy változott meg egyletünk belső élete is. A kezdeti időkben jobban ráértünk arra, hogy egymással törődjünk, és segítsünk egymáson. Emlékszem még mint gyermek, hogy a szüleim házában lakó egyleti tagokon milyen készségesen segítettek a többi egyleti tagok. A betegség nehéz napjaiban, a hét végén, amikor nem dolgoztak, elmentek a beteg magyar bestvér házához, és a kimerült családot felváltották a betegágy mellett. A hét végén tudták ezt megtenni, hiszen hét közben mindenki nehezen dolgozott. Amikor valamelyik családban gyászoltak, az egyleti tagok részvéttel és segítségre készen felkeresték a halottas házat. Hiszen akkor még nem a temetkezési vállalkozóktól, hanem az otthonokból temettek, és volt a segítésre sok lehetőség. Ha másért nem, akkor virrasztani mentek el az egyleti tagok egymáshoz, fenntartva ezt a szép hazai szokást. Persze ezeket a szokásokat lassan eltüntették a modern idők, ma már csak látogatóba megyünk a kórházba, és ma már csak imádkozni megyünk a temetkezési intézetbe, és koporsóvivőként megyünk a temetésre, ha a halál beköszönt valamelyikünkhöz. És ez már nem az a közvetlen, szinte családias együttérzés, mint amely az egylet tagjait régebben összekötötte.

Talán a megváltozott idők tették ezt. Az osztályok gyűléseivel is így van. Huszonöt éve annak, hogy átvettem a Női Osztály vezetését, amely még 1918-ban, az első világháború végén alakult. Sokáig szolgáltam a Női Osztályt mint ellenőr. Az első elnök a megboldogult Weizer Jánosné tagtestvérünk volt. Nekünk, asszonyoknak akkor is kijutott a munkából, de fiatalok voltunk, és boldogan járultunk hozzá a magunk munkájával a magyar ügyek, persze, elsősorban az egylet céljainak a megvalósításához. Nagyon szép és örömteli esték voltak az egylet báljai, amelyeket mindig a Szent

Erzsébet Hallban rendeztünk. A bál előtt úgynevezett 'rukkolás' volt, ami azt jelentette, hogy a Szent Erzsébet-templom udvarán összegyülekeztünk mi, katolikus magyarok, és délután három órakor bevonultunk, megkerülve a templomot, a hallba. Ezzel kezdődött a bál. Az egylet báljain a 'rukkolók' minden alkalommal valami kedves, szerény kis ajándékot is kaptak. Bizonyára sokan emlékeznek még a régiek közül arra, milyen kedves is volt, amikor minden 'rukkolónak' egy-egy narancsot ajándékozott az egylet vezetősége. Táncoltunk, aztán aki megéhezett, vagy hazament vacsorázni, vagy megevett egy-egy szendvicset, és folyt tovább a bál a magunk szerény, de boldog lehetőségei szerint.

Az egylet osztályainak havi gyűléseit is örömmel vártuk. Amikor gyűlésre mehettünk, asszonytársainkkal találkozhattunk, beszélgethettünk, a gyűlésen elintéztük az osztály ügyes-bajos dolgait, és jól szórakoztunk, megbeszélve a magyar újságokat. De aztán jött a rádió, majd a televízió, és ma ez a nyugtalan külső világ. Ma, bizony, már kevesen jönnek el az osztály gyűléseire. Akkor az egymással való találkozás volt az, amit ma a rádió és televízió jelent, és meg kell mondani, hogy a találkozás sokkal melegebb, emberibb és magyarabb is volt."

Az 1972-ben tartott konvenciót Szőcs Dénes atya imával nyitotta meg. Az ügymenet során felolvasták és kiegészítették az időközben magyar és angol nyelven kinyomtatott alapszabályokat. A konvenció legnagyobb eseménye azonban egy, a Szent István jubileumi évhez kapcsolt jutalék megszavazása volt. A hites könyvszakértő jelentése szerint ugyanis az egyesületi tartalékpénz tovább növekedett. Ennek alapján Laskó János elnök azt indítványozta, hogy azoknak az egyleti tagoknak, akik díjaikat mindig pontosan fizették, kötvényeik összegének és az egyesülethez való csatlakozásuk arányában adjanak jutalékot. A konvenció 105000 dollárt hagyott jóvá erre a célra.

A megszavazott jutalékokat minden illetékes tag megkapta. Az egylet vezetősége minden évben rendszeresen összehívta az igazgatóságot az ügyek megbeszélésére, és hogy a felhatalmazásokat megkapja a további munkákra. Az 1974 májusában tartott igazgatósági gyűlésen dr. Eszterhás István — évtizedes, elismerésre méltó munka után — megvált a titkári tisztségtől. Helyét, ideiglenesen, az egykori irodavezető, Paczkó Eleanor vette át.

1976 nyarán, két évvel a nyolcvanadik évforduló után gyűltek össze a szokásos konvencióra az egylet osztályaitól érkezett kiküldöttek, hogy a következő négy évre megszabják azt az irányvonalat, mely biztosítja a további fejlődést. Ezek a következők voltak: Hovancsik János, Koleszár Emma, Vayda Sándor, Vedrődy Klára,

Jámbor András, Béres Betty Jo, Béres Józsefné, Bordás József, John J. Eberhardt, Kasza János, Kiss Erzsébet, Joó Józsefné, Nagy Mihály, Szabits József, Predmetsky Oszkár, Csornok Lajosné, Preg Antalné, dr. Eszterhás István, Goda Ferenc, Raytar Károly, Robert G. Soracco, Sváb Mária, Szabados Dániel, Holzbauer Ferenc, valamint a tisztikar és az igazgatósági tagok.

A konvenció előtt Dengl Miklós ferences atya, lelki igazgató, szentmisét mutatott be, és a Szentlélek segítségét kérte, hogy testvéri egyetértésben, minden tagnak az érdekében a legjobb döntést hozzák meg azok, akikre rá van bízva az egylet vezetése.

Laskó János elnök nyitotta meg a gyűlést. Megemlékezett az egylet elhunytjairól, akikért közös imát mondtak. Laskó János elnök, valamint Vayda Margit és Zelle Sándor országos alelnökök működtek közre a kétnapos összejövetel egyes szakaszainak irányításában. Az alapszabályok előírásai szerint, a kiküldött bizottságok felülvizsgálták a könyveket és az anyagi kimutatást. Mindent rendben találva megállapították, hogy az anyagi fejlődés évtizedek óta olyan mértékben folytatódik, mint az előző tisztikarok alatt történt. A vagyon növekedése lehetővé tette, hogy néhány éven belül már a második jutalékot adhatják a hűséges tagoknak. A konvenció felhatalmazást adott a központi vezetőségnek és az igazgatósági ellenőrző bizottságnak, hogy az eddigiek szellemében vezessék tovább az Amerikai Magyar Katolikus Egylet ügyeit a következő négy éven át. A választások alapján ez a testület így tevődik össze: Laskó János elnök; Vayda Margit és Zelle Sándor országos alelnökök; Szakál István pénztárnok; Radics Mária ellenőr; Paczkó Eleanor központi titkár. Ugyancsak lelki tanácsadó marad Dengl Miklós; és hites könyvszakértő — a tisztikar mellett — Edward Murphy (akinek időközben elhunyt édesapja, Vincent, is hosszú éveken át dolgozott hűségesen az egylet érdekében). Igazgatósági tagok: Andrejcsák Katalin, Fiatal János, Holzbauer Ferenc, Tóth András, Török István, Vayda Sándor és Zelle István.

1976-ban és 1977-ben az országos vezetőség több gyűlést is tartott. Megtárgyalta az időszerű kérdéseket, éberen figyelve arra, hogy az új, megnehezült időkben is az Amerikai Magyar Katolikus Egylet ügyei ugyanolyan lelkiismeretesen legyenek kezelve, mint azt az alapítók előírták.

AZ AMERIKAI MAGYAR KATOLIKUS LIGA

1943 végén az amerikai magyar papság tagjai közül többen felvetették a gondolatot: készülni kellene arra, hogy egy amerikai magyar szervezet erkölcsi tekintélyével és anyagi erejével siethessen Magyarország és a tengerentúli magyarság segítségére. A terveket gyűlések követték, míg végre is megszülettek az alapszabályok. 1945-ben az amerikai törvényeknek megfelelően hivatalosan bejegyezték az Amerikai Magyar Katolikus Ligát mint társulatot.

1947-ben a toledói Szent István Egyházközség ötvenéves jubileumán számos magyar pap jött össze. Szabó Jánossal, Gáspár Jánossal, Bíró Benedekkel és Kiss Gyulával az élen megbeszélték a katolikus liga feladatait, és terveket dolgoztak ki a jövőre vonatkozóan. Egyhangúan Bíró Benedek erdélyi ferences atyát választották meg elnöknek, és ő élete végéig viselte ezt a tisztséget.

A háború utáni belső és külső nehézségek, anyagi problémák, megnehezítették erős szervezet létrehozatalát, és így — több éven keresztül — a segítés csak mérsékelt keretekben folytatódhatott.

A katolikus liga újjászervezésére 1952-ben került sor, amikor már számos magyar menekült érkezett az Egyesült Államokba, és első kézből adhattak tájékoztatást a magyarországi viszonyokról, a nyugati országokban sínylődő magyar menekültek helyzetéről. Ekkor világi csoport alakult, amely — Schell Péter báróval és Pallavicini Károly őrgróffal az élen — egyházközségről egyházközségre járva tájékoztatta a papságot és a világiakat a hallottakról. Abban az időben Jakab András, a detroiti Szent Kereszt Egyházközség plébánosa volt már az elnök, és Kiss Gyula, a trentoni Szent István Egyházközség plébánosa volt az alelnök.

Az egyházi vezetők gyűlést hívtak össze a New York-i Szent István Egyházközséghez, ahol megjelentek New York, New Jersey, Pennsylvania, Connecticut államok magyar plébánosai, de mások is a középnyugati plébániákról, valamint dr. Eszterhás István, a Katolikus Magyarok Vasárnapja akkori szerkesztője, aki a helyzetet ismertette. Szlezák Imre New York-i plébános felhívta a résztvevők figyelmét, hogy az egyik legsürgősebb kérdés a magyar menekültek

segítése, akik a New York-i kikötőbe érkeznek, és első útjuk az ottani Szent István-plébániára vezet, ahol hathatós segítséget remélnek. A gyűlésen megjelentek teljes mértékben egyetértettek abban, hogy Szlezák atya sem anyagilag, sem fizikailag nem bírja az egyre nagyobb számban érkező menekültek segítését. Ezért a gyűlés elhatározta, hogy a katolikus liga fő feladata legyen az érkező menekültek segítése. A másik fontos feladat az Európában rekedt magyar menekültek felruházása és kivándorlásuk meggyorsítása lett. A gyűlés befejeztével megindult a munka, és a Katolikus Magyarok Vasárnapja teljes támogatást nyújtott ahhoz. A szervezet fejlődése igen szépen indult.

A következő évben Szabó János prelátust, a South Bend-i Magyarok Nagyasszonya Egyházközség plébánosát a liga alelnökévé választották. Szabó prelátus neve ismert volt igen sok megyés püspök és több bíboros előtt, akikhez több esetben baráti kapcsolatok fűzték. Az ő személyes tekintélyének és az amerikai püspöki karral fönnálló kapcsolatainak eredményeként Swanstrom püspök, a menekültügyek irányítója felajánlotta, hogy a menekültek részére gyűjtött ruhát az Egyesült Államok tengerészetének segítségével ingyenesen fogja Európába szállítani, ha a liga, helyi megbízottainak révén, a kiosztásról gondoskodik. A ruhaküldemények nagy segítséget jelentettek a háború után az európai országokban. A következő évben az amerikai magyar papság felkérte Szabó Jánost az elnöki tisztség vállalására, amelyet a prelátus azóta is betölt.

Az 1956-os forradalom leverése után megkezdődött a menekültek áradata nyugat felé. November első napjaiban Fabian Flynn, az amerikai püspöki kar segítőszervezetének ausztriai megbízottja kétségbeesetten telefonált Szabó Jánosnak, kérve, hogy haladéktalanul jöjjön át Bécsbe, hogy mind az amerikai, mind az osztrák hatóságokkal beszéljék meg a problémákat. Szabó prelátus több megbeszélést tartott. Tájékoztatója alapján a bécsi követ sürgős kérésére Eisenhower akkori elnök ötezer vízumot bocsájtott a követség rendelkezésére, amiket haladéktalanul kiadhattak a bevándorolni készülő magyar menekülteknek. A hívek és egyházközségek adományait László Istvánhoz, Kismarton püspökéhez irányították. Szabó prelátusnak — bécsi tartózkodása alatt — sikerült megoldást találni orvosságoknak, vérplazmának és más segítségnek Magyarországra való bejuttatására, úgyhogy azok a legmegbízhatóbb kezekbe kerüljenek.

Szabó János — Ausztriából visszaérkezve — folytatta munkáját a magyar menekültek érdekében, és igyekezett mindent elkövetni, hogy az első ötezer vízum kibocsájtása után a magyar menekültek akadály nélkül vándorolhassanak be az Egyesült Államokba.

Röviddel később Eisenhower elnök engedélyezte, hogy a magyar menekültek rendkívüli személyekként vándorolhassanak be, mely rendelkezés egy régi, főként a hajótöröttekre vonatkozó törvényből lett átvéve. A bevándorlás erős ütemben folyt, és az érkező menekülteket először a Camp Kilmerben, egy, a második világháborúban létesült katonai táborban helyezték el a hatóságok.

Amikor az osztrák határ teljesen lezárult, a magyar szabadságharcosok egyetlen lehetőségként Jugoszláviába menekültek. Rövidesen mintegy 25000 magyar menekült került Jugoszláviába, akiket az ENSZ menekültügyi bizottsága vett védelme alá. A menekülteknek természetesen fő céljuk volt mielőbb a szabad világba jutni, elsősorban az Egyesült Államokba. Tekintve, hogy a jugoszláviai bevándorlókra nem vonatkoztatták a rendkívüli bevándorlókra érvényes törvényeket, a szerencsétlen magyar menekültek jugoszláviai táborokban vesztegeltek. Több tábor tüskés dróttal volt körülvéve, és a táborlakóknak nem volt szabad mozgásuk.

A katolikus liga igyekezett mindent elkövetni, hogy a Jugoszláviából való bevándorlás mielőbb megindulhasson. Sajnos, az illetékesek nem látták olyan súlyosnak a helyzetet. Egyedül az ENSZ menekültügyi hivatala figyelt fel a menekült magyarok sanyarú és sok tekintetben embertelen helyzetére. Végül is sikerült annyit elérni, hogy az ENSZ menekültügyi hivatalának megbízásából a liga ügyvezető titkárát küldték ki megfigyelőként a táborokba.

A titkár — visszaérkezve Jugoszláviából — összefoglaló jelentést állított össze, melyet Szabó prelátus adott át az Egyesült Államok külügyminiszterének, az igazságügyi bizottságnak (melynek hatáskörébe tartozik a bevándorlás) és az amerikai képviselőház elnökének. Ez utóbbi a jelentést a kongresszus elé vitte, amely ott nagy vihart kavart, és több képviselő kérdőre vonta az igazságügyi bizottságot, hogy miért nem történik intézkedés ebben a fontos ügyben. Ezután Walter képviselő, a bizottság elnöke és Swing tábornok, a bevándorlási hivatal vezetője elutaztak Jugoszláviába, hogy személyesen győződjenek meg a jelentés valódiságáról. Visszatérésük után rövidesen megindult a magyarok bevándorlása az Egyesült Államokba. Több mint húszezer, Jugoszláviából érkező magyart sikerült letelepíteni az Egyesült Államokba. Köszönet illeti elsősorban azokat az amerikai magyarokat, akik hajlandók voltak befogadni magyar menekülteket, hajlékot és élelmet adva nekik, hogy elindulhassanak új életüket felépíteni. Köszönet illeti a liga önkéntes munkatársait, akik közül többen szinte éjjelüket nappallá téve dolgoztak, hogy segítségükre lehessenek ezeknek a szerencsétlen menekülteknek.

A Jugoszláviába menekült magyarok letelepítése után könnyeb-

bé vált a liga önkéntes munkatársainak helyzete, mert az érkező menekültek száma az előző arányokhoz viszonyítva nagy mértékben csökkent, bár még mindig érkeznek újabbak. Az ENSZ menekültügyi hivatala az Egyesült Államok segítségével táborokat létesített Olaszországban (Trieszt, Latina és Capua) és Ausztriában (Traiskirchen), hogy a szabad földre érkező menekülteknek — kivándorlásukig — biztosíthassanak fedelet és ellátást.

A liga igyekezete kiterjedt és kiterjed a már letelepített menekültek segítésére is, ha nem is anyagi vonatkozásban, de — talán ami még annál is többet jelent, és fontosabb számukra — problémáik helyes orvoslásában, és ügyeiknek az illetékes hatóságoknál való elrendezésében.

A nehéz feladatok közé tartozott a testi fogyatékos menekültek elhelyezése. Az évek során sikerült több süketnéma családot és egyedülálló személyt letelepíteni, a testi fogyatékos gyermekeknek — a szövetségi államok segítségével — orvosi ellátást és megfelelő iskoláztatást biztosítani. Ha komolyabb nehézségekkel kellett szembenézni, akkor a liga a Katolikus Magyarok Vasárnapjához fordult segítségért, hogy kérését továbbítsa az amerikai magyarság felé.

A testvérsegítő munkához természetesen anyagiak is kellenek, bár a liga munkatársai önkéntesen és fizetés nélkül dolgoznak. A szerény anyagi alap egy részének megteremtésére vezették be — huszonnégy esztendővel ezelőtt — a jótékonysági bálokat. Ezeknek a bevétele maradt az egyik anyagi forrás, melynek köszönhető, hogy a liga karitatív munkáját folytatni tudja. Ugyancsak a báloknak köszönhető nagy részben, hogy a liga mint társtulajdonos, megvásárolhatta a New York-i Magyar Házat. A báli bevételek egy részét hosszú éveken keresztül erre a célra tették félre.

Az Amerikai Magyar Katolikus Ligának anyagi támogatáson kívül a magyarság imáira is szüksége van, hogy munkáját zavartalanul, az önkéntes munkatársak változatlanul lelkes közreműködésével folytathassa. Erre kéri a katolikus liga vezetősége tagjait és az amerikai magyarokat.

AZ AMERIKAI MAGYAR SZÖVETSÉG

"Szabad amerikaiak szabad Magyarországért" a jelszava a jelenleg a fővárosban, Washingtonban székelő Amerikai Magyar Szövetségnek, amely 1906-ban Clevelandben alakult meg. Célkitűzése az Egyesült Államokban élő, magyar származású személyek érdekvédelme, és Magyarország népe igaz érdekeinek a képviselete a világ fóruma és hivatalos testületei előtt. A szövetség tagjai az amerikai magyar egyházközségek, azok szervezetei és a magyarság testvérsegítő szociális és kulturális egyesületei. Vezetői között mindig ott voltak a katolikus, református, evangélikus, izraelita egyházak vezetői, valamint országos egyesületeink, közéletünk és a sajtó képviselői.

Az Amerikai Magyar Szövetség működésének főbb eseményei a következők voltak:

Az első világháború előtt meghívta az amerikai kongresszusban előzőleg beszédet tartó Apponyi Albert grófot, hogy tájékoztassa Magyar-Amerikát is a budapesti nemzeti kormány békepolitikájáról.

Amikor a háború nyomán szétszaggatták Magyarországot, a szövetség két gyűlést tartott Clevelandben, egyet Buffalóban. Ezek célja az volt, hogy a világ elé tárják a Trianonban elkövetett országcsonkítás hátterét, és javaslatokat dolgozzanak ki a magyar haza egyesítésének elérésére.

1941 januárjában a szövetség nyilatkozatot küldött az Amerikai Egyesült Államok elnökének, melynek Magyarország függetlensége, a magyar nép szabadságának biztosítása volt a tárgya.

Az 1941—49 közötti években az AMSZ tíz memorandumot adott át az Egyesült Államok elnökének, illetve a külügyminisztternek, Magyarország népének védelmében, és azon bevándorolt magyarok érdekében, akiknek még az "első papírjuk" sem volt meg.

Az AMSZ tömegesen küldött széjjel kiadványokat, angol és magyar nyelven, a magyar nép kultúrájának megismertetésére; részt vett a Kossuth Lajos-emlékbélyeg kiadatásának munkájában,

amely az amerikai posta A szabadság bajnoka elnevezésű sorozatában jelent meg.

Magyar segélyakciót szerveztek, amely 1945. február 13-tól 1953. december 31-ig működött, és ennek révén közel másfél millió dollár értékű készpénz, gyógyszer, ruházat, kenyérliszt és gazdasági eszköz jutott el Amerika magyarságától az odahaza élőkhöz. 22665 menekült behozatalát biztosították.

A második segélyakció, amely a szövetségből indult ki, a tragikus végű 1956-os magyar forradalom menekültjeinek több mint félmillió dollár értékű pénzbeli és természetbeni juttatást nyújtott.

A szövetség tagjainak védnökségével és segítségével 35705 személy érkezett Amerika földjére.

1963-ban az AMSZ intézőbizottságának küldöttsége tiltakozott a külügyminisztériumban a "román" kommunizmus által elnyomott erdélyi magyarok helyzete miatt, valamint az amerikai és a "román" kormány között létrejött kulturális egyezmények ellen. 1964-ben, Dean Rusk külügyminiszterhez intézett feliratot az AMSZ, aminek folytán sok erdélyi magyar nyerte vissza szabadságát — legalábbis a kiszabadultak leveleinek tanúsága szerint.

A szövetség kétkötetes Fehér Könyvet adott ki, ami magában foglalja a szenátusban és kongresszusban elhangzott interpellációk és memorandumok anyagát.

A Philadelphiában elfogadott hároméves program pontjaiként a következő célokat tűzte ki az AMSZ: széles körű kulturális aktivitás; egyetemi katedrák létesítése a magyar történelem és nyelv tanítására; a másod- és harmadgenerációs magyarokkal való szoros kapcsolatok kiépítése és ápolása; a magyar egyetemes érdekek további képviselete és védelme; a Duna-medencei népekkel való kapcsolatok kiépítése a békés jövendő érdekében; lehetőleg segíteni azon tehetséges magyar fiatalokon a vasfüggöny mögött, akik tanulmányaikban szükséget szenvednek.

A szövetség napirenden tartja a Szent Korona kiadatásának, a felvidéki és az erdélyi magyarok elnyomatásának kérdését is.

1976-ban érte el az AMSZ alapításának hetvenedik évfordulóját. Dr. Béky Zoltán református püspök, az igazgatóság elnöke; valamint munkatársai: régiamerikás magyarok, emigránsok, az 1956-os földindulás hontalanjai, önzetlenül végzik munkájukat, elveszett honuk népéért és földjéért, hogy Amerika népe végre megtudja az igazságot a magyarokról.

V. RÉSZ

Őrségen

IFJÚSÁGUNK

Az első bevándoroltak tartották meg legtovább a magyar nyelvet és hagyományokat. (Szoros családi kapcsolatban és társadalmi közösségben élvén, a második nemzedék is általában jól beszélt magyarul, mégpedig legtöbben azon a tájnyelven, ahonnan szüleik származtak. Ezek is jórészt még magyar társaságban szórakoztak, műkedvelő előadásokban szerepeltek.) Gyermekeik azonban, ha el is jártak még a magyarul tartott hétvégi hittan- és énekórára, egymás között leginkább csak angolul beszéltek.

A második világháború utáni menekültek ápolták gyermekeikben az elvesztett haza iránti szeretetet, és otthon rendszerint csak magyarul beszéltek.

Az 1956-os forradalom után jórészt fiatalok kerültek Amerikába. A két utóbbi beáramlás nyomán a magyarságtudat ismét erőteljesebb lett. Ehhez járult a közelmúltban kezdődött etnikai ébredés is. Az amerikai nép — mely egyvelege a világ minden nemzetéből kiszakadt nemzetiségeknek — rájött származástudatára. A hagyománytisztelet, a népszokások feleleventése, az ősök iránti érdeklődés, azok alkotásainak megbecsülése, új ideálokat, friss erőt ígér a hatvanas évek szülte erkölcsi és társadalmi tespedés ellensúlyozására.

A magyarság körében is új lendület figyelhető meg. A már régebben működő magyar iskolákon kívül (Cleveland, Passaic, New Brunswick, Los Angeles, Toronto, Montreal stb.) sorra nyíltak, és még a hetvenes években is nyílnak újabb intézmények.

• • •

A katolikus egyházközségek által fenntartott mindennapos és vasárnapi iskolákról a templomok történeténél írtunk. Meg kell említsük, hogy a magyar oktatásügy — a tanítók és a tanítványok részéről egyaránt — csaknem teljes egészében önkéntes, mivel az a napi tananyag elvégzése után — mikor más gyermekek hazamennek — vagy a hétvégeken, nyári táborokban, szünidőkben történik.

Bodnár Gábor, a Magyar Cserkészszövetség ügyvezető elnöke, a Katolikus Magyarok Vasárnapjában (Elemi és középfokú oktatás külföldön 1974-ben címmel) részletesen foglalkozott a világ minden részében szétszórt magyar fiatalság oktatásügyével. Az összegezett adatokat Bodnár Gábor a 3. Tanügyi Konferencia céljára állította össze. Ahogy ő írja: "A felmérés bizonnyal hiányos. Egyrészt nem mindenkit sikerült elérni, másrészt az adatokat néha közvetítők útján kaptuk."

A kimutatás szerint külföldön 82 magyar iskola működik. Ezeket főként a cserkészet és az egyházak tartják fenn. A katolikusok 16, a reformátusok 12, az egyesületek 12, a cserkészet 42 iskolát tart fenn. Az Egyesült Államok és Kanada területén 46 magyar iskolát tartanak nyilván, a többi Dél-Amerikában, illetve más kontinenseken működik. Az összes magyar iskola 184 elemi osztályában és 23 középiskolai tagozatában 145 diplomás és 129 nem képesített tanító foglalkozik 3366 gyermekkel. Ehhez hozzáadódik a Burg Kastl-i gimnázium közel 350 növendéke.

A következő statisztikában az 1974-es amerikai adatokat közöljük, Bodnár Gábor osztályozása szerint:

MAGYAR ISKOLÁK AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN (1974)

Város	Fenntartó	tanulók száma	osztályok elemi	osztályok közép	tanítók képzett	tanítók nem	tanítási óra (heti)	Használatos könyvek
MINDENNAPOS ISKOLÁK								
New Brunswick	Rk. Egyház	148	2	—	2	—	5	Hazánk Virágoskert
Passaic, N.J.	Rk. Egyház	56	4	—	2	2	5	Hazánk Virágoskert
HÉTVÉGI ISKOLÁK:								
Buffalo, N.Y.	Cserkészet	45	3	1	3	3	2	Kis m. könyvei
Barberton, Ohio	Rk. Egyház	30	1	—	1	—	1	Hazánk
Boston, Mass. *	Magyar Társ.	35	3	—	3	3	1	Betűország
Cleveland Ny. *	Tankönyv Biz.	120	8	—	3	13	2	Hazánk Kincsesláda
Cleveland K.	Szülők	58	4	—	2	2	2	
Chicago, Ill.	Cserkészet		a l a k u l ó b a n					Hazánk Virágoskert
Chicago, Ill.	Rk. Egyház	20						
Los Angeles	Rk. Egyház	35	2	—	2	—	3	Kis. m. könyvei Hazánk
Hollywood	Cserkészet	21	1	—	1	—	1	Kis m. könyvei Hazánk

Város	Fenntartó	tanulók száma	osztályok elemi	osztályok közép	tanítók képzett	tanítók nem	tanítási óra (heti)	Használatos könyvek
New Brunswick	Cserkészet Egyházak	72	6	—	5	1	4	Virágoskert Hazánk
New Brunswick	Öregdiákok	45	3 (angol)	—	5	1	4	Tarka lepke Tanuljunk magyarul
New York	Iskola Alap.	81	4	1	3	4	3	
New York	Cserkészet	12	középfokú oktatás				2	Tóth: Irod. Tört. Ispay: Földrajz
Manville, N.J.	Ref. Egyház	12	1	—	1	—	3	Tarka lepke Tanuljunk magyarul
Philadelphia	Cserkészet	37	4	—	2	2	1	Kis m. könyvei Hazánk
Perth Amboy	Ref. Egyház	6	1	—	—	1	½	Betűország
Pittsburgh	Cserkészet	40	2	1	2	2	1	Kis m. könyvei Hazánk
San Francisco	Cserkészet	30	2	1	2	—	1	Virágoskert Hazánk
S. Norwalk, Conn.	Ref. Egyház	35	5	—	2	3	2	
Woodbridge, N.J.	Magyar Club	14	1	—	1	—	2	
Washington D.C.	Szab. H. Szöv.	40	2	—	2	—	2	
Yonkers, N.J.	Cserkészet	38	2	—	2	—	2	Kis m. könyvei Hazánk

Város	Fenntartó	tanulók száma	osztályok elemi	osztályok közép	tanítók képzett	tanítók nem	tanítási óra (heti)	Használatos könyvek
NYÁRI ISKOLÁK:								
Sik S. Cs. Park	Cserkészet	22 (1973)	3	közép	2	1	36	Tóth: Irod. Tört. Ispay: Földrajz
Fillmore, N.Y.	Cserkészet	48 (1973)	3	—	6	—	30	Kis m. könyvei Hazánk
		magyar nyelvű elemi oktatás						
Fillmore, N.Y.	Cserkészet	25	2	—	6	—	30	White Stag A mi családunk
		angol nyelvű magyar oktatás						
Los Angeles/Ont.	Ref. Egyház	40	1	—	3	2	30	Kincsesláda Nánásy-féle könyv
Ligonier, Pa.	Ref. Egyház	52 (1973)	2	—	—	6	30	Nánásy-féle könyv

A *-al jelzetteket cs. vezetők irányítják.

HÉTVÉGI MAGYAR ISKOLÁK KANADÁBAN (1974)

Calgary	Rk. Egyház	50	7	—	3	4	2	
Calgary	Ref. Egyház	30	4	—	1	4	2	Betűország Virágoskert
Calgary	Széchenyi Társ	14		közép	1	—	2	
Edmonton *	Rk. Egyház	30						

Város	Fenntartó	tanulók száma	osztályok elemi	osztályok közép	tanítók képzett	tanítók nem	tanítási óra (heti)	Használatos könyvek
Hamilton	Rk. Egyház	90	2 óvoda	—	4	2	2	Virágoskert
Hamilton	Cserkészet	35	3	—	2	1	1	Virágoskert Hazánk
London/Ont.	Rk. Egyház							
Montreal	Rk. Egyház	135	8	—	—	12	4	Virágoskert Hazánk
Montreal	Ref. Egyház	62	4	—	2	2	3	Betűország
Toronto	Rk. Egyház	230	8	—	6	5	3	Kis m. könyvei
Toronto	Ref. Egyház	30	2	—	1	1	3	Kis m. könyvei
Toronto	Ev.-Ref. Egyh.	20	2	—	1	1	3	Kis m. könyvei
Toronto	Helikon	30	közép		2	—	2	
Vancouver	Rk. Egyház	45	4	—	2	2	1½	Virágoskert Hazánk
Oshawa	Cserkészet	20	2	—			2	Hazánk
Winnipeg	Rk. Egyház	60	4	—	2	5	3	Hazánk Kis m. könyvei
Winnipeg	Ref. Egyház	23	2	—	2	—	2	Virágoskert
St. Katherines	Magyar Club	44	2	—	2	—	2	

Széplaki József bibliográfus szerint manapság már tizenhét egyetemen tanítanak magyar nyelvet, és közel hetven egyetemen és főiskolán foglalkoznak a történettudományi és szociológiai tanszakon a magyarság múltjával, alkotmányával. Az egyetemi, középiskolai és elemi iskolai tanulók, valamint az érdeklődő felnőttek Amerika majdnem minden könyvtárában találhatnak magyar könyveket. Ezek közül több mint ötven könyvtár több ezer magyar kötetet is őriz. Ezekhez adódnak a magyar tudományos kutató- és okmánytárak, mint például dr. Szathmáry Lajos chicagói archívuma; a Várdy-kollekció Pittsburghban; Vasváry Ödönnek, a nemrégiben elhunyt nagy magyar történész-lelkipásztornak hagyatéka; az Amerikai Magyar Alapítvány dr. Molnár Ágoston vezetése alatt New Brunswickban; és a Bíró Benedek Emlékkönyvtár a youngstowni Csíksomlyón.

Bodnár Gábor a Katolikus Magyarok Vasárnapjában A cserkészet jelentősége a száműzetésben cím alatt tíz pontban foglalta össze ez intézmény fontosságát:

"A cserkészet 1.) külföldön felnőtt magyar vezetőket nevel. Velük nemcsak önmagát, de a társadalmunk minden más intézményét is szolgálja. 2.) Vezetői csereakcióval, négy világrész magyarságát és annak jövendő vezetőit hozza közelebb egymáshoz. 3.) Különböző országokból, egymást személyesen ismerő, mások gondjaiban osztozó új generációt állít munkába. 4.) Magyar iskoláknak tanmenetet és a tanításhoz segítséget ad. 5.) A külföldi magyar tanítást igyekszik egységesíteni. 6.) Magyar kultúrában jártas, kiegészítő magyar érettségit tett külföldi magyar értelmiséget ad társadalmunknak. 7.) Külföldi magyar tanítók számára lapot szerkeszt. 8.) Hamisítatlan, tiszta népi kultúrára neveli a magyar fiatalság ezreit. 9.) Menekültjeink támogatásával, külföldi fiatalságunkat segítőkészségre szoktatja. 10.) Missziós munkával magyar intézményeket épít és tart fenn.

Csekészház, Garfield, N.J. Vígh István rajza

Segédtiszti barakk, Sík Sándor Cs. park, Fillmore, N.Y. Vígh István rajza

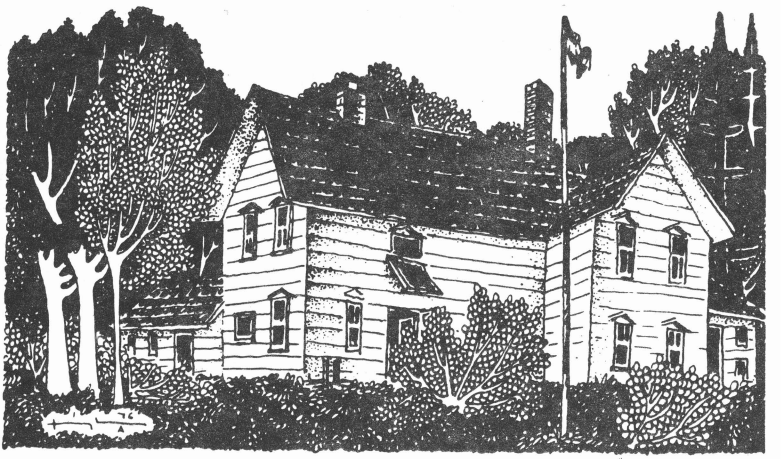

Fehér Ház, Sík Sándor Cserkészpark, Fillmore, N.Y. Vígh István rajza

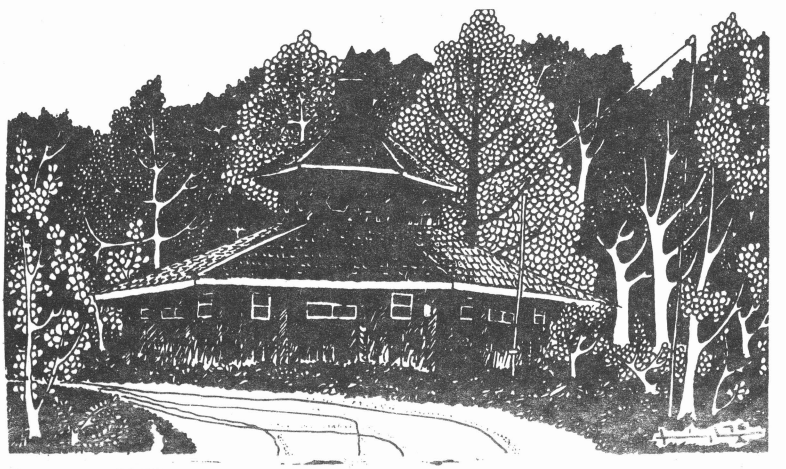

Pentagon, Sík Sándor Cserkészpark, Fillmore, N.Y. Vígh István rajza

Cserkészház, New Brunswick, N.J. Vígh István rajza

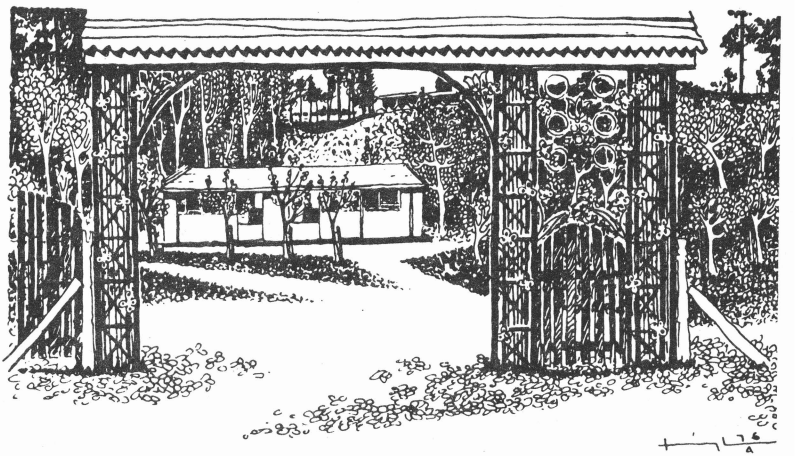

Simon Bálint Cserkészpark, Embu, Brazilia Vígh István rajza

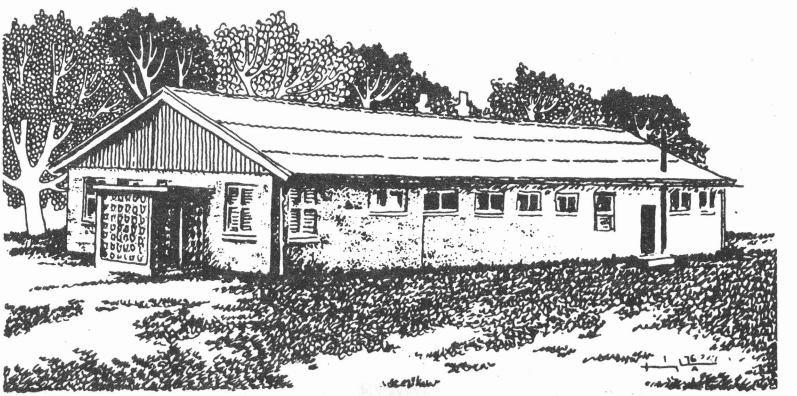

Cserkészház, Sydney, Ausztrália Vígh István rajza

SAJTÓNK

Ha majd a huszadik század végén Amerikában valaki beszél még magyarul, azt egyházainknak, iskoláinknak és a magyar sajtónak köszönhetjük. Lelki vezetőinken kívül íróink azok, akik szóban és írásban, nyilvánosan és magánéletükben tovább éltetik a magyar nyelvet. A szellemi élet napszámosai azok, akik a sajtószabadságért hajlandók voltak elveszteni kenyerüket, kockáztatni mindent, és feladni hazájukat, mikor a szabad szót ott bilincsbe verték. A sajtó munkásainak élete minden időben göröngyös, gyakran veszélyes volt. Ha igazat írtak, szidták őket, ha tapintatból elhallgattak valamit, a fejükre olvasták. Legtöbb írónk könnyebben élhette volna le életét. Tehetségét egyéb vállalkozásban kamatoztatva, ő is inkább meggazdagodhatott volna e korlátlan lehetőségek hazájában, ahol a nemzetiségi íróktól elvárják, hogy ellenszolgáltatás nélkül használják tollukat.

1978-ban százhuszonöt éves lesz a magyar sajtó Amerikában. Az első nyomdai termék az 1853-ban kiadott Magyar Száműzöttek Lapja volt, melyet az 1848-as szabadságharc után Amerikába került, volt honvédek számára szerkesztettek. Hat számot ért meg. Azután sok, hosszabb-rövidebb lélegzetű nyomtatvány került az emigrációs magyarság körében kiadásra, de az 1890-es évek előtt egy sem élt sokáig.

Az első katolikus szellemű nyomtatott lap a clevelandi Szent Erzsébet Hírnöke volt. Ennek első száma 1894-ben jelent meg; s az ottani magyar plébános, Böhm Károly szerkesztette. Ezután a magyar sajtó növekedése már párhuzamos volt a századvégi tömeges bevándorlás hullámaival. Az újonnan jöttek egyetlen hírforrása a magyar betű volt. Így történt, hogy a kis valláserkölcsi, a hívekhez szóló hetilapból, a Hírnökből, kifejlődött a nemzetpolitikai, nagyalakú, hírekkel teli újság, a Magyarok Vasárnapja.

Közben több más hírlapot is alapítottak. Ez utóbbiak közül alig néhány volt igazán keresztény és katolikus szellemben szerkesztve.

A Magyarok Vasárnapja azóta is folytatja kultúrharcát Istenért és a magyarságért. Az amerikai magyar lapkiadás századik évfordulójának megülésekor hatvanéves volt a Magyarok Vasárnapja. Szerkesztését 1941-ben vették át a ferences atyák, és most Katolikus Magyarok Vasárnapja néven jelenik meg mint a világ magyar katolikusságának legnagyobb hetilapja, amely már több mint nyolcvan éve szolgálja a hitet és kultúrát.

Vannak még más, főképpen helyi terjesztésű katolikus folyóiratok is. Katolikus mozgalmi híreket szívesen közöl az Egyesült Államokban és Kanadában kiadott sajtó is, sőt — a magyar egység szellemében —: protestáns testvéreink is.

Országos jelentőségű, politikamentes lap A Szív. Ezt az első világháború óta nagy népszerűségű hetilapot Budapesten a jezsuiták adták ki. Amikor Magyarországon megszűnt A Szív újság, az Amerikába került jezsuita atyák itt folytatták annak szerkesztését. 1964-ben volt ötven éve, hogy Magyarországon először megjelent A Szív. Aranyjubileumát Amerikában ülték meg. A Szívnek jelentős olvasótábora van, és a hitbuzgalmi lap most havonta jelenik meg.

EMLÉKEZÜNK

Megjelenésének kezdete óta a Katolikus Magyarok Vasárnapja és annak naptára hűségesen megemlékezett az Egyház azon felszentelt tagjairól is, akiket lélekmentő munkájukból szólított magához az Úr.

Most mi azokért is ajánlunk egy fohászt, akiknek neve nem szerepel könyvben. Ha az Isten szolgáiról emlékezünk, a hívekről sem feledkezhetünk meg, akik centjeikkel, verejtékes munkájukkal áldoztak hitükért, egyházközségük jövőjéért. A pásztor és hívei együtt voltak templomépítők, együtt szóljon értük a lélekharang.

Ezek a sorok legyenek a bizonyságai annak, hogy emlékük él tetteikben, bár ők már a béke álmát alusszák. A feltámadásig!

ZÁRÓSZÓ

Az Amerikába került magyar katolikusok életéről, áldozatos munkájáról és alkotásairól eddig csak újságcikkek vagy jubileumi évkönyvek emlékeztek meg, de általános jellegű, dokumentumokkal alátámasztott történelmi munka könyv alakban még nem látott napvilágot.

A második világháború után mi, Amerikában élő erdélyi ferencesek javasoltuk ilyen jellegű mű összeállítását, megjelentetését, de a munkához nem kaptunk önkéntes segítséget. Akkor még nagyon sok, templomalapító magyar élt, akik együtt dolgoztak az újonnan bevándoroltakkal, és munkájuk nyomán virágzott a magyar egyházi és társadalmi élet.

Ám azóta több magyar templom és iskola örökre bezárult, az okmányokat szétfújta az idők szele, és ha tovább várunk, akkor még a templomépítő nemzedék utódai sem fogják tudni, hogy szüleik és nagyszüleik milyen áldozatos munkával építettek, alkottak és dolgoztak az Egyház és a magyar kultúra érdekében.

Pedig amit ők alkottak, nem mindennapi. Nevüket és művüket nem szabad feledni hagyni! Magyar népünk alkotásainak megbecsülése történelmi feladatot ró ránk. Ennek tudatában Dengl Miklós atya, a Katolikus Magyarok Vasárnapja című hetilapunk felelős szerkesztője, az Ohio állambeli Toledóban tartott papi gyűlésen bejelentette, hogy vállalja a magyar egyházközségek történetének kiadását. Megkérte dr. Török Istvánt, a New York-i Állami Egyetem történész-könyvtárosát, hogy gyűjtse össze a magyar templomok, iskolák és kultúrintézmények adatait, és foglalja könyvbe azokat.

Dr. Török István — a kérésnek eleget téve — hozzálátott az anyaggyűjtéshez, valamint annak feldolgozásához. Vállalkozása nem kis munkát jelentett. A sok utazás, levélváltás, telefonálás nemcsak az idejét vette igénybe, de idegfeszítő volta miatt egészségét is megrongálta, és anyagi áldozattal is járt. Azonban ő nem riadt vissza a nehézségektől, mert magyar fajtánk szeretete, valamint az a gondolat, hogy a jövő történészeinek, kutatóinak megfelelő segédeszközt nyújthasson át, lelkesítette. Ez adott erőt ahhoz, hogy — feleségével együttműködve — végre elkészíthesse e könyvet.

Hálás köszönet neki ezért a munkáért. Érdeme hasonló a templomépítő elődeinkéhez.

Illesse köszönet azokat az olvasókat is, akik nemcsak maguk veszik kézbe ezt a könyvet, hanem gyermekeiknek és rokonaiknak is odaadják.

P. Szőcs Dénes
ferences rendfőnök

BIBLIOGRÁFIA

Abboth, Edith: *Historical Aspects on the Immigration Problem;* Chicago, University of Chicago Press, 1926

Ács Tivadar: *Magyar úttörők az Újvilágban;* Budapest, N. P., 1942

Adamic, Louis: *From Many Lands;* New York, Harper & Brothers, 1944

American Hungarian Observer (Amerikai Magyar Népszava angol nyelvű melléklete): Hungarians in America; Kilenc részlet 1944—1947

Amerikai Magyar Népszava: Aranyjubileumi Album (Golden Jubilee Album); New York, Amerikai Magyar Népszava, 1949

Archives of the Hungarian Prime Ministers 1895—1917. (67 reels of microfilmed records, Országos Magyar Levéltár's holdings on emigration from Hungary to America) In: Immigration History Research Center, University of Minnesota, St. Paul, Minn.

Babis, Daniel C.: *Cardinal Mindszenty: Victim or Victor?* New York, Paulist Press, 1949

Bakó Elemér: *Guide to Hungarian Studies.* 2 vol.; Stanford, California, Hoover Institution Press, 1973

Barátainknak a magyar jezsuiták 1972—1976. New York, Fordham University, 1973—

Baráth Tibor: *Magyar történet;* Lille, France, Nyugati Magyarság, 1951

Bardin H.: *The Hungarians in Bridgeport;* Bridgeport, Connecticut, University of Bridgeport, 1959

Bicentennial Hungarian Heritage Committee of New Jersey: *Bicentennial Hungarian Heritage in New Jersey;* New Brunswick, N. J., 1975

Böhm Károly szerk.: *Szent Erzsébet Hírnöke* 1894— (Folytatódott: Magyarok Vasárnapja—Katolikus Magyarok Vasárnapja) —1976

Bognár, Desi K. and Szentpály Katalin eds.: *Hungarians in America; A Biographical Directory of Professionals of Hungarian Origin in America.* East European Biographies and Studies Series; Mt. Vernon, N.Y., Alpha Publication Inc., 1972, 3rd ed.

Bovill, W. B. Foster: *Hungary and the Hungarians;* New York, The McClue Co., 1908

Boehm Memorial Foundation: *Memorial Booklet.* Commemoratory the 25th Anniversary of the Death of Msgr. Charles Boehm; Cleveland, Ohio, 1957

Brown, Vonnie R.: "The Louisiana Magyar", *Viltis,* 32/4 December 1973

Cleveland, Diocese of: *Parishes of the Catholic Church; History and Records.* Cleveland, 1942

Cook, F. Huldah: *The Magyars of Cleveland;* Cleveland Public Library, 1959

Cserjés Sándor: *Papok a hontalanságban;* Budapest, 1966

Daróczy, Alexander: *Magyars in America;* Washington, D. C., Hungarian Reformed Church, 1960

Dienes-Barna: *50 év;* Pittsburgh, Pa., Expert Printing Co., 1940

Dillingham Report — lásd: United States etc. cím alatt.

Domokos Géza: *Modern Amerika és a magyarság élete;* New York, Charles Brown, 1941

Eszterhás István szerk.: *Katolikus Magyarok Vasárnapja;* Vezércikkek, riportok, beszélgetések, idézetek (1951—1977)

Farkas Pál: *Az amerikai kivándorlás;* Budapest, Singer és Wolfner, 1907

Fercsey János: *Magyar sorsok Amerikában;* Washington, D. C., Occidental Press, 1956

Ferencz, George J.: *First Magyar Catholic Youth Congress;* Sep. 2nd, 1940, Toledo, Ohio

Fishman, Joshua: *Hungarian Language Maintenance in the United States;* Bloomington, Indiana, Indiana University Publications, 1966

Gerein, Frank: *Outline History of the Archdiocese of Regina* (on the occasion of the golden jubilee year); Regina, Sask., Canada, Peerless Printers, 1961

Gerencsér, Stephen Rev.: *Philosophy and Objectives of the Calasanctius Preparatory School,* 2nd ed., Buffalo, N. Y., 1974

Gombos Zoltán szerk.: *Hungarians in America* (Az amerikai magyarság aranykönyve); Cleveland, Ohio, Szabadság, 1941

Gracza Rezső és Margaret: *The Hungarians in America;* Minneapolis, Minn. Leaner Publications, 1969

Halácsy Dezső: *A világ magyarságáért;* Budapest, szerző kiadása, 1944

Halász Zoltán: *Keresztül-kasul Kanadán;* Budapest, Kossuth Kiadó, 1975

Hanzell, Victor E.: *The Hungarians;* New Haven; Human Relations Area Files, Yale University, 1955

Harvard University Library: *Hungarian History and Literature* (Widener Library Shelflist No. 44); Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1974

Jaszovszky József: *Pannonhalma szerepe Kaliforniában;* Katolikus Magyarok Vasárnapja, 77/44, 1970. xi. 15.

Káldor Kálmán: *Magyar-Amerika írásban és képekben;* St. Louis, Hungarian Publishing Co., 1939

Kapótsy Béla: *Magyar szerzetesrendek Amerikában,* New York 1967

Katolikus Magyarok Vasárnapja (1903—) Kalendáriuma

Keefe, Eugene K.: *Area Handbook of Hungary;* Washington, D. C., Foreign Area Studies, The American University, 1973

Kende Géza: *Magyarok Amerikában — Az amerikai magyarság története* 2 kötet; Cleveland, Szabadság, 1927

Kennedy, John F.: *A Nation of Immigrants;* New York, Harper, 1964

Klamár Gusztáv: *Magyar Hazánk és népei;* Budapest, Szent István Társulat, 1932

Kohányi Ferenc: *Az amerikai magyarok helyzete;* Budapest, N. P., 1902

Kohányi Tivadar: *Az amerikai magyarság útja, jelene és jövője;* Cleveland, N. P., 1941

Kosáry, Dominic G.: *A History of Hungary;* Cleveland, Ohio, Benjamin Franklin Society, 1941

Kosáry Domokos: *Az amerikai magyarság;* Magyar Szemle, Budapest, 1942

Kótai Zoltán szerk.: *Mindszenty József bíboros-érsek prímás úr látogatása 1974 tavaszán Cleveland egyházmegyében;* Cleveland, Kárpát Publishing Co., 1975

Kovács Ilona: *The Hungarians in the United States: An Annotated Bibliography.* Master's Research Paper; Kent State University, Ohio, 1975

Kovács Imre: *Facts about Hungary;* New York, Hungarian Committee, 1958

Kovács, Martin Louis: *Esterházy and Early Hungarian Immigration to Canada;* Regina, Sask., Canadian Plains Research Center, 1974

Könnyű, Leslie: *Hungarians in the U. S.;* St. Louis, Missouri, American-Hungarian Review, 1967

Krisztics Sándor: *A Magyarok Világkongresszusának tárgyalásai Budapesten, 1929. áug. 22—24.;* Budapest, A Magyarok Világkongresszusa Központi Irodájának kiadása, 1930

Lékai, Louis S. O. Cist.: *Hungarian Cistercians in America.* The Records of the American Catholic Historical Society of Philadelphia, 79/4, Dec. 1968

Lékai, Louis S. O. Cist.: *The White Monks;* Spring Bank, Wisconsin. 1953

Lengyel Emil: *Americans from Hungary;* Philadelphia, Pa., J. B. Lippincott, 1948

Liebovitz, H. A. (és) Parlagh Mihály: *A clevelandi magyarok története;* Cleveland, Liebovitz, 1917

Macartney, Carlile A.: *Hungary, a Short History;* Chicago, Aldine Publ. Co., 1968

Macartney, Carlile A.: *Hungary and Her Successors, 1919—1937;* London, Oxford University Press, 1937

Magyar Hírek; A Magyarok Világszövetsége, Budapest, 1962—1976

Magyar Végvár; 1953—1955

Magyary Csilla: *Mindszenty József szeretet-útja Amerikában;* Katolikus Magyarok Vasárnapja, 81/24, 1974. vi. 16.

Magyary Csilla: *Egy este a magyar iskolában;* Katolikus Magyarok Vasárnapja, 82/52, 1975. xii. 28.

Magyary Csilla: idézetek a *Katolikus Magyarok Vasárnapjából*

Málnási Ödön: *A magyar nemzet őszinte története;* München, Mikes Könyvkiadó, 1959

Maynard, Theodore: *The Story of American Catholicism;* New York, The Macmillan Co., 1951

Mihályi Gilbert dr. O. Praem.: *A St. Louis-i Szent István magyar plébánia története;* Katolikus Magyarok Vasárnapja, 79/50. 1972. xii. 24.

Mihályi Gilbert dr. O. Praem.: *Idézetek a lábjegyzeteknél;* Chicago

Mindszenty József: *Emlékirataim;* Toronto, Vörösváry Publ., 1974

Montgomery, John F.: *Hungary, the Unwilling Satellite;* New York, Devin Adair Co., 1947

Nagy Iván: *Az amerikai magyarság;* Pécs, Egyetem, 1939

Nagy Iván: *Öt világrész magyarsága;* Budapest, N. P., 1935

Nehéz Ferenc: *Negyven hosszú esztendő az amerikai magyar újságírás tövisekkel kirakott országútján;* Los Angeles, 1956

The New York Times Information Bank: Joseph Cardinal Mindszenty (Abstracts of entries in American major newspapers); Computer printout, 1969—1974

Official Catholic Directory 1975; New York, P. J. Kenedy and Sons, 1975

O'Neill, J. H. (Msgr.): *Diary of a Priest of the Tri-County Tobacco District, 1926—1970;* Tillsonburg, Ontario, 1973

Országos Magyar Levéltár: *A Miniszterelnökségi levéltár emigrációs anyaga; Kivándorlási Híradó* (Materials on policy and matters related to emigration 1895—1917)

Paizs Ödön: *Magyarok Kanadában;* Budapest, Athenaeum, 1928

Pethő Sándor: *Világostól Trianonig;* Budapest, Encyclopedia, 1937

Pethő Tibor: *Amerika közelről;* Budapest, Magvető, 1972

Piványi Jenő: *Az amerikai magyarságról;* Új Magyar Szemle, 1921

Prohászka Ottokár: *Összegyűjtött munkái i—xxv.;* Budapest, Szent István Társulat, 1928

Puskás Júlia: *A magyar szervezetek Amerikában;* Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, Történelmi Szemle, 13/4, 1970

Rácz István: *A kivándorlás és a magyar uralkodó osztály 1849—1914.* Debrecen, Kossuth Tudomány Egyetem, 1962

Réthy József: *A kaliforniai magyarság albuma;* Los Angeles, California, a Kaliforniai Magyarság kiadása, 1932

Ruzsa Jenő: *A kanadai magyarság története;* Toronto, Canada, 1940

Sánta Pál: *Kanada magyarsága;* Winnipeg, Kanadai Magyar Újság, 1946

Sári Gál Imre: *Az amerikai magyar Debrecen.* Képek a clevelandi magyarság életéből; Toronto, N. P., 1966

Seton-Watson, Robert W.: *German, Slav, and Magyar;* New York, Fertig, 1916

Seton-Watson, Robert W.: *Racial Problems in Hungary;* London, Constable, 1908

Simon Péter: *A székely kivándorlás;* Budapest, N. P., 1904

Simontsits Attila: *Harcunk. . . 1920—1945;* Canada, MHCSBK Hungarian Veterans, 1975

Sinor, Denis: *History of Hungary;* New York, Praeger, 1959

Skinta, Stephen J. Rev. OSBM.: *Máriapácsi zarándokájtatosság;* Matawan, N. J.; 1970

Souders, D. A.: *The Magyars in America;* New York, George H. Doran Co., 1969

Stibrán Teréz: *The Streets are not Paved with Gold;* Cleveland, Illuminating Co., 1961

Szántó Miklós: *Magyarok a nagyvilágban;* Budapest, Kossuth Kiadó, 1970

Szécskay G.: *Őszi tallózás ötvenéves mezőn;* Cleveland, Good Shepherd Publ. Co., 1950

Székely I.: *Az Amerikai Magyar Népszava aranyjubileumi albuma;* New York, Amerikai Magyar Népszava, 1950

Szent Erzsébet Hírnöke 1894—1903

Szentmiklóssy Éles Géza: *Hungarians in Cleveland,* M. A. Thesis; John Carroll University, 1972

Széplaki József: *The Hungarians in America 1583—1974; A chronology and fact book;* Dobbs Ferry, N. Y. Oceana Publications, 1975

A *SZÍV;* New York, 1956—76

Szöllősy Sándor: *Ez az igazság;* London, Hídfő, 1968

Sztáray Zoltán: *Bibliography on Hungary;* Hungarian Bibliography Series, New York, Kossuth Foundation, 1960

Szy Tibor szerk.: *Hungarians in America,* a Biographical Directory of Professionals of Hungarian Origin in the Americas; New York, Hungarian University Association, 1963, and 1966

Tarnóczy Ádám: A Magyar Katolikus Liga története, 1976

Torok, Stephen: *Mass Migration in the Carpathian Basin;* Concise Rational History of the Immigration and Investigation of Reasons for the Exodus from Hungary Tracing the Recent Waves with Focus on American Immigration. M. A. Thesis, State University New York, Oswego, 1970

Török István: *A Kárpát-medence emigránsai;* Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, Ohio, 1972

United Nations General Assembly. *Report of the Special Committee on the Problem of Hungary;* New York, 1957

United States Bureau of Census: Censuses of the U. S. Vols. 1860—1970. Washington, D. C., Government Printing Office, 1971—1975

Vasváry Ödön: *Az amerikai magyarság története;* New York, Az Amerikai Magyar Népszava Jubileumi Albuma, 1949

Wilcox, Walter F. szerk.: *International Migrations;* New York, National Bureau of Economic Research, 1929, 2v.

Wittke, Carl: *We, Who Built America;* Cleveland, Western Reserve University Press, 1928

Zágonyi Sámuel: *Kanada, egy európai bevándorló megvilágításában;* Budapest és Bridgeport, Conn., A szerző kiadása, 1926